
DOMI NUS ILLU
MINA TIO MEA
Taylor Institution.

ALGEMEEN

NEDERDUITSCH EN FRIESCH

DIALECTICON.

ALGEMEEN

NEDERDUITSCH EN FRIESCH

DIALECTICON

DOOR

JOHAN WINKLER.

TWEEDE DEEL.

'S GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF.
1874.

Boeck, ey so men di wil laecken,
Segg' dat si iet beters maecken.
Laecken end' maecken is groot verseil,
Die niet en can maecken, magh swigen stil.

D'æbare traeppet, plomp ijn 't gnod,
Oer 't goe kruwd hinne in sijkt de Podd'.
Dy hier uwt naet az fuwl op-sijckje,
Momme eack, mey rjuecht, by Rea-schonck lijckje.

GIJSBERT JAPICX.

Wij willen gheerne 't onse om een beter gheven,
Isser iet ghefaelt, tsij groot oft cleene.
Maer qualick can ment elck te passe gheweven:
Want niemant volmaeckt, dan God alleene.

MARCUS VAN VAERNEWIJCK.

Gedrukt bij C. A. VAN REYN te 's Gravenhage.

XXV. NOORD-HOLLAND.

De hedendaagsche provincie Noord-Holland bestaat uit onderscheidene gedeelten, uit West-Friesland, Waterland, Kennemerland, Amstelland en Gooiland, die allen hun eigenen, onderling zeer verschillenden tongval hebben. Er kan dus van een afzonderlijken noordhollandschen tongval geen sprake zijn, zelfs niet wanneer men de benaming Noord-Holland in de oude, rechte beteekenis van 't woord neemt en er Holland benoorden het IJ onder verstaat. De verschillende tongvallen van Noord-Holland te zamen genomen vormen dus niet een afgerond geheel. Integendeel, uit een dialectologisch oogpunt genomen moet noordelijk Noord-Holland of West-Friesland als een voortzetting van de provincie Friesland worden beschouwd, behooren de tongvallen van Kennemerland en Amstelland tot Zuid-Holland en maken de tongvallen van het Gooiland, even als de daar aan nauw verwante dialecten van de provincie Utrecht, een overgang van de hollandsche (friso-frankische) tot de zuiver frankische tongvallen uit.

In de volgende bladzijden, waarin over de hollandsche tongvallen gehandeld wordt, wil ik dus de tongvallen van de verschillende landstreken en van de eilanden van Holland afzonderlijk behandelen.

Echter wil ik vooraf eenige woorden wijden aan de begrippen hollandsch of (zoogenoemd) hollandsche taal en hollandsche tongvallen, en wat door mij onder die woorden verstaan wordt. Dit is te meer noodzakelijk omdat zoowel Nederlanders als buitenlanders de beteekenis van die woorden dikwijls verwarren.

De volkstaal in de beide provincien Holland en in het westelijke gedeelte van de provincie Utrecht is heden ten dage een eigenaardige nederduitsche tongval, die men den hollandschen tongval van de nederduitsche taal moet noemen. Deze hollandsche tongval, die natuurlijk in de verschillende steden en in de onderscheidene landstreken welke zijn gebied bevat, ook verschillend wordt gesproken,

vormt toch een samenhangend geheel. In het middelpunt van zijn gebied, namelijk in de hollandsche steden Amsterdam, Haarlem, Leiden, 's Gravenhage, Delft, Rotterdam, Dordrecht, Gouda en te Utrecht en in het land dat door dezen kring van steden wordt omsloten, is het hollandsch het meest eigenaardig, wordt het hollandsch 't zuiverste, 't oorspronkelijkste gesproken, indien dit gezeid kan worden van zulk een vermengden tongval als het hollandsch is. Daar is het hollandsch 't meeste zich zelven gelijk. Verder naar de grenzen en de uiteinden van Holland toe als bovengenoemde kring van steden zich uitstrekt, wordt de tongval der Hollanders minder hollandsch. Zoo helt hij op de zuidhollandsche eilanden IJsselmonde en Voorne reeds sterk naar het zeeuwsch over, even als hij aan de zuidoostelijke grenzen van Zuid-Holland, in de omstreken van Gorinchem en in de omstreken van Utrecht tevens, langzamerhand in de frankische tongvallen van Gelderland overgaat en in geheel Noord-Holland benoorden het IJ sterk met friesche bestanddeelen is vermengd, die talrijker worden hoe noordelijker men in Noord-Holland komt, om eindelijk op het (eigenlijk ook niet noordhollandsche) eiland ter Schelling in zuiver friesch over te gaan.

Uit de volkstaal van de provincien Holland en van westelijk Utrecht, uit den hollandschen tongval van de nederduitsche taal, heeft de hedendaagsche nederlandsche taal, de geijkte taal van het koninkrijk der Nederlanden zich ontwikkeld. Deze geijkte nederlandsche taal is volkomen ongeschikt om gesproken te worden. Ze wordt dan trouwens ook door niemand gesproken. 'T is een schrijftaal, een boeketaal, meer niets; een spreektaal is het niet. Het nederlandsch wordt in (Noord-) Nederland slechts zelden met dien naam genoemd; meestal noemt men de nederlandsche taal het hollandsch, de hollandsche taal; in de dagelijksche spreektaal is dit bijna altijd het geval. Deze benaming is ook niet geheel af te keuren, want het nederlandsch is werkelijk hollandsch en niet geldersch of vlaamsch of brabantsch of iets anders; 't is de hollandsche spreektaal, het hollandsche dialect tot een schrijftaal vervormd. Toch verdient de benaming nederlandsche taal de voorkeur; ze geeft niet tot verwarring en misverstand aanleiding. Want als men de geijkte schrijftaal van het koninkrijk der Nederlanden hollandsch noemt, hoe zal men de volkstaal, de spreektaal der bewoners van de provincien Holland noemen?

De benaming nederduitsch is ook voor de nederlandsche taal in gebruik; dit is echter nog veel meer verkeerd. Nederlandsch is nederduitsch, ja, maar brabantsch, vlaamsch, limburgsch, nederrijnlandsch, geldersch, westfaalsch, mecklenburgsch enz. is ook nederduitsch. Daarom

komt de benaming nederduitsch geenszins als bij uitsluiting aan het nederlandsch toe. Alle volkstaal in geheel Neder-Duitschland (behalve natuurlijk in de nog friesch sprekende gedeelten van West- Oost- en Noord-Friesland), in geheel Nederland en in geheel nederduitsch Belgie en Frankrijk is nederduitsch. Al deze volkstongvallen te zamen, vormen de nederduitsche taal, maar het geijkte nederlandsch is slechts tot Nederland beperkt; gelukkig voor de nederduitsch sprekende bevolking buiten Nederland, voor de niet nederlandsche Nederduitschers! Het onderscheid tusschen nederlandsch en nederduitsch, ook al blijft men binnen de grenzen van Nederland, tusschen nederlandsch en nederlandsch-nederduitsch, is zeer groot. Nederlandsch is b. v. de taal van het »Wien neêrlandsch bloed" en van de »Wetten van het Koningrijk der Nederlanden"; nederduitsch is de taal van het »Wilhelmus van Nassouen" en van de Camera obscura van NICOLAAS BEETS. Ook de taal van JAN VAN BEERS en HENDRIK CONSCIENCE, en vooral die van DAUTZENBERG en GUIDO GEZELLE, even als die van KLAUS GROTH en FRITZ REUTER en van zoo menig anderen wakkeren Vlaming, Brabander, Holsteiner, Mecklenburger, enz. is nederduitsch en natuurlijk niet geijkt nederlandsch.

De geijkte nederlandsche taal is dood en maakt dood tevens. Ze dringt het nederduitsch in ons vaderland plat en dood. Boven is reeds gezeid dat ze volmaakt ongeschikt is om gesproken te worden in 't dagelijksche leven; zelfs voor den kansel, den rechterstoel en den leerstoel deugt ze niet. Door niemand, door geen mensch in Holland zoomin als in een der andere nederlandsche gewesten, die spreekt zoo als zijn moeder 't hem leerde en het harte 't hem ingeeft, frisch en vrij en eerlijk, *wie ihm der Schnabel gewachsen ist* en juist zóo als hij gebekt is, niet gekunsteld en valsch, wordt ooit nederlandsch gesproken. Toch zijn er zeer, zeer veel lui in Nederland die meenen dat het »mooi staat" om nederlandsch te spreken, die meenen dat »hoog" spreken een bewijs van goede opvoeding en hoogen stand, van zoogenoemde »*fatsoendelijkheid*" is. Ze trachten daarom zoo veel mogelijk hun natuurlijke, van hun ouders of eerste omgeving verkregene spraak en uitspraak te verwringen naar het geijkte nederlandsch. Vooral in de provincien Holland en in de groote steden van (Noord) Nederland is deze onnatuurlijkheid sterk in zwang. Deze gekunsteldheid, deze laffe valschheid is daar bij velen het kenmerk van »*fatsoendelijkheid*"; vooral ook de vrouwen, de behaagzieke vrouwen 't meest (maar welke vrouw is dat niet?), denken en doen zoo dom. In Holland, waar de volkstaal reeds uit haar aard het naaste bij de

geijkte nederlandsche taal staat, is deze dwaasheid 't eerst in zwang gekomen, maar reeds sedert lang heeft ze zich over de andere gewesten van Noord-Nederland uitgebreid en laat ze alom haar invloed bespeuren. Ze is niets anders als een gevolg, een uitvloeisel van het ongelukkige fransche centralisatiestelsel, dat alle individueele leven doodt.

De Hollanders hebben het, uit den aard der zaak, het verste gebracht in deze gemaakte spreekwijze, in dit gebruiken van de nederlandsche boeketaal als spreektaal. Toch laat natuurlijk ieder Hollander duidelijk hooren dat hij een Hollander, niet een Fries of iets anders is; zijn eigenen tongslag (*accent*) kan hij niet veranderen, dat kan niemand ter wereld. Maar ook zijn eigen tongval te verbreken, zijn eigene spraak zoo volkomen te verkrachten dat men den aangeborenen tongval niet min of meer duidelijk doet hooren, is velen menschen hoogst moeielijk, bijna onmogelijk, ten zij men ieder woord vooraf nauwkeurig wikke en wege. Slechts menschen die zeer valsch van aard zijn, en die het ver gebracht hebben in de duivelsche kunst om zich zelven geweld aan te doen en anders zich voor te doen als ze werkelijk zijn, kunnen dit. Zoo blijkt het dan ook steeds of men een Hollander, een Fries, een Gelderschman of iemand anders zich hoort uitsloven om geijkt nederlandsch te spreken. Maar omdat de Hollanders juist Hollanders zijn, dat is: omdat ze gewoon zijn overal in Nederland de eerste viool te spelen en te doen alsof slechts Holland Nederland was, en omdat de overige Nederlanders, de niet-Hollanders, in den regel gewoon zijn alles na te volgen wat de Hollanders doen, alles te prijzen wat de Hollanders wijzen, zoo is men ook in de hoogere standen van de andere gewesten en vooral in de groote steden buiten Holland begonnen, ook weer hierin de Hollanders na te apen.

De zoogenoemd »fatsoenlijke" Hollanders, allen die zich inbeelden boven het eigenlijke volk verheven te zijn en zich schamen te zijn die ze zijn, spreken zoo na mogelijk de nederlandsche schrijftaal, min of meer met den oorspronkelijken hollandschen tongval vermengd. Dit taaltje, dat overal in Nederland hoe langer hoe meer gesproken wordt, wil ik hier, om verwarring te voorkomen, het moderne hollandsch of modern-hollandsch noemen. Men vindt er een voorbeeld van bij den tongval van de stad Haarlem.

De eigenlijke hollandsche tongval, de volkstaal van de provinciën Holland en van westelijk Utrecht dus, behoort zoo min tot de saksische als tot de zuiver frankische tongvallen van het nederduitsch. Het is geen zuivere tongval, maar een, eerst in betrekkelijk laten tijd ontstaan mengelmoes van friesch en nederduitsch, van wester-

lauwersch-friesch en frankisch-nederduitsch. In de eerste duizend jaren van onze tijdrekening sprak de bevolking van de verschillende gouen die thans Holland en westelijk Utrecht vormen, ongetwijfeld de friesche taal, wijl die bevolking goed friesch was. De invloed van het frankisch (brabantsch, vlaamsch en nederrijnsch voornamelijk) en ook wellicht eenigszins die van het saksisch, op de oorspronkelijke friesche landtaal van 't hedendaagsche Holland heeft de eigenaardige hollandsche tongvallen doen ontstaan, die thans nog gesproken worden en waarvan zoowel het moderne hollandsch als de geijkte nederlandsche taal afkomstig is. Dit mengelmoes van friesch en frankisch is zeker het eerst in het zuidelijke deel van Zuid-Holland, in 't land rondom Dordrecht, den kern van 't graafschap Holland, gesproken. Dordrecht toch, de oudste stad en de eerste hoofdstad van Holland, lag het naaste aan Vlaanderen en Brabant; terwijl het door de groote waterwegen en den handel langs de rivieren op Utrecht, Keulen, Deventer, enz. ook met Gelderland, Neder-Rijnland, met de saksische en frankische gedeelten van Nederland in nauwe betrekking stond. En uit de snel zich verheffende, bloeiende, toen nog nieuwe steden van Vlaanderen en Brabant, zoowel als van het toen reeds sedert veel langeren tijd christelijke en meer beschaafde land aan den Beneden-Rijn kwam den Hollanders, die toen nog zuivere Friezen waren, ontwikkeling en beschaving. In navolging van wat in Vlaanderen en Brabant en in Duitschland geschied was, vereenigde de naar vrijheid en ontwikkeling, naar vooruitgang strevende friesche bevolking van Holland zich ook in steden, die ze versterkten en waarvan ze vrije poorters, vrije burgers werden. Zekerlijk zetten zich ook vreemdelingen, Vlamingen, Brabanders en Bovenlanders in deze nieuwe hollandsche steden neer en oefenden er grooten invloed op de taal der inwoners uit, zoodat weldra de stedelingen, de poorters, geen friesch meer spraken, maar nederduitsch, even als in de steden van hun zuidelijke en oostelijke buren, die hen tot voorbeeld hadden gediend en die ze, ook om het onderlinge verkeer gemakkelijker te maken, ook hierin navolgden. De dorpelingen rondom de steden hebben echter hun oude friesche moedertaal zekerlijk nog langer gegesproken, tot dat ook ten platten lande in Holland, na dat de nieuwe friso-frankische, of hollandsch-nederduitsche tongval in de steden geboren en goed gevestigd was en door de regeering ook als landstaal aangenomen, de zucht tot navolging en den invloed der steden op het omringende land, ook uit den mond der dorpelingen het friesch door dit nieuwe hollandsch werd verdreven. Met genoegzame zekerheid mag men aannemen dat in de eerste helft der zestiende eeuw

het friesch reeds volkomen in Holland bezuiden het IJ was uitgestorven. Benoorden het IJ echter waren er hier en daar nog enkele plaatsen, diep in 't Waterland of in afgelegene gedeelten van West-Friesland, waar de eenvoudige boerebevolking nog eenigen tijd een min of meer zuiver friesch bleef spreken, totdat het, vooral ook ten gevolge van de kerkhervorming, ook daar verdween en door een aanvankelijk zeker ook zeer onzuiver hollandsch-nederduitsch werd verdreven.

Het friesche bestanddeel was in de volksspreektaal van Holland dien ten gevolge steeds zeer sterk aanwezig en is dit nog. Maar de talrijke Bovenlanders (Westfalingen, Neder-Saksen uit Hannover, Nederrijnlanders), die zich om den broode en ook de vele Vlamingen en Brabanders die zich gedurende de eerste helft van den tachtigjarigen oorlog, om der godsdienst wille in het rijke en vrije Holland nederzetten, verdreven zooveel mogelijk het friesche bestanddeel uit de volkstaal van Holland en brachten er meer nederduitsche bestanddeelen in. Van daar dan ook dat men in de tongvallen der Hollandsche dorpelingen veel meer friesch aantreft dan in die der stedelingen; want de vreemdelingen zetten zich het meest, bijna uitsluitend, in de steden neer. Van daar dan ook dat er in het moderne hollandsch en in de geijkte nederlandsche taal minder friesch voorkomt dan in de hedendaagsche volkstongvallen van het platteland in Holland; want het eene zoowel als het andere is ontstaan uit de tongvallen der oude hollandsche steden, die grootendeels op bl. 2 II zijn opgenoemd.

Over de zoogenoemde hollandsche taal, de schrijftaal der beschaafde Hollanders, de schrifttaal der hollandsche letterkundigen en schrijvers van de dertiende eeuw af, de stadhuistaal of kanselarijtaal gedurende de republiek der vereenigde Nederlanden is zeer veel geschreven geworden; over en in de eigenlijke hollandsche volkstaal, de verschillende tongvallen der Hollanders, zeer weinig.

In het derde en vierde deel van A. de Jager's Taalkundig Magazijn komt een lijst voor van noordhollandsche (hoofdzakelijk kennemerlandsche) woorden van Nicolaas Beets, getiteld: Noordhollandsch Taaleigen, en in het tijdschrift de Navorscher jaargangen IV, VI en VII vindt men eenige lijsten van Woorden op het platte land in Noord-Holland nog gebruikelijk, maar die langzamerhand wegsterven, van J. Bouman. Van den zelfden is ook een werkje getiteld: De Volkstaal in Noord-Holland, inhoudende eene lijst van woorden, die in deze provincie meer of minder gebruikelijk zijn; Purmerende, 1871. Maar dit alles geldt slechts voor Noord-Holland benoorden het IJ.

Het eiland ter Schelling [1]), het noordelijkste van de eilanden die heden ten dage tot Noord-Holland worden gerekend te behooren, is, vooral ook uit een taalkundig oogpunt beschouwd, een uiterst merkwaardig eiland. De bevolking van ter Schelling is onvermengd en zuiver friesch. Eigenlijk moeten de Schellingers niet tot de West-Friezen [2]) (in hollandschen zin) worden gerekend, maar tot de Friezen die tusschen Flie en Lauwers wonen; hun eiland ligt immers beoosten het Flie, en het water van dit zeegat vloeit immers tusschen ter Schelling en

---

1) Ik schrijf *ter Schelling* (natuurlijk niet, zooals veel nieuwerwetsche Hollanders: *Terschelling*) en het daarvan afgeleide bijvoegelijke naamwoord: *schellingsch* en *schellinger*, even als ik de eilanders zelven Schellingers noem. Ik doe dit om de volgende reden. De naam van het eiland in zuiver friesch is *Skilingen*, in den schellinger-frieschen tongval *Skilege*, *Skiilge* of *Skilinge*, altijd zonder lidwoord; de oude nederduitsche naam is *der Schellinck* of *der Schelling;* dit *der* is een oud lidwoord. Ook bij den ouden naam van de zeeuwsche stad Goes, namelijk *der Goes*, komt dit lidwoord voor. Evenzoo zeit men thans nog de of den Helder, de Lemmer, de Joure, de Zoltkamp, het Ginneken, 't Woud (in Zuid-Holland), enz. Als men echter oudtijds een Hollander vroeg: „waar zijt gij geweest?" dan antwoordde hij niet: „te der Schelling", maar, bij taalkundig juiste samentrekking van *te* en *der*, antwoordde hij: *ter Schelling*, even als hij ook *ter Goes* antwoordde als hij te Goes (*der Goes*), en *ter Gou* als hij aan de Gouwe of te Gouda was geweest. Maar nooit zou men dit *ter*, een saamgesmolten voorzetsel en lidwoord, voegen bij het bijvoegelijke naamwoord, dat van het hoofdwoord afgeleid wordt. Dat streed en strijdt nog tegen den aard der taal. Toen hoorde het volk nog den wanklank, toen bespeurde het nog den onzin, die opgesloten ligt in de woorden *terschellingsch* en *Terschellinger*, zooals de Hollanders tegenwoordig spreken en schrijven. Spreekt men ook ooit van Tergouwenaar voor een inwoner van Gouda, of van tergouwsche pijpen? Neen, maar van Gouwenaar en gouwsche pijpen, zooals 't ook zijn moet. Even slecht nederduitsch als die eerste woorden, is ook Terschelling, terschellingsch en Terschellinger. De Schellingers zelven voelen dit wel, even als de andere Friezen. Ze spreken slechts van *Skiilge* of *Skilingen*, van *skileger* of *skiilger*, van *Skilinger*, enz. Om deze zelfde reden schrijf ik ook Ooster-Schelling en Wester-Schelling, en niet, zooals de meesten, Oost-Terschelling of Oosterschelling, West-Terschelling, enz. Maar den naam van 't eiland blijf ik *ter Schelling* schrijven, omdat het algemeene gebruik dit nu eenmaal zoo wil, ofschoon het eigenlijk onzin is en de spelling *der Schelling* of *de Schelling* ongetwijfeld de eenigé goede is.

2) De woorden West-Friezen en West-Friesland moeten hier in de nederlandsche, niet in de oostfriesche en noordfriesche en hoogduitsche beteekenis worden genomen. Wij, Nederlanders, verstaan onder West-Friesland het friesche land bewesten Flie, tusschen Flie en Kinnem, het tegenwoordige noordelijke Noord-Holland; de oude Hollanders in de middeleeuwen noemden Friesland beoosten Flie (het tegenwoordige Friesland) zelfs wel Oost-Friesland. Maar de Oost- en Noord-Friezen en in navolging van dezen de Hoogduitschers noemen alle Friesland bewesten de Eems, al het nederlandsche Friesland, dus Groningerland, Friesland en noordelijk Noord-Holland te zamen: West-Friesland. Vergelijk de noot op bl. 70 I.

Flieland in zee. Ter Schelling behoorde dus in aardrijkskundigen zin een deel van de provincie Friesland, niet van Noord-Holland uit te maken.

De Schellingers spreken de friesche taal en wel in een eigenen tongval. Het schellinger friesch wijkt echter veel minder van het gewone, hedendaagsche friesch af, zoo als men 't tusschen Flie en Lauwers spreekt, dan het schiermonnikooger friesch, ja zelfs minder dan het hindelooper friesch afwijkt van dit gewone friesch. Het eiland ter Schelling is het eenigste deel van Noord-Holland waar men tegenwoordig nog friesch spreekt. Ik geloof echter niet dat men het schellinger friesch als rechtstreeks afstammende van het oude friesch zooals men het oudtijds bewesten het Flie sprak, mag beschouwen. Ik ben van oordeel dat het schellinger friesch nog tot het westerlauwersche friesch behoort en slechts een overgang vormt tot het westerfliesche friesch. De aardrijkskundige ligging van ter Schelling geeft mij tot deze mijn zienswijze gereede aanleiding, en de omstandigheden dat ter Schelling staatkundig bij Noord-Holland behoort en dat de schellinger vrouwen het zoogenoemd noordhollandsche, niet het (hedendaagsche) friesche oorijzer dragen, kan in mijn zienswijze geen verandering te weeg brengen. Immers rekent men 't eiland Schiermonnikoog reeds sedert eeuwen tot de hedendaagsche provincie Friesland, terwijl het toch openbaar tot Friesland beoosten Lauwers, tot Groningerland behoort. (Zie bl. 453 I.) En ook de amelander vrouwen dragen het noordhollandsche oorijzer; toch zal niemand beweren dat 't Ameland tot de provincie Noord-Holland behoort.

Hoe men echter over deze zaak moge denken, zeker is het dat nog heden ten dage de volkstaal op het eiland ter Schelling de friesche is en dat deze taal er in een eigenaardigen tongval, het schellinger friesch gesproken wordt. Dit schellinger friesch wijkt slechts weinig af van den *dialectus communis* der friesche taal, zooals die aan den vasten wal van Friesland wordt gesproken. De nederlandsche taal en vooral de hollandsche tongval hebben op het schellinger friesch echter meer invloed uitgeoefend dan op het gewone friesch en het zijn oorspronkelijke zuiverheid vrij wat doen verliezen. 'T is niettemin nog goed friesch.

Heden ten dage begint de friesche taal op ter Schelling ook zeer in verval te geraken. De Schellingers spreken het slechts onderling en op hun eigen eiland; met vreemdelingen, ook met Friezen van den vasten wal, ook al spreken dezen hun eigen friesch, spreken ze steeds hollandsch en dit in den regel tamelijk zuiver, zuiverder althans dan de friezen van den vasten wal doen als ze hun tong tot hollandsch spreken dwingen. Toch is de echte friesche tongslag

duidelijk bij de hollandsch sprekende Schellingers te bespeuren. In het oosten van het eiland, onder de landbouwende bevolking van Ooster-Schelling, wordt meer friesch gesproken dan in het westen onder de zeevarende en handeldrijvende bevolking van Wester-Schelling.

In het werk van J. S. BAKKER, Zeeplanten, komt een en ander voor, in het schellinger friesch geschreven. Ook vindt men van dien zelfden schrijver, een echten schellinger Fries, die in der tijd predikant was bij de doopsgezinde gemeente te Wester-Schelling, een versje in den schellinger frieschen tongval, in het friesche jaarboekje Swanneblummen, jaargang 1855, onder den titel Oan Skillinge. Dit versje moet in zekeren zin als het schellinger volkslied worden beschouwd; het wordt door de Schellingers dikwijls gezongen en is er zeer bemind. Overigens is er, voor zoo verre mij bekend is, nooit iets over of in het schellinger friesch geschreven. Daarom wil ik hier eenige schellinger friesche woorden mededeelen. Waar het gewone friesch van tusschen Flie en Lauwers van het schellinger friesch afwijkt, heb ik den gewoon frieschen vorm er tusschen twee haakjes bij geplaatst.

Vader is *ta* (*heit*); moeder: *mim* (*mem*; oudtijds op 't Ameland ook *mim*); grootvader: *pa*; grootmoeder: *poeë* (*beppe* of *oaremem*); tante: *tutte* (*moi*, *mui*); *tutte* is eigenlijk *zuster*, en zoo noemde oorspronkelijk de schellinger moeder haar zuster, dus de moei harer kinderen en die kinderen volgden haar daarin verkeerdelijk na. Zie bl. 385 I en vs. 12 van de aanteekeningen op de vertaling in den tongval van Marken. Kind is *born*, *bo͵n*, (*bern*, *be͵n*); vrijer: *friër* (*fryer*); gijlieden: *jomme* (*jimme*); enz.

De telwoorden in het schellinger friesch luiden: *ien*, *twa*, *tree*, (*trye*), *fjour* (*fiûwer*, *fiour*), *fiif*, *seks* (*seis*), *soan* (*sawn*, *saun*), *acht*, *njoggen* (*niuggen*), *tjien* (*tsiën*), *elf* (*alve*), *toolf* (*tolf*, *toalf*), *trettien*, *fjertien*, *fiiftien*, *sekstien*, *soantien*, *achttien*, *njoggentien*, *twintig*, (*tweintich* of *twyntich*), *dartig* (*tritich*), enz.

De namen van de dagen der week zijn: *Snoan* (*Snein*), *Mondei* (*Moandei* of *di*, *Mandi*, *Mendi*), *Tiisdei*, *Wonsdei* (*Woansdei* of *di*, *Wansdi*, *Wensdi*), *Tongsdei* (*Thungersdei*), *Freed* en *Snjong* (*Sniûnd*, *Snieun*).

Als echte Friezen dragen de Schellingers ook zuiver friesche namen. De mannen heeten: Jetse, Douwe, Heere, Gouke, Sjoerd, Fye, Foppe, Tjebbe, Rein, Ane, Teeke (Teake), Tekele, Heertje, Lub en Lubbert, Wiggele, Iemke, Tjalling, Reltje, enz., en de vrouwen: Aafje, Eegje, Rijkje, Maaike of Maike, Hike, Hielkje, Tietje, Sjoukje, Maamke, IJtje, Jabke, Peape of Peepe, Sike, Tetje, Anke, Ninke, Mintje en Mintje, enz.

Merkwaardig is het feit dat heden ten dage op het betrekkelijk kleine eiland ter Schelling, onder de oorspronkelijke, inheemsche bevolking twee verschillende talen, het friesch en het nederduitsch worden gesproken. Want in het oostelijke zoowel als in het westelijke gedeelte des eilands spreekt men friesch, terwijl in het middelste gedeelte nederduitsch, in een bijzonderen tongval, de volkstaal is. Maar daarenboven verschilt het oosterschellinger friesch weer van het westerschellinger, zij het dan ook dat dit verschil gering en onwezenlijk is, als slechts in de uitspraak van eenige klanken bestaande. Over het geheel genomen is het oosterschellinger friesch zuiverder dan dat van Wester-Schelling en komt naderbij aan het gewone friesch van den vasten wal tusschen Flie en Lauwers. Het westerschellinger friesch is meer met hollandsche woorden vermengd. Ook kunnen de Wester-Schellingers die meer met vreemden in aanraking komen, in den regel beter hollandsch spreken dan hun landslieden uit het oosten des eilands, en wordt er ook in 't westen meer hollandsch gesproken dan in 't oosten.

Opmerking verdient het nog dat alle Schellingers hun eiland *Skilege*, *Skiilge* of *Skilinge* noemen, maar dat de Ooster-Schellingers bepaaldelijk aan het dorp Wester-Schelling den naam van *Skiilje* geven, en dien niet op hun eigen deel van 't eiland, noch op Midslands toepassen.

De tongval, waarin de volgende vertaling is opgesteld, wordt alleen in het dorp Wester-Schelling gesproken.

97.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN WESTER-SCHELLING.

Medegedeeld door den heer Tekele Rein 's Zwaal, hoofdonderwijzer te Wester-Schelling.

Januari 1871.

(In nederlandsche spelling.)

11. Dir waas in minsk, di hie twa sins.
12. In de jongste fan di twa sei tjin siin ta: ta! joch mi

't deel fan 't goe$_e$d dat mi tokomt. In ta jooch elk siin oandeel.

13. In koarte deagen dir nei is de jongste sin, da hi siin goe$_e$d bi inkorm pakket hie, foartgien nei 'n fremd loan, in hat dir al wat hi hie, op 'n sljochte wise troch brocht.

14. In da hi noe alles forteard hie, koom 'r hoengersnood iin dat loan, in da krigge hi oan alles gebrek in most tige hoenger lië.

15. Dir op gong hi nei ie$_e$n fan de burgers fan dat loan, in di stjoerde him nei 't fjild om op de bargen to pasjen.

16. In hi winske siin honger to stiljen mei 't foer dat de bargen ie$_e$ten, mar gien minsk wou 't him jeen.

17. Noe koom hi tot neitinken in hi sei bi siin eigen: hoa folle knechten fan uus ta habbe oerfloe$_e$d fan iten, in ik forgeen fan hoenger in gebrek.

18. Ik sol opsteen in nei uus ta toa geen, in ik sol tjin him sizze: ta! ik ha sondigd tjin de hemel in tjin jo.

19. Ik bin net meer worrich jon sin neemd to worren; maitje mi as ie$_e$n fan jon tjinstknechten.

20. In hi stong op in gong sonder firder birie$_e$d op wei nei siin ta toa. Da hi nog fier wei waas, saach siin ta him al oankommen in hi krigge tige meiliën mei him; hi roon nei him toa, foe$_e$l him om de hals in soe$_e$nde him.

21. In de sin sei tjin siin ta: ta! ik ha sondigd tjin de hemel in tjin jo, in ik bin net meer worrich jon sin neemd to worren.

22. Mar siin ta sei tjin siin knechten: halje gou de beste klean, doch s' him oan, stek 'n ring oan siin finger in doch skonnen oan siin fotten.

23. Halje ek 't meste keal, slachtje dat in litte wi ite in froolik in bli weaze.

24. Want miin sin, di for uus deed waas, is wer libben worren; hi waas forlo$_r$n in hi is wer fong. In ja woeren allegeer froolik.

25. De oadste sin waas iin 't fjild in da hi, bi 't nei huus toa geen, tichte bi koom, heerde hi 't sjongen in 't spiiljen.

26. In da hi ie$_e$n fan de tjinstknechten saach, frege hi him, wat 'r to dween was.

27. In di knecht sei tjin him: diin broer is t'huus komd in noe hat jomme ta 't meste keal slachtje litten, omdat hi siin sin gesond in wol weerom kommen sie$_e$n hat.

28. Mar hi woer nidich in wou net iin huus geen. Da gong siin ta nei him to͡a in di bidde him om in huus to kommen.

29. Mar hi joech siin ta tot antwoord: ik tjinje ta noe al so͡a folle jieren, in ik ha nooit tjin jon gebod die$_e$n, mar nog nooit hat ta mi 'ris 'n bokje joun om mi mei miin frongen 'ris froolik to maitjen.

30. Mar so͡a gou o͡as hi t'huus komd is, di jon goeed mei hoeren troch brocht hat, ha ji for him 't meste keal slachtet.

31. Da sei siin ta tjin him: och, miin bo$_r$n! do biste ommes altiid bi mi, in al wat ik hab is dines.

32. Do mo͡aste noe mei uus froolik in bli weaze; want diin broer waas deed in hi is weer libben worren; hi waas forlo^{r}n in hi is wer fong.

AANTEEKENINGEN.

De spelling van deze vertaling is zoo veel mogelijk naar de uitspraak, op nederlandsche wijze, geregeld. De *oa* in *koarte*, enz. is de gebrokene friesche *o;* de *o͡a* verbeeldt een klank die ten naasten bij overeenkomt met den *enkel*klank, die juist tusschen *o* en *a* in ligt; de friesche *twee*klank *oa* is 't volstrekt niet. De *ea* heeft den zelfden klank als in het gewone friesch. De *ie$_e$* en *oe$_e$* worden duidelijk als *twee*klanken uitgesproken, die door een naslag van toonlooze *e* gevolgd worden; 't zijn eigenlijk de oude friesche *twee*klanken *ia* en *uo*. Maar de *oe* van *hoenger*, honger, *stjoerde*, stuurde, *oer*, over, is geen *twee*klank; het is de zuivere, lange, hoogduitsche *u*. De letter *r*, waar die wat lager en kleiner staat afgedrukt, moet, op friesche wijze, niet uitgesproken, wel gehoord worden.

11. *Sins*, zonen; 't gewone friesch heeft *soan*, evenals het hindelooper en het schiermonnikooger friesch, het sagelter friesch *sûn*, het wangerooger friesch *sunu*, het helgolander friesch *sön;* het sylter friesch *seen;* het amrummer friesch *sön*; het gooshardinger en het karrhardinger friesch *sen;* het bökinghardinger friesch *sân*, enz.

12. *Ta*, vader; *taat* of *ta* is een zuiver friesch woord en wel, evenals 't woord *heit* in Friesland tusschen Flie en Lauwers en als *bab* op Wangeroog en in Sagelterland, eigenlijk het woord waarmede kinderen hun vader aanspreken. Deze vorm *ta* of *taat* is geheel het zelfde als het *tete* van de Noord-Friezen in de Karrharde en de Bökingharde, en schijnt in het oude Friesland bewesten Flie het

heit der Friezen beoosten Flie vervangen te hebben. *Ta* of *taat* is een van die oud friesche woorden die als een overblijfsel van de echte friesche taal nog in den mond van de afstammelingen der oude West-Friezen, van de hedendaagsche Noord-Hollanders en zelfs nog van de Noordwijkers en Katwijkers leven. *Taat* was nog in de vorige eeuw over geheel Noord-Holland benoorden het IJ, vooral bij de boeren en zeelui, minder bij de burgers in de steden, in gebruik, en zelfs in 't begin van deze eeuw nog vrij algemeen. Geheel uitgestorven is dit woord er nog niet; men verstaat het nog, al gebruikt men 't niet meer. In het laatst der vorige eeuw was *taat* in Holland nog algemeen bekend en veel bij buitenlieden in gebruik. In 1784 werd er »in Holland" een schotschrift uitgegeven onder den zonderlingen titel: D. A. T. Dat. Wullem heeft voor zijn Gat gehad, Met vrouw Vrijheids muilen. Ik heb agter de deur gestaan, Ik heb hem hooren huilen. Een spotprent is daar bij, voorstellende hoe prins Willem V, de stadhouder, van vrouw Vrijheid met een muil voor 't gat krijgt. Zijn beide zoontjes staan er bij (de oudste werd naderhand koning Willem I) en roepen ontsteld uit: *Taatje! taatje! taatje!*

Thans gebruiktmen nog het woord *ta*, behalve op ter Schelling, op Flieland, Texel en Wieringen; te Egmond aan Zee gebruikt men *taat*, op Urk *toate*, op Schokland zei men *tate*, op Marken is het *ta*, te Noordwijk aan Zee *tææt*. Zie vs. 12 bl. 80 I op *tete*, vs. 12 bl. 91 I op *atj*, vs. 12 bl. 161 I op *babe*, vs. 12 bl. 292 I op *vajer*, vs. 12 bl. 435 I op *heit*, enz.

Joch, in betere spelling *jiuch*, geef; het gewone friesch heeft *jow* of *jaen* in dezen zin; te Workum echter *jean*, te Hindeloopen *joan*, op Schiermonnikoog *jeuw*.

Jooch, gaf; in gewoon friesch *joech*, hindelooper friesch ook *jooch*.

13. *Deagen*, dagen, in gewoon friesch *dagen*, te Workum *deagen*, te Hindeloopen *deggen*. Zie vs. 13 bl. 162 I op *degen*.

Da, toen, of liever: doe; in gewoon friesch *do* of *doe*, in 't schiermonnikooger friesch *doa*, in 't hindelooper friesch *dæ;* zie vs. 13 bl. 459 I.

Inkorm, elkander, gewoon friesch *eltsoar* of *elkoar*, schiermonnikooger friesch *'neeuwr*, hindelooper friesch *enkerm*, sagelter friesch *'nern*. Zie vs. 23 bl. 166 I op *med'nern*.

Sljocht of liever *sliucht*, slecht. Aan den vasten wal in Friesland heeft *sliucht* nog de oude, rechte beteekenis van *eenvoudig*, *oprecht* behouden (kennelijk in de friesche spreuk *sliucht end riucht*); op ter Schelling heeft *sliucht* reeds, op hollandsche wijze, de *slechte* beteekenis verkregen. Zie vs. 15 bl. 460 I op *dao juued.*

14. *Hoengersnood* en *hoenger*, even als te Hindeloopen en tevens in de meeste zeeuwsche en vlaamsche tongvallen. Zie vs. 14 bl. 446 I.

Lië, lijden, gewoon friesch *lye*. Zie vs. 20 bl. 460 I.

15. *Bargen*, varkens; zie vs. 15 bl. 472 I en vs. 15 bl 460 I op *swiin*.

16. *Jeen*, geven; dit is een van die woorden die uitsluitend aan het westerschellinger dialect eigen zijn; het oosterschellinger dialect en het gewone friesch hebben *jaen*.

17. *Forgeen*, verga, oosterschellinger friesch *forgean*, gewoon friesch *forgean;* zie hier boven vs. 16.

18. *Sol*, zal, gewoon friesch *scil* (*sil*); hindelooper en workummer friesch *sol*. Zie vs. 18 bl. 483 I.

Opsteen, opstaan; oosterschellinger en gewoon friesch *opstean*, *upstean*. Zie hier boven vs. 16 en 17.

19. *Worrich*, door uitslijting der *d* van *wordich*, waardig; gewoon friesch *wirdich;* oosterschellinger friesch *werdich*, *we*$_r$*dich;* hindelooper friesch *wordich*, *wo*$_r$*dich*.

Jon, uw, gewoon friesch *juw*, *jou*.

Neemd, genoemd: oosterschellinger friesch *noemd*, gewoon friesch *neamd;* zie hier boven op vs. 16.

Maitje, maak, van *maitje*, maken, gewoon friesch *meitsje*, schiermonnikooger friesch *mettje*, hindelooper friesch *mæækje*.

22. *Halje*, haalt; gewoon friesch *helje*. Zie vs. 22 bl. 179 I op *halît*.

24. *Deed*, dood; gewoon friesch *dead*, hindelooper friesch *da*, schiermonnikooger friesch *daaid*. Zie vs. 14 bl. 448 I op *grate*.

Forlo$_r$*n*, verloren; gewoon friesch *forlern*, *forle*$_r$*n*, hindelooper friesch *forlo*$_r$*nd*, sagelter friesch *ferle*$_r$*den*, wangerooger friesch *farlirîn;* evenals *bo*$_r$*n*, kind, gewoon friesch *bern*, *be*$_r$*n*, hindelooper friesch *bo*$_r$*n*, oud workummer friesch *ba*$_r$*n*.

24. *Ja*, zij, gewoon friesch *hia*, *hja*, *ja*, enz. Zie vs. 24 bl. 167 I op *jo*.

26. *Dween*, doen, oosterschellinger friesch *dwaen* of *dwaan*, gewoon friesch *dwaen* (*dwaan*). Zie vs. 16 hier boven.

27. *Jomme*, gijlieden, hier: ulieder; gewoon friesch *jimme*, *jem;* zie vs. 27 bl. 495 I.

29. *Ta;* zie over de herhaling van den naam of van den titel des persoons tot wien men spreekt in plaats ven het persoonlijke voornaamwoord, vs. 18 bl. 479 I op »De herhaling".

Frongen, vrienden, is in 't oosterschellinger friesch *freünen*, enkelvoud *freün*, gewoon friesch *friund*, (spreek uit *frjeun*), schiermonnikooger friesch *freaun*. Zie vs. 29 bl. 168 I.

31. *Bo*$_r$*n*, kind; zie vs. 24 op *forlo*$_r$*n* hier boven en vs. 31 bl. 435 I.

De tongval van het oostelijke gedeelte van het eiland ter Schelling wijkt eenigszins van dien van 't dorp Wester-Schelling af, gelijk hierboven reeds is medegedeeld. Deze oosterschellinger tongval, die in de dorpen en gehuchten Landerum, Formerum, Seerijp, Lies, den Hoorn en Oosterend, die gezamenlijk ook Ooster-Schelling worden genoemd, gesproken wordt, is zuiverder friesch en minder met hollandsch vermengd dan het westerschellinger friesch.

98.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN OOSTER-SCHELLING.

Medegedeeld door den heer Iemke C. Ruige, koopvaardij-kapitein te Midslands.

April 1871.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r waas 'ris 'n minsk in di hie twa sins.

12. In de jongste fan di twa sei tjin siin ta: ta! joch mi miin oandeel fan 't goe$_e$d dat mi tôakomt. In de man deelde 't goe$_e$d.

13. In net folle deagen neiderhôan hie de jongste sin alles bi inkorm pakket in hi gie$_e$ op reis nei 'n lôan wat fier wei waas, in brocht er al siin goed op 'n sljuchte wise d'r troch.

14. In as hi alles forteard hie, koom der 'n grette hoengersnood iin dat lôan, in hi bigoon gebrek to liĕn.

15. In hi gie$_e$ hinne nei ie$_e$n fan de burgers fan dat lôan, in di stjoerde him op siin lôan om op de bargen to passen.

16. In hi waas bigeerich om siin boek to foljen mei 't iten wat de bargen ie$_e$ten, mar d'r waas gin ie$_e$n di him wat joech.

17. Doe koom hi tôa him self in sei; hôafolle huurjloe$_e$d fan uus ta ha oerfloe$_e$d fan brood in ik forgean fan hoenger.

18. Ik sil opstean in nei uus ta tôa gean in ik sil tjin him sizze: ta! ik ha grette sonde tjin de hemel in tjin ta bidrieun.

19. Ik bin net meer werdich dat ik 'n sin fan ta noemd wor; maitje mi as ien fan ta siin huurjloe$_e$d.

20. In hi stie$_e$ op in gie$_e$ nei siin ta to͡a: in as hi nog fier fan him oof waas, saach siin ta him in siin ta hie so͡a'n meiliën mei him, dat hi him om siin hals foe$_e$l in him soe$_e$nde.

21. Doe sei de sin tjin siin ta: ta! ik ha swiere sonde tjin de hemel in tjin ta bidrieun in ik bin net meer werdich dat ik ie$_e$n fan ta siin sins noemd wor.

22. Mar de o͡ade man sei tjin siin tjinstknechten: bring de beste klean in doch him di oan, in joch him 'n ring oan siin ho͡an in skonnen oan siin fotten.

23. In slachtje 't fatte keal in lit uus ite in plesierich weaze.

24. Want duzze sin fan mi waas deed in hi wordde wer libben; hi waas wei in hi is wer foon; in ja worren allegeer froolik.

25. In de o͡adste sin waas op 't fjild, in as hi ticht bi huus koom, heerde hi sjongen in spiiljen.

26. Doe roft hi ie$_e$n fan de knechten, in frege him wat der wol to dwaan waas.

27. In di knecht sei tjin him: diin broer is t'huus komd in diin ta het 't fatte keal slachtet, omdat hi him gesond werom krigged het.

28. Mar de sin waas nidich, in wo͡a net iin 'e huus gean; in siin ta gie$_e$ nei him to͡a in bidde'm.

29. Mar hi sei tjin siin ta: ho͡a folle jieren tjinje ik ta net, in nog nooit ha ik ta siin gebod oertreded, in ta het mi nog nooit 'n bokje joon, dat ik mei miin freùnen froolik weaze koe$_e$.

30. Mar as duzze sin fan ta werom komd is, di al siin goe$_e$d op sljuchte wise trochbrocht het, het ta 't fatte keal for him slachtet.

31. Mar de o͡ade man sei tjin him: miin sin! do bist altiid bi mi in al wat ik ha sil diinen weaze.

32. Wi biheare dus froolik in bli to weazen, want duzze broer fan di waas deed, in hi is wer libben worden, in hie waas wei, in is wer foon.

AANTEEKENINGEN.

Zie over de uitspraak bl. 12 II.

13. *Gie$_e$*, ging; in 't westerschellinger dialect, even als in 't gewone friesch: *gong*, *gung*. *Gie$_e$* is zuiverder friesche vorm. Zoo ook

stie$_e$, stond, westerschellinger friesch *stong*, gewoon friesch *stoe* of *stie*.

17. *Huurjloe$_e$d*, huurlingen, letterlijk: huurlieden. Zuiver friesch is *ljoed*, *liûd*, *ljoe*, *liû*, *ljouwe*, *liuwe*, *ljie*, de *l* steeds vóor de *j*. Maar deze ietwat moeielijke letterverbinding *lj* schijnt den Schellingers te zwaar om uit te spreken te wezen; daarom zeggen ze *jloed*. Zoo is hun ook de uitspraak van het zuiver friesche *ljeaf*, lief, te moeielijk en dus zeggen ze nu maar slechtweg *jeaf*, evenals *bloewe*, *bloeë* voor *bliue*, *bljuwe*, *bljoue*, blijven, enz. Iets dergelijks, om der gemakkelijkheid wille, doet het jonge geslacht onder de hedendaagsche helgolander, saterlandsche en wangerooger Friezen. Zie vs. 23 bl. 166 I op *kôlf*, vs. 21 bl. 165 I op *ljüde* en vs. 22 bl. 101 I op *duat*.

18. *Sil*, zal; zie vs. 18 bl. 14 II op *sol*.

Opstean of *upstean*, opstaan; zie vs. 18 bl. 14 II op *opsteen*.

Gean, gaan; zie vs. 17 bl. 14 II.

19. *Werdich*, waard, waardig; zie vs. 19 bl. 14 II op *worrich*.

Ta, bij herhaling; zie vs. 12 bl. 12 II en vs. 29 bl. 14 II.

20. *Stie$_e$*, stond; zie vs. 13 bl. 16 II.

26. *Roft*, riep; zie vs. 26 bl. 487 I.

Dwaan, doen; zie vs. 26 bl. 14 II.

29. *Freùnen*, vrienden; zie vs. 29 bl. 14 II op *frongen*.

Het middelste deel van 't eiland ter Schelling, dat de zuiver friesch sprekende ooster en wester gedeelten van dat eiland van elkander scheidt, bevat het dorp Midslands [1]) en de gehuchten Hee en Kaart. In deze drie plaatsjes wordt door de bevolking niet de friesche taal gesproken zoo als elders op ter Schelling; men spreekt er tegenwoordig een eigenaardig nederduitsch dialect, dat er de friesche taal heeft verdrongen. De omstandigheid dat Midslands van ouds de hoofd-

---

[1]) Ik schrijf *Midslands* en niet, zooals de meesten doen, *Midsland;* ik doe dit om de volgende redenen. Eerstens omdat de Schellingers zelven in hun eigene friesche taal dit gedeelte van hun eiland *Midslands* (spreek uit: *Misloans*) noemen en ten tweeden omdat deze vorm veel zuiverder en beter is. Midslands toch is een samentrekking van: *het midden* of *'t mid des lands*, namelijk van ter Schelling. Men zeit en schrijft steeds *midwinter* en *midzomer* en dat is goed, maar *midswinter* zou even verkeerd zijn als *midsland*. Wil men een *s* in *midwinter*, dan moet er ook een aan 't einde van dit woord dat dan *'t midden des winters* wil zeggen. Even zoo moet er een *s* achter *Midslands*, als men deze letter in 't midden van dat woord noemt en schrijft. Immers verkracht men den geest onzer taal als men *'t midden des winter*, of *'t midden des land* schrijft. F. HOLKEMA schrijft in zijn werk: De plantengroei der nederlandsche Noordzee-eilanden, Amsterdam 1870, *Midlands*.

plaats van het eiland was, waar de regeeringsambtenaren, enz. (gewoonlijk allen Hollanders) woonden, is ongetwijfeld de oorzaak dat in dit gedeelte des eilands het oorspronkelijke friesch voor het nederduitsch heeft moeten wijken.

De hedendaagsche midslandsche tongval vertoont nog duidelijk vele sporen van de friesche taal, en is met vele friesche woorden vermengd. Bovendien wordt het sterk merkbaar met een frieschen tongslag (*accent*) uitgesproken. Met het zoogenoemde stadfriesch of liever met den nederduitschen tongval van de groote friesche steden, en vooral met den tongval van het eiland Ameland heeft de midslandsche tongval de grootste verwantschap en wijkt slechts weinig daarvan af. Met dezen moet het midslandsche dialect dan ook tot de zelfde groep van tongvallen worden gebracht. Deze midslandsch-nederduitsche tongval vormt den overgang van den tongval der friesche steden en 't eiland Ameland tot dien van de noordhollandsche eilanden en van noordelijk Noord-Holland.

99.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET DORP MIDSLANDS.

Medegedeeld door den heer K. J. Lieuwen, koopvaardij-kapitein te Wester-Schelling.

April 1871.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r waar 'ris 'n mins, di had twie$_e$ seuns.

12. In de jongste fan di twie$_e$ sei: ta! geef mij 't deel fan 't goe$_e$d, dat mij toekomt. In hij deelde har 't goe$_e$d.

13. In weinig dagen d'rna, doe de jongste seun alles bij mekaar pakt had, is hij weg gaan na 'n fremd land in der het hij alles op 'n slechte manier d'r deurbrocht.

14. In doe hij alles forteerd had, kwam d'r 'n groote hoengersnood in dat land en doe kreeg hij erg gebrek in mos deeg hoenger lije.

15. Derop gong hij bij ie$_e$n van de burgers van dat land in die stuurde him na 't feld om op de bargen te passen.

16. In doe wou hij siin hoenger stille met 't eten dat de bargen atten; mar gin mins wou 't him geve.

17. Doe kwam hij tot nadenken in doe sei hij sei teugen him self: hoe feul knechten fan ons ta hewwe overfloe$_e$d fan brood, in ik fergaan fan hoenger.

18. Ik sel opstaan in na ons ta toe gaan in ik sel segge: ta! ik hef sondigd teugen de hemel in teugen ta!

19. Ik bin niet meer weerdig ta siin seun noemd te worren; maak mij maar as ie$_e$n fan ta siin knechs.

20. In doe stond hij op in gong sonder ferder berie$_e$d na siin ta toe, in doe hij nog feer fan huus waar, saag siin ta him al ankommen in die kreeg deeg meelijen met him; hij lie$_e$p na him toe, fie$_e$l him om 'e hals in soe$_e$nde him.

21. Maar de seun sei teugen ta: ta! ik hef sondigd teugen de hemel in teugen ta, in ik bin niet meer weerdig ta siin seun noemd te worren.

22. Maar siin ta sei teugen siin knechs: haal gou 't beste kleed in doe$_e$n him dat an, in doe$_e$n him 'n ring an siin finger in skoenen an siin foeten.

23. In haal terstond 't fette kalf in slacht 't; late wij ete in froolik weze.

24. Want miin seun die ik mie$_e$nde dat dood waar, is wer levendig worren; hij waar verloren in is wer fonnen; in sij wordden allegaar froolik.

25. De oudste seun waar in 't feld in doe hij na huus gong in dichte bij kwam, hoorde hij 't singen in 't dansen.

26. In doe hij ie$_e$n van de knechten saag, froeg hij wat der doch wel t'huus te doe$_e$n waar.

27. In die knecht sei teugen him: diin broer is t' huus komen in nou het jim ta 't fette kalf slachte laten, omdat hij siin seun gesond in wel werom kregen het.

28. Doe wordde hij nidig in hij wou niet in huus gaan; doe gong siin ta na him toe in bidde him.

29. Maar hij sei teugen siin ta: ik die$_e$n ta nou al so feul jaar in ik hef nog nooit ta siin gebod overtreden in ta het mij nog

nooit 'ris 'n bokje geven om mij met miin maats 'ris froolik te maken.

30. Maar so gou as hij 't huus komen is, die ta siin $goe_e d$ bij de hoeren d'r deur brocht het, doe het ta terstond 't fette kalf foor him slachte laten.

31. Doe sei siin ta teugen him: och, miin jonge! dou bist immes altoos bij mij, in al wat miinen is, is diinen.

32. Wij motte nou met mekaar froolik weze, want diin broer waar dood in hij is weer levendig worren; hij waar ferloren in hij is wer fonnen.

AANTEEKENINGEN.

De ie_e en oe_e klinken als op bl. 12 II is medegedeeld.

12. *Ta*, vader, is nog uit het friesch in den midslandschen tongval overgebleven. Zie vs. 12 bl. 12 II.

14. *Deeg*, ter dege, het friesche *thige*, is ook in den nederduitschen tongval der friesche steden veelvuldig in gebruik. Zie vs. 16 bl. 176 I op *dêg*.

15. *Bargen*, varkens; zie vs. 15 bl. 14 II.

18. *Sel*, zal; zie vs. 18 bl. 17 II op *sil*.

Ta, bij herhaling; zie vs. 29 bl. 14 II op *ta*.

20. *Berie$_e$d*, beraad, is nog zuiver friesch; 't gewone friesch heeft *biried*, *birie;* in de friesche steden is 't *beraad*.

27. *Jim*, ulieder; zie vs. 27 bl. 14 II.

De Fliestroom scheidt in de hedendaagsche provincie Noord-Holland de friesche taal van de nederduitsche. De tongval van het eiland Flieland dat bewesten Flie ligt, is, even als overal in Noord-Holland aan dien kant van 't Flie, nederduitsch. Niettemin wijkt de tongval van Flieland van de andere noordhollandsche, ja ook van alle andere nederduitsche tongvallen aanmerkelijk af en is zeer bijzonder en hoogst merkwaardig. Het flielander dialect onderscheidt zich door de eigenaardige uitspraak van vele klanken, die door letters onmogelijk nauwkeurig kan afgebeeld worden, door de van alle andere nederduitsche zoowel als friesche tongvallen afwijkende klanken in eenige woorden en door de verkeerde plaatsing der letter *h*, die in geen een nederduitsch dialect zóo sterk plaats heeft. Zoo heeft 't woord *tijd* in 't flielandsch een klank die tusschen *tiid*, *tuud*, *tid* en *tud* in ligt, en zoo is 't met de meeste woorden die in 't hollandsch *ij*, in 't friesch een lange *i* hebben; ik beeld dien klank in de vertaling

hier beneden eenvoudig door *u* af. Zoo ook heeft 't woord *huis* en andere woorden met *ui*, in 't flielandsch een klank die tusschen lange *i* en korte *u* in ligt; men spreekt ongeveer *iis* voor *huis*, enz. Men kan werkelijk dikwijls op Flieland het woord *ijs* als *huis* en het woord *huis* als *ijs* ongeveer hooren uitspreken. En wat de letter *h* betreft, de Flielanders spreken niet slechts even als de Zeeuwen en Vlamingen doen, de *h* niet uit waar deze letter behoort, maar, even als de Zwollenaars uit den geringen stand (en even als de Zeeuwen als ze deftig, hoog, willen spreken), plaatsen ze en spreken ze de *h* dáar waar die letter volstrekt niet behoort. Maar deze dwaze uitspraak is op Flieland zeer veel sterker in zwang dan te Zwolle, Breda, of elders, sterker dan in eenige plaats van Nederland, behalve te Egmond aan Zee. Even min als te Zwolle, is op Flieland deze verkeerde uitspraak der *h* aan eenigen regel onderworpen. Alleen het gehoor van den spreker geeft hier den regel aan, en dit is bij de verschillende individuën zeer ongelijk. Daarom is het moeielijk, ja onmogelijk deze flielandsche verwarring en verwisseling der *h* in geschrifte af te beelden.

De oorzaak, waardoor de flielandsche tongval zoo bijzonder is, ken ik niet. In oude tijden, vóor dat Flieland een eiland was, woonden hier aan den westelijken oever van den mond van het Flie, ongetwijfeld echte Friezen, die natuurlijk ook de friesche taal spraken. Maar het komt mij hoogst waarschijnlijk voor dat de hedendaagsche Flielanders niet de afstammelingen van deze oorspronkelijke flielandsche bevolking zijn; zuivere, onvermengde afstammelingen daarvan zijn ze zekerlijk niet. Denkelijk zijn deze oude flielandsche Friezen, die zekerlijk ook niet in grooten getale hier woonden, allen uitgestorven (bij overstrooming verdronken?); of zij hebben hun erfgrond met der woon verlaten (toen Flieland een eiland geworden was?). Waarschijnlijk vestigden er zich toen op het verlatene eiland lieden die eertijds aan de oevers van het Fliemeer, op den bodem van de hedendaagsche Zuiderzee dus, woonden en die ook door overstroomingen uit hun erfland verdreven waren. Dit waren geen Friezen, althans geen Friezen van den zelfden stam als die tusschen Lauwers en Flie of tusschen Flie en Kinnem woonden. Het waren leden van den zelfden volksstam, waarvan ook de hedendaagsche Urkers, Schokkers, Huizers en misschien de oud-Enkhuizers afstammen. Want zeker is het, dat de hedendaagsche flielandsche tongval de meeste overeenkomst vertoont met de tongvallen van Urk, Schokland, Huizen, enz. en dit pleit sterk voor de waarschijnlijkheid van bovenstaande vooronderstelling. Zie over deze zaak nader het medegedeelde bij de behandeling der tongvallen van Urk, Huizen en Enkhuizen.

Of er in der tijd in het dorp West-Flieland, dat in de eerste helft van de achttiende eeuw langzamerhand verdronken, en omstreeks 1736 door de laatste bewoners verlaten is, een anderen tongval gesproken is als in het nog bestaande Oost-Flieland, is mij niet bekend. Misschien ook zijn de echte, oude, friesche Flielanders, nadat Flieland een eiland was geworden, nog op West-Flieland blijven wonen, terwijl de vreemdelingen, de voorouders van de hedendaagsche Flielanders, zich op Oost-Flieland neer zetten, en bleven ze dáar friesch spreken, tot zij, door overstroomingen en zandverstuivingen genoodzaakt werden hun dorp te verlaten en zich her- en derwaarts verspreidden of wel zich met de Oost-Flielanders vermengden.

Behalve een weinig, dat voorkomt in F. ALLAN, Het eiland Vlieland en zijne bewoners (Amsterdam 1857), is er, voor zoo verre ik weet, nooit iets aangaande den flielandschen tongval te boek gesteld, evenmin als er ooit iets in het flielandsch geschreven is.

100.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET EILAND FLIELAND.

Medegedeeld door den heer J. KOOY, hoofdonderwijzer op Flieland.

October 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. Deer was d'ris 'n man, hen die ad twie seens.

12. De jongste see teugen sin taat: taat! je most me 't deil geven van 't goed dat me toekomt. Hen taat deilden 't goed honder um hen sin houdsten broer.

13. Hen niet feul tud d'r nee et de jongste seen halles bij melkaar pakt, hen ij his fard weg reisd hin 'n freimd land, hen et deer sin goed deurbrocht hin weelden en hoverdaad.

14. Hen toe ij halles ferteerd ad, kwam deer 'n groote ongersnood hin dat land, hen ij begon hook gebrek te kruggen.

15. IJ gong een, hen foegden 'm bij ien fan de birgers fan dat land hen die sond em hop sin land hom de swunnen te weien.

16. Hen ij wou sin buuk fillen met 't swunnefoer, maar gin mens gaf 't em.

17. Hen toe ij bij em selvers kommen was seed ij: oefeel ierlingen fan min taat ebben hoverfloed fan brood hen hik fergaan fan onger.

18. Hik sel opstaan hen nee min taat gaan, hen hik sel teugen em seggen: taat! hik eb sondigd teugen jou hin teugen den emel.

19. Hen hik bin niet meer weerd je seen te eeten; maak me hals ien van je ierlingen.

20. So seid, so deen; ij stond hop hen gong nee sin taat toe en toe ij nag eel fard weg was, sag sin taat 'm, hen ij wier uselik naar blud; ij gong hop em hof, fiel em hom sin als hen soenden em.

21. Hen de seen see teugen em: taat! hik eb sondigd teugen den emel hen teugen jou, hen hik bin niet meer weerd je seen te eeten.

22. Maar taat see teugen sin knechs: breng jelui 't knapste pak ier hen trek 't em han, hen geef 'n ring han sin angd, hen skoenen han sin foeten.

23. Hen breng 't kalf dat we hop 't ok mest ebben, slacht 't, hen late we heten en froolik wezen.

24. Wangt deuse min seen was dood, hen ij his weer levendig worden; ij was weg, hen ij his fonden. Toe begonnen se hallemaal froolik te wezen.

25. Hen de man sin houdste seen was hop 't feld, hen toe die nee iis kwam; oorden ij 't gesing hen 't gedans.

26. Hen ij wonk ien fan 't folk, in fraagde wat leven wat dat was.

27. Hen die see 'm: je broer is t' iis kommen, hen je taat et 't fette kalf slacht, homdat ij 'm fris en gesond weerom kruggen et.

28. Maar ij wier fuul en nidig, hen ij wou niet in iis gaan. Deerom gong sin taat nee 'm toe hom em te bidden dat ij kommen sou.

29. Maar ij hantwoordde, hen see teugen sin taat: sie! hik dien je nou hal so feul jaar, hen hik eb nag nooit niet je gebod hovertreden, hen j' eb me nag nooit geen bokje geven hom 'ris froolik te wezen met min maats.

30. Maar nou deuse seen fan je weerom kommen is, die jou

goed met oeren en sloeren d'r deurbrocht et, nou eb jen em 't meste kalf slacht.

31. Hen de taat see teugen em: kiind! je bint haltud bij me, hen hal 't mine his jouë.

32. We motten wel froolik hen blude wezen; wangt deuse broer fan je was sturven, hen ij his weer levendig worden; ij was weg, hen ij his fonden.

AANTEEKENINGEN.

11. *Deer*, daar, even als *neer* of *nee*, naar, na, *weer*, waar, enz. De verwisseling van de lange *a* in deze en in eenige andere woorden met de lange *e*, is aan alle nederduitsche tongvallen van West-Friesland bewesten Flie eigen, en bijna over het geheele Noord-Holland benoorden het IJ verspreid. Zie bl. 484 I.

Seen, zoon, zie vs. 11 bl. 12 II op *sins*.

12. *Taat*, vader; zie vs. 12 bl. 12 II. *Moeder* is op Flieland *mem*, zuiver friesch dus. Zie bl. 9 II, bl. 484 I en vs. 18 bl. 164 I op *memme*.

13. *Tud*, tijd, wordt uitgesproken met een klank, dien ik niet met letters kan afbeelden; het is niet *tud*, niet *tuud*, niet *tiid* en niet *tid*, maar van alles wat. Even zoo is het met de woorden *swun*, zwijn, *kruggen*, krijgen.

Nee, na; zie hier boven vs. 11.

Fard, verre, komt overeen met het strandhollandsche *vort*, met het *vord* der Vlaardingers enhet *vaarde* van de Ouddorpers op Goeree. Deze vorm, die ouder en zuiverder schijnt te zijn dan het gewone *ver* of *verre*, is dus voornamelijk bij de hollandsche visscherlui, loodsen, en andere zeelui, in gebruik.

14. *Kruggen*, krijgen; zie vs. 13 hier boven 't woord *tud*.

15. *Swunnen*, zwijnen, zie hier boven vs. 13 op 't woord *tud*; *ferkens* is op Flieland ook in gebruik.

16. *Buuk* of *buk*, buik; men zeit even dikwijls *luf* of *liif*, lijf.

Fillen, vullen.

17. *Ierlingen*, huurlingen. *Huur* en *hier*, *vuur* en *vier*, *duur* en *dier* wisselen in de verschillende nederduitsche tongvallen af.

20. *Deen*, gedaan, wordt ook wel in den tongval der friesche steden gezeid en komt overeen met het friesche *dien*. Zie hier boven vs. 11 en vs. 18 bl. 472 I op *deend*.

Nag of liever *nach*, nog, komt ook in sommige zuiver friesche tongvallen voor (zie vs. 29 bl. 79 I, vs. 29 bl. 83 I en vs. 30 bl. 102 I), en tevens in sommige andere nederduitsche van West-Friesland; zie vs. 13 bl. 38 II.

IJselik naar blud, woordelijk *ijselijk naar blijde*, voor *bewogen*, half van blijdschap, half van droefheid. Zie over de uitspraak hier boven vs. 13 op 't woord *tud*; en verder vs. 16 bl. 328 I op *zoo noar greege* en vs. 20 bl. 417 I.

22. *Angd, hangd*, hand. In den flielandschen tongval maakt men van menige *n* een *ng*, of liever men spreekt de *n* met een sterken neusklank uit, even als de Franschen en sterker nog, zoo als b. v. de Hoogduitschers doen als ze fransch spreken en van *raisong*, enz. praten. Deze eigenaardige uitspraak der *n* is aan vele nederduitsche, vooral nederrijnsche en hollandsche tongvallen eigen, ofschoon ze tegenwoordig overal afneemt. In vorige eeuwen schijnt deze dwaze uitspraak ten platten lande vrij algemeen geweest te zijn. Zie vs. 12 bl. 352 I op *ming*, vs. 22 bl. 252 I op *hangk* en bl. 18 I. Het verkleinwoord van *hand* is op Flieland *angtje*, van mand *mangtje*, van hond *ongtje*, enz.

24. *Wangt*, want; zie hier boven vs. 22.

25. *Iis, hiis*, huis, heeft op Flieland een zeer eigenaardigen klank, tusschen *iis* en *us* in. Zie bl. 429 I.

28. *Fuul*, boos, kwaad, even als in de friesche steden; zie vs. 28 bl. 321 I.

29. De dubbele ontkenningen in dit vers, *nag nooit niet* en *nag nooit geen*, behooren tot het friesche taaleigen. Zie vs. 29 bl. 480 I.

30. *Oeren en sloeren*, hoeren en sloeren of snoeren; zie vs. 13 bl. 197 I op *hoar'n un snoar'n*.

31. *Kiind*, kind; zie vs. 31 bl. 475 I.

De tongval van Texel, het grootste der westfriesche eilanden, is veel minder bijzonder dan die van Flieland en ter Schelling. Het texelsch is niets anders dan de gewone nederduitsche tongval van het oude West-Friesland bewesten Flie. Het kan als type van die westfriesch-nederduitsche tongvallegroep gelden. Maar even als in den tongval van 't eiland Wieringen en in dien van Midslands op ter Schelling, is de oude, zoowel friesche als oud nederduitsche klank der nederlandsche *ui* als zuivere, lange *u* en der *ij* als zuivere, lange *i* in den texelschen tongval bewaard gebleven, en is daar niet, zooals aan den vasten wal in West-Friesland, door de nieuwe hollandsche uitspraak verdrongen. De uitspraak der medeklinkers is op Texel in hoofdzaak nog de friesche, even als de zinbouw. De duidelijke uitspraak der *n* achter de meervoudsvormen der zelfstandige naamwoorden, zoo kenmerkend voor de friesche tongvallen, is echter in den texelschen tongval reeds verloren gegaan. De tongslag (*accent*) van de Texelaars is nog volkomen en echt friesch.

Menige novelle, menig aardig vers, beiden belangrijk voor de kennis van het texelsche volksleven, zijn door den heer D. DEKKER geheel of ten deele in den texelschen tongval geschreven, in onderscheidene tijdschriften geplaatst en ook gedeeltelijk in een bundel vereenigd, uitgegeven.

101.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET EILAND TEXEL.

Medegedeeld door den heer D. DEKKER, hoofdonderwijzer aan den Helder.

October 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. Deer was eris 'n man die twie seuns had.

12. De jongste seide teuge siin vader: taat! geef mij miin urfdeel, miin moeders bewiis, dat me toekomt. En de vader deed 't.

13. 'N kort tiidje deer na, doe de jongste seun olles bij ekaar pakt had, is i weg reisd na 'n heel var land en terwiil i deer 'n leventje had, driivende in de butter, het i d'r ol siin goed deur brocht.

14. En doe olles op was, kwam 'r juust 'n hongersnood in dat land in i begon gebrek te kriige.

15. Doe socht i werk, en 'n boer nam him an, en die stuurde him op siin land om op de forkes te posse.

16. En hij zou heel graag siin buuk vol ete hewwe an 't forkesete, maar gien mens gaf 't him.

17. Doe begon i over huus te prakkeseere en hij seide in siin eige: wat 'n boel knechs bij miin vader hewwe olles wat 'rlui hart begeert en ik lij hier honger dat ik swart wor.

18. Ik sel opstaan en na miin taat toegaan en ik sel segge: taat! ik hew groote sonde deen teuge ons lieve Heer en teuge jou.

19. Ik ben niet meer weerd om je seun noemd te worre; neem me an tuut je knecht!

20. En hij stond op en ging na siin vader. En doe hij nog 'n

heel stik van siin vader's huus of was, sag siin vader him al ankomme en siin gemoed skoot vol en hij begon te graaie; hij liep na him toe, fiel him om siin hols en soende him.

21. En de seun seide teuge him: taat! ik hew groote sonde deen teuge ons lieve Heer en teuge jou; ik ben niet meer weerd om je seun noemd te worre.

22. Maar de vader seide teuge siin knechs: breng in 'n amerijtje miin beste rok hier en doen 'm die an, en geef him 'n ring an siin hand en skoene an siin biene.

23. En haal 't fet meste kolf en slacht 't, en laat ons ete en feest houe.

24. Want deuze seun was voor mij net so goed as dood en nòu is hij weer levendig worre; hij was verlore en hij is weerom fonde. En ze begonne an 't feest.

25. En de ouste seun was op 't land en doe i weerom kwam en dicht bij huus was, hoord' i singe en speule.

26. Hij riep ien van de knechs bij him en froeg him: wat is deer binne toch an de hand?

27. De knecht seide: je broer is 't huus kommen en je vader het 't fet meste kolf slacht om dat i 'm fris en gesond weerom krege het.

28. Doe wier die ouste seun nidig en hij wou niet in huus gaan; doe kwam siin vader bute en noodde him om toch in huus te komme.

29. Maar de seun seide: kiik nou 'ris an! ik dien je nou ol so veul jare en ik hew ollan olles deen wat en so as jij 't hewwe wou, en nog nooit he je mij 'n skeepebout of so ies geve om mit me frienden eris 'n partij an te legge.

30. Maar nou deuze seun die siin geld en goed mit hoere en snoere d'r deur brocht het, weer 't huus komt, nou moet 't fet meste kolf slacht worre.

31. Doe seide de vader: kiind! jij bent immers ollan bij me weest en ol 't miine is immers ok 't jouwe!

32. Nou komt 't gastereere eigelik te pos; want deuze broer van jou was voor mij net so goed as dood en hij is weer levendig worre; hij was verlore en is weerom fonde.

AANTEEKENINGEN.

11. *Deer*, daar; zie vs. 11 bl. 24 II.

12. *Taat*, vader; zie vs. 12 bl. 12 II. In deze vertaling is het onderscheid tusschen het deftige *vader* en het gemeenzame *taat* in acht genomen. Zie vs. 12 bl. 482 I.

13. *Olles*, alles; zoo ook *ol* al, *forkes* varkens, *posse* passen, *of* af, *hols* hals, *kolf* kalf, *ollan* altijd, enz. De verwisseling der onvolkomene *a* in deze woorden met onvolkomene, heldere *o* is eigenlijk een friesche eigenaardigheid, die in de friesche taal van bewesten Lauwers en in de nederduitsche tongvallen van dat Friesland ook in gebruik is, hoewel niet zoo sterk als op Texel. Zie vs. 12 van de vertaling in den tongval van Brugge, op *ol*.

Driivende in de butter, drijvende in de boter, een texelsche uitdrukking die een lekker en weelderig leven te kennen geeft. Zoo zeit men in Holland *'n leventje as melk en honig*, in Friesland *'n leventsje as smerige* (dat is: *vette*, *smeer=vet*) *boonen*, enz.

15. *Forkes*, varkens, en *posse*, passen; zie vs. 13 hier boven.

17. *Prakkeseere*, nadenken; zie vs. 17 bl. 297 I.

'Rlui, samengetrokken van *heurlui*, hunlieder.

18. *Sel*, zal; zie vs. 18 bl. 20 II op *sel*.

Deen, gedaan; zie vs. 20 bl. 24 II..

20. *Graaie*, huilen, schreien; verwant aan *grijnen*, 't friesche *grine*.

Hols, hals; zie vs. 13 hier boven.

22. *In 'n amerijtje*, in 't friesch van bewesten Lauwers *in 'n amery*, in een oogenblik of oogwenk, terstond, enz. Deze uitdrukking is afkomstig van *ave mary*, *ave maria*, en wil zeggen: in zoo korten tijd als men noodig heeft om een *ave maria* te bidden; ze stamt nog van vóor den tijd der kerkhervorming af en was vroeger ook in de volkstaal van andere nederlandsche streken zeer algemeen; thans is ze nog slechts hier en daar in gebruik.

Skoene an siin biene, woordelijk: schoenen aan zijn *beenen*, in plaats van: schoenen aan zijn *voeten*. Deze dwaze uitdrukking is in de meeste hollandsche, vooral noordhollandsche volkstongvallen zeer algemeen in gebruik. Het schijnt alsof men zich schaamt om het woord *voet* uit te spreken en dit voor niet welvoegelijk, voor »*onfatsoendelijk*" houdt. Zoo zeiden haarlemsche dienstmeiden dikwijls tegen mij, als ik, zonder mijn voeten op de vloermat af te vegen, door den gang liep die ze bezig waren te schrobben: *meheeir! sel uwes assiblief je beeine of fege?* Zie vs. 22 bl. 32 I en vs. 22 bl. 355 I.

28. *Kolf*, kalf; zie hier boven vs. 13.

29. *Ollan* voor *alan*, *alaan*, *al aan*, altijd; dit woord is in alle noordhollandsche tongvallen benoorden 't IJ in gebruik; hier en daar zeit men ook *olsan*, *alsan*, *alsaàn*, *als aan*; zie vs. 12 van de vertaling in den tongval van Brugge, op *olsan*.

Skeepebout, schapebout, van *skeep*, friesch *skiep*, schaap. Een texelsch schapebout is een gastmaal; de friesche schapen in 't algemeen, inzonderheid de westfriesche, maar vooral de texelsche, vormen een van de beste rassen. De Engelschen weten dit zeer goed; duizenden friesche *skiepebouten* of texelsche *skeepebouten* worden er wekelijks in den winter naar de engelsche markten per stoomboot van Harlingen verzonden.

30. *Hoere en snoere;* zie vs. 13 bl. 197 I op *hoar'n un snoar'n*.

31. *Kiind*, kind; zie vs. 31 bl. 25 II.

32. *Gastereere*, basterdwoord, afgeleid van *gast;* de Hollanders smeden en gebruiken gaarne zulke dwaze, leelijke woorden; het min beschaafde volk vooral is er op verzot. Zie bl. 386 I, de vertaling in den tongval van Axel, enz.

De tongval van het eiland Wieringen komt nagenoeg volkomen met dien van Texel overeen. Wat op bl. 25 II van den texelschen tongval is gezeid, geldt ook voor dien van Wieringen. Maar de wieringer tongval is over 't geheel genomen ouderwetscher dan de texelsche, dat wil zeggen nog friescher, minder hollandsch dan deze. Het friesche bestanddeel treedt er nog meer in op een voorgrond. De reden hiervan is de omstandigheid dat de Wieringers, die veelal landbouwers zijn, over 't algemeen minder dan de Texelaars met vreemdelingen in aanraking komen.

Eenige eigenaardige wieringer woorden, die niet in de onderstaande vertaling voorkomen, zijn de volgenden. Deze woorden komen echter grootendeels, of althans met zeer geringe, onwezenlijke afwijkingen, ook in de friesche en friesch-nederduitsche tongvallen voor. Zoo zeit men op Wieringen: *g'neven* voor *goeden avond* (*even* is zoowel goed friesch als 't *jûnd* der Friezen tusschen Flie en Lauwers; het sagelter friesch heeft *ê$_u$nd*, *êvend*, het wangerooger *aiven*, het helgolander *in* of *inlung*, het sylter *inj*, het karrhardinger *en*, en het engelsch heeft *eve*, *evening* voor *avond*). *Aid* voor *egge* (het gewone friesch heeft *eide*, het friezenveener friso-saksisch *jagde*, westvlaamsch *eegde*); *diisik* voor *broekzak*, (zie bl. 385 I); *foelke* voor *veulen* (eigenlijk *veulentje;* gewoon friesch *fole*, *foolke*); *enk* voor *inkt* (ook te Leeuwarden bij ouderwetsche lieden *enk* of *enk't*); *bub* (met een klank tusschen

bub en *beb* in, overeenkomende ongeveer met 't fransche *oeu* in *boeuf*), voor *grootmoeder* (gewoon friesch *beppe*); *skeep* voor *schaap*, (zie vs. 29 bl. 29 II) *sleep* voor *slaap* (zie bl. 485 I); (gewoon friesch *skiep* en *sliep*); *noud* voor *nieuw* (te Brussel *nuut*); zoo zeit men *'n noud huus*, *'n noue skuut* voor *een nieuw huis*, *een nieuwe schuit*; een korenaar is *eer*; weit is *turw* met het hollandsche *tarwe* overeenkomende; aardappel is *eerpel*, als te Leeuwarden, en ook te Weert en in veel andere zuidnederlandsche tongvallen. Een klein kind noemt men op Wieringen *baike*, van het friesche *boi*, jongen; aan den vasten wal van Noord-Holland heeft men van dit *baike*, *boike*, *boi*, zelfs *buikje*, in de beteekenis van *klein kind*, gemaakt.

Voor zoo verre mij bekend is, is er zoo min over als in den wieringer tongval ooit iets geschreven, behalve enkele bijzonderheden dien aangaande, die in het werkje van F. ALLAN, Het eiland Wieringen en zijn bewoners, Amsterdam 1856, vermeld staan.

102.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET EILAND WIERINGEN.

Medegedeeld door den heer R. WIJN, hoofdonderwijzer op Wieringen.

November 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r was eris 'n man die twie jonges had.

12. Ien fan die jonges, de jongste, froeg an siin taat om siin memmes bewiis; en dat kreeg i.

13. Toe i dat had is i 'r mee fort gaan na 'n aar langd deer i alles d'r rou deur brocht en verspeulde.

14. En toe i alles d'r deur brocht had, kwam deer 'n freeselike hongersnood in dat langd en hij kreeg ok gebrek.

15. Toe gong i na 'n boer toe, en die stuurde 'm na siin langd om de farkes te waiden.

16. Hij had toe so 'n freeselike honger dat i siin buuk wel fol ete wou fan 't supen in de seunis, dat de farkes kregen, maar i kreeg niks fan gien ien.

17. Toe docht i an huus, hoe goed i 't deer had en hoe de

knechs en de maiden fan siin taat deer altiid de buuk fol ete kregen.

18. Toe docht i: ik sel ook weer na huus toe gaan in ik sel teugen taat segge dat ik sondigd hef,

19. en dat ik niet meer weerd bin om siin seun te weze, maar of i me niet foor knecht hewwe wil.

20. En dat deed i; hij gong weer na siin taat toe. En toen i weer dicht bij huus kwam, sag siin taat 'm al in de feerte ankommen en die was deerover so in siin skik, dat i na 'm toe gong, 'm om siin hals pakte en 'm soende.

21. Maar toe seid i teugen siin taat hoe slecht of i deend had en dat i deerom niet meer weerd was om siin seun te weze.

22. Maar siin taat seide teugen siin knechs, dat se siin beste kleere brenge moste en se 'm antrekke moste en dat se 'n ring an siin hangd en skoene an siin biene doen moste.

23. En dat se 't meste kalf slachte moste, want hij wou dat se allegaar ete en in heur skik weze soue.

24. Want siin seun die i docht dat dood was, was nou weer levendig en die i docht dat weg was, was nou weerom fongen. En toe wierden se allegaar froolik.

25. Maar toe kwam die are jonge fan 't langd 't huus, en die hoorde hoe 'r songen en dangst wierd.

26. En die riep toe ien fan de knechs en froeg weerom se so deden.

27. En die knecht seide toe teugen em, dat siin broer weerom kommen was en dat siin taat nou 't meste kalf slachte laten had, omdat i 'm flug weerom kregen had.

28. Maar die jonge wierd deer so boos om, dat i niet in huus komme wou. Toe gong siin taat na 'm toe en die praatte so mooi teugen 'm.

29. Maar hij seide teugen siin taat dat i al so feul jaar foor 'm werkt had, en dat i 'm nog nooit 'n bokje geven had, weer hij met are jonges 'ris klucht mee make mochte.

30. Maar nou siin are seun weer thuus kommen was, die al siin goed met slechte wiifkes d'r deur brocht had, foor die slacht je 't meste kalf, seid i.

31. Toe seide siin taat teugen 'm: kiin! jij bin altoos bij me en alles wat ik hew, is foor jou.

32. Jij most nou ok in je skik weze, want jou broer die we dochte dat dood was, is weer levendig worren, en die we dochten dat weg was is nou weerom fongen.

AANTEEKENINGEN.

12. *Taat* en *mem*, vader en moeder; zie vs. 12 bl. 24 II.

13. *Aar*, bij samentrekking uit *ander*, even als het westerlauwersch friesche *oar* bij samentrekking uit *other* is ontstaan, komt in de volkstaal van de hollandsche landlieden veel voor en was er vroeger in de steden ook algemeen in gebruik. Zie vs. 17 bl. 328 I op *are*.

Langd, land, even als *hangd* hand, *dangst* gedanst, enz. Zie vs. 22 bl. 25 II.

16. *Supen*, zuipen, heeft hier de beteekenis van zwijnevoeder of zwijnedrank; zie vs. 16 bl. 393 I.

Seunis, varkenstrog, is ook elders in Noord-Holland, onder anderen in de Beemster in gebruik. De oorsprong van dit woord is mij niet bekend. Het schijnt verwant met het veluwsche *sunig;* zie vs. 16 bl. 328 I.

Niks fan gien ien, dubbele ontkenning, volgens het friesche spraakgebruik. Zie vs. 29 bl. 25 II.

21. *Deend*, gedaan, bij afwisseling met *deen*, ook bij oude lieden in de friesche steden in gebruik. Zie vs. 20 bl. 24 II.

22. *Skoène an siin biene;* zie vs. 22 bl. 28 II.

24. *Fongen*, eigenlijk *gevangen*, voor *gevonden*. Ook elders verwart het volk de verledene deelwoorden van *vangen* en *vinden*. Zie onder anderen vs. 24 van de vertaling in den tongval van Oud-Beierland, vs. 32 bl. 259 I, vs. 24 bl. 253 I op *gefonge*, enz.

29. *Klucht*, wordt op Wieringen voor *pleizier*, *pret* gebruikt.

31. *Kiin*, door afslijting der *d* van *kiind*, kind, volkomen als te Leeuwarden; zie vs. 31 bl. 29 II.

Behalve uit de reeds vermelde vier eilanden bestaat het oude West-Friesland nog uit het noordelijkste gedeelte van Noord-Holland. Alles wat in die provincie benoorden een denkbeeldige lijn ligt, die men van Alkmaar op Hoorn trekt, wordt gerekend West-Friesland te zijn. De duinstrook langs de Noordzee echter, benoorden Alkmaar, die zich over Bergen en Schoorl tot Petten uitstrekt, behoort nog tot Kennemerland. Dit noordelijke Noord-Holland of West-Friesland vervalt nog nader in twee deelen, het eigenlijke West-Friesland, dat ten westen tusschen Alkmaar en den Helder zich

uitstrekt, en Drechterland tusschen de steden Medemblik, Enkhuizen en Hoorn.

De tongval van het vaste land van West-Friesland komt in hoofdzaak met dien van de eilanden Texel en Wieringen overeen. Het is friso-frankisch of hollandsch, waar de friesche taal, die in vorige eeuwen in deze landstreek door het ingeborene volk, zuivere Friezen, werd gesproken, haar stempel zeer duidelijk op heeft afgedrukt. Het westfriesche nederduitsch heeft over het geheel genomen den frieschen zinbouw en de friesche uitspraak der medeklinkers zuiver bewaard en nog heden ten dage in volle gebruik behouden; ook komen er nog veel zuiver friesche woorden in voor, of ten deele reeds verbasterde woorden, maar die nog duidelijk hun frieschen oorsprong verraden. Iets anders is het met de klanken van dezen tongval; die worden namelijk bijna allen op de nieuwerwetsch hollandsche wijze uitgesproken. Terwijl dus de oude, friesche klank, b. v. van de *ui* en de *ij* op Texel en Wieringen (en ook nog eenigszins te Enkhuizen) is bewaard gebleven, spreekt men overal elders in West-Friesland deze klanken op de hollandsche wijze uit, ja, zelfs nog wel zoo breed en plat als in het eigenlijke Holland. Het onderscheid tusschen de verschillende zachte en scherpe letters *e* en *o* wordt in dezen tongval duidelijk gehoord. De West-Friezen hebben nog uit de erfenis van hun echt friesche voorouders een zuiver en fijn taalgehoor overgehouden. Niettemin is het westfriesche nederduitsch gewis een van de leelijkste, van de slechtst klinkende hollandsche tongvallen. Bijzonder onaangenaam, hard en scherp klinkt het vooral in vele dorpen van Drechterland en daar het onaangenaamste nog in de bloeiende dorpen aan de zoogenoemde Streek tusschen Enkhuizen en Hoorn. Het is daar een echt boersch-grof dialect.

In de middeleeuwen en vroeger werd, natuurlijkerwijze, door de West-Friezen hun eigene friesche taal gesproken. Maar met gerustheid durf ik beweren dat in Friesland bewesten Flie de friesche taal eerder dan in eenig ander Friesland uitgestorven is. De gedurige invallen van de eerste hollandsche graven reeds, die recht op West-Friesland meenden te hebben en die de West-Friezen eindelijk dan ook bedwongen, waren hier van zeker mede de oorzaak. Maar vooral werkte tot dit verval der friesche taal bewesten Flie de uitbreiding mee, die het Fliemeer (Flevo) en de Fliestroom in de middeleeuwen verkregen. Deze uitbreidingen hadden de overstrooming, den ondergang der landstreken die West-Friesland aan de tegenwoordige provincie Friesland verbonden, en de vorming

der Zuiderzee ten gevolge. Hierdoor bleven de West-Friezen in nabuurschap en nauwere betrekking met de Kennemers en andere Hollanders (zij 't dan ook dat dezen minstens voor de helft Friezen waren en nog zijn), terwijl ze steeds meer en meer van hun volle broeders beoosten Flie, van den hoofdstam huns volks dus, gescheiden werden.

Den juisten tijd van den ondergang der friesche taal in West-Friesland aan te geven, is niet wel doenlijk. Natuurlijk heeft het nederduitsch ook slechts van lieverlede de friesche taal hier uit haar erfdeel verdrongen. Nog lang zal men in de eene plaats friesch hebben gesproken, terwijl in de andere reeds een min of meer zuiver hollandsch in gebruik was. De invloed der reeds vroeger nederduitsch sprekende bevolking van de westfriesche steden Medemblik, Enkhuizen en Hoorn heeft ongetwijfeld uit dat gedeelte des lands, uit Drechterland, ook ten platten lande, het friesch vroeger verdreven dan uit het eigenlijke West-Friesland tusschen Alkmaar en den Helder. Ik heb reden om te vooronderstellen dat rondom de Zijpe, te Kalandsoog, Valkoog, Huisduinen, in den omtrek van Schagen, te Barsingerhorn, Kolhorn, Winkel, enz. de friesche taal het langst in gebruik bleef; zeer waarschijnlijk nog tot in de eerste helft der zestiende eeuw toe.

Als schrijftaal is bewesten het Flie het friesch natuurlijk zeer veel vroeger reeds uitgestorven, dan als spreektaal. Waarschijnlijk was het friesch er wel nooit schrijftaal, en werd er, toen men niet langer de latijnsche taal als geijkte schrijftaal bezigde, reeds terstond het nederduitsch als zoodanig ingevoerd. Ik weet althans niet dat er oude oorkonden zijn, of welke stukken ook, in Friesland bewesten Flie opgemaakt en in 't friesch geschreven.

Het westfriesche nederduitsch wordt tegenwoordig overal in West-Friesland gesproken, voornamelijk ten platten lande; onder de hoogere standen spreekt men hoe langer hoe meer modern hollandsch. Het geringe volk van Medemblik wijkt in zijn spraak weinig af van de plattelandsbevolking in den omtrek van die stad; dat van Enkhuizen houdt er haar eigen dialect op na; de tongval van Hoorn helt meer naar het moderne hollandsch over. De Helder en het Nieuwe Diep, tegenwoordig de grootste gemeente van het oude West-Friesland uitmakende, heeft geen eigen dialect. Deze thans zoo bloeiende plaats is bijna geheel bevolkt door lieden uit allerlei andere streken van Nederland afkomstig, en ook door Duitschers, Noren en andere buitenlanders. Onder de lieden van zekeren leeftijd vindt men daar dan ook slechts weinigen

die aan 't Nieuwe Diep of den Helder geboren zijn. Men spreekt er allerlei talen en tongvallen, die zich in het moderne hollandsch vereenigen en oplossen.

103.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET VLEK SCHAGEN.

Komt voor in het tijdschrift De Navorscher, dl. XX, 1870.

(In nederlandsche spelling).

11. D'r was 'r 's 'n vader en die had twee zeuns, die lang niet het zellevende van aard wazze.

12. De ouste die was wel 'n gnappe jongen, maar d' aar wou niks deuge. Iens zeid' i teugen z'n vader: weet je wa' 'k docht hep? Je moste m'n m'n errefporsie maar geve, da' 'k te goed bin, den zel 'k m'n kans wel verzien. De ouwe man, die hat ze maar zat, maar i hat 'r toch niet erg veul bestek op om dat te doen, want i docht wel dat 't den hēēlekendal skeef mit 'm uitpakke zou; maar de jongen die zanikte maar vort en hiel al maar an en op 't lest begon i zoo op z'n pōōt te speulen dat i 't niet langer kēēre kon en 't gezeur lōōf worde ok. Hij gong er den maar toe over om 'm z'n porsie te geven, dēēr i anspraak op had.

13. Toe i dat had, wacht' i niet lang maar zocht gouw z'n boeltje bij mekaar, pakte 't in en i gong op slag op reis nēē 'n vreemd land, hēēl vēēr van z'n weunplaas of. Nou kwam 't net 't zelfd of as z'n vader docht had. In plaas, dat i dēēr prebeerde om vooruit te kommen in de wereld, zoo as i z'n vader wijs maakt had, dēēt i warachies niks aars as zuipe, zwendele, om grof geld speule en betije nog wel wat ergers ok. Dat 'r 'n hēēleboel van dat soort wazze, die 'r op figeleerde op z'n zak te lōōpen is zachs te denken, want da' 's om 't even zōō, as ze 't om 'n deun krijge kenne, en zōō doende was i gouw van 't zoodje of en i moet zeker nog al stark van innekhoute weest hewwe, want aars was 't met z'n gezondheid ok dēēn weest.

14. Toe i 'r den alles deur joegen had, zat i lillek met z'n

bienen in 't geeren; maar 't wordde nog slimmer, want er kwam 'n heel erge hongersnood in dat land deer i weunde en alles wordde razende duur, zoodat i gien iensen genog eten en drinken krijge kon, want gien ien wou 'm burge ok.

15. Nou begon i toch linigesan te begrijpen dat i werke most voor de kost, al was i ok wat looi uitvallen. Hij gong al d'r 's nee deuze en gene toe om werk, maar i kon nerregens te gang komme, gien ien wou 'm hewwe. Op 't alderlest vont i 'r toch ien, die deer weunde, 'n boer, ze' 'k maar zegge. En wat denk je dat i doen most? Op de varkens passe, die deer in 't land liepe.

16. Zoo'n rijkeman 's zeuntje, die op de varkens passe, je kan wel denke, dat 'm dat raar voorkwam. En hat i nou nag maar genog eten kregen, den hat 't nog wel skikt, maar i had nag zoo'n honger dat i wel d'r 's z'n lijf vol zuipe wou an het zuipen dat in de zeunis van de varkens was, maar dat mocht i gien iensen.

17. Toe i deer zoo alliendig bij die varkens op dat land zat, begon z'n kloppertje toch efkes te kloppen en toe begon i al d'r 's oftig te prakkezeeren over z'n slechte leven van vroeger. »Wat ken 't toch raar loope in de wereld," docht i, »wat hep me vader 'n heele zood knechse en die kenne allegaar maar zoo veul eten en drinke krijge as ze maar luste en ik hep teugenswoordig 'n honger as 'n peerd. 'N heele tijd an mekaar wist i niet wat i doen wou en was i 't mit z'n eigen zelf niet iens. Hadde die vrinde, die 'm z'n duitjes hadde helpe opmake 'm beurt om beurt nou maar 's te warskip nood, maar dat begrijp je; 't is mit zukke lui, as 'r niemendal meer te halen is, van achteren zien je m'n lest.

18, 19. Op 't lange lest zeid' i toch in z'n eigen: zoo ken 't toch niet langer. M'n vader is zoo'n goeie keerel, as 'k 'r 's nee 'm toe gong en zeide dat 't m'n spijt da' 'k zoo raar deen hep, dan, denk ik, zou 'k wel weer in huis komme magge.

20. En op slag gong i overend en an de loop. Hij was nog 'n heel end van huis of, toe kwam z'n vader de deur uit en die dacht: nou, wat hew 'k 'r an, wie zou deer toch ankomme? Maar boven slechte plunje bovenal, zag i toch gouw dat 't z'n zeun was en i gong 'r op 'n draf nee toe om 'm te halen en toe i bij 'm was, pakt i 'm an, zoo miserabel blijd was i.

21. De zeun kon temet niet spreke, maar i zeide toch nag:

vader! 'k hep groote zonde deen teugen God en teugen jou ok, 'k bin niet meer weerd, dat 'k zeun bin, leet m'n maar bij je diene voor knecht.

22. Maar de ouwe man docht 'r heel aars over. Hij most in ienen die stikkende kleere uit doen en de knecht most nuwe hale en die most i antrekke en i kreeg 'n gouen ring an z'n vinger, en schoene an, want i liep op bloote biene.

23. Ok zeide de vader teugen de knecht: haal gou 't meestkalf uit 't hok en slacht 't, dan zelle we d'r 's 'n vrooleke eevend hewwe.

24. Want m'n zeun was zoo goed as dood en 't is net of i weer levendig worren is. Ik docht da' 'k 'm nooit weer zien zou en nou is i onverwachs weer opperdan kommen.

25. Twijs ze in huis alles klaar maakt hadde, was de ouste zeun nag op 't land an 't werk en toe 't zoo wat ommenenbij schemereevend was, hat i deen en toe gong i nee huis toe. Maar toe i wat dichter bij huis kwam, hoord' i, dat ze zoo ijselijk vroolek wazze.

26. Hij zette groote oogen op en vroeg an de knecht wat dat leven toch beduie most en wat 'r beurd was.

27. Toe zeide de knecht: je broor is weer vrom kommen en nou is je vader zoo in z'n skik, dat i 't meestkalf slachte leeten hep.

28. Maar nou ha' je de poppen an 't dansen, o wat was i 'r dul om! 't Was zoo slecht reeden mit 'm! Hij wou gien iensen in huis. Toe kwam z'n vader en die wou 'm deur mooi praten overhalen om 'r al in te komme.

29. Maar i wou niet en i zeide: dat ken d'r nou niet best voor deur. Ik bin altoos bij je bleven en ik heb altoos deen, wat je zeid hep en zoo as je 't hewwe wou en ik mag nooit niks, want toe ik iemesdage kammeraas bij m'n had, wo' je m'n gien iensen 'n bokje geve om te slachten.

30. Maar voor hum slacht je 'n heel vet kalf! Nee vader! dat ken niet best deur de beugel. 'k Docht dat 't al zat mans genog was, dat i 'r je goed op zoo'n slechte wijs deur brocht had.

31. Maar de vader zeide: m'n jongen! jee bin altoos bij m'n weest en alles wa' 'k nag hep is voor jou.

32. Maar 'k docht da' 'k je broor voor al m'n leven kwijt was.

Ik bin zōō blijd as blik da' 'k 'm weer hep en nou most jēē ok aars weze.

AANTEEKENINGEN.

De scherplange *e* en *o* wordt te Schagen en omstreken duidelijk uitgesproken en van de zachtlange *e* en *o* scherp onderscheiden. De scherplange *e* die in de westfriesche uitspraak bijna als de friesche tweeklank *ea* luidt, is door *ēē* afgebeeld en de scherplange *o* die in klank bijna met den frieschen tweeklank *oa* overeenkomt, door *ōō*.

12. *Gnappe*, van *gnap*, knap, braaf, goed; ook in Friesland *gnap*.

Aar, ander; zie vs. 13 bl. 32 II.

Da' 'k te goed bin, dat mij toekomt. In Friesland en elders zeit men beter: dat ik te goed heb.

Zel, zal; zie vs. 18 bl. 28 II op *sel*.

Hēēlekendal, geheel en al, friesch *hielendal;* zie vs. 18 bl. 403 I.

Lōōf, moede, vermoeid, is in geheel Noord-Holland benoorden het IJ in gebruik; in de friesche taal komt het niet voor. De oorsprong van dit woord is mij onbekend; waarschijnlijk is het met *laf* verwant. KILIAAN geeft het reeds als oud hollandsch op; intusschen is het in Noord-Holland nog dagelijks in gebruik. Oudtijds schijnt het ook in Zuid-Holland in gebruik geweest te zijn.

13. *Weunplaas*, woonplaats. De zacht lange *o* verandert in veel nederlandsche tongvallen in *eu*; zoo *weunen* voor wonen, *leuven* of *geleuven* voor gelooven, enz. Ook in den hollandschen tongval van het Bildt in Friesland komt deze verwisseling voor.

Prebeerde, van *prebeeren*, *probeeren*, beproeven, een basterdwoord dat in de volkstaal van geheel Nederland in gebruik is.

Waarachies, verbastering van *waarachtig*.

Wazze, waren; zie v. 24 bl. 332 I.

Betije, bij tijden, somtijds.

Nag, nog; zie vs. 20 bl. 24 II op *nag*.

Innekhoute, inhouten; *sterk van inhouten* is een uitdrukking aan den scheepsbouw ontleend, en die ook elders in de volkstaal in gebruik is.

Dēēn, gedaan; zie vs. 21 bl. 32 II.

14. *Joegen*, gejaagd.

Met z'n biene in 't gēēren, woordelijk: met zijn beenen in 't garen, of in 't net (hoogduitsch *garn* = net), een uitdrukking die te kennen wil geven: hij zat of was verlegen.

Gien iensen, niet eens; zie vs. 16 bl. 335 I op *geen eens*.

Burge, borgen.

15. *Linigesan*, zachtjes aan, van *linig*, *lenig*.

Looi, lui, even als in Friesland *loi* en in West-Vlaanderen *looi*.

16. *Zuipen*, varkensdrank; zie vs. 16 bl. 32 II op *supen*.

Zeunis, trog; zie vs. 16 bl. 32 II op *seunis*.

17. *Oftig*, dikwijls; *oft* en *often* zijn in deze beteekenis ook in West-Friesland in gebruik. 't Zijn zuiver nederduitsche en friesche woorden, die echter ook in Friesland beoosten Flie reeds verouderd en buiten gebruik zijn, even als overal elders in Nederland. *Oft* is de hoogduitsche vorm, *often* de engelsche.

Te warskip, goed friesche uitdrukking, die elders in Noord-Holland benoorden 't IJ ook in gebruik is, en hier en daar als *wasskip*, *wosskip*, *wasskop*, enz. luidt. Het is in het nederlandsch letterlijk *te waardschap*, en heeft de beteekenis van het modern hollandsche *uit logeeren gaan* en van het in Friesland beoosten Flie gebruikelijke *ût fen hûs gean* of *ût fen hûsje*. Zie vs. 25 bl. 167 I op *werskupsljüde*.

20. *Miserabel blijd;* zie vs. 20 bl. 25 II op *uselik naar blud*.

22. *Biene*, voeten; zie vs. 22 bl. 28 II op *skoene*.

23. *Ēevend*, avond; zie bl. 29 II en vs. 25 bl. 167 I op *s'ê$_u$nds*.

24. *Opperdan*, verbastering van *opwaarts aan*, hier in de beteekenis van *naar huis*. Dit woord is even als *inwerdan* en *uitwerdan* voor *inwaarts aan* en *uitwaarts aan*, in geheel Noord-Holland benoorden 't IJ in gebruik. Zoo zeit men bv.: *ze komen meer opperdan; kom maar opperdan*, voor: ze naderen, ze komen herwaarts; kom maar hier heen.

25. *Twijs*, verbastering van *terwijls*, *terwijl*.

Ommenenbij, ongeveer; te Leeuwarden zeit men zuiverder: *omendebij*, *om ende bij*.

IJselijk vrôôlek, zeer vroolijk; zie vs. 20 hier boven.

28. *Dul*, eigenlijk *dol*, maar hier ook in de beteekenis van *boos*, *nijdig*.

Al, wel, is ook elders, vooral daar waar er friesche bestanddeelen in de volkstaal zijn, in gebruik.

29. *Iemesdage*, is overal in Noord-Holland benoorden het IJ in gebruik voor *dezer dagen* en voor *eenige dagen geleden;* zoo zeit men ook *iemesnachten* en *iemesjaren*, en ook *iemeslesten* voor *onlangs*. Deze westfriesche bijwoorden komen overeen met de woorden *hukkerdaegs* of *okkerdaegs*, *hukkernachts*, *hukkerwîks* en *hukkerjiers*, die in de friesche taal tusschen Flie en Lauwers in gebruik zijn. In de oude gothische taal komt merkwaardiger wijze dit woord ook voor, onder den vorm *himmadaga;* zoo luidt in ULFILA'S gothische bijbelvertaling de bede: geef ons heden ons dagelijksch brood, als: *hlaif unsarana thana sinteinan gif uns himmadaga*.

Zoo als boven reeds met een enkel woord is gezeid, is ook de tongval van Kolhorn zeer ouderwetsch westfriesch nederduitsch. Het friesche bestanddeel is er zoo sterk in vertegenwoordigd dat de kolhorner tongval nagenoeg in 't midden staat tusschen de friesche en nederduitsche talen, en kwalijk den naam van hollandsch kan dragen. Talrijke oud en goed friesche woorden zijn nog dagelijks in den kolhorner tongval in gebruik. Zelfs is het gebruik van *doe* en *dou* voor *gij* in het enkelvoud, te Kolhorn nog niet geheel uitgestorven. Men maakte er zelfs voor een tiental jaren ongeveer en wellicht nog wel onderscheid in 't gebruik van *doe en dou;* het eerste zei men tegen personen die men eerbied of achting verschuldigd was, het laatste tegen zijns gelijken of zijn minderen. In den Overijsselschen Almanak voor oudheid en letteren van 't jaar 1846 komt een vers voor dat in den kolhorner tongval heet geschreven te zijn. Hier valt echter vrij wat op af te dingen. 'T is geen echt kolhorner tongval waarin dit waardelooze rijm is opgesteld. Men zie hieromtrent het medegedeelde in het tijdschrift De Navorscher, deel X, onder den titel: Kolhornsch taaleigen van C. W. B.

Een uitmuntende vertaling van de gelijkenis des verlorenen zoons in den tongval van het dorp Andijk in Drechterland komt voor in De Navorscher, dl. XXI, en is opgesteld door den heer K. Kooiman, Az. hoofdonderwijzer te Andijk. De tongval van Andijk verschilt echter te weinig van dien van Schagen, om die vertaling hier op te nemen. Buitendien komt er in dien zelfden jaargang van De Navorscher nog een vertelling voor, over het volksbijgeloof te Andijk, mede door den heer Kooiman bovengenoemd in den andijker tongval opgesteld, en tevens een woordelijstje van bijzondere andijker woorden.

De volgende vertaling, opgesteld in den tongval van het dorp Benningbroek in Drechterland, kan als type van den drechterlandsch westfrieschen plattelandstongval gelden.

104.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET DORP BENNINGBROEK.

Medegedeeld door den heer C. MINK, hoofdonderwijzer te Benningbroek.

November 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. Deer was er 's 'n man in die had twee seuns.

12. De jongste saide teugen de vader: vader! geef main m'n erfporsie. En hai deelde heurlui 't goed.

13. In niet veul dage deer nee is de jongste seun, toe-d-i alles bij m'nkaar had, op rais gaan nee 'n heel veer land en deer hep i s'n goed deurbrocht, in 'n rou leven.

14. In toe-d-i alles verteerd had, toe wordde 'r 'n groote hongersnood in dat land in i begon gebrek te laien.

15. In toe gong i vort in voegde 'm bai ien van de burgers van dat land in die stuurde 'm op s'n land om de verkens te waiden.

16. In hai wou graach s'n buk vulle mit 't verkensvoer, dat de verkens vratte, in gien ien gaf 'm dat.

17. In toe kwam hai tot 'm zelvers in toe said i: hoe veul knechte van m'n vader hewwe eten so veul as se luste in ik vergaan van de honger.

18. Ik gaan hier van daan nee m'n vader in ik sel teugen 'm segge: vader! ik hew kwaad deen teugen de hemel in teugen jou.

19. In ik bin niet meer weerd je seun noemd te worren; maak m'n as ien van je knechs.

20. In hai gong vort in gong nee s'n vader; in toe-d-i nag veer af was, sag s'n vader 'm, in die wordde heel erg mit 'm beweugen; hai liep nee 'm toe, valde 'm om s'n hals in soende 'm.

21. In de seun saide teugen 'm: vader! ik hew kwaad deen teugen de hemel in teugen jou in ik bin niet meer weerd je seun noemd te worren.

22. Maar de vader saide teugen s'n knechs: breng hier gou de beste plun in doen 't 'm an, in geef 'm 'n ring an s'n hand in skoene an s'n biene.

23. In breng 't meest kalf in slacht 't; leete we ete in klucht make.

24. Want deuze m'n seun was dood in hai is weer levendig worren; hai was weg in hai is weer vonden. In toe begonne se klucht te maken.

25. In s'n oudste seun was in 't veld, in toe die dicht bai huis kwam, hoord' i 't singen in speulen.

26. In hai riep ien van de knechs bai 'm, in vroeg 'm wàt 'r an de hand was.

27. In deuze saide teugen 'm: je broer is kommen, in je vader hep 't meest kalf slacht, omdat i 'm gesond weer kregen hep.

28. Maar hai wordde naidig in wou niet in huis komme. Toe gong s'n vader buiten in praatte mooi mit hum.

29. Maar hai saide teugen s'n vader: kaik! ik dien jou nou so veul jare in ik hew nog nooit je gebod overtreden in je hewwe m'n nog nooit 'n bokje geven, dat ik mit m'n vrinde er 's vroolik weze mocht.

30. Maar nou deuze jou seun kommen is, die je goed mit hoere d'r deur brocht hep, nou hew je 'm 't meest kalf slacht.

31. In hai saide teugen 'm: kind! jai binne altaid bai me in al 't maine is voor jou.

32. We motte nou vroolik in blai weze; want deuze jou broer was dood in hai is weer levendig worden; hai was weg in nou is hai weer vonden.

AANTEEKENINGEN.

13. *Rou*, ruw, verkwistend; zie vs. 13 bl. 500 I.

16. *Buk*, buik. Oudtijds werd overal in Holland de tweeklank *ui* als volkomene *u*, en de *ij* als volkomene *i* uitgesproken, zooals men thans nog in Zeeland, West-Vlaanderen, Friesland en in de meeste andere nederlandsche provincien doet. Slechts Holland, Brabant en Oost-Vlaanderen hebben van de lange *u* een *ui* en van de lange *i* een *ij*=*ei* gemaakt. Maar de oude uitspraak is nog niet volkomen uit Holland verdwenen; hier en daar is ze nog in gebruik; enkele woorden als *duvel* en *duzend* en *iverig* worden door bijna alle Hollanders,

ook door stedelingen en zij die zoogenoemd »*fatsoendelijk*" hollandsch spreken, nog steeds met de oude klanken uitgesproken. Maar in enkele hollandsche tongvallen geeft men tegenwoordig aan de *ui* en de *ij* een klank, tusschen de oude en de nieuwe uitspraak in liggende; zoo zeit men niet *buik* noch ook *buuk*, maar *buk*, niet *dijk* noch ook *diik*, maar *dik*, enz. Dit is ook in den tongval van Benningbroek en van enkele andere drechterlandsche dorpen het geval. Het is alsof men zich schaamde aan zulke woorden volmondig hun ouden klank te geven, maar den mond ook nog niet kan dwingen, den breeden brabantschen en nieuwerwetsch hollandschen klank er aan te geven.

18. *Sel*, zal; zie vs. 18 bl. 28 II op *sel.*

Deen, gedaan; zie vs. 21 bl. 32 II op *deend.*

20. *Nag*, nog; zie vs. 20 bl. 24 II op *nag.*

Beweugen, bewogen; zie vs. 13 bl. 38 II op *weunplaas.*

22. *Plun*, kleeding; elders zeit men gewoonlijk *plunje* voor *kleeding;* te Oostende ook *pluitjes;* de oorsprong van dit woord is mij onbekend.

Skoene an s'n biene; zie vs. 22 bl. 28 II op *skoene.*

23. *Klucht*, pret, vermaak, pleizier; zie vs. 29 bl. 32 II.

De oude, thans zoo vervallene, aleer zoo bloeiende westfriesche stad Enkhuizen maakt, wat den tongval der inwoners betreft, een uitzondering op den algemeenen regel van het westfriesche nederduitsch. De tongval van Enkhuizen is zeer merkwaardig en verschilt van alle andere westfriesche dialecten. Hij is ook scherp afgescheiden van den tongval der dorpelingen rondom de stad, vooral van dien der bewoners van de zoogenoemde Streek, de dorpereeks tusschen Enkhuizen en Hoorn. De reden van deze eigenaardigheid van den enkhuizer tongval is hierin gelegen dat Enkhuizen oudtijds, vooral in de zestiende en zeventiende eeuw, een groote en bloeiende stad zijnde, een eigen tongval had, even als alle andere steden die toen ter zijde meer op zich zelven stonden, en dat die tongval ook nog heden te Enkhuizen is bewaard gebleven. De ouderwetsche tongval van het rijke Enkhuizen der zestiende en zeventiende eeuw is bewaard gebleven, en door de hedendaagsche ouderwetsche Enkhuizers in eere gehouden als een erfenis hunner aanzienlijke en vermogende voorouders. De dorpelingen rondom Enkhuizen daarentegen hebben in het verloop des tijds hun tongval gewijzigd en veranderd en gelijken tred daarin gehouden met het hollandsch dat men in andere deelen des lands spreekt. De westfriesche landlieden, even als de stedelingen van Hoorn, enz. staan en stonden steeds in onafgebrokene gemeenschap met hun noordelijker wonende landslui, en met de

verwante Waterlanders, Kennemerlanders en andere Noord-Hollanders. Niet alzoo de Enkhuizers. Enkhuizen was steeds in den volsten zin des woords een zeeplaats; groothandel, koopvaardij en visscherij en de bronnen van bestaan daaraan verwant, bloeiden er. Het brandpunt, de welvaartsbron van Enkhuizen lag in de haven dier stad. De zee, en niet het omringende land maakte Enkhuizen groot en rijk. Enkhuizen strekte nooit tot een groote marktplaats voor de westfriesche boeren, zooals Hoorn en Alkmaar. Zoo bleven de oude Enkhuizers meer afgezonderd en daardoor meer bijzonder, en hun afstammelingen zijn dit heden ten dage nog, vooral in hun tongval.

Maar ook »*von Haus aus*" schijnt de enkhuizer tongval van het gewone westfriesch zich min of meer onderscheiden te hebben. Verschillende redenen doen mij vooronderstellen dat de eerste bewoners van Enkhuizen niet tot den zelfden stam behoord hebben als de andere Friezen bewesten Flie, maar dat zij of tot dien thans nagenoeg geheel verdwenenen volksstam (Friezen?) behoorden, die aan de oevers van het oude Fliemeer (meer Flevo) woonde, en wiens land thans den bodem der Zuiderzee uitmaakt, of dat zij althans een overgang vormden van de drechterlandsche West-Friezen tot die raadselachtige bevolking rondom 't Fliemeer. Zie hierover nader op bl. 21 II en bij de behandeling van de tongvallen van Urk en Huizen.

De bijzonderheden van den enkhuizer tongval bestaan tegenwoordig in de eigenaardige, kwalijk met letters af te beelden uitspraak der hollandsche *ui* en *ij*, in het weglaten en gedeeltelijk ook verkeerd plaatsen der *h*, enz. De eigenlijke grondslag van den enkhuizer tongval is natuurlijk het gewone westfriesche nederduitsch.

De *ui* in de woorden *buik*, *huis*, *tuin*, enz. heeft den klank van de gewone onvolkomene *u* ongeveer, (bv. in *put*, *rum*, *lummel*) die lang wordt aangehouden; ze klinkt anders, helderder, dan de gewone lange *u* die men b. v. in de leeuwarder uitspraak van deze woorden als *buuk*, *huus*, enz. hoort; de spelling *buk* noch ook *buuk*, even min als *beuk* voor *buik* voldoet aan de enkhuizer uitspraak; ze heeft van alle drie wat. In de volgende vertaling heb ik de spelling *buuk* gekozen. Eveneens is het met de uitspraak der *ij;* men zeit te Enkhuizen niet volmondig: *geliikenis*, *riik*, *diik*, *kriige*, *meeliiden*, enz. even min als *gelikkenis*, *rik*, *dik*, *krigge*, enz. De echte enkhuizer uitspraak ligt tusschen beide. Ik heb mij aan de spelling *ii* voor *ij* gehouden. Het woord *pijp* maakt te Enkhuizen ook op dezen regel een uitzondering; het klinkt er zoo wat tusschen *piip*, *pup* en *puup* in; even buiten de poorten van Enkhuizen zeit men

echter weer met een breede hollandsch boersche uitspraak *paip*.

Het echte enkhuizer dialect, waarvan hier beneden een proeve wordt medegedeeld, wordt tegenwoordig nog slechts door ouderwetsche lieden uit den kleinen burger- en den arbeidersstand, voor zoo ver ze uit echte enkhuizer geslachten afstammen, gesproken. De overige bewoners van Enkhuizen schikken zich hoe langer hoe meer naar de gewone westfriesche uitspraak, zooals te Hoorn en te Medemblik in gebruik is, of ook naar het moderne hollandsch.

105.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD ENKHUIZEN.

Medegedeeld door den heer T. KNUIVERS, hoofdonderwijzer te Enkhuizen.

December 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r woonde argens 'n man die arg riik was en die twee zeuns ad.

12. En de jongste van 'rlui zei teugen ziin vader: vader! je most me miin arrefporsie geve van 't goed, dat je riik bint. En i deelde z'n goed onder 'rlui.

13. En nit lang naderand et de jongste zeun alles bi malkaar pakt en is i weg reisd na 'n land, dat ier var vàn dæen is, en dæer et i al ziin geld deur brocht, omdat i dæer zò skriklik zwierig leefde.

14. En doe i nou alles op maakt ad, kwam d'r in dat land 'n gròte ongersnòòd en i begon òòk gebrek te krige.

15. En i gong eene en i bòòd 'm zelvers an bi 'n boer van dat land en die stuurde 'm na z'n land om de varkens op te passe.

16. En i wou zò graag z'n buuk vulle mit 't varkensvoer, maar gin mins gaf 't 'm.

17. En doe i over alles 's nadocht, zeiden i teugen 'm zelvers: oeveul arrebeiers van m'n vader ebbe 'r bròòd, en ik starf van onger.

18. Ik zel opstaan en na miin vader toegaan en 'k zel teugen 'm zegge: vader! 'k eb zondigd teugen den emel en teugen jou.

19. En ik bin nit meer wæerd om je zeun te ieten; maak me maar net as ien van je arrebeiers.

20. En i stong op en i gong na z'n vader. En doe i nag var van uus af was, zag ziin vader 'm en die kreeg meeliden mit 'm en i liep na z'n zeun toe, viel 'm om z'n als en kuste 'm.

21. En de zeun zei teugen z'n vader: vader! 'k eb zondigd teugen de emel en teugen jou, en ik bin nit meer wæerd om je zeun te ieten.

22. Maar de vader zei teugen z'n knechs: aalt 't beste pak kleere r's ier en læet 't 'm andoen en geef 'm 'n ring an z'n and en skoene an z'n biene.

23. En brengt 't vette kalf en dòòdt 't; we zelle pleizier ouwe en vròlik weze.

24. Want deuze miin zeun was dòòd en i is weer levendig worden; i was verlore en is vonden. En ze begonne pret te make.

25. En z'n ouste zeun was in 't veld en doe die w'rom kwam en kort bi uus was, oorde i 't gezang en 't danse.

26. En doe riep i ien van de knechs bi 'm en i vroeg wat 'r beurde.

27. En die zei teugen 'm: je broer die is w'rom kòmen en je vader die et 't vette kalf dòòdt, omdat i zò bliid was dat i 'm gezond weer t'uus kregen et.

28. Doe werd die ouste zeun kwaad en i wou nit in uus kòme. Doe gong z'n vader na 'm toe en die bedelde 'r 'm om.

29. Maar i zei teugen z'n vader: kiik! ik eb nou al zò veul jæer veur je warkt en 'k eb altiid dæen dat je me zeid et en 'k eb nog nòit niks van j' ad, nag gin bokki is t'r veur me dòòdt, dat 'k òòk 'r 's mit m'n makkers pret ebbe kon.

30. Maar nou deuze zeun van je t'uus komen is, die jou goed mit oere d'r deur brocht et, nou ei je 't vette kalf veur 'm dòòdt.

31. Maar de vader zei teugen 'm: kind! ji bint altiid bi mi en al wat ik eb dat is 't joue.

32. Dæerom oorde je òòk bliid te weze; want je broer was dòòd en i is weer levendig worden; i was verlore en i is vonden.

AANTEEKENINGEN.

De *œe* klinkt als volkomene *e* die een weinig naar de *a* overhelt; deze klank is niet wel te beschrijven en zeer eigenaardig. De *ò* en *òò* hebben een klank die tusschen de *oa* en *ooa* der Friezen, den klank van 't nederlandsche *boom* (*arbor*) en van 't nederlandsche *bot* in ligt. Over de uitspraak der *ii* in *riik*, *ziin*, *bliid*, enz. en der *uu* in *buuk*, *uus*, enz. zie men bl. 44 II.

12. *Arrefporsie*, erfdeel. Zie vs. 12 bl. 66 I op *arv'* en vs. 12 bl. 352 I op *porsie*.

15. *Eene*, heen, henen.

18. *Zel*, zal; zie vs. 18 bl. 28 II op *sel*.

20. *Stong*, stond; de vorm *sting* is te Enkhuizen ook in gebruik; zie vs. 20 bl. 314 I op *stind*.

Nag, nog; zie vs. 20 bl. 24 II op *nag*.

22. *Skoene an z'n biene;* zie vs. 22 bl. 28 II op *skoene*.

29. *Bokki*, bokje; de verkleinvorm op *i* is voornamelijk aan Holland eigen. Zie vs. 29 bl. 495 I.

De tongval van de stad Hoorn, zoo als die er nog door den kleinen burgerman gesproken wordt, is veel moderner dan die van Enkhuizen, en staat nader aan het gewone westfriesch nederduitsche boeredialect. De leden der hoogere standen te Hoorn spreken hoe langer hoe meer gewoon modern hollandsch. De volgende vertaling is tevens een uitstekend goed voorbeeld van den verhaaltrant, de eigenlijke spreektaal van den geringen man te Hoorn. Ze is nauwkeurig zoo als een hoornsch ambachtsman de gelijkenis des verlorenen zoons aan zijn kinderen zou vertellen.

106.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD HOORN.

Medegedeeld in het tijdschrift: De Navorscher, dl. XXI, 1871, door P. M. Kz. en daaruit, met eenige verandering in de spelling, overgenomen.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r was er's 'n erreg rijk heer die twee zeuns had.

12. De jongste zei teugen z'n vader: »me taat!" zeit i, »weet

je wat je doen most, je moste mijn me moeders bewijs geve." Ik hou 't 'r tusse twee haakki's voor, dat die borst 'n b'rtale knaap weest is; ten minste de oue die dokte op, hoor!

13. En de smiecht van 'n jonge, die 'n broer an 't werke verlore had, hij poeste de plaat en gong de wije wereld in. Nou, zoo as te denke was, hij stelde in 't minst geen wijs op z'n geld, maar hij lei 'n leventje van vroolijk Fransi; hij zoop as 'n kartou en hij brocht afgerazend veul geld deur mit hoere en snoere.

14. Nou wou 't net kasueel dije, dat 'r hongersnood in dat land kwam, waar dat hij z'n eige op hieuw; zien je, je begrijpe toe was i in iene zoo kaal as 'n luis.

15. Hij liep bij de boer om werrek, maar 't was kat achter kat: »we kanne zoo'n halfblanks meheer niet gebroike. Snij uit!" Op 't allerlest begon i 'r zoo skrikkelik sjofel uit te sien dat 't erreg was. Uit medelijde nam 'n boer 'm an om op z'n varkens en skape in 't land te passe.

16. Hij blij toe, want hij was kompleet uitrammeld van de honger en hij seneerde 'm dan ook niet om uit de varkens zeunis mee te slobbere.

17. Maar toe kwam i toch tot inkeer, hoor je! en hij kroop in zijn skulp; hij docht bij z'n eige: »wat hebbe nou toch de »knechse en de meide van me vader 'n leventje bij mijn te ver»gelijke: ze krijge alle dage d'r lijf vol en ik vergaan hier van »honger.

18. »Weet je wat, ik gaan weer na huis, me vader zel me »toch heelekendal niet verstoote, as i dat daan.... Ik zel me »vader te voet vallen en ik zel zegge: taat! zondigd heb ik, voor »God en voor jou.

19. »Je hoeve me as je zeun ook niet te meinteneere, maar »laat me maar onder de knechse gaan."

20. Nou, zoo gezeid, zoo gedaan, hij gong na z'n vader. Hij was nog puur zoo 'n end van z'n huis of, toe kreeg werachtig z'n vader 'm al in 't vezier en de oue die lang gloeiend kwaad op 'm weest was, kreeg nou zoo met 'm te doen, dat i de jonge te gemoet liep en 'm om de hals viel.

21. De jonge was kapot, dat kan je je zoo verbeele. »Och, taat!"

zeit i, »ik heb zondigd teugen de hemel en teugen jou, en ik »bin niet meer waard om je zeun te hiete."

22. Maar de ouwe zei teugen z'n knechse: »steek jijlui die jonge »d'r 's gauw ferm in de plunje; dat i 'r weer kadree uitziet,

23. »en weet je wat je doet, haal 't vette kallef en slacht et; »'t moet van daag feest weze!"

24. »Want me jonge was zoo goed as dood, maar nou leeft i »weer; hij was verloren, maar nou kan alles nog weer in 't effe »komme." Nou, 't volk wou die weg wel op. Ik verassereer je dat ze feest vierde, hoor! daar kan je duvel op zegge.

25. Maar nou de oudste zeun, die kwam t'huis van 't land en die hoorde dat lawaai en die zag dat spektakel...

26, 27. Maar die skoot 't in z'n verkeerde keel, hoor! toe ze 'm an z'n verstand brochte dat al dat spektakel om z'n weggeloopen broer anricht was.

28. Hij was gloeiend en hij verherdde 't om 't huis in te gaan, skoon z'n vader bidde en smeekte; maar de nijd stak 'm te erreg.

29. »Wat," zeit i, »wat 'n tijd hew ik hier niet al as knecht »werrekt en goed oppast ook; maar is d'r voor mijn ooit 'n feest anleid, »dat ik m'n eige mit me kameraads er's verdiverteere kon? Pas op!

30. »Maar nou die strontjonge, die alles verhoerd en versnoerd »en verallieneerd het, weer op de pot van Egipte of komt, nou is 't dadelijk bal!"

31. Maar de vader zei: »jonge! jij binne ommers altijd hen en »omtrent me, en mijn spulle binne ommers jouwes ook?

32. »Late we werachtig maar blijt weze dat je broer weerom »is. Hij was dood, maar nou is i weer levendig worden; we hadden »'m strooid, maar nou hewwe 'm weerom vonde."

AANTEEKENINGEN.

12. *Taat*, vader; zie vs. 12 bl. 12 II.

B'rtale, onbeschaamde, basterdwoord, dat in alle tongvallen van Nederland veelvuldig in gebruik is, van het fransche *brutal*; zie vs. 29 bl. 315 I op *pretoal.*

Dokte op, van *opdokken*, dat in de meeste nederlandsche tongvallen in gebruik is voor: iets geven, waartoe men half en half gedwongen wordt.

13. *Smiecht*, in de meeste nederlandsche tongvallen in gebruik

voor een slecht, gemeen, jong man, een schelm, schurk; de afleiding van dit woord weet ik niet.

Poeste, voor *poetste*, van *poetsen*, de plaat poetsen, weg gaan, vluchten. *Poetsen* wordt in de meeste hollandsche tongvallen, ook wel in het moderne hollandsch als *poeste*, zelfs als *poesse* uitgesproken; even eens zeit men wel *klesse* voor *kletsen*, *koes* voor *koets*, enz.

Fransi, fransje; zie vs. 27 bl. 355 I; 'n leventje leiden als vroolijke Frans of vroolijke Fransje, is een uitdrukking die in de nederlandsche volkstaal bijna overal in gebruik is.

Kartou; een *kartou* is een kanon; een kanon heeft een wijden mond en een ruim keelgat; *hij zuipt as 'n kartou* wordt dus in Holland gezeid van iemand die zeer veel drinkt.

Hoere en snoere; zie vs. 13 bl. 197 I op *hoar'n un snoar'n.*

14. *Kasueel*, toevallig, een basterdwoord van 't fransche *casuel*, in de meeste nederlandsche tongvallen in gebruik.

Ophieuw, ophield; deze vreemde en afwijkende vorm is vooral eigen aan Holland en Zeeland.

15. *Half-blanks meheer;* een *blank* is een geringe oude munt; *'n half-blanks meheer* is iemand die er als een heer uitziet, maar zeer weinig geld, een halve blank slechts, in den zak heeft.

Sjofel, basterdwoord van het duitsch-hebreeuwsche *schofel*, slecht, kwaad, schamel, zonder waarde, dat door de Joden overal in de nederlandsche volkstaal is ingevoerd.

16. *Seneerde* van *seneeren*, dat even dikwijls als *sjeneeren* wordt uitgesproken, en een basterdwoord van 't fransche *gêner* is.

Zeunis, trog; zie vs. 16 bl. 32 II op *seunis.*

17. *Knechse*, afwijkende meervoudsvorm van *knecht. Knechse* is ook elders in Noord-Holland in gebruik. In de meeste tongvallen van Nederland is het meervoud van knecht *knechs;* te Leeuwarden en in andere friesche steden evenwel *knechten.*

18. *Heelekendal*, geheel en al; zie vs. 12 bl. 38 II op *heelekendal.*

Daan, dede, deed of dee, is een zeer afwijkende vorm van den onvolmaakt verleden tijd van 't werkwoord *doen;* ook te Harlingen en op 't Ameland wordt deze vorm wel gebruikt.

19. *Meinteneere*, basterdwoord van 't fransche *maintenir*, overal in dezen zin in de nederlandsche volkstaal in gebruik.

20. *Puur*, basterdwoord van 't fransche *pur.*

Vezier, gezicht; basterdwoord van 't fransche *visière.*

21. *Kapot*, basterdwoord van 't fransche *capot.*

22. *Plunje*, kleeding; zie vs. 22 bl. 43 II, op *plun.*

Kadree, netjes, knap, eigen gesmeed basterdwoord.

24. *Verassereer*, verzeker, verknoeid basterdwoord van 't fransche *assurer*.

Duvel, duivel, is met *duzend*, duizend, en *iverig*, ijverig, een van die weinige woorden die in alle *ui*-streken (Holland, Brabant, Oost-Vlaanderen) de oude, zuivere uitspraak nog behouden hebben.

25. *Lawaai*, geweld, leven, rumoer, een (denkelijk hebreeuwsch) basterdwoord dat in dezen vorm en beteekenis in alle noordnederlandsche tongvallen in gebruik is. Komt dit woord van het duitsch-hebreeuwsche *lewaje*, dat zoo wel *lijk* als *begrafenis*, vooral *lijkstatie* beteekent? De oude Joden toch maakten steeds bij die gelegenheden veel *lawaai*. Of is het 't zelfde woord als 't zuidnederlandsche *laweit*? Men spreekt dit woord ook wel als *lewaaim*, *lawajim* uit.

Spektakel; zie vs. 26 bl. 345 I.

29. *Verdiverteere*, vermaken, basterdwoord van 't fransche *divertir*.

30. *Verhoerd en versnoerd*; zie vs. 13 bl. 197 I op *hoar'n un snoar'n*.

Verralliëneerd, vervreemd, basterdwoord van 't fransche *aliéner*.

32. *Strooid*, gestrooid, eigenaardige hoornsche uitdrukking voor *verloren*.

In deze proeve van den tongval der stad Hoorn komen zeer veel fransche basterdwoorden voor; inderdaad zijn bijna al deze vreemde, onduitsche woorden in de spreektaal van het hollandsche volk, en in het zoogenoemde moderne hollandsch nog veel meer, in gebruik. Het volk houdt er van zulke vreemde woorden, die vaak door verkeerde uitspraak en verknoeiïng geheel onkenbaar worden, die het soms zelve smeedt, en die het meestal volstrekt niet verstaat, te gebruiken. Dat staat »*fatsoendelijk*", meent men. Vooral in Holland onder alle standen zoowel in de steden als ten platten lande, is deze dwaze en leelijke gewoonte algemeen; toch is de bevolking in andere gewesten, vooral in Zeeland, Vlaanderen en Brabant er evenmin vrij van. In Friesland en in andere noordelijke gewesten, even als in Gelderland, waar de bevolking een sterker gevoel voor taalzuiverheid heeft en, als zuiverder Germanen, meer afkeerig is van romaanschen tooi, worden zulke basterdwoorden veel minder gebruikt.

Behalve die eilanden, waarvan hier boven de tongvallen reeds zijn behandeld, behooren er nog twee andere eilanden tot de provincie Noord-Holland. Het zijn de zeer merkwaardige eilandjes Urk en Marken, met het thans verlatene Schokland de drie Zuiderzee-eilandjes vormende. In vele opzichten moeten Urk en Marken met volle recht zeer merkwaardige eilandjes worden ge-

noemd; niet het minst ook uit een taalkundig oogpunt beschouwd.

De tongval der bewoners van 't eiland Urk vooral, is een der merkwaardigste en bijzonderste van Nederland. Hij is minder bijzonder door eigenaardige, elders niet gebruikelijke woorden, dan wel door zeer eigenaardige klanken, en staat tamelijk op zich zelven. Het naaste verwant is de tongval van Urk aan dien van de eilanden Schokland en Flieland en aan dien van de visschers van 't dorp Huizen in 't Gooiland; verder is hij verwant aan den tongval van de stad Enkhuizen en aan dien van den overijsselschen zeekant (Vollenhove, enz.)

De urker tongval is zoo min zuiver friesch als hij zuiver saksisch of zuiver frankisch is; hij maakt eigenlijk de overgang uit van het friesch tot het frankische en ook eenigszins tot het saksische nederduitsch; maar hoewel dit van alle andere hollandsche tongvallen kan worden gezeid, zoo is dit toch met het urksch op zeer eigenaardige wijze het geval.

De eigenaardigheid van den urker tongval meen ik op de volgende wijze te kunnen verklaren.

In oude tijden, omstreeks het begin onzer tijdrekening en nog zeer lang daarna (wellicht tot in de tiende eeuw), was de Zuiderzee, zooals die thans bestaat, nog niet aanwezig. Haar plaats werd ingenomen door land, zeker reeds laag land, dat een groot meer, het Fliemeer of het meer Flevo, de kern van de latere Zuiderzee, omringde. In dat meer lag een tamelijk groot eiland, het eiland Flevo. De eilandjes Urk en Schokland zijn zekerlijk nog de laatste overblijfsels van dit eiland. Vooral van Urk, dat reeds zeer vroegtijdig als een bewoonde plaats wordt vermeld, is dit vrij zeker. Urk, dat tamelijk hoog ligt, was zeker het hoogste punt van dit eiland Flevo. De bevolking, rondom de oevers van het Fliemeer wonende, en die van het eiland Flevo bestond ongetwijfeld uit Friezen; de geheele bevolking langs de zeekust van Nederland en Neder-Duitschland, van de Schelde tot de Widau, was immers friesch. Toch vormden deze Friezen van het Fliemeer gewis een bijzonderen stam, die zich vooral ook door zijn eigenen tongval van de andere Friezen onderscheidde. Het komt mij voor dat ze eigenlijk geen volbloed, geen zuivere Friezen waren, maar integendeel een zeer gemengden stam uitmaakten, die den overgang van de echte Friezen tot de Saksen en Franken vormde. Uit den tongval der Urkers, Flielanders, Huizers, enz. besluit ik dit.

In verloop van tijd, door hooge stormvloeden en overstroomingen, verdronk het land rondom de oevers van het Fliemeer en het daarin beslotene Flie-eiland tevens. Het Fliemeer breidde zich al meer en meer uit, tot het eindelijk tot de tegenwoordige Zuiderzee uit-

dijde. Deze overstrooming en uitbreiding van het Fliemeer geschiedde natuurlijker wijze niet plotseling, maar langzamerhand, zoo dat de, zekerlijk slechts schaarsche bevolking zich terug kon trekken en ruimschoots tijd had om den veegen bodem te verlaten en elders veiliger woonplaats te zoeken. De bevolking van het eiland Flevo trok zich, naar mijn voorstelling, op de hoogst gelegene punten van het eiland terug; deze hoog gelegene gedeelten bleven boven water en vormden naderhand de eilanden Urk en Schokland, die eertijds veel grooter van omvang waren en hoogst waarschijnlijk saam verbonden waren. Een ander deel van de bewoners van 't eiland Flevo (of misschien ook van de bewoners der oevers van 't Fliemeer), trok zich terug naar het noorden, naar de tamelijk hooge landen aan de Noordzee, bewesten de uitstrooming van 't Flie in de Noordzee. Ook deze landen werden weldra door de steeds toenemende overstrooming der landen aan de oevers van den Fliestroom (tusschen Harlingen en Texel, Hindeloopen en Medemblik), langzamerhand rondom door zout water omringd en tot een eiland gevormd, het hedendaagsche eiland Flieland. Zie bl. 21 II.

De andere bewoners van de oevers van 't Fliemeer trokken zich bij de overstrooming al verder en verder terug, tot dat de Zuiderzee zich in haar tegenwoordige gedaante had gevormd. Ze bleven echter zoo na mogelijk aan den oever wonen. Het schijnt dat ze steeds hoofdzakelijk van de vischvangst hadden geleefd. Ze hielden ook in hun nieuwe woonplaatsen die kostwinning aan, en werden de eerste bewoners, geheel of gedeeltelijk, van de stad Enkhuizen, van 't dorp Huizen in 't Gooiland, van Vollenhove, en misschien van de Kuinder en Genemuiden in Overijssel. Zoo laat zich de overeenkomst tusschen de tongvallen van Enkhuizen en Huizen, en min of meer ook die van den overijsselschen zeekant met den tongval van Urk, zoo wel als met dien van Flieland verklaren.

Merkwaardig en gewis niet zonder beteekenis is de omstandigheid dat de Enkhuizers en de Huizers, even als ook ten deele de Vollenhovers volbloed-visscherlui zijn, zoo wel als de Urkers en de Schokkers. Enkhuizen had in vorige eeuwen opkomst en grooten bloei aan de visscherij te danken, die er nog bestaat, hoewel ze er, helaas! deerlijk in verval is. De Huizers zijn nog grootendeels visschers en als huizer botboeren te Amsterdam en te Utrecht wel bekend; de Vollenhovers zijn gedeeltelijk ook echte visschers; ze brengen hun waar, vooral garnalen, tot in Leeuwarden toe ter markt.

Voor zoo verre mij bekend is, is er nog nooit iets over of in den urker tongval, ofschoon die zoo hoogst merkwaardig is, geschreven.

107.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET EILAND URK.

Medegedeeld door den heer K. Koffeman, hulponderwijzer op Urk.

October 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. Doar was 'r 's 'n man in die adde twie$_e$ zuuns.

12. In de jongste van die beien zeen tugen z'n toate: toate! gie$_e$f mij m'n part mæær van 't goed dat m'n toekomt. In z'n toate die$_e$lde 't goed en gaf 'm z'n part.

13. In niet vuul dagen doarnoa (kort noa die teed), toe de jongste jonge alles bij enkanger ezameld adde, ging i op ræze noa 'n vreemd, væærgelege laand, in doar brocht i alles wat i adde d'r duur in 'n overdoadig leven.

14. In toe i 't alles duur ebrocht in verteerd adde, kwam 'r 'n groote ongersnood in dat laand, in ij begon gebrek te lijen.

15. Toe ging i eene noa ie$_e$ne van de minsen van dat laand in veruurde 'm doarbij as knecht, in die man stuurde 'm noa z'n laand om op de varkes te passen.

16. Nou ad i zoo'n onger, dat i graag z'n buk vol eten wou van de kost die de verkes atten, mæær gien mins wou 't 'm gie$_e$ven.

17. Toe docht i bij z'n zelf: oevuul knechsen van m'n toate æwen overvloed van brood in ik vergoon van onger.

18. Ik zal opstoon in noa m'n toate goon in ik zal tugen 'm zeggen: toate! ik æw ezundigd tugen d' emel in tugen joe.

19. In ik bin niet mæær wæærdig om je zuun eneumd te worren; maak m'n mæær as ie$_e$ne van je knechsen.

20. In toe ging i noa z'n toate. In toe i nog 'n iel æænde van 'm of was, zag z'n toate 'm in die wordde mit erbermige over 'm bewoegen, in toeloopende vul i 'm om z'n aals in i poeste 'm.

21. In de zuun zeen tugen z'n toate: toate! ik æw ezundigd tugen d' emel in tugen joe, in ik bin niet mææer wææærdig om je zuun eneumd te worren.

22. Mææer z'n toate zeen tugen de knechsen: bring ier doadelik 't beste klie$_{e}$d, in trek 't 'm an, in gie$_{e}$f 'm 'n ring an z'n aand in schoenen an z'n bienen.

23. In bring 't gemeste kalf in slacht 't, in loat oens eten in blede wezen.

24. Want m'n zuun was dood in i is wier levendig eworren; ij was verleuren in i is weer evoenden. In ze begonnen vreulik te wezen.

25. In d' oudste zuun was in 't laand, in doe ij kort bij t' eus kwam, oord' i 't gesang in 't gedans.

26. Toe vroeg i an ie$_{e}$ne van de knechsen wat dat wel betækende.

27. In die knecht zeen tugen 'm: je bruur is wier ekeumen, in je toate et 'n vet kalf loaten slachten, omdat i 'm gezoend wier ontfongen et.

28. Mææer ij wordde kwoad in ij wou niet in eus goon; toe ging z'n toate noa 'm toe in biddede 'm dat i in eus goon zou.

29. Mææer ij zeen tugen z'n toate: zie$_{e}$n! ik æw je nou al zoov'l joar edie$_{e}$nd in ik aew nog nooit je gebod overtreën; in ji æwen mij nog nooit 'n bukkien egeven dat ik mit m'n vrinden ok 'r 's vreulik weze mocht.

30. Mææer toe die zuun ekeumen is, die je goed mit oeren duur ebrocht et, ei je 'm 't gemeste kalf eslacht.

31. In z'n toate zeen tugen 'm: keend! ji binnen ommers altoos bij m'n, in al 't meenen is 't joenen.

32. Wij be'oorden dan vreulik in blede te wezen; want je bruur was dood, in ij is wier levendig eworren; ij was verleuren en i is wier evoenden.

AANTEEKENINGEN.

De klank *oa* ligt midden tusschen volkomene *a* en *o* in; de *æ* of *ææ* klinkt blatende, tusschen *a* en *e* in. De *ie$_{e}$* klinkt als duidelijk hoorbare *twee*klank *ie* met een toonlooze *e* als naslag.

11. *Doar*, daar; de volkomene *a* wordt op Urk merkwaardiger wijze wel op vier verschillende wijzen uitgesproken; namelijk als volkomene *o* in de woorden *goon* en *stoon;* als *oa* in *doar*, *toate*,

enz.; als zuivere *a* in *dagen*, *maak*, enz.; eindelijk nog als *œ* in *mœœr*, *wœœrdig*, enz.

Adde, hadde; de *h* als beginletter van een woord, wordt op Urk nooit uitgesproken; maar de dwaasheid om deze letter verkeerd uit te spreken, daar waar ze niet behoort, zoo als men te Zwolle en aan den overijsselschen zeekant en vooral op 't eiland Flieland doet, is op Urk niet in gebruik.

12. *Toate*, vader; zie vs. 12 bl. 12 II.

13. *Teed*, tijd, in geen enkel ander nederduitsch dialect, behalve in den schokker tongval, heeft de *ij* dezen klank. Men zeit op Urk ook *blede* voor blijde, *meen* voor mijn, enz.

Enkanger, verbastering van *elkander;* zie vs. 13 bl. 13 I op *inkorm.*

Rœze, reis; de uitspraak der tweeklank *ei* ongeveer als *œ*, die ook in 't woord *einde*, dat op Urk als *œœnde* wordt uitgesproken, in *teekenen* (*teikenen*) als *tœkenen*, enz. gehoord wordt, is ook slechts aan den urker tongval eigen.

15. *Eene*, henen, heen.

16. *Buk*, buik; zie bl. 44 II op »de *ui* in de" en vs. 16 bl. 42 II.

17. *Æewen*, hebben; zoo ook *ik œw*, ik heb; *ji œwen*, gij hebt; maar *ij et* voor: hij heeft, en *ei je*, hebt gij.

19. *Knechsen*, knechten; zie vs. 17 bl. 50 II op *knechse.*

20. *'N iel œœnde*, een heel einde, een heel end.

Erbermige, erbarmen, ontferming, barmhartigheid, van *erbermen.*

Aals, hals.

Poeste, zoende, van *poesse*, *poesen*, zoenen; dit woord, dat zoo verre ik weet ik geen anderen tongval van Nederland, als juist in dien van Urk in gebruik is, is goed nederduitsch, zoowel saksisch als frankisch, maar reeds sedert lange in Nederland verouderd. Kiliaan vermeldt *poesen*, zoenen, reeds als een oud woord. Zie vs. 20 bl. 249 I op *bütsde.*

22. *Aand*, hand.

Schoenen an z'n bienen; zie vs. 22 bl. 28 II op *skoene.*

23. *Blede*, blijde; zie vs. 13 hier boven op *teed.*

25. *Eus*, *heus*, huis; dat de *ui* klank als *eu* wordt uitgesproken, is ook slechts aan den urker tongval eigen. Slechts de haagsche uitspraak nadert eenigszins tot dezen urker klank.

26. *Betœkende* van *beteikende,* beteekende; zie vs. 13 hier boven.

28. *Biddede*, bad; deze oude vorm van den onvolmaakt verleden tijd, die in de nederlandsche spreektaal reeds bijna overal verouderd is, kan men op Urk en in West-Vlaanderen (Oostende) nog dagelijks hooren gebruiken.

31. *Keend,* van *kijnd*, *kiind*, kind; zie vs. 13 hier boven op *teed.*
Meenen, mijne; zie hier boven vs. 13 op *teed.*

De tongval van het andere Zuiderzee-eiland, van Marken, is minder bijzonder dan die van Urk. Het eiland Marken behoort dan ook niet even als Urk en Schokland, tot het verdronkene land dat oudtijds rondom het Fliemeer lag, evenmin als het een overblijfsel van 't eiland Flevo is. Neen, maar Marken is niets anders als een stuk, een afgescheurd brokstuk van Waterland, en de Markers zijn oorspronkelijk even als de Waterlanders van den hedendaagschen vasten wal, Friezen, waterlandsche Friezen. Hun tongval komt in hoofdzaak overeen met het gewone waterlandsche nederduitsch. Dit maakt de grondslag van den marker tongval uit, die zich van het eigenlijke waterlandsch slechts door eenige eigene klanken, een eenigszins meer gerekte, slepende, zingerige uitspraak, en door het niet uitspreken der *h*, enz., onderscheidt. Bovendien is de marker tongval veel meer ouderwetsch, en treft men er nog meer sporen in aan van de oude friesche taal dan in het gewone, hedendaagsche waterlandsch. Want zonder twijfel hebben de Waterlanders als echte Friezen, en dus de Markers ook, oudtijds de friesche taal gesproken, natuurlijk ook met een eigen tongval, waterlandsch friesch dus, dat geheel is uitgestorven. Zelfs komt het mij zeer waarschijnlijk voor dat de Markers, door hun afgezonderde woonplaats en levenswijze, nog langer dan de andere waterlandsche Friezen friesch hebben gesproken. Nog in de vorige eeuw was het friesche persoonlijke voornaamwoord *dou* bij hen in gebruik en vervoegde men 't werkwoord dat daarbij behoorde op friesche wijze, *dou biste*, gij zijt, *dou sieste*, gij ziet, enz. Ook hadden de klanken *ui* en *ij* toen daar nog grootendeels haar zuivere uitspraak als *u* en *i* behouden. Zie bl. 40 II.

In den vierden jaargang van het tijdschrift De Taalgids komen eenige Taalbijzonderheden van het eiland Marken voor, van A. Tinholt, en in den tweeden jaargang van De Taal- en Letterbode vindt men Eenige opmerkingen over 't markensche dialect van F. Allan; wat echter op bl. 62 in dat stuk van den marker tongval wordt gezeid, is grootendeels onwaar; vooral geldt dit van de bewering dat er in de taal die door de tegenwoordige bevolking van 't eiland Marken wordt gesproken, weinig of geen verschil zou te bespeuren zijn met die, welke in beschaafde kringen aan den vasten wal gesproken wordt. Trouwens wat er op de andere bladzijden van deze »opmerkingen" te lezen staat, weerspreekt ten duidelijksten deze vreemde bewering.

108.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET EILAND MARKEN.

Medegedeeld door den heer C. DE GROOT Cz., hoofdonderwijzer op Marken.

Augustus 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r was 's 'n man en die ad twee zeuns.

12. En de jonkste deer van zaad teugen z'n væær: ta! geef mij m'n erfporsie. En ij verdeelde 't goed.

13. En niet veul dagen deer nee is de jonkste zeun, toe ij halles bij mekaar egæærd ad, weg eraasd nee 'n vaar læænd en deer et ij z'n goed deur ebrocht, in 'n overdadig leven.

14. En toen i alles verteerd ad, kam 'r 'n groote ongersnood in dat læænd, en ij begon ermoe te lijden.

15. En toe gonk ij ien en ij gonk nee ien van de burgers van dat læænd, en die stuurde 'm nee z'n læænd om op de verkens te passen.

16. En ij begeerde z'n buik te vullen mit 't voer dat de verkens atten en gien mens gaf 't 'm.

17. En toe kwam ij tot 'm zelf en ij zaad: oeveul uurlingen van m'n væær ewwen brood enog, en ik vergeen ier van onger!

18. Ik zal opsteen en nee m'n væær toe geen en ik zal teugen 'm zeggen: ta! ik ew ezoundigd teugen den emel en veur jou.

19. Ik bin niet meer wæærd je zeun enoemd te worren; maak me as ien van je uurlingen.

20. En ij stond op en gonk nee z'n væær; en toen ij nog varde weg was, zag z'n væær 'm al en die werd mit inderlijke ontferming over 'm bewogen; ij liep mit 'n vaarsi nee 'm toe, vol 'm om z'n als en zoende 'm.

21. En de zeun zaad teugen 'm: ta! ik ew ezoundigd teugen den emel en veur jou en ik bin niet meer wæærd je zeun enoemd te worren.

22. Maar de væær zaad teugen z'n knechs: bringt ier gank 'n bas kleed en trekt 't 'm an en geeft 'n ring an z'n æænd en schoenen an z'n bienen.

23. En bringt 't gemeste kalf en slacht 't en leet uis eten en vroolik weze.

24. Want m'n zeun was dood en ij is weer levend eworren; ij was verloren en ij is evounden. En toe begonnen zijmekaar vroolik te worren.

25. En z'n ouste zeun was op 't læænd en toen ij dicht bij uis kam, oorde ij 't gezang en 't gedans.

26. En ij riep ien van de knechs bij 'm en vroeg 'm wet deer te doen was.

27. En die zaad teugen 'm: je broer is weerom ekomen en je ta et 't gemeste kalf eslacht, omdat ij 'm ezound weerom ekregen et.

28. Maar ij werd boos en ij wou niet in uis komme. Toen kam z'n væær d'r uit en bad 'r 'm om.

29. Toe zaad die ouste zeun teugen z'n væær; kijk 'r is, ik dien je nou al zooveul jeer en ik ew nooit wet misdeen, en jij ew me nog nooit 'n bokki egeven, om mit m'n maats 'r 's vroolik te wezen.

30. Maar nou deze zeun van je ekomen is, die je goed mit oeren d'r deur ebrocht et, nou ew je 't gemeste kalf veur 'm eslacht.

31. Toe zaad de væær teugen 'm, kijnd! jij binne altijd bij me en al wet van mijn is, is van jou.

32. Wijmekaar moste vroolik en blij weze; want je broer was dood en ij is weer levend eworren; ij was verloren en ij is evounden.

AANTEEKENINGEN.

De *æ* en *ææ* hebben den blatenden klank tusschen *a* en *e* in.

11. *Ad;* had. De Markers spreken de *h* als beginletter van een woord niet uit. Een verkeerde plaatsing der *h*, namelijk voor een woord dat met een klinker begint, komt ook voor, maar lang zoo geregeld niet; dit hangt meest af van het meerdere of mindere gevoel voor welluidendheid en zoetvloeiendheid, van den spreker. Een voorbeeld hiervan vindt men in vs. 13. Zie vs. 11 bl. 56 II op *adde*.

12. *Zaad*, zeide. De tweeklank *ei* gaat in den marker tongval in

een volkomene, zuivere *a* over; zoo is reizen *raze*, klein *klaan*, meisje *maasje*, veilig *valig*, een prent *'n alig* (van *halig*, heilig, even als nog in Friesland een kinderprent *'n heilich*, dus oorspronkelijk een afbeeldsel van den een of anderen heilig, wordt genoemd), enz.

Væær en *ta* beteekenen beide *vader; væær* is een verkorting van *vader* en wordt in algemeenen zin slechts gebruikt; *ta* is het woord waar mede de kinderen hun vader aanspreken, dat ze ook gebruiken als ze van hun vader spreken, en dat ook wel in algemeenen zin wordt gebruikt. Het onderscheid in 't gebruik van de woorden *væær* en *ta* blijkt uit deze vertaling duidelijk. *Moeder* is op Marken, als in het friesch: *mem;* zuster *tutte* en grootvader en grootmoeder *bappe* en *bessi*. Zie vs. 12 bl. 12 II en vs. 12 bl. 24 II.

13. *Eraasd*, gereisd; zie hier boven vs. 12 op *zaad*.

Vaar, ver; 't bijvoegelijke naamwoord *ver* is op Marken *vaar*, 't bijwoord *ver* is er *varde;* zie vs. 13 bl. 24 II op *fard* en vs. 20 hier beneden.

14. *Kam*, kwam, overeenkomende met het friesche *kam* of *kaem*.

Ermoe, armoede.

15. *Ien*, heen, henen.

18. *Ezoundigd*, gezondigd; de geslotene *o* voor *n* wordt op Marken als *ou* uitgesproken, b. v. *bount*, bont; *spouns*, spons; *ounwis*, ongewis, onzeker; *ounvaarlijk*, geweldig, vervaarlijk; *ezound* (oudtijds ook *zoundig*) gezond; *evounden*, gevonden.

20. *Varde*, ver; zie vs. 13 hier boven op *vaar*.

Mit 'n vaarsi, met een snellen aanloop; dit *vaarsi* is zeker verwant aan het leeuwarder woord *faasje* of *faarsje*, dat nagenoeg de zelfde beteekenis heeft. Zoo zeit men te Leeuwarden van iets dat zich snel voort beweegt, b. v. van een locomotief: *nou, daar sit faasje achter!*

22. *Gank*, spoedig, haastig.

Bas, mooi, schoon, van het oud friesche *bask*, dat tusschen Flie en Lauwers reeds bijna geheel verouderd is, behalve te Hindeloopen, waar het, in de zelfde beteekenis, nog in volle gebruik is.

Schoenen an z'n bienen, zie vs. 22 bl. 28 II op *skoene*.

23. *Uis*, ons; dit woord, dat oorspronkelijk friesch is (*ûs*), was oudtijds in de noordhollandsch-nederduitsche spreektaal overal zeer algemeen in gebruik. Zie vs. 17 bl. 292 I op *os*.

24. *Zij mekaar*, (zij malkander, zij elkander, zij); zoo zeit men op Marken ook *jijmekaar* voor gij, gijlieden; *wijmekaar* voor wij; *eurmekaar* (*heur*, haar malkander) voor henlieden, enz.

31. *Kijnd*, kind; meervoud *kijeren*; zie vs. 31 bl. 324 I.

32. *Wijmekaar*, wij, wijlieden; zie hier boven vs. 24.

De inwoners van Waterland, het zoogenoemde noordhollandsche Waterland en de Meren, dat de stadjes Edam, Monnikendam en Purmerend met het vlek de Rijp benevens de Beemster, Purmer, Wormer en Schermer bevat, zijn oorspronkelijk ook Friezen en hebben oudtijds de friesche taal gesproken. De nederduitsche tongval die de Waterlanders thans spreken, is tamelijk gelijk aan den tongval van het eigenlijke West-Friesland en Drechterland. Het waterlandsch echter onderscheidt de verwante klanken, de *ei* en *ij*, de zachte en scherpe *o* en *e*, de *ie* en *i* volstrekt niet, terwijl dit in den tongval van 't eigenlijke West-Friesland juist zoo bijzonder duidelijk geschiedt. Het gehoor der Waterlanders is veel minder zuiver en scherp dan dat hunner noordelijker wonende landslieden; hun tongval is veel verder van de oorspronkelijke friesche taalzuiverheid afgeweken dan die van de eigenlijke West-Friezen. Zoo ook krijgt het verleden deelwoord in den waterlandschen tongval (ook in dien van Marken) een toonlooze *e* tot voorvoegsel, terwijl het in den eigenlijken westfrieschen tongval op zuiver friesche wijze zonder eenig voorvoegsel blijft. In geheel Waterland, maar vooral in het zuidelijke gedeelte wordt de *ij* en de *ei*-klank min of meer sterk als *ai* en *aai* uitgesproken; echter niet zoo sterk dat men deze klanken als *ai* en *aai* kan afbeelden.

In de stadjes Edam en Monnikendam en vooral te Purmerend gaat de waterlandsche tongval hoe langer hoe meer in modern hollandsch over, terwijl de tongval van het zuidelijkste deel van Waterland, van de dorpen Buiksloot, Landsmeer, Holijsloot, Broek, Nieuwendam, Schellingwoude, Ransdorp of Rarep, enz. welke dorpen bij velen ook als bij uitsluiting Waterland worden genoemd, hierin eenigszins van den tongval der waterlandsche meren en van den zoogenoemden Zeevang ('t dorp Oosthuizen en omstreken aan den zeekant tusschen Edam en Hoorn) verschilt, dat er de lange *a* eenigszins naar de *o* overhellende wordt uitgesproken, ongeveer zóo als ook sommige Amsterdammers (die van den Haarlemmerdijk) die letter uitspreken. Dat deze eigenaardige uitspraak van de tegenover Amsterdam liggende waterlandsche dorpen aan het dagelijksche drukke verkeer dat de Waterlanders uit deze dorpen, (meest als melkboeren, enz.) met de Amsterdammers, en juist vooral met die van den Haarlemmer- en den Nieuwendijk en van de daar op uitkomende straten, onderhouden, de oorzaak is, komt mij zeer waarschijnlijk voor. Ook de tongval van de bewoners der waterlandsche visschersdorpen Volendam en

Durgerdam wijkt eenigszins van den gewonen waterlandschen tongval af.
In den zesden jaargang van het tijdschrift De Taalgids komt een lijstje voor van Woorden uit de waterlandsche volkstaal van G. Pilger. Lz.

109.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET DORP HOLIJSLOOT.

Medegedeeld door den heer D. de Wit Hz., hoofdonderwijzer te Holijsloot.

Juli 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. Deer was er 's 'n man die twee zeuns had.

12. En de jonkste van d'rlui zei teuge z'n vader: vader! geet me de erfporsi die me toekomt. En toe verdeelde de vader z'n goed.

13. En niet veul dage deer nee is de jonkste zeun, toe i alles bij mekaar had, weg ereisd nee 'n veer land en het deer al hiel gou z'n boeltje d'r deur ebrocht.

14. En toe i alles verteerd had, kwam d'r 'n groote hongersnood in dat land en toe begon i gebrek te lije.

15. En i gong heen en liep nee ien van de boere in dat land en die stuurde 'm nee z'n land om de varkis te drijve.

16. En i had zoo graag z'n lijf vol wille ete van 't voer dat de varkis krege, maar gien mens gaf 't 'm.

17. En toe i tot z'n zelleve ekomen was, zeid i: hoeveul knechs van me vader hebbe brood zat en ik heb zoo'n honger!

18. Ik zel opstaan en nee me vader gaan en ik zel teugen 'm zegge: vader! ik heb ezondigd teuge de hemel en teuge jou.

19. En nou bin 'k niet meer waard om je zeun te hiete; leet me maar as knecht bij je diene.

20. En toe stong i op en gong nee z'n vader. En toe i nog veer weg was zag z'n vader 'm en die wier bijster an edaan en i liep nee 'm toe, viel 'm om z'n hals en zoenden 'm.

21. En de zeun zeide teugen 'm: vader! ik heb ezondigd teuge de hemel en teuge jou en ik ben niet meer waard om je zeun enoemd te worre.

22. Maar de vader zei teuge z'n knechs: breng de beste kleere hier en trek 'm die an en geef 'm 'n ring an z'n hand en schoene an z'n biene.

23. En breng 't vette kalf hier en slacht 't en leet ons ete en vroolik weze.

24. Want deuze zeun van me was esturve en i is weer levendig eworre; hij was weg en is weer evonde. En toe wiere ze vroolik.

25. En z'n ouste zeun was in 't land, en toe die deer uit gong en dicht bij huis kwam, hoorden i 't gezang en de muziek.

26. En toe riep i ien van de knechs bij 'm en vroeg 'm wet dat beteekende.

27. En die knecht zei teugen 'm: je broer is ekomme en omdat i gezond weer 't huis ekomme is, het je vader 't vette kalf eslacht.

28. Maar toe wier i kwaad en i wou niet in huis komme. Toe kwam z'n vader buite en die vroeg 'm vrindelik of i assiblieft niet in huis komme wou.

29. Maar i zei teuge z'n vader: kijk! ik dien je nou al zoo veul jare en 'k heb me altijd knap ehouwe en je hewwe me nog nooit 'n bokki egeve om met me kammeraas 'r 's pret te houë.

30. Maar nou deuze zeun van je ekommen is die je geld en goed met hoere d'r deur ebrocht het, nou hei je voor hum 't vette kalf eslacht.

31. Toe zei z'n vader teugen 'm: zeun! jij bent altijd bij me en al wat van mijn is, is jouwe ook.

32. We hoore nou vroolik en blijd te weze, want deuze broer van je was zoo goed as dood en nou is i weer levendig eworre; en i was weg en nou is i weer evonde.

AANTEEKENINGEN.

20. *Stong*, stond; zie vs. 20 bl. 47 II op *stong*.

Bijster, verouderend, goed nederduitsch woord, dat meer dan één beteekenis heeft; zie vs. 14 bl. 407 I op *biister*.

22. *Schoene an z'n biene;* zie vs. 22 bl. 28 II op *skoene*.

28. *Assiblieft*, is een, bij de geringe volksklasse in Holland overal gebruikelijke verkorting van *als het u belieft*, en dat hier zonderling genoeg als bijwoord dienst doet.

De merkwaardige Zaanstreek of Zaankant, Zaandam met de bloeiende dorpen Oost- en West-Zaan, Zaandijk, Koog aan de Zaan, Wormerveer enz. bevattende, heeft tegenwoordig ter nauwernood een eigen dialect meer, ofschoon juist de Zaankanters oudtijds door veel eigenaardigheden en ook door hun tongval zich nog al scherp van andere Noord-Hollanders onderscheidden. Maar de nieuwe tijd met zijn snelle vervoermiddels, de omstandigheid dat de meeste Zaankanters, als kooplieden en fabrikanten (landbouwers zijn er slechts zeer weinig aan de Zaan) een druk verkeer met vreemdelingen onderhouden, en ook de nabijheid van Amsterdam, heeft heden ten dage nagenoeg al het eigenaardige oud zaansche reeds van den Zaankant verdreven en ook den oud zaanschen tongval bij de meesten grootendeels in modern hollandsch opgelost. De aanzienlijke burgers aan de Zaan spreken tegenwoordig niet anders dan zulke lieden in de hollandsche steden doen; bij den geringeren burgerstand zijn nog enkele eigenaardige woorden en eenige eigenaardigheden in de uitspraak bewaard gebleven; zooals het weglaten der slot *n* (dat trouwens overal in Holland voorkomt), het uitspreken der *z* als *s*, der *sch* als *sk*, enz., waaruit men tevens den frieschen oorsprong van het volk aan de Zaan kan opmaken. Verder trekt de *ei* en *ij* klank er min of meer sterk naar de *ai* en *aai*, de *ui* eenigszins naar de *oi*, de lange *a* naar de *e* (*æ*), enz. Slechts door enkele oude lieden uit den arbeidersstand aan de Zaan, voor zoo verre ze echte Zaankanters zijn, wordt nog het echte zaansche dialect gesproken. In dien ouden tongval, die weldra geheel zal zijn uitgestorven, is de hier beneden staande vertaling opgesteld. Voor dertig, veertig jaren echter spraken de meeste Zaankanters nog zóo.

Dat de Zaankanters, even als alle Noord-Hollanders benoorden het IJ, van frieschen oorsprong zijn en oudtijds de friesche taal hebben gesproken, behoeft hier wel niet nader bewezen te worden.

In B. VAN GEUNS's Beschrijving van Zaandam komt een Lijst van verouderde of nog gebruikelijke zaanlandsche woorden en spreekwijzen voor, en in het eerste deel van Dr. A. DE JAGER's Nieuw Archief voor nederlandsche taalkunde ook nog eenige Zaanlandsche woorden en spreekwijzen.

110.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DEN ZAANKANT.

Medegedeeld door den heer J. HONIG Jz. JR. [1]), burgemeester te Zaandijk.

Augustus 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r was 'r 's 'n man en die had twee zeuns.

12. De jongste van 'n zaide iens teuge de vader: vader! geef me 't deel van 't goed dat me toekomt; en de vader deelde 'n 't goed.

13. Niet lank d'r næ gink de jongste zeun up rais næ 'n vreemd land, en i nam al z'n geld en goed mee, en dæær brocht i alles d'r deur.

14. En toe i alles weg emaakt had, kwam d'r 'n groote hongersnood in dat land en toe begon i arremoe te laië.

15. En i gink hene en kwam bai 'n inweuner van dat selfd'r land en die stuurde 'm up z'n land um up de varrekes te passe.

16. En i kreeg trek um z'n buik te vulle mit d'n draf die de varrekes vrate, maar gien mens gaf er 'm wet van.

17. En toe i tot 'm selvers ekomme was, zaid' i: hoeveul knechse van m'n vader hewwe broods genog en ikke bin fleeuw van den honger.

18. Ik zel opstaan en næ m'n vader gaan en 'k zel teuge 'm zegge: vader! 'k hew esondigd teuge de hemel en teuge jou.

19. 'K bin nie meer weerd um je zeun te hiete; geef me werrik as ien van je knechse.

20. En i stond op en i gink næ z'n vader. Toe i nog 'n end van 'm of was, zag de vader 'm al en die wierd akelig doe i 'm zoo zag ankomme; hij liep næ 'm toe, vil 'm um d'n hals en kuste 'm.

---

[1]) Sedert overleden.

21. En de zeun zaide toe teuge de vader: vader! 'k hew esondigd teuge de hemel en teuge jou en 'k bin nie meer weerd om je zeun enoemd te worren.

22. Maar de vader zaide teuge z'n knechse. haal anstons 't mooiste kleed en doe 'm dat an; steek 'n ring an z'n hand en trek skoene an z'n voete.

23. Kraig 't meste kall'f, slacht 't en lææt uis ete en vroolik weze.

24. Want deuze zeun van me was esturve en i is weer levend eworde; i was verlore en is evonde. En toe begonne ze vroolik te wezen.

25. En de ouste zeun was in 't veld, en doe i 't huis kwam, hoorde i 't zinge en 't danse.

26. En i riep ien van z'n vaders arrebaiers bij 'm, en vroeg 'm wet er an de hand was.

27. En die zaide teuge 'm: je broer is weerom ekomme en je vader het 't meste kall'f doen slaan, omdat i 'm esond weer 't huis ekregen et.

28. Maar toe wierd i kwaad en i wou niet in huis gaan; toe gink de vader næ 'm toe en bad 'r 'm om, dat i toch maar binne komme zou.

29. Maar i zaide teuge z'n vader: zie! ikke dien je nou al zooveul jaar en 'k hew nog nooit 'n v'rbod van je overtreë en nog nooit hew je me 'n bokki egeve, um mit me vrinde wet plaisier te hewwe.

30. Maar nou deuze je zeun ekomme is, die je goed mit hoere d'r deur ebrocht het, nou hew je 't meste kall'f eslacht.

31. En toe antwoordde de vader 'm: kind! jij bint ommers alle dag bij me en al wet ik hew, is jouës.

32. We moste veul eer vroolik weze en blai, want deuze broer van je was esturve en nou is i weer levendig eworde; i was verlore en nou is i evonde.

AANTEEKENINGEN.

De *æ* klinkt tusschen *a* en *e* in; de *ui* van *huis*, enz. klinkt nagenoeg tusschen *ai* en *oi* in.

17. *Knechse*, knechten; zie vs. 17 bl. 50 II.

Fleeuw, flauw, in veel nederduitsche tongvallen *flou;* zoo staan ook het friesche *sleau*, het engelsche *slow* (zie bl. 484 I op »het friesche woord *sleau*"), het hollandsche *sneeuw* en het engelsche *snow* tegen elkander over. *Flauw* is ook in den westvlaamschen tongval *fleeuw* of *fleew*.

18. *Zel*, zal; zie vs. 18 bl. 47 II.

23. *Uis*, ons; zie vs. 23 bl. 60 II.

27. *Slaan*, hier in de beteekenis van *slachten*. *Slaan*, *slagen*, (waarvan *slager*, *geslagen*) en *slachten* zijn drie even zuivere, even goed nederduitsche vormen van het zelfde woord.

Dat gedeelte van Noord-Holland dat zich langs de duinreeks en langs het strand van de Noordzee uitstrekt, van de zuidhollandsche grenzen tot aan het dorpje Petten, en dat de steden Haarlem en Alkmaar, met de westelijke omstreken daarvan, even als de Beverwijk, de Egmonden, Bergen, enz. bevat, draagt den naam van Kennemerland. Of deze naam van de oude Caninefaten afkomstig is, zoo als wel beweerd wordt, en of de Kennemers afstammelingen van dien ouden volkstam zijn, die hier en ook langs den zuidhollandschen duinzoom, bewesten Leiden en 's Gravenhage gezeteld was, wil ik hier in 't midden laten. Ongetwijfeld waren de oude Caninefaten of Konijnevangers echte Friezen, die zich misschien door eenige bijzonderheden, wellicht in hun levenswijze, kleeding of wapening of in hun tongval, van de andere Friezen bewesten Flie eenigszins onderscheidden, en dus een afzonderlijken stam van 't friesche volk vormden. Dan wil ik de afstamming der Kennemers van de Caninefaten laten gelden, want de Kennemers zijn ongetwijfeld van oorsprong Friezen.

De tongval die heden ten dage in Kennemerland wordt gesproken, vormt volstrekt geen samenhangend, noch afgerond geheel. In de kennemerlandsche dorpen benoorden de Beverwijk en ten deele ook in de Beverwijk verschilt de tongval weinig van de zaansche, waterlandsche en westfriesche tongvallen, en draagt het algemeene karakter der tongvallen benoorden het IJ; in den regel echter helt de kennemer tongval hier meer dan elders in Noord-Holland naar het moderne hollandsch over. De tongval van de kennemerlandsche dorpen benoorden Alkmaar, van Bergen, Schoorl en Petten helt sterk naar dien van West-Friesland over. Egmond, vooral Egmond aan zee heeft een eigen dialect; zoo ook Zandvoort en in mindere mate Wijk aan zee. Van een afzonderlijken tongval der kennemerlandsche dorpen rondom Haarlem, van Bennebroek, Heemstede en Berkenrode, van

Overveen, Bloemendaal, Santpoort en Velzen kan geen sprake zijn, wijl deze schoone dorpen grootendeels door vreemdelingen uit Amsterdam en uit alle gedeelten van Nederland bewoond worden, en er ter nauwernood een ingezetene landbouwende of boerebevolking bestaat.

De tongval van de stad Alkmaar, oorspronkelijk een overgang vormende tusschen de westfriesche en kennemerlandsche tongvallen, is tegenwoordig bijna geheel in modern hollandsch opgelost; slechts bij de geringe burgerlieden en arbeiders te Alkmaar hoort men nog enkele bijzonderheden van de noordhollandsche uitspraak.

Als een proeve van den gewonen kennemerlandschen tongval kan onderstaande vertaling dienen. Men dient er echter bij op te merken dat de bewoners van het dorp Heemskerk den naam hebben van zuiver hollandsch te spreken; dat wil zeggen dat zij meer dan de bewoners van andere kennemerlandsche dorpen er zich op toe leggen om hun natuurlijken tongval naar het moderne hollandsch te verwringen. Dit gaat zoo ver dat sommigen aldaar zoo dwaas zijn om den naam van hun dorp Heemskerk als *Heemscherk* uit te spreken, om toch maar duidelijk te laten hooren dat ze wel weten, dat de in hun tongval natuurlijk voorkomende *sk* (*skaap*, *skoen*), in modern hollandsch als een rochelende *sch* wordt uitgesproken.

111.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET DORP HEEMSKERK.

Medegedeeld door den heer L. F. Tuyl Schuitemaker te Heemskerk, in De Navorscher, deel XX, 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r was 'reis 'n man met twee zeuns.

12. De jongste zee teuge z'n vader: vader! geef me m'n erfporsie; en de vader dee 't.

13. Niet heel lang daarna, gong de jongste, toen i alles bij mekaar verzameld had, na 'n heel ver land en brocht 'r alles in overdaad deur.

14. En toen i d'r alles deur elapt had, kwam d'r 'n groo$_a$te hongersnoo$_a$d in dat land en hij begon arremoe te krijge.

15. Hij verhuurde 'm toen bij een van de inwoonders van dat land en die stuurde 'm na z'n land om op de varrekes te passen.

16. Hij wou wel graag met de varrekes uit de zeuning mee egeten hebbe, maar dat moch i niet.

17. Toe kwam i tot z'n zelve en zee: hoev'l knechs van me vader hebben niet zadder broo$_a$d en ik vergaan van honger.

18. Ik zel opstaan en na m'n vader gaan en ik zel teuge 'm zegge: vader! ik heb gezondigd teuge de hemel en teuge jou.

19. Ik ben niet meer waard je zeun enoemd te worren; neem me as knecht in je huur.

20. En i stond op en gong na z'n vader; hij was nog heel ver van m' of, toe z'n vader 'm al zag, die met groo$_a$t meelijen op 'm anliep, 'm an iene om z'n hals viel en 'm zoende.

21. Toe zee de zeun teugen 'm: vader! ik heb erg ezondigd teuge de hemel en teugen jou, en ik ben niet meer waard je zeun enoemd te worren.

22. Maar de vader zee teuge z'n knechs: breng hier 't beste pak, trek 't 'm an, geef 'm 'n ring an z'n vinger en trek 'm schoenen an z'n bienen.

23. Breng ook 't vette kalf en slacht 't; late we ete en vroolik weze.

24. Want deze zeun van me was doo$_a$d en i is weer levendig eworre; ik was 'm kwijt en ik heb 'm weer ekregen.

25. Z'n ouste zeun was in 't veld en toe i bij honk kwam, hoorden i 't zingen en dansen.

26. Toe riep i een van de knechs bij 'm en vroeg wat 'r toch te doen was.

27. De knecht zee teugen 'm: je broer is t' huis ekommen en je vader het 't vetgemiste kalf eslacht, omdat i 'm gezond weer ekregen het.

28. Maar hij wier kwaad en wou niet in huis komme; daarom gong de vader na 'm toe en smeekte en soebatten 'm.

29. Maar hij zee teuge z'n vader: kijk! ik dien je nou zoov'l jaren en ik heb nooit je gebod overtrede en je heb me geen iens 'n bokki egund, dat ik met me vrinde vroolik kon weze.

30. Maar nou deze zeun van je terug ekommen is, die je goed met hoere d'r deur ebrocht het, nou heb je drek 't vette kalf voor 'm eslacht.

31. Maar de vader zee teugen 'm: kind! je bin altijd bij me en al wat van mijn is, is van jou.

32. Je hoorde dus vroolijk en blijd te weze, want je broer was doo_ad en i is weer levendig eworre; hij was verlore en i is weer terecht.

AANTEEKENINGEN.

De oo_a (een friesche tweeklank) klinkt als volkomene, heldere *o* die door een korten naslag van zuivere *a* gevolgd wordt.

15. *Land.* Voor bouwland wordt te Heemskerk gewoonlijk het woord *kroft* of *krocht*, en voor weiland *veld* gebruikt.

16. *Zeuning*, varkenstrog, komt overeen met *zeunis*, dat in dezen zin in West-Friesland in gebruik is. Zie vs. 16 bl. 32 II op *seunis.*

18. *Zel*, zal; zie vs. 18 bl. 47 II.

20. *An iene*, in eens; te Leeuwarden *an ienen, in ienen.*

22. *Schoenen an z'n bienen;* zie vs. 22 bl. 28 II op *skoene.*

25. *Bij honk*, bij huis, bij het *te-huis*, het hoogduitsche *heim ;* 't is een goed friesch woord, dat in Friesland nog in volle gebruik is.

28. *Soebatten*, smeeken, is een woord dat bijna overal in de nederlandsche volkstaal in gebruik is; het is uit het maleisch afkomstig, even als enkele andere woorden uit het maleisch door bemiddeling onzer zeelieden, in de nederlandsche, vooral hollandsche en friesche volkstaal zijn overgegaan; b. v. *amper*, ter nauwernood; *bakkeleie* of *bakkelaie*, vechten; *kras*, sterk; *brani*, voorvechter, iemand die durft; *djato*, het beruchte rotterdamsche scheldwoord, enz.

30. *Drek*, terstond, elders ook zuiverder *drekt* of *direkt* uitgesproken, basterdwoord van het fransche *direct.*

In het algemeen wijkt overal de tongval der zeelieden en visschers, der strandbewoners en eilanders, aanmerkelijk af van den tongval der bewoners van het binnenland, der boeren en andere dorpers. De levenswijze heeft grooten invloed op de taal uitgeoefend; gewoonlijk is de taal der strandbewoners rijker in klanken dan die der binnenlanders; ze spreken ook in den regel zangerig en laten de stem bij het einde van een volzin weinig of niet dalen. Maar ook veel andere eigenaardigheden onderscheiden overal de tongvallen der

zeelieden van die der binnenlanders. Vooral in Holland is dit onderscheid tusschen de uitspraak, den tongval en den tongslag van de bewoners der zeedorpen, Egmond- en Wijk aan zee, Zandvoort, Noordwijk- en Katwijk aan zee, Scheveningen, ter Heide, enz. en die van de binnen de duinreeks wonende dorpelingen, zeer sterk; zoo sterk, dat onwillekeurig de gedachte oprijst: zijn die bewoners der hollandsche zeedorpen ook van een anderen stam dan die der binnendorpen? En toch is dit niet zoo. Slechts onderscheiden de hollandsche strandbewoners in hun tongval zich van hun binnen de duinen wonende landslieden, door de algemeene eigenschappen van iedere zeetaal (om 't zoo eens te noemen); zij het dan hier ook in zeer sterke mate. Zoo is b. v. het niet en verkeerd uitspreken der *h* aan bijna alle strandbewoners, ook in andere landen, eigen. Daarenboven is de tongval der hollandsche zeedorpelingen zeer ouderwetsch en staat dus nader aan de oorspronkelijke friesche stamtaal van de Hollanders.

Behalve dat de beide binnen de duinen liggende Egmonden, Egmond binnen en Egmond op den hoef, zich nog eenigszins in den tongval hunner bewoners van de andere kennemerlandsche dorpen onderscheiden, is het bovenstaande vooral ook van toepassing op den tongval van het dorp Egmond aan zee. De zonderlinge gewoonte om de *h* steeds op verkeerde plaats uit te spreken en te verzwijgen, is onder de egmonder visschers sterk in zwang; niet minder sterk dan onder de Flielanders. Maar ook buitendien heeft de tongval van Egmond aan zee zeer veel eigenaardigs.

112.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET DORP EGMOND AAN ZEE.

Medegedeeld door den heer A. J. GANTVOORT, hoofdonderwijzer te Egmond aan zee.

November 1870.

(In nederlandsche spelling).

11. Deer was 'n man die adde twie zeene.

12. De jongste van d'r zade tege z'n taat: taat! geef main 't erfporsie dat ik ewe mot. Hen ai deelde z'n goed onger d'r loi.

13. Hen 'n klaan taidje d'r nee, dee de jongste zeen alles bai mekaar, hen ai gong nee 'n veer langd en deer eb ai alles rou deer ebrocht.

14. Hen toe ai halles verdeen adde, doe kwam deer 'n groote ongersnood hin dat langd, hen ai begon harmoed te laiën.

15. Hen ai gong nee ien van de boere van dat langd, hen die stierden im hop zain langd hom hop de varkens te passe.

16. Hen ai wou z'n boik vol ete mit 't voer van de varkes, hen gien ien die gaf 't im.

17. Hen toe ai tot z'n agen kwam, zaad' ai: oe veel volk van hongze taat ebbe raikelik d'r brood hen ik smoor van de onger.

18. Hik zel hopraize en nee me taat gaan hen hik zel tege 'm zegge: taat! hik ewe zongdigd tege hongs lieve Eer en tege jou.

19. Hen hik ben niet waard hom je zeen enoemd te wore; maak main has ien van je volk.

20. Hen ai rees hop hen gong nee z'n taat; hen toe ai nog veer weg was, zag z'n taat 'm al en kreeg 'n boel meedooge mit im; ai gong nee 'm toe hen zoengde 'm.

21. De zeen zade tege 'm: taat! hik ewe zongdigd tege hongs lieve Eer hen tege jou, hen hik ben niet waard je zeen enoemd te wore.

22. Maar z'n taat zaide tege z'n volk: breng prachtai 't zindagse pak hen trekt 't im an, hen geef im 'n ring an z'n angd en skoene an z'n biene.

23. Breng 't gemeeste kalf hen doodt 't; leet ongs hete en blaid weze.

24. Wangt me zeen was dood hen ai his weer levend ewore; ai was eweg, hen ai his weer evonge. Hen toe begonne ze blaid te wore.

25. Hen z'n ouste zeen was in 't langd, hen toe ai bai 't ois kwam oord' ai raikelijk zinge en dangse.

26. Toe roft' ai hien van 't volk bai im, hen i vroeg: wat his d'r te doen?

27. Hen die knecht zade tege 'm: je broer his weer 't ois ekomme, en je taat eb 't gemeeste kalf edood, omdat ai gezongd weerom ekomme his.

28. Maar ai woorde kwaad hen wou niet hin ois komme; hen toe gong z'n taat nee boite, hen smiekten im.

29. Toe zaad' ai tege z'n taat: hik eb hal zoo lang bai je diengd, hen haltaid edeen wat je zaad eb, hen je eb main nooit geen bokki egeve hom 'ris mit me makkers blaid te weze.

30. Maar nou je zeen weerom ekomme his, die je goed mit oere deer ebrocht eb, nou eb je voor im 't gemeeste kalf edood.

31. Toe zade z'n taat tege 'm: kind! jai ben altaid bai me, hen hal wat main his, his jouë.

32. Maar nou motte we blaid hen vroolik weze; wangt deze broer van je was dood hen ai his weer levend ewoorde; hen ai was weg hen his weer evonge.

AANTEEKENINGEN.

11. *Zeene*, zonen; zie vs. 11 bl. 24 II op *seen*.

12. *Zade*, zeide, komt overeen met het marker *zaad;* zie vs. 12 bl. 59 II.

Taat, vader; zie vs. 12 bl. 12 II.

Ewe, hewe, hebben. Zie vs. 17 bl. 56 II.

Onger, onder, door uitspraak der *n* als *ng* (neusklank) en uitslijting der *d*. De *n* wordt meestal als *ng* uitgesproken, bv. *langd*, *wangt*, *hongze*, *angd* voor land, want, onze, hand. Zie vs. 22 bl. 25 II.

D'rloi, henlieden, van *heurluiden*. Zie vs. 17 bl. 28 II op *'rlui*.

13. *Klaan*, klein, even als op Marken; zie vs. 12 bl. 59 II.

Eb, heb, heeft.

Rou, ruw, hier in de beteekenis van het friesche *rij;* zie vs 13 bl. 42 II.

14. *Verdeen*, verdaan, van *verdoen*, doorbrengen.

17. *Agen*, eigen; zie vs. 12 bl. 59 II.

22. *Prachtai*, spoedig; de oorsprong van dit vreemde woord, dat onder de egmonder visschers in dagelijksch gebruik is, is mij onbekend.

Zindagse, zondagsche; de beste kleeren draagt men des zondags, vandaar: zondagsche kleeren; *zon* is in 't gewone friesch tusschen Flie en Lauwers ook *sinne* of *sin*.

Skoene an z'n biene; zie vs. 22 bl. 28 II op *skoene*.

24. *Ewore*, geworden.

Eweg, weg; zie vs. 15 bl. 345 I.

Evonge, woordelijk *gevonden*, voor *gevongen;* zie vs. 24 bl. 32 II.

26. *Roft*, riep; zie vs. 26 bl. 17 II op *roft*.
29. *Edeen*, gedaan; zie vs. 18 bl. 43 II op *deen*.

De tongval van het kennemerlandsche visschersdorp Zandvoort staat in Noord-Holland geheel op zich zelven. Met de tongvallen van de zuidhollandsche zeedorpen echter, met die van Noordwijk- en Katwijk aan zee en Scheveningen, vormt de zandvoorder tongval een geheel dat men den naam van strandhollandsch kan geven. Het strandhollandsch is ongetwijfeld de merkwaardigste en belangrijkste van alle hollandsche tongvallegroepen; het is het oorspronkelijkste, minst verbasterde, en verre weg het zoetvloeiendste, klankrijkste hollandsch dat er bestaat. Het friesche bestanddeel heeft in het strandhollandsch min of meer de overhand over de frankische bestanddeelen. Het strandhollandsch is, van alle hollandsche tongvallen, het verste van het moderne hollandsch en van het geijkte nederlandsch verwijderd. Maar even als de tongval van Kennemerland het naaste bij het moderne hollandsch staat, zoo is ook van alle strandhollandsche tongvallen het zandvoorder dialect het minst bijzonder.

Even als de Noord- en Katwijkers en de Scheveningers, hebben ook de Zandvoorders, en dezen niet het minst, een sterk zangerige wijze van spreken, die aan het strandhollandsch in 't algemeen in sterke mate den schijn van ongekunsteldheid verleent en volstrekt niet onbevallig klinkt.

Algemeene eigenschappen van het strandhollandsch zijn: de uitspraak van de volkomene *a* als *œ*, van de *ei* en *ij* als *aai* en *ai*, van de *ui* als *oi*, van de scherp lange *e* als *ie*, enz.; de *h* wordt dikwijls niet, of verkeerd uitgesproken; in den tongval van Zandvoort echter staat de letter steeds op haar plaats.

113.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET DORP ZANDVOORT.

Medegedeeld door den heer J. VAN DER HEYDEN, hoofdonderwijzer te Zandvoort.

November 1870.

(In nederlandsche spelling).

11. D'r was ereis 'n man en die had twie zeuns.

12. En de jongste zeun wou grææg op rais en zai teuge z'n væder: væder! geef mai me erfporsie mæær, dan gææt ik op rais. En toe gaf de væder 'm z'n porsie en liet 'm gææn.

13. De zeun gong nou mit z'n geldbuul næ 'n heel vort land. Hai kreeg dæær, deur z'n veule geld, veul vrinde die lekker æte en dronke van hum geld, zoodat i op 't lest niks meer had 'en gebrek kreeg ook.

14. 'N poossi d'rnæ kwam d'r hongersnood in dat land en toe wist i gien rææd, want z'n cente wære op, en i sturf temet van den honger.

15. En toe gong i næ 'n boer en vroeg of die niks voor 'm te doen had en die zai: jæ, wai me varkes mæær.

16. Mæær dæær wiert i niet veul beter van, want de boer gaf 'm hææst gien ete, zoodat i zukke honger had, dat i wel mit de varkes had wulle mee ete; mæær dat mocht i niet van z'n bææs.

17. En toe docht i an z'n væder en zai bai z'n eige: hoeveul knechs van main væder hebbe satter ete, en ik vergææt hier van honger.

18. Ik zel opstææn en næ m'n væder toegææn en 'k zel teugén 'm zegge: væder! ik heb ezondigd teuge de hemel en teuge jou.

19. En ik ben nie meer wæærd jou zeun enææmd te worde; mææk me mæær knech bai je.

20. En toe stong i op en i gong næ z'n væder. En toe-d-i nog 'n endje bai z'n væder van dææn was, zag z'n væder 'm al en die liep næær 'm toe, viel 'm om z'n hals en kusten 'm.

21. En de zeun zai teugen 'm: væder! ik heb ezondigd teuge de hemel en teuge jou, en ik ben niet wæærd jou zeun enææmd te worde.

22. Mæær toe zai z'n væder teuge de knechs: toe jonges! hææl de beste plunje en doet 'm die an, en geef 'm 'n ring an z'n hand en schoene an z'n biene.

23. En slacht 't vette kalf en læte we ete en vroolik weze.

24. Want me zeun, die dood was, is weer levendig eworde; hai was verloren en is berom ekomme.

25. En z'n ouste zeun was in 't veld, en toe die næ hois kwam, hoorden i al in de vorte 't zinge en 't springe.

26. En toe vroeg i an 'n knech wat of t'r toch in hois te doen was.

27. En toe zai die knech: wel! je freere is berom ekomme en dæærom heb je væder 't vette kalf eslacht, omdat i gezond berom ekomme is.

28. En toe wier de ouste zeun dul en i wou niet in hois komme; toe gong z'n væder næ 'm toe en zai teugen 'm: och! kom nou mæær in hois!

29. Mæær de zeun zai teugen z'n væder: ik ben evel altaid bai je ebleve en altaid heb ik jou zin edææn, mær ik kraig nog niet iens 'n bokki van jou om mit me vrinde vroolik te weze.

30. Mæær jou zeun die jou geld met slecht vrouvolk heb om hals ebrocht, kraigt wel 't vette kalf.

31. En toe zai de væder: kind! jai bent altaid bai me en al wat ik heb, is van jou!

32. Wæærom ben jai dan ook niet vroolik en blai? Want je broer was dood en nou is i weer levendig eworde; hai was verlore en i is berom evonne.

AANTEEKENINGEN.

De *æ* heeft een blatenden klank, tusschen *a* en *e* in, maar eenigszins meer naar de *e* overhellende dan naar de *a*.

12. *Gææt ik*, ga ik; de vorm *ik gaat* komt gewoonlijk slechts in zuidhollandsche, zeeuwsche en zuidnederlandsche tongvallen voor; zoo zeit men daar ook wel *ik wilt*, *ik doet*, enz.

13. *Geldbuul*, geldbuidel, door de gewone hollandsche uitslijting der *d;* in dit woord is de oude zuivere *u* klank nog bewaard gebleven.

Vort, ver; zie vs. 13 bl. 24 II op *fard*.

Van hum geld, (*hum*, hem), van zijn geld. Deze dwaze verwisseling van het bezittelijke met het persoonlijke voornaamwoord komt ook in sommige zuidhollandsche en zeeuwsche tongvallen voor; zoo zeit men b. v. te Goes *ons gaat*, voor: wij gaan.

14. *Cente*, ter vervanging van het oude, maar nog veelvuldig in gebruik zijnde *doite, duite*, duiten, voor: geld in 't algemeen.

Sturf, stierf, is in bijna alle nederduitsche tongvallen van Nederland in gebruik.

Temet en *temee*, in Holland vrij algemeen in gebruik voor *bijkans*.

15. *Niks*, niets; zie vs. 29 bl. 404 I op *niks*.

Wai, weid.

17. *Vergææt*, verga; zie hier boven vs. 12.

18. *Zel*, zal; vs. 18 bl. 47 II.
20. *Stong*, stond; zie vs. 20 bl. 47 II op *stong*.
22. *Plunje*, kleeding; zie vs. 22 bl. 50 II op *plunje*.
Schoene an z'n biene; zie vs. 22 bl. 28 II op *skoene*.
24. *Berom*, weerom; de *b* en de *w* (eigenlijk de *v*) zijn wisselletters. Zie vs. 12 bl. 235 I op *bat* en vs. 31 van de vertaling in den tongval van Axel.
27. *Freere*, broeder, basterdwoord van 't fransche *frère*, dat, dwaas genoeg, bij de zandvoorder visschers in gebruik is.
29. *Evel*, is even als *alevel* een zeer goed nederduitsch woord voor *evenwel*, *toch*, dat in veel hollandsche tongvallen en vooral in het strandhollandsch in gebruik is, en met het hoogduitsche *aber*, het nedersakische *ööber*, *ööver*, *aver*, en het brabantsche *èvel* overeenkomt. Zie vs. 30 bl. 321 I op *alèvel*.

De hedendaagsche tongval van de stad Haarlem staat ongetwijfeld van alle hollandsche en dus ook van alle nederlandsche tongvallen het naaste aan de geijkte nederlandsche taal. De spreektaal nadert te Haarlem het meest tot de hedendaagsche schrijftaal. Bovendien wordt het echte haarlemsch, voor zoo verre dit nog bestaat, zeker slechts door de helft der inwoners van Haarlem gesproken; de andere helft, waaronder zeer vele vreemdelingen, spreekt modern hollandsch.

Oorspronkelijk, in de middeleeuwen, week de tongval der burgers van Haarlem zeker niet af van den toenmaligen kennemerlandschen tongval, ofschoon de meerdere beschaving die de stedelingen weldra boven de dorpers verkregen, ook ongetwijfeld haar invloed op hun tongval deed gevoelen. Ten tijde der kerkhervorming en ook later, vestigden zich veel vreemdelingen te Haarlem, veel wevers, bleekers, enz. uit Vlaanderen, Brabant en uit het land aan den Beneden-Rijn. Deze nieuwe burgers van Haarlem, waarvoor zelfs een nieuwe stadswijk werd aangebouwd, oefenden natuurlijker wijze grooten invloed uit op den haarlemschen tongval. Zoo ontstond er langzamerhand die eigenaardige haarlemsche tongval, die er in de vorige eeuw en nog in 't begin dezer eeuw tamelijk algemeen werd gesproken, maar die heden ten dage reeds voor een groot gedeelte in modern hollandsch is opgelost.

Wat er nog van dien oud haarlemschen tongval over is, wordt te Haarlem door lieden, vooral door bejaarde lui, uit den kleinen burgerstand en den arbeidersstand, voor zoo verre zij echte Haarlemmers zijn, gesproken. Het is tegenwoordig een tamelijk kleurloos dialect, dat de algemeene eigenschappen van alle hollandsche tongvallen ver-

toont, maar weinig bijzondere kenmerken heeft. De sterk rochelende uitspraak der *g*, aan alle hollandsche tongvallen (aan 't strandhollandsch 't minst) eigen, treedt te Haarlem sterk op den voorgrond. De Haarlemmers schijnen dit leelijke geluid zoo gaarne te laten hooren, dat sommigen van hen, vooral als ze deftig willen spreken of luide lezen, de letters *ng*, die toch slechts een enkele letter uitmaken, scheiden en in *n* en *ch* splitsen, zoodat ze letterlijk *zin-chen*, *brenchen*, *lan-ch*, enz. uitspreken voor *zingen*, *brengen*, *lang*. Ik heb in onderstaande proeve van den haarlemmer tongval dan ook steeds de *g* door *ch* afgebeeld, ofschoon deze uitspraak zich niet alleen tot Haarlem bepaald, maar ook in de andere hollandsche tongvallen, zij het dan ook in eenigszins mindere mate, gehoord wordt.

Een andere eigenaardigheid van het oud haarlemsch dialect is de bijzondere uitspraak der *l* en der *n* in sommige woorden, waar deze letters een lettergreep sluiten. Maar ook deze uitspraak wordt eveneens in andere hollandsche tongvallen gehoord, ofschoon nergens zoo sterk als te Haarlem, zoodat men de *l* op deze wijze uitgesproken, wel de haarlemsche *l* noemt. Het is onmogelijk deze haarlemsche *l* door eenig letterteeken af te beelden. Ze komt het naast met de fransche *l mouillé* overeen, ofschoon er geen zweem van een *j* klank achter gehoord wordt. Daarentegen oefenen de haarlemsche *l* en *n* een bijzonderen invloed op den voorafgaanden klinker uit; die wordt dan wat lang aangehouden, of liever tusschen den klinker en de *l* of *n* komt een korte toonlooze *e* en voor den klinker een zeer korte *i* of *j*. Men moet de woorden waarin deze uitspraak voorkomt, door echte Haarlemmers hooren uitspreken, om een voldoend denkbeeld er van te verkrijgen. Ik heb de haarlemsche *l* door *ll* en de *n* door *nn* afgebeeld en tevens den eigenaardigen klank dien de klinker er door aanneemt, zoo na mogelijk met kleine lettertjes aangeduid. Zoo beeld ik b. v. de haarlemsche uitspraak van het woord *gulden* af door $ch_{i}u_{e}llde$, mensch door $m_{i}enns$. Echter voldoet deze afbeelding mij volstrekt niet en geef ik haar gaarne voor beter.

114.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD HAARLEM.

Met hulp van den heer Dr. H. WEYENBERH, JR. te Haarlem [1]) opgesteld.

Augustus 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r was ereissies 'n man en die had twee zoons.

12. De jongste van die beie zee tege z'n vader: vader! zeit i, cheef me m'n dee$_{e}$ll van je choet, da' me toekomt. En de vader verdee$_{e}$llde z'n boeltje en chaf 'm z'n porsi.

13. En nie vee$_{e}$ll dage d'rna, toe de jongste zoon alles bij mekaar gepakt had, is-t-i wech chereisd na 'n ver land en daar hep i z'n choet d'r deur chebrocht in overdaad.

14. Toen i nou alles d'r deur hat chelapt, toe kwam d'r 'n chroote hongersnood in dat land en i bechon chebrek te lije.

15. Toe chong i heen en vervoechden 'm bij een van de burgers van dat land en die stuurden 'm na z'n land om z'n vorrekes te weie.

16. Hij had zoo'n honger dat i z'n buik w$_{i}$ell had wi$_{e}$llle v$_{i}$u$_{e}$llle mit de spoeling die de vorrekes atte, maar cheen m$_{i}$enns chaf z'm.

17. Toe kwam i tot i$_{e}$nnkeer en i zee: hoevee$_{e}$ll knechs van me vader hebbe overvloed van brood en ik vercha van de honger.

18. Ik zel opstaan en na me vader chaan en 'k zel tegen 'm zegge: vader! 'k hep chezondicht tege de hemel en tege jou.

19. Ik ben nie meer waard om je zoon te hiten; neem me maar as knecht bij je in dienst.

20. En i sting op en ching na z'n vader. En toen i noch ver weg was, zach z'n vader 'm al ankomme en die wier van bi$_{e}$nnne

---

[1]) Tegenwoordig professor aan de hoogeschool te Cordova in Zuid-Amerika.

zoo over 'm angedaan dat i na 'm toeliep, 'm om z'n hals vie$_e$ll en 'm kuste.

21. En de zoon zee toe: vader! 'k hep chezondicht tege de hemel en tege jou en 'k ben nie meer waard je zoon te hiten.

22. Maar de vader zee tege z'n knechs: breng me 'reis chau me beste jas hier en doe 'm die an, en doe 'n ring an z'n hand en schoene an z'n beeine.

23. Breng ook 't vet chemiste kal'f mee en slacht 't; late we ete en vrool'k weze.

24. Want me zoon was dood en nou is-t-i weer levendich cheworde; hij was verlore en nou is-t-i chevonde.

25. En z'n ouste zoon was op 't land en toe die dicht bij 't huis kwam, hoorden i 't chezang en 't chedans.

26. Toe riep i een van de knechs bij zich en vroeg 'm, wat dat te beduie had.

27. En die knecht zee: w$_i$ell! je broer is teruch chekomme en je vader hep 't vet chemiste kal'f cheslacht, om dat i chezond weer 't huis chekommen is.

28. Maar toe wier i kwaad en i wou nie bi$_e$nnne komme; daarom chong z'n vader na buite en die verzocht 't 'm vrie$_e$nndelik.

29. Maar hij zee tege z'n vader: kijk! ik dien je nou al zoo vee$_e$ll jare en 'k hep nooit anders chedaan as je zee, en je hep voor mijn nooit ereis 'n bokki cheslacht om 's 'n feessi mit me vri$_e$nnde te hebbe.

30. Maar nou deze zoon van je 't huis chekommen is, die je choet mit hoere d'r deur chebrocht hep, nou heb je 'm 't vet chemiste kal'f cheslacht!

31. En z'n vader zee: w$_i$ell jonge! jij bent altijd bij me en al 't mijne is van jou met een.

32. Je hoorden ook vroolik en blij te weze; want deze broer van je was dood en i is nou weer levendich cheworde; hij was verlore en i is chevonde.

AANTEEKENINGEN.

Zie over de uitspraak der *ll* voor *l*, en *nn* voor *n*, bl. 78 II.

15. *Vorrekes*, bij sommigen zelfs *vorrekis*, varkens; zoo noemen

de echte oude Haarlemmers hun Varkenmarkt ook *Vorrekemorr't* of *vorr'kimorr't.* Zie vs. 13 bl. 28 II op *olles.*

18. *Zel*, zal; zie vs. 18 bl. 47 II.

20. *Sting*, stond; zie vs. 20 bl. 47 II op *stong.*

22. *Schoene an z'n beeine;* zie vs. 22 bl. 28 II op *skoene.*

29. *Feesi* of *feessi*, hollandsch verkleinwoord van *feest.* Zie vs. 27 bl. 355 I.

Omdat zeker de helft der Haarlemmers tegenwoordig geen echt haarlemsch meer spreekt, maar het zoogenoemde moderne hollandsch daar nog meer dan in andere hollandsche steden de dagelijksche spreektaal der meeste menschen uit de meer beschaafde en gegoede standen uitmaakt, zoo wil ik hier een proeve van dat moderne hollandsch geven, van de taal namelijk die overal in Nederland meer en meer in gebruik komt, en die overal de oorspronkelijke tongvallen verdringt. Zie bl. 4 II. Dit taaltje gelieft men (natuurlijk bijna uitsluitend in Holland) wel »de beschaafde uitspraak van het nederlandsch" te noemen.

Natuurlijker wijze gaat het platte, ouderwetsche haarlemsch zeer geleidelijk in het moderne hollandsch over, en hangt het platste haarlemsch door een keten van tusschen- en overgangsvormen samen met het moderne hollandsch.

Ik moet hier nog opmerken dat in de volgende vertaling, even als in die van de andere hollandsche steden, de letter *g* niet door *ch* is afgebeeld, ofschoon deze letter toch algemeen door de Hollanders als *ch* wordt uitgesproken. Het schijnt voor de Hollanders, en vooral voor het jongere geslacht in de hollandsche steden onmogelijk te zijn om de letter *g* zuiver uit te spreken, zoo als b. v. de Friezen doen.

Ook geven vele Haarlemmers, ook al leggen zij er zich zoo veel mogelijk op toe om modern hollandsch en niet haarlemsch te spreken, aan de *l* en de *n* den eigenaardigen, op bl. 78 II beschrevenen haarlemschen klank.

115

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN MODERN HOLLANDSCHEN TONGVAL, ZOOALS DIE ONDER ANDEREN TE HAARLEM WORDT GESPROKEN.

Opgesteld met hulp van den heer Dr. H. WEYENBERGH JR. te Haarlem.

Augustus 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. Iemand had twee zoons.

12. De jongste zei tege z'n vader: vader! geef u me m'n deel van uw goed, dat mij toekomt; en toe verdeelde de vader z'n goed.

13. En niet veel dage later, toe de jongste zoon alles bij mekaar gezameld had, is i weg gereisd na 'n ver land en heeft daar z'n goed door gebracht, in overdaad levende.

14. En toen i alles verteerd had, kwam 'r 'n groote hongersnood in dat land en hij begon gebrek te lije.

15. Hij ging heen en vervoegde zich bij een van de burgers van dat land en die stuurde 'm na z'n land om de varkes te weie.

16. Hij had graag z'n buik wille vulle met 't voer dat de varkes ate; maar niemand gaf 'r 'm van.

17. Toe kwam i tot inkeer en i zei: hoeveel booië van me vader hebbe overvloed van brood en ik verga van honger.

18. Ik zal opstaan en na m'n vader gaan en 'k zal tegen 'm zegge: vader! ik heb gezondigd tege den hemel en tegen u.

19. Ik ben niet meer waard uw zoon te heete; maar maak u mij maar as een van uw booie.

20. En toe stond i op en ging na z'n vader; en toen i nog ver weg was zag z'n vader 'm al en die wier erg met 'm bewoge; hij liep na 'm toe, viel 'm om z'n hals en kuste 'em.

21. En de zoon zei tegen 'm: vader! ik heb gezondigd tege de hemel en tegen u, en ik ben niet meer waard om uw zoon te heete.

22. Maar de vader zei tege z'n booie: breng 's gou 't beste pak

kleere hier, en doe 'm dat an, en doe 'n ring an z'n hand en schoene an z'n voete.

23. En breng 't gemeste kalf en slacht 't; late we ete en vroolik weze.

24. Want m'n zoon was dood en i is weer levend geworde; hij was verlore en i is weer gevonde. En toe begonne ze vroolik te weze.

25. De ouste zoon was op 't veld en toen i dicht bij huis kwam, hoorde hij 't gezang en 't gedans.

26. En i riep een van z'n vaders knechs en vroeg 'm wat er in huis toch wel te doen was.

27. En die knecht zei toe: uw broer is weer 't huis gekome, en uw vader heeft 't gemeste kalf late slachte omdat i gezond weer terug gekomen is.

28. Maar hij wier boos en wou niet binne gaan; daarom ging de vader na buite en verzocht 't 'm vriendelik.

29. Maar hij zei tege z'n vader: ik dien u al zooveel jare en voor mij hebt u nog nooit 'n bokki late slachte om 's met me vrinde feest te kenne viere.

30. Maar nou deze zoon van u terug gekomen is, die uw goed in 'n slecht leve d'r door heeft gebracht, nou heeft u voor hem 't gemeste kalf late slachte.

31. Toe zei de vader tegen 'm: m'n jongen! je bent immers altijd bij me en al 't mijne is 't joue.

32. Jij behoorde dus ook wel degelik vroolik en blij te weze, want je broer was dood en i is weer levend geworde; hij was verlore en i is gevonde.

AANTEEKENINGEN.

12. *Zei*, zeide; *zee* is even veel in gebruik.

Geef u, geef gij. Het dwaze gebruik om *u* in plaats van het persoonlijke voornaamwoord van den tweeden persoon te gebruiken, behoort in Holland, en sedert eenige jaren ook in de andere nederlandsche gewesten tot den goeden smaak. Toch is het zoo ploerterig mogelijk. Dit *u* is ontstaan uit het nog ellendigere *uee*, *ué*, dat thans gelukkig tot het verledene behoort, ofschoon sommige oude lieden in

de hollandsche steden (hofjes-juffrouwen, bakers, enz.) 't nog gebruiken als ze hun meerderen aanspreken. Dit *uee* is een verkorting van *uw edele*, een vorm die, met zoo menig anderen ledigen en dwazen vorm, in de vorige eeuw, en niet onder 't tegenwoordige geslacht te huis behoort. Sommige menschen brengen dit ongelukkige *u* zelfs in de schrijftaal over; het gebruik van het redelijke *gij* neemt in de schrijftaal echter steeds meer en meer toe. Maar in de spreektaal van de beschaafde lieden in Holland, in het moderne hollandsch, blijft het ongelukkige *u* nog steeds in gebruik. Zie bl. 467 I.

17. *Booie*, boden, dienstboden. In dit en in soortgelijke woorden spreken alle Hollanders, ook zij die het keurigste op hun taal zijn, een *i* in plaats van de *d* uit; zoo zeggen ze *rooie* voor roode, *baaie* voor baden, *laaie* voor laden, *raaie* voor raden, *Leie* voor Leiden, *Muie* voor Muiden, *beduie* voor beduiden, enz.

27. *Heeft;* in dezen zin zeggen veel Hollanders *het;* anderen (vooral te Rotterdam en omstreken) *heit;* weer anderen *heef* of ook *heb.*

29 en 30. *Hebt u* en *heeft u*, voor: hebt gij, wordt beide gezeid; het eene is zoo slecht als 't andere.

31, 32. *Je*, *jij* en *jou.* In de zeer gemeenzame spreektaal, b. v. van ouders tot hun kinderen, van broeders en zusters of vrienden onderling, of van meerderen tot hun minderen, is ook nog in het moderne hollandsch deze oorspronkelijke vorm in gebruik.

Te Amsterdam spreken de deftige burgers en de aanzienlijken tegenwoordig ook, even als men in alle hollandsche steden doet, modern hollandsch. Maar de geringe burgers en de arbeiders, het eigenlijke volk uitmakende, spreken nog steeds amsterdamsch, ofschoon hun amsterdamsch dan tegenwoordig ook veel minder sterk gekleurd is dan vroeger het geval was.

De oudste Amsterdammers spraken ongetwijfeld friesch, want ze waren echte Friezen. Of de alleroudste Amsterdammers, de lieden, die vóor er nog een dam in den Amstel lag, aan de oevers van den Amstel, in de gou Amestelle woonden, daar reeds altijd gevestigd waren geweest, dan of ze wellicht van den anderen kant van 't IJ kwamen, is niet zeker; maar 't is bij mij boven allen twijfel verheven dat de echte Amsterdammers van zuiver frieschen bloede zijn en als zoodanig ook friesch spraken. De geleerde J. TER GOUW is eveneens van dit gevoelen, en heeft in zijn talrijke werken meer dan eens op deze omstandigheid gewezen en zijn denkwijze hieromtrent met bewijzen gestaafd.

Gedurende de eerste opkomst van Amsterdam echter, in de mid-

deleeuwen, toen handel en scheepvaart zich al ras te Amsterdam sterk ontwikkelden, grooten bloei en welvaart aan de stad verleenden en de Amsterdammers daardoor met veel vreemdelingen, (Zuid-) Hollanders, Vlamingen, Brabanders, Bovenlanders, Oosterlingen (bewoners van de oevers der Oostzee) enz. in nauwe aanraking en druk verkeer geraakten, toen ook veel vreemdelingen zich in de stad aan den Amstel vestigden, toen schijnt de friesche taal te Amsterdam al ras verloren gegaan en door het nederduitsch verdrongen geworden te zijn, even als dit in menige andere stad van Noord-Nederland 't geval is geweest. Toch bleef er steeds een sterk friesch bestanddeel in de amsterdamsche volkstaal over, dat er nog heden ten dage niet uit verdwenen is.

Het amsterdamsch van de 14de en 15de eeuw was nog half friesch (zie vs. 11 bl. 470 I); dat van de 16de eeuw komt nergens meer mede overeen als met de half friesche, half nederduitsche tongval die men nog heden te Leeuwarden en in de andere friesche steden spreekt. Inderdaad, de amsterdamsche volkstongval van de 16de eeuw en van het begin der 17de, is bijna volkomen gelijk aan het tegenwoordige zoogenoemde stadfriesch (zie bl. 464 I); ja, in menig opzicht staat dat oude amsterdamsch nog nader aan het friesch dan de hedendaagsche tongval der friesche steden. Talrijke amsterdamsche schrijvers, vooral dichters en onder dezen voornamelijk de blijspeldichters, geven ons in hun werken proeven van de 16de en 17de eeuwsche amsterdamsche volksspraak. Men sla slechts de werken van den volgeestigen, echt volksaardigen (*populairen*) GIJSBRAND ADRIAENSZEN BREDERO op, om, in iederen regel van zijn verzen, talrijke, duidelijke sporen aan te treffen van de friesche taal. Het echte amsterdamsch van die tijden was een krachtigen, kernachtigen, en ook schoonen, geestigen tongval.

In de laatste helft der 17de en in de 18de eeuw begon het amsterdamsch reeds te verwateren en tegenwoordig, in de laatste helft der 19de eeuw spreekt kwalijk de helft der (echte) Amsterdammers nog amsterdamsch. Het drukke verkeer met landgenooten en vreemdelingen, het verbeterde onderwijs en de meerdere leeslust, en boven al de mode, die alles wat oorspronkelijk is of een erfdeel onzer voorouders, verwerpt, heeft van het oude amsterdamsch gemaakt wat het thans is.

Tot nog toe sprak ik steeds van h e t amsterdamsch. Men denke hierbij echter niet aan een enkelen tongval; neen, het groote, het rijke Amsterdam was ook meer dan éen tongval rijk; verschillende tongvallen, sommigen nog al aanmerkelijk van anderen afwijkende,

werden er door echte amsterdamsche burgers, in de verschillende deelen der stad gesproken.

Dit feit is volstrekt niet vreemd; integendeel, iets soortgelijks kan men nog in alle groote steden opmerken, ook nog heden ten dage. (Zie het medegedeelde omtrent de tongvallen van Brussel en Gent.) Maar in vorige eeuwen, toen de meeste menschen slechts zelden buiten de poorten van hun stad kwamen en zeer velen hun leven lang in de zelfde buurt of wijk hunner stad woonden, was dit nog veel sterker het geval. Zelfs in sommige dorpen, onder anderen te Molkwerum, had men in de verschillende buurten, een eenigszins verschillende uitspraak; zie bl. 450 I. Tegenwoordig is ook dit onderscheid in tongval in de verschillende buurten die Amsterdam samenstellen, erg in verval, ofschoon het bij lange na nog niet geheel verdwenen is.

De geleerde J. TER GOUW, een echte Amsterdammer en een man die Amsterdam en de Amsterdammers door en door kent, zooals wellicht geen tweede, een echte man des volks, heeft mij niet minder dan negentien verschillende amsterdamsche tongvallen opgegeven. Nog heden zijn de meesten daarvan nog wel te bemerken, al zijn ze dan ook erg in verval. In 't laatst der vorige eeuw echter tot aan den »franschen tijd," toen nog de meeste lieden van geringen stand, maar ook de meeste gezetene burgers, te Amsterdam leefden en stierven in de zelfde buurt waarin ze geboren waren, toen »vreemden" 't nog in menige buurt »niet houden" konden, toen stonden al deze amsterdamsche tongvallen nog tamelijk scherp tegen elkander over. Met voorlichting van den heer TER GOUW bovengenoemd wil ik hier die verschillende tongvallen van Amsterdam opsommen en nader aanduiden.

1. Het Kattenburgsch; deze tongval werd gesproken op het eiland Kattenburg. Het echte kattenburgsch stierf reeds in het begin dezer eeuw allengs uit, tegelijk met de oud kattenburgsche zeden, en zulks ten gevolge der groote verandering die er in den toestand (dat is in den bloei en de welvaart en dus in 't leven) der Kattenburgers kwam, eerst door de omwenteling van 1795 en eindelijk door 't verval der scheepvaart (de Kattenburgers waren grootendeels scheepstimmerlui) in den noodlottigen franschen tijd. Het echte kattenburgsch was een taaltje dat door de Amsterdammers uit de binnenbuurten, door de Kalverstraters b. v. niet licht werd verstaan; het friesche bestanddeel was er rijkelijk in vertegenwoordigd en zelfs noorsch of deensch kwam er in voor. De vraag: moet gij ook geschoren worden b. v. luidde in den kattenburgschen tongval ongeveer als: *mójjók geskórre wórre;* dit werd dan nog zeer snel en zeer scherp uitgesproken.

2. Het Rapenburgsch. Dit sprak men van de Scharbiersluis tot de Kalkmarktsluis. Het was weleer zeer kennelijk van het kattenburgsch onderscheiden, ofschoon 't er het naaste bij kwam; tegenwoordig echter is er geen verschil meer te hooren. Het eiland Rapenburg is trouwens ook, zoo min als Kattenburg, meer wat het vroeger was en heeft geen eigenaardige bevolking meer. Vroeger noemde men de bewoners van Kattenburg en Rapenburg »Bijltjes". 'T waren echte Oranjeklanten.

Tegenwoordig noemt men kattenburgsch de buurttaal der bewoners van Kattenburg, Rapenburg, Oostenburg en Wittenburg met die van den Kadijk, en 't heeft niet veel pittigs meer. Maar vroeger kon een Kattenburger wel goed hooren of hij een mede-eilander of een Wittenburger, een Oostenburger of een Kadijker voor zich had. Ja zelfs verschilde 't nog weer of 't Kattenburger van 't Plein en de Gracht of een van 't Dijkje was. Het kadijksch was ook nog in tweeën gescheiden, in een hoog- en laag-kadijksch; maar 't laatste werd het meest gesproken.

3. Het Jonker- en Ridderstraatsch. Deze tongval behoorde 't huis in de beide straten van dien naam met haar dwarsstraten en in 't Kollegat. Sedert den »franschen tijd" zijn deze straten tot een smerige en vervallene achterbuurt geworden, en heeft de bevolking er weinig oorspronkelijks meer. Maar in de 17e en 18e eeuw waren die beide straten vol welvaart en vroolijkheid. Huis aan huis waren 't nagenoeg dans- en speelhuizen, allen zeemanskroegen, waar de vedel lustig ging en Janmaat altijd een meisje vond om mee te dansen, en waar de oud amsterdamsche burgers heengingen »*om te kijke*" en zich te verlustigen in de (niet altijd kiesche) tooneelen die er voorvielen. In de 17de eeuw huisde een goed deel van de luchtige bevolking dezer buurt des zomers te Smerenburg op 't eiland Spitsbergen. De tongval van de bewoners der Jonker- en Ridderstraten kwam het meest met 't kattenburgsch overeen.

4. Het Jodehoeksch. De bekende en befaamde, haast had ik gezet beroemde amsterdamsche Jodehoek, het »Jerusalem der ballingschap" omvat: de Jode-Breestraat met haar dwarsstraten, de Jode-Houttuinen, de Houtgracht, de St. Anthonie-Breestraat, de eilanden Vlooienburg, Uilenburg, Marken en de Vinkebuurt. In den Jodehoek spreekt men nog heden ten dage drie onderscheidene tongvallen:

a. Het Amsterdamsch-joodsch, het afschuwelijkste dialect der nederduitsche taal. De joodsche tongslag (*accent*) en tongval, rijkelijk met slecht hebreeuwsche en slecht hoogduitsche woorden en

vormen vermengd, is overal bekend en overal de zelfde, maar klinkt, zoo als Joden zelven mij meermalen verzekerd hebben, nergens zoo karakteristiek, nergens zoo leelijk als juist hier. Vroeger was er ook nog een duidelijk onderscheid op te merken tusschen de amsterdamsch joodsche tongvallen van de hoogduitsche en van de portugeesche Joden. Vooral zoo lang de portugeesche Joden nog onderling de portugeesche en spaansche talen bleven spreken of althans nog beoefenden, was dit onderscheid groot; ook thans is het nog niet geheel uitgestorven. De hedendaagsche portugeesche Joden van Amsterdam en niet alleen die van den minderen stand, spreken nog leelijker en karakteristieker joodsch dan hun hoogduitsche volksgenooten doen. Velen zijn er onder hen (even als onder de Chineezen) die de letters *l*, *n* en *r* in 't geheel niet of slechts hoogst gebrekkig kunnen uitspreken; hierdoor klinkt hun tongval nog zonderlinger. Een staaltje van dit portugeesch-joodsch-amsterdamsch uit den tijd toen de portugeesche Joden aldaar nog veel portugeesch en spaansch spraken, leveren de werkjes op die getiteld zijn: Khootje, waar bin je? hof conferensje hop de vertrekkie van de colleesje hin de Poortoegeesche Koffij-uijssie, hover de gemaskerde bal ontmaskert, Amsterdam; en Lehrrhede hower de vrauwen, door Raphael Noenes Karwalje (R. NUNEZ CARVALHO), Hopper Rhabbijn te Presburg, Amsterdam, 1820.

b. Het Joodsch-hollandsch, dat de meer beschaafde en aanzienlijke Joden heden ten dage spreken; het is modern hollandsch dat met den bekenden joodschen tongslag (onder anderen met talrijke aspiraties) gesproken wordt, en ook nog min of meer met enkele hebreeuwsche en hoogduitsche vormen en woorden is vermengd. Fraaie proeven in dichtmaat van dezen tongval vindt men in VAN LENNEP en TER GOUW's Boek der opschriften bl. 71—73 en in 't jaarboekje Castalia, jaargang 1868, bl. 178—180.

c. De tongval der Christenen die in den Jodehoek wonen en die natuurlijk iets, in woorden en zegswijzen, bij menschen die niet of kwalijk lezen kunnen zelfs in de aspiraties, van den joodschen trant heeft overgenomen. Bij voorbeeld: *maak me zoo'n lawaai'm niet! ik sta je toch te zegge dat 't waar is; — 'k weet 't van 'n knappe jodeman, die 't me zellef op sabbes* (of *sjabbes*) *verteld het.*

5. Het Nieuwmarktsch, dat van de Nieuwmarkt langs Boomsloot tot de Oude Schans, in de daartusschen liggende straten en aan de andere zijde langs de Kloveniersburgwal en de Hoogstraat

gesproken wordt. Het platste nieuwmarktsch hoorde men op de Nieuwmarkt aan de lappekramen en op 't Kleereslootje. »Lapduyvels" noemden de 17de eeuwsche Amsterdammers die kleerekramers, die nu ook al nagenoeg uitgestorven zijn, hoe wel er nog altijd een paar lappekramen op de Nieuwmarkt staan.

Het fatsoenlijke nieuwmarktsch werd gesproken in de winkels, vooral in de talrijke linnen-, mutse-, sajet- en breikatoenwinkels op de Nieuwmarkt en bij de bewoners van de aangeduide grachten en straten. Voor vijftig jaren kon men dezen tongval nog in al zijn oorspronkelijkheid hooren. Zoo stond er b. v. een kalverstraatsche juffrouw in zoo'n mutsewinkel voor de toonbank, en de nieuwmarktsche winkelierster achter de toonbank had haar schaar noodig om wat af te knippen, en riep: *jung's, jung's! kom 's gau-w-en raik me de schaar!* Toen zei de kalverstraatsche jufvrouw: *wel nou, kom an! je het ommers g'n-een jonge-n-achter de toonbank;* want de winkelierster had geen zoons, maar twee dochters. *Wel me liefe mins!* antwoordde deze: *'t sin m'n jung's, want out sin se nog niet!* (Zie vs. 11 bl. 304 I op *zeuns.*) In de Bethaniënstraat en -dwarsstraat en in de Hoogstraat was oudtijds het nieuwmarktsch nog met matrozetaal vermengd, door den invloed van 't Oostindischhuis en van de talrijke matrozekroegen waar de »drie Oostinjevaarders, straat Sunda, Sumatra, Batavia", enz. uithingen.

6. Het Zeedijksch. Men spreekt het op den Zeedijk en in de aangrenzende straatjes. met het achtereind van de Warmoesstraat, Scheiershoek, Geldersche Kaai, Bantammerstraten en Schippersstraat. Het is nieuwmarktsch met veel zeemanstaal doormengd.

7. Het Bierkaaisch. De Bierkaai is een labyrint van steegjes en dwarssteegjes, gelegen in den vierhoek tusschen Warmoesstraat, Oudekerksplein, Voorburgwal en Pijlsteeg, en daar spreekt men den bierkaaischen tongval. De Bierkaai heeft nog een zeer oorspronkelijke bevolking; nog kan men er op de Bierkaai vinden, die roemen dat ze van ouder tot ouder Bierkaaiers zijn, en dat hun voorouders nooit ergens anders gewoond hebben. Het is een ruw volkje en vechtersbazen zijn er in menigte. Hun tongval is zeer klankrijk, maar ik zie geen kans hem met letters af te beelden; men moet hem uit den mond der Bierkaaiers hooren.

8. Het komkommerbuurtsch, dat in de Komkommerbuurt, 't Weesperplein, Roeterseiland, Varkenseiland en Weesperveld, ten oosten van den Amstel achter de Prinsegracht gesproken wordt. Het is verwant, maar toch nog goed te onderscheiden van

9. 't zoogenoemde Noorsebossies. Het Noordschebosch of 't

Noorsebossi strekt zich uit ten Westen van den Amstel achter de Prinsegracht tot aan de Spiegelgracht. Een Noordschebosscher zeit: *nauw-ik weit wel dat vaaf m'l vaaf vaventwentig is;* nu ik weet wel dat vijf maal vijf vijfentwintig is.

10. Het Leidschebuurtsch, dat achter de Prinsegracht van de Spiegelgracht tot de Leidschegracht in gebruik is. De kinderen zingen er b. v. als zij schommelen: *Schoppe*, *schoppe maaie*, *de brouit-ti kompt fan Laaie! Fan Laaie kompt 'e brouit*, enz.

11. Het Jordaansch. De Jordaan strekt zich uit tusschen Prinse- en Baangracht, van de Passeerdergracht tot de Lindegracht.

De jordaansche tongval onderscheidt zich nog al duidelijk van andere amsterdamsche dialecten; de haarlemsche *l* en *n* (zie bl. 78 II) en de *oi* klank in plaats van *ui* spelen er een grooten rol in; het is platter hollandsch en minder met friesche bestanddeelen vermengd dan eenig andere amsterdamsche tongval. Oorspronkelijk is het jordaansch een boeretongval; in het begin der 17de eeuw was de zoogenoemde Jordaan een dicht bevolkte buitenbuurt, waar tuiniers en hoveniers woonden, en die in 1612 binnen de wallen van Amsterdam getrokken is.

12. Het Franschepadsch. Dit werd gesproken op de Goudsbloemgracht, in de Goudsbloemstraat en Palmstraat en in de dwarsstraten en gangen daartusschen, zoo ook in eenige enclaves in de Jordaan, als: op 't Schoone en op 't Vuile Weespad, 't Hof van Parijs, en 't Fort van Sjaco. Het zoogenoemde Fransche Pad lei eertijds op een zeer slechten naam en de franschepadsche tongval kenmerkte zich door een rijkdom van woorden en uitdrukkingen uit de dieve- en bedelaarstaal. Maar thans is 't Fransche pad weg, 't Hof van Parijs is weg en 't Fort van Sjaco is weg, — alles is er beschaafd en verbeterd en de oude eigenaardige tongval bestaat ook niet meer. Zij spreken nu op het, in Willemsstraat omgedoopte Fransche pad, in de Goudsbloem- en Palmstraten haarlemmerdijksch.

13. Het Haarlemmerdijksch, dat van de Haarlemmersluis tot de Haarlemmer- (nu Willems-) poort en van den Zandhoek tot de Lindegracht gesproken wordt en zich onder anderen door de sterk rochelende (haarlemsche) uitspraak der *g* onderscheidt. Het meest bijzondere kenmerk van den haarlemmerdijkschen tongval is de zware uitspraak der volkomene *a*, die sterk naar de *oa* der Groningers, Gelderschen, enz. overhelt. Deze uitspraak wint, zonderling genoeg, hoe langer hoe meer veld in dit gedeelte van Amsterdam. (Zie bl. 61 II.) De echte Haarlemmerdijkers houden oorspronkelijk de *a* in woorden als *maan*, *staan*, enz. lang aan en dat wel geheel op den zelfden toon als waar mee ze de *a* begonnen, terwijl andere

Nederlanders in den regel de stem aan 't einde iets laten dalen bij 't uitspreken der lange *a* en dus met zuivere *a* beginnen en met een korte, toonlooze *e* eindigen; b. v. *ma-en* of *maa-en*, snel uitgesproken, terwijl de Haarlemmerdijkers *ma-an* of *maa-an*, bijna *moa-an* zeggen.

Dat ook vreemdelingen reeds voor langen tijd opmerkten dat de haarlemmerdijksche Amsterdammers er een eigene uitspraak op na hielden, bewijst de omstandigheid dat men in Friesland gewoon is te zeggen van iemand die een gemaakt en onnatuurlijk hollandsch of boeketaal spreekt: *die spreekt hoog-haarlemmerdijksch*.

14. Het Nieuwendijksch. Deze tongval strekt zich uit langs den Nieuwendijk, oostwaarts over de Haringpakkerij en het Damrak, tot de Warmoesstraat, van den Dam tot de Oude Kerk, en westwaarts langs de Heere- en Keizersgrachten, van de Leliegracht tot de Brouwersgracht, en behoort dus tot een der meest verspreide tongvallen van Amsterdam. Het kenmerkt zich door een noordhollandschen tint en houdt veel van een uithaal en om de korte klinkers te rekken. Men spreekt er (en schrijft er zelfs) van *Raamskooi* voor Ramskooi, (zie 't naambordje op den hoek dier straat) van *Kaaleferstraat* voor Kalverstraat, van *Haarelemmerdei-ik* voor Haarlemmerdijk, enz.

Dezen tongval sprak VONDEL; daarom kwam hij er toe om verzen te maken als de volgende, die in zijn Gijsbrecht van Aemstel voorkomen:

— En vlughten haestigh langs de *Haerelemmer* dijck. —
— Terstond vermeesteren de *Haerelemmer* poort, —
— Hij *sellef* was de voorste om *elleck* moet te geven. —
— En 't *heerelijck* gebouw sagh branden lichter laegen. —

15. Het Kalverstraatsch, de tongval van 't hartje van Amsterdam en als het beste en welluidendste amsterdamsch aangemerkt. Het strekt zich uit in de lengte langs de geheele Kalverstraat, van den Dam tot den Munttoren; voorts westwaarts langs Voor- en Achterburgwallen en Singel, en ook langs een goed deel van de Heere- en Keizersgracht, waar 't natuurlijk »zeer fatsoendelijk" gesproken wordt en vermengd is met de fraaie »expressies" die de »elegante" wereld er op na houdt. Bij bejaarde heeren echter, die op dit gedeelte van de Heere- en Keizersgracht zijn geboren en opgevoed, hoort men nog duidelijk het echte kalverstraatsch. Oostwaarts strekt het kalverstraatsch zich uit langs 't Rokin, de Nes en den Fluweelen Burgwal, maar neemt in de dwarsstraten en stegen tusschen Nes en Voorburgwal reeds een bierkaaischen (zie bl. 89 II) tint aan, zoodat men dáar

16. het Gebed-zonder-endsch hoort.

17. Tusschen het kalverstraatsch en 't nieuwendijksch in liet zich weleer nog een anderen tongval hooren en wel op de groote Vischmarkt. Van dien amsterdamschen vischwijvetongval geeft BREDERO een proefje in zijn Moortje. Dat was in 't begin der 17de eeuw en twee eeuwen later was die taal nog al tamelijk de zelfde; — nu bestaat zij niet meer; de heele vischmarkt, met al haar schilderachtige oorspronkelijkheid is verdwenen.

18. Het Botermarktsch. Men sprak het van den Munttoren tot de Blauwbrug (Reguliersbreestraat, Botermarkt, Amstelstraat, Halvemaansteeg, Reguliersdwarsstraat, Utrechtsche straat, met alle dwarsstraten en stegen). Deze tongval is 't naast aan het kalverstraatsch verwant, maar hij is platter. Zoo zeggen de Kalverstraters *boter* en *schotel*, maar de Botermarkters *botter* en *schottel*. Daarom als iemand zich eens wat plat uitdrukte, dan zeiden de oude Kalverstraters: *hê, da' s nou recht op z'n Bottermarks!*

Maar een dialect waarvan men zeide dat de »duvel" zelf 't niet verstaan kon was (*was*, — ook hier is al veel veranderd),

19. Het Duvelshoeksch. De Duivels- of Duvelshoek is een labyrint van stegen en dwarsstegen, gelegen tusschen de Reguliersbreestraat, Reguliersdwarsstraat en Vijzelstraat. Het duvelshoeksch was het botermarktsch in zijn platste platheid, doormengd met tal van woorden uit de dieve- en bedelaarstaal, uit het mofsch en koeterwaalsch der kermisgasten, *negociants*, *nomades*, *colporteurs*, *vagabonds*, *chevaliers d'industrie*, duitsche kwakzalvers, luikerwaalsche tooverlantaarn- en rarekiekvertooners, keulsche potte- en kannewijven, fransche goochelaars, rottevangers en »verdrijvers van wandgedierten," savooische lieremannen, orgeldraaiers en marmottejongens, italiaansche schoorsteenvegers, tot verloopende en verwaaide duitsche en brabantsche studenten incluis, die er allen hun verblijf hielden en er te zamen een duvelshoeksch *jargon* revelden.

Bij de opsomming van alle deze bovenstaande amsterdamsche tongvallen, moet men in aanmerking nemen, dat dit alles meerendeels op vroegere toestanden doelt, daar er van deze zaken in onze eeuw onder de vijl der moderne beschaving en centralisatie al veel hoekigs en puntigs verdwenen is, waarover politiken en philantropen juichen mogen, maar waarover oudheidkundigen en beminnaars van 't schilderachtige volksleven treuren.

Het gaat niet aan om algemeene regelen, al zijn 't dan ook nog zoo weinigen, voor de amsterdamsche tongvallen op te geven. Eene bijzonderheid echter is aan alle amsterdamsche tongvallen eigen;

ze is dit tevens, hoewel dan ook minder sterk, aan alle hollandsche tongvallen. Het is de gewoonte om tusschen twee klinkers een *n* of eenig andere medeklinker, die er maar best past, in te schuiven, om daardoor elke storende gaping te vermijden en de woorden zoetjes in elkander te doen vloeien. De Amsterdammers maken hierdoor dikwijls van twee, drie en meer woorden als één, of plakken de slotmedeklinker van een voorgaand woord vóor het begin van 't volgende woord, als dit met een klinker begint. Een echte Amsterdammer b. v. die het bekende rijmpje van VONDEL opdreunt, zal dit zóo doen:

Och Heer! wil mijn verlosse
Van deze deense nosse,
Nen brenge, na mijn wense,
Nin Holland bij de mense.

De volgende vertaling in den kalverstraatsch-amsterdamschen tongval kan als type van amsterdamsche volksspreektaal gelden, niet te plat noch te hoog. Ze is zóo als een burgerjufvrouw van den ouden, echt amsterdamschen stempel de gelijkenis van den verlorenen zoon »*op 'n zondag-en-avend bij 'n koppi suikelaat en 'n kaki-j-an 'r kindere*" zou vertellen.

Dit echte amsterdamsch uit de Kalverstraat is tegenwoordig ook al sterk in verval. Allerlei vreemdelingen hebben het gebied van de Kalverstraat veroverd, en van de echte oude Amsterdammers zijn er in de Kalverstraat nog maar weinige exemplaren over. De hedendaagsche bewoners van de Kalverstraat spreken fransch, hoogduitsch, italiaansch, vlaamsch en brabantsch, of joodsch- en modern hollandsch.

116.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD AMSTERDAM. (KALVERSTRAATSCH).

Medegedeeld door den heer J. TER GOUW te Amsterdam.

November 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r was-ereissies 'n man-en die hat twee zoons. D'ouste was 'n beste jonge, ma'r de kleinste was 'n platje.

12. Toe ze nou-w-allebei groot ware geworde, zei de jonkste teuge z'n vader: vader! uwe zou m'n 'n groot plesier doen-as-uwe mijn m'n errefporsie gaf. Goet-jonge! zei de vader, en hij gaf 'm zooveel-as 'm toekwam.

13. En toe pakte-n-i z'n boeltje bij mekaar-en nam-afscheit van z'n vader-en z'n heele femielje-n-en maakte dat-i de poort-uit kwam. Hij reisde heel ver weg na'n vreemd land, waar-i Got noch goet mensch kende. Maar-omdat-i de gebraaie haan-uithing, kreeg-i heel gou 'n heele boel goeie vrinde, die 'm van de wal in de sloot hielepe. En zoo verteerde dat wittebrooskeentje-n-al z'n lieve duitjes-op 'n heel onordenteleke menier.

14. Ma'r 't brak 'm leelik-op! Toen-i geen duit meer hat, ginge de goeie vrinde schoot-en lieten 'm zitte as 'n-uil-in doosnoot. 'T was net 'n dure tijt-ook-en en d'r kwam 'n-erge hongersnoot-in dat lant-en hij lee gebrek.

15. Toe ging-i huis-an huis vrage-n-of ze-n-ook 'n knecht-of 'n jonkmaatje fan-noode hadde, ma'r niemand wou 'm hebbe-n-omdat-i-j-er zoo pieterig-uitzag. Eindelik kwam-i-j-'n varrekesboer teuge-n-en die zei: ga ma'r na buite-n-op me lant, tan kei-j-op me varrekes passe.

16. Ma'r-och, ma'r-och! wat hat-i 't da'r miserabelig! Te veul om te sterreve-n-en te weinig-om te leve. Hij kreeg niet-eens 'n botram-op z'n tijd. Hij soebatte-n-of-i niet 'n happi mee mocht-ete van 't voer dat de varrekes krege, ma'r dat wou z'n baas niet-eensies hebbe.

17. Eenseres-op 'n ochend zat-i z'n beste dage te overpeinze-n-en toe brak 'm z'n hart van de narigheid. Jonges-jonges! zeid-i, 't is toch-erreg met me! M'n vaders knechs krijge-n-'r buik vol-en-ik-arreme stakkert! ik zit hier te rammele van de honger. —

18. Weet-je wat! 'k stap-op-en 'k ga m'n vader weer-op zoeke-n-en-ik zel zegge: och, vadertje lief! och-ik hep gezondigt teuge-n-onze Lieve Heer-en teuge-n-uwee.

19. En-as-uwe me nou niet meer-as kint-in huis wil neme, laat 'k tan-asjeblieft ma'r-uwes knecht magge weze!

20. En foort stapte-n-i-j-op-en liet de varrekes de varrekes-en nam de reis-an-om na z'n vader te gaan. En toen-i-j-al dichte bij huis was gekomme, toe zag z'n vader 'm-al van verre; en d'ouwe

man z'n hart sprong-op toen-i-'m zag-en-i liep na 'm toe-w-en viel 'm-om z'n hals-en zoende-n-'m-asterantoe.

21. Toe zei de zoon: och, vadertje lief! och-ik hep gezondigt teuge-n-onze lieve Heer en teuge-n-uwee; 'k bin nie meer waart uwes soon genoemt te worde.

22. Ma'r de vader zei: kom, m'n jonge! laat 'k je ma'r gou-w-'n beetje-opknappe, want je ziet-'r veul te schooierig-uit. En toe riep-i-j-'n knecht-en zei: haal jij řeis-as-te-wint m'n zondagse rok hier-en trek 'm die-j-an-en geef 'm-as 'n fatsoendelik mans kind 'n ring-an z'n vinger ;-en ja, schoene mot-i-j-ook-an hebbe! zeg! breng me beste nuwe ma'r mee-j-en doe 'm die-j-an z'n voete.

23. En teuge-n 'n-andere knecht zeid-i: breng 't gemeste kallef-n slacht jelui dat.

24. 'T is vetpot van daag; want me zoon was zoo goet-as doot voor me-n-en-i-j-is weer levendig geworde; hij was verlore-n-en 'k heb 'm weerom gevonde! En toe begon de pret.

25. En d' ouste zoon wiste-'r nog niks niemendal van, want hij was net niet 'thuis. Ma'r toen-i na huis kwam, hoorde-n-i dat-'r braaf gezonge-n-en gedanst wier-en dat-te viool ging.

26. En hij riep-een van de knechs-en zei: zeg-eris-even! wat-is dáar-an 't hantje? houwe ze kerremis?

27. En de knecht zei: wel, nou kom-an! weet uwe dat nog niet? Wel! uwes broer is weerom gekomme-n-en-uwes vader heit-et gemeste kallef geslacht-en-ons-allemaal-'n vrooleke dag gegeve!

28. Ma'r toe wier die-j-ouste zoon nijdig-in z'n hart; hij wou niet naar binne gaan. Toe kwam z'n vader na buite-n-en zei: och toe kom nou ma'r! Wees jij nou geen spulbreker!

29. Ma'r de zoon zei teuge z'n vader: hoor 'reis, vader! 'k heb nou-w-al zoo veul jare trou bij-j-uwee gewerrekt-en- alles gedaan wat-uwe me gehiete heit, ma'r 'k heb nog d' eerste keer te goet-tat-uwe mijn-eensies 'n geitebokki geve zel-om 'n vrindemaaltje met m'n kennisse te houwe.

30. Ma'r nou dat lievertje weer 't huis gekomme-n-is, die 'r met z'n pierewaaiers-alles hed deurgelapt, nou heit-uwe wel 't gemeste kallef geslacht!

31. Kind! zei de vader toe, heb-je-'n-'t niet-alle dage vol-op bij me gehat? En is niet-alles wat-ik heb voor jou?

32. Ma'r nou mot je vroolik-en blij weze, want je broer was doot-en-i-j-is weer levendig geworde; hij was verlore-n-en-i-j-is weer gevonde.

AANTEEKENINGEN.

Het koppelteeken scheidt de letters, die voor de welluidende zoetvloeiendheid tusschen klinkers worden geplaatst, of geeft te kennen dat de slotmedeklinker van het éene woord half overgaat op den beginklinker van het volgende. B. v. *dat-ik* luidt niet als *dat ik* en ook niet als *dattik*, maar de helft der *t* blijft aan *dat* hangen, en de andere helft kleeft aan *ik* vast.

12. *Groot*, luidt in sommige amsterdamsche tongvallen niet slechts als *chroot*, maar zelfs als *chrout*. Zie vs. 14 bl. 416 I.

Uwe, gij; zie vs. 12 bl. 83 II op *geef u*. Het ouderwetsche *uwe*, afwisselende met *uwee* is reeds bijna volkomen door het nieuwerwetsche, helaas niet betere, *u* vervangen.

13. *Gebraaie*, *goeie*, enz. voor *gebraden*, *goede;* zie vs. 17 bl. 84 II.

Wittebrooskeentje, wittebroodskindje. Zie vs. 31 bl. 57 II.

14. *Doosnoot*, doodsnood.

15. *Tan-kei-j-op*, dan kunt gij op.

16. *Botram*, boterham.

Soebatte, smeekte; zie vs. 28 bl. 70 II.

18. *Zel*, zal; zie vs. 18 bl. 47 II.

20. *Asterantoe*, woordelijk *als er aan toe*, is een ouderwetsche uitdrukking van vergelijking die vroeger in de nederlandsche spreektaal veelvuldig in gebruik was en hier en daar tegenwoordig nog niet geheel verdwenen is. Ook in de friesche taal kwam en komt nog deze uitdrukking onder den vorm *astrenta*, (*as der oan ta*) voor; b. v. in 't bekende liedje: *De wrald dy is up stelten:*

Al nei Eastynjen ta
Dan giert hij astrenta
Bargetrienen,
As balstienen,
Sis ik sa!

In Oost-Friesland is deze uitdrukking onder den vorm *as-d'r-to*, in gebruik.

22. *Nuwe*, nieuwe, is echt amsterdamsch; zoo zeit men er ook *Nuwendijk* en *Nuwendam;* zelfs wordt dit laatste, als amster-

damsche geslachtsnaam, zóo geschreven. Het amsterdamsche *nuw* strekt zich ook over een gedeelte van Noord-Holland benoorden het IJ uit en wordt op het eiland Wieringen als *noud*, *nouwe* uitgesproken. Daar wordt b. v. van iemand gezeid: *hij kriigt 'n noud huus*, hij krijgt een nieuw huis, *'n nouwe skuut*, eene nieuwe schuit; dit klinkt voor niet-Wieringers juist zoo als of men zei dat iemand een oud huis of een oude schuit kreeg. Zie bl. 30 II.

In den jaargang 1845 van den Overijsselschen Almanak voor Oudheid en Letteren komt een uitmuntende proeve voor van den amsterdamschen tongval en wel van haarlemmerdijksch en kattenburgsch, onder den titel van Plat amsterdamsch; dat stuk is geschreven door Mr. J. VAN LENNEP, en Dr. J. H. HALBERTSMA schreef er eenige geleerde Aanmerkingen op de platamsterdamsche zamenspraak achter.

Het overige gedeelte van Noord-Holland bezuiden het IJ bestaat uit een klein gedeelte van Rijnland met Amstelland en 't Gooiland. De tongval van Amstelland komt nagenoeg met dien van Rijnland overeen en deze zal onder de tongvallen van Zuid-Holland nader worden besproken. De gemeente Haarlemmermeer heeft geen eigenen tongval, omdat het geslacht dat daar geboren is, nog in 't opgroeien is en de ouderen die er thans wonen, uit allerlei streken van Nederland afkomstig zijn en nog hun eigenen aangeborenen tongval of modern hollandsch spreken.

De tongvallen van de gooische stadjes Weesp, Muiden en Naarden wijken, wat de spreektaal der aanzienlijken en meer beschaafden aangaat, weinig van de gewone hollandsche uitspraak af en komen wat de spreektaal der geringe volksklasse betreft, nagenoeg met den tongval van het gooische platteland overeen. Het moderne hollandsch komt ook in deze stadjes hoe langer hoe meer in gebruik.

De tongval van de dorpelingen in 't Gooiland is nog al bijzonder en wijkt nog al aanmerkelijk van de andere hollandsche dialecten af. Het gooisch is na verwant aan den tongval van Eemland in 't noordoosten der provincie Utrecht en vormt daarmede den overgang van het hollandsch tot het frankisch-geldersch. Het echte gooisch spreekt men in de dorpen Laren, Bussem, Blarikum en Hilversum; maar in de laatstgenoemde plaats reeds sterk naar het modern hollandsch overhellende. Nog moet opgemerkt worden dat de bewoners van het dorp Laren dikwijls de *h* als beginletter niet uitspreken, en dat sommigen in dat dorp, die niet of kwalijk lezen kunnen, ook wel de *h* verkeerd plaatsen, vóor woorden die met een klinker beginnen.

Deze eigenaardige larensche uitspraak wordt in de andere gooische dorpen weinig of niet gehoord.

117.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET DORP LAREN.

Medegedeeld door den heer Joh. VAN WULFEN, hoofdonderwijzer te Laren.

November 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. 'N zeker mins adde twee zeuns.

12. En de jongste onger un zaai teugen z'n vader: vader! geef mijn 't deel van 't good dat mijn tokomt. En ij deelde hun 't good.

13. En nijt veul dagen later, is de jongste zeun, to hij alles bij mekaar egaard adde, heen egææn næ 'n vreemd langd en dæær het ij al z'n good deur ebrocht; ij leefde in overdææd.

14. En to ij alles verteerd adde, to kwam 'r 'n groote ongersnood in dat langd en ij begon gebrek te lijen.

15. To gong ij een en voogde 'm bij een van de burgers van dat langd en die stuurde 'm op z'n langd om de varkes te heuën.

16. En ij verlangde 'r næ om z'n beuik te vullen met 't voer dat de varkes vratten en gin een gaf um dat.

17. En to ij bij z'n zelven ekeumen was, zaai ij: oeveul uurlingen van m'n vader ebben overvlood van brood en ik vergæ hier van onger.

18. Ik zel opstææn en næ m'n vader gææn en ik zel teugen um zegge: vader! ik eb ezundigd teugen de hemel en teugen jou.

19. Ik bin nijt meer wæærd jou zeun eneumd te wurren: maak me mar as een van je daghuurders.

20. En ij stond op en gong næ z'n vader; en to ij nog veer van um of was, zag z'n vader um al en die wurdde met barmhartighaaid beweugen; hij leup næ 'm to, vul um om z'n als en kuste 'm.

21. En de zeun zaai to: vader! ik eb ezundigd teugen de hemel en teugen jou en ik bin nijt meer wæærd om je zeun eneumd te wurren.

22. Mar de vader zaai teugen z'n knechs: breng gou 't beste kleed ier en do 't um an en geef um 'n ring an z'n angd en schoonen an z'n beenen.

23. En breng 't vette kalf ier en slacht 't; lææt ongs ete en vroolik weze!

24. Want die zeun van me was dood en ij is weer levendig ewurren; ij was verleuren en is evongden. En to begonnen ze vroolik te wezen.

25. Z'n ouste zeun was op 't veld en to ij kwam en kort bij euis kwam, oorde hij gezing en gedangs.

26. En ij reup een van de knechs bij 'm en vreug um wat of dat wel weze zou.

27. En die zaai teugen um: je breur is ekeumen en je vader et 't vette kalf eslacht, omdat ij hum gezongd weer ekregen et.

28. Mar ij wurdde knurrig en ij wou nijt binne gææn. To gong z'n vader næ beuite en vreug 't um vrindelik.

29. Mar to zaaid-i teugen z'n vader: ik dien je nou al zoo veul jaren en ik eb noot je gebod overtreë en jij hè me noot 'n bokki egeuven om met m'n vrinden is vroolik te wezen.

30. Mar nou dee zeun 't euis ekeumen is, dee je good met oeren deur ebrocht et, nou hei je veur um 't vette kalf eslacht.

31. To zaai de vader: kijnd! jij bin altijd bij me en al mijn good is 't jouë.

32. We mosse nou vroolik en blij weze, want dee breur van je was dood en ij is weer levendig ewurren; ij was verleuren en ij is evongden.

AANTEEKENINGEN.

De klank *aai*, die in plaats van *ei* staat (zei, *zaai*, enz.) moet vooral niet te gerekt worden uitgesproken; hij klinkt kort, maar is toch niet *ai*. De *æ* heeft den blatenden klank tusschen *a* en *e* in. De *eui* klinkt doffer dan de gewone hollandsche *ui* en komt het naaste overeen met de laatste *eu* van 't fransche *heureuse;* ook te 's Gravenhage is deze uitspraak in gebruik, even als in het kattenburgsche amsterdamsch en in sommige andere hollandsche tongvallen.

11. *Adde* voor *hadde*, enz.; het plaatsen der *h* waar ze niet behoort komt te Laren slechts weinig voor, maar het niet uitspreken er van is er tamelijk algemeen.

12. *Onger*, onder, door uitslijting der *d* en door uitspraak der *n* als *ng*. Deze uitspraak der *n* is in 't Gooiland en in Eemland zeer verspreid; zie vs. 12 bl. 352 I op *ming.* Zoo zeit men in 't Gooi ook *langd* voor land, *angd* voor hand, *ongs* voor ons, *evongden* voor gevonden, *dangse* voor dansen, *gezongd* voor gezond, enz. Zie vs. 13 bl.32 II op *langd.*

13. *Nijt*, niet; dit gooische *nijt* staat in de hollandsche tongvallen geheel op zich zelven; 't klinkt veel doffer dan het groningsche *neit*, niet.

15. *Heuën*, hoeden, is echt frankisch. Zie 8 bl. 358 I.

17. *Ekeumen*, gekomen, even als op Urk.

19. *Eneumd*, genoemd, even als op Urk.

20. *Wurdde*, werd, is ook (*wu$_r$dde*) te Leeuwarden in gebruik. De onvolkomene *o* vóor *r* gaat soms in onvolkomene *u* over; b. v. in Gooiland *ewurren*, te Leeuwarden *wu$_r$dden*, geworden; in 't Gooi en te Leeuwarden *knurrig* voor knorrig; borst, te Leeuwarden *bu$_r$st*, enz. Zie ook het medegedeelde omtrent den tongval van Antwerpen.

Vul, viel, even als op Urk.

22. *Schoonen an z'n beenen*, zie vs. 22 bl. 28 II. *Vooten*, voeten, is te Laren weinig in gebruik.

23. *Lææt ongs*, laat ons; *læte we*, is meer in gebruik.

31. *Kijnd*, kind; zie vs. 31 bl. 60 II.

32. *Mosse*, moesten, van *motte*, moeten, is in Holland bijna overal in gebruik.

De tongval van het gooische visschersdorp Huizen wijkt aanmerkelijk van den gewonen gooischen tongval af. Het huizer dialect

nadert meer tot het gewone noordhollandsch dat benoorden het IJ gesproken wordt. Zoo zeit men te Huizen *geen* en *steen*, *deer* en *nee* voor *gaan*, *staan*, *daar* en *na*, even als benoorden het IJ; te Laren en elders in 't Gooiland luiden deze woorden *gææn* en *stææn*, *dæær* en *nœ*. Het friesche bestanddeel treedt in den tongval der huizer visschers duidelijk op den voorgrond, vooral in de uitspraak van sommige klanken; zoo wordt de tweeklank *oe* geheel op friesche wijze uitgesproken, terwijl de scherplange *o* van *groot*, *brood*, enz. geheel op (stad-) friesche wijze tot den tweeklank *ooa* gemaakt wordt.

De tongval van 't Gooiland in 't algemeen, maar bijzonder die van Huizen, is in vele opzichten het naast aan den merkwaardigen tongval van Urk verwant. De Huizers zijn dan ook waarschijnlijk afstammelingen van de oude bewoners der oevers van het Fliemeer en van 't eiland Flevo, even als de Schokkers en Urkers, Flielanders, en Enkhuizers. Zie bl. 52 II, bl. 44 II en bl. 21 II. Maar de Huizers onderscheiden zich ook in andere opzichten van de andere Gooilanders, en wel in hun zeden en kleeding en vooral in hun godsdienst. De Huizers zijn protestant, en dat wel ultra-orthodox. De andere Gooiers daarentegen zijn grootendeels katholiek.

Het hier medegedeelde van de Huizers geldt alleen voor de echte Huizers, die nagenoeg allen visscherlui zijn. Er zijn echter ook eenige andere bewoners van Huizen, die landbouwers zijn. Dezen onderscheiden zich in hun tongval, kleeding en zeden niet van de andere Gooiers, wel van de echte Huizers, van de visschers. Ze worden door de huizer visschers dan ook *Moffen* (= vreemdelingen) of *Barnevelders* genoemd; kwamen ze wellicht oorspronkelijk van Barneveld?

Het komt mij voor dat dit verschil tusschen de Huizers en andere Gooiers niet alleen het gevolg is van hun andere manier om in hun levensonderhoud te voorzien, van hun visschersbedrijf tegen over de landbouwende andere Gooiers, maar wel degelijk op een oorspronkelijk stamverschil berust. De echte Huizers staan nader tot de Urkers; ze hebben meer friesch bloed in hun aderen; de andere Gooiers daarentegen meer frankisch.

118.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET DORP HUIZEN.

Medegedeeld door den heer P. Beemsterboer, hoofdonderwijzer te Huizen.

December 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. 'N mins had twee zeunen.

12. En de jongste van z'n zei teugen de vader: vader! geef mij 't porsi van 't gooed dat mijn tooekomt. En hij deelde z'n gooed.

13. En nijt vuul dagen deer nee is de jongste seun, tooe hi alles bij mekaar epakt had, op reis egeen, nee 'n langd, dat veer weg was en deer het i al z'n gooed deur ebrocht.

14. En tooe alles op was, tooe kwam d'r 'n hongersnooad in dat langd en hi begon gebrek te lijen.

15. En hi gong vort en voegde hum bij een van de burgers van dat langd en die stuurde 'm op z'n langd om de varkens te weien.

16. En hi begeerde z'n lijf te vullen met 't voer dat de varkens atten en nijt een mins gaf hum dat.

17. En bij z'n zelvers zei i: hoevuul knechs van m'n vader hebben genooeg brooad en ik vergee van honger.

18. Ik zel opsteen en nee m'n vader geen en ik zel teugen 'm zegge: vader! ik heb ezundigd teugen den hemel en teugen jou.

19. Ik bin nijt meer weerd om jou zeun enoemd te worren; maak mij as een van je knechs.

20. En hi stong op en gong nee z'n vader. En tooe hi nog veer of was, zag z'n vader 'm al en die kreeg erg met hum te dooen; hi gong nee 'm tooe, viel hum om den hals en gaf hum 'n zooen.

21. De zeun zei tooe teugen hum: vader! ik heb ezundigd teugen den hemel en teugen jou en nou bin ik nijt meer weerd jou zeun enoemd te worren.

22. Mar de vader zei teugen z'n knechs: bring daal'k 't beste

pak en dooe 't hum an, geef 'm 'n ring an z'n hangd en schooenen an z'n beenen.

23. En bring 't vette kalf en slacht 't; leete we eten en vrooalik weze.

24. Wangt deuze zeun van me was dooad en hi is weer levendig eworren; hi was verleuren en is evongden. En tooe begonnen ze vrooalik te wezen.

25. En de ouste zeun was op 't langd en tooe hi dicht bij huis kwam, zag hi 'n grooate verangering; ze zongen, speulden en dangsten.

26. En hi riep een van de knechs en vroeg hum wat 'r te dooen was.

27. En die zei 'm: je breur is weer 't huis ekommen en je vader het z'n beste kalf eslacht omdat i weer ezongd 't huis kwam.

28. Mar hi werd vinnig en wou nijt in huis geen en tooe gong z'n vader nee 'm tooe en bad 'r hum om.

29. Mar hi zei teugen z'n vader: ik hei je nou al zoo vuul jaren ediend en nooit edeen wat je nijt wou hewwen, en je hewwe me nog nooit 'n bokki egeven om met m'n vrinden vrooalik te wezen.

30. Mar nou deuze zeun van je thuis ekommen is, die jou gooed met hooeren deur ebrocht het, nou hei je 't beste kalf eslacht.

31. En hi zei teugen hum· kijnd! jij bint altijd bij me en al wat van mijn is, is van jou.

32. Nou mossen we vrooalik en blij wezen, wangt je breur was dooad en hi is weer levendig eworren; hi was verleuren en is evongden.

AANTEEKENINGEN.

De *ooe* klinkt als volkomene *o* met een naslag van *oe*, ten naaste bij gelijk, maar toch eenigszins helderder als *oeë* van de friesche stedelingen. De *ooa* klinkt als volkomene *o* met een korten naslag van volkomene *a*, even als in de friesche steden.

12. *Van z'n*, van hun; zeer ontaalkundig, maar komt al meer en meer in de hollandsche tongvallen, zelfs in 't modern-hollandsch (b. v. *van ze*) in gebruik. Zie vs 13 bl. 76 II op *van hum geld*.

13. *Nijt*, niet; zie vs. 13 bl. 100 II.

Langd, land; zie vs. 12 bl. 100 II.

18. *Zel*, zal; zie vs. 18 bl. 47 II.

20. *Stong*, stond; zie vs. 20 bl. 47 II op *stong*.

22. *Schooenen an z'n beenen;* zie vs. 22 bl. 28 II op *skoene*.

23. *Bring* van *bringen*, brengen, even als in Friesland.

25. *Verangering*, van *verangdering*, door uitslijting der *d*, verandering. Zie vs. 13 hier boven op *langd*.

29. *Vuul*, veel, even als op Urk.

31. *Kijnd*, kind; zie vs. 31 bl. 60 II.

32. *Mossen*, moesten; zie vs. 32 bl. 100 II.

XXVI. ZUID-HOLLAND.

Aangaande de tongvallen van Zuid-Holland geldt in hoofdzaak het zelfde wat reeds op bl. 1 II en vervolgens, van de hollandsche tongvallen in 't algemeen en van de noordhollandsche in 't bijzonder is aangemerkt. Ook in Zuid-Holland, vooral in de steden, maar ook ten platten lande, verdringt het zoogenoemde moderne hollandsch hoe langer hoe meer de oorspronkelijke tongvallen.

Nagenoeg alle tongvallen van Zuid-Holland zijn echt hollandsch; slechts helt de tongval van het zuidoostelijkste deel van Zuid-Holland sterk naar het geldersch (betuwsch) en noordbrabantsch (land-van-altenasch) over en is de tongval van het eiland Over-Flakkee zeeuwsch of vormt althans een overgang van het hollandsch tot het zeeuwsch. Van een algemeenen, afgeronden zuidhollandschen tongval kan natuurlijker wijze geen sprake zijn; de verschillende deelen en eilanden, even als de onderscheidene steden van Zuid-Holland hebben elk een afzonderlijken tongval. In het algemeen kan men zeggen dat de zuidhollandsche dialecten hollandsch zijn, niets meer of minder. Maar terwijl in de noordhollandsche tongvallen het friesche bestanddeel in den regel duidelijk op den voorgrond treedt, zoo is dit, wat de zuidhollandsche dialecten betreft, veel minder het geval.

Het modern hollandsch dat in Zuid-Holland door de aanzienlijken en door iedereen die zich boven 't volk verheven waant, gesproken wordt, verschilt weinig of niet van dat 't welk te Haarlem wordt gesproken, en waarvan ik op bl. 82 II een proeve mededeelde. Slechts nadert het in den mond van veel stedelingen nog meer tot het gijkte nederlandsch; velen gebruiken ook tal van fransche basterdwoorden, en verkrachten alzoo de nederduitsche taal op een afschuwelijke wijze. Vooral te 's Gravenhage is deze dwaze, kleingeestige wijze van spreken zeer in gebruik. De Rotterdammers en Dordtenaars daarentegen en allen die langs de Maas en in 't Overmaassche 't huis behooren, zijn veel minder gekunsteld, veel natuurlijker en onge-

dwongener in hun taal. Hoewel men in de handelsteden veel zeemansuitdrukkingen, en daaronder eenige vreemde, vooral engelsche gebruikt, komen er in de spreektaal van dit gedeelte van Zuid-Holland weinig basterdwoorden voor. De taal der bewoners van de Maasoevers en van 't Overmaassche is oneindig veel zuiverder, frisscher, natuurlijker en oorspronkelijker en daardoor ook oneindig veel bevalliger dan die van noordelijk Zuid-Holland, vooral dan die van de steden Leiden, den Haag en Delft.

Rijnland is het noordelijkste deel van Zuid-Holland. Het geheele land in Zuid-Holland benoorden den Rijn, de omstreken van Leiden en 't land langs den Rijn tusschen Leiden en Woerden maakt Rijnland uit. De rijnlandsche tongval kan als type gelden van den zuidhollandschen plattelands-tongval van 't vaste land. Het is een boersche tongval en heeft al de voor- en nadeelen van zulk een dialect. Bevallig, zoetvloeiend, zoo min als aangenaam en zachtklinkend kan men het rijnlandsch noemen; toch is het frisch, natuurlijk en oorspronkelijk. Het wordt hoe langer hoe meer en van alle kanten door het moderne hollandsch verdreven en verdrongen. De Rijnlanders spreken in den regel luide en duidelijk, hard en scherp.

119.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET DORP WOUBRUGGE.

Medegedeeld door den heer P. H. Spijker, hoofdonderwijzer te Woubrugge.

Mei 1871.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r was eresies 'n man die twee zeuns had.

12. En de jongste van d'r zaide teuge z'n vader: vader! geef main 't deel van de urfenis dat main toekomt. En d'oue man verdeelden z'n geld en goed.

13. En niet veul dagen d'rna, toe de jongste zeun alles bai een

egaard had, is hai op rais egaan, na 'n ver land en hait er al zain goed zoek emaakt, zoo$_u$ raikelik leefden i.

14. En toe hai d'r alles deur ejoegen had, toe kwam 'r 'n groo$_a$te hongersnoo$_u$d in dat land en hai begon gebrek te kraigen.

15. En hai gong heen en vervoegden 'm bai een van de boeren van dat áigeste land en die stuurden 'm op z'n land om de varkes te hoeien.

16. En toe vrieg hai om zain buik te vullen met 't voer dat de varkes vratte; maar hai kon 't van niemand kraige.

17. En toe-d-i tot z'n zelve ekomme was, toe zaide hai: hoeveul arrebaiers van vaders hebben zad broo$_u$d en ik vergaat van den honger.

18. Ik zal opraize en na vaders gaan en ik zal teuges 'm zegge: vader! ik heb ezondigd teuge den hemel en teuge jou.

19. En nou verdient ik 't nie meer dat jai me je zeun noemt; laat ik maar arrebaier van je worde.

20. Toe stong-d-i op en gong na z'n vaders. En toe-d-i waid weg was, toe zag z'n vader 'm al en die kreeg toch zukke meelai' mit 'm, dat-i na 'm toeliep, 'm om z'n hals viel en 'm soende.

21. De zeun begon toe te kraite en zai teuges 'm: vader! ik het ezondigd teuge den hemel en teuge jou en ik verdient 't nie meer dat je zeun teuge me zait.

22. Mar de vader zai teuge z'n volk: breng 's gau 't sundagsche goed hier en trek 't 'm an, en steek 'n ring an z'n vinger en trek 'm schoenen an.

23. En breng 't vette kalf en slacht 't, dan ze'mme ete en schik hebbe.

24. Want deuze zeun van me was doo$_u$d, en hai is weer levendig eworde; ik hat 'm verloo$_u$re en ik heb 'm weer evonde. En toe begon de pret.

25. Zain ouste zeun was 't land in egaan en toe die weer op huis an gong en op de wurf kwam, hoorde hai ze zingen en dansen.

26. Toe vrieg hai an een van de daggelders, wat 'r an 't hantje was.

27. En die man zai teugen 'm: jou broer is ekomme en je

vader hait 't vette kalf eslacht omdat hai 'm weer gezond terug ekrege hait.

28. Mar hai wier naidig en wou niet in huis gaan. Toe gong z'n vader na buite op de wurf en vrieg 't 'm zoo$_a$ vrindelik.

29. Mar hai zaide teuge z'n vader: kaik! ik hait al zoo veul jare bai jou ediend en ik hait nog nooit jou gebod overtreeë en an main heb-i nog nooit 'n bokki egeve om met me kammeraas schik te hebbe.

30. Mar nou deuze zeun van jou ekommen is, die je goed mit slechte vroului zoek emaakt hait, nou heb-i 't vette kalf late slachte.

31. En toe zai z'n vader teuges 'm: kind! jai bent ommers altaid bai me, en al wat ik hait, heb-i ook.

32. Jai most dan ook schik hebbe en blai weze, want deuze broer van je was doo$_u$d en hai is weer levendig eworde; 'k had 'm verloo$_u$re en 'k heb 'm weer evonde.

AANTEEKENINGEN.

De volkomene *a* helt eenigszins naar den blatenden *œ*-klank over, maar niet zooveel dat men deze rijnlandsche klank met *œ* kan afbeelden. De *oo$_u$* heeft een eigenaardigen klank, die niet uitsluitend tot Rijnland beperkt is, maar ook elders in Zuid-Holland, in de steden zoowel als ten platten lande, ook te Amsterdam en Haarlem, in de woorden *groot*, *brood*, enz. wordt gesproken. Deze klank is zoo moeielijk te beschrijven als af te beelden. Hij klinkt tusschen volkomene *o* en *ou* in; op de volkomene *o* valt de klemtoon; ze wordt door een flauwe *ou* als naslag gevolgd. Zie vs. 12 bl. 96 II.

12. *Urfenis*, erfenis; zoo ook *wurf* voor *werf*, *heem*, in vs. 28. Zie vs. 15 bl. 80 II en 1 bl. 358 I.

13. *Hait*, heeft, ook als *heit* uitgesproken, behoort overal in Zuid-Holland tot de volkstaal.

14. *Ejoegen*, *gejoegen*, gejaagd, is goed nederduitsch, maar verouderd. Zeer vele werkwoorden worden thans in het nederlandsch gelijkvloeiend vervoegd, die in de oorspronkelijke nederduitsche volkstaal ongelijkvloeiend zijn; dit is een bewijs voor het toenemend verval, de toenemende verzwakking der taal. Ook in de hollandsche volkstaal, even als in die der andere gewesten, vervoegt het volk nog menig werkwoord ongelijkvloeiend dat in de boeketaal reeds voor gelijk-

vloeiend geldt. Zoo *joeg* en *gejoegen* voor *jaagde* en *gejaagd*, *vroeg* en hier ook *vrieg* (zie vs. 16) voor *vraagde*, in Zeeland, Vlaanderen en hier en daar elders *miek* voor *maakte*, *smiek* voor *smaakte*, hier en daar ook nog *biek* en *boek* voor *bakte*, enz. Bij toenemende ontaarding zal men weldra in de geijkte nederlandsche schrijftaal ook nog van *ziende* voor *zag*, *valde* voor *viel*, *loopte* voor *liep*, enz. lezen. Zie vs. 14 bl. 38 II, vs. 26 bl 348 I, vs. 14 bl. 320 I, vs 20 bl. 305 I op *viet*.

15. *Aigeste*, eigenste, zelfde; zie vs. 32 bl. 316 I.

16. *Vrieg*, vroeg, vraagde; zie hier boven vs. 14.

17. *Toe-d-i*, toe hij, toen hij, met ingeschovene *d* om gaping te vermijden.

Vaders, even als in vs. 18, 20, enz. is goed nederduitsch, maar verouderd. De geijkte engelsche taal erkent dezen vorm nog.

Ik vergaat, ik verga; de gewoonte om achter den eersten persoon het werkwoord in den derden persoon te zetten, is bijna overal in Zuid-Holland verspreid. In vs. 12 bl. 76 II heb ik er reeds op gewezen. Het komt mij voor eerst in deze eeuw in gebruik te zijn gekomen; althans in de geschriften van vorige eeuwen, toen het gevoel der Hollanders voor nederduitsche taalzuiverheid nog zuiver, onverkracht was, heb ik dezen dwazen vorm niet ontmoet. Overal in Zuid-Holland is dit gebruik echter niet even sterk in zwang.

18. *Teuges*, tegen, wisselt met *teugen* en *teuge* af; *teuges* komt van *tegens*, zoo als sommigen *tegens*woordig verkeerd spreken.

Ik het, (als men deftig wil spreken met *ik heeft* afwisselende) ik heb; zie vs. 17 hier boven op de woorden *ik vergaat* en vs. 13 hier boven. *Hait* en *het* wisselen af.

19. *Verdient ik*, verdien ik; zie hier boven vs. 17 op de woorden *ik vergaat*.

20. *Stong-d-i*, stond hij, met tusschengevoegde *d* voor de welluidendheid; zie vs. 17 hier boven op *toe-d-i*

Zukke, zulken, zulk een.

21. *Kraite*, krijten, huilen, schreien.

22. *Sundagsche*, zondagsche, hier in de beteekenis van *best;* zie vs. 22 bl. 73 II op *zindagse*.

23. *Ze'mme*, samentrekking van *zelle me*, *zellen we*, zullen wij.

25. *Wurf*, werf, heem; zie vs. 12 hier boven.

29. *Heb-i*, samentrekking, bij vlugge uitspraak zonder dat de klemtoon er op valt, van *heb jij*, hebt gij.

De tongval van de stad Leiden is zonder twijfel verre weg de leelijkste, de onaangenaamst, platst klinkende tongval van geheel

Holland. Natuurlijk spreken de aanzienlijken, de beschaafde burgers van Leiden niet anders of slechter dan elders in de hollandsche steden geschiedt; het moderne hollandsch is ook te Leiden niet minder in gebruik dan elders en bijna alle Leidenaren uit den aanzienlijken burgerstand zijn in hun modern hollandsch vrij van het echte leidsche dialect. Maar de arbeidersstand telt te Leiden zeer veel leden en de proletariers, (het zoogenoemde Jan-hagel), zijn te Leiden talrijk. En juist dezen spreken het leidsch, het afschuwelijkste hollandsch, dat door talrijke tusschenvormen, die in den geringen burgerstand gesproken worden, in het moderne hollandsch der aanzienlijken overgaat. Dit echte leidsch, zoo als 't te Leiden door den minderen man wordt gesproken, wil ik hier nader beschrijven en er een proeve van mede deelen.

Eigenlijk worden er te Leiden twee verschillende dialecten gesproken die vroeger elk meer op zich zelven stonden, maar tegenwoordig hoe langer hoe meer in elkander vloeien. Ze werden vroeger ongetwijfeld in verschillende gedeelten der eertijds veel grootere stad gesproken, zooals ik op bl. 86 II en vervolgens, een gelijk verschijnsel in de amsterdamsche volksspraak meedeelde.

Er zijn onder de geringe volksklasse te Leiden veel wevers of fabriekarbeiders. De eene van dezen zal zeggen: *ik bin 'n laisse waiver* en de andere: *ik bin 'n lèèsse wever*; de *l* wordt door deze laatste dan nog als een zoogenoemde haarlemsche *l* (zie bl. 78 II.) uitgesproken. Het zoontje van den *laissen waiver* zeit: ik heb *p$_a$ain in m$_a$ain bouik* en dat van den *lèèssen wever* daarentegen ongeveer: *ik heb pin in m'n buk*, als 't knaapje met buikpijn wordt geplaagd. De eerste spreekt ook krachtiger en bijt zijn woorden korter af dan de laatste, die zachter en onbeschrijfelijk lijmerig en lamlendig spreekt en zijn woorden zoo lang mogelijk uitrekt.

De tongval van den *laissen waiver* is te Leiden veel meer in gebruik en veel meer verspreid dan die van den *lèèssen wever*; de laatstgenoemde wordt al meer en meer door den eerstgenoemden verdrongen, terwijl beiden hoe langer hoe meer voor het moderne hollandsch moeten wijken.

Ik ben van meening dat het dialect van den *laissen waiver* het echte oorspronkelijke leidsch is, namelijk de tongval van de oude, oorspronkelijke burgerij van Leiden. Maar in de zestiende eeuw hebben zich zeer vele vreemdelingen, hoofdzakelijk Vlamingen en Zuid-Brabanders te Leiden gevestigd. En omdat nu het dialect van den *lèèssen wever* in sommige opzichten overeenkomst heeft met den vlaamschen tongval en nu nog duidelijk sommige zuidnederlandsche

eigenaardigheden vertoont, komt het mij hoogst waarschijnlijk, bijna zeker voor dat dit leidsch afstamt van den tongval der vlaamsche vreemdelingen, die zich in der tijd in zoo grooten getale te Leiden vestigden. Men vergelijke het medegedeelde over den tongval van Gent (Nieuwe-Brug). In den meest verspreiden leidschen tongval, waarvan onderstaande vertaling een proeve is, spreekt men de *ei* en *ij* als *aai* en *ai* uit, de *ui* als *oui*, de volkomene *e* als *ei*, enz. Deze uitspraak is het die den leidschen tongval het meeste kenmerkt. Toch zijn er in de verschillende klanken van het leidsch veel fijne nuancen die men onmogelijk met letters kan afbeelden.

102.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD LEIDEN.

Medegedeeld door den heer J. A. VAN DIJK, hoofdonderwijzer te Leiden.

April 1871.

(In nederlandsehe spelling.)

11. D'r was eris 'n man die twei zeune had.

12. De jongste d'r van zai teige z'n vader: vader! geif main me erfporsi, dat ik van de boel mot ebbe. En toe deilde de vader z'n goed mit 'rloui.

13. En na 'n paar dage, toe de jongste zeun alles bai mekaar gepakt ad, toe is-t-i op reis gegaan na 'n heil ver land en der leifden i zoo jeraal dat i d'r de heile boel, al z'n goeie geld opgemaakt, verteird en d'r deur gelapt hait.

14. En toe alles op was, toe kwam d'r 'n groo$_{u}$te hongersnoo$_{u}$d in dat aigeste land en toe begos i honger en gebrek te laie dat i zwart wier.

15. En toe gong-d-i hein na ein van de heire van dat aigeste land en die stuurden 'm op z'n land om op de varrekes te passe.

16. En hai wou wel graag as dat i zain bouik vol kos eite mit

't touig datte ze an de varrekes gavve; maar dat woue ze-n- 'm gein eins geive.

17. En toe-d-i tot z'n aige zich zellevers kwam, toe zaid i: hoeveul knechs van me vader ebbe zoo veul eiten asterantoe; ze kraige net zoo veul as ze maar luste en ik krimpeir ier van den onger.

18. Weit je wat, zaid i toe, ik zel me beine opneime en na me vader toegaan en dan zel ik teigen 'm zegge: vader! ik eb zonde gedaan teigen onze lieven Heirtje en teige jou.

19. Nou bin ik nie meir waard as dat je zeun teige me zait; maar laan ik dan maar knecht bai je weze.

20. En dat deid i oo$_u$k. Hai nam z'n beinen op en hai gong na z'n vader toe. En toe-d-i nog heil in de verte was, toe zag z'n vader 'm al ankomme en die kreig toch zoo 'n errege meielaie mit 'm, dat i na 'm toe gong, mit baide arreme 'm omhelsde en 'm zoende.

21. Toe zai de zeun teige z'n vader: vader! ik eb zonde gedaan teige d'n heimel en teige jou, en nou bin ik nie mair waard as dat je zeun teige me zait.

22. Maar z'n vader zai teige z'n knechs: allo! haal eris gau 't sundasse pak en trek 't 'm an en steik 'n goue ring an z'n vinger en trek 'm schoene an z'n voete.

23. En dan mot juili 't gemeste kallef kraige en dan mot je-n- 't slachte en dan zelle me eite en planzier oue.

24. Want deuze zeun van me was doo$_u$d en nou is-t-i weir leivendig geworde; hai was verloo$_u$re en hai is weir terug gevonde. En toe gonge ze planzier make.

25. En de man z'n ouste zeun was op 't land en toe die gedaan ad mit werreke en na houis gong en dicht bai houis kwam, hoorden i dat ze zongen en danste.

26. Toe riep-t-i ein van z'n vaders knechs en vroeg' 'm: wat is-t-'r nou an de hand?

27. En die zai teigen 'm: wel! je broer is weir 't houis gekomme en nou hait je vader 't gemeste kallef late slachte, omdat i 'm weir fris en gezond terug hait gekreige.

28. Maar toe wierd i naidig en hai wou niet in houis komme en toe kwam z'n vader de deur ouit en die soebatten 'm.

29. En toe zaid i teige z'n vader! kaik! ik bin nou al zoo veul jare bai je en ik heb nog nooit je gebot overtreie en main eb i nog nooit 'n gaitebokki gegeive om mimme kammeraas vrooielik te weize.

30. Maar nou deuze zeun van je 't houis gekommen is, die jou goeie geld en goed d'r mit de hoere hait deur gelapt, nou eb i voor zain 't gemeste kallef geslacht.

31. En de vader zai teugen 'm: jo! jai bint altaid bai main en ik eb niks of jai eb 'r raikelik 't joue van.

32. Jai hoorde nou oo$_{u}$k vrooielik en blai te weize; want deuze broer van je was doo$_{u}$d en nou leift i weer; hai was verloo$_{u}$re en nou is-t-i weir gevonde.

AANTEEKENINGEN.

De wijze waarop de echte Leidenaar den klank *ui* uitspreekt, kan onmogelijk nauwkeurig met letters worden afgebeeld; het is niet zuiver *oi;* er is in dien klank iets van de *ou.* Het zelfde geldt voor de leidsche *ei* en *ij,* die niet als zuivere *ai,* maar eenigszins gerekt als *a-ai* wordt uitgesproken. Achter sommige *o's* laat de Leidenaar, even als veel andere Hollanders, duidelijk een *u* hooren, waardoor deze *o* bijna tot den tweeklank *ou* wordt; zie bl. 108 II.

12. *Zai,* zeide; in den anderen leidschen tongval *zee;* beide vormen worden tegenwoordig bij afwisseling gebruikt.

Teige, tegen; in het andere leidsch *teuge, teugen* en *teuges;* afwisselend in gebruik; zie vs. 18 bl. 109 II op *teuges.*

Ebbe, hebben; als de letter *h* op een sterken medeklinker volgt, wordt ze slechts uiterst flauw of in 't geheel niet uitgesproken.

'Rloui, verkorting van *heurlui,* henlieden. Zie vs. 12 bl. 73 II.

13. *Jeraal,* verknoeiing van *royaal;* in de volkstaal en vooral in die van Leiden komen zulke dwaze letterverzettingen meer voor; zoo noemde men vroeger te Leiden den naam der stad Haarlem gewoonlijk: *Aarmel.* Zie vs. 13 bl. 380 I op *nojaal.*

14. *Aigeste,* eigenste, zelfde. Zie vs. 15 bl. 109 II.

Begos, begon; frankische vorm, die in de noordhollandsche tongvallen niet voorkomt. Even zoo is het met leidsche *kos* in plaats van *konde,* dat in vs. 16 voorkomt. Zie vs. 29 bl. 246 I op *koss.*

17. *Asterantoe;* zie vs. 20 bl. 96 II.

Krimpeir; van *krimpeire*, verknoeid basterdwoord van het fransche *crever*. Zie vs. 17 bl. 263 I op *crepiere;* ook vs. 17 van de vertaling in den tongval van Axel.

18. *Zel*, zal; zie vs. 18 bl. 47 II; de vorm *zal* is te Leiden evenveel in gebruik.

19. *Laan ik*, laat ik, om de meerdere welluidendheid.

22. *Allo*, verbastering van het fransche *allons*, is als uitroep ter aanmoediging overal in de nederlandsche volkstaal in gebruik.

Sundasse, zondagsche; zie vs. 22 bl. 109 II.

23. *Juili*, afwisselende met *jelui*, beide verbasteringen van *gijlieden*, *gijluiden*, *gij*.

Planzier, verknoeid basterdwoord van 't fransche *plaisir*.

28. *Soebatten*, smeekte; zie vs. 28 bl. 70 II.

29. *Mimme*, saamgesmolten uit *mit me*, met mijn.

Vrooielik, vroolijk; ook in Zeeland in gebruik.

30. *Voor zain*, voor hem; zie vs. 12 bl. 103 II op *van z'n*.

31. *Jo*, verkorting van *jongen*, bij vriendelijke aanspraak veel in gebruik. Zie vs. 19 bl. 355 I.

De tongvallen van de dorpen bewesten Leiden, die binnen de duinen liggen, zelfs die van Noordwijk- en Katwijk-binnen, verschillen weinig of niet van den gewonen tongval der rijnlandsche dorpen. Maar in de zeedorpen Noordwijk aan zee en Katwijk aan zee wordt een geheel andere tongval, het zoogenoemde strandhollandsch gesproken, van welken hoogst belangrijken, merkwaardigen, oorspronkelijken en schoonen tongval op bl. 70 II en 74 II reeds het een en ander is medegedeeld.

Het strandhollandsch van Katwijk aan zee en Noordwijk aan zee verschilt echter nog al veel van dat van Zandvoort. Het laatstgenoemde is veel minder oorpronkelijk dan de strandhollandsche tongvallen van Zuid-Holland. In Zuid-Holland bereikt het strandhollandsch zijn hoogste punt van oorspronkelijke eigenaardigheid, terwijl het zandvoortsch in zekeren zin een overgang van het strandhollandsch tot de hollandsche tongvallen die men binnen de duinen spreekt, uitmaakt.

In het strandhollandsch van Katwijk aan zee en Noordwijk aan zee is het friesche bestanddeel zeer sterk vertegenwoordigd en treedt er meer dan in eenig anderen tongval van het eigenlijke Holland (behalve West-Friesland) op den voorgrond. Bovendien is er in geheel Holland geen enkele tongval die zoo weinig in verloop van eeuwen veranderd is, die zoo weinig door den invloed van de nederlandsche

boeketaal geleden heeft, die zoo oorspronkelijk is, als juist dit strandhollandsch.

Tal van taalkundige regels en tal van uitzonderingen daarop kunnen van het noord- en katwijksche strandhollandsch opgegeven worden. In hoofdzaak kan men ze vinden in den Overijsselschen almanak voor oudheid en letteren, jaargang 1846, onder den titel: Flaauwe herinneringen aan een bezoek op een hollandsch zeedorp tegen het einde der vorige eeuw. Ook Dr. P. J. Cosijn geeft in den derden jaargang van het tijdschrift De Taal- en Letterbode, eenige regels van het strandhollandsch (katwijksch), onder den titel: Eene vraag naar aanleiding van het katwijksch taaleigen.

De tongvallen van Noordwijk- en Katwijk aan zee verschillen onderling weinig of niet. Van beiden wil ik hier een proeve meedeelen en neem daartoe voor het noordwijksch 't begin van een stukje dat voorkomt in den Overijsselschen almanak voor oudheid en letteren van 1846 en dat niet slechts in den noordwijker tongval, maar daarenboven in den echten spreektaal der ouderwetsche noordwijker visschers is opgesteld. Uit den aard der zaak kan men hieruit beter dan uit een vertaling van eenige bijbelplaats de echte volksspreektaal met haar eigenaardige wendingen, spreekwijzen en uitdrukkingen leeren kennen.

Hier en daar heb ik de spelling een weinig veranderd.

PROEVE VAN DEN TONGVAL VAN HET DORP NOORDWIJK AAN ZEE.

Wel [1], Gorsi mijn [2]! wa' ben je grooat [3] eworde, Trijn! ik sou je zuiver iet [4] ekeune [5] hebbe [6], azzie [7] je tææt [8] nie bij je ha'. Je lijkt krek [9] op je mem [10]. Wulle [11] we 'ris wedde, dat j'al avintuur [12] heb! Nou, je houft [13] 'r gien [14] bloos voor op ie kooanen te krijge: 't is gien zunde [15]! Je væder in je moeder wære rechteveurt [16] ooak al iet wijzer. —

Kristene ziele! nou zie-j-ik eerst wie 'k veur heb, minneer Jææpkop [17]! je mot it me niet kwælik neme, mæær ik kon je eerst iet; je bint zooa blaaik [18] eworde! En die bokkebæærde stæne je nimmendal niet [19] mooai. Je bint ummers iet kwæ-deegs [20]? —

Neen, Trijn! op 'n beetje pijn in de regge [21] næ, wul it nog al mit me: tusschebaaie bin ik wel wa' dingsig in min ooft, mæær

dat gææt dan weer over. Zeg erais, hoe hait it je beb[22]? Die mod al mooai out worde. —

Heere! heb-i dæær iet van eleze in de krant? Me grooatje[23] is v'rleë week in de kuip evalle, die borendevol heet wæter was in toe hait de zieël[24] 'r zooa ebrand, da' se 'r an heen egææn is; dat hait de meester in de krant læte zette. Nou, dat hait me beb 'm zooa an etrokken dat i de kooars ekregen hait, in nou hait i 't gusteren al of elaid; zooa skierlik[25], dat 't gerecht[26] 'r gien iens bij tijds bij hait kenne komme. Je zout iet looaven, hoe bedrouft of me snæær[27] is, die mit Wullemen[28] etroud is. —

Zooa! Wullem ooak al in den houelikken stææt! En hait i al wa' klains? —

Twie knechies; 't dorde kint waz 'n maissi; da' 's dooad. Mæær, hooar eraais, al ben je van ons vollik iet, ik mach 't jou wel zegge; je heb ons altijd wel magge lije en je heb ons altijd 'n goed hart toe edroege[29]; azze we dæær nog an denke, dan skiet me gemoet fol. Mæær wat wou ik alevel[30] zegge: ja! onze Wullem hait it slecht læte legge: hij iz an de zuip egææn, en alles hait i verdisteleweert[31]. Ik kom ooak iet meer over zin drempel, die starrike[32] drank die weet wat! Kort næ de brulloft[33] zagge m' it al ankomme; 't waz of 'r gien deurkommen an was. De gosganselikken dag de wegt op, of mit sin sundæægsche kammezooal lanterfante næ de wörf[34] of mit zin gat in de hörrebörrig of in 't klappuis[35]. In was i 't huis dan zou i gien vin verroert ebbe om zin wijf te hellepe. Lai! lai![36] dæær is gien voorbeelt fan: altijd nelleboge[37] op de tæfel; 't was of zin narme[38] lam wære; ik looaf iet da' sooa lang as se-n-etroud benne dat i zös nemmers[39] wæter veur onze Marij[40] epet[41] hait. In dan, 'n lammertjespapkind[42], je leve zooa niet! Kallifsnat[43] 's middigs, en suikelaat[44] 's avis[45], buite de zundag. Smoussies[46] bij de koffi en kluitjes[47] bij de tee! Rooakflais op zin vier-ure-stik[48] en alan[49] koukebak, poting[50], broedertjes. — Zin wijf klæægt huize hooag: 't arreme mens looapt op klompe, mæær denk i da' sinjeur holleblokken an zin bienen[51] ebbe wul? We' jæ wel! zulleverde[52] gespen[53] op zin skoe[54]! Korteveurt[55], hij laait 'n goddelooas leve; 't is of it 'n haiden is. Kwæ[56] slææt i 'n kruis, as ze wa' gæne gebruike mæær leze[57] doet i zin leve niet. Hij iz ooak al van de

branspait of ezet, in bij de leste overlooap [58] kon i gien iens 'n stee krijge. 'T is bedrouft, bedrouft! — Nou, minneer Jææpkop! ik mot gææn boete, want de skuite mæke klæær: van middig trekke ze al neer [59]. Ik wu' je g'ndag zegge: Go' segent je! —

AANTEEKENINGEN.

1. *Wel;* de *w* wordt steeds volkomen op de oudfriesche en engelsche wijze uitgesproken; in nederlandsche spelling zou men dus *oeel, oe-el* moeten schrijven. Midden in een woord wordt de *w* dikwijls niet uitgesproken; zoo zeit men *Kattik* en *Noortik* voor Katwijk en Noordwijk. In de zuidhollandsche tongvallen komt de uitlating der *w* dikwijls voor, vooral in plaatsnamen. Zoo noemt men Abtswoude dikwijls *Papsou,* Hazerswoude *Hazersou,* Berkwoude *Berkou,* enz.

2. *Gorsi mijn,* mijn God, basterdvloek; *gorsi mijn* gelijk *vader ons,* onze vader.

3. *Grooat,* wordt volkomen op de wijze der ouderwetsche friesche stedelingen uitgesproken; zoo ook *kooanen,* koonen, wangen, *pooanen,* poonen of roode knorhanen, *ooak,* ook, *looaven,* gelooven, enz.; in 't algemeen heeft de scherp lange *o* in het strandhollandsch den klank van *oa* of *ooa,* ook in tweeklanken, als *moai, foai,* enz.

4. *Iet,* niet, afwisselende met *niet* en *nie,* als de voorgaande letter een klinker of zeer zachte medeklinker is. Deze vorm *iet* in plaats van *niet* die ook in den scheveningschen tongval voorkomt, is voor zoo verre mij bekend is, onder alle nederlandsche tongvallen aan het strandhollandsch alleen eigen. Het komt mij voor alsof *iet* ouder vorm is dan *niet,* en dat dit laatste uit het ontkennende voorvoegsel *ne* en uit het oorspronkelijke *iet* is ontstaan. Dit strandhollandsche *iet* moet niet verward worden met het oudhollandsche *iet* voor *iets,* dat met de friesche vormen *eat* voor *iets* en *neat* voor *niets* overeenkomt. *Niet* is in 't gewone friesch *net* of liever *nät, naet.* Hoewel de vorm *iet* in geen een anderen nederlandschen tongval voorkomt, staat hij toch niet alleen, maar komt overeen met *et* en *it* dat met *net* en *nit* afwisselend voorkomt (even als in 't strandhollandsch *iet* en *niet*) in sommige hoogduitsche tongvallen, zooals in dien van het Schwarzwald en den Allgau in Zwaben en van het Ober-Innthal in Tirol. Zoo zeit men in het Schwarzwald: *überschaffet eu et,* voor: overwerkt u niet; *überladet et,* voor: overlaadt niet; zoo luidt daar een bekend volksliedje:

Hörst et wie 's Vögele singt,
Hörst et wie s pfiift?

en een ander:

Und i woass et wie 's kommen thut,
Wann 's Schätzle i seh,
Und da möcht i gern schwätze
Und 's will halt et gehn.

En zoo waarschuwt in het Ober-Innthal een moeder haar zoon met de woorden: *Seppala! gea ma-r-it af 's Gamsnjogn!* dat is in schriftduitsch: *Joseph! geh' mir nicht auf 's Gemsenjagen!*

Het is inderdaad hoogst merkwaardig dat zoowel het oude *et* in een hoogduitschen tongval van eenzame bergbewoners, als het daarmede overeenkomende *iet* in een nederlandschen tongval van afgezonderd levende strandbewoners is overgebleven.

5. *Ekeune*, gekend.

6. *Hebbe*, hebben. De *h* wordt in de kat- en noordwijksche tongvallen zeer flauw of in 't geheel niet uitgesproken en soms ook wel verkeerd; dit laatste vooral als men eens deftig wil spreken, b. v. *die hooaren eeft om te ooaren, die ooare*, of *in den emel en op hœœrde.*

7. *Azzie*, als gij.

8. *Tœœt*, vader; zie vs. 12 bl. 12 II; dit friesche *tœœt* begint te Noordwijk reeds sterk te verouderen, en wordt er door kleine kinderen nog slechts gezeid. Te Katwijk is het reeds uitgestorven.

9. *Krek*, juist; zie vs. 19 bl. 483 I.

10. *Mem*, moeder, een zuiver friesch woord; zie vs. 12 bl. 60 II op *vœœr*.

11. *Wulle*, willen; ook in andere woorden wordt de onvolkomene *i* door onvolkomene *u* vervangen; b. v. *Wullem* voor Willem, *dut* voor dit; *gusteren*, gisteren, *sunt*, sinds, enz. Deze verwisseling komt ook in andere hollandsche tongvallen voor.

12. *Avintuur ebbe*, van *avontuur;* deze uitdrukking beteekent: gevrijd worden.

13. *Houft*, behoeft; zoo ook *bouk*, boek; *kouk*, koek; *ik zouk*, ik zoek, en in 't algemeen overal waar in 't nederlandsch op de *oe* een *k* volgt; maar ook *vroug*, vroeg (tijdig, terwijl ik vroeg of vraagde *ik vroeg* blijft); *boug*, boeg, *prouven*, *bedrouft*, *drouvig*, *rouf*, *houf*, *roupen*, *stoup*, enz. voor *proeven*, *bedroefd*, enz. De uitspraak van de *oe* (liever de [hoogduitsche] *u*, want de tweeklank *oe* is 't niet) in deze woorden alz *ou* is zeer merkwaardig en komt in andere nederlandsche tongvallen niet voor, ook niet in West-Vlaanderen,

zooals men, om de westvlaamsche (fransche) spelling van *oe* als *ou* in *Rousselære*, *Couckelære*, enz. wel denken kan. De groningsche uitspraak der *twee*klank *oe* als *ou* komt hier natuurlijk niet bij in aanmerking.

14. *Gien*, geen; zoo ook, geheel op friesche wijze, *ien*, *twie*, *allien*, *bien*, *stien*, *miene*, enz. voor *een*, *twee*, *meenen*, enz.

15. *Zunde*, zonde; zoo ook *zun*, zon; *ummers*, ommers, immers, *zundag*, *wunder*, *zunder*, zondag, wonder, enz., en tevens zoo als in de meeste hollandsche tongvallen *esturven*, *bedurven*, gestorven, bedorven, enz. Zie vs. 20 bl. 100 II op *wurdde*.

16. *Rechteveurt*, rechtevoort, een uitmuntend nederduitsch woord, dat ten onrechte uit het nederlandsch en uit het modern hollandsch is verbannen. Ook in eenige andere nederduitsche tongvallen, b. v. in het drenthsch, komt het nog voor.

17. *Jææpkop*, Jacob; als de visschers deftig willen spreken, zeggen ze *Jææpkop;* onder elkanderen is 't altijd *Jææp*.

18. *Blaik*, bleek; ook wordt de volkomene *e* tot *ai* in deelen, gemeente, teeken, vleesch, die als *daile*, *gemainte*, *taiken*, *vlaisch* worden uitgesproken.

19. *Nimmendal niet*, dubbele ontkenning, volgens 't friesche spraakgebruik. Zie vs. 29 bl. 25 II.

20. *Kwædeegs*, onpasselijk, niet recht gezond, is ook in Friesland in gebruik.

21. *Regge*, rug, is zuiver friesch, ofschoon men tegenwoordig in Friesland meestal *reg* zeit; *brug* daarentegen is in 't friesch steeds *bregge*, nooit *breg*.

22. *Beb*, grootvader; zie vs. 12 bl. 60 II op *væær*, bl. 29 II (*bub*) en bl. 385 I (*bebbe*).

23. *Grooatje*, vleiende verkorting van *grootmoeder; bessi* is ook in gebruik.

24. *Zieël*, ziel, wordt geheel op friesche wijze met duidelijk hoorbare *twee*klank *ie* uitgesproken.

25. *Skierlik*, schielijk, haastig.

26. *'T gerecht*, de pastoor om den stervende te *berechten*.

27. *Snæær*, snaar, schoonzuster, even als in Friesland, waar dit woord ook wel onder den (verkeerden) vorm *snaerske* voorkomt en ook wel voor *schoondochter* in gebruik is, even als *swager* en *sweer* zoo wel voor *schoonbroeder* als voor *schoonzoon* gebruikt wordt. Dit *snaar* is verwant aan *snoer;* zie vs. 13 bl. 197 I op *hoar'n un snoar'n*.

28. *Mit Wullemen*, met Willem; de eigennamen worden in den noordwijkschen tongval ook verbogen; wel een bewijs voor de oorspronkelijkheid en kracht van het strandhollandsch. Zoo zeit men ook

Janen zeun (*Jannen zeun*), de zoon van Jan; *Dirken jonge*, de jongen van Dirk; *Æœrten vlieger*, de vlieger van Aart; enz.

29. *Edroege*, gedragen; zoo ook *esloege* voor geslagen.

30. *Alevel*, evenwel; zie vs. 29 bl. 77 II.

31. *Verdisteleweert*, verknoeid basterdwoord van 't fransche *détruire*, in de nederlandsche volkstaal in den zin van *verzwieren*, *er door brengen*, vrij algemeen in gebruik. Zie vs. 30 van de vertaling in den tongval van Axel.

32. *Starrik*, *stark*, *star'k*, sterk; zoo ook *skarrip*, *skar'p*, *skarp*, scherp, enz.

33. *Brulloft*, bruiloft, even als in Friesland.

34. *Wörf* (met hoogduitsche *ö*), werf; zoo noemt men te Noordwijk aan zee, het vlakke duin tusschen de dorpsbuurt en het strand. Zoo ook *hörrebörrig*, herberg, *wörreld*, wereld, *örgens*, en *nörgens*, ergens en nergens, *zös*, zes. Zie vs. 12 bl. 108 II.

35. *Klappuis* of *klaphuis* (van *klappen*, babbelen); het zelfde wat men elders *leugenbank* of *platjesbeurs* noemt.

36. *Lai*, lui; zoo ook *dait*, duit, *spait*, *taitpot*, *bait*, *flait*, *stait* voor spuit, tuitpot, enz. In andere woorden wordt te Noordwijk aan de nederlandsche *ui* haar klank gelaten. De *ui*klank in deze woorden schijnt mij toe oorspronkelijk een andere te zijn, of van een andere afstamming te wezen als de *ui*klank van andere woorden. Want ook in Friesland, waar de *ui* steeds als lange, zuivere *u*, of als *oe* wordt uitgesproken, behouden deze zelfde woorden tegen den regel in, den *ui*klank. Men hoort in Friesland nooit *lu* voor *lui* (wel echter *lu* in plaats van *lui*, een verkorting van *luiden*, *lieden*), *fluut* voor *fluit* of *spuut* voor *spuit*. Integendeel trekken deze woorden er in de friesche taal eenigszins naar den *oi*klank; vooral traag, *lui*; lui is in 't friesch *loi*. Zie vs. 15 bl. 39 II op *looi*.

37. *Nelleboge*, ellebogen, even als

38. *Narme*, armen en

39. *Nemmers*, emmers. De *n* van het verbogen lidwoord *den* dat meestal voor deze woorden staat, of die van 't bezittelijke voornaamwoord *zijn*, is aan deze woorden blijven hangen.

40. *Marij*, Maria, even als in Friesland.

41. *Epet*, geput, van *pet*, put, *pette*, putten. In Friesland noemt men diepe kuilen die vol water staan en waar uit men turf heeft gegraven, ook *petten*; deze kuilen komen altijd in grooten getale bij elkander en over groote uitgestrekte velden voor; van daar dat men dit woord in Friesland nooit in 't enkelvoud gebruikt, maar steeds van *de petten* spreekt.

42. *Lammetjespapkind*, het zelfde wat men elders een *wittebroodskind* heet. Zie vs. 13 bl. 96 II.

43. *Kallifsnat*, kalfssoep.

44. *Suikelaat*, in Friesland *sukelade*, is, nevens *sokkelaat* en *sjokkelaat*, de algemeene nederlandsche volksuitspraak van 't fransche *chocolade*. Zie bl. 93 II.

45. *'Savis*, 's avonds; bl. 29 II (*g'neven*).

46. *Smoussies* zijn hetzelfde wat men elders in Holland (Haarlem) *balletjes*, te Leeuwarden *kussentsjes*, en elders in Friesland ook wel *sukerslakken* en *kokiinjes* of *kokiintsjes* noemt.

47. *Kluitjes*, kandij, in Friesland *klontsjes*.

48. *Vier-ure-stik*, boterham die men 's middags te vier ure eet, als aanvulling tusschen het middag- en avondmaal. *Stik* wordt ook in Friesland en elders voor een snede brood, een boterham, gebruikt. Zie bl. 457 I, de noot.

49. *Alan*, altijd, gedurig, zeer dikwijls, even als in Noord-Holland; zie vs. 29 bl. 29 II op *ollan*.

50. *Poting*, het echte, oorspronkelijke, nederduitsche woord voor het engelsche *pudding*. Het woord *poting* is elders in Nederland onbekend en door *ketelkoek*, *zakkoek*, enz. vervangen; het engelsche *pudding* is als iets fijns, iets nieuws, uit Engeland naar Nederland terug gekomen, terwijl onze friesche en saksische voorouders zelven, het bij hun uittocht naar Brittenland meenamen, en terwijl het onder den vorm *poting* bij eenvoudige nederduitsche visschers tot heden bewaard bleef. Zoo komt vaak de kat uit Keulen en zoo komt soms *mademoiselle Célestine* uit Parijs te Amsterdam terug, waar ze, als Stijntje, in de Jordaan geboren is.

51. *Bienen*, beenen, voeten; zie vs. 22 bl. 28 II op *skoene*.

52. *Zulleverde*, zilveren; zie 11 bl. 118 II.

53. *Gespen*, ook wel *gepse*, *gepste*; zie vs. 13 bl. 50 II op *poeste*.

54. *Skoe*, schoen, overeenkomende met het oudfriesche *skoe*, het engelsche *shoe*, het hoogduitsche *schuh*. Het hedendaagsche nederlandsche *schoen* is eigenlijk een meervoudsvorm. Het oude *skoe* is in het hedendaagsche westfriesch *skoech* geworden.

55. *Korteveurt*, een goed nederduitsch woord voor *kortom*.

56. *Kwœ*, verkorting van *kwœlik*, kwalijk, ter nauwer nood.

57. *Leze*, bij de roomsche noordwijker visschers synonime met *bidden*. Ook in de westvlaamsche volksspraak is *lezen*=bidden.

58. *Overlooap*, beteekent te Noordwijk de stéurharingvangst onder den engelschen wal.

59. *De skuite trekke neer* wil zeggen: de visschersvaartuigen

worden van 't strand, waar ze tegen duin op geplaatst zijn, op laag water gebracht.

De tongval van het dorp Katwijk aan zee verschilt slechts zeer weinig van dien van het naburige zusterdorp Noordwijk aan zee. Maar de katwijker visschers spreken nog eén weinig breeder; de *ij* die te Noordwijk haar klank behoudt (behalven in *Rainsburg*, Rijnsburg) wordt te Katwijk algemeen als *ai* uitgesproken, en de *ou* van *oud*, *koud*, *jou*, enz. die te Noordwijk *ou* blijft, wordt te Katwijk duidelijk als *au* uitgesproken. Met de *h* wordt te Katwijk niet beter geleefd dan te Noordwijk en de *w* spreken ook de Katwijkers volkomen zóo als de Engelschen en ouderwetsche Friezen uit.

121.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET DORP KATWIJK AAN ZEE.

Medegedeeld door den heer J. Kneppelhout, letterkundige te Oosterbeek.

Mei 1871.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r was eris 'n man, die twie jonges hai, de ien 'n pæær jæærtjes auer as d'ander.

12. De jongste zai 'ris op 'n keer teuge z'n væder: væder! geef me me deeël van de urfenis. In toe deeëlde de væder z'n geld in goed in gaf 'm z'n porsje.

13. In toe die jonge de daitjies beet hai, is i op rais egææn næ 'n ær vort land, zooa mæær næ 't endje van die booaze, zundige wörreld; in dat land leefden i zooa roukelooas dat i al z'n daitjies dæær d'r deur brocht, en z'n dubbeltjies zooa mæær z'n broukzakke uit vlooage.

14. In toe i gién centjie meer in z'n zakke hai, toe kwam 'r 'n arrege skræælte in 'n diere taid in dat aige land, zooadat de mense de stikke brooad uit mekæærs mond keke; in toe begon i ooak gebrek te laie.

15. Toe gong i heen in vervougde z'n aige bai 'n boer van dat land in die stierde 'm op z'n land om de varkes te waie.

16. Hai wou nau wel grææg mee ete van 't voer dat de varkes vræte, mæær gien ien wou it 'm geve.

17. Nau brocht de honger 'm tot nædenken in i zai bai z'n aige: ik bin toch gek ooak! hoeveul knechte van me væder hebbe niet ooavervloed van broad en ik vergæ hier van den honger!

18. Ik zel opstææn in næ me væder gææn in ik zel zegge: væder! ik heb ezundigd teuge den hemel en teuge jou.

19. In nau bin ik iet meer wæærd jau zeun enoemd te worde; mææk me mæær as ien van jau arrebaiers!

20. In toe stond i op in gong næ z'n væder toe; in toe i nog 'n heel end van huis of was, toe zag z'n væder 'm al in de vorte ankomme, in die liep 'm al in 't emoed, viel 'm om z'n nek in zoende 'm.

21. Toe zai de zeun: væder! ik heb zunde edææn, mæær ik heb berau; ik bin iet meer wæærd jau zeun enoemd te worde, dæær bin 'k te slecht vooar; mæær ik wul jau arrebaier weze.

22. Mæær de væder riep ien van z'n knechte in zai: hææl eris gou 't mooaiste pak kleere in trek 't 'm an in geef 'm 'n ring an z'n vinger in skoene an z'n biene.

23. Hææl ooak 't vette kalf, da' w' emest ebbe, in slacht dat. Læte w' ete in vrooalik weze.

24. Want deuze zeun van me was dooad in nau leeft i weer; hai was verlore in nau hebbe we 'm weer evonde. In toe begonne ze vrooalik te weze.

25. De auste zeun was in 't veld in toe die t'huis kwam, hoord'i 't zingen in 't dansen.

26. Toe vroeg i an ien van z'n væders knechte: wat beurt er? 'T is of de wörreld vergææt! Binne ze gek eworde om zooa te gææn zinge?

27. In die knecht zai teugen 'm: wel! jau broer is weer 't huis ekomme in jau væder hait 't vet emeste kalf eslacht uit blaiskap dat i zooa gezond weer 't huis ekommen is.

28. Toe werd die auste jonge dol van naidichaid in i wulde niet in huis komme; in z'n væder kwam næ 'm toe in bad 'r 'm om.

29. Mæær i zai: kaik! ik eb jau nau al zooa lang ediend in ik eb nog nooait jau gebod ooavertreê en voor main heb i nog

nooait 'n bokki eslacht dat ik mit me kammeraas ooak eris vrooalik kon weze.

30. Mæær nou deuze zeun van jau weer 't huis ekomme is, die rakkert, die jau geld in goed zooa roukelooas d'r deur hait ebrocht, nau lææt je voor zain 't vet emeste kalf slachte.

31. Mæær z'n væder zai: wel! me jonge! jai bint altaid bai me in al 't maine is ooak 't jaue!

32. Wees dan toch blai! want jau broer, die we dochte dat dooad was, is weer levendig eworde; in we miende dat i verlore was in nau hebbe we 'm weer evonde.

AANTEEKENINGEN.

De *æ* heeft den bekenden blatenden klank tusschen *a* en *e* in; de *ooa* klinkt als een volkomene, heldere *o* die door een korten naslag van volkomene *a* wordt gevolgd.

11. *Twie*, twee; zoo ook *ien*, een, *stien*, *bien*, *gien*, *miene* voor steen, meenen, enz. Zie 14 bl. 119 II.

Auer, ouder, door de gewone hollandsche uitslijting der *d* en de katwijksche uitspraak van den *ou*klank als *au;* zoo ook *kaut*, koud; *gaut*, *gaue*, goud, gouden; *rau*, rouw, enz.

12. *Deeël*, deel, enz. wordt even als in 't Overmaassche en in Zeeland in twee lettergrepen uitgesproken.

Urfenis of *örfenis*, erfenis; zie 34 bl. 120 II.

13. *Daitjies*, duitjes; zie 36 bl. 120 II. De verkleinvorm *tjie* en *jie*, nederlandsch *tje* en *je*, is aan het katwijker strandhollandsch eigen; zoo zeit men ook *dubbeltjie*, *centjie*, *maisjie*, enz. Zie vs. 13 bl. 471 I en 2 bl. 358 I.

Vort, ver, verre; zie vs. 13 bl. 76 II op *vort*.

Zundige, zondige; zie 15 bl. 119 II.

Wörreld, wereld; zie 34 bl. 120 II.

Roukelooas, roekeloos; zie 13 bl. 118 II.

14. *Dier*, duur, zoo ook *vier*, vuur, *stieren* sturen; enz. even als in Zeeland en in veel zuidnederlandsche tongvallen. Zie vs. 17 bl. 24 II. Deze uitspraak was in vorige eeuwen in Nederland zeer algemeen en ook in de schrijftaal overgenomen. Ze bestaat nog (om het rijm) in het overal in Nederland bekende rijmke:

Jan, brandt de lamp nog?
Ja, moeder! als een lier!
Abraham, wat doe je daar?
Ik zoen de meid bij 't vier!

Aige, eigen, zelfde. Zie vs. 15 bl. 109 II.
Stikke, stukken; zie 48 bl. 121 II.
18. *Zel*, zal; zie vs 18 bl. 47 II.
19. *Iet*, niet; zie 4 bl. 117 II.
20. *In 't emoed*, te gemoet; zie vs. 20 bl. 403 I op *in de muit.*
Nek, nooit *hals.*
22. *Skoene an z'n biene;* zie vs. 22 bl. 28 II op *skoene.*
26. *Beurt*, gebeurt, overeenkomende met het friesche *barre*, gebeuren; zoo ook in 't strandhollandsch *looave*, in 't friesch *leawe*, in 't nederlandsch *gelooven.* Deze vormen, zonder het voorvoegsel *ge*, zijn oorspronkelijker.
30. *Zain*, hem; zie vs. 30 bl. 114 II.

De tongval van het dorp Scheveningen behoort eveneens tot het strandhollandsch, en is niet minder merkwaardig en in sommige opzichten nog oorspronkelijker en zuiverder dan de tongvallen van Katwijk en Noordwijk aan zee. Het scheveningsch wijkt eenigszins meer van het kat- en noordwijksch af als deze beide laatste tongvallen onderling verschillen; nog meer natuurlijk van het zandvoortsch. Het scheveningsch is vooral ook merkwaardig om de eigenaardige uitspraak der *ui* en *ij;* terwijl in de andere strandhollandsche tongvallen de modern hollandsche en nederlandsche uitspraak dier klanken nog overdreven wordt en nog breeder gehoord wordt dan in 't nederlandsch reeds het geval is, terwijl de *ij* te Katwijk tot *ai* wordt en de *ui* te Zandvoort tot *oi*, is het tegenovergestelde te Scheveningen het geval. De hedendaagsche scheveningsche uitspraak dier klanken staat nader tot de oude en zuivere uitspraak van lange *u* en lange *i*, zonder echter zoo volkomen die klanken te doen hooren, als dit b. v. in Friesland en Zeeland geschiedt. De Scheveningers spreken deze klanken zoo smal, zoo ingeknepen mogelijk uit; de spelling *buk* voor 't nederlandsche *buik*, *eus* voor *huis*, *dik* voor *dijk*, enz. komt wel het naaste bij de scheveningsche uitspraak; toch klinken deze klanken niet zoo kort als door *buk* en *dik* wordt afgebeeld; de ware uitspraak ligt tusschen *buuk* en *buk*, *diik* en *dik* in. In andere woorden luidt de nederlandsche *ij* ook ongeveer als *æ* of als de fransche *ai.* De *h* wordt te Scheveningen in den regel ook uiterst flauw of in 't geheel niet uitgesproken en soms ook verkeerd geplaatst. Daarenboven wordt het scheveningsch zeer sterk op een zingenden toon gesproken, nog meer dan de andere Strandhollanders dit reeds doen. De blatende klank die in alle strandhollandsche tongvallen de volkomene *a* vervangt, helt in het scheveningsch nog sterker naar de *e*

over dan in de andere dialecten dezer groep het geval is; *væder*, vader, klinkt b. v. in het platste scheveningsch bijna als *veder*.

In den Overijsselschen Almanak voor oudheid en letteren, jaargang 1846, komt een stuk voor dat op uitmuntende wijze in den echten spreektrant der scheveningsche visschers en in hun tongval geschreven is door C. GEBEL, getiteld Verhaal eener gebeurtenis te Scheveningen in den jare 1697 en tevens van den zelfden een vers De orkaan, dat uit den aard der zaak echter slechts in den tongval, niet in den spreektrant der Scheveningers geschreven is.

122.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET DORP SCHEVENINGEN.

Medegedeeld door den heer T. DE JAGER, directeur van het rijkstelegraafkantoor te Leeuwarden.

December 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r was 'eris 'n man en die ad twie zeuns.

12. En de jongste van die twie zee teuge z'n væder: væder! zeed i, gee' mææn me dèeël, dæær ik recht op eb. En z'n væder dèeëlde de boel of voor zææn en z'n broer.

13. En 'n dag o'-wat dæær næ, is de jongste zeun toe-d-i de boel mi' mekaar ad, næ 'n vort ofelege land ereze en dæær aæt i alles wat i ad, in overdædichaid d'r deur ebrocht.

14. En toe-d-i alles verteerd ad, toe kwam d'r 'n groate ongersnoad in dat land en toe begon i gebrek te lije.

15. En toe ging-d-i næ 'n burgermens van dat land en die stierde-d-em næ z'n wei om z'n varrekes te oeie.

16. En i ad z'n buk wel grææg wulle volle mit 't frete van de varrekes, mæær d'r was gien mens die 't an 'm gaf.

17. En toe-d- næ begon te denke, zei-d-i bij z'n aige: oeveul

knechs van me væder ewwe d'r iet rikkelik broad om te ete en ik kom om van de-n-onger.

18. Ik sel opstææn en næ me væder toe gææn en ik sel teuge-d-em zegge: væder! ik ew ezundigd teuge de-n-emel en teuge jou.

19. En ik ben iet mæær wæærdig je zeun enoemd te worde; læ-n-ik mæær knecht bij je weze.

20. En toe stong-d-i op en gong næ z'n væder toe. Z'n væder zag 'm al in de vorte ankommen en die vloog toe gans ontdææn næ-d-em toe, pakte-n-em om z'n als en zoende-d-em.

21. En toe zee de zeun teuge z'n væder: væder! zeed-i, ik ew ezundigd teuge de-n-emel en teuge jou; ik ben iet mæær wæærdig je zeun enoemd te worde.

22. Maar z'n væder zee teuge z'n volk: lang dædelik 't beste goed en doet em dat an, en doe 'n ring an z'n and en geef em schoene an z'n biene.

23. En langt 't vet emeste kall'f en slææt 't; læ-me ete en vroalik weze.

24. Want deuze zeun van me was doad en nou is i weer levend eworde; ij was verlore en i is weerom ekomme. En toe wiere ze vroalik.

25. En de man z'n ouste zeun die was op 't land, en toe die næ eus ging, oarde-n-i ze zinge en danse.

26. En toe riep-d-i ien van z'n væders knechs en vroeg-d-em wat of 'r te doen was.

27. En toe zee die knecht teuge-d-em: wel! je broer is weerom ekomme en nou ææt je væder 't vet emeste kalf esloge, omdat i blij was dat i z'n zeun weer gezond weerom moch zien.

28. Maar toe wierd i kwææd en wou d'r iet inkomme, en toe ging z'n væder næ beuten toe en smèeëkte-d-em.

29. Maar i zee teuge z'n væder: ik ew al zoa veul jære bij je-n-ediend en ik ew nog noait je gebod overtreë en j' ew mææn nog noait 'n bokje-n-egeve om mit me kammerææs eris vroalik te weze.

30. Maar non deuze zeun van je ekommen is, die je boel bij de vroului ææt deur ebrocht, ei je 't vet emeste kall'f voor-d-em esloge.

31. En toe zee z'n væder teuge-d-em: jooi! jij ben altaid bai me, en al wat van maæn is, is van jou oak.

32. Dææərom past 't om vroalik en blij te weze, want je broer was doad en i is weer levend eworde; ij was verlore en i is weerom evonde.

AANTEEKENINGEN.

De *æ* heeft den blatenden klank tusschen *a* en *e* in, maar helt meer naar de *e* dan naar de *a* over, terwijl de *aæ* integendeel 't meest naar de *a* overhelt. De *èeë* van *dèeël* enz., wordt tweelettergrepig en gerekt uitgesproken; men laat eerst een duidelijk scherpe, opene, gerekte *e* hooren, en laat dien klank door een toonlooze *e* volgen. De *oa* luidt als de friesche en engelsche tweeklank *oa* in *boat,* enz.

11. *Twie,* twee, even als *gien,* geen, *biene,* beenen, enz.; zie vs. 11 bl. 124 II.

12. *Mææn,* mijn, mij, even als *zææn,* zijn, enz. als de nadruk op deze bezittelijke voornaamwoorden valt.

Zææn, zijn, in plaats van *hem;* zie over deze verwisseling vs. 12 bl.103 II op *van z'n.*

13. *O'-wat,* verkorting van *of wat.*

Mi' mekaar, verkorting van *mit,* met, bij elkander.

Vort, ver; zie vs. 13 bl. 76 II op *vort.*

Ereze, gereisd, is eigenlijk het verleden deelwoord van *rijzen,* niet van *reizen;* van dit laatste is 't *gereisd,* en zou alzoo in het scheveningsch moeten wezen *ereisd.* Deze verwarring van *rijzen* en *reizen* is onder de Hollanders zeer gewoon, omdat zij geen onderscheid in de uitspraak maken tusschen *ei* en *ij.*

15. *Stierde-d-em,* stuurde hem; zie vs. 14 bl. 124 II. De Scheveningers voegen dikwijls een *d* tusschen de verschillende woorden, voor de zoetvloeiendheid, waar de andere Hollanders een *n* plaatsen. B. v. voor het gewoon hollandsche *stuurde-n-em,* het scheveningsche *stierde-d-em,* voor *zoende-n-em, zoende-d-em,* enz.

Oeie, hoeden.

16. *Wulle,* willen; zie 11 bl. 118 II.

17. *Iet,* niet; zie 4 bl. 117 II.

Rikkelik, rijkelijk. Zie vs. 31 bl. 113 II.

18. *Sel,* zal; zie vs. 18 bl. 47 II.

19. *Læ-n-ik,* laat ik; zie vs. 19 bl. 114 II.

20. *Stong,* stond; zie vs. 20 bl. 47 II op *stong.*

Vorte, verte; zie vs. 13 hier boven op *vort.*

22. *Schoene an z'n biene,* zie vs. 22 bl. 28 II op *skoene.*

23. *Langt*, krijgt; *langen* is bijna overal in de volkstaal van Nederland, meer of minder algemeen in gebruik, zoowel voor *krijgen*, als voor *geven*, *reiken*, *aan-* of *toereiken*, *aangeven*, enz.

Slææt, slacht; *slaan* en *slachten* zijn oorspronkelijk geheel de zelfde woorden. Dus noemt men ook in Nederland een *vleeschhouwer* afwisselend in de eene plaats *slager* en in de andere *slachter;* beide vormen zijn even goed. Zie vs. 27 bl. 67 II.

Lœ-me, verkort van *lœte we*, laten wij.

25. *Eus*, huis; de *eu* heeft ongeveer den zelfden klank als de tweede *eu* van 't fransche *heureusement;* zie vs. 25 bl. 56 II, vs. 25 bl. 99 II en vs. 25 bl. 132 II.

27. *Esloge*, geslacht of geslagen; is even als *gesloge*, ook elders in Zuid-Holland (Rotterdam) in gebruik. Zie hier boven vs. 23.

28. *Beuten*, buiten; zie vs. 25 hier boven.

30. *Non*, nu, is een zeer merkwaardige, gewis zeer oude vorm, die overal elders in Nederland uitgestorven is, behalve te Vlaardingen, waar *nom* en te Soest (misschien ook elders in Eemland) waar *noeng* in gebruik is. Het is het zelfde woord als het hoogduitsche *nun*, en komt mij voor van frankischen oorsprong te zijn; friesch of saksisch is het althans niet. Zoowel in de schrijftaal als overal elders in Nederland in de spreektaal, kent men slechts de saksische en friesche vormen (*nu*, *noe* en *nou*) van dit woord.

31. *Joöi*, bijna als *joei* klinkende, een verkorting van *jongen*, is onder de scheveninger visschers zeer sterk in gebruik. Ze spreken elkander veelal met *jooi* of *joei* aan en hun vrouwen met *troos* (troost). Zelfs vreemden, niet-Scheveningers, gebruiken dikwijls in navolging en half in scherts, dit woord om een scheveninger visscherman aan te spreken. Zie vs. 31 bl. 114 II.

Altaid bai; hier neemt de *ij* den *ai*klank aan, omdat de nadruk sterk op deze woorden valt.

De tongval van 's Gravenhage staat in eenige opzichten, onder de tongvallen der hollandsche steden, geheel op zich zelven. Het haagsch wijkt niet zoo zeer van andere hollandsche tongvallen af door eigene woorden en vormen als wel door de eigenaardige uitspraak van eenige klinkers en twee- en drieklanken. Zoo worden de volkomene *o* en *e* zeer volmondig uitgesproken en zweemt deze *e* in veel woorden sterk naar de *ai*, even als die *o* naar de *a* overhelt en ongeveer als *ao*, in éen klank, of als een zeer heldere, gerekte *o* wordt uitgesproken. Maar de *ei*, *ui* en *ou* en *ij* worden in het haagsch integendeel met een zeer kleine mondopening voortgebracht, waardoor deze

klanken iets engs of benepens, iets zeer kennelijk haagsch verkrijgen; de *ei* luidt op haagsche wijze uitgesproken, als een gerekte fransche *è* ongeveer; ook met de *ij* is dit het geval; de *ui* klinkt als *eui*, dat is de fransche *eu* van *heureusement* met een korte, onvolkomene *i* tot naslag. Hoe platter de uitspraak te 's Gravenhage, hoe minder men in dezen klank de *i* laat hooren. De *ou* klinkt zeer dof en nadert een weinig naar de doffe, volkomene *o*, zelfs eenigszins naar de *oe*.

De haagsche tongval heeft ook voor sommige zelfstandige naamwoorden een eigenen meervoudsvorm; zoo maakt men er van meid *meides*, van kip *kippes;* schoppen en harten (in 't kaartspel) zijn in den Haag *schoppes* en *hartes*, enz. Maar, hoewel deze afwijkende meervoudsvorm vooral te 's Gravenhage sterk in gebruik is, komt hij toch ook in andere zuidhollandsche tongvallen, b. v. in den rotterdamschen, voor.

Verder kenmerken de Hagenaars zich door een zeer langzame en sleepende en zeer gemaakte manier van spreken; het echte haagsch kan met recht »lamlendig" worden genoemd. Het geeft in dit opzicht niets toe aan den tongval van den »*lèèssen wever* (zie bl. 110 II), waarmede het trouwens de meeste overeenkomst heeft. Even als de echte Haarlemmers uit de meer ontwikkelde standen, ofschoon ze niet oud haarlemsch, maar modern hollandsch spreken, toch steeds aan hun »haarlemsche *l*" zijn te kennen, zoo herkent men den Hagenaar even licht, al spreekt hij anders modern hollandsch, aan zijn dikwijls onuitstaanbaar langzame, sleeperig-slaperige, gekunstelde wijze van spreken. Men moet een echt haagsch kameniertje, de nieuwe zijden japon van haar »mevrouw" hebben hooren bewonderen met den uitroep: *wat reuist die zzèè!* (wat ruischt die zijde) om zich van het gekunstelde, lamlendige van den haagschen tongval een begrip te kunnen maken.

Dat overigens de eigenaardige haagsche *eui*klank voor *ui* niet nieuw is, en dat deze klank zelfs in geschrifte wel gebruikt is, bewijst het titelblad van het werkje: Missive aen D. Balthazar Bekker in 't korte ontdekkende de gronden van sijn misgrepen, dat in 1692 uitkwam in 's Gravenhage bij Barent Beek, woonende op *'t Speuy*.

123.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN 's GRAVENHAGE.

Medegedeeld door den heer W. J. VAN ZEGGELEN, letterkundige te 's Gravenhage.

Januari 1871.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r was eris 'n man en die had twai zaone.

12. En de jongste van de twai zee teuge z'n vader: vader! gaif mèèn 't dail van 't goed, dat mèèn toekomt. En toe dailde de vader z'n goed onder heuilli.

13. En niet veul dage d'rna, toe de jongste zaon alles bèè mekaar had gepakt, is-t-i weg gerèèze na 'n ver afgelaige land en toe haif-t-i daar z'n goed d'r deurgebrocht in 'n aoverdadig laive.

14. En toe d-i alles vertaird had, toe kwam d'r 'n graote hongersnaod in dat zellefde land, en toe begon i gebrek te lèèë.

15. En toe ging i hain en vervoegde zich bèè ain van de burregers van dat land, en die man stuurde 'm na z'n land om de varrekes te hoeie.

16. En toe wou-d-i z'n beuik vulle met 't voer dat de varrekes atte; maar gain mens gaf 't em.

17. Toe kwam-d-i tot nadenke en toe zee-d-i in z'n èège: hoeveul booie van me vader hebbe 'n aovervloed van braod en ik verga van honger.

18. Ik zel opstaan en na m'n vader gaan en ik zel teuge 'm zegge: vader! ik hep gezondigd teuge den haimel en teugen u.

19. Nou ben 'k niet mair waardig om je zaon genoemd te worde; maak me as ain van je booie!

20. En toe stong i op en gong na z'n vader. En toe-d-i nog ver van z'n vaders heuis van daan was, zag die oue man 'm al ankomme, en die werd toe zoo erreg met 'm bewaoge, dat i na 'm toeliep, 'm om z'n hals viel en 'm zoende.

21. Maar de zaon zee teugen 'm: vader! zeet i, ik hep gezondigd teuge den haimel en teugen u, en nou ben 'k niet mair waardig om je zaon genoemd te worde.

22. Maar z'n vader zee teuge z'n booie: breng hier 'ris gau 't beste klaid en doet 't 'm an, en gaift 'm 'n ring an z'n hand en schoene an z'n voete.

23. En brengt 't gemeste kall'f en slacht 't; late me aite en vraolik weze.

24. Want deuze zaon van me was daod en nou is-t-i wair laivendig geworde; hèè was verlaore en nou hè-m-'m terug gevonde. En toe begonne ze vraolik te weze.

25. En z'n ouste zaon was in 't veld, en toe die kwam en dicht bèè 't heuis was, hoorde-n-i 't gezang en 't gedans.

26. En toe riep-t-i ain van z'n vaders knechs om bèè 'm te komme, en toe vroeg-t-i wat 'r te doen was.

27. En die man zee toe: je broer is terug gekomme en nou haif je vader 't gemeste kall'f geslacht omdat i 'm wair gezond ontfange haift.

28. Maar toe wier i kwaad en i wou niet in heuis komme; toe kwam z'n vader na beuite na 'm toe, en bad 'r 'm om.

29. Maar hèè zee: kèèk 'ris, vader! ik dien u nou al zao veul jare en nog naoit heb ik u gebod aovertreë en u hep mèèn nog naoit eris 'n bokki gegaive om der met me vrinde vraolik mai te weze.

30. Maar nou deuze zaon van je gekommen is, die je goed mit hoere d'r deur haif gebrocht, nou heb je voor zèèn 't gemeste kall'f geslacht.

31. En toe zee de vader teugen 'm: m'n kind! jèè bent altoos bèè m'n en alles wat ik hep is voor jou!

32. Daarom moste we nou aok vraolik en blèè weze, want deuze zaon van me was daod en nou is-t-i wair laivendig geworde; hèè was verlore en nou is-t-i terug gevonde.

AANTEEKENINGEN.

De *ai*, waar deze klank in de plaats van een volkomene *e* staat, moet vooral niet volkomen, niet te duidelijk uitgesproken worden; de volkomene *a* helt ietwat naar de blatende *æ* over; de *èè* klinkt

als een gerekte fransche *è;* de *eui* klinkt als de tweede *eu* van 't fransche *heureusement* met een flauwen naslag van onvolkomene *i*. De *ao* moet niet op de friesche wijze als een tweeklank worden uitgesproken, maar als een gerekte, zeer heldere, scherpe *o*.

12. *Heuilli*, hunlieden, hun, hen; zie vs. 23 bl. 114 II op *juili*.
13. *Gerèèze*, gereisd; zie vs. 13 bl. 128 II op *ereze*.
17. *Booie*, boden, dienstboden; zie vs. 17 bl. 84 II.
18. *Zel*, zal; zie vs. 18 bl. 47 II.
20. *Stong*, stond; zie vs. 20 bl. 47 II op *stong*.
29. *U hep*, gij hebt; zie vs. 12 bl. 83 II op *geef u*.
30. *Voor zèèn*, voor hem; zie vs. 30 bl. 114 II.

De landstreek ten zuidwesten van 's Gravenhage en bewesten Delft gelegen, de dorpen Loosduinen, Monster, 's Gravesande, Naaldwijk en ter Heide dus, met de omstreken daarvan, bevattende, draagt den naam van het Westland. De tongval van het Westland wijkt eenigszins af van de andere tongvallen die men ten platte lande in Zuid-Holland benoorden de Maas spreekt. In sommige opzichten nadert het westlandsch meer naar de overmaassche tongvallen en de uitspraak der klinkers en klanken is in 't Westland over 't algemeen beter en zuiverder dan b. v. in Rijnland. In enkele westlandsche woorden nadert de klank tot de aloude uitspraak, even als te Scheveningen. Zoo zeit men er: *hij weunt an den dik*, voor: hij woont aan den dijk; ook *rik*, voor: rijk; *gelik hebbi*, voor: gelijk hebt gij; *kik eris*, voor: kijk eens; zoo ook *buk*, voor: buik, *sukker*, voor: suiker, enz. In deze woorden klinkt de *i* tusschen zuivere lange *i* of *ii* en onvolkomene *i* in, en evenzoo de *u* tusschen zuivere, lange *u* en onvolkomene *u* in. *Rik*, voor: rug, b. v. *hij heit pijn in z'n rik*, en *ga je met*, voor het gewoon hollandsche: *ga je mee*, behooren ook tot het westlandsche taaleigen en zijn oude, meer met 't friesch overeenkomende vormen.

De tongval van het visschersdorp ter Heide behoort tot de strandhollandsche groep, maar wijkt toch nog al van de andere strandhollandsche tongvallen af. Het vormt een overgang van het eigenlijke strandhollandsch tot het westlandsch, even als het zandvoortsch dien van het strandhollandsch tot het kennemerlandsch uitmaakt.

124.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET DORP 's GRAVESANDE.

Medegedeeld door den heer A. DE VLETTER, hoofdonderwijzer te 's Gravesande.

December 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r was 'is 'n man die twee zeuns had.

12. D'r koerakter schulde nog al wat van mekaar. Den ouste was 'n bedaarde jonge, maar de jongste was net andersom, en die vroeg 'is op 'n goeie morgen an z'n vader om z'n moeders bewijs; en of z'n vader 't hum al moch afraaie, dat holp nimmendal. Hij wou den hort op, zee-d-i. En op 't lange lest, deur z'n zanikke en dreine, mos z'n vader wel toegeve en zoo kreeg-d-i z'n zin.

13. Nou pakte-n-i met 'n paar dage al gou z'n heele boeltje bij mekander en gong toe an 't reize zoo ver as-t-i maar kon van huis of. Hij nam 't 'r in dat vreemde land goed van, ja! meer as goed, want hij leefde d'r schandalig van en brocht al z'n duite d'r met zuipen en hoerejagen deur.

14. Zoo rocht i afgerazend gou z'n heele boeltje kwijt, en toe alles op en weg was, kwam d'r onderdewijl 'n ofgedekselse hongersnood in dat land, daar i was, eu zoo ke' je best begrijpe dat 'r zonder geld nie veul voor 'm te bikke viel. Op 't lest most-i honger leie.

15. Toe most-i bedele bij de mense en een van hulli stuurde-n-em na z'n land om de varkes te hoeie.

16. En dukkels had i zoo'n honger dat i z'n buk wel graag zou wille vulle met de spoeling die de varkes vratte; maar dat kos i nog geen eens krijge; niemand was 't 'r die 'r hum wat van gaf.

17. Nou begos-t-i eindelik tot z'n zellevers te kommen en toe

docht-i an z'n vader en toe zee-d-i bij z'n eige: hoeveul arrebeiers van me vader hebbe meer as genog en ik vergaai van den honger!

18. Ik zel opstaan en na me vader gaan en ik zel teugen 'm zegge: vader! ik heb me erg slecht teugen je gedrage en mij zwaar bezondigd teugen ons lieven Heer.

19. Ik verdien 't niet je zeun langer te hiete; maar och, geef me toch nog maar 'n plaassi onder je arbeiers.

20. En i stong op en i dai zoo as-t-i gezeid had; hij gong na z'n vader. En toe-d-i nog 'n heel end van de weuning of was, zag z'n vader 'm al ankomme en toe die mork hoe-d-i 'r uitzag, kon-d-i z'n eige volstrekt nie goed houe zoo'n meëlije had i met 'm; hij liep 'm in 't gemoet, viel 'm om z'n hals en kuste-n-em.

21. Daardoor roch de zeun heelemaal van z'n stik; zoo ies had i nie kenne denke. Hij zee: vader! ik heb gezondigd teuge den hemel en teuge jou en 'k ben 't nie waard je zeun te hiete.

22. Dat verstong z'n vader niet eensies. Hij zag alleenig maar dat z'n zeun d'r zoo verfonfaaid, zoo elendig belazerd uitzag en riep daarom an z'n knechs: breng in 'n ommezientje de beste kleere die je vinde ken en doe z' em an, en geef 'm 'n goue ring an z'n vinger en schoene an z'n voete.

23. En haal 't vetgemeste kalf en slach 't en late we-n-ete en vroolik weze.

24. Want deuze zeun van me was dood en nou is-t-i weer levendig geworde; ik had 'm verlore en nou is-t-i verom gevonde. En toe begonne ze pret te make.

25. Toe dat zoo plaas had, was den ouste zeun in 't veld; en toe die van 't land kwam en dichte bij huis was, hoorde-n-i 't gezang en 't gedans.

26. Hij had 'r niks geen bezwei of, wat dat mos beteikene; daarom riep-t-i een van z'n vaders knechs en vroeg 'm wat of dat leve beduie mos.

27. En die zee teugen 'm: wel! zee-d-i, je broer is verom gekomme en daarom heit je vader 't vetgemeste kalf geslacht, omdat i 'm fris en gezond verom heit gekrege.

28. Maar dat leek 'm nou niks; hij wier d'r danig kwaad om en in z'n kwaadheid verdeiden-i 't om in huis te kommen; daarom gong z'n vader na 'm toe en soebatte-n-'m.

29. Maar hij zee teuge z'n vader: kik eris! ik dien je nou al zoo veul jare en 'k heb nog nooit je gebooie overtreë, en nog nooit heb je m'n ies gegeve, zels nog geen geitebokki, dat ik mi' me vrinde 'ris vroolik moch weze.

30. Maar nou dat zeuntje van je 't huis gekommen is, die je goed mit hoere d'r deur heit gebrocht, nou ke' je wel uithale! Nou mot 't gemeste kalf d'r an geloove!

31. Toe zee z'n vader: och, me kind! je ben ommers altijd bij me, en al wat ik heb is van jou!

32. Daarom mos-i nou vroolik en blij weze, want deuze broer van je die was dood en nou is-t-i weer levendig geworde; hij was verlore en nou is-t-i verom gevonde.

AANTEEKENINGEN.

12. *D'r koerakter*, hun karakter; verknoeid basterdwoord van 't fransche *caractère*, inborst, geaardheid.

Schulde, scheelde, verscheelde; soms ook wel geheel ongelijkvloeiend *schol*. Zie vs. 14 bl. 108 II.

Moeders bewijs, moeders erfdeel, is ook elders in Holland in gebruik; zie vs. 12 bl. 26 II en vs. 12 bl. 30 II.

14. *Rocht*, raakte, geraakte; deze onregelmatige vervoeging is ook elders in Zuid-Holland, b. v. te Rotterdam, in volle gebruik en goed nederduitsch tevens. Zie vs. 14 bl. 108 II.

Leie, lijden, eigenlijk *leiden*; deze verwisseling wordt door de hollandsche uitspraak van *ei* en *ij* veroorzaakt. Zie vs. 13 bl. 128 II op *ereze*.

15. *Hulli*, hun- of henlieden. Zie vs. 12 bl. 133 II.

16. *Dukkels*, dikwijls.

Spoeling, varkensvoer; aan dit woord bemerkt men de nabijheid van Schiedam.

Kos, in afwisseling met *kon* in gebruik, wijst op het frankische bestanddeel in de hollandsche volkstaal, dat sterker op den voorgrond treedt, naarmate men zuidelijker in Holland komt. Zie vs. 14 bl. 113 II op *begos*.

17. *Begos-t-i*, begon hij; zie de vorige aanmerking.

18. *Zel*, zal; zie vs. 18 bl. 47 II.

20. *Stong*, stond; zie vs. 20 bl. 47 II op *stong*.

Dai, deed.

Mork, merkte, bemerkte, te Leeuwarden *murk*, is goed nederduitsch. Zie vs. 14 bl. 108 II.

In 't gemoet; zie vs. 20 bl. 125 II op *in 't emoed*.

26. *Bezwei*, even als het, bijna overal in Nederland, in den zelfden zin in de volkstaal meer gebruikelijke *belul* of *benul*, een woord waarvoor in het geijkte nederlandsch de vertaling ontbreekt, en dat men in die taal slechts omschrijven kan. De oorsprong van het westlandsche *bezwei* is mij onbekend.

28. *Verdeien*, is even als *verpoffen*, *verdraaien*, enz. een krachtig woord uit de taal van het nederlandsche volk, dat men in 't geijkte nederlandsch slechts door omschrijving kan vertalen. De afkomst van *verdeië* of liever van *verdijë*, zoo als men het, zuiverder, te Leeuwarden uitspreekt, is mij onbekend.

Soebatte-n-em, smeekte hem; zie vs. 28 bl. 70 II.

De tongval van de stad Delft biedt weinig opmerkelijks aan. In het algemeen wordt te Delft een vrij kleurloos hollandsch gesproken; het is modern hollandsch, eenigszins naar de haagsche uitspraak overhellende.

De tongval der boeren in Delftland is nagenoeg gelijk aan dien van 't Westland; hij nadert in sommige opzichten tot het rijnlandsch. Over het geheel genomen gaat de tongval van het platte land in 't midden van Zuid-Holland, hoe langer hoe meer in het moderne hollandsch over en levert tegenwoordig weinig eigenaardigs meer op. In sommige dorpen, die zeer nabij de steden liggen en gedeeltelijk door stedelingen bewoond worden, als Voorburg, Soetermeer en Zegwaart bij 's Gravenhage, Soeterwoude en Oegstgeest bij Leiden enz. wordt bijna niets anders dan modern hollandsch gesproken. In de dorpen die meer oostelijk, naar den kant van Gouda liggen, nadert de tongval meer naar de goudsche uitspraak. Deze goudsche tongval die ook door den geringen man in de stad ter Gou of Gouda wordt gesproken, (ofschoon het goudsch ook hoe langer hoe meer voor 't moderne hollandsch verdwijnt) wijkt slechts weinig af van het rijnlandsch (zie bl. 106 II); alleen de *h* wordt te Gouda en omstreken zeer mishandeld, gewoonlijk weggelaten en soms ook uitgesproken waar ze niet behoort. Maar ook deze eigenaardigheid van den goudschen tongval verdwijnt meer en meer.

Het heeft mij, tot mijn spijt, niet mogen gelukken, een proeve van den tongval der stad Gouda of van een der dorpen uit den omtrek dier stad machtig te worden.

De tongval van het oostelijkste deel van Zuid-Holland, namelijk van de Alblasserwaard en van 't land aan de geldersche grenzen tusschen Vianen en Gorinchem gaat zeer geleidelijk van den gewonen

hollandschen tongval in het geldersch van de Neder-Betuwe over. Reeds in den omtrek van het stedeke Nieuwpoort is deze overgang naar het geldersch te bespeuren, vooral in de uitspraak der *ui* als zuivere, lange *u* en der *ij* als zuivere, lange *i*. Overigens komt de tongval van dat gedeelte van de Alblasserwaard nog bijna geheel met het gewone, zelfs met het moderne hollandsch overeen.

125.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET DORP GROOT-AMMERS.

Medegedeeld door den heer H. A. VERMEULEN, hoofdonderwijzer te Groot-Ammers.

Januari 1871.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r was 's 'n man en die had twee zeuns.

12. En de jongste zei teugen z'n vader: vader! geef me m'n erfporsie. En de vader deelde-n- 'r 't goed.

13. En toe de jongste zeun alles bi mekander gegaard had, is hi kort daarna weg gereisd na 'n ver land en daar heit hi z'n goed in overdaad d'r deur gebrocht.

14. En toen hi alles verteerd had, kwam d'r 'n groote hongersnood in dat land en hi begon gebrek te lijen.

15. En hi gong heen en vervoegde-n-em bi een van de burgers van dat land en die stuurde-n-em na z'n land om de verkens te hoeien.

16. En hi wou wel graag z'n buuk vulle met 't voer dat de verkens aten, en geen mens gaf 't em.

17. Toe kwam hi tot z'n zelve en hi zei: hoeveul daggelders van m'n vader hebbe brood zat en ik verga van honger.

18. Ik zel opstaan en na m'n vader gaan en ik zel teugen 'm zegge: vader! ik he' gezondigd teugen den hemel en teugen jou.

19. En nou bin ik nie meer waard je zeun genoemd te worde; laat me maar daggelder bi je weze.

20. Toe stond hi op en hi gong na z'n vader. En toen hi nog ver van em of was, zag z'n vader 'm al ankomme en die kreeg meelije mit 'm; hi liep naar 'm toe, viel 'm om z'n hals en zoende-n-em.

21. En de zeun zei teugen 'm: vader! ik he' gezondigd teugen den emel en teugen joe en ik bin nie meer waard je zeun genoemd te worde.

22. Maar de vader zei teuge z'n knechs: breng me m'n beste kleere en doe ze 'm an en geef 'n ring an z'n hand en schoene an z'n voete.

23. En breng 't vette kalf en slacht 't en late we ete en vroolik weze!

24. Want m'n zeun hier was dood en hi is weer levend geworde; hi was verlore en hi is gevonde. En toe begonne ze vroolik te weze.

25. De man z'n ouste zeun was op 't veld en toen hi bi 't huus kwam, hoorde hi 't gezang en gedans.

26. Toe riep hi een van de knechs en vroeg wat dat was.

27. En die zei teugen 'm: je broer is gekomme en je vader heit 't gemeste kalf geslacht, omdat i 'm gezond weerom heit.

28. Maar hi wier boos en wou niet binnengaan; toe gong z'n vader naar em toe en bad 'r em om.

29. Maar hi zei teuge z'n vader: ik dien je nou al zooveul jare en ik heb altiid je zin gedaan en je heb me nooit 'n bokje gegeve om mit me vrinde vroolik te wezen.

30. Maar nou deuze zeun van je gekomme is, die je goed mit hoere d'r deurgebrocht heit, nou heb je voor 'em 't vette kalf geslacht.

31. Toe zei de vader teugen 'm: kind! je bint altiid bi me en al 't mijn is 't jou.

32. Je most ook vroolik en blij weze, want je broer was dood en hi is weer levendig geworde; hi was verlore en hi is gevonde.

AANTEEKENINGEN.

31. *Mijn* en *jou*, het mijne en het uwe, voor het gewone *miin* of *m'n*, en *joe*, omdat er hier de nadruk op valt.

Verder oostelijk in dit gedeelte van Zuid-Holland, te Vianen, Asperen, Heukelom en Leerdam, nadert de tongval sterk tot het nederbetuwsch en gaat daar eindelijk geheel in over. Ook met den tongval van de stad Gorinchem is dit het geval; tevens helt deze tongval ook sterk tot den noordbrabantschen tongval van het Land van Altena en van Heusden over, even als ook de geldersche tongval van de Bommelerwaard doet. De tongval van Gorinchem of Gorkum komt eigenlijk geheel met de ligging dezer stad op de grenzen van drie gewesten overeen, want dit dialect vormt een overgang van het hollandsch zoowel tot het brabantsch als tot het geldersch. En omdat het brabantsch en evenzeer het geldersch uit de Betuwe, een frankische tongval is en het hollandsch ten deele ook frankisch is, zoo kan men den tongval van Gorinchem eigenlijk niet tot de friso-frankische tongvallegroep rekenen, maar behoort dit dialect eerder in de zuiver frankische tongvallegroep van Nederland een plaats in te nemen. Vooral de zware frankische uitspraak der volkomene *a* als *oa*, en de verkleinvorm *ke* en *ske* wijzen aan den tongval van Gorinchem een plaats aan buiten de eigenlijke hollandsche tongvallegroep.

Ook te Gorinchem wordt, even als in alle andere nederlandsche en vooral hollandsche plaatsen, hoe langer hoe meer modern hollandsch gesproken en de oorspronkelijke tongval verdrongen.

126.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD GORINCHEM.

Medegedeeld door den heer P. VAN ZUTPHEN, te Gorinchem.

November 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. Doar was 'is 'ne man mi' twee zoons.

12. En de jongste jonge zee teugen z'n voader: voader! gif m'n asteblieft m'n wettige porsie van 't goed da' me toekomt. En toe deelde de voader z'n goed.

13. En mar kort doarop pakte de jonge z'n boeltje bij mekoar, reisde noa verre landen, en leefde doar zoo lekker en liederlik, da' i 'r alles glad deur lapte.

14. En toe de boel op was, kwam 'r net 'n hongersnaod in da' land, zoodat i vergong van gebrek.

15. Wa' most i doen? Hij verhuurde z'n zelve doar bij den een of ander, en toe most i 't veld in, om op de verrekes te passe.

16. En i zou groag z'n hart is hebben opgehoald oan de verrekeskost; moar ze lieten 'm stillekes fluite.

17. En toe i 'is mi' z'n zelve begon te proate, zee i: hoeveul knechs hebbe bij voaders volop braod en ik lij hier zoo'n oakelig gebrek.

18. Ik wil voaders weer op goan zuke en 'k zel teugen 'm zegge: voader! 'k heb zoo slecht geleefd dat 't schande-n-is veur d'n hemel en veur jou.

19. En 'k ben nie meer werd 'n kijnd van oe te zijn; verloag me mar tot oew knecht asteblieft!

20. En i sprong op en gong noa z'n voader: En toen i nog 'n endje van 'm of was, zag d'n ouste da' mooike al ankommen; hij kreeg bitter meëlijë mi' z'n kijnd, holde noa 'm toe, viel 'm om z'nnen hals en gaf 'm 'n zoen.

21. En de jonge zee teugen z'n voader: voaderke-lieve! 'k heb d'n hemel en jou schande-n-oangedoan, en ge mo' mar geen kijnd meer teugen me zegge; ik ben 't nie werd.

22. Mar z'n voader zee wel wat anders teugen z'n knechs! Hoal 'is gau, zee i, 't mooiste kleed en trek 't 'm 'is oan! En 'n ring mot i oan z'n hand hebbe en doet 'm schoenen ok oan z'n voete.

23. En stik 't vette kalf ok mar daod; want me zulle smullen en pret hebbe.

24. Omda' m'nne jongen op d'n hol was gegoan en nou weer bove water is; — hij was op 'nnen dwoalweg en i is weer te recht. En doar begon de pret.

25. Nou was d'n ousle jonge net op 't land en toen i noa huis toekwam, doch i: wa' hoor 'k veur 'n gezing en 'n gedans?

26. En doadelik riep i een van de knechs en vroeg 'm wat da' leven in huis beteekende.

27. En die zee: je bruur is terug en nou heet d'n ouen heer 't velte kalf loate slachte, omdat i z'nnen jonge gezond en wel weer 't huis heet.

28. Mar i wier kwoad en wou niet noa binne goan; doarom soebatte z'n voader en zee: kom toch!

29. Toe gooide hij z'n voader veur de voete: nou dien ik oe al zooveul joare en nooit ofte nimmer heb ik niks teugen ouwe zin gedoan, en toch mot 'k 't eerste sikske nog van oe hebbe, om 'is mi' m'n vrinde te smulle.

30. Mar pas is m'n bruur weer in huis, die jou goeie geld mi' gemeene vrolli hee' verdoan of ge slacht 't vette kalf nog wel veur 'm.

31. En hij zee toe weer: jongeske! je bent ommers altij bij me en alles wat ik heb is veur jou!

32. Ik mos wel blij en vroolik zijn; want je bruur was zoo goed as daod en nou is i weer levendig; hij was verdwoald en i is weer terecht.

AANTEEKENINGEN.

De *oa* is de zware, frankische *a*, die tusschen *o* en *a* in klinkt; de *ao* klinkt als een zeer heldere, opene, scherpe, gerekte *o*, die eenigszins naar de *a* overhelt.

12. *Gif*, geef; zoo ook *stik*, steek, in vs. 22, komt met de noordbrabantsche uitspraak overeen.

13. *Da'*, dat, even als *wa'*, wat, *mi'*, *mit* of met, enz.; de gewoonte om de laatste letter van deze en soortgelijke woordjes niet uit te spreken, maar toch aàn den klinker den zelfden onvolkomenen klank te laten houden, die aan geslotene lettergrepen eigen is, behoort tot het brabantsche, zeeuwsche en vlaamsche taaleigen.

17. *Bij voaders*, en ook in vs.

18. *Voaders*, voor *bij vader* en *vader*; zie vs. 17 bl. 109 II.

Zuke, zoeken; ook in andere woorden spreekt men te Gorinchem op brabantsche wijze de *oe* als zuivere, lange *u* uit; b. v. *bruur*, broeder; *vluke*, vloeken.

Zel, zal; zie vs. 18 bl. 47 II.

19. *Werd*, waard, een echt frankische vorm.

Kijnd, kind; zie vs. 31 bl. 324 I.

20. *D'n ouste*, woordelijk *de oudste*, hier voor *vader* in gebruik; het is een gemoedelijk woordje dat men ook tegen iederen ouderen of hooger gestelden, in gemeenzamen spreektrant, bezigt. Zie vs. 31 bl. 404 I op *olle*.

Mooike, afgeleid van *mooi?* met den verkleinvorm? Men zeit ook wel in Holland *'n leeliki*, woordelijk *leelijkje*, voor *leelijkert*.

23. *Stik*, steek; zie vs. 12 hier boven.

28. *Soebatte*, smeekte; zie vs. 28 bl. 70 II.

29. *Sikske*, geitje, van *sik*, *siik*, zoo als men in vele streken van Nederland, ook in Friesland, de geit noemt en vooral roept; dit *sik* schijnt mij toe afkomstig te zijn van het hoogduitsche *ziege*. Zie vs. 29 bl. 408 I.

30. *Vrolli*, vrouwlieden, vrouwen. Zie vs. 30 bl. 329 I.

Ge, verkorting van *gij*, behoort tot het frankische taaleigen. Zie vs. 31 bl. 321 I op *gij*.

In het overige gedeelte van Zuid-Holland, behalve op het eiland Over-Flakee (Flak-ee, *ee*= water), worden tongvallen gesproken, die te zamen een tamelijk afgerond geheel vormen, dat ik het hollandsch van de Maas, het maashollandsch noem. Dit maashollandsch spreekt men in het zoogenoemde Overmaassche, het Land van Overmaze, dat is op de eilanden IJsselmonde, Beierland met Strijen of de Hoeksche Waard, in 't Land van Putten en op 't eiland Voorne of eigenlijk Oost-Voorne met Rozenburg, en op het eiland van Dordrecht. Verder nog aan de zuidelijke en westelijke zoomen van de Alblasserwaard, terstond beneden de stad Gorinchem bij Hardinksveld beginnende en zich over Sliedrecht en Papendrecht, langs den Kinderdijk en Alblasserdam uitstrekkende. Eindelijk nog langs den noorder oever van de Maas, van (en met) de Krimpenerwaard tot den Hoek van Holland, langs Kralingen, Rotterdam, Delftshaven, Schiedam en Vlaardingen tot Maassluis.

Het maashollandsch onderscheidt zich in vele opzichten gunstig van de andere hollandsche tongvallen; het is krachtig en degelijk in hooge mate en heeft niets van het flauwe, laffe, lijmerige en gekunstelde van veel andere hollandsche tongvallen, b. v. van sommige amsterdamsche dialecten, van het haarlemsch, het leidsch en vooral van het haagsch. Het maashollandsch staat in dit en in enkele andere opzichten nader tot het strandhollandsch dan andere hollandsche tongvallen.

De verschillende woorden worden in het maashollandsch goed op zich zelven uitgesproken, kort en krachtig afgebeten en slechts weinig door ingevoegde letters aan elkanderen gelijmd. Daardoor moge het maashollandsch minder zoetvloeiend zijn dan 't amsterdamsch, 't haagsch, enz., het is daarom volstrekt niet minder welluidend; het tegendeel is waar; het maashollandsch klinkt aan vreemdelingen, aan niet-hollandsche Nederduitschers en aan Friezen veel beter in de ooren dan ander hollandsch. Van het lijmerige, gekunstelde haagsch, van het ontzenuwde, gemeene leidsch en haarlemsch, van het soeperige amsterdamsch wendt de Fries, die nog niet door den fransch-hollandschen zwijmelsoes is aangetast en die, gelijk in den regel 't geval is, met een fijn taalgehoor is begaafd, dikwijls met walging het oor. Het maashollandsch echter, zoomin als het strandhollandsch, zal hem nooit hinderen noch zijn gehoor kwetsen; veeleer zal hij met genoegen naar de korte en krachtige, heldere, fiks rond afgebetene klanken van het maashollandsch luisteren.

Het maashollandsch onderscheidt zich weinig of in 't geheel niet door eigenaardige woorden van ander hollandsch en ook van de uitspraak der klanken in dezen tongval valt weinig te zeggen. Men zou in dit opzicht het maashollandsch een tamelijk kleurloos dialect kunnen noemen, naardien de klinkers en klanken er zeer zuiver, volgens hun juiste waarde, worden uitgesproken, terwijl de klinkers en klanken in de andere hollandsche dialecten dikwijls geheel anders worden uitgesproken, dan de werkelijk beschaafde uitspraak van het hollandsch eischt. Dit vormt dus een negatief kenmerk van het maashollandsch. Maar een bijzondere eigenaardigheid van het maashollandsch is het sterk uitgedrukte onderscheid in de uitspraak van de scherpe en zachte opene *e* en de scherpe en zachte opene *o*. De echte Maaskanter vergist zich nooit in de rechte uitspraak dezer klinkers, terwijl in het overige Holland dit onderscheid in uitspraak veel minder wordt in acht genomen, ja, in veel streken en plaatsen, b. v. in een groot deel van Noord-Holland (Waterland) en te Amsterdam geheel wordt verwaarloosd, even als dit ook in Friesland gebeurt. De Friezen kunnen zelfs geen onderscheid h o o r e n tusschen scherpe en zachte opene *e* en *o*, veel minder dus in de uitspraak dit onderscheid doen uitkomen. Wat de uitspraak van deze *e* en *o* aangaat, en tevens wat enkele andere eigenaardigheden betreft, vormt het maashollandsch een overgang van de andere hollandsche tongvallen tot het zeeuwsch en het vlaamsch.

Ofschoon de klinkers en klanken in het maashollandsch over 't algemeen zeer zuiver worden uitgesproken, zoo heeft deze regel toch

ook zijn uitzonderingen. De *ei* en ook de *ij* hellen in eenige maashollandsche tongvallen zeer sterk naar de *ai* over; vooral in den tongval van Rotterdam is dit het geval.

Sommige eigenaardigheden in de uitspraak, die andere hollandsche tongvallen zoo zeer ontsieren, als het walgelijke gerochel dat de Amsterdammers, de Haarlemmers en anderen in de plaats der *g* doen hooren, de zoogenoemde haarlemsche *l*, enz. zijn aan de tongvallen van de Maas geheel vreemd. In één woord, men kan van het maashollandsch met recht zeggen, dat het een kernachtigen, degelijken, levensfrisschen tongval is, die onder de verschillende hollandsche tongvallen de eerste plaats verdiende in te nemen. De spreektaal b. v. der echte Rotterdammers uit den deftigen burgerstand, verdiende wel als richtsnoer voor een algemeene, beschaafde uitspraak van het hollandsch te worden aangenomen, en is waardig, zoowel de amsterdamsche en haagsche uitspraak, als ook het zoogenoemd moderne hollandsch te verdringen. Te recht noemt dan ook de taalgeleerde BILDERDIJK den omtrek der Maas: »de echte zetel van ons hollandsch."

Natuurlijk oefent ook op het maashollandsch het moderne hollandsch zijn invloed uit, en trachten vele Maaskanters, even als vele Nederlanders in alle oorden des lands, vooral vele stedelingen uit de voornaamste kringen, zooveel mogelijk modern hollandsch te spreken en hun tong te verkrachten. Toch is het getal dezer dwazen te Rotterdam en elders aan de Maas oneindig veel kleiner dan in andere streken van Holland 't geval is. De ijverige kooplieden, scheepsbouwmeesters, fabrikanten, zeelieden, enz. aan de Maas hebben het te druk en zijn te rusteloos werkzaam om op een gemaakte wijze te spreken. Ze spreken »frisch voor de lever weg," slecht en recht, eerlijk en rond, zonder vreemde en flauwe »snarepijperijen" in hun taal te halen. Ze zijn er zooveel te beter om!

127.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD ROTTERDAM.

Medegedeeld door den heer Dr. A. DE JAGER, letterkundige te Rotterdam.

December 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r was ies 'n man die twee zeuns had.

12. In de jongste zee teugen z'n vader: vader! je mos me m'n porsie geve, die me toekomt van je goed; in de vader gaf 'm z'n porsie.

13. Derop pakten-i alles bai mekaar in gong er mee na 'n land heel ver uit-'e buurt. Daar leefden-i rojaal in brocht al z'n goed d'r deur.

14. Toe nou alles op was, ontstong er hongersnood in dat land in-i lee gebrek.

15. Nou was goeie raad dier! Hij nam z'n beenen op in gong na 'n boer om z'n dienst te presenteere; deuzen stierden-'m na z'n land om de varrekes op te passe.

16. Daar leed-i zukken honger dat-i vroeg om de spoeling uit-en troch te magge ete; maar dat woue ze nog geen eens hebbe.

17. Toe kreeg-i berou in-i zee bai z'n aige: hoeveul knechs hait me vader, die volop ete hebbe, in ik stik van den honger.

18. Weet je wat? zeed-i, ik ga weer na m'n vader toe in ik zel teugen 'm zegge: vader! 'k heb me zwaar bezondigd teugen God in teugen jou.

19. Ik verdien niet dat je me je zeun hiet; la-me maar bai je weze net as 'n knecht.

20. Toe stong-i op en gong-i na z'n vader; in z'n vader, net as of-i op-ten uitkaik stong, hat-'m gau in 't oog en kreeg mee-laie mit em; hai liep na 'm toe en zoenden 'em.

21. Toe zee de zeun, zooveul as-i zegge kon: vader! zeed-i, 'k heb me erg bezondigd teugen God en teugen jou, in 'k verdien niet je zeun te hieten!

22. Maar de vader liet 'm niet eens uitspreke, maar zee teuge z'n knechs: haal me ies gau de beste kleeren uit 'e kast in doet 'm die an; geef 'm 'n ring an z'n vinger in schoene an z'n voete.

23. Neem, zeed-i, ook 't vette kalf in slacht 't. We motte van middag ies smulle in plezier hebbe!

24. Want, zie je, me zeun die 'k doch dat dood was, is weer levendig geworde, in die 'k kwait was, heb ik weerom gevonde.

25. Toe ze nou braaf an de gang ware, kwam de ouste zeun die van 't geval nog niet en wist, in i hoorde ze zingen in dansen.

26. Toe vroeg i een van de knechs wat-tat 'r te doen was.

27. In die zee-j-'em: wel! je broer is weerom gekomme in nou hait je vader 'n heel maal voor 'm angelege.

28. En wat zee nou dien ouste jonge? Hij zee niks, maar wier dik in liep weg. Maar z'n vader schoot toe en die soebatten 'm om toch maar in huis te komme.

29. Maar toe zeed-i teugen z'n vader dat-i-'m altoos trou in eerlik gediend had, in dat er nooit zie zooveul op 'm te zegge geweest was, in dat-i voor hum of z'n vrinde nog nooit zoo uitgehaald had,

30. as nou voor die jonge, die berooid 't huis gekommen is, nadat-i al z'n goed mit hoere d'r deur gelapt hait.

31. Toe zee de vader teugen 'm: wel, kind! bedaar toch! je bint ummers altoos bai me; wat ik heb, heb-i ummers ook!

32. Maar moste we dan niet blai weze in pret make? want m'n jonge was zoo goed as dood in nou is i weer levendig geworde; hij was verlore in nou heb 'k 'm weerom gevonde.

AANTEEKENINGEN.

De klank *ai* moet vooral niet te volmondig worden uitgesproken; hij klinkt tusschen *ei* en *ai* in; de spelwijze *äi* (met hoogduitsche *ä*) komt het naaste bij de uitspraak.

13. *Rojaal*, basterdwoord; zie vs. 13 bl. 380 I op *nojaal.*

14. *Ontstong*, ontstond, even als in vs. 20 *stong* voor *stond;* zie vs. 20 bl. 47 I op *stong.*

15. *Dier*, duur, even als *stieren*, sturen, volgens de oudhollandsche, zeeuwsche en vlaamsche uitspraak, die ook nog in het strandhollandsch voorkomt, maar in het maashollandsch, vooral in dat van de stedelingen reeds sterk begint te verouderen. Zie vs. 14 bl. 124 II.

Presenteere, basterdwoord van 't fransche *présenter*, dat overal in de nederlandsche volkstaal, in den zin van *aanbieden*, zeer algemeen in gebruik is.

16. *Spoeling;* zie vs. 16 bl. 136 II op *spoeling.*

18. *Zel*, zal, klinkt in den rotterdamschen tongval bijna als *zil*, even als *wel* gelijk *wil* klinkt, als de klemtoon er niet op valt; zie vs. 18 bl. 47 II.

25. *Die van 't geval niet en wist;* dit *en* tusschen *niet* en *wist*

is een ontkennend woordje dat *niet* vergezelt, volkomen zoo als in het fransch *ne* een ontkenning uitdrukt en *pas* vergezelt. Dit *en* behoort tot het frankische taaleigen; in de hedendaagsche friesche en saksische tongvallen komt het niet voor, maar wel in het oud friesch uit de middeleeuwen. Vroeger was het gebruik van dit ontkennende *en* in de hollandsche tongvallen zeer algemeen en behoorde het ook tot de schrijftaal. In de vorige eeuw verdween het uit de schrijftaal der Hollanders en heden ten dage is het reeds grootendeels uit de hollandsche spreektaal ook verdwenen. Door jonge lieden in Holland wordt het slechts zelden meer gebruikt; men hoort het nog slechts van oude en ouderwetsche burgerluidjes, zoowel in de steden als ten platten lande in Holland. Het is jammer dat dit woordje, dat in de schrijftaal had behooren te blijven, uit de spreektaal over korten tijd geheel zal verdwenen zijn; het geeft iets vloeiends aan de taal; het klinkt bevallig en ongekunsteld. In Zuid-Nederland is dit ontkennende *en* nog steeds in de spreektaal in volle gebruik, en was dit, tot voor weinige jaren, ook nog wel in de schrijftaal. Sedert zijn de beste zuid-nederlandsche schrijvers begonnen dit woordje uit hun geschriften te laten, in navolging der Noord-Nederlanders. Toch zijn er in Vlaanderen nog mannen van naam op taal- en letterkundig gebied, als Prof. L. L. DE Bo te Brugge, die ook in hun geschriften nog aan dit *en* zijn recht laten behouden. In het vierde deel van J. F. WILLEMS'S Belgisch Museum komt zelfs een groot dichtstuk voor om 't gebruik van dit woordje *en* te verdedigen, onder den titel, Beklag en Verontweerdiging wegens het verbannen, uit de tael, van het expletivum *en*, by ontkenningen, van C. DUVILLERS. Zie vs. 19 bl. 304 I.

26. *Angelege*, aangeleid, alsof 't een verleden deelwoord van *aanliggen* was; dit verkeerde gebruik komt door de in Holland zeer algemeene verwisseling van de woorden *liggen* en *leggen*, even als dit ook met *kennen* en *kunnen*, *lijden* en *leiden*, *rijzen* en *reizen*, enz. het geval is. Zie vs. 13 bl. 128 II op *ereze*.

28. *Soebatten*, smeeken; zie vs. 28 bl. 70 II.

Ook in het zesde deel van J. F. WILLEMS'S Belgisch Museum komt een vertaling voor van de gelijkenis des verlorenen zoons in den tongval van Rotterdam; ze is zonder waarde.

De tongval van den naasten omtrek van Rotterdam, van Kralingen, Hillegersberg, Overschie, Schiedam en Delftshaven, komt geheel met dien van Rotterdam overeen, met dit onderscheid dat men in Schie-

land, dus te Overschie en vooral te Schiedam de gewoonte heeft om de *h* in 't geheel niet uit te spreken.

Iets anders is het met den tongval van de stad Vlaardingen. Het vlaardingsch, ofschoon tot de maashollandsche tongvallen behoorende, wijkt nog al aanmerkelijk van het algemeene type van 't maashollandsch af. Men kan het vlaardingsch, en ook den tongval van het naburige Maassluis, eveneens een visschersplaats, niet beter kenmerken dan door er van te zeggen dat het juist in de zelfde verhouding staat tot het rotterdamsch en tot ander maashollandsch als het strandhollandsch tot de tongvallen van den Haag, Leiden en Haarlem en tot ander hollandsch staat. Het vlaardingsch is de keten die de beide krachtigste tongvallen van het hollandsch, het strand- en het maashollandsch aan elkander verbindt en in elkander doet overgaan. De duidelijk uitgedrukte uitspraak der scherp- en zacht lange *e* en *o*, benevens de duidelijke uitspraak der andere klinkers en klanken, heeft het vlaardingsch, met nog eenige andere eigenschappen, gemeen met het maashollandsch, waarvan het een onderdeel uitmaakt. Maar de blatende uitspraak der volkomene *a* als *æ*, benevens de zeer flauwe uitspraak of geheele verzwijging der *h* heeft het vlaardingsch, met nog sommige eigenaardige woorden, met het strandhollandsch gemeen.

Het vlaardingsch wordt even als het strandhollandsch en even als bijna alle tongvallen der strand- en oeverbewoners, der zee- en visscherlui in 't algemeen, op een sterk zingenden toon gesproken, en is onder de echte »*Vlæringers*" nog algemeen in gebruik, al heeft het bij menigen Vlaardinger uit den deftigen burgerstand voor het gewone maashollandsch, en in den voornaamsten stand voor het moderne hollandsch moeten wijken.

Het echte vlaardingsch zooals het door de eenvoudige vlaardinger visscherlui wordt gesproken, heeft iets bekoorlijks en ongekunstelds en is zeer welluidend. De Vlaardingers houden er nog al van om de woorden zoo kort af te breken, dat de laatste lettergreep, waarop de klemtoon niet valt, soms in 't geheel niet wordt uitgesproken. Dit is o. a. ook te Leeuwarden in gebruik. Zoo zeit b. v. een medelijdende vlaardinger visschersvrouw tot een armen, hongerigen knaap: *joei! wil je 'n stik 'è', dan zel 'k je 'n stik gee'*, d. i. jongen! wil je een boterham hebben, dan zal ik je een boterham geven. (Zie 48 bl. 121 II). En als haar man in zijn vischhoeker de haven verlaat om ter haringvangst te varen, dan roept ze hem van 't havenhoofd ten afscheid na: *Nom 'nacht, oei! b'oue reis! zegen en ezond-*

eid, *ooër!* Nu, goeden nacht ([1]), jongen! behouden reis! zegen en gezondheid, hoor! (Men zie aangaande dit *joei* de aanteekening op vs. 31 bl. 129 II op *jooi*).

128.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD VLAARDINGEN.

Medegedeeld door dèn heer P. K. DROSSAART, burgemeester te Vlaardingen.

Januari 1871.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r was ereis 'n man, in die ad twee zeune.

12. In de jongste d'rvan zei teuge z'n væder: væder! geef mij m'n part van 't goed dat ik van je mot ebbe. In toen deelden-i 't.

13. In kort dææerop, toe de jongste zeun alles bij mekaar ad, reisden-i næ 'n vor land, in dææer leefden-i zoo overdædig, dat i al z'n goed d'r deur brocht.

14. In toe-d-i alles verteerd ad, kwam 'r 'n gròëte ongersnòëd in dat land in toe leed-i gebrek.

15. In i gong een in vervoegden-em op z'n land om de varrekes te oeien.

16. In i wou z'n buik volle mit 't varrekesvoer, mææer geen mens gaf 't em.

17. In toe-d-i tot z'n zich zelve ekomme was, zeid-i: oeveul uurlinge van m'n væder ebben overvloed van bròëd, in mot ik nou vergææn van den onger?

([1]) Goeden nacht, al is het klaar lichten dag. Maar de oude Germanen rekenden en telden den tijd bij nachten. TACITUS zeit dit reeds, en talrijke woorden en spreekwijzen in het hoog- en nederduitsch, in het friesch en het engelsch bewijzen nog heden ten dage de waarheid van TACITUS's gezegde.

18. Ik zel opstææn in næ m'n væder toegææn in ik zel teugen 'm zegge: væder! ik eb ezondigd teugen den emel in teugen jou!

19. In ik ben niet meer wæærdig om je zeun te ieten; je most mijn 'n uurling van je mæke.

20. In toe stond-i op in gong-i næ z'n væder. In toe die nog vorre weg was, zag z'n væder 'm al ankommen, in die wierd ræær om z'n art toe-d-i 'm zoo zag; ij liep op 'm of, viel 'm om z'n als in zoenden- em.

21. In de zeun zei teugen 'm: væder! ik eb ezondigd teugen den emel en teugen jou, in ik ben niet meer wæærdig om je zeun enoemd te worde.

22. Mæær de væder zei teugen z'n dienstknechs: æælt julli m'n beste kleere 's ier, in doet 'm die an, in steekt 'n rijng an z'n and, in geef 'm schoenen an z'n voete.

23. In langt 't gemeste kall'f in slacht 't; lææt ons ete in vroolik wee'.

24. Want deuze zeun van me was dòëd, in nom is-t-i weer levendig eworde; ij was verloren in i is evonde. In toe begoste ze vroolik te worde.

25. In z'n ouste zeun was in 't veld; in toe die kwam in dicht bij z'n væders uis kwam, oorden-i 't zijngen in 't dansen.

26. In toe riep i 'n knecht in vroeg 'm wat ze dæær nom uitvoerde.

27. In die zei toe teugen 'm: wel! je broer is werom ekomme in je væder eit 't gemeste kall'f eslacht omdat i 'm ezond werom eit.

28. Mæær i wier nijdig in i wou niet in uis gææn; dæærom gong z'n væder d'r zelf op of in vroeg 'm zoo vrindelik of-'t-i binne komme wou.

29. Mæær toe zeid-i teugen z'n væder: kijk! ik dien je nou al zoo veul jæren en ik eb nog nooit je gebod overtreë en j' eb me nog nooit 'n sikki egee' om mit m'n vrinde vroolik te wee.'

30. Mæær nou deuze zeun van je werom ekommen is, die al je goed mit de oere deur ebrocht eit, nou eb je 't gemeste kall'f voor 'm geslacht.

31. In de væder zei teugen 'm: kijnd! jij ben ommers altijd bij me, in al 't mijne is 't joue.

32. Nou beöore we vroolik in blij te wee'; want deuze broer van je was dòëd in nom is-t-i weer levendig eworde; ij was verlore in nom is-t-i evonde.

AANTEEKENINGEN.

De *æ̀* heeft den blatenden klank die tusschen *a* en *e* in ligt. De *òë* klinkt tweelettergrepig en wel als een zeer heldere, gerekte, scherpe *o*, gevolgd door een toonlooze *e*.

13. *Vor*, ver, en *vorre* in vs. 20, verre; zie vs. 13 bl. 76 II.

18. *Zel*, zal; zie vs. 18 bl. 47 II.

22. *Julli*, gijlieden; zeer algemeen in alle hollandsche tongvallen; zie vs. 23 bl. 114 II op *juili.*

Rijng, ring; even zoo *zijngen*, zingen in vs. 25, en *kijnd*, kind, in vs. 31. Deze woorden hadden oorspronkelijk een lange *i* en werden dus als *riing*, *ziingen*, enz. uitgesproken, zoo als nog heden ten dage in Zeeland geschiedt. Maar toen deze oude, lange *i* in de hollandsche tongvallen in een *ij* verliep als ze in een opene, en in een korte, onvolkomene *i* als ze in een geslotene lettergreep voorkwam, verkreeg de oorspronkelijke lange *i* te Vlaardingen en in eenige weinige andere nederduitsche tongvallen, tegen den regel in, ook den *ij*klank in geslotene lettergrepen. Aangaande *kijnd*, elders nog *kiind* of *kiin*, kind; zie vs. 31 bl. 324 I.

23. *Langt*, geeft of krijgt; zie vs. 23 bl. 129 II op *langt.*

Wee', door afbreking der laatste lettergreep, wezen, even als in vs. 29 *egee'*, gegeven, enz.

24. *Nom*, nu, wisselt af met het gewone *nou; nom* is de oudere, echt frankische vorm en komt overeen met het scheveningsche *non*, het soester *noeng* en het hoogduitsche *nun;* zie vs. 30 bl. 129 II.

Begoste, begonnen, is zuiver frankisch; zie vs. 17 bl. 136 II.

25. *Zijngen*, zingen; zie hier boven vs. 22, op 't woord *rijng.*

29. *Sikki*, bokje; zie vs. 29 bl. 143 II.

31. *Kijnd*, kind; zie vs. 22 hier boven, op 't woord *rijng.*

De tongval van het visschersstadje Maassluis of Maaslandssluis komt nagenoeg geheel met dien van Vlaardingen overeen. In sommige opzichten echter is het maassluisch nog ouderwetscher dan het vlaardingsch; zoo geeft men er in vele woorden, vooral als de nadruk er niet op valt, aan de *ij* een klank tusschen de oude, oorspronkelijke

lange *i* en een onvolkomene *i* in, even als te Scheveningen; bv. ongeveer *rik* voor rijk, *dik* voor dijk, enz.

De tongvallen die men in de verschillende dorpen van het eiland IJsselmonde spreekt, verschillen onderling een weinig. Allen dragen zij echter duidelijk de kenmerken van het maashollandsch; maar in de noordelijke dorpen, te Charlois, Katendrecht, Ridderkerk volgt men meer den rotterdamschen tongval, terwijl men in de zuidelijke dorpen, te Zwijndrecht, Barendrecht, enz. meer den dordrechtschen tongval volgt. De tongval van de westelijkste dorpen van IJsselmonde echter, van Pernis en Hoogvliet, staat meer op zich zelven en vormt een afzonderlijk dialect van het maashollandsch. Het is het een der meest ouderwetsche dialecten van het maashollandsch; de oude, zuivere uitspraak der *ui* als zuivere, lange *u* en der *ij* als zuivere, lange *i* is er, ten deele althans, en vooral als de nadruk niet op die woorden valt, nog bewaard gebleven, ofschoon men er zeer flauw een korte, onvolkomene *i* achter die lange *u* laat hooren; dit is wellicht de eerste oorsprong van de tegenwoordige hollandsche uitspraak van dien klank (als *ui*). Zoo spreekt men er van *huus* of *huu$_i$s*, *buu$_i$k*, *kruu$_i$k*, huis, buik, kruik; van *kike*, *spiker*, *diik*, *drive*, enz., kijken, spijker, dijk, drijven. Bovendien spreekt men er (de Pernissers zijn ook visschers) de lange *a* ook als *æ* uit, even als te Vlaardingen, en nadert de tongval in andere opzichten tot dien van 't Land van Putten en 't eiland Voorne.

De tongval van de stad Dordrecht is een echt maashollandsch dialect, dat de kenmerkende eigenschappen van het maashollandsch duidelijk vertoont; vooral de bijzondere uitspraak der scherp en zacht lange *e* en *o* treedt in den dordtschen tongval sterk op den voorgrond, sterker dan te Rotterdam en dan in eenig anderen maashollandschen tongval. Het dordtsch is bovendien rijk aan zuivere, oudhollandsche woorden, vormen en spreekwijzen, die elders reeds zijn verloren gegaan. In sommige opzichten nadert het dordtsch eenigszins tot den noordbrabantschen tongval; zoo helt de lange, volkomene *a* er reeds eenigszins tot de zware brabantsche *a*, *oa*, over.

Het vreemde gebruik om 't onbepalende lidwoord en vooral de bezittelijke voornaamwoorden zóo uit te spreken, alsof ze altijd verbogen waren en in den derden of vierden naamval stonden, heeft het dordtsch met het brabantsch gemeen. Zoo zeggen de Dordtenaars bv. *'nne man*, *'n'n man*, voor: een man; *z'nen vader*, zijn vader, *m'ne moeder*, voor: mijne moeder; waarvoor men elders in Holland altijd *m'n moeder*

of *me moeder* zeit. Over 't algemeen kan van den dordtschen tongval worden gezeid, dat hij goed hollandsch is, maar dat het frankische bestanddeel er in op den voorgrond treedt. Eigenaardig zijn nog in den dordtschen tongval de verkleinwoorden op *gie;* zoo spreekt men te Dordrecht van een *bennegie* en een *borregie*, voor: een bennetje, bentje of mandje en een bordje, enz. Deze verkleinvorm die men, behalve in den aan het dordtsch verwanten tongval van Oud-Beierland, in geen anderen hollandschen tongval ontmoet, herinnert aan den groninger en drenthschen verkleinvorm op *gien* of liever *chien.*

In den vierden jaargang van het tijdschrift De Taalgids vindt men het een en ander over Het dordsche taaleigen van Dr. W. Bisschop.

129.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD DORDRECHT.

Medegedeeld door N. N. te Dordrecht.

April 1872.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r was us 'ne man en die had twèe zeuns.

12. De jongste van die twèe zee teugen z'n vader: vader! geef me 't dèel van 't goed, da' me toekom. En toe gaf de vader 'm z'n zin en de zeun kreeg de hellef.

13. En toe-d-i 't zijne bij mekaar had, is-t-i vort gegaan en weg gereze na 'n land, dat deir heel ver van daan lag en deir het-i z'n boeltie d'r deur gelapt.

14. Toe kwam d'r gròote hongersnòod in dat land en omda' z'n duite op ware, most-i arremoei en gebrek lijë.

15. Toe gong-d-i hèen en vroeg an èen van de burgers van dat land of-t-i-d'm nie an den kos kon hellepe en dien man stuurde-d'm na z'n land om op de verkens te passe.

16. Z'nen honger was zòo gròot, dat-i zellefs den draf van de verkens wou ete, maar d'r was gèen èen mens, die ze d'm gaf.

17. En toe-d-i zòo bij z'n eige zat te denke over den toestand waar-d-i ingekomme was, zeed' i: hoeveul arrebeiers van me vader hebbe overvloed van bròod en ik vergaat van honger.

18. Kom! 'k zel opstaan en na me vader gaan en 'k zel teugen d'm zegge: vader! 'k heb gezondig teugen den hemel en teugen u,

19. en 'k bin nie meer waard, da' je me j'nen zeun noem; la'-me as èen van je arrebeiers bij je werreke.

20. En zòo as-t-i gezeid had, dee-t-i. Hij sting op en i gong na z'n vader. Z'n vader zag 'm al ankommen, toe-d-i nog ver van d'm van daan was en i kreeg erg meelijën met 'm. Hij liep na z'nen zeun toe, viel d'm om z'nen hals en kuste d'm.

21. Maar de zeun zee teugen z'n vader: vader! 'k heb gezondig teugen d'n hemel en teugen u en 'k bin nie meer waard, da' je me j'nen zeun noem.

22. De vader riep z'n knechs en zee teugen d'r: haalt de beste kleere, trekt 'm die an, doet 'ne ring an z'n hand en schoene an z'n voete.

23. Haalt-ok 't gemeste kallef en slacht-'t, en late we ete en vroolik weze.

24. Want hier heb je m'nen zeun die we dochte dat dòod was en i is weer terug gekomme; we dochte dat-i verlore was en i is weer gevonde. En toe wiere ze allemaal vroolik.

25. De ouste zeun die op 't veld an 't arrebeien was, was in 't geheel niet in z'n schik toen-d-i dich bij 't huis kwam en 't gezang en 't gedans hoorde.

26. Hij wis eers nie wat 't was, maar i riep èen van de knechs en vroeg deuze: wat beteeken dat?

27. En toe die knech 't hum verteld had,

28. wierd i kwaad en i wou nie na binne gaan. Daarom gong z'n vader na d'm toe en bad 'm om toch in huis te komme.

29. Maar de zeun zee: kijk! ik dien je nou al zòo veul jare en 'k heb altijd gedaan wa' je gezeid heb en je heb me zellefs nog g'n èens 'n bokki, la-staan 'n kallef gegeve om met me vrinde vroolik te wezen.

30. Maar nou die jonge terug gekommen is, die je goed met

hoere d'r deur gebroch het, nou heb je 't gemeste kallef geslach.

31. Kind! zee de vader, je bint altijd bij me gewees en al wat van mijn is, is van jou.

32. Je behoort vroolik te wezen; want hier je broer was dòod en i is weer levendig geworde, en i was verlore en is weer gevonde.

AANTEEKENINGEN.

De *ée* wordt bijna volkomen tweelettergrepig uitgesproken en luidt als een zeer scherpe, lange *e* die door een toonlooze *e* wordt gevolgd. Even zoo luidt de *òo* als een zeer scherpe, lange *o*, door een zwakke, toonlooze *e* gevolgd.

13. *Gereze*, gereisd; zie vs. 13 bl. 128 II op *ereze.*

15. *D'm*, hem; zie vs. 15 bl. 126 II.

17. *Ik vergaat*, ik verga; zie vs. 12 bl. 76 II.

18. *Zel*, zal; zie vs. 18 bl. 47 II.

20. *Sting*, stond; zie vs. 20 bl. 47 II op *stong.*

De tongvallen van het overige deel van het Overmaassche, en wel die van de Hoeksche Waard met Beierland, het Land van Putten en van Voorne, verschillen onderling eenigszins, maar leveren allen zeer duidelijk de kenmerkende eigenschappen van het maashollandsch op. Zoo onderscheidt zich de tongval van het dorp Strijen, gewoonlijk Strien genoemd, door de uitspraak der volkomene *a* als *oa*, geheel zóo als in Noord-Brabant. Maar Strijen was vóor den St. Elizabethsvloed van 1421 vast aan Noord-Brabant verbonden en behoorde dus tot Brabant en niet, zooals thans, tot Holland. Strijen was toen door een rivierarm van Holland gescheiden; de Biesbosch en het Hollandsch Diep bestonden toen nog niet.

Beierland en bepaaldelijk het dorp Oud-Beierland, staat onder de overmaassche dorpen op zich zelven door de zeer breede uitspraak der klanken, vooral der *ei* en *ij* als *ai*, der *ui* als *oi* enz. Overigens komt het oudbeierlandsch meest met het dordtsch overeen, ook in den merkwaardigen verkleinvorm op *gie*, *gje* of *chie*; zoo spreekt men in Oud-Beierland van *amerijgje* voor *amerijtje* of oogenblikje; *loichies*, luidjes, van luiden, lieden, menschen; *lichies*, lichtjes; *stillechies*, stilletjes, enz.

In enkele woorden hoort men nog in Oud-Beierland de zeer oude

uitspraak der *oe* als *ou*, namelijk in *vroug*, vroeg, bij tijds; *vouge*, voegen; zie vs. 13 bl. 118 II. Ook andere oude woorden komen nog in 't oudbeierlandsch voor, als: *rik* voor *rug*, (zie bl. 153 II en bl. 133 II) enz. In sommige woorden neemt de volkomene *a* den *æ*klank aan; in andere blijft ze haar zuiveren klank behouden.

Het oudbeierlandsch is zeer oorspronkelijk en kan, zoowel als het rijnlandsch, als het type van een hollandschen boeretongval gelden.

In het werkje van A. HOOGWERF, getiteld Cypres-, Zilver-, Goud-, Oranje-lovers, Dordrecht, 1870, komen een paar allerAardigste verzen in den oudbeierlandschen tongval voor.

130.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET DORP OUD-BEIERLAND.

Medegedeeld door den heer A. HOOGWERF, chirurgijn te Oud-Beierland.

December 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. Dæær was 'ris 'n man en die had twee zeuns.

12. De jongste van die twee zai tegen z'n vader: vader! geef me m'n porsie van 't goed dat me toekomt. En toe deelde de vader z'n goed.

13. En niet veul dægen d'rna, toe de jongste zeun alles bij mekaar gepakt had, reisden i na 'n ver ofgelege land en dæær hait i al z'n goed d'r deurgebrocht in 'n overdædig leve.

14. En toe-d-i z'n heele boeltje verteerd had, kwam d'r 'n groote hongersnood in dat land en hij begost gebrek te lije.

15. En toe gong-i heen en vougde z'n aige bij een van de burgers van dat land en die stierde heum op z'n land om de varkens te waiē.

16. En i kreeg trek om z'n boik te volle met 't voer dat de verkens atte; maar geen een gaf 't heum.

17. En toe kwam i tot z'n aige zelvers en zaide: hoeveul errebaiers van m'n vader hebbe 'n overvloed van brood en ik vergaat van den honger.

18. Ik zel opstaan en na m'n vader gaan en ik zel tegen 'm zegge: vader! ik heb gezondigd tegen den hemel en tegen jou.

19. Ik bin niet meer wæærd je zeun genomd te worre. Maak me maar as een van je errebaiers.

20. En toe stond i op, en i gong na z'n vader; en as-t-i nog ver van heum was, zag z'n vader heum al ankomme, en die wier zoo mit 'm bewoge dat i na 'm toe liep, heum om den hals viel en heum zoende.

21. En de zeun zai tegen heum: vader! ik heb gezondigd tegen den hemel en voor jou, en ik bin niet meer wæærd je zeun genomd te worre.

22. Maar de vader zai tegen z'n dienstknechs: brengt 'ris gau m'n beste spulle voor den dag, en doet ze 'm an; geeft ook 'n ring an z'n hand en schoene an z'n voete.

23. En brengt 't gemeste kall'f en slacht dat; lææt ons ete en vroolik weze.

24. Want deuze zeun van me was dood, en nou is-t-i weer levendig geworre; hij was verlore en is gevonge. En toe begoste ze vroolik te weze.

25. En de man z'n ouste zeun was in 't veld en toe die kwam en dicht bij hois kwam, toe hoorden i 't zingen en dansen.

26. En toe riep i een van z'n vaders knechs bij 'm, en vroog die wat of dat was.

27. En die zai teugen 'm: je broer is gekomme en je vader hait 't gemeste kall'f geslacht, omdat i 'm gezond werom gekrege hait.

28. Maar toe wier die ouste zeun nijdig en wou niet in hois gaan. Dæærom gong z'n vader na boite en soebatten 'm.

29. Maar hij zai tegen z'n vader: kaik'ris! ik dient jou nou al zoo veul jære en 'k heb nog nooit je gebod overtreē en je heb me nog nooit 'n bokki gegeve, dat ik mit m'n vrinden ook 'ris vroolik moch weze.

30. Maar nou deuze zeun van jou gekommen is, die je goed mit de hoeren deurgebrocht hait, nou heb i voor heum 't gemeste kall'f geslacht.

31. En hij zai tegen heum: kind! jij bin altoos bij mijn en al 't mijne is 't jouë.

32. We moste vroolik en blij weze; want deuze broer van je was dood, en i is weer levendig geworre; hij was verlore, en i is werom gevonge.

AANTEEKENINGEN.

De *æ* heeft den blatenden klank tusschen *a* en *e* in.

15. *Vougde*, voegde; zoo ook *vroug*, vroeg; zie 13 bl. 118 II.

Z'n aige, zich zelf. Zie vs. 17 bl. 289 I.

Stierde, stuurde; zie vs. 14 bl. 124 II.

17. *Ik vergaat*, ik verga; zoo ook in vs. 29 *ik dient*, ik dien; zie vs. 12 bl. 76 II.

18. *Zel*, zal; zie vs. 18 bl. 47 II.

24. *Gevonge*, gevonden; de verwarring tusschen de woorden *vangen* en *vinden*, vooral in de verledene deelwoorden daarvan, is in vele hollandsche tongvallen zeer algemeen; zie vs. 24 bl. 73 II op *evonge*. Zelfs wordt in Beierland het woord *vinden* als *vinge* uitgesproken, en eveneens *binden* als *binge*. Intusschen kan deze uitspraak van *vinden* en *binden* als *vinge* en *binge* ook ontstaan zijn door de *n* als *ng* met den neusklank uit te spreken en door uitslijting der *d*, twee eigenaardigheden die aan vele (het laatste aan alle) hollandsche tongvallen eigen zijn. Zie vs. 13 bl. 32 II op *langd*.

De tongval van de stad Brielle of den Briel kan als type dienen van de tongvallen van het Land van Putten, (Geervliet, Heenvliet) en van het Land van Voorne (Hellevoetsluis, Zwartewaal, den Briel). Het zijn allen echt maashollandsche tongvallen die onderling weinig of niet verschillen. Slechts wijken de tongvallen der visschers van het dorp Zwartewaal en vooral van het dorp Oostvoorne eenigszins van den gewonen tongval van 't zoogenoemde Land van den Briel af.

De *ui* en de *ei* en *ij* hebben in den brielschen tongval slechts dan den klank van *oi* en *ai*, als de klemtoon op de woorden valt, waarin ze voorkomen; anders wijkt de uitspraak dezer klanken niet van de gewone hollandsche uitspraak af.

131.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD BRIELLE.

Medegedeeld door den heer C. J. BIEMOND, te Brielle.

October 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r was is 'n man, die had twee zone.

12. En de jongste d'rvan, die zei tege z'n vader: vader! gee-me 't deel van 't goed dat main toekomt. En hij verdeelde 't goed onder hulli beie.

13. En toe 'n paar dage d'rna is de jongste zoon, toe-d-i alles bij mekaar verzameld had, d'r van deur gegaan na 'n land, dat heel ver af was en daar heit-i alles in overdaad d'r deur gelapt.

14. En toe-d-i d'r alles deurgelapt had, toe kwam d'r 'n groote hongersnood in dat land en begon-d-i gebrek te laie.

15. En toe gong-d-i in dienst bij 'n boer van dat land en die stuurden-em na z'n land om op de varrekes te passe.

16. En hij zou wel graag meegedaan hebbe an den draf, die de varrekes atte, maar geen mens gaf ze-n-em.

17. En toe kwam-d-i weer tot z'n eige zich zellevers en zei: hoeveul knechte van me vader hebbe brood zat en ik zie scheel van den honger!

18. Ik zel opstaan en na me vader gaan en ik zel tegen-em zegge: vader! ik heb zonde gedaan tege den hemel en tege jou.

19. En ik bin nie meer waardig om je zoon te hiete, maak me maar net as een van je knechte.

20. Toe stong-d-i op en gong na z'n vader. En toe-d-i nog ver van 'm van daan was, zag z'n vader 'm al en die kreeg erg met 'm te doen; hij liep na 'm toe, viel 'm om z'n hals en zoende-n-em.

21. Toe zei de zoon tegen-em: vader! ik heb zonde gedaan tege den hemel en tege jou, en ik bin nie meer waardig om je zoon te hiete.

22. Maar de vader zei tege z'n knechte: breng 't beste kleed hier en doet 't 'm an, doet 'm 'n ring an z'n vinger, en schoene an z'n voete.

23. En breng 't vetgemeste kall'f en slacht 't, en late we ete en vroolik weze.

24. Want me zoon die was dood, en i is nou weer levendig geworre; hij was verlore, en nou is-t-i gevonde. En toe begonne ze vroolik te weze.

25. En de man z'n ouste zoon die was op 't land, en toe-d-i duchte bij 't hois kwam, hoordiede 't zingen en 't danse.

26. En toe riep-t-i een van de knechte bij 'm, en vroeg 'm wat 'r te doen was.

27. En die zei tegen 'm: je broer is 't hois gekomme en je vader heit 't vetgemeste kall'f geslacht, omdat i 'm gezond terug gekrege hait.

28. Maar toe wier-i kwaad en wou-w-i niet in hois gaan; toe gong z'n vader na boite en die soebatte-n-em.

29. Maar hij zee tege z'n vader: kaik! ik werk nou al zoo'n tijd voor je, en ik heb nog nooit van z'n leve niet wat tege je zin gedaan, en main heb-ie nog nooit 'n bokki gegeve, om met me kamerade 'is leut te kenne hebbe.

30. Maar nou deze zoon van je 't hois gekommen is, die je goed met hoere d'r deur hei gelapt, nou heb-ie maar dadelijk 't vetgemeste kall'f voor 'm geslacht.

31. En de vader zei tegen-em: kind! je bin altaid bij me en al 't maine is 't jouë.

32. Je mos dus vroolik en blai weze: want je broer was dood, en nou is-t-i weer levendig geworre; hij was verlore, en i is weer terecht.

AANTEEKENINGEN.

11. *Man* klinkt ongeveer als *majn* in het plat-brielsch.

12. *Hulli*, saamgetrokken uit *hunlieden*. Zie vs. 15 bl. 136 II.

17. *Z'n eige zich zellevers*, zich zelve; dit voorbeeld van onzin en

wansmaak komt in de spreektaal der minst beschaafden in Holland nog al eens voor. Zie vs. 17 bl. 158 II, vs. 17 bl. 150 II, enz.

18. *Zel*, zal; zie vs. 18 bl. 47 II.

20. *Stong*, stond; zie vs. 20 bl. 47 II op *stong*.

25. *Hoordiede*, verknoeide vorm, die te Brielle in afwisseling met *hoorden-i* voor *hoorde hij* in gebruik is.

28. *Soebatten*, smeeken; zie vs. 28 bl. 70 II.

29. *Leut*, *leute*, is in Zuid-Nederland en ook in Zeeland algemeen in gebruik voor *groot vermaak*, *uitbundig genoegen*, *dolle pret* en vervult daar geheel den rol van het friesche en meer noord-nederlandsche *lol*. Zoo zeit men *leut* of *leute hebben*, *leute maken*, enz. Ook is van dit *leute* afgeleid *leutegaard*, (*leutigert*) zooals men in Vlaanderen een vroolijk, geestig man noemt, en *leutig*, vermakelijk, prettig. Noordelijker dan Brielle, dus benoorden de Maas, is het woord *leut*, *leute* mij niet voorgekomen; te Brielle is het noordelijke *lol* evenzeer in gebruik als het zuidelijke *leut*. Volgens DE Bo hangt dit *leute* samen met het latijnsche *laetus*, *laetitia*.

De zelfde vertaling van de gelijkenis des verlorenen zoons in den tongval van de stad Brielle, komt, met een kleine verandering in de spelling, voor in het tijdschrift De Navorscher, jaargang XXI.

De tongval van het voornsche visschersdorp Oostvoorne en vooral die van het onder dat dorp behoorende gehucht de Tinte, wijkt aanmerkelijk van de andere overmaassche tongvallen af en is tevens een der merkwaardigste en oudste tongvallen van Holland. Het oostvoornsch helt in menig opzicht en niet slechts in de uitspraak der *ui* en *ij* als lange *u* en *i*, naar het zeeuwsch over, zoo zelfs dat men het oostvoornsch eigenlijk niet onder de echte hollandsche tongvallen kan rangschikken. Even als de tongvallen van alle strandbewoners is het oostvoornsch een zeer welluidenden, klankrijken tongval. Te Oostvoorn hoort men voor 't eerst de zeeuwsche uitspraak der volkomene *a* in 't eene woord als *ae*, in het andere als *oa*.

132.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET GEHUCHT DE TINTE.

Medegedeeld door den heer G. Overeem, hoofdonderwijzer in de Tinte.

October 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. Dæær was 'is 'n man die twè zeuns had.

12. De jongste zei tegen z'n voader: voader! geef me m'n aarfdèël. En de voader dee 't.

13. En 'n hortjè læter pakken-d-i alles bij mekander en reisde vort, veere weg, en brocht al z'n goed in dat veere land d'r deur.

14. Toe-d-i alles opgemæækt had, kwiem 'r 'n graote hongersnaod in dat land en hij kreeg gebrek.

15. En toe gong-d-i næ 'n boer van dat land en die stierden-em næ z'n land om de varkes te weien.

16. Hij zou toe grææg z'n buuk gevuld hebben met de varkeskost; mer geen mins gaf ze 'm.

17. Toe begon-d-i næ te denken en i zei in z'n eigen: hoeveul errebeiers van m'n voader hebben overvloed van braod en ik lij honger.

18. Ik zal opstææn en næ m'n voader gææn en 'k zal tegen'm zegge: voader! ik heb kwææd gedææn tegen den hemel en tegen jou.

19. En 'k bin niet meer waard je zeun genoemd te worren; lææt me errebeier bij je wezen.

20. En toe stond-i op en gong-i næ z'n voader. En toe-d-i nog veer van 'm of was, zag z'n voader ziin ankommen en hij had veul meelij' mit ziin; hij liep næ z'n toe, viel 'm om z'n hals en zoenden-em.

21. En de zeun zei tegen z'n voader: voader! ik heb kwææd

gedææn tegen den hemel en tegen jou en 'k bin niet meer waard je zeun genoemd te worren.

22. Mer de voader zei tegen z'n knechs: breng dædelik 't beste klèëd hier en trek 't 'm an, en doe 'n ring an z'n hand en schoenen an z'n bèënen.

23. En breng 't gemeste kalf en slacht 't, en læte we ete en blij weze.

24. Want deuze zeun van me was daod en i is weer levendig geworre; hij was verloren en is gevonde. En toe begonne ze blij te worren.

25. En z'n ouste zeun was in 't land en toe die kort bij huus kwiem, hooren-d-i zingen en dansen.

26. Toe riep i èën van de knechs en vraagde wat-tat was.

27. En die zei tege z'n: je broer is weer 't huus gekomme en nou het je voader 't gemeste kalf geslacht, omdat i 'm weer gezond terug gekregen het.

28. Mer hij wier kwææd en i wou niet in huus gææn. Toe gong z'n voader buten næ ziin toe, en vroeg 'm zoo vrindelik om 'r in te kommen.

29. Mer hij zei tegen z'n voader: ik heb je nou al zoo veul jæær gediend en 'k heb altoos goed opgepast; mer miin heb je nog nooit 'n bok gegeve om 'is vroolik te wezen mit m'n kammeroas.

30. Mer nou deuze zeun van je 't huus gekommen is, die je goed mit hoere d'r deur gebrocht het, nou heb je voor ziin 't gemeste kalf geslacht.

31. En de voader zei tegen 'm: kiind! je bint altiid bij me en al 't mine is 't jouë!

32. Læte-me nou 'is vroolik en blij weze! want deuze broer van jou was daod en i is weer levendig geworre; hij was verloren en i is weeröm gevonde.

AANTEEKENINGEN.

De *æ* heeft den blatenden klank tusschen *a* en *e* in; de *oa* klinkt tusschen *o* en *a* in, meest naar de *a* overhellende; de *ao* klinkt als een zeer heldere, scherpe, gerekte *o*, niet als de friesche tweeklank *ao*. De *è* heeft een eigenaardigen klank, nauwkeurig zoo als de

friesche tweeklank *ea*; in *èë* hoort men den zelfden klank, maar gevolgd door een toonlooze *e;* ze is dus duidelijk een tweeklank.

13. *Pakken-d-i* voor *pakkende hij*, een verknoeide vorm van *pakten-i*, pakte hij; zoo ook in vs. 25 *hooren-d-i, hoorende hij, hoorden-i*, hoorde hij. Zie vs. 25 bl. 162 II en vs. 15 bl. 128 II.

14. *Kwiem*, kwam; deze vorm komt ook in de zeeuwsche en in de meeste zuidnederlandsche tongvallen voor. Zie vs. 14 bl. 108 II en vs. 14 bl. 320 I.

15. *Stierden-em*, stuurde hem; zie vs. 14 bl. 124 II.

20. *Ziin*, hem, is in afwisseling met *hem* of *em* in gebruik; de zoetvloeiendheid en de nadruk beslissen in dezen. Zie over de verwisseling en verwarring van het persoonlijke met het bezittelijke voornaamwoord, vs. 30 bl. 133 II. Vooral in de zeeuwsche tongvallen komt deze dwaze verwisseling veelvuldig voor, en ze is waarschijnlijk uit de zeeuwsche in de zuidhollandsche tongvallen overgegaan. Hoe zuidelijker in Zuid-Holland, hoe meer men deze dwaze spreekwijze te hooren krijgt. Vergelijk ook vs. 27, 28, 30, enz. van deze vertaling.

22. *Schoenen an z'n bèënen*, zie vs. 22 bl. 28 II op *skoene*.

31. *Kiind*, kind; zie vs. 31 bl. 152 II.

Ofschoon het eiland Over-Flakee met Goeree tot Zuid-Holland behoort, zoo moet toch de tongval der bewoners niet tot de hollandsche, maar tot de zeeuwsche tongvallegroep worden gerekend. In zekeren zin vormt de tongval van dit eiland een overgang van de hollandsche tot de zeeuwsche tongvallen; maar toch is het overflakeesch duidelijk zeeuwsch, en niet hollandsch, al moet het ook een der hoofkenmerken van het zeeuwsch, het niet uitspreken der *h* derven. Nog in de vorige eeuw werd Over-Flakee trouwens ook slechts ten deele bij Holland gerekend; een klein deel, het dorp Sommelsdijk bevattende, behoorde werkelijk tot Zeeland.

Oorspronkelijk bestond het hedendaagsche eiland Over-Flakee met Goeree uit twee deelen, uit twee afzonderlijke eilanden, die door een zeearm waren gescheiden. Het grootste, oostelijke gedeelte droeg gedeeltelijk den naam van Zuid-Voorne, gedeeltelijk werd het »'t Land van Putten over Flakee" genoemd. Maar gewoonlijk, omdat dit geheele eiland, als men zich in Holland denkt te zijn, aan den overkant van het Haringvliet of 't Noorddiep (oudtijds Flakee of liever Flak-ee, *ee* = water) ligt, werd het »'t Land over de Flakee" genoemd; van daar de hedendaagsche naam Over-Flakee. Het kleinste, westelijke gedeelte droeg oorspronkelijk den naam van West-Voorne,

maar werd gemeenlijk, naar de stad Goeree (of Goedereede?) die er op ligt, het Land van Goeree genoemd, even als men in Zeeland thans nog gewoonlijk spreekt van het Land van Zieriksee en 't Land van ter Goes, in plaats van Schouwen en Zuid-Beveland. Beide eilanden, Zuid- en West-Voorne, werden in 1790 door een dam vereenigd, en het land dat aan dien dam slibde, werd van tijd tot tijd ingepolderd, zoodat beide eilanden thans slechts één vormen. Maar niettegenstaande deze vereeniging, is het onderscheid in tongval van de bewoners dezer beide deelen des eilands nog groot. De tongval van Zuid-Voorne of het eigenlijke land Over-Flakee, al de dorpen des eilands behalve Ouddorp en het stadje Goeree bevattende, komt het naast aan het gewone zeeuwsch, èn onder de zeeuwsche tongvallen het naast aan het dialect van Schouwen en Duiveland. Dit echte overflakeesch is alle opzichten een goed zeeuwsche tongval. De kenmerkende eigenschappen van het zeeuwsch komen er duidelijk in voor, behalve dat de bewoners van Over-Flakee, juist andersom als alle Zeeuwen, de *h* goed en op haar plaats uitspreken. Wel laat men er de *h* niet zoo duidelijk en rond hooren als b. v. in Friesland en in de oostelijke, saksische streken van Nederland geschiedt, maar toch spreekt men de *h* uit en men h o o r t er die letter ook als anderen haar uitspreken, terwijl de Zeeuwen er in den regel letterlijk doof voor schijnen te zijn. In sommige opzichten echter kan men van het overflakeesch zeggen, dat het zeeuwscher is dan het echte zeeuwsch zelve. Terwijl b. v. de scherpe, gerekte *o* bij de Zeeuwen zoo helder en zoo scherp wordt uitgesproken, dat ze sterk naar de *a* overhelt en door *ao* dient te worden afgebeeld, spreken de bewoners van Over-Flakee deze zelfde letter, in eenige woorden althans, maar recht en slecht weg als een volkomene *a* uit; alhoewel men deze *a* een weinig knijpt en ze dus eenigszins dof doet luiden, door de lippen, bij het uitspreken dezer *a*, zooveel als kan een kringvormige opening te doen omsluiten, terwijl de echte *a* bij een volkomene opening der mond wordt voortgebracht. Zoo spreekt men op Over-Flakee het woord *loopen* uit als *lape*, *koopen* als *kape*, *doopen* als *dape*, *rooken* als *rake*, *oogenblik* als *agenblik*, enz.; het meervoud van *hoop* (een hoop graan b. v.) is *hapen* en van *knop* of *knoop* (beide woorden worden in het zeeuwsch in al hun beteekenissen verward en als één woord beschouwd en uitgesproken) als *knapen;* voor al deze woorden zeit men in andere zeeuwsche tongvallen, in het toolsch b. v. *laope*, *kaope*, *haopen*, *knaopen*, enz. In andere woorden echter b. v. in *groot*, *dood*, *nood*, spreekt men deze *o* niet als *a* uit, maar als een heldere, scherpe *o*, die door een toonlooze *e* wordt gevolgd, twee-

lettergrepig dus. Andere eigenaardigheden van het overflakeesch mogen uit de volgende vertaling blijken.

Nog dient opgemerkt te worden dat nagenoeg alle dorpen op Over-Flakee onderling een weinig in tongval verschillen, zoodat de bewoner van dit eiland (de vreemdeling echter niet), vooral als zijn aandacht er op gevestigd is, aan eenige fijne klanknuances, enz. de uitspraak der bewoners van het eene dorp kan onderscheiden van die van het andere. Maar dit onderscheid is uiterst gering. De volgende vertaling is opgesteld in den tongval van het dorp Nieuwe-Tonge, in het midden van Over-Flakee gelegen; deze tongval kan als type van 't overflakeesch worden aangemerkt.

In het werk van B. Boers, Beschrijving van het eiland Goedereede en Over-Flakkee, komen eenige bijzonderheden aangaande den overflakeeschen tongval voor.

133.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET DORP NIEUWE-TONGE.

Medegedeeld door den heer S. Admiraal, hoofdonderwijzer te Nieuwe-Tonge.

Juli 1870.

(In nederlandsche spelling).

11. D'r was 's 'n man in die had twèë zeuns.

12. In de jongste van haar zei tegen z'n voader: voader! geef m'n 't dèël van 't goet dat miin toekomt. In toe dèëlden-i haar z'n goet.

13. In niet veul dæge dæærnæ, toe de jongste zeune alles bi èën vergæærd had, is i weggereisd in 'n vaar gelege land, in dæær heit-i z'n goet d'r deur gebrocht in overdææd.

14. In toen en 't alles verteerd had, wier dæær 'n gròëte hongersnòëd in dat land, in i begon gebrek te liën.

15. In i giing hèën in voegde z'n eige bi èën van de burgers van dat land, in die stierde, 'm op z'n land om de verkes te wachten.

16. In i wou wel grææg z'n buuk volle mit 't voer dat de verkens æte, mar niemand en gaf 't hem.

17. In toen en bi z'n zelve gekomme was, zeid-i: hoev'l huur-

lingen van m'n voader hawe 'n overvloed van bròëd in ik vergæ van honger.

18. Ik zal opstæ in næ m'n voader gæ, in ik zal tegen z'n zegge: voader! 'k hawe gezondigd tegen den hemel en tegen joe.

19. In 'k binne noe nie m'r wæærd om je zeune genoemd te worren; mææk m'n as èën van je huurlingen.

20. In toe stond-i op en giing-i næ z'n voader. In as-i nog vare van z'n van dææn was, zag z'n voader 'm al in die wier mit innerlikke ontferminge bewogen; hi liep hard næ z'n toe, viel 'm om z'n hals en koste hem.

21. In de zeune zei tegen z'n: voader! ik hawe gezondigd tegen den hemel en tegen joe, in ik en binne nie m'r wæærd je zeune genoemd te worren.

22. Mar de voader zei tegen z'n dienstknechs: briingt 'is gau 't beste klèëd hier, in doet 't 'm an, in geeft 'm 'n riink an z'n hand in schoenen an z'n voeten.

23. In briingt 't gemeste kalf in slacht 't; læte-m'-n-ete in vròòlik weze.

24. Want deze zeune van me was dòëd in i is weer levendig geworre; hi was verlore in i is gevonde. In zile begonne vròòlik te worren.

25. In de man z'n ouste zeune was in 't veld, in toen 'n kwam in 't huus genæækte, toe hoorde 'n 't ziingen in 't spriingen.

26. In toe riep 'n èën van z'n voaders knechs bi z'n, in vroeg wat dat weze mocht.

27. In die zei tegen z'n: je broer is gekomme in je voader heit 't gemeste kalf geslacht omdat-i 'm gezond weer 't huus gekregen heit.

28. Mar i wier erg, in hi en wilde niet binnenkomme; dææœrom giing z'n voader næ buten in smèëkte 'n d'r om.

29. Mar i zei tegen z'n voader: zie! ik diene je noe zòveul jæren, in ik en hawe nog nòòit je gebod overtreë in je heit an miin nog nòòit n' bokje gegeve dat ik mit m'n vrinden òòk 'is vròòlik mocht weze.

30. Mar noe deze zeune van je gekommen is, die je goet mit hoeren d'r deur gebrocht heit, noe hei-je voor ziin 't gemeste kalf geslacht.

31. In i zei tegen z'n: kind! joe bint altiid bi m'n, in al 't mine is 't joeë.

32. Men behòòrde vròòlik in blië te wezen, want deze broer van je was dòëd in noe is 'n weer levendig geworre; hi was verlore in noe is 'n werom gevonde.

AANTEEKENINGEN.

De *æ* heeft den blatenden klank tusschen *a* en *e* in; de *oa* klinkt tusschen *o* en *a* in, meest naar de *a* overhellende; de *èë* klinkt tweelettergrepig, als de friesche *ea*, gevolgd door een toonlooze *e;* de *ò* heeft den klank van een zeer heldere, zeer scherpe *o;* de *òë* heeft dien zelfden klank, gevolgd door een toonlooze *e* en klinkt dus tweelettergrepig.

13. *Vaar*, ver, afwisselend in gebruik met *vare* en *vaarde;* zie vs. 13 bl. 152 II.

14. *In toen en* of *in toen 'n*, en toen hij; het is aan de zeeuwsche en aan bijna alle zuidnederlandsche tongvallen eigen dat het persoonlijke voornaamwoord van den derden persoon *hij*, *hi* of *i* in het gebruik afwisselt met *em* of *'m* (hem) en met *en* of *'n* (hen? overeenkomende met het hoogduitsche *ihn?*), al naar de zoetvloeiendheid het vereischt. Zie ook vs. 17 en 26 van deze vertaling.

15. *Giing*, ging. De nederlandsche, onvolkomene *i* voor *n* en vooral voor *ng* wordt in de zeeuwsche tongvallen als een lange, zuivere *i* uitgesproken. Ook in vele streken van Vlaanderen verlengt men deze *i*. Zoo maakt men in Zeeland van ring, *riing* en *riink;* van brengen (*bringen*), *briingen;* van zingen en springen, *ziingen* en *spriingen*, enz. Oudtijds, in de middeleeuwen, sprak men deze *i* in alle nederduitsche tongvallen als *ii* uit. *Kiind* en *kijnd*, zooals *kind* nog in zeer vele nederduitsche tongvallen luidt, is van die oude uitspraak nog een overblijfsel. Overigens geeft men tegenwoordig bijna overal in Zeeland aan de nederlandsche onvolkomene *i* voor *n* den langen klank, behalve in enkele woorden, als *in* enz.

Stierde 'm, stuurde hem, zie vs. 14 bl. 124 II.

Wachten, hoeden, behoort ook tot het zeeuwsche, het vlaamsche en het brabantsche taaleigen. Een koeherder wordt overal in Vlaanderen *koeiwachter* genoemd. Van dit zuidnederlandsche *wachten* heeft ook het dorp Koewacht in Zeeuwsch-Vlaanderen zijn naam. Zie vs. 15 bl. 189 I.

16. *Niemand en*, zoo ook in vs. 28 *hi en wilde niet*, in vs. 29 *ik en hawe nog nooit;* zie vs. 25 bl. 147 II.

18. *Opstæ*, opstaan, en *gæ*, gaan; zóó worden deze woorden in alle zeeuwsche tongvallen uitgesproken. Dit is oorspronkelijker en zuiverder vorm voor de onbepaalde wijze van deze werkwoorden, dan het gewone *staan* en *gaan;* deze woorden toch zijn oorspronkelijk tweelettergrepig: *sta-en* en *ga-en*, waarvan de Hollanders, Friezen en Saksen de eenlettergrepige vormen *staan* en *gaan*, *stean* en *gean*, *stoan* en *goan*, door samentrekking hebben gemaakt. Maar de Zeeuwen spreken die woorden nog op de oude, rechte wijze uit; want de zuivere *a* wordt in deze woorden in het zeeuwsch: *æ*, dus *stæ-en, gæ-en;* men laat, evenals de Hollanders ook doen, de slot-*n* achter de werkwoorden weg; 't wordt dus *stæ-e* en *gæ-e*, dat, in het dagelijksche leven, bij haastig spreken, niet anders dan als *stæ* en *gæ* kan klinken.

'K hawe, ik hawe, ik heb; zoo is het in het oude (thans platste) overflakeesch; tegenwoordig wordt echter meest *ik heuwe* gezeid.

20. *Mit innerlikke ontferminge bewoge;* deze bijbelsche uitdrukking past juist in de overflakeesche spreektaal. Zie vs. 26 bl. 451 I op *foegelen.*

22. *Schoenen an z'n voeten;* de *oe* wordt in deze woorden zoo kort mogelijk uitgesproken.

23. *Læte-m-'n-ete*, laten wij eten.

24. *Zile*, van *zi* of zij lieden, overeenkomende met het hollandsche *zulli* en het zeeuwsche. *zulder*, even als *wile*, wijlieden, in Holland *wulli*, in Zeeland *wulder.* Zie vs. 12 bl. 161 II.

28. *Erg*, boos, afwisselende met *kwææd.*

De tongval van het voormalige eiland West-Voorne of 't Land van Goeree, het stadje Goeree en het dorp Ouddorp of Diepenhorst omvattende, is zonder twijfel een der merkwaardigste, zoo niet de allermerkwaardigste tongval van geheel Holland en Zeeland te zamen. De tongval van Ouddorp en Goeree kan, ja, bij de zeeuwsche tongvallen worden gerekend, maar verschilt toch zeer veel van andere zeeuwsche dialecten en ook van het eigenlijke overflakeesch. In sommige opzichten nadert het ouddorpsch meer naar het vlaamsch en vooral meer naar het westvlaamsch, dan naar het zeeuwsch en het hollandsch. Zeer oude vormen zijn in het ouddorpsch bewaard gebleven, oude vormen die reeds lang uit alle noordnederlandsche tongvallen zijn gesleten en nog slechts hier en daar in enkele zuidnederlandsche tongvallen voortleven. In één woord, het ouddorpsch is een van de oudste en oorspronkelijkste nederduitsche tongvallen van Noord-Nederland.

In een enkel opzicht nadert het ouddorpsch meer naar het zeeuwsch

dan het gewone overflakeesch doet, namelijk in de uitspraak der *h*, die door de Ouddorpers zoomin altijd en overal wordt uitgesproken als dat ze, op zeeuwsche wijze nooit en nergens wordt voortgebracht. De Ouddorpers spreken nu eens de *h* uit, en dan eens niet, al naar hun dit in den mond komt en al naar hun gevoel voor welluidendheid het voorschrijft. De zeeuwsche zware *a* of *oa* in woorden als *vader*, enz. wordt in den ouddorper tongval nog zwaarder uitgesproken en staat volkomen gelijk met de vlaamsche *a* die in vele vlaamsche en brabantsche tongvallen niets meer of minder dan een heldere *o* is. De blatende *æ* in plaats van de nederlandsche volkomene *a* komt ook, op zeeuwsche wijze, in den ouddorper tongval voor; echter minder dan in het gewone overflakeesch en dan in de echte zeeuwsche tongvallen. Zoo spreekt men te Ouddorp van *goë*, *sloë* en *stoë* (*go-e*, *slo-e* en *sto-e*) voor *gaë*, *slaë* en *staë*, *ga-e*, *sla-e* en *sta-e*, gaan, slaan en staan, waar het gewone zeeuwsch *gææ*, *slææ* en *stææ*, *gæ*, *slæ* en *stæ* heeft. Deze *o* in plaats van de nederlandsche *a* komt volkomen met de vlaamsche uitspraak overeen. De grootste merkwaardigheid van den ouddorper tongval, het bewijs van zijn oorspronkelijkheid en oudheid tevens, vindt men vs. 14 bl. 174 II op *liëne*.

Het voormalige eiland West-Voorne schijnt reeds zeer vroeg een vaste bevolking gehad te hebben en een der oudste bewoonde plaatsen van ons land te zijn. In oude tijden lag er de stad Utla, Uutla, Uitla (verkeerdelijk door velen Wtlam, Witlam genoemd), in der tijd een belangrijke koopstad aan den breeden Maasmond of de oudtijds zoo genoemde Helle, Hellemond, waarvan de namen Hellevoet en Brielle (Bri-elle, Bri-helle, Breê-helle, Breed-helle?). In de zeventiende eeuw zag men aan het strand van West-Voorne bij zeer lage ebbe, nog de overblijfsels van deze verdronkene stad. Deze sedert geheel verdwenene en door den vloed bedolvene bouwvallen droegen bij de bewoners van Goeree den naam van de Oude Wereld. Is het wellicht nog het nageslacht van de bevolking dezer oude stad Uutla, dat thans de bevolking van 't Land van Goeree uitmaakt? De naam Ouddorp duidt ook een hooge oudheid aan.

Men kan den tongval van Ouddorp beschouwen als in de zelfde verhouding te staan tot het gewone overflakeesch, als de vlaardingsche en maassluissche en vooral als de oostvoornsche tongval staat tot het gewone maashollandsch en even als het strandhollandsch tot het gewone hollandsch staat. Een soortgelijk onderscheid bestaat er ook, zij het dan ook in veel mindere mate, tusschen den tongval van het dorp Westkappel of Westkapelle op het eiland Walcheren

en dien van de andere walchersche dorpen. Het is een zeer merkwaardig feit dat de tongval van de westelijkste plaatsen van ons land, aan het strand der Noordzee, in Holland en Zeeland, zoo zeer bijzonder is en zoo sterk afwijkt van de gewone nederduitsche tongvallen die men in die gewesten binnen de duinen en binnen in 't land spreekt. Vormt de bevolking van deze plaatsen, van Egmond aan zee, van Zandvoort, van Noordwijk- en Katwijk aan zee, van Scheveningen, (van Vlaardingen en Maassluis?) van Oostvoorne, van Ouddorp en van Westkappel wellicht het overblijfsel van het volk dat oudtijds nog verder westelijk woonde, langs het strand der Noordzee, en welk strand zich toen veel verder westelijk uitstrekte? Getuige Brittenburg en Kalla of Kallo, thans verre bewesten het hollandsche strand, in de Noordzee verdronken liggende.

134.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET DORP OUDDORP OP WEST-VOORNE.

Medegedeeld door den heer A. T. VOLK, rustend hoofdonderwijzer te Ouddorp.

Juli 1870.

(In nederlandsche spelling).

11. 'N zeker minse had twèë jonges.

12. En de jongste van die zei tegen z'n voèder: voèder! geef mi 't dèël van 't goed dat ik mot ewwe; en z'n voèder gaf 't em.

13. En niet veel dæge dæærnæ, is de jonkste zeun, toe i alles bi mekaar epakt ad, mit pak en zak op etrokke næ 'n land dat dæær vaarde of was, en i leefde dæær as 'n deurbringer.

14. En toe i alles deur de billen elapt ad, toe kwam 'r 'n gròëte dierte in dat land, en i begos gebrek te liëne.

15. En i ging hèën en voegde 'm bi èèn van de burgers van dat land, en die stierde 'm næ 't veld om de verkes-te weiëne.

16. En i ad grææg z'n buuk wille volle mit verkes-ete; mer niemand gaf 't em.

17. En toe i tot inkeer was ekomme, zei i: hoev'l knechs van me voëder ewwe volop te etene, en ik mot ier honger liëne.

18. Ik zal opstoë en næ me voëder goë, en ik zal zegge: voëder! ik eb zonde begoë tegen den hemel en tegen joe.

19. En ik bin noe nie m'r wæærd je zeun enoemd te wore; neem 'me mæær as èën van je arrebeiers in je dienst.

20. En toe i was op estoë ging i næ z'n voëder. Hi was nog vaarde van huus of, toe zag z'n voëder 'm al ankomme en die was 'r over uut, zoo'n beklag ad i mit 'em. Hi liep næ 'm toe, pakte 'm om z'n hals en koste 'm.

21. En de zeun zei tegen 'm: voëder! ik eb zonde begoë tegen den hemel en tegen joe, en noe bin 'k nie m'r wæærd om je zeun enoemd te wore.

22. Mæær de voëder zei tegen z'n knechs: bring gau de beste kleeren hier om an te doene, geef 'm 'n ring an z'n vinger en schoenen an ze' bèënen.

23. En hææl 't mestkalf en slacht 't, en læte wile etene en blië weze.

24. Want deze zeun van me was dòëd en noe is i weer levend ewore, en i was kwiit en is noe weerom evonge. Toe begonne ze pleizier te hewwen.

25. En z'n ouste zeun was in 't veld, en toe i weig ging, en bi huus begos te komme, hoorde i 't tremult.

26. En toe i èën van de knechs bi z'n eroepe ad, vroeg i wat er goënde was.

27. En die knecht zei 'm: wel! je broer is ekomme en je voëder eit 't mestkalf eslacht omdat i weer ezond 't huus ekommen is.

28. Mæær i wier boos en i wilde nie in huus goë. Toe kwam z'n voëder næ bute en olkte 'm.

29. Mæær toe zei i tegen z'n voëder: ik eb je al zoo veel jære ediend en ik ben nòit tegen je op estoë, en ik heb òk nòit wat tegen je misdæ, en miin eb je nog nie 'n geit egeve om 'is leut te ewwe mit me kammeraas.

30. Mæær noe deze zeun van je ekommen is, die je goed mit hoeren deur ebrocht eit, noe eb je voor ziin 't mestkalf eslacht.

31. Toe zei de voëder: kind! joe bint altiid bi miin en al 't mine is voor joe.

32. Wile moge noe wel vròòlik en blië weze; want deze broer van je was dòëd en noe is i weer levendig ewore; i was kwiit en noe is i weerom evonge.

AANTEEKENINGEN.

De *èë* klinkt duidelijk tweelettergrepig, als een zeer scherpe opene *e* die door een toonlooze *e* wordt gevolgd. De *òë* klinkt eveneens tweelettergrepig, als een scherpe, opene *o* die door een toonlooze *e* wordt gevolgd. De *æ* heeft den blatenden klank die tusschen *a* en *e* in ligt. De *ò* is een zeer scherpe, opene *o*, bijna als *ao* klinkende.

13. *Vaarde*, verre; zie vs. 13 bl. 169 II.

14. *Deur de billen lappen*, verkwisten, doorbrengen, is een uitdrukking die in de nederlandsche volkstaal vrij algemeen is. Zie vs. 30 bl. 120 I.

Dierte, duurte; zoo ook *vier*, vuur; *stiere*, sturen, enz., behoort tot het zeeuwsche en vlaamsche taaleigen, maar kwam vroeger ook in den hollandschen tongval voor. Zie vs. 14 bl. 124 II.

Begos, begon, even als *kos* voor *kon*, behoort tot het nederfrankische taaleigen. Zie vs. 24 bl. 152 II op *begoste*.

Liëne, lijden, van *liden*, *liën*, *lië*, maar in de onbepaalde wijs als het voorvoegsel *te* 't werkwoord vooraf gaat (in den dativus dus) *liëne*, even als *te weiëne* in vs. 15. enz. Dit goereesche *liëne*, *weiëne* is oorspronkelijk en voluit *te liënen*, *te lidenen*, *te lijdenen; te weiënen*, *te weidenen;* de *n* is er achter weg gesleten. De echte Hollanders hebben de geheele laatste lettergreep van dezen woordvorm verloren, en zeggen zoo wel *te lije* als *lije*, *te weie* als *weie*. Bij de Friezen is deze oude vorm nog gedeeltelijk bewaard gebleven, men laat achter de werkwoorden die in de onbepaalde wijs staan en door *te* worden beheerscht, duidelijk een *n* hooren, terwijl deze letter achter de werkwoorden in andere wijzen en tijden verdwenen is. Zoo zeit men te Leeuwarden: *ik wu* (wilde) *wel werke*, *mar 'k hew niks te werken.* In alle friesche tongvallen wordt dit onderscheid getrouw in acht genomen. De tongval van West-Voorne, even als die van enkele andere plaatsen in Zeeland en vooral in Vlaanderen, komt dus in dit opzicht, het naast aan den oorspronkelijken vorm.

18. *Opstoë*, opstaan; *goë*, gaan; zie vs. 18 bl. 170 II.

23. *Wile*, wij, van *wiluden*, wijluiden of wijlieden; zie vs. 24 bl. 170 II.

24. *Evonge*, gevongen, hier *gevonden* beteekenende; zie vs. 24 bl. 159 II.

25. *Weig*, weg, vormt den overgang van het friesche *wei* tot het saksische en frankische *weg*.

26. *Tremult*, basterdwoord van het fransche *tumulte*, komt overal in de volksspraak van Nederland voor.

27. *Bi z'n*, woordelijk *bij zijn*, bij zich, of oorspronkelijk bij hem; zie vs. 20 bl. 165 II.

28. *Olkte*, smeekte, van *olke*, smeeken, vooral: vleiend smeeken, schijnt een eigenaardig westvoornsch woord te zijn; 't kwam mij althans nergens elders voor. Kan *olke* ook *oolike*, *oolijken* zijn, van *oolijk*, *odelijk?*

29. *Leut*, pret, genoegen; zie vs. 29 bl. 162 II.

XXVII. ZEELAND.

De verschillende tongvallen die in de provincie Zeeland gesproken worden, behooren allen tot de friso-frankische tongvallegroep der nederduitsche taal, behalve die van de stad Hulst en van 't zoogenoemde Land van Hulst, welke zuiver frankisch zijn. Ze staan van alle friso-frankische tongvallen het naaste aan de zuiver frankische tongvallen van Vlaanderen en vormen den overgang van de friso-frankische tot de zuiver frankische tongvallegroepen. Onderling verschillen ze slechts weinig; vooral die welke in het eigenlijke Zeeland, op de zeeuwsche eilanden dus, gesproken worden, leveren onderling slechts geringe en geheel onwezenlijke verschillen op, en vormen met elkander een tamelijk afgerond geheel, het zeeuwsch. Tot het zeeuwsch moeten ook de tongvallen van 't eiland Over-Flakee en West-Voorne of Goeree worden gerekend, zooals op bl. 165 II reeds is vermeld; maar de onderscheidene tongvallen die in het zuidelijke deel van Zeeland, bezuiden de Hont of Wester-Schelde, in Zeeuwsch-Vlaanderen (behalve Hulst) gesproken worden, behooren niet tot het eigenlijke zeeuwsch, maar staan tusschen zeeuwsch en vlaamsch in. Langs de zeeuwsch-brabantsche grenzen staan de zeeuwsche en noordbrabantsche tongvallen scherp tegen elkander over en worden niet door tusschentongvallen geleidelijk aan elkander verbonden. Vooral tusschen Tolen en Bergen-op-Zoom, tusschen Rilland en Woensdrecht, welke beide laatste plaatsen door den dam in 't Krekerak thans zoo nauw aan elkander zijn verbonden en zoo na bij elkander zijn gebracht, valt deze scherpe afscheiding tusschen zeeuwsch en brabantsch, en dat wel niet alleen wat de volkstaal betreft, maar ook in alle andere opzichten, duidelijk in 't oog. Naar 't noorden en naar 't zuiden echter gaan de zeeuwsche tongvallen geleidelijk, door tusschentongvallen, hier in 't hollandsch, daar in 't vlaamsch over.

Even als Zeeland, door zijn aardrijkskundige ligging, Holland en Vlaanderen verbindt, zoo verbinden ook de zeeuwsche tongvallen het hollandsch en het vlaamsch; het zeeuwsch vormt een geleidelijken

overgang van de hollandsche tot de vlaamsche en vooral tot de westvlaamsche tongvallen.

Boven is reeds gezeid dat het zeeuwsch tot de friso-frankische tongvallegroep behoorde; het vormt echter in deze hoofdgroep van nederduitsche tongvallen een ondergroep, die zich, door menige eigenaardigheid, vooral scherp van de friso-frankische tongvallen van Noord-Holland en Friesland onderscheidt. De beste bepaling van het zeeuwsch kan men geven door te zeggen dat het een eigenaardige friso-frankische tongval is, waarin het frankische bestanddeel den boventoon voert, dat het hier meer, daar minder sterk naar het vlaamsch overhelt, dat 't eenige, doch slechts weinige eigenaardige woorden bevat, en met een zeer eigenaardigen tongslag (*accent*) uitgesproken wordt. Inderdaad verschilt het zeeuwsch veel minder van het hollandsch dan dit oppervlakkig het geval schijnt. Menig Hollander en menig ander Nederlander verstaat slechts weinig of niets van de dagelijksche spreektaal der zeeuwsche boeren, vooral niet als hij voor 't eerst zeeuwsch hoort spreken. Wat zal een Hollander verstaan b. v. uit de woorden: *a-je-'t-oue toe-je-'t-oa?* hebt gij het gehouden, toen gij het hadt? Uit: *pos-'n pæær-oare*, pas een paar andere (schoenen). Uit: *'k et ni-j-at*, ik heb het niet gehad, enz. Maar deze onverstaanbaarheid van het zeeuwsch, afgezien natuurlijk van de eigene zeeuwsche uitspraak van vele klanken, is veel minder, of liever in 't geheel niet het gevolg van de bijzondere woorden der Zeeuwen, als wel van hun zeer bijzonderen tongslag. De Zeeuwen laten namelijk zooveel mogelijk de woorden in elkander vloeien en spreken op een eigenaardigen, min of meer zingenden toon. Deze zangerigheid in den zeeuwschen tongslag is minder sterk dan in het strandhollandsch, maar geheel anders van toon.

Het zeeuwsch is over al de zeeuwsche eilanden verspreid, en wordt er zoowel ten platten lande als in de steden gesproken. Toch is er nog al eenig onderscheid tusschen den eenen en den anderen zeeuwschen tongval. De tongvallen der dorpelingen zijn zuiverder zeeuwsch, die der stedelingen hellen meer naar het hollandsch over. Modern hollandsch wordt door de aanzienlijkste stedelingen hoe langer hoe meer gesproken; vooral te Middelburg is het moderne hollandsch zeer verspreid en verdringt hoe langer hoe meer den oorspronkelijk zeeuwschen tongval dier hoofdstad. In de kleinere steden, Arnemuiden, Brouwershaven en Tolen echter, blijft het zeeuwsch nog steeds bij alle inwoners in gebruik.

Een der meest bekende eigenaardigheden van de zeeuwsche tongvallen is het niet uitspreken der letter *h*. Deze eigenaardigheid, die

ook in Vlaanderen en Brabant zeer algemeen is, en tevens, gelijk reeds is aangewezen, ook in menigen hollandschen en friso-saksischen tongval voorkomt, is aan alle echte zeeuwsche tongvallen eigen. Echte ouderwetsche Zeeuwen spreken de *h* letterlijk nooit uit en kunnen dit zelfs niet. Indien ze met alle geweld de *h* toch willen uitspreken, brengen velen, voornamelijk de min ontwikkelden en die niet of kwalijk lezen kunnen, een *ch* of *cha* voort, even als de zoogenoemde Liplappen op Java doen. Zelfs in geschrifte vervallen de Zeeuwen, natuurlijk de min ontwikkelden, dikwijls tot deze fout. Meer dan eens heb ik in brieven door Zeeuwen geschreven, de woorden hebben, houden, enz. door *gebben*, *gouden* zien afgebeeld. Andere Zeeuwen, die wel weten dat de *h* niet als *ch* moet worden uitgesproken, en die toch onmogelijk de rechte uitspraak van die letter kunnen vatten, noemen haar slecht weg *a*, en dan ter nadere bepaling en ter onderscheiding van den klinker *a*, *groote a* of, naar den vorm der letter, *stoel-a*. Oude, onontwikkelde Zeeuwen heb ik de *h* zoo hooren omschrijven, wanneer ze die letter afzonderlijk wilden noemen. Een echte Zeeuw, ongedwongen met de zijnen sprekende, zal nooit de *h* doen hooren. De bewering, die dikwijls wordt uitgesproken, dat de Zeeuwen de *h* niet uitspreken waar ze behoort, en wel waar ze niet behoort, is dus volkomen onwaar. Zwollenaren, Deventerslui en andere Overijsselaars, benevens Flielanders, Egmonders en andere Strand-Hollanders doen dit wel, maar Zeeuwen als ze ongedwongen en natuurlijk spreken, letterlijk nooit. Maar de omstandigheid, dat de Zeeuwen dit gebrek in hun tongslag zeer wel kennen en wel weten dat sommige woorden met een *h* beginnen en andere niet, terwijl ze, natuurlijk de ongeletterden of zij die slechts weinig lezen en schrijven kunnen, niet duidelijk weten welke woorden met die letter beginnen en welke niet, verleidt sommigen van hen om de *h* te plaatsen waar ze niet behoort. Maar dit gebeurt slechts dan, als de Zeeuwen zich zelven geweld aandoen om deftig of hollandsch te spreken, b.v. in hun gebeden (wis dwaas genoeg!), of als ze in 't openbaar in eenige vergadering 't woord voeren, of, als gezeid is, in geschrifte. Dan hoort (of ziet) men uitdrukkingen als deze: *in den emel en op haarde*, of: *mijne eeren en hingelanden!* enz.

Woorden, die slechts aan het zeeuwsch en aan geen anderen nederduitschen tongval eigen zijn, bestaan er slechts in kleinen getale; vele woorden, die als eigenaardig zeeuwsch worden aangegeven, zijn oorspronkelijk ook in andere nederduitsche tongvallen, vooral in 't hollandsch en vlaamsch in gebruik geweest, of kwamen oudtijds in

alle nederduitsche, vooral in alle nederfrankische tongvallen voor. Ze zijn eenvoudig verouderd, uit andere tongvallen gesleten, in de zeeuwsche bewaard gebleven. De afgelegenheid der zeeuwsche eilanden en de afgezonderdheid waarin vooral de zeeuwsche plattelandsbevolking daardoor tot heden toe leefde, is hiervan de oorzaak. Zulke woorden zijn: *puut*, kikvorsch, nog heden in gansch Vlaanderen in gebruik. *Vele*, viool, eveneens nog in gansch Vlaanderen in gebruik, is 't oude *vedel*. *Weeg*, wand, namelijk de houten wand eener schuur, is ook in geheel Vlaanderen en Brabant in gebruik en verwant met het verouderende friesche *weach*. *Tuun*, omheining, is goed oud hollandsch (men denke aan den hollandschen *tuyn*), en tevens nog in menig nedersaksischen tongval, vooral van Neder-Duitschland, in volle gebruik. *Stute*, boterham, is het zelfde woord als het friesche *stût*, *stuut*, het drentsche *stoete*, een fijn roggenbrood. *Oot* of *ood* (*hood*), hoofd. *Kuus*, schoon, zuiver, zindelijk, oorspronkelijk hetzelfde woord als het hollandsche *kuisch*, ofschoon dit nu ook een andere beteekenis heeft. *Kachel*, *kacheltje*, veulen, eveneens westvlaamsch, en verwant met de woorden *guil*, *gaul*. *Garre*, reet, ook westvlaamsch; friesch *kier* en engelsch *yar*, enz.

Eigenaardig zeeuwsche woorden, voor zoo verre mij bekend, zijn: *guus*, *gues*, kind, kinderen; *kelf*, zindelijk; *daken*, aanstonds; *vate* of *væte*, drenkplaats voor het vee; *puutjes*, handjes van kleine kinderen, enz. Maar deze woorden, behalve *guus* en *puutjes* zijn niet eens over geheel Zeeland verspreid noch algemeen bekend, en beginnen reeds te verouderen.

Over het algemeen heeft het zeeuwsch een goeden klank, is volstrekt niet onbevallig en in 't geheel niet stootend en grof. Het wordt door het volk veel zuiverder gesproken en met beter inachtneming van taalregels, dan de Hollanders hun tongvallen spreken. Het natuurlijke ingeschapene gevoel voor taalzuiverheid is dan ook bij het zeeuwsche volk nog zeer levendig en onverbasterd. Het eenige, wat men met recht op het zeeuwsch kan aanmerken, is de zware klank der *a* in enkele woorden, waardoor deze letter den onbehagelijken klank van *oa* krijgt. Deze zware uitspraak van de *a*, zoo onaangenaam klinkende in friesche en hollandsche ooren, is in alle zeeuwsche tongvallen niet even sterk verbreid; zoo komt deze klank in de tongvallen van Zeeland beoosten Schelde (Schouwen, Duiveland, Tolen) minder voor dan in die bewesten Schelde (Beveland, Walcheren). Hoe zuidelijker in Zeeland, hoe meer de *oa* op den voorgrond treedt. Maar aan de lange *a* van andere woorden geven de Zeeuwen juist den tegenovergestelden klank, den blatenden klank

van *æ*. Een zuivere, lange, volkomene (*italian*) *a* hoort men van de Zeeuwen weinig; ze vervallen bij de uitspraak van deze letter in de beide uitersten.

Alle Zeeuwen onderscheiden verder in hun uitspraak ook zeer nauwkeurig tusschen de zachtlange en de scherplange *o* en *e*. De scherplange *o* en *e*, en vooral deze laatste, worden door hen duidelijk als tweeklanken uitgesproken. Voor de verschillende klanken van deze letters hebben ze een buitengewoon fijn gehoor, en daardoor dus in den regel een vasten leiddraad voor de geijkte spelling der woorden, waarin deze letters voorkomen, namelijk of ze met een dubbele of een enkele *o* of *e* moeten geschreven worden. Zij maken in de uitspraak een groot onderscheid tusschen kool (bloemkool) en kool (steenkool), in tegen overstelling van de Friezen en van de meeste Hollanders (behalve zij die maashollandsch spreken), die niet slechts deze woorden volkomen gelijk uitspreken, maar in den regel niet eens kunnen hooren dat de Zeeuwen hierin onderscheid maken. Met de Friezen, Neder-Saksen, West-Vlámingen, enz. gemeen, hebben de Zeeuwen de uitspraak van de nederlandsche *ui* als zuivere, lange *u*, en der nederlandsche *ij* als zuivere, lange *i*. Enkele woorden echter, die in Holland, Brabant en Oost-Vlaanderen den *ij*klank hebben, en in Friesland regelmatig met de zuivere, lange *i* worden uitgesproken, hebben in 't zeeuwsch, onregelmatig, op deensche wijze, den langen, zuiveren *u*klank. Zoo is b. v. het nederlandsche woord *wijf*, *wiif* (*wîf*) in 't friesch, *wuuf* (*wuef*, *wüf*) in 't 't zeeuwsch; *vijf* in 't hollandsch, *fiif* in 't friesch, *vuuf* in 't zeeuwsch; *pijp*, *piip*, in 't zeeuwsch *pupe;* blijven, in 't friesch *bliuwe*, *bljouwe*, *blive*, maar *blùve* in 't zeeuwsch, enz. Van daar dan ook dat sommige Zeeuwen, zooals de Middelburgers en anderen die hun zeeuwsche spraak willen verkrachten en de Hollanders willen nabauwen, spreken van *vuif* voor *vijf* en van *puip* voor *pijp*, omdat ze wel weten dat een lange, zeeuwsche *u* in 't hollandsch als *ui* luidt. Een andere overeenkomst tusschen zeeuwsch en friesch is de oude, zuivere uitspraak der *ie* als een echten tweeklank, duidelijk onderscheiden van den zuiveren, langen *i*, welke laatste klank door de Hollanders algemeen en geheel ten onrechte, aan de *ie* gegeven wordt. Het zeeuwsche en friesche *lief* (bevallig) klinkt geheel anders dan *liif* (lijf); *riem* (lederen band) geheel anders dan *riim* (rijm); het eerste is een tweeklank, het laatste een enkelklank. De zeeuwsche en friesche uitspraak is ook hier, even als in de meeste andere gevallen, zuiverder en oorspronkelijker, dus beter, dan de hollandsche.

In het eerste deel van A DE JAGER's T a a l k u n d i g M a g a z ij n

komt een verhandeling voor van Mr. A. F. SIFFLÉ, Over het zeeuwsche taaleigen.

De tongvallen van Zeeland beoosten Schelde, van de eilanden Schouwen, Duiveland, Tolen en Filipsland dus, vormen een afzonderlijke groep van het zeeuwsch, tegenover de tongvallen van Zeeland bewesten Schelde of van de eiland Noord- en Zuid-Beveland met Wolfaartsdijk, en van Walcheren. Eerstgenoemden hellen eenigszins meer naar het hollandsch, laatstgenoemden naar het vlaamsch over. Toch is het verschil tusschen beide zeeuwsche tongvallegroepen slechts gering en onwezenlijk.

De plattelandstongvallen van de eilanden Schouwen of 't Land van Zieriksee en Duiveland zijn onderling nagenoeg geheel gelijk. Ik wil hier dan ook slechts een enkele proeve meedeelen van die tongvallen.

Te Zieriksee spreekt men hoe langer hoe meer modern hollandsch of een slechts zwak gekleurd zeeuwsch; te Brouwershaven meer algemeen goed zeeuwsch.

Over den tongval van Schouwen vindt men eenige bijzonderheden van de hand des heeren H. M. C. VAN OOSTERZEE, in den Zeeuwschen volks-almanak voor het jaar 1846. In het tijdschrift Europa, jaargang 1870, komt een stuk voor, waarin zeer vele zeeuwsche woorden en uitdrukkingen opgenomen zijn; dit stuk is ook onder den titel Potloodschetsen uit het land van Zierikzee door W. N. WOLTERINK, in 1870 te Dordrecht afzonderlijk uitgegeven. Deze novelle, of hoe het heeten moet, is uit een dialectologisch oogpunt beschouwd, van uiterst geringe waarde en moet met voorzichtigheid worden gebruikt. De schrijver er van heeft eenige zeeuwsche woorden en uitdrukkingen hooren gebruiken, heeft die verzameld en in zijn geschrift te pas gebracht; maar tot het wezen van den zeeuwschen tongval is hij niet doorgedrongen. Hij heeft de Zeeuwen nog niet eens leeren verstaan. Zoo geeft hij aan zijn Zeeuwen nu en dan het woordje *yes* en *jes* in den mond, als ze *ja* willen zeggen, volkomen alsof de Zeeuwen dit engelsche woordje werkelijk gebruikten en alsof dit goed zeeuwsch was. Dit is intusschen volkomen onwaar. Het zeeuwsche *ja* op zich zelve luidt als *jœ;* maar de Zeeuwen antwoorden zelden op eenige vraag met *jœ* alléen; vraagt men b. v. zijt gij koud? dan luidt het antwoord *jœ ik* of snel gesproken *jœk*; vraagt men: is hij koud? 't antwoord luidt: *jœ hij*, *jœ hi*, snel gesproken *jœi;* vraagt men: loopt dat kind al? men zal antwoorden *jœ het*, *jœ 't*, snel gesproken *jœt* of *jet*. Zoo is het ook met het vermeende engelsche *yes* of *jes* der Schouwenaars en Duivelanders. Dit *jes* is niets anders als

een samentrekking van *jœ zi*, ja zij, als antwoord op een vraag als deze: gaat Tannetje mee? *jœ zi*, *jœ ze*, *jœs*, *jes*; leggen uwe kippen al? *jœ zi* of *jes*. Deze wijze van antwoorden is ook over geheel West-Vlaanderen en Fransch-Vlaanderen verspreid.

135.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET DORP BURG OP SCHOUWEN.

Medegedeeld door den heer J. A. MANUS VAN DER JAGT, hoofdonderwijzer te Burg.

Juli 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. 'N zeker mens ad twèë zeuns.

12. In den jongsten van ulli zei tegen z'n voader: voader! geef m'n 't dèël van 't goed da' m'n toekomt. In i dèëlde ze 't goed.

13. In niet veel dægen dæærop, toe de jongste zeune olles bi mekoare vergæærd ad, is i èëne gereisd næ 'n vaar land, in dæær eit i z'n goed deur ebrocht, in i leefde in overdææd.

14. In as i 't ollemæle verteerd ad, wier dæær 'n gròëten ongersnòëd in dat land in i begon gebrek te liën.

15. In i gïing èëne in kwam bi èën van de burgers van dat land, in die stierde 'm op z'n land om de verkens te weien.

16. In i wou grææg z'n buuk vulle mit 't èëten, dat de verkens æten; mar niemand gaf 't 'm.

17. In toe i z'n eige bedocht ad, zei 'n: oeveel errebeiers van m'n voader è' 'n overvloed van bròëd in ik vergæ van onger.

18. Ik zal opstæ in næ m'n voader gæ in ik zal 'm zeie: voader! ik è' gezondigd tegen den emel in tegen joe.

19. In ik bin nie meer wæærd om je zeune 'noemd te worre; mææk m'n as èën van je errebeiers.

20. In i stong op in i gïing næ ze voader; in as i nog voare van 'm was, zag ze voader 'm al ankomme in die wier inwendig mit meeliĕ bewoge; i liep næ z'n toe, viel 'm om z'n ols in koste 'm.

21. In de zeune zei tegen 'm: voader! ik è' gezondigd tegen den emel in tegen joe, in ik bin nie meer wæærd om je zeune 'noemd te worre.

22. Mar de voader zei tegen z'n knechs: briingt 't beste pak kleeren ier in doet 'm dat an, in geef 'n riing an z'n and in schoenen an z'n voeten.

23. In briingt 't gemaste kolf in slacht 't; læte m'n èëte in vrooilik weze.

24. Want deze zeune van me was dòëd in i is weer levendig geworre; in i was verlore in i is gevonde. In toe begonne ze vrooilik te weze.

25. In z'n ouste zeune was in 't veld; in toe i dichte bi uus kwææm, oord' i 't gezang in 't gedans.

26. In toe i èën van de knechs gerope ao', vroeg i wat dat mocht weze.

27. In die knecht zei tegen 'm: wel! je bròer is gekomme in je voader eit 't gemaste kolf geslacht, omdat i 'm gezond vromme gekregen eit.

28. Mar i wier boos in i wou nie binne komme; dæærop giing ze voader næ bute in bidde 'm.

29. Mar de zeune zei tegen z'n voader: kiik noe is an! ik diene je noe ol zoo veel jæren in 'k è' nog nooit je gebod overtreë, in j' ei' me nog nooit 'n bokje gegeve da 'k mi' me vrinden is vrooilik kon weze.

30. Mar noe dat deze zeune van je terug gekommen is, die je goed mit oeren deur gebrocht eit, noe ei je voor 'um 't 'maste kolf eslacht.

31. In i zei tegen 'm: kind! ji bin oltoos bi m'n, in ol 't mine is 't joeë.

32. M'n oore dan vrooilik in bli te wezen; want deze broer van je was dòëd in i is weer levendig geworre, in i was verlore in i is vromme gevonde.

AANTEEKENINGEN.

De *èë* klinkt als een zeer scherpe, lange *e*, bijna als de friesche *ea*, die door een toonlooze *e* gevolgd wordt. De *òë* eveneens als een zeer scherpe, lange *o*, bijna als *ao*, die door een toonlooze *e* gevolgd wordt. De *oa* klinkt tusschen *o* en *a* in, even als de *æ* tusschen *e* en *a* in. De *è* klinkt als in 't fransch.

11. *Zeuns*, zonen; zoo ook *weunen*, wonen; *euninkt*, honig, enz.

12. *Ulli*, *hulli*, *hunlie*, hunlieden, hen. Zie vs. 15 bl. 136 II.

Voader klinkt tegenwoordig meestal met een zuivere, lange *a* op hollandsche wijze; *voader* geldt te Burg voor ouderwetsch.

13. De onvolkomene *a* voor *l* wordt, even als in 't engelsch en friesch, als een onvolkomene heldere *o* uitgesproken; dus *ol*, al; *olles*, alles; *ols*, hals; *kolf*, kalf, enz. Zie vs. 13 bl. 28 II.

Èëne, henen, heen.

Vaar, ver, maar in vs. 20 *voare*, verre: zie vs 13 bl. 169 II.

15. *Giing*, ging, wisselt af met *gong*. Zie vs. 20 bl. 47 II.

Stierde, stuurde; zie vs. 14 bl. 174 II op *dierte*.

17. *È'*, *ebbe*, *ebben*, hebben.

18. *Opstœ*, opstaan en *gœ*, gaan; zie vs. 18 bl. 170 II.

Zeie, zeggen; zoo ook *leie*, leggen; deze regelmatige vormen hoort men in andere zeeuwsche tongvallen weinig of in 't geheel niet. Zie vs. 18 bl. 42 I.

19. *'Noemd*, *enoemd*, genoemd. Het oorspronkelijke zeeuwsch heeft de toonlooze *e* vóor de verledene deelwoorden; ze gaat echter in 't vlugge spreken dikwijls verloren. Maar tegenwoordig komt de modern hollandsche en nedérlandsche vorm met 't voorvoegsel *ge* meer en meer in zwang. Er heerscht tegenwoordig in de zeeuwsche tongvallen veel willekeur in 't gebruik van *ge* (*genoemd*) en *e* (*enoemd*), zoowel als in 't weglaten van 't voorvoegsel (*'noemd*). Dit hangt af van de welluidendheid en van de meerdere of mindere moeite die de spreker aanwendt om hollandsch en niet zeeuwsch te spreken.

20. *Nœ z'n toe*, naar hem toe; zie vs. 27 bl. 175 II.

25. *Kwœœm*, wisselt in 't gebruik af met *kwam*.

27. *Vromme*, verknoeid van *weeromme*, weerom.

De tongval van 't eiland Duiveland komt geheel met dien van Schouwen overeen. Slechts in enkele woorden kan men eenig verschil opmerken, b. v. in 't duivelandsche *zunne* en *tunne*, op Schouwen *zun* en *tun*, zòn en ton, enz.

De tongval van het eiland Tolen of Ter Tolen, die in al de dorpen van dat eiland, zoowel als in het stadje Tolen en ook op het eiland Filipsland gesproken wordt, wijkt eenigszins meer van den schouwschen tongval af. Het hollandsche bestanddeel, dat in den schouwschen tongval, hoe weinig dan ook, nog aanwezig is, treedt in het toolsch nog meer op den achtergrond. Het toolsch is zuiverder zeeuwsch dan het schouwsch.

136.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET EILAND TOLEN.

Medegedeeld door den heer J. THEUNISSE, onder-directeur van het rijks-telegraafkantoor te Leeuwarden.

December 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. 'N zeker mense ao' twèë zeuns.

12. En den joengsten van die twèë zei tegen z'n voader: voader! gee' me m'n possie van 't goed, die miin toekomt. En i dèëlde ulder 't goed.

13. En nie' vee' dæge næderand. toen de joengste zeune olles bi mekoare ao', is 'n op reize gegæ næ 'n var land, en dæær eit 'n z'n goed deurgebrocht, levende op 'n overdædige maniere.

14. En toen 'n olles verteerd ao', kwam 'r 'n gròàten oengersnòàd in dat land en toen begon 'n gebrek te liën.

15. En toen giing 'n èëne en vervoegde z'n eige bi èën van de burgers van dat land, en die stierden 'm op z'n land om de verkes te wachten.

16. En i ao' 'r gròàten zin in om z'n buuk vol t' eten mee t' vreten dat de verkes æten, mæ' da' kreeg 'n van gèën mens.

17. En toen 'n goed over de zæke begon næ te diinken, zei 'n in z'n eige: oe vee' van m'n voaders errebeiers è' overvloed van bròàd en ik vergæ van oenger.

18. Ik za' opstæ en næ m'n voader gæ en ik za' tegen z'n zegge: voader! 'k è' kwææd gedæ tegen den emel en tegen joe.

19. En ik bin nie' mee' wæærd de nææm van je zeune te drægen; mæ' mææk miin dan mæ' toe' èën van je errebeiers.

20. En i stiing op en giing næ z'n voader toe. En toen 'n nog

varre van z'n van dææn was, zag z'n voader 'm en i kreeg vee' mee 'm te doen, en i liep ard næ z'n toe en gaf 'm 'n kos.

21. En de zeune zei tegen z'n voader: voader! 'k è' kwææd gedæ tegen den emel en voo' joe, en ik bin nie mee' wæærd de nææm van je zeune te drægen.

22. Mæ' de voader zei tegen z'n knechs: briing m'n gauw 't beste klèëd en doet 'm dat an en geeft 'm 'n riink an z'n and en, schoenen an z'n voeten.

23. En briing 't gemeste kalf en doet 't dòàd, en læ m'n ete en blië weze.

24. Want m'n zeune was zò goed as dòàd en noe is 'n wee' levendig ge'oare, en i was verlore en is vrom gevonde. En ze begonne blië te wezen.

25. En z'n ouste zeune was op 't land, en toen 'n van 't land vrom kwam en a' dichte bi uus was, òàrden i da' ze zongen en da' ze dansten.

26. En toen riep 'n èën van de knechs bi z'n en vroeg 'm wat o' da' beteikende.

27. En die knecht zei tegen z'n: je broer is vrom gekomme en je voader eit 't gemeste kalf dòàd gedæ omdat i 'm gezond vrom zag.

28. En toen wier d' ouste zeune kwææd en i wilde achèël nie in uus gæ. Mæ' toe giing z'n voader næ buten en bad 'm.

29. Mær i zei tegen z'n voader: ik diene je noe zòà vee' jæær en ik è' nog nooit je gebod overtreë en j' ei miin nog nooit 'n bokje gegeve om mee m'n vrienden is plezier 't ebben.

30. Mæ' noe deze zeune van je vrom gekommen is, die je goed mee oeren deu' gebrocht eit, ei je 't gemeste kalf voo' z'n dòàd gedæ.

31. Mær i zei tegen z'n: kind! je bint oltiid bi m'n en ol 't mine is 't joeë.

32. T' is dan toch zeker we' goed om vroolik en blië te wezen; want je broer was dòàd en i is wee' levendig ge'oare; i was verlore en i is gevonde.

AANTEEKENINGEN.

De *oa* klinkt midden tusschen *o* en *a* in; de *ao* klinkt iets helderder, meer naar de *a* overhellende. De *œ* heeft den blatenden klank die tusschen *a* en *e* in ligt. De *èë* klinkt als een tweeklank, namelijk als een zeer scherpe, lange *e* of friesche *ea*, die door een toonlooze *e* wordt gevolgd. De *òà* klinkt als een zeer heldere, scherpe, lange *o*, die sterk naar de *a* overhelt. De *ė* klinkt als in 't fransch.

11. *Ao'*, *aod*, *ad*, had. De Zeeuwen laten dikwijls, even als de meeste Zuid-Nederlanders, bij vele korte, eenlettergrepige woordjes den medeklinker aan 't slot weg, zonder dat de klinker van dat woord daardoor langer wordt of van klank verandert. Zoo in deze vertaling *gee'*, geef, en *nie'*, niet (beiden ook elders veel in gebruik), *vee'*, veel; *mœ'*, *mœr*, *mææœr*, maar; *za'*, zal; *mee'*, meer; *a'*, al; *da'*, dat; *o'*, of; *deu'*, *deur*, door; *voo'*, voor; *we'*, wel; enz. De welluidendheid en zoetvloeiendheid geeft bij de weglating van deze slotletters den regel aan.

12. *Possie*, verknoeid basterdwoord van 't fransche *portion*, deel, overal in Nederland in gebruik. In Holland luidt dit woord als *porsi*, te Leeuwarden als *pu,sje*.

Ulder, verknoeid en saamgetrokken uit *hunlieder*, *hunlieden*, even als *wulder*, *julder* en *zulder* van *wij- gij-* en *zijlieden*. Deze woordjes zijn algemeen in Zeeland in gebruik. Zie vs. 24 bl. 170 II.

14. *'N*, *en*, hij, is in alle zeeuwsche tongvallen in gebruik. Het is oorspronkelijk *hen*, dat tot *hem* staat in de zelfde verhouding als het hoogduitsche *ihn* tot *ihm*. Het gebruik om de ware persoonlijke voornaamwoorden te vervangen door eenigen verbogenen vorm daarvan of door bezittelijke voornaamwoorden, is in alle zeeuwsche tongvallen verspreid. De Zeeuwen zeggen b. v.: *gaat hen mee? ons gaan ook mee!* voor: gaat hij mee? wij gaan ook mee. Zie vs. 14 bl. 169 II.

15. *Èëne*, henen, heen.

Stierden, stuurde; zie vs. 14 bl. 174 II op *dierte*.

Wachten, hoeden, zie vs. 15 bl. 169 II op *wachten*.

17. *Diinken*, van het verouderde *dinken* (friesch *thinke*) denken: zie vs. 15 bl. 169 II op 't woord *giing*.

18. *Opstœ*, opstaan en *gœ*, gaan; zie vs. 18 bl. 170 II.

20. *Stiing*, stond; zie vs. 20 bl. 47 II op *stong*.

23. *Doet 't dòàd*, slacht het; *slachten* is in de zeeuwsche en vlaamsche volkstaal weinig in gebruik; men zeit gewoonlijk: *dood doen*.

24. *Ge'oarę*, *ge'orre*, *geworre*, geworden; in andere zeeuwsche tongvallen is het *ge'ore* en door samentrekking *g'ore*, *gore*, en dit weer door een tweede, geheel onjuiste voorvoeging van *ge* of 't ouderwetsche *e*, *egore*, *gegore;* dat is dus *gegeworden*.

Vrom, weerom; zie vs. 27 bl. 184 II.

28. *Achèël*, een zonderling verknoeid zeeuwsch woord, dat voor *geheel* staat en oorspronkelijk ook *geheel* is. Het toont den overgang van *h*, dat struikelblok der Zeeuwen, in *ch* aan, of misschien de verscherping van *g*, *gh* (*g'heel*, *g'eel*) tot *ch*. Zie het meegedeelde omtrent de zeeuwsche *h* op bl. 178 II.

De tongvallen van Zeeland bewesten Schelde, van de eilanden Noord- en Zuid-Beveland met Wolfaartsdijk, en van Walcheren vormen een afzonderlijke groep van het zeeuwsch en verschillen in zooverre van de reeds behandelde zeeuwsche tongvallen, dat ze veel zuiverder, veel ouderwetscher zeeuwsch zijn, dat de kenmerkende eigenschappen van het zeeuwsch er sterker in zijn uitgedrukt, dat ze veel minder met hollandsche bestanddeelen zijn vermengd en een min of meer sterke overhelling naar 't vlaamsch vertoonen. Vooral met den tongval van het eiland Zuid-Beveland of 't Land van Ter Goes is dit in sterke mate het geval. Het zuidbevelandsch is bij uitstek eigenaardig zeeuwsch; het kan als type van zeeuwsch gelden. Ook treedt het vlaamsche bestanddeel in den zuidbevelandschen tongval het sterkste van alle andere zeeuwsche tongvallen op den voorgrond; en tevens komen in het zuidbevelandsch het meeste oude en zeer goede vormen voor, die in andere zeeuwsche dialecten reeds zijn verouderd of geheel daar uit verdwenen. De reden waarom in het zuidbevelandsch meer dan in andere echt zeeuwsche tongvallen en zelfs meer dan in de tongvallen van westelijk Zeeuwsch-Vlaanderen, vlaamsche woorden en vormen voorkomen, heeft men in allerlei oorzaken gezocht. Naar 't mij voorkomt is dit alleen te wijten aan het meer ouderwetsche van het zuidbevelandsch. Oorspronkelijk zullen er ook in de andere zeeuwsche tongvallen, als tusschendialecten tusschen het hollandsch en het vlaamsch, veel meer vlaamsche bestanddeelen aanwezig zijn geweest dan tegenwoordig. Maar de nauwe betrekking waarin Zeeland, reeds van de middeleeuwen af, tot Holland en 't overige Noord-Nederland in vele opzichten stond, was zeer bevorderlijk aan 't verdwijnen van 't vlaamsche, aan 't toenemen van 't hollandsche bestanddeel in het zeeuwsch. Op het afgelegene Zuid-Beveland, waar de bevolking steeds een sterke gehechtheid aan het oude en verouderde

toonde en ook thans nog toont, bleef ook de echte, oude volkstaal langer dan elders, onverbasterd in wezen. De geleerde geschiedvorscher H. Q. JANSSEN geeft ook nog het volgende als oorzaak van deze zelfde omstandigheid aan: »Zeker is het, dat Zuid-Beveland »met Vlaanderen van ouds groote gemeenschap had. Ook waren vele »edelen aldaar met Vlaamsche familiën vermaagschapt. Langer dan »andere gedeelten van Zeeland bleef het Roomschgezind, en gevoeldé »dus op Vlaanderen een naauwe betrekking. De reformatie werd er »tegengewerkt door de overheid, de ambachtsheeren en de overge»blevene geestelijkheid. En zelfs nadat zij heerschende was gewor»den, bleven velen nog in 't geheim gehecht aan de Roomsche kerk»leer en ceremoniën. Niet onwaarschijnlijk is het dat dit alles werkte »ook op de taal, en haar die vlaamsche kleur mededeelde of behouden »deed, welke wij er nog ten huidigen dage opmerken. Hoe dit zij, »het verschijnsel is dáár" enz.

Het zuidbevelandsch wordt niet overal op het eiland volkomen gelijk gesproken. De tongval van het oostelijke deel verschilt van dien van het westelijke deel. Vooral valt dit verschil in tongval tusschen de noordoostelijke dorpen Ierseke, Wemeldinge en Kattendijke, en het overige Zuid-Beveland in het oog. De tongval van Wemeldinge (*Weumeliinge* zeggen de Zeeuwen) geldt voor het meest ouderwetsche zuidbevelandsch. Toch is dit verschil tusschen de onderscheidene zuidbevelandsche tongvallen slechts gering en volstrekt onwezenlijk. De volgende vertaling is opgesteld in den tongval die in het grootste gedeelte van Zuid-Beveland, behalve in de bovengenoemde noordoostelijke dorpen gesproken wordt, en die als type van zuidbevelandsch kan gelden.

Lijstjes van zuidbevelandsche woorden en uitdrukkingen komen voor in het tijdschrift De Navorscher en in den tweeden jaargang van het Nieuw nederlandsch taalmagazijn van Dr. J. DE JAGER onder den titel: Opmerkingen nopens het taaleigen in Zuid-Beveland van Dr. G. T. CALLENFELS. In het jaarboekje Zeeland, jaargang 1852, komt een zeer lezenswaardig opstel voor van H. Q. JANSSEN, waaaruit ook de hier boven aangehaalde woorden zijn overgenomen, getiteld: Verschil in taaleigen tusschen Zeeuwsch-Vlaanderen (4de Distr.) en West-Vlaanderen, nevens overeenkomst van het zuidbevelandsche met het west-vlaamsche. Eindelijk nog in De Taal- en Letterbode, jaargang IV, vindt men een opstel van J. KOUSEMAKER Pz., Opmerkingen over het zuidbevelandsche taaleigen.

137.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET EILAND ZUID-BEVELAND.

(Plattelands-tongval van 't grootste gedeelte van dat eiland en van Wolfaartsdijk.)

Medegedeeld door den heer J. v. d. Baan, rustend hoofdonderwijzer te Wolfaartsdijk.

October 1870.

(Komt ook, eenigszins gewijzigd, voor in De Navorscher, jaargang 1870.)

(In nederlandsche spelling.)

Gelikenisse van de verloren zeune.

11. Di$_{r}$ was is 'n man, die twèë zeuns a.'

12. En den jongsten van ulder zei tegen z'n vader: vader! gee' miin m'n possie van 't goed, da' m'n toekomt. En i verdèëlden 't goed.

13. En ni lange nædien, a' den jongsten zeune alles bi mekare epakt a', is 'n vort ereisd nir 'n land, varre van ier, en dir eit 'n al z'n goed deur ebrocht en i leefden baldadig.

14. En as 'n alles op eteerd a', kwam d'r in dat land 'n gròòten oengersnòòd en i begost ok gebrek te liën.

15. En i giing èëne en i prezenteerden z'n zelven bi 'n boer van dat land, en die stierden 'm ni$_{r}$ z'n land om de verkens te wachten.

16. En i verlangden z'n buuk te vullen mit de verkenskost, me$_{r}$ gin mens gaf ze 'm.

17. En as 'n tot inzicht ekomme was, zeit 'n: oe vee' errebeiers van m'n vader æ' d'r bròòd en ik vergæ ik van den oenger.

18. Ik za' ik ni$_{r}$ me vader toe gæ en 'k za' tegen z'n zegge: vader! 'k æ zonde edæ tegen den emel en tegen joe.

19. En ik bin ni mi$_r$ wææ̈rd om je zeune t' èëten; mææk me me$_r$ gelike mi$_t$ èën van j'n errebeiers.

20. En i stong op en i giing ni$_r$ z'n vader. En as 'n d'r nog varre van dææn was, zag z'n vader 'm en i kreeg innerlikken medeliën mi$_t$ z'n, en i liep ni$_r$ z'n toe, i viel 'm om z'n ales en i kost' 'm.

21. En den zeune zei tegen z'n vader: 'k æ' zonde edæ tegen den emel en tegen joe. En ik bin ni mi$_r$ wææ̈rd om je zeune t' èëten.

22. Me$_r$ den vader zei tegen z'n knechs: æælt ier 'n best pak kleeren en lææt 'm dat an doeë, en geeft 'n riink an z'n anen en schoenen an z'n voeten.

23. En briingt 't vette kalf en slacht 't; dan zu' me ete en plazier ouë.

24. Want ier me zeune was dòòd en i is wee$_r$ levendig eworre; i was verlore en i is evonde. En ze begoste plazier t' ouën.

25. En z'n ouste zeune was in 't veld; en as 'n vrom kwam en kort bi uus kwam, oorden i 't gezang en 't gedans.

26. En i riep èën van de knechs bi z'n, en i vroeg wat 'r omgiing.

27. En die zei tegen z'n: je broer is vrom ekomme en je vader eit 't vette kalf eslacht, uut blischap dat 'n 'm wee' gezond 't uus ekregen eit.

28. Mer i wier kwææd en i wou ni in uus komme. Toen giing z'n vader ni$_r$ z'n toe en i schooiden d'r om.

29. Mer i zei tot antwoord tegen z'n vader: ik æ' noe a$_l$ zòò vee' jæær voe' j'ewerkt en 'k æ' altiid edæ da' je me belast eit, en j'ei me nooit 'is niks egeve, zelfs gin boksje voe' m' eslacht, om ok is mi$_t$ m'n kammeraas plazier t' ouen.

30. Me$_r$ noe die zeune t' uus ekommen is, die je goed mi$_t$ oeren verkwanseld eit, noe ei je voe' ziin 't vette kalf eslacht.

31. En i zei tegen z'n: kind! ji bin altiid bi me, en al wat a' 'k æ', dat is 't joeë.

32. Dir om b'oorden ji ook blië te weze; want je broer was dòòd en i is wee' levendig eworre; i was verlore en i is evonde.

AANTEEKENINGEN.

De *èë* klinkt als een zeer scherpe, lange *e* die door een toonlooze *e* wordt gevolgd; de *òò* als een zeer scherpe, lange *o*, die wel iets, maar minder dan de scherplange *o* van andere zeeuwsche tongvallen, van het toolsch b. v., naar de *a* overhelt. De *æ* heeft den blatenden klank tusschen *a* en *e* in. De *ie* en de *oe* (behalve in *oenger*, honger) klinken duidelijk, op friesche wijze, als tweeklanken. De kleine en lager geplaatste letters aan 't slot van sommige woordjes, moeten niet uitgesproken worden; ze duiden aan dat de klinker van dat woordje den zelfden onvolkomenen klank moet behouden, dien hij oorspronkelijk bezit en niet lang moet worden uitgerekt.

11. *Di*$_r$, *dir*, door zeer verkorte uitspraak van *dær*, *dææ r*, daar. De slotletter van vele eenlettergrepige woordjes wordt in het zuidbevelandsch niet uitgesproken. Zoo zeit men *gee'* voor *geef*; *da'* voor *dat; ni'* voor *niet; a'* voor *as*, *als; a'* voor *ad*, *had;* enz. Zie vs. 11 bl 187 II.

12. *Ulder*, henlieden; zie vs. 12 bl. 187 II op *ulder*.

Possie, deel; zie vs. 12 bl. 187 II.

13. *'N*, *en*, hij; zie vs. 14 bl. 187 II.

14. *Begost*, begon; zie vs. 14 bl. 174 II op *begos*.

15. *Giing*, ging; zie vs. 15 bl. 169 II op *giing*.

Èëne, henen, heen.

Stierden, stuurde; zie vs. 14 bl. 174 II op *dierte*.

Wachten, hoeden; zie vs. 15 bl. 169 II op *wachten*.

17. *Ik vergæ ik*, *ik verga ik*, ik verga, even als in vs. 18 *ik za' ik*, *ik zal ik*, ik zal. De herhaling van het persoonlijke voornaamwoord achter het werkwoord behoort eigenlijk tot het vlaamsche taaleigen, maar is, ofschoon in mindere mate, ook in eenige zeeuwsche tongvallen in gebruik. Vooral in den zuidbevelandschen tongval is deze herhaling in gebruik en tevens, maar minder veelvuldig, in dien van Noord-Beveland en van Walcheren. Op Schouwen, Duiveland en Tolen behoort deze vreemde herhaling niet tot de volksspraak. Een vaste regel voor het gebruik van deze herhaling kan niet vermeld worden. De bijzondere gewoonte van den spreker, maar vooral ook de wetten van de welluidendheid en zoetvloeiendheid en niet minder de omstandigheid of er bijzonderen nadruk op het persoonlijke voornaamwoord of op het daar door beheerschte werkwoord valt, geven voor dit gebruik den regel aan. Zie vs. 30 van de vertaling in den tongval van Hulst en vs. 17 van de vertaling in dien van Kadzand.

20. *Ales*, *als*, hals.

22. *Anen*, *anden*, handen.

28. *Schooiden*, van *schooien*, *dringend vragen*, heeft elders (in Holland en Friesland) de beteekenis van: *onbeschaamd bedelen.*

29. *Boksje*, bokje, even als *boeksje*, boekje, *jongesje*, jongetje, enz. Deze vorm behoort tot de eigenaardigheden van den zuidbevelandschen tongval, en klinkt zeer bevallig en ongekunsteld.

138.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE DORPEN WEMELDINGE, IERSEKE EN KATTENDIJKE (NOORD-OOSTELIJK ZUID-BEVELAND).

Medegedeeld door den heer J. VAN DER BAAN, rustend hoofdonderwijzer te Wolfaartsdijk.

October 1872.

(In nederlandsche spelling.)

11. 'N zeker mense ao' twèë zeunen.

12. En den jonsten van die twèë zei tegen z'n voader: voader! geef ji m'n goed da' 'k toekomme. En da' dee z'n voader.

13. En 'n korten tiid nædien, a'-t-'i jonge z'n goed bi mekoare ao, ton is-t-'n wig egææn nir 'n vaore land en dir leefden i tons plezierig.

14. En ton a'-t-'n olles kwiit was, kwam 'r 'n gròòten oengersnòòd in dat land en tons begust 'n gebrek te liën.

15. En ton is-t-'n næ èën van de burgers van dat land egææn, en die stierde'n tons næ z'n land om de verkens te wachten.

16. En ton vroeg 'n of a'-t-'n mit de verkens mèë eten mocht, en gin mense liet 'n dat toe.

17. En ton 'a-t-'n toet inzicht ekommen was, zeit 'n: oeveel knechs van m'n voader æ 'n overvloed van bròòd en ik lië gebrek.

18. Mir ik zal opstææn en ik zal næ m'n voader gææn en ik zal zæ'n: voader! ik æ' ezondigd tegen den emel en tegen joe.

19. En ik bin nie mee' wæærd da$_t$ je me je zeune noemt, mir mææk me as èën van je knechs.

20. En as 'n opstiing, giing 'n næ z'n voader toe. En as 'n d'r nog varre van dææn was, zag z'n voader 'm, en die was tons zoo bliē, dat 'n næ z'n toe liep, en i viel 'm om z'n aoles en gaft 'n 'n kos.

21. En die jongen zei tegen 'm: voader! ik æ' kwææd edææn tegen den emel en tegen joe, en ik bin ni mee' wæærd, da$_t$ je me zeune noemt.

22. Mir z'n voader zei tegen z'n knechs: briingt ier 'is 'n mooie pak goed en doet 'n dat an en geeft 'n 'n riink an z'n viinger en schoenen an z'n voeten.

23. En briingt 't beste kaolf en slacht 't, en lææt ons eten en plezier mæken.

24. Want m'n zeune was dòöd en i is wee' levendig eworren en i was verloren en is evongen. En tons begusten ze plezier t' æ'n.

25. En z'n ouste zeune was op 't veld; en as die uut 't veld nir uus kwam, oorden i ze ziingen en spriingen.

26. En i riep èën van de knechs en i vroeg: wat gææt 'r toch om?

27. En die zei tegen z'n: je broer is ekommen en je voader eit 'n vet kaolf eslacht omdat i 'm gezond wee' t' uus ekregen eit.

28. Mir tons wier 'n kwææd en i wou ni' in uus gææn. Ton giing z'n voader næ z'n toe en die bidde-n-'m.

29. Mir i zei tegen z'n voader: ik æ' al zooveul jæren voe$_r$ j' ewerkt en 'k æ' nog altiid edææn da$_t$ 'k bi je doen most, en j'ei me nog nooit 'is 'n boksje egeven om mi$_t$ me kammeroas 'is plezier 't æ'n.

30. Mir ton a$_t$ je zeune ekommen is, die z'n goed mi$_t$ d' oeren deur ebrocht eit, ton ei-je 'n vet koalf voe$_r$ z'n eslacht.

31. En de voader zei tegen z'n: jongen! je bint oltiid bi me en ol 't mine is 't joeë.

32. Dus noe motten me plezierig en bliē ziin; want je broer was dòöd en noe is-t-'n wee$_r$ levendig eworren en i was verloren en noe is-t-'n weer evongen.

AANTEEKENINGEN.

De uitspraak der verschillende klanken is zoo als op bl. 192 II is aangegeven. Bovendien luiden *ao* en *oa* tusschen *a* en *o* in, de eerste iets korter en meer naar de *a* overhellende, de laatste iets langer en meer naar de *o* zweemende.

13. *Ton*, toen, afwisselend met *tons*, dat tevens voor het nederlandsche *thans* geldt, in gebruik, komt ook in het vlaamsch, maar weinig of niet in andere zeeuwsche tongvallen voor.

15. *Wachten*, hoeden, zie vs. 15 bl. 169 II op *wachten*.

18. *Zæ'n*, door uitslijting der *g* van *zeggen*. Zie vs. 18 bl. 184 II op *zeie*.

20. *Opstiing* en *giing*, opstond en ging. Zie vs. 15 bl. 169 II.

Aoles, hals. Zie vs. 20 bl. 193 II.

22. *Mooie pak*, en niet: *mooi pak*, wijl *pak*, eveneens als *boek* en menig ander woord in dezen tongval en ook in andere zeeuwsche tongvallen niet onzijdig is, maar mannelijk of vrouwelijk, als in Vlaanderen.

29. *Boksje*, bokje; zoo zeit men op Zuid-Beveland ook *oengsje* voor *hondje*, enz. Zie vs. 29 bl. 193 II.

32. *Evongen*, gevonden; zie vs. 24 bl. 175 II.

De tongval van de stad Goes of Ter Goes vertoont, even als die van de andere zeeuwsche steden, de algemeene eigenschappen van de zeeuwsche tongvallen in geringere mate dan dit met de plattelandstongvallen het geval is. Toch zijn ook de tongvallen der zeeuwsche steden goed zeeuwsch, en vooral is de tongval van Goes dit. Maar ook hier verliest de stedelijke tongval dagelijks veel van zijn oorspronkelijkheid en zuiverheid en oefent het moderne hollandsch veel invloed op het zeeuwsch uit. Even als overal, wordt ook te Goes de eigene goesche tongval veel beter, meer en onvermengder, door lieden uit den arbeiders- en geringen burgerstand gesproken dan door de leden der hoogere standen. Onder deze laatsten zijn er ook te Goes reeds velen, vooral jonge lieden, die de oude en welluidende zeeuwsche lange *u* en lange *i* klanken voor de hollandsche *ui* en *ij* verwisseld hebben. De eigenaardige zeeuwsche tongslag (*accent*), vooral merkbaar in 't niet uitspreken der *h*, in 't duidelijk onderscheiden der zachte en scherpe *o* en *e*, en in de zuivere uitspraak van de *ie* en *oe* als tweeklanken, is echter bij alle Goessenaren, ook al verbreken ze zich nog zoo sterk om hun tong naar 't moderne hollandsch te dwingen, nog zeer duidelijk merkbaar.

De volgende vertaling kan dienen als type van den steedschen tongval van Zeeland, en is in den dagelijkschen tongval van echte Goessenaren uit den kleinen burgerstand opgesteld.

139.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD GOES.

Medegedeeld door N. N. te Goes.

December 1869.

(In nederlandsche spelling.)

11. 'N man a_d twèë zeunen.

12. En de jongste d'r van zei tegen z'n voader: voader! geef me 't dèël van 't goed da_t me toekomt. En toe verdèëlden i ulder 't goed.

13. En 'n bitje næ dien tiid, as de jongste zeune alles bi mekoare gedææn a_d, is-t-'n næær 'n ver land toegereisd en eit toe dæær al z'n goed d'r deur gebrocht in 'n slecht leven.

14. En toen 'n alles opgemæækt a_d, kwam d'r 'n gròòten ongersnòòd in dat land en toe begon 'n gebrek te krigen.

15. En toe gong 'n èëne en voegde z'n eige bi èëne van de burgers van dat land en die stierden 'm op z'n land om de verkens te weiën.

16. En i wou z'n buuk vulle mee 't eeten dat de verkens æten, mæær gèën mens gaf 't an z'n.

17. En toen 'n tot z'n eige gekomme was, zei 'n: $oevee_l$ knechs æ' bi m'n voader overvloed van bròòd en ik vergæ van onger.

18. Ik zal 'k opstæ en næ m'n voader toegæ en ik zal tegen z'n zegge: voader! ik æ' 'k gezondigd tegen den emel en voo_r joe.

19. En ik bin 'k nie' mee_r wæærd je zeune genoemd te worren; mææk me noe mæær as èën van je knechs.

20. En oprizende gong 'n næ z'n voader toe. En toen 'n d'r nog verre van dææn was, zag z'n voader 'm en die kreeg schrikkelik veel kompassi mee z'n, en næ 'm toelòòpende, viel i 'm om z'n als en kusten 'm.

21. En de zeune zei tegen 'm: voader! ik æ' 'k gezondigd tegen den emel en voo$_r$ joe, en noe bin ik nie' mee$_r$ wæærd om je zeune genoemd te worren.

22. Mæær de voader zei tegen z'n knechs: briingt ier dadelik 't beste klèëd en doet 't 'm an en geeft 'n riink an z'n and en schoenen an z'n voeten.

23. En briingt 't gevette kalf en slacht 't, en lææt ons ete en plezier æ'.

24. Want die zeune van me was dòòd en is a'wee$_r$ levendig geworre en i was verloren en is gevonde. En ze begonnen plezier te mæken.

25. En z'n ouste zeune was op 't land en toen 'n dichte bi uus kwam, oorden i 't gezang en 't gedans.

26. En i riep èën van de knechs bi z'n en vroeg wat dat toch was.

27. En die veint zei tegen z'n: je broer is gekomme en je voader ei 't gevette kalf geslacht, omdat i 'm wee$_r$ gezond terug gekregen eit.

28. Mæær i wier kwææd en i wou nie' in uus gæ. Toe gong z'n voader næ z'n toe en bidd' en smèëkten 'm.

29. Mæær i antwoordden en zei tegen 'n voader: kiik! 'k diene 'k joe noe zooveel jæær en ik æ' 'k nog nooit je gebod overtreë en j'ei me nog nooit 'n bokje gegeve, da$_t$ 'k mee m'n vrinden 'is plezier æ' kon.

30. Mæær as die zeune van je gekommen is die je goed mee oeren d'r deur gebrocht eit, toen ei je voo$_r$ ziin 't gevette kalf geslacht.

31. Toe zei de voader tegen z'n: kind! ji bin altiid bi me en al 't mine is 't joeë.

32. Men mocht dan plezierig en blië weze, want dien broer van je was dòòd en i is a'wee$_r$ levendig geworre en i was verloren en is a'wee$_r$ gevonde.

AANTEEKENINGEN.

De klanken hebben de zelfde waarde als op bl. 195 II is vermeld.

12. *Ulder*, *hulder;* zie vs. 12 bl. 187 II op *ulder*.

18. *Ik zal 'k*, ik zal, even als *ik œ' ik*, ik heb, *ik bin 'k*, ik ben, *ik diene 'k*, ik dien, enz. Zie vs. 17 bl. 192 II.

Opstœ, *gœ*, opstaan, gaan, even als *doeë* of *doe*, doen, enz. Zie vs. 18 bl. 170 II.

20. *Kompassi*, basterdwoord van 't fransche *compassion*, is te Goes, en in geheel zuidelijk Zeeland, even als in geheel Zuid-Nederland bij uitsluiting in gebruik voor *medelijden*. Dit laatste woord hoort men in de volksspraak van geheel Zuid-Nederland en van zuidelijk Zeeland nooit, in noordelijk Zeeland slechts zelden. Zie vs. 20 bl. 293 I op *kompassi*, en vs. 20 bl. 204 II op *verdurenisse*.

27. *Veint*, meervoud *veinters*, is te Goes en elders op Zuid-Beveland veel in gebruik, vooral in de spreektaal der geringe lieden, voor iemand van 't mannelijke geslacht in 't algemeen, 't zij hij gehuwd of ongehuwd is, terwijl in Friesland het woord *feint* bij uitsluiting een ongehuwd jong man aanduidt. Ook Kiliaan kent de woorden *veynt* en *vent* slechts in laatstgenoemde beteekenis. Zie vs. 22 bl. 494 I.

32. *Mocht*, moest. *Mogen* geldt te Goes en elders in Zeeland voor *moeten;* vooral de menschen uit den geringen stand die weinig lezen, verwarren deze beide woorden en hun beteekenis veelvuldig. Zoo zeit men *den ond mocht over den dulve spriingen*, als men wil te kennen geven dat de hond over de sloot springen *moest*.

De tongval van het eiland Noord-Beveland wijkt weer eenigszins af van de zuidbevelandsche dialecten. Ofschoon ook het noordbevelandsch de algemeene kenmerken der tongvallen van Zeeland bewesten Schelde vertoont, zoo treden deze kenmerken minder sterk dan in het zuidbevelandsch op den voorgrond; het noordbevelandsch integendeel nadert in sommige opzichten meer tot de tongvallen van Zeeland beoosten Schelde en wel bijzonder tot het toolsch, vooral ook in de uitspraak der scherp-lange *o*, als een sterk naar de *a* overhellende *ao*.

Het noordbevelandsch wordt in de verschillende dorpen van dit eiland gelijk gesproken.

140.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET EILAND NOORD-BEVELAND.

Medegedeeld door den heer J. VAN DER BAAN, rustend hoofdonderwijzer te Wolfaartsdijk.

October 1870.

(In nederlandsche spelling)

De gelikenisse van de verloren zeune.

11. Di_r was 'is 'n man, die twèë zeuns a_d.

12. En den jongsten van ulder zei tegen z'n vader: vader! gee_f miin m'n posje van 't goed, da_t m'n toekomt. En i verdèëlde 't goed.

13. En nie lange næ dien a_s de jongste zeune alles bi mekare epakt a_d, is i op etrokke næær 'n var land, en dir eit 'n al z'n goed deur ebrocht en i leefde baldadig.

14. En as 'n alles op emæækt a_d, kwam d'r in dat land 'n gròòte ongersnòòd en i beguste òòk gebrek te liën.

15. En i giing èëne en giing vræge om knecht te worren bi 'n boer van dat land, en die stierden 'm ni_r z'n land om de verkens te wachten.

16. En i wou z'n buuk volle mit verkenseten, $mæ_r$ gin mens gaf 't im.

17. En as 'n tot nædiinken ekomme was, zei 'n bi z'n eige: oeveel errebeiers van m'n vader æ' d'r bròòd en ik vergæ van den onger.

18. 'K za_l opstæ en næ m'n vader toe gæ en 'k za_l tegen z'n zegge: vader! 'k æ' kwææd edæ tegen den emel en tegen joe.

19. En ik bin nie mir wæærd om je zeune te wezen, mææk me mir net as èëne van j'n errebeiers!

20. En i stiing op en i giing ni_r z'n vader. En as i d'r nog varre van dæne was, zag z'n vader 'm en i kreeg mi_t 'm te doen en i liep næ z'n toe, i vloog 'm om z'n ales en i koste 'm.

21. En de zeune zei tegen z'n vader: vader! ik æ' kwææd edæ tegen den emel en tegen joe en ik bin nie mi_r wæærd om je zeune te wezen.

22. Mæær de vader zei tegen z'n jongers: æælt ier 't beste pak goed, en læært 'n dat an doe, en geeft 'n 'n riink an z'n viinger en schoenen an z'n voeten.

23. En briingt 't vette kaolf en doe 't dòòd, dan zu_l'-me ete en plezier æ'.

24. Want i m'n zeune was dòòd en i is wee_r levendig eworre; i was verlore en i is vrom evonde. En ze beguste plezier t' æn.

25. En z'n ouste zeune was in 't veld en as die vrom kwam en kort bi uus kwam, oorde i 't ziingen en 't dansen.

26. En i riep èèn van de jongers bi 'm en i vroeg wat 'r omme giing.

27. En die zei tegen z'n: je broer is vrom ekomme en je vader eit 't vette kaolf dòòd edæ uut blischap dat i 'm wee_r gezond 't uus ekregen eit.

28. $Mæ_r$ i wier ongevoelig en i wou nie in uus komme. Toe giing z'n vader ni_r z'n toe en i soebatte d'r om.

29. $Mæ_r$ i zei tegen z'n vader: kiik, vader! 'k æ' noe a_l zoo-vee_l jæær voo_r j' ewerkt en 'k æ' altiid edæ da_t je m'n belast eit, en j'ei me nooit 'is niks egeve, zels gin bok voo_r m'n dòòd edæ, om òòk 'is mi'_t m'n kammeraas plezier t' æn.

30. Mæær noe die jongen t' uus ekommen is, die je goed mi_t oeren verkwanseld eit, noe ei je voo_r ziin 't vette kaolf dood edæ.

31. En i zei tegen 'm: kind! ji bint ommes altiid bi m'n en al wat 'k æ', dat is 't joeë.

32. Dir-om mos je òòk blië weze, want je broer was dòòd en i is wee_r levendig eworre, en i was verlore en i is vrom evonde.

AANTEEKENINGEN.

De klanken en letterteekens hebben de zelfde waarde als op bl. 195 II is vermeld.

12. *Ulder*, hunlieden; zie vs. 12 bl. 187 II op *ulder*.

Posje, deel. Zie vs. 12 bl. 187 II op *possie*.

14. *Beguste*, *begoste*, *begost*, begon. Zie vs. 14 bl. 174 II op *begos*.

15. *Èène*, heen, henen.

Wachten, hoeden; zie vs. 15 bl. 169 II op *wachten*.

18. *Stæ*, *gæ* en *edæ*, staan, gaan en gedaan; zie vs. 18 bl. 170 II.

20. *Stiing*, stond; zie vs. 15 bl. 169 II op *giing*.

22. *Jongers;* zoo noemt gewoonlijk de noordbevelandsche boer zijn knechten.

Doe, doen; zie vs. 18 bl. 170 II.

28. *Ongevoelig worden*, zich ergeren, schijnt in deze beteekenis slechts aan den noordbevelandschen tongval eigen te zijn. Wanneer men wil te kennen geven dat iemand zich over een daad of gezegde bijzonder beleedigd of geërgerd gevoelt, dan zeit men: *i was d'r wàt ongevoelig over!* Op Zuid-Beveland, althans te Baarland, heeft dit *ongevoelig* een eenigszins andere beteekenis. Daar zeit men: *ik ben er broaf ongevoelig over*, voor: dat spijt mij.

Soebatte, smeekte; zie vs. 28 bl. 70 II.

De tongval van het eiland Walcheren heeft, even als die van alle zeeuwsche eilanden, zijn eigene bijzonderheden, die echter weinig op den voorgrond treden. Door de uitspraak van *donker*, *jongen*, enz. als *doenker*, *joengen*, (met zuivere hoogduitsche *u*, niet met den tweeklank *oe*), welke uitspraak ook bijna overal in Vlaanderen in gebruik is, benevens door enkele andere eigenaardigheden, onderscheiden de bewoners van Walcheren zich van de andere Zeeuwen, vooral van de Bevelanders.

Het walchersch wordt niet overal op Walcheren gelijk gesproken. Het meest verspreide walchersch, de gewone walchersche boeretongval, is zoowel verschillend van de tongvallen van het dorp Westkappel en vooral van het visschersstadje Arnemuiden aan den eenen kant, als van de steedsche tongvallen van Middelburg, Vlissingen en Vere of ter Vere aan den anderen kant. Het verschil dat het gewone walchersch met het westkappelsch zoowel als met het arnemuidsch oplevert, is voor een groot deel ook gelegen in den eigenaardigen tongslag, in de zangerige wijze van spreken, die aan de Arnemuiders vooral, even als aan de meeste visscherlieden, eigen is. Te Middelburg is de zeeuwsche tongval zeer in verval, en wordt er dagelijks meer en meer door het moderne hollandsch vervangen; hollandsch spreken is te Middelburg onder alle standen veel in gebruik. Maar de *h* is en blijft voor alle Zeeuwen, ook voor de hollandsch sprekende Middelburgers, steeds een struikelblok. Het niet uitspreken en verkeerd plaatsen van die letter komt ook bij de Middelburgers dikwijls voor. Een andere *blunder* die de hollandsch sprekende Middelburgers wel begaan, is de uitspraak van de woorden vijf, pijp, blijven, als *vuif*, *puip* en *bluiven*. Zie hierover bl. 180 II.

141.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN GEWONEN PLATTELANDS-TONGVAL VAN 'T EILAND WALCHEREN.

Medegedeeld door den heer K. BAART, koopman te Middelburg.

Mei 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r was is 'n man en dien ao' twèë zeuns.

12. En d'n joenksten van ulli zei tegen z'n voader: voader! je mocht me m'n possi gee' van 't goed da' me toekomt. En de voader scheede z'n goed en gaf den joengen z'n erfpossi.

13. En 't duurde ni lange of de joenkste zeune pakte eel de boel bi mekaore, en kort næderand is 'n næ 'n var land getrokke en dæær eit 'n aol z'n goed in overdææd deu$_r$ gebracht en i leefde as 'n bèëste.

14. En as 'n aolles op emæækt ao', kwam 'r 'n gròòten oengersnòòd in 't land, dæær 'n was, en i begoeng gebrek te liën.

15. En i giing næ 'n boer in dat land, en dien boer stierden 'm uut om op de verken te passen.

16. En i wou z'n buuk vulle mit 't voer dat de verken vræte, me$_r$ di$_r$ was g'n mens die 't 'm gaf.

17. En toen 'n z'n ersens bi mekaore ao', zeide 'n bi z'n eige: wa$_t$ bin d'r ni vee$_l$ errebeiers van voader die 'n overdææd van bròòd æ' en ik vergæ van den oenger.

18. Ik za$_l$ 'k opstæ en næ m'n voader toegæ en 'k za$_l$ 'k zeie: voader! 'k æ' 'k zonde gedæ tegen den emel en voo$_r$ joe.

19. En ik bin 'k ni mee$_r$ wæærd joe zeune 't èèten; mi$_r$ læ' me as 'n errebeier bi je diene.

20. Zoo ezeid, zoo edæ; i stoeng op en i giing næ z'n voader toe. En as 'n nog 'n èël ende van uus was, zag z'n voader 'n en i kreeg er verdurenisse mee; i liep næ z'n toe, viel 'm om z'n aols en kusten 'm.

21. En de zeune zei tegen z'n voader: voader! ik æ' 'k m'n ziele bezondigd tegen den emel en voo_r joe, en 'k bin ni mee_r wææerd om je zeune genoemd t' oren.

22. Mi_r de voader weeuwde z'n knechs en riep: gau! briingt gau de beste plunje en doet 'm die an, en geeft 'n 'n riink an z'n viinger en schoenen an z'n voeten.

23. En ææelt 't gemaste kaol'f en doet da^t dòòd; læ' me dæ van ete en vrooielik wisze.

24. Want 't is net èënder of deze zeune van me dood gewist eit en wee_r levendig g' ooren is, en of 'n verlore was en wee_r gevonden is. En ze begonne vrooielik te wisze.

25. En z'n ouste zeune was op 't veld en as 'n weeromme kwam en kort bi 't of was, oorden i 't geziing en gespriing.

26. En i riep èën van de knechs en vroeg: wa_t beteikent dat?

27. Dien knecht zei: je broer is weerom ekomme en je voader eit 't gemaste kaol'f eslacht, òmdat 'n 'n gezond weerom ekregen eit.

28. Me_r 't sloeg dien joengen in 't ood en 'n wou nie in uus gæ. Toe kwam z'n voader næ buten en vroeg 't 'm zoo vrindelik.

29. Mi_r i zei tegen z'n voader: kiik! ik æ' 'k noe a_l zoo vee_l jære voo_r joe ewrocht en ik bin 'k nooit weerspannig ewist en miin ei-je nog nooit ni is 'n bokje egee' om m'n kammeroas is te trekteren en vrooielik mi_t mekaore te ziin.

30. Me_r as dizze zeune van je weerom ekommen is, die joe goed bi d' oeren gebrocht eit, dan geef je 'n me_r m'ndèën dat gemaste kaol'f.

31. En toe zei z'n voader tegen 'n: joen! je bint aoltiid bi me en aol 't mine is 't joe.

32. Me mochte toch we_l vrooielik en bliё ziin! Wan_t dizze broer van je was dòòd en noe is 'n wee_r levend egore; i was verlore en noe is 'n wee_r gevonde.

AANTEEKENINGEN.

De klanken en letterteekens hebben de zelfde waarde als op bl. 195 II is aangegeven.

12. *Mocht*, moest; zie vs. 32 bl. 198 II.

Possi, *erfpossi*. Zie vs. 12 bl. 187 II op *possie*.

17. *Ersens*, hersenen.

18. *Opstæ*, *toegæ*, *gedæ*, opstaan, toegaan, gedaan; zie vs. 18 bl. 170 II.

Zeie, zeggen; zie vs. 18 bl. 184 II op *zeie*.

20. *Stoeng*, stond; zie vs. 20 bl. 47 II op *stong*.

Verdurenisse, medelijden; eigenaardig walchersch woord. De heer Baart heeft dezen zin oorspronkelijk opgegeven: *i wier er kapot van*. *Verdurenisse*, ook wel *verdure*, wordt overigens weinig gebruikt; *kompassi* (zie vs. 20 bl. 198 II) is meer algemeen; ook 't woord *meelië* is op Walcheren niet ongewoon.

21. *Oren*, worden. Zie vs. 24 bl. 188 II op *ge'oare*.

22. *Weeuwde*, wuifde, van *weeuwen*, wuiven, iemand van uit de verte met hand, hoed, doek of iets anders een teeken geven.

Plunje, kleeding; zie vs. 22 bl. 50 II op *plunje*.

24. *G'oren*, geworden. Zie vs. 24 bl. 188 II op *ge'oare*.

28. *Ood*, *hood*, hoofd, oud woord, overeenkomende met het friesche *haed*, het engelsche *head*, het maastrichtsche *heut*, enz. Zie vs. 28 bl. 180 I op *haud*.

29. *Ewrocht*, gewerkt, van 't oude *wrochten*, werken.

30. *M'ndèèn*, meteen, terstond.

31. *Joen*, verkorting van *joengen*, jongen; zie vs. 31 bl. 129 II.

142.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET STADJE ARNEMUIDEN.

Medegedeeld door den heer P. Kwekkeboom, hoofdonderwijzer te Arnemuiden.

Mei 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. 'N zeker mense ao twèë zeuns.

12. En den joengsten van aolle bei zei tegen z'n voader: voader! gee' me miin posse van den boedel, dæær 'k rechtmætige oanspræke op è. En z'n voader gaf 'm z'n posse.

13. En 'n stuitje læter, is de joengste zeune, as 'n aolles bi mekoare edææn ao, op reize egæ, næ 'n vremd land, schrikkelik

varre, en dir eit i aol z'n geld en goed deur ebrocht; en de joenge melkmule leefde as 'n eesten deurbriinger.

14. En as 'n 't aollemæle op emæækt ao, kwam 'r 'n gròòten oengersnòòd in dat land en i begost gebrek te lien.

15. En i goeng weg en i vervoegde z'n eige bi èèn van de boeren in die streke, en dien boer eit 'n næ z'n land estierd om op de verrekens te passen.

16. En i zou wel groag z'n buuk evuld è mee de kost, die de verrekens fræte, aod 'n ze mer ekrege; mer dir was gin mens, die næær 'm omkeek.

17. En i zat zòò 'n stuitje in z'n zelven te diinken en ten langen leste zeit 'n: 't is toch wat te zeien! Wat è miin voader's errebeiers toch goed de kost en ik zit ier amper te sterreven van den oenger!

18. Ik za' 'k oprize en ik gæ 'k nir voader en as ik bi z'n komme, dan za' 'k tegen 'm zeie: voader! 'k è 'k gròòte zond edæ tegen 't opperwezen en tegen joe.

19. En ik bin 'k noe nie mir wæærd je zeune enoemd 't ooren; mææk me toch asjeblief as èèn van j'n errebeiers.

20. En as 'n op estæ was, giing i næ z'n voader; en as 'n nog 'n èèl ende van z'n of was, zag z'n voader 'm en i wier mee gròòte kompassi bewoge, en wat doet 'n? I lòòpt næ z'n toe, valt 'm om den als en kust 'm.

21. En de joen zei tegen 'm: voader! 'k è 'k zonde edæ tegen onzen lieven eere en tegen joe en ik bin 'k nie mir wæærd je zeune enææmd 't ooren.

22. Mer de voader zei tegen z'n volk: briing ier ten eesten 't beste klèèd en doet 't an z'n liif en geeft 'n riink an z'n viinger en schoenen an z'n voeten.

23. En briingt 't gemaste kallef van 't kot en doet 't dòòd, en læ me ete en vrooielik wizze mee mekoare.

24. Wan m'n zeune was dòòd en i is weer levendig egoore en i was verlòre en 'k-ę-d'-n wir omme evonde. En ze begunde vrooielik t'ooren.

25. En ziin ouste zeune was-t-'r nie bi, mer i was in 't feld, en as 'n korte bi z'n voaders uus kwam, oord' i ziinge en spriinge.

26. En i riep èèn van d'errebeiers bi z'n om te vernimmen wat 'r in uus toch gæænde was.

27. En djen zei: je broer is wir om ekomme en je voader eit 't vette kallef dòòd læte doeë van blischap omdat 'n z'n zeune wir in gezondeid t' uus ekregen eit.

28 Mer i wier duvels en i wou nie næ binnen. Dææerom giing z'n voader næ z'n toe en zeide: och! m'n joengen! kom toch asjeblief òòk in uus!

29. Mer i gaf z'n voader ten antwoord: kiik noe is! ik ebbe je noe zòò 'n stuit trou en eerelik ediend en 'k è 'k je gebod nog nooit overtreë, en 'k è zelles nog van m'n leven nie 'n bokje van je ekrege om mee miin vrinden is 'n vrooielikken æven t' ouen.

30. Mer as dizze zeune van je 't uus ekommen is, die z'n geld in oerekotten deur ebrocht eit, zòò è-j'n zòò mer ten eesten 'n gemast kallef voor z'n dòòd læte doeë.

31. En de voader zei tegen 'm: joengen! je bint ommes aoltiid bi me en aol 't mine is 't joeë.

32. Je most dan òòk vrooielik en blië wizze; wan je broer was dòòd en i is wir levendig egoore; i was verloore en is evonde.

AANTEEKENINGEN.

Over de uitspraak der verschillende klanken en letterteekens, zie bl. 195 II.

12. *Posse*, deel; zie vs. 12 bl. 203 II op *possi*.

13. *Egœ*, gegaan; zie vs. 18 bl. 176 II.

Eesten, door uitsluiting der *r* van *eersten*.

17. *Zeien*, zeggen; zie vs. 18 bl. 184 II op *zeie*.

Amper, bijna, is uit het maleisch in de nederlandsche spreektaal overgegaan. Zie vs. 28 bl. 70 II.

18. *Ik za' 'k, ik zal ik*, ik zal; zie vs. 17 bl. 192 II.

Edœ, gedaan; zie vs. 18 bl. 176 II.

19. *Ooren*, worden.

20. *Estœ*, gestaan; zie vs. 18 bl. 176 II.

Kompassi, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

21. *Joen*, jongen; zie vs. 31 bl. 204 II.

24. *Egoore*, geworden; zie vs. 24 bl. 204 II.

27. *Doeë*, doen; zie vs. 18 bl. 176 II.

29. *Æven*, avond. Zie bl. 29 II en vs. 25 bl. 167 I op *s'ê$_{u}$nds*.

Het overige gedeelte van de provincie Zeeland, het land bezuiden

den Hont of Westerschelde, behoort eigenlijk niet tot dat gewest, maar vormt oorspronkelijk een deel van 't oude Vlaanderen. Deze landstreek, ook thans nog onder den naam van Staatsch-Vlaanderen of Zeeuwsch-Vlaanderen bekend, is echter reeds sedert twee en een halve eeuw in 't staatkundige met Noord-Nederland verbonden en heeft al dien tijd lief en leed daarmee gedeeld. Geen wonder dan ook dat zoowel het hollandsch en de geijkte taal van Nederland, als vooral ook de zeeuwsche tongval van grooten invloed op den tongval der bewoners van Zeeuwsch-Vlaanderen is geweest. Niettemin moeten de verschillende tongvallen van Zeeuwsch-Vlaanderen in 't algemeen tot het vlaamsch en niet tot het zeeuwsch worden geteld. Over het vlaamsch in het algemeen zie men het medegedeelde bij de hoofdstukken Zuid-Nederland en Oost- en West-Vlaanderen.

Ofschoon de onderscheidene tongvallen van Zeeuwsch-Vlaanderen zonder twijfel tot het vlaamsch behooren, zoo vertoonen ze toch, door de de boven vermelde oorzaken, de kenmerken van het vlaamsch in veel geringere mate dan dit met andere (belgische en fransche) vlaamsche tongvallen het geval is. Één van de zeeuwsch-vlaamsche tongvallen, namelijk die van het Land van Aksel, helt werkelijk meer naar het zeeuwsch over. Ze vormen allen met elkander een overgang van het zeeuwsch tot het vlaamsch.

De tongval van het zoogenoemde Land van Hulst, het oostelijke deel van Zeeuwsch-Vlaanderen of de omstreken van de stad Hulst bevattende, is van alle zeeuwsch-vlaamsche tongvallen het meeste vlaamsch, het minste zeeuwsch; ja, deze tongval mag onder de zeeuwsche (friso-frankische) tongvallen niet geteld worden; ze is zuiver frankisch, echt oostvlaamsch. Zoo worden er de klanken *ui* en *ij* niet als in Zeeland, als *u* en *i* uitgesproken, maar op oostvlaamsche wijze als *ui* of *eui* en *ai*. De tongval van Hulst strekt zich behalve over 't eigenlijke Land van Hulst (Hulst, Klinge, St. Jan's Steen, Grauw, Koewacht, Hontenisse, Ossenisse, Hengstdijk, Lamswaarde, Stoppeldijk, Bosch-Kapelle), ook nog over een deel van 't Land van Aksel uit en wel over de zuidelijke, aan Belgie grenzende plaatsen van die landstreek, namelijk over Zuiddorpe, Westdorpe, Overslag, Filippine en Sas van Gent. In de dorpen Grauw, Klinge, St.-Jan's Steen en Koewacht is de tongval nog meer vlaamsch dan in de stad Hulst en de andere dorpen. Weinig of niets verschilt er de tongval van dien in de aangrenzende plaatsen van 't Land van Waas in Oost-Vlaanderen. Zoo zeit men te Klinge b. v. niet slechts *meulen* en *keuning* voor molen en koning, maar ook *scheune*, *veur*,

en *breud* of *schuene*, *vuer*, *brued*, voor schoon, voor en brood, terwijl te Hulst deze woorden den *o*-klank behouden. Zoo ook beantwoordt men te Klinge op echt vlaamsche wijze sommige vragen met *neen*, waarop in Noord-Nederland (ook te Hulst en elders in Zeeuwsch-Vlaanderen) steeds met *ja* wordt geantwoordt. De Klingenaar antwoordt b. v. op de vraag: »hebt gij maar één paard?" in plaats van: ja, ik heb maar één paard," steeds: *»nèë, 'k-en-è moar èën pērt"*, woordelijk: neen, ik en heb maar een paard, volkomen als in 't fransch. *»non, je n'ai qu'un cheval."*

De Hulstenaren spreken, als echte Vlamingen, in den regel zeer luide, bijna schreeuwende en maken bij hun spreken ook vele en luidruchtige gebaren. Hun tongval, zoowel als hun tongslag zijn volkomen vlaamsch, oostvlaamsch. Even als alle Zeeuwen en Vlamingen springen ze wonderlijk met de *h* om. Deze letter wordt eigenlijk nooit op zijn plaats uitgesproken, maar daarenboven dikwijls met de *g* verwisselt en soms als *g* en wel als geaspireerde *g*, *gh* of *ch* uitgesproken. De zonderlingste verwisselingen zijn daarvan dikwijls het gevolg. Zoo hoort men te Hulst dikwijls spreken van *een hoede goet* voor een goede hoed; van *een houde ring* voor een gouden ring, van *een goute tafel* voor een houten tafel, enz. Deze verwarring tusschen de verwante letters *g* en *h* komt vooral voor onder de Hulstenaren van geringen stand en voornamelijk onder hen die niet lezen kunnen. Ze is ook elders in Zeeland en Vlaanderen niet ongewoon; zie vs. 28 bl. 188 II.

De enkele *g*, waar deze de beginletter van een woord vormt, wordt door de Hulstenaren ook zeer mishandeld. Zij hebben duidelijk moeite om die letter uit te spreken, vooral om hem aan te blazen (te aspireeren). Zij vormen dien letter niet in de keel; zoodoende komt er slechts een *h* voor den dag.

Een andere eigenaardigheid van den tongval der Hulstenaren is de zeer sterk in zwang zijnde samensmelting van verschillende lettergrepen en woorden, met verwaarloozing van aanvang en slotletters. Deze samensmelting, gevoegd bij het algemeen zeer radde spreken der Hulstenaren, maakt hen dikwijls voor vreemdelingen zoo tamelijk onverstaanbaar.

143.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD HULST.

Medegedeeld door den heer J. J. Claassen, hoofdonderwijzer te Hulst.

Juli 1870.

(In nederlandsche spelling.)

11. 'N zekeren mens-oai twèè zòòns.

12. En d'n jonkste van ulder zee tegen-en voader: voader! geemai-'t dèèl van 't goed, da'-me toekomt. En-ai dèèld'-'n 't goed.

13. En-nie veul doage doarnoar, as d'n jonkste zòòn all's bai mekoar vergoart oai, is-i weg gerèèze in-'n vergelèège lant-en doar et-i-z'n goed deur gebrocht, in-'n overdoadiglaik leven.

14. En-as-ai-'t-all's vertērt-oai, wiert-'r 'nen gròòte ongersnòòt-in da' lant-en-ai-begos gebrek te laie.

15. En-ai gonk-èènen en voegde-'m bai-èèn van de burgers van da' lant-en dees-sont-'m op zain lant-om de verkes te waie.

16. En-ai begērde z'n beuik te vulle met-'n draf die de verkes-oat'-en niemant-en gaft-'m die.

17. En-as-i tot z'n aige gekomme was, zèèt-i: oeveul urelinge van main voader è-'n-òvervloed van bròòd, en-ik vergoan 'k van-onger.

18. Ik zel-'k-opstoan en noa-m'n voader goan en-ik zel-'k tegen-'m zegge: voader! ik-eb-'k gezondigd tegen den-emel en tegen-ou.

19. En-ik zai-nie-meer wērd oe zòòn genoamd te worre; moak main g'laik èèn van-oe-urelinge.

20. En-opstoande gonkt-i noar z'n voader. En-as-i nog ver van-'m was, zagt-'m z'n voader en die wier met-innerlaik-ontferming bewòòge; en toelòòpende, vielt-i-'m om z'n als en kusten-'m.

21. En den zòòn zèè: voader! ik-eb-'k gezondigd tege den-emel en tegen-ou, en-ik zai-nie-meer wērd oe zòòn genoamd te worre.

22. Moar den voader zee tege z'n diensknechs: bring-ier vòòrt-

’t beste klèèt-en doet-’t-’m oan en geeft-’nen rink-oan z’n-ant-en schoene oan z’n voete.

23. En bring-’t gevette kalf en slacht-’t-en loat-ons-eete en vroolaik zain.

24. Want dees mainen zòòn was dòòt-en-i-is weer levendig geworre; ai-was verlòòre-en-i-is gevonde. En zai begoste vroolaik te zain.

25. En zainen-ouste zòòn was-in-’t-felt; en-as-i-kwam en-’t-euis genoakt’, oorde-ai-’t gezank en ’t lawait.

26. En-i riep èènen van de knechs- en vroog wa-’ da’ moch zain.

27. En dees-see tegen ’m: oe broer is gekomme en-oe voader-et-’t gevette kalf geslacht-omdat-ai-’m" gezond weer ’t-euis-et.

28. Moar-ai wier kwoat-en wou nied-in-euis goan. Doarom gonk z’n voader-euit-euis-en bat-’m.

29. Moar-i zee tege de voader: kaik! ik dien-’k-oe nou-w-al zòòveul joar-en-’k-eb nòòit oe gebod òvertreë, en g’-è-me nòòit-’n boksken gegeen, dad-ik mee-me vriende moch vroolaik zain.

30. Moar-as den deez’-oe zòòn gekommen-is, dien-oe goed mee-oere deur gebrocht-et, noe ä-je-gai- ’m gevette kalf geslacht!

31. En de voader zee tegen-’m: kind! gai zait-altaid bai main en-al-’t maine is-’t joue.

32. Men beejòòrde dan vroolaik-en blai te zain; wan deez-oe broer was dòòd-en-i-is weer levendig geworre; ai was verlòòre en-i-is gevonde.

AANTEEKENINGEN.

De *èè* klinkt als een zeer scherpe en opene *e*, b. v. als in ’t hollandsche *leeren*. De *òò* als een zeer scherpe en opene *o*. De *eui* klinkt ongeveer als de fransche *eu* in *heure*, *leur*, enz. Het koppelteeken verbindt die woorden welke in de uitspraak zoo snel op elkander volgen, dat zij slechts één woord schijnen uit te maken. De *ē* is de zoogenoemde zware, vlaamsche *e*.

11. *Oai*, had. Zie vs. 11 bl. 187 II.

12. *Ulder*, hen; zie vs. 12 bl. 187 II op *ulder*. Voor ouderlijk erfdeel gebruikt de Hulstenaar gewoonlijk het woord *weezepenningen*, dat ook in geheel Vlaanderen in gebruik is.

13. *Gerèèze*, gereisd; zie vs. 13 bl. 133 II.

16. *En niemant-en gaf-'t-'em-die*, en niemand gaf hem dié. Zie over dit ontkennende *en*, vs. 25 bl. 147 II.

17. *Ik vergoan 'k, ik verga ik*, ik verga; zie vs. 17 bl. 192 II.

19. *Ik zai*, ik ben; zie vs. 19 bl. 394 I.

25. *Lawait*, luidruchtig geraas, rumoer. Dit woord (*laweit*) is overal in de volkstaal van Zuid-Nederland in deze beteekenis in volle gebruik. De zuidnederlandsche taalkundigen (De Bo, Schuermans) leiden dit woord met grond af van het fransche woord *aubade*. Het zuidnederlandsche *laweit* had oudtijds werkelijk de beteekenis van *aubade*. Met het noordnederlandsche schijnt *lawaai* dit woord niet verwant. Zie vs. 25 bl. 51 II.

30. *A-je gai*, hebt gij, woordelijk: *heb je gij, heb jij gij*, hebt gij gij. Dit herhalen van het persoonlijke voornaamwoord in twee verschillende vormen is een eigenaardigheid van de vlaamsche tongvallen. Terwijl in Zeeland slechts het persoonlijke voornaamwoord *ik* herhaald wordt (zie vs. 17 bl. 192 II), geschiedt dit in de meeste vlaamsche tongvallen met alle persoonlijke voornaamwoorden. Meerdere nadruk die men aan het persoonlijke voornaamwoord wenscht te geven, schijnt dit zonderlinge gebruik in 't leven geroepen te hebben.

32. *Beejòòrde*, behoorde. Indien het voorzetsel *be* door een klinker of een *h* (dat voor Zeeuw en Vlaming het zelfde is) gevolgd wordt, spreekt men de, anders toonlooze *e* als een volkomene *e* uit, en verbindt deze *e* met den volgenden letter door een *j* om de gaping tusschen twee klinkers aan te vullen. Zoo ook *beejalve*, behalve, enz.

Een scherpe tegenstelling met den tongval van het Land van Hulst vormt de tongval van het aangrenzende Land van Aksel, namelijk van de stadjes Aksel en ter Neuze, met de dorpen Zaamslag en den Hoek. In het overige, het zuidelijke gedeelte van het Land van Aksel spreekt men ongeveer zoo als in 't Land van Hulst, zooals op bl. 207 II reeds is medegedeeld. Terwijl de tongval van het Land van Hulst het meeste van alle zeeuwsch-vlaamsche dialecten naar het echte vlaamsch overhelt, en werkelijk vlaamsch is, zoo helt de akselsche tongval het meeste naar het zeeuwsch over, en wel bepaaldelijk naar het zuidbevelandsche dialect. Deze verwantschap met het zeeuwsch is zoo sterk dat velen het akselsche dialect eenvoudig tot het echte zeeuwsch rekenen en niet tot het zeeuwsch-vlaamsch. Werkelijk pleit ook veel voor deze zienswijze. Zoo zijn trouwens ook vele boeren van 't Land van Aksel oorspronkelijk uit het eigenlijke Zeeland afkomstig. Opmerkelijk is het, dat verschil in godsdienst bij de akselsche boeren vergezeld gaat met verschil in tongval. Want de roomsche boeren die hoofdzakelijk

in het zuidelijke deel van 't Land van Aksel, langs de oostvlaamsche grenzen, maar ook wel verspreid tusschen de protestantsche boeren in 't noorden van die landstreek wonen, spreken als in 't Land van Hulst gesproken wordt, dus goed vlaamsch, terwijl de protestantsche boeren van Aksel, Zaamslag, ter Neuze en Hoek zeeuwsch spreken, zooals uit de volgende proeve van hun tongval blijkt.

Een zeer belangrijke bijdrage voor de kennis van dezen tongval komt voor in het tweede deel van Dr. A. de Jager's *Archief voor nederlandsche taalkunde*, getiteld: *Over het taaleigen der boeren van het kanton Axel*, door Dr. H. J. van Eck.

144.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLOREN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET LAND VAN AKSEL.

Medegedeeld door den heer Dr. H. J. van Eck, burgemeester te Aksel.

December 1870.

(In nederlandsche spelling.)

De gelikenisse van de verloren zeune in de toale van d'a͡ervurmde of griffermeerde boeren van 't Land van Aksel (gemeinten van Aksel, ter Neuzen, Zoamslag en den Oek.)

11. Er was a͡ergens iemand die twee zeunen oa.

12. En de joengste van ulder zei to' zen voader: voader! geef men 't mine da' men toekomt. En zen voader deeld' ulder uut wa' ze noodig aan, om te kunne leven.

13. En ni eel veul tiid doarna, as de joengste zeune zen kiste gepakt oa, gong i noa en vra͡emd land, en doar brocht i zen goed deur; i verta͡erde zwichtig veul.

14. En toen i bots alles verta͡erd oa, kwam er nog een groot oengersnood bi in die streke, en i begost freet veul a͡eremoe te liĕn.

15. En i gong eene en presenteerden em an en boer van die eigene streke, die em noa zen schure zon om de pa͡erde, beesten en va͡erkens op te passen en te voeren.

16. En i zou groag zen buuk gevuld âen me' den draf, die de vâerkens vroaten, moar niemand gaf z' em.

17. Toen gong i an 't noadiinken en i zei in z'n eigen: oe veul âerbeiers van men voader âen overvloed van brood en ik krimpeer van den oenger!

18. 'K zal opstoane en noa m'n voader goane en 'k za' 'm zegge: voader! 'k âen zukke zonde gedoan tegen onzen lieven eer en nimedal goed me' joe g'andeld.

19. 'K ben ni meer wâerd je zeune t' eeten; loa men jen âerbeier zine.

20. En i stiing op en gong noa zen voader; en toen i nog vâere af was, zag zen voader em al en i oa biister veul kompassi met em, en i liep noa em toe en zei: wellekom, men joengen!

21. En zen zeune zei tot em: voader! 'k âen zukke zonde gedoan tegen onzen lieven eer en nimedal goed me' joe g'andeld en 'k ben ni meer wâerd je zeune 't eeten.

22. En zen voader zei to' de joengers: brengt em den nieuwen lankrok en doet em goue knoppen an z'n âemsbiezen en zulvere broekstikken an, en schoene me' gispen.

23. En wulder zulle koeke loaten bakken en plesier âen.

24. Want men zeune was voor ons zoo goed as dood en i is bi ons v'rom gekommen, goed en wel; ja, i was gratis en al verloren en i is gevonden. En ze woaren al te moal bliё.

25. Den oudsten van de zeuns was in 't land en toen i dichter bi uus kwam, oorden i ziingen en spriingen.

26. En i weeuwden tot een van de joengers en i riep: wat ei da' te beteikenen?

27. En die zei em: je broer is v'rom gekommen en da ben koeken gebakken, omdat i gezond van âerten van vâere v'rom is.

28. Moar in de foare van bliё, wier i nidig en boos en wou ni seffens binnen kommen. Toen gong z'n voader noa buten en i vroeg et em eigens.

29. En i zei an zen voader: kiik, zei i, voader! da' 's noe miin meening: 'k ben al zoo lange in je dienst en 'k âen altiid men best gedoan en j'ei nies bezonders voor m' overg'ad om plesier t' âen me' d' and're joengers.

30. En noe joe zeune, die al zen geld en goed verdistereleweerd

en vertureluurd eit me' de mooie jiffers, v'rom gekommen is, ei je moar seffens voor em koeken loaten bakken.

31. En zen voader zei tot em: bel, men joengen! je bent alle tiën bi men, en al 't mine is 't joeë.

32. Moar noe moeten wulder blië ziin en plesier âen, want je broer was zoo goed as dood voor ons en i is bi ons v'rom gekommen goed en wel, en i was gratis en al verloren en i is gevonden.

AANTEEKENINGEN.

De *oa* klinkt midden tusschen *o* en *a* in; de *âe* midden tusschen *a* en *e* in. De zachte en scherpe *e* en *o* worden, even als in alle zeeuwsche tongvallen, zeer duidelijk en sterk van elkander verschillende, uitgesproken.

12. *Ulder;* henlieden; zie vs. 12 bl. 187 II op *ulder*.

Aan, hadden, even als *âen*, hebben, *oa*, had, enz.

13. *Zwichtig*, zeer, ontzachlijk, een woord dat mij, behalve in Zeeuwsch-Vlaanderen, nergens voorkwam. Het schijnt mij toe met het friesche *swîd* (*swiid*), dat de zelfde beteekenis heeft, maar reeds sterk begint te verouderen, van den zelfden stam te zijn.

14. *Bots*, een woord dat in de zuidnederlandsche tongvallen veel voor *plotseling* in gebruik is, maar hier in een eenigszins andere beteekenis voorkomt.

Freet, met zeer scherpe *ee*, eigenlijk *wreed*. Dit woord op deze wijze uitgesproken, wordt in Zeeuwsch-Vlaanderen en vooral ook op Zuid-Beveland en denkelijk ook wel elders in Zeeland, voor *ontzachlijk* of *zeer*, voor alles waarbij men een overtreffenden trap wil aanduiden, even als *zwichtig*, veel gebruikt. Zie vs. 13 bl. 393 I op *oardig wreed*.

15. *Em presenteeren*, zich aanbieden. Het nederlandsche volk in 't algemeen houdt veel van basterdwoorden, die het niet verstaat; hoe langer die woorden zijn, hoe mooier zij gevonden worden, zoo worden deze woorden dikwijls tot wangedrochten verknoeid. Zoo in vs. 17 *krimpeeren*, sterven, en in vs. 30 *verdistereleweeren* en *vertureluren*, verkwisten; zie vs. 17 bl. 114 II op *krimpeir*, bl. 51 II, enz.

Deze vertaling is niet woordelijk, niet eens zakelijk volgens het oorspronkelijke opgesteld. De verloren zoon wordt integendeel hier als een boerezoon uit het Land van Aksel beschouwd. Daarom moet hij in dit vs. niet de varkens weiden, maar »*pâerden, beesten,* (koeien) *en vâerkens oppassen en voeren;*" daarom kust de vader

hem niet in vs. 20, krijgt hij in vs. 22 een akselsche boerekleeding aan, en bakken ze koeken, in vs. 23.

18. *Opstoane* en *goane;* opstaan en gaan; zie vs. 18 bl. 170 II en vs. 18 bl. 494 I.

19. *Zine*, zijn, wezen.

20. *Stiing* en *gong;* stond en ging; de burgers van Aksel zeggen *ston* en *gong;* de boeren ook wel *giing;* zie vs. 15 bl. 169 II op *giing*.

Kompassi, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

22. *Aemsbiezen*, hemdsboord. Zie vs. 15 hier boven.

23. *Wulder*, wij; zie vs. 24 bl. 170 II.

24. *Gratis*, basterdwoord, hier in de beteekenis van *geheel en al* gebruikt; dit woord komt nevens *grat* en *rat*, 't welk den oorspronkelijken vorm er van schijnt te wezen, ook in de zelfde beteekenis in het westvlaamsch voor. Zie vs. 15 hier boven.

26. *Weeuwden*, wuifde; zie vs. 22 bl. 204 II.

28. *In de foare*, in plaats. De afleiding van deze uitdrukking, die mij elders nergens voorkwam, is mij onbekend.

Seffens, terstond; zie vs. 22 bl. 276 I.

31. *Bel*, wel. Ook op Zuid-Beveland is *bel* of liever *bäl*, wel, als uitroep van verwondering veel in gebruik; zie vs. 12 bl. 235 I op *bat*.

De tongvallen die in het westelijke deel van Zeeuwsch-Vlaanderen bewesten den Braakman, gesproken worden, leveren onderling tamelijk veel verschil op en wijken ook van de zeeuwsch-vlaamsche tongvallen van Aksel en Hulst af. Ze hellen grootendeels sterk tot de westvlaamsche tongvallen over; slechts de tongval van de dorpen Eede en Heille moet tot het oostvlaamsch worden gerekend. De hoofdtongvallen van deze landstreek, het aardenburgsch en sluisch, maar voornamelijk het kadzandsch, zijn nog al met zeeuwsch vermengd.

Dr. H. A. CALLENFELS gaf in Dr. A. DE JAGER'S Magazijn van nederlandsche taalkunde, in den vijfden jaargang, Eenige bijzonderheden van het zeeuwsche taaleigen, voornamelijk in het district Sluis, en H. Q. JANSSEN schreef in Zeeland, jaarboekje voor 1852, een belangrijk opstel, genoemd: Verschil in taaleigen tusschen Zeeuwsch-Vlaanderen (4de Distr.) en West-Vlaanderen, nevens overeenkomst van het zuid-bevelandsche met het westvlaamsche.

De tongval van het zoogenoemde Land van Kadzand, het oude

eiland Kadzand uitmakende en tegenwoordig de dorpen Kadzand, Zuidzande en Cassandria of Retranchement (*'t Regiment* zeggen de Zeeuwen) omvattende, is, behalve het akselsch en nevens het sluisch, van alle zeeuwsch-vlaamsche tongvallen het meest met zeeuwsch, bepaaldelijk met walchersch, vermengd. Toch treedt het vlaamsche karakter van dit dialect nog duidelijk op den voorgrond.

145.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET LAND VAN KADZAND.

Medegedeeld door den heer S. DE BACK, te Zuidzande.

Maart 1872.

(In nederlandsche spelling.)

11. Doa was ees 'n mens die twèè zeuns ao'.

12. In den joengsten van ulder beien zei tegen z'n voader: voader! gee' me m'n posje van 't goed da' me toekomt. In i dèèlden 't goed onder ulder.

13. In nie lange noaderand of de joengste zeune, as i alles bi mekoar ao, is op reize gegoan na 'n vremde landstreke, in eit doa z'n goed deurgebrocht in moakeloos geleefd.

14. In as i al z'n geld verprost ao, kwam d'r 'n gròòten oengersnòòd in da' land in i begon erremoe te liën.

15. In i giing èène, in i veruurden 'm bi èèn van de burgers van da' land in die deet 'm na z'n land goan om op de verkens te passen.

16. In i zou gæærn z'n buuk willen vullen ææn mee de kost, die de verkens oaten, moa' van geen mens kreeg i ze.

17. In as i toe inkeer gekommen was, zeid i bi z'n eigen: oeveel errebeiers van m'n voader ææn alles in de vulte, in 'k vergoane-'k-ik van oenger.

18. 'K goane-'k-ik opstoan in na m'n voader toegoan in 'k za'-'k-ik tegen 'm zeggen: voader! ik ææn zonde gedoan tegen den emel en tegen joe.

19. In 'k en ziin-ik nie meer wæærd da' je me je zeune noemt; je moe' me moa' geliik stellen mee èèn van j'n errebeiers.

20. In i stoeng op in giing noa z'n voader. In as i nog verre van 'm van doan was, zag z'n voader 'm, in die kreeg kompassie mee 'm, in i liep noar 'm toe in i kusten 'm.

21. In de zeune zei tegen 'm: voader! 'k ææn zonde gedoan tegen den emel in tegen joe, in 'k en ziin ik nie meer wæærd da' je me je zeune noemt.

22. Moa' de voader zei tegen z'n knechs: oalt 't mooiste goed in doet et 'm an, in doed 'n riink an z'n viinger in schoenen an z'n voeten.

23. In briingt 't gevette kalf in slacht 't; in da' m'n eten in vrooielik ziin.

24. Wan m'n zeune ier was dood in i is weer levendig gooren, in i was verloren in i is gevonnen. In ze begosten leutig te ziin.

25. In z'n ouste zeune was in 't land in as i kwam in kort bi uus was, oorden i 't gezank in 't gedans.

26. In as i een van de knechs geropen ao, vroegt i, wa' da' toch beteikende.

27. In die zei tegen 'm: je broer is t' uus gekommen in je voader eit 't gevette kalf doen slachten, omdat i goed in wel terug gekommen is.

28. Maar i wier dul in i wou nie in uus goan. In dan giink z'n voader noa buten in sprak 'm schoone.

29. Maar i gaf z'n voader voor antwoorde: kiik! ik dien je noe al zòò vee' joar in ik ææn nooit nie gedoan da' nie mee je zin was, in gi ei me nog nooit nie 'n bokje gegeen om mee me vrienden ees 'n plezierigen dag t' ææn.

30. Ma noe je zeune ier t' uus gekommen is, die je goed mee slechte vrouweliingen deur gebrocht eit, is-t-'r 't gevette kalf voor 'm geslacht.

31. In i zei tegen 'm: joengen! je ziit altiid bi me, in al 't mine is 't joeë.

32. Me mosten dan vrooielik in blië ziin, wan je broer ier was dood in i is weer levendig gooren; in i was verloren in i is gevonnen.

AANTEEKENINGEN.

De klanken en letterteekens worden uitgesproken als op bl. 195 II vermeld is.

12. *Posje*, deel; zie vs. 12 bl. 200 II op *posje*.

Ulder, hunlieden; zie vs. 12 bl. 187 II op *ulder*.

13. *Moakeloos*, losbandig. Dit woord, dat mij nergens elders voorkwam, weet ik niet te verklaren. De heer DE BACK schrijft »*moakeloos*= makerloos= zonder maker, zonder schepper, zonder God?"

14. *Verprost*, verkwist, vooral: verkwanselt. *Prossen*, *prössen*, *prussen* en *verprossen* is, even als *pronsen* en *verpronsen* of *verpronselen*, overal in Zuid-Nederland, in veel verschillende beteekenissen in gebruik.

16. *Willen vullen œœn*, woordelijk: willen vullen hebben, voor: willen gevuld hebben.

17 *'K vergoane-'k-ik* of *'k vergoan-ekik*, woordelijk *ik verga ik ik*, ik verga. De enkele herhaling van het persoonlijke voornaamwoord van den eersten persoon achter het werkwoord, komt ook in Zeeland voor (zie vs. 17 bl. 192 II); de dubbele niet. Deze dubbele herhaling is bepaald echt vlaamsch. Zoo zeit men ook (vgl. vs. 18) *ik za'-'k-ik*, ik zal ik ik, enz. Deze herhaling of liever opeenstapeling van *ik* wordt niet altijd gebruikt. Soms ook wordt het woordje *ik* slechts eens herhaald, zoo als in vs. 19, *in 'k en ziin-ik nie*, woordelijk: *en ik en ben ik niet*, en ik ben niet, of in 't geheel niet, als in vs. 18 *ik œœn*, ik heb. Het doel van deze dwaze herhaling is oorspronkelijk wel geweest om meer nadruk op 't persoonlijke voornaamwoord te leggen. Tegenwoordig wordt in het Land van Kadzand deze herhaling meest gebruikt in zeer vertrouwelijke gesprekken, in drift, bij klachten of in alleenspraak; b. v. *'K moe-'k-ik moar alti zwiigen*, ik moet maar altijd zwijgen. Maar niet slechts het persoonlijke voornaamwoord van den eersten persoon wordt in dit deel van Zeeuwsch-Vlaanderen herhaald, ook aan de andere persoonlijke voornaamwoorden valt dit te beurt, even als dit in bijna alle vlaamsche tongvallen het geval is. Echter is dit altijd slechts een enkele herhaling, en niet als met *ik*, een dubbele. Zoo zeit men ook: *Ei-je-gi d'r niks van g'oord?* woordelijk: hebt gij gij (*heb jij gij*) er niets van gehoord? *M'n ouën wulder ons doa mee nie op*, wij houden wij (*m'n*= wij, *wulder*= wijlieden) ons daar mede niet op; *j'œœn julder*

d'r òòk nie mee van nooden, gij hebt gij (*je*, *ji*= gij, [meerv.], *julder*= gijlieden) daar ook niet mede van nooden; *ze kunnen zulder 't wel zonder ons doen*, zij kunnen zij (*ze*, *zi*= zij, *zulder*= zijlieden) het wel zonder ons doen. Zie vs. 30 bl. 211 II.

18. *'K goane-'k-ik*, ik ga; *'k za'-'k-ik*, ik zal; *ik œœn*, ik heb; zie vs. 17 hier boven.

19. *In 'k en ziin ik nie*, en ik ben niet. *Ik ziin* (beter: *ik zi*) ik ben (ik zij), is in Zuid-Nederland veel in gebruik. Zie vs. 19 bl. 211 II en vs. 19 bl. 394 I. Over het ontkennende *en*, zie vs. 25 bl 147 II. Over de herhaling van *ik*, zie vs. 17 hier boven.

20. *Stoeng*, stond; *giing*, ging; zie vs. 15 bl. 169 II op *giing*.

Kompassi, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

22. *Riink*, ring, even als *weuniink*, woning, *euniink*, honig.

24. *Gooren*, geworden; zie vs. 24 bl. 206 II.

Leutig, vroolijk, van *leute*, pret; zie vs. 29 bl. 162 II.

29. *Gi*, gij; echt oud vlaamsch, voor het *ji*, *joe*, *jij* en *jou* van Zeeuwen, Hollanders en Friezen. Men gebruikt in dit deel van Zeeuwsch-Vlaanderen ook *je* en *ji* voor *gij;* maar steeds *gi* als de nadruk op 't woordje valt.

30. *Vrouweliingen*, vrouwen, vrouwlieden; zeer goed gevormd woord, dat ik echter nergens elders aantrof.

De tongval van de stad Sluis vertoont, in tegenoverstelling van den landelijken tongval van Kadzand, meer de kenmerken van een stedelijk dialect; het sluisch is meer met hollandsch vermengd, meer nieuwerwetsch, minder vloeiend, minder oorspronkelijk.

146.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD SLUIS.

Medegedeeld door den heer H. J. VAN DALE, hoofdonderwijzer en archivaris te Sluis.

October 1871.

(In nederlandsche spelling.)

11. 'N zeker mens a' twee zeuns.

12. In de joengste van ulder zei tegen z'n voader: voader! gee' me m'n erfporsi da' me toekomt. En i dèèlde 't goed onder ulder.

13. In nie lange dææarnoa as i alles bi mekoar gepakt ad, is i weg gereisd noar 'n ver land en dææar eit i z'n goed deurgebrocht mee schossebrossen.

14. In as i 't allemoal verteerd ad, kwam 'r 'n gròòten oengersnòòd in da' land in i begon gebrek te liën.

15. In i giing weg en i veruurden 'm bi èèn van de burgers van da' land, in die stierden 'm noar z'n land om de verkens te wachten.

16. In i zou groag z'n buuk gevult en mit de spoeling die de verkens oaten; in gèèn mens gat ze 'm.

17. In toe inkeer gekommen ziinde, zei i: oeveel errebeiers van m'n voader en volop bròòd en ik vergoan van oenger.

18. Ik zal opstoan in noar m'n voader goan in 'k za' tegen 'm zeggen: voader! ik en kwoat gedoan tegen God en tegen joe.

19. In 'k bin nie meer wææard, da' ze me je zeun noemen; moak me moar as èèn van je errebeiers.

20. In opstoande giing i noar z'n voader. In as i nog ver van 'm van doan was, zag z'n voader 'm en i kreeg kompassi mee 'm, in noar 'm toelòòpende, pakten i 'm om z'n als in kusten 'm.

21. In de zeun zei tegen 'm: voader! ik en kwoat gedoan tegen God in tegen joe, in ik bin nie meer wææard da' je me zeun noemt.

22. Moar de voader zei tegen z'n knechs: oal 't beste klèèd in doet 't 'm an, in doed 'n riing an z'n and in schoenen an z'n voeten.

23. In briing 't gevette kalf in slacht 't; loat ons eten en vrooilik ziin!

24. Want deze zeun van me was dòòd in i is weer levend geworden; in i was verloren in is gevonden. In ze begonnen leute te moaken.

25. In z'n ouste zeun was op 't land in as i dicht bi uus kwam, òòrden i 't gezang in 't gedans.

26. In as i een van de knechs geropen ad, vroagden i wa' da' beteikende.

27. In die zei tegen 'm: je broer is t' uus gekommen in je

voader ei 't gevette kalf geslacht omdat i 'm gezond terug gekregen eit.

28. Moar i wier boos in i wou nie binnengoan; dæærom giing z'n voader noar buten in sprak 'm schòòn.

29. Moar i gaf ten antwoord in zei tegen z'n voader: kiik! ik werk noe al zooveel joar voor je in 'k en nog nooit iets gedoan da' je me verbojen ad en j'ei me nog nooit 'n bokje gegeen om mee me vrinden leutig te ziin.

30. Moar noe deze zeun van je gekommen is, die je goet mee oeren deur gebrocht eit, ei je 't gevette kalf voor 'm geslacht.

31. In z'n voader zei tegen 'm: kind! je bind altiid bi me in al 't mine is 't joeë!

32. We mosten dan vrooilik in bli ziin; want deze broer van je was dood in i is weer levend geworden, i was verloren in i is gevonden.

AANTEEKENINGEN.

De uitspraak der klanken is zoo als op bl. 192 II is aangegeven.

12. *Ulder*, hunlieden; zie vs. 12 bl. 187 II op *ulder*.

Erfporsi, erfdeel; zie vs. 12 bl. 187 II op *possie*.

13. *Schossebrossen*, verkwisten; *schossebrossen* bestaat eigenlijk uit twee oud vlaamsche woorden, *schossen* en *brossen*, die beiden *zwelgen*, *brassen*, *verteren*, *verkwisten* beteekenen. Oude vlaamsche schrijvers gebruiken beide woorden nog afzonderlijk. Oudtijds zei men ook wel *schokken* en *brokken* voor *schossen* en *brossen*. Onder den vorm *schossebrokken* is dit woord nog dagelijks in de zelfde beteekenis, in West-Vlaanderen in gebruik.

15. *Stierden*, stuurde; zie vs. 14 bl. 174 II op *dierte*.

Wachten, hoeden; zie vs. 15 bl. 169 II op *wachten*.

20. *Kompassi*, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

24. *Leute*, pret; zie vs. 29 bl. 162 II.

29. *Leutig*, vroolijk; zie vs. 29 bl. 162 II.

De tongval van de stad Aardenburg verschilt weer eenigszins van dien van Sluis. De aardenburger tongval is namelijk minder met zeeuwsch en hollandsch vermengd, meer oorspronkelijk vlaamsch. Dit blijkt vooral ook uit het meerdere gebruik dat men te Aardenburg van de herhaling der persoonlijke voornaamwoorden maakt, uit het gebruik van *gi* voor gij, uit *je* voor hij, wanneer de klemtoon er niet op valt, uit *'n keer* voor eens, enz., alles zoo als in West-Vlaanderen.

147.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD AARDENBURG.

Medegedeeld door den heer G. P. Roos, te Aardenburg, in De Navorscher, jaargang XX, en daaruit, met eenige verandering in de spelling, overgenomen.

Juli 1870.

(In nederlandsche spelling.)

De vergelikiinge van den verlorenen zeune.

11. Doa' was 'n keer 'n man di a twee zeuns.

12. En den joenksten van ulder zei tegen z'n voader: voader gee' m'n 'n keer m'n part van 't goed da 'k en moe. En i verdeelden 't goed.

13. En ni lange nadrant as den joenksten zeune alles bi makoare gezoameld ade, is i weg getrokken noar 'n ver land en doar eit i al z'n goed verbamboesjeerd, en i leefden schabouwelik.

14. En as i 't al opgeten a, kwam d'r veel gebrek in da' land en i begost ook gebrek te liën.

15. En i giing èëne en i prezenteerden z'n eigen bi èën van t' volk van da' land, en di stierden im na z'n land om de varrekens te wachten.

16. En i verlangden z'n buuk te vullen mee-t'n draf di de varrekens oaten, moa' gèën mens gaf z'im.

17. En as i toe z'n zelven gekommen was, zeid i: oeveel daggelders van m'n voader en de vulte van bròòd en ik vergoane 'k-ik van den oenger!

18. Ik goane 'k-ik opstoan en noa m'n voader toegoan en 'k goan tegen im zeggen: voader! 'k deeje 'k-ik zonde tegen den emel en tegen joe:

19. En 'k binne 'k-ik ni mee werd da 'k je zeune èëten; moak miin moa net as èën van je daggelders.

20. En i stiing op en i giing noa z'n voader. En as i nog verre van im van doan was, zag z'n voader im en i kreeg kompassi mee

im in z'n erte, en i kwam noar im toegelòòpen en i viel rond z'n als en i kusten im.

21. En de zeune zei tegen im: voader! k' en zonde gedoan tegen den emel en tegen joe, en 'k binne-'k-ik ni mee wert da 'k je zeune èëten.

22. Moa' z'n voader zei tegen de knechs: oald-e-keer 't beste klèëd en doedet im an en 'n riink an z'n viinger en schoenen an z'n voeten.

23. En briing 't vette kalf en slacht et, en loat ons eten en vrooielik ziin.

24. Wan d'n dezen m'n zeune di was dòòd en di is weer levendig g'ooren, i was verloren en i is gevonnen. En ze begonnen leute t'en.

25. En z'n oudste zeune was in 't land, en as i kwam en t' uus noaderden, òòrden i 't ziingen en in de ronde dansen.

26. En as i èën van de knechs bi 'm geroepen a, vroeg i wat-a-da' beduudden?

27. En di zei tegen im: je broer is gekommen en je voader eit 't vette kalf geslacht omdat i im gezond weerom gekregen eit.

28. En i wier dul en i wou nie in uus kommen; dan giink z'n voader noa buten en i sprak im schòòne.

29. Moar i gaf z'n voader voor antwoord en i zei tegen z'n voader: kiikt e keer, ik en noe al zòò veel joar bi je geweund en 'k en nog van z'n leven niks tegen j'n orders gedoan en g' ei me nog nooit e keer 'n geitebokje gegeen om mee m'n moats ees leute t'en.

30. Moar as deze joengen t' uus gekommen is, di je goed mee oeren deur gebrocht eit, dan ei je 't vette kalf voor im geslacht.

31. En z'n voader zei tegen im: m'n kind! ge zi gi alti bi me en al 't mine is 't joeë.

32. M'n mosten dan vrooielik en blië ziin; wan je broer was dood en j' is weer levendig g'ooren, i was verloren en j' is gevonnen.

AANTEEKENINGEN.

Over de uitspraak zie men het medegedeelde op bl. 195 II.

11. *'N keer* of *e' keer*, eens, eenmaal, is een eigenaardige uitdrukking, die in de zuidnederlandsche volkstaal overal in volle gebruik is, maar in de noordnederlandsche nooit gehoord wordt, behalve misschien een enkele maal in Noord-Brabant of Limburg en hier in Zeeuwsch-Vlaanderen.

12. *Ulder*, henlieden; zie vs. 12 bl. 187 II op *ulder*.
Part, deel; zie vs. 12 bl. 402 I op *part*.
13. *Verbamboesjeerd*, verkwist, basterdwoord, ook elders in de nederlandsche volkstaal in gebruik.
14. *Schabouwelik*, (eigenlijk het oude *schouwelijk*, met de vlaamsche lasch) overdadig, losbandig; overal in Vlaanderen in gebruik.
15. *Prezenteeren*, zich aanbieden; zie vs. 15 bl. 214 II.
Stierden, stuurde; zie vs. 14 bl. 174 II op *dierte*.
Wachten, hoeden; zie vs. 15 bl. 169 II op *wachten*.
17. *Ik vergoane 'k-ik*, *ik verga ik ik*, ik verga; zie vs. 17 bl. 218 II.
18. *'K deeje 'k-ik*, *ik deed ik ik*, ik deed; zie vs. 17 bl. 218 II.
19. *Mee*, meer; zie vs. 19 bl. 252 I.
Èëten, heet.
20. *Stiing* en *giing*, stond en ging; zie vs. 15 bl. 169 II op *giing*.
Kompassi, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.
Erte, hart. Zie vs. 12 bl. 66 I op *arv'*.
24. *G'ooren*, geworden; zie vs. 24 bl. 219 II.
Leute, pret; zie vs. 29 bl. 162 II.
29. *G'ei*, gij hebt; zie vs. 29 bl. 219 II.
31. *Ge zi gi*, *gij zijt gij*, gij zijt; zie vs. 17 bl. 218 II.

In de dorpen Eede en Heille en verder langs de zuidnederlandsche grenzen van westelijk Zeeuwsch-Vlaanderen, wijkt de tongval der boeren aanmerkelijk van het gewone zeeuwsch-vlaamsch af en gaat nagenoeg volkomen over in den tongval die in het aangrenzende gedeelte van Oost-Vlaanderen gesproken wordt. Het zeeuwsch, en veel minder nog het hollandsch, hebben op dezen tongval geen invloed uitgeoefend; het is een goed oostvlaamsche tongval. Maar in plaats van de vele hollandsche woorden, waarmede het gewone zeeuwsch-vlaamsch door verloop van tijd is vermengd geworden, is deze tongval van Eede, Heille, de Biezepolder, St. Kruis, enz. op het voorbeeld van alle zuidnederlandsche tongvallen sterk met fransche basterdwoorden verontreinigd.

148.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE DORPEN EEDE EN HEILLE.

Medegedeeld door den heer G. P. Roos, te Aardenburg, in De Navorscher, jaargang XX, en daaruit, met eenige verandering in de spelling, overgenomen.

September 1870.

(In nederlandsche spelling.)

Den paroabele van den verlorenen zeune.

11. 'Nen zekeren meinse oa twèë zeuns.

12. En den jonksten van uldere zei tegens z'nen voadere: voadere! geef m'n m'n kompetente porsie die mai toebeeòòrt. En z'nen voadere partazeerden ulder de suuksessie.

13. En bachten lettel doagene, as den jonksten zeune ollis bi menkare gezameld oade, gink ai d'r van deure naar 'n vremde peeji en ai brocht da z'n goed an de kant en ai verbèëstege 't oallemoale.

14. En as ai 't oal vertērd oade kwam d'r 'n groate miserie in da peeji en ai kreeg kortresse.

15. En ai gink ai bai 'nen borger van da peeji en die stierdege 'm na de stikken om de zwuns te wachtene.

16. En ai begērdege z'nen boik te vullene mee-t-en draf dien de zwuns atene, ma geenen meinse en gave z' om.

17. En ai zei bai z'n zalfs: oe vele dommestieken van m'n voader een abondansie van breud, en 'k kreveere-'k-ikke van den ongere.

18. 'K goan upstoan en 'k goan na m'nen voader goan en 'k goane-'k-ik om zagen: voadere! 'k eene-'k-ik mesdoan jegens den emele en jegens ou.

19. En 'k en ben ni meer wērdig ouen zeune t' èëten, neemoar, pak m'n veur èënen van ou dommestieken.

20. En ai stoenk up en ai gink na z'nen voadere; en os-t-ai

nog waid van um van dane ware, zage 'm z'nen voadere en ai werde met kompassi bewegen; ai leuptege naar 'm toe, viel 'm om z'nen alse en kustege 'm.

21. En de zeune zei tegen 'm: voadere! 'k en mesdoan jegens den emele en jegens ou en 'k en benne-'k-ik ni meer wērd dade 'k-ik ouen zeune èëten.

22. Ma z'nen voadere zei tegen z'n dommestieken: brengt ier voorts 't beste klèëd, en doege 't 'm oane, en lạngt 'm 'nen riink an z'n aand en schoens an z'n voeten.

23. En brengt 't gemeste kalf en slacht 't; loat us etene en gildig plazier een.

24. Want den dezen m'nen zeune ware deud en ai es wederom levendig geworden, en ai was verloren en ai es wederom gevonnen. En ze begosten plazier t' eene.

25. En z'n aisten zeune was up de stikken en os-t-en kame en t' ois genoaktege, eurden ai den zang en 't geruchte.

26. En 'n dommestiek geropen eende, vroagdege ai 'm wa da moste zain.

27. En den diene zeidege: ouen broere es kommen en ouen voadere è 't gemeste kalf geslacht, omdat ai 'm fris weere gekregen oa.

28. Moar ai wierde kollerig en ai wildege ni in t' ois goan. Azeu gink z'nen voadere ute en badege 'm.

29. Moar ai gaf veur antwoorde en zei toet den voadere: Zie, 'k dienen-ik ou nou zeu lange joaren en 'k en overschreedde nooit z'n leven ou gebod, en g'et gai m'n z'n leven gèën geetebokske g'een, opda 'k mee m'n vrindekens èës geestig mocht zain.

30. Moar os den dezen ouen zeune kommen es, die ou goed mee slunken ei deure gebrocht, zeu hedde gai 'm 't gemeste kalf geslacht.

31. En ai zeide ai jegens 'm: kiind! ge zai gai altais bai mai en 't maine es 't oue.

32. Men moeste dan gildig blai zain; want den dezen ouen broere ware deud en ai es wederom levendig geworden, en ai ware verloren en ai es gevonnen.

AANTEEKENINGEN.

De klanken hebben de zelfde waarde als op bl. 195 II is medegedeeld.

12. *Uldere*, henlieden; zie vs. 12 bl. 187 II op *ulder*.

Kompetente porsie, het deel dat iemand toekomt; twee basterdwoorden, die ook elders in de spreektaal meestal te zamen voorkomen, b.v. te Leeuwarden; zie vs. 12 bl. 187 II op *possie*.

Toebeeòòrt, toebehoort; zie vs. 32 bl. 211 II.

Partazeerden, verdeelde, basterdwoord van 't fransche *partager*.

Suuksessie, erfdeel; basterdwoord van 't fransche *succession*.

13. *Bachten*, na, achter; zie vs. 28 bl. 43 I.

Lettel, in West-Vlaanderen *letter*, weinig, luttel; zie vs. 12 bl. 402 I op *lutke*.

Peeji, land; het fransche *pays*.

Verbèëstege, verbeestte, verkwistte. Een bijzonderheid van zeer veel zuidnederlandsche tongvallen, vooral van de oostvlaamsche, is het achtervoegsel *ge*, dat achter aan het werkwoord in den onvolmaakt verleden tijd wordt gehangen, wanneer deze werkwoorden gelijkvloeiend, regelmatig verbogen worden. Het komt overeen met het verouderde nederlandsche *de* achter zulke werkwoorden; b.v. *verbeestede*, *spottede* enz. Bovengenoemde regel laat vele uitzonderingen toe. De wetten der welluidendheid en zoetvloeiendheid spelen bij het gebruik van dit aanhangsel *ge* ook een groote rol.

14. *Miserie*, hongersnood, basterdwoord van 't fransche *misère*.

Kortresse, *korteres*, (◡—◡,—◡—) gebrek, valsch basterdwoord, ook in West-Vlaanderen in gebruik; van *kort*, met een franschen uitgang? Zie vs. 16 bl. 252 II op *grousamettig*.

15. *Ai gink ai*, *hij ging hij*, hij ging; zie vs. 17 bl. 218 II.

Stierdege, stuurde; zie vs. 14 bl. 124 II op *dierte* en vs. 13 hier boven, op *verbèëstege*.

Zwuns, zwijnen.

Wachtene, hoeden; zie vs. 15 bl. 169 II op *wachten* en vs. 14 bl. 174 II op *liëne*.

16. *Begērdege*, begeerde, zie vs. 13 hierboven, op *verbèëstege*.

Te vullene, te vullen; zie vs. 14 bl. 174 II op *liëne*.

In dezen en in vele andere vlaamsche tongvallen is deze taalkundig zeer juiste vorm, die in Noord-Nederland reeds bijna geheel uitgestorven is, nog in volle gebruik, ook voor de zelfstandige naamwoorden, b.v. *bachten lettel doagene*, zooals in vs. 13, enz.

Ma gèënen meinse en gave z'om, maar geen mensch en gaf ze hem; zie over dit ontkennende *en*, vs. 25 bl. 147 II.

17. *Dommestieken*, dienstboden, basterdwoord van 't fransche *domestique*, in Noord-Nederland weinig of niet in gebruik.

Een, hebben.

Abondansie, overvloed, basterdwoord van 't fransche *abondance*.

Breud, brood; zoo ook *deud*, dood, enz.

'K kreveere-'k-ikke, ik sterf ik, ik sterf; *kreveeren*, sterven, even als 't in Noord-Nederland meer gebruikelijke *krepeeren* en zelfs *krimpeeren*, is een basterdwoord van 't fransche *crever*. Zie vs. 15 bl. 214 II, en over de herhaling van 't voornaamwoord vs. 17 bl. 218 II.

18. *'K goan upstoan*, ik zal opstaan, en *'k goan goan*, ik zal gaan. In vele zuidnederlandsche tongvallen gebruikt men, op 't voorbeeld der Franschen, het werkw. *gaan* in plaats van 't hulpwerkw. *zullen*. Zie vs. 18 bl. 222 II.

'K eene-'k-ik, ik heb ik, ik heb; zie vs. 17 bl. 218 II.

Jegens, wordt in afwisseling met *tegen* en *tegens* gebruikt.

19. *Nèëmoar*, maar, neen maar; dit saamgesmolten woord is in Zuid-Nederland veel, in Noord-Nederland nooit is gebruik. Zie vs. 25 bl. 245 II op *jo-ma*.

Pak, neem; *pakken* in plaats van *nemen* is in Zuid-Nederland veel in gebruik.

20. *Stoenk*, stond; zie vs. 20 bl. 219 II op *stoeng*.

Kompassi, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

Leuptege, liep; in dezen tongval is *leupen*, loopen, gelijkvloeiend; zie vs. 13 hier boven.

21. *'K en*, ik heb.

En 'k en benne-'k-ik ni, en ik en ben ik ik niet, en ik ben niet.

Dade-'k-ik, dat ik ik, dat ik.

Èëten, heet.

23. *Us*, ons; dit *us* of *ues*, *uus*, komt volkomen met het friesche *ûs*, het engelsche *us* overeen, en is ook in eenige andere vlaamsche, vooral westvlaamsche en franschvlaamsche tongvallen in gebruik. Zie vs. 23 bl. 67 II.

Gildig, veel, sterk, ook als bijvoeg. naamw. in de beteekenis van groot, schoon, sterk, overal in Vlaanderen in gebruik.

En os-t-en kame, en als hij kwam, toen hij kwam; over dit tweede *en* in de plaats van *hij*, zie vs. 14 bl. 187 II; de *t* dient voor welluidendheid; *kame*, friesch *kaem*, hoogduitsch *kam*, komt in veel zuidnederlandsche tongvallen voor. Zie vs. 14 bl. 244 II op *kam*.

25. *Eurden*, hoorde.

27. *Den diene*, die, even als *den dezen*, deze. Het gebruik om het lidwoord te plaatsen voor het aanwijzende voornaamwoord, is een zuid-nederlandsche eigenaardigheid, maar begint tegenwoordig ook aan deze zijde van den Moerdijk in zwang te komen, vooral in het zuidelijkste Gelderland en in de hollandsche Maasstreek; minder sterk in Zeeland. Zie vs. 24 bl. 321 I.

28. *Kollerig*, *kolèrig*, boos; basterdwoord van 't fransche *colère*. In het eigenlijke Noord-Nederland is dit woord niet in gebruik, maar wel in Noord-Brabant; zie vs. 28 bl. 298 I op *kolêrig*.

Azeu, zoo; zie vs. 29 bl. 257 I op *esu*.

Ute, uit.

Badege, bad; zie vs. 13 bl. 227 II op *verbèëstege*.

29. *G'et gai*, *gij hebt gij*, gij hebt; zie vs. 17 bl. 218 II.

Geestig, lustig, vroolijk, een echt zuidnederlandsch woord, dat overal in Vlaanderen in dagelijksch gebruik is, en ook in de beteekenis van *aardig*, *bevallig*, *aangenaam*, enz. veelvuldig voorkomt.

30. *Den dezen*, deze; zie vs. 27 hier boven.

Es, is; zoo ook *mes*, *messe*, *mis*, en *mesdaan*, *misdaan*, enz. is kenmerkend nederfrankisch; 't werd oudtijds ook geschreven. Zie vs. 27 bl. 291 I, vs. 27 bl. 287 I, vs. 27 bl. 259 I, vs. 24 bl. 249 I, vs. 15 bl. 241 II op *wenning*, vs. 15 bl. 423 I en vs. 19 bl. 289 I.

Slunken, hoeren, verwant met het nederlandsche *slons*, *sluns*; ook met *slenter*, *slenterig*, met het hoogduitsche *schlendrian*, met het nedersaksische *slunter*, *slunt*, *sluntje*, met het hoogduitsche *schlunz*, enz.

31. *Kiind*, kind; zie vs. 15 bl. 169 II op *giing* en vs. 13 bl. 165 II.

XXVIII. ZUID-NEDERLAND.

Zuid-Nederland [1] of het hedendaagsche koninkrijk Belgie, ook wel Belgenland genoemd, behoort voor ruim de helft tot het gebied der nederduitsche taal. Nederduitsch, in verschillende tongvallen, is de moedertaal van het grootste, tevens van het aanzienlijkste, het rijkste, het beste en ontwikkeldste gedeelte des belgischen volks.

Een denkbeeldige lijn die men trekt van Nieuwkerke in den zuid-west-hoek der provincie West-Vlaanderen, aan de fransche grenzen, tot bezuiden Kortrijk, van daar tot bezuiden Geeraardsbergen, van daar tot bezuiden Edingen, van daar langs (bezuiden) Lembeek tot even benoorden Waveren en van Waveren, bezuiden Tienen en Landen langs, op Tongeren en de grenzen van Zuid- en Noord-Nederland bezuiden Maastricht, komt, in het ruwe, overeen met de taalgrens in Zuid-Nederland. Alles wat benoorden die lijn ligt, behoort tot het gebied der nederduitsche taal; zuidelijk van die lijn is de volkstaal waalsch en fransch. Bij ieder gewest afzonderlijk zal de juiste grensscheiding tusschen nederlandsch en waalsch, tusschen germaansch en romaansch, nader en nauwkeurig worden vermeld.

Het nederlandsch heeft in Zuid-Nederland veel te lijden van het fransch. Ofschoon het heet dat, volgens de grondwet, alle Zuid-Nederlanders of Belgen gelijk zijn voor de wet, en ze dus, ook wat het gebruik van hun eigene taal betreft, gelijke rechten hebben, zoo wordt toch in werkelijkheid het waalsch of fransch sprekende gedeelte van het belgische volk, in dat opzicht, sterk bevoorrecht en bevoordeeld boven het nederduitsch sprekende gedeelte. De geijkte taal der zuidnederlandsche regee-

---

[1] Aan den naam Zuid-Nederland geef ik den voorkeur boven den naam Belgie; in Noord-Nederland wordt deze eerste naam zeer weinig gebruikt, ofschoon men daar wel eens van „de zuidelijke Nederlanden" spreekt; maar bij zeer velen in Zuid-Nederland geldt dit woord in alle opzichten voor een nederlandsche vertaling van het fransche woord *Belgique*. Zie de noot op bl. 265 I.

ring is in werkelijkheid de fransche. Fransch is in Belgie de verkeer- of omgangstaal (*conversatie*-taal) der aanzienlijken en der voorname burgers. Onder dezen zijn er zeer veel die het vlaamsch of brabantsch, hun eigenlijke moedertaal, met minachting beschouwen en die zorgen dat slechts fransche klanken het oor hunner kinderen bereiken. Ook de schrijftaal der geleerden in Zuid-Nederland is de fransche, even als de schrijftaal der aanzienlijken en meer ontwikkelden aldaar, en van allen die zich hier van het voorkomen willen geven, over het algemeen, fransch is. Maar nederduitsch vormt nog steeds de eenige spreektaal van de geringere bevolking en de kleinere burgers in de steden; en van de geheele plattelandsbevolking van het nederduitsche Belgie. In vele steden, vooral in Vlaanderen, is nederduitsch ook nog de eigenlijke spreektaal der aanzienlijke burgers, de taal die ze onderling spreken en in hun eigen huis, ofschoon er dan ook in 't openbare leven slechts fransch door hen wordt gesproken.

Het is inderdaad een hoogst merkwaardig en belangrijk, tevens ook zeer verblijdend verschijnsel, dat de invloed die het fransch sedert langen tijd op het nederlandsch in Zuid-Nederland uitoefende, heden ten dage sterk aan 't verminderen is, en dat nederlandsch tegenwoordig hoe langer hoe meer in Zuid-Nederland de plaats inneemt, ook in den mond en in de pen van het meer ontwikkelde deels des volks, die er aan toe komt. Vele bekwame mannen, zonen der echt germaansche oude Vlamingen en Brabanders hebben in den laatsten tijd den strijd begonnen tegen al wat fransch is in nederduitsch Belgie, vooral tegen het gebruik der fransche taal en tegen den verderfelijken invloed die het fransch op het nederlandsch uitoefent. En aanvankelijk met zeer goed gevolg! Dagelijks staan er meer en meer bekwame en geleerde mannen op, die met hun uitstekende geschriften de nederlandsche letterkunde in Zuid-Nederland verrijken. Bij vele degelijke en verstandige Vlamingen, Brabanders en Limburgers wordt het niet meer als een noodzakelijk vereischte beschouwd om op den naam van »fatsoenlijk" man te kunnen aanspraak maken, dat men steeds fransch spreke. Meer en meer ontwaakt het germaansche zelfbewustzijn bij het vlaamsche en brabantsche volk. Reeds zijn er een paar groote en belangrijke steden, Gent en Antwerpen, waar nederlandsch ook als geijkte taal van 't stadsbestuur gebruikt wordt. De morgen van een nieuwen, schoonen dag voor het nederlandsche volksbestanddeel, voor de nederlandsche taal is in Zuid-Nederland aangebroken! — Laat ons wenschen dat het aan de degelijke, waardige, edele volksmannen in Vlaanderen, Brabant en Limburg, die zich aangegord hebben ten strijde tegen het fransch, en dien kamp reeds met volharding en

moed, ook met gelukkig gevolg strijden, eerlang moge gelukken om de nietswaardige, lichtzinnige en wufte indringelinge, het fransch, volkomen uit het erfdeel van onze nederlandsche taal te verdrijven!

De meeste nederduitsch sprekende Belgen verstaan en spreken ook de fransche taal. Maar in de noordelijkste streken van Zuid-Nederland zijn toch ook velen, voornamelijk onder de plattelandbewoners en onder de geringe bevolking in de steden, die geen fransch spreken noch verstaan. Hoe zuidelijker echter in nederduitsch Belgie, hoe meer algemeen het fransch er onder de bevolking bekend is en gekend wordt. In de nederduitsche plaatsen die aan de nederduitsch-waalsche taalgrens liggen, kan nagenoeg ieder inwoner fransch spreken. Dáar worden ook op de lagere volksscholen, beide talen aan de jeugd geleerd. Maar de Walen daarentegen, die aan de taalgrens wonen, kunnen slechts uiterst zelden nederlandsch spreken en verstaan, en ontvangen slechts in het fransch onderwijs. Zoo kunnen b. v. de inwoners van het thans geheel waalsche, maar vroeger nederduitsche dorp Zittaard-Lummen (fransch: *Zetrud-Lumay*) in Zuid-Brabant, slechts fransch; er zijn slechts zeer weinigen daar die ook nederduitsch verstaan; er wordt ook op de scholen in die gemeente niets dan fransch, geen enkel woord nederlandsch onderwezen. Maar in de geheel nederduitsche dorpen Hoegaarde en Oudgaarde (fransch: *Hougarde* en *Autgarde*), beiden slechts op een half uur afstand van Zittaard-Lummen gelegen, spreken alle inwoners beide talen en wordt er op de scholen zoowel fransch als nederlandsch onderwezen. En zoo is het in de meeste, zoo niet in alle grensplaatsen. Dit bewijst veel, zoowel tégen de wijze waarop men in Zuid-Nederland de grondwet toepast, als vóor de meerdere voortreffelijkheid van het germaansche volk boven het romaansche.

Tusschentongvallen die een zachten overgang vormen tusschen het nederlandsch en het waalsch in Belgie, bestaan er niet; ze kunnen er trouwens uit den aard der zaak niet bestaan. Intusschen komen er in den franschen tongval van de zoogenoemde Marollen te Brussel tamelijk veel nederlandsche woorden voor. Daarentegen zijn alle nederduitsche tongvallen van Zuid-Nederland rijkelijk met fransche basterdwoorden vermengd en zijn er ook enkele fransche vormen in opgenomen.

De grenslijn tusschen nederduitsch en waalsch of fransch lag vroeger veel zuidelijker. Talrijke nederduitsche plaatsnamen die thans soms verre bezuiden die lijn liggen, bewijzen dit. Het waalsch en fransch hebben het nederduitsch terug gedrongen. Bij de behandeling van elk gewest afzonderlijk zal dit nader worden aangetoond.

Het nederduitsch van Belgie, de zuidnederlandsche volkstaal wordt door vreemdelingen (Hollanders, enz.) gewoonlijk *vlaamsch*, *flämisch*, *flemish*, *flamand* genoemd. Deze benaming is echter even zoo verkeerd als de benaming *hollandsch*, als men die op al het nederduitsch van Noord-Nederland toepast, zoo als omgekeerd in Belgie gewoonlijk geschiedt. En even als die dwaze benaming hollandsch, in genoemden zin, in Noord-Nederland zelve wel gebruikt wordt, zoo is ook de even dwaze benaming vlaamsch, in dien ruimen zin, ook in Zuid-Nederland wel in zwang. Vlaamsch is eigenlijk niets anders dan de volkstaal in Oost- en West-Vlaanderen, en niet die in Brabant en Limburg. In beide Vlaanderens noemt het volk zijn eigen taal natuurlijk vlaamsch; dit is te Antwerpen ook nog het geval. Maar in Brabant en Limburg noemt het volk zijn eigen taal *dietsch* of *dutsch*, zoo als o. o. te Diest, of *duutsch*, te Brussel ook *plattisj*, plat-dietsch. Dit dietsch is ook een zeer goede naam, die in Zuid- en Noord-Nederland beide ook wel in 't algemeen op de nederlandsche volkstaal, in tegenoverstelling van het nederduitsch van Duitschland en van het hoogduitsch, wordt toegepast. Een andere, maar verkeerde beteekenis heeft dit woord *dietsch* nog in Noord-Nederland, namelijk de beduidenis van middelnederlandsch, de nederlandsche taal der middeleeuwen.

De nederduitsche taal wordt in Zuid-Nederland in veel verschillende tongvallen gesproken, die allen in vier hoofdgroepen kunnen worden saamgevat. Die vier hoofdgroepen zijn:

a. Het limburgsch, dat gesproken wordt in de geheele provincie Limburg en in het zoogenoemde Hageland en Oost-Brabant of de omstreken van Diest en Tienen in Zuid-Brabant. Het vormt met de tongvallen van noord-nederlandsch Limburg slechts één groep.

b. Het brabantsch; men spreekt het in Zuid-Brabant (behalve in de bovengenoemde oostelijke streken van dat gewest), in de geheele provincie Antwerpen, en in een klein deel van de provincie Henegouwen. Met de tongvallen van Noord-Brabant maakt het één groep uit.

c. Het oostvlaamsch, dat in de provincie Oost-Vlaanderen wordt gesproken.

d. Het westvlaamsch, in West-Vlaanderen, dat met het vlaamsch van Fransch-Vlaanderen één groep vormt.

Alle deze zuidnederlandsche tongvallen zijn nederfrankisch-nederduitsch en gaan allen op de grenzen van hun gebied door tusschentongvallen in elkander over.

XXIX. LIMBURG.

(Zuidnederlandsch gedeelte).

Het zuidnederlandsche gedeelte van Limburg, tegenwoordig de belgische provincie Limburg vormende, behoort oorspronkelijk over zijn geheele uitgestrektheid tot het nederduitsche taalgebied. Vroeger volgde de taalgrens de zelfde lijn die nu de grensscheiding van Limburg met Luikerland uitmaakt, ja, liep zelfs nog zuidelijker, binnen de hedendaagsche provincie Luik. Maar ten gevolge van het steeds noordelijker opdringen van 't waalsch en 't fransch, is de uiterste zuidelijke zoom van Limburg heden ten dage reeds waalsch geworden en niet meer nederduitsch. De dorpen Bitsingen (in 't fransch: *Bassenge*), Korswarem, Eben, Emaal, Herstappe, Ter Naaien of Ternayen (fransch: *Lanaye*), Wouteringen (fr. *Otrange*), Rukkelingen (fr. *Roclenge-sur-Geer*) en Wonk, die allen in zuidelijk Limburg op de grenzen van Luikerland liggen, behooren tegenwoordig niet meer tot het nederduitsche taalgebied. Ze zijn volkomen waalsch geworden; fransch wordt er als moedertaal op de scholen onderwezen. Toch waren ze oudtijds zuiver nederduitsch, even als de geheele Haspengou (zuidelijk Limburg) oorspronkelijk nederduitsch is. De oorspronkelijke, nederduitsche namen dezer dorpen bewijzen het ten duidelijkste, indien men 't ook anders al niet wist. De andere dorpen langs de limburgsch-luiksche grenzen zijn gemengd waalsch en nederduitsch; laatstgenoemde taal heeft er gewoonlijk de overhand. Benoorden deze grensdorpen, in de omstreken van Tongeren en St. Truiden, is de volkstaal geheel nederduitsch.

De tongvallen van het zuidnederlandsche Limburg vormen met die van noordnederlandsch Limburg een samenhangend geheel, het limburgsch. Alle tongvallen van beide Limburgen (behalve natuurlijk die van den noordelijken uithoek van noordnederlandsch Limburg, dat eigenlijk niet Limburg is), zijn zeer na aan elkander verwant.

Ook behooren de tongvallen van het zoogenoemde Hageland en van Oost-Brabant tot het limburgsch. Zie verder bl. 269 I. De Brabanders en Vlamingen hebben een eigenaardig woord om die landstreken aan te duiden, waar limburgsch gesproken wordt. Zij noemen deze landstreken het Michkwartier, omdat het voornaamwoord *mij* daar als *mich* wordt uitgesproken, even als men er ook *ich* voor *ik*, *dich* voor *dij* of *u*, enz. zeit. Inderdaad is dit gebruik van *mich*, *ich*, enz. slechts eigen aan de limburgsche (en oostbrabantsche) tongvallen en een van de eigenaardigste kenmerken daar van, dat door vreemdelingen terstond wordt opgemerkt.

De limburgsche tongvallen vormen over het geheel genomen een goed begrensde groep. In oostelijk Zuid-Brabant scheiden ze zich scherp af van de echte brabantsche tongvallen, gelijk in het volgende hoofdstuk nader zal worden aangetoond. Maar langs de grenzen van Noord-Brabant en van Antwerpen, in Kempenland, is die afscheiding tusschen limburgsch en brabantsch minder scherp.

De limburgsche Kempen (fransch: *la Campine*) beslaan het geheele noorden van zuidnederlandsch Limburg, en omvatten de stadjes of vlekken Peer, Bree, Lommel, Hamont, met de dorpen Helchteren, Beverlo, Meeuwen, Gruitrode, enz. De tongval die men er spreekt is ten nauwste verwant aan het dialect van de Kempen in noordnederlandsch Limburg (zie bl. 289 I), en gaat aan de noordbrabantsche en antwerpsche grenzen door tusschentongvallen geleidelijk over in de tongvallen van de noordbrabantsche en antwerpsche Kempen.

149.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET DORP HELCHTEREN.

Medegedeeld door N. N.

April 1873.

(In nederlandsche spelling).

11. Doë woas ins 'nne mins deë twie zeuns ha.

12. De jongste van de twie vroeg ze kindsdiel en de voader luut z'n kinner dèëlen.

13. As de jong alles b'ien ha, trok er op noë e vrumd land en doë moakde-t-er alles t'r door met er goed van te lèëven.

14. Mer wei alles op woas, kwoam er 'nne groeten hongersnoed in da' land en doen wist er nie mie wa' doeën um nie van honger te sterven.

15. Doen gonk er hum verhuren in 'n pachterij, en de pachter deu hum de verken huën.

16. Mer hèë kreeg bekans gien 't èëten; o zô er wel hebbe wille mee èëten van het voïer van de verken; mer da' kreeg er nog nie.

17. Doen woord er wijzer en hèë zee in z'n êgen: 't hôs bê me voader zên zoevel knechs dei broed genog 't èëten hebben en ich moet hê van honger vergoën.

18. Ich goën trök noë hôs en ich zal tege voader zeggen: voader! ich hem-zun gedoën tege den hiemel en tegen och!

19. Ich bin nie mie wèërd van oere zoon genuumd te wèëren; neemt mich mer oan veur iene van oer knechts.

20. En wei er da' gedacht ha, stont er op en gonk noë ze voader trök. Wei er nog 'nnen hielen hok van hôs woas, zoag hum ze voader aafkomen en hèë ha kompassi met hum, umdat er zoë ermoeiig t'r ôt zag. Hèë luup op hum oan, volt hum um den hals en kusden hum.

21. En wei de jong verguffenis vroeg,

22. doen deu de voader seffes z'n beste klier halen,

23. en e vet kalf slachten um ins goed körmis te hagen,

24. dat er zoë blij woas da' z'nne jong trök gekome woas.

25. Onnertusse kwoam den aadste zoon ôt het veld, en wei er in hôs huurde zingen en dasen,

26. vroeg er oan 'nne knecht wat da' betiekende.

27. Oer bruur es trök gekome, zee de knecht, en oer voader hit e vet kalf doeën slachten, umdat er zoë blij es.

28. Wei den aadste da' huurde, woord er koëd en hèë wô nie in komen,

29. umda' ze voader ze lèëven veur hum zoë niks gedoën ha. Ich hem al zoevel joër goed gewerkt, zee er, en veur mich hemmen ze ze lèëven zoë gien kôrmis gehagen.

30. Boeveur moeten ze dan körmis hagen, veur iene

dèë weg geloëpen es, dèë z'n hiel fortuun t'r door gemoakt hit?

31. Mer de voader zee: jong! gèë zêt altêd bê mich en al wat ich hem, es o 't oer!

32. Mer van doag moste vèë wel blij zên en körmis hagen; want oer bruur woas doed en hèë es wier lèëventig gewooren; hèë woas verloren en hèë es trök gevonnen.

AANTEEKENINGEN.

De *oë* klinkt als volkomene, scherpe *o* die door een naslag van toonlooze *e* wordt gevolgd; de *oa* klinkt tusschen *o* en *a* in en de *èë* als een volkomene, een weinig scherpe *e*, gevolgd door een naslag van toonlooze *e*. De *oeë* luidt als de duidelijk hoorbare tweeklank *oe*, door toonlooze *e* gevolgd; de *ô* ongeveer als de *ô* in 't fransche woord *hôte*, maar iets scherper en langer. De klank der *ê* komt overeen met dien van de *ê* in de fransche woorden *bête*, *honnête*, maar wordt langer aangehouden; de *ö* klinkt als in 't hoogduitsch.

11. *Ins*, eens; zie vs. 11 bl. 274 I en vs. 11 bl. 149 I.

'Nne, een; zie vs. 11 bl. 274 I op *'nne*.

Mins, mensch, man; zie vs. 11 bl. 297 I en vs. 11 bl. 290 I.

Zeuns, zonen, in 't enkelvoud *zoon*; zie vs. 11 bl. 274 I.

13. *Vrumd*, vreemd; zie vs. 13 bl. 313 I op *vremd*.

14. *Wei*, als, toen; zie vs. 14 bl. 288 I, vs. 19 bl. 276 I en vs. 13 bl. 245 I.

Mie, meer; zie vs. 19 bl. 279 I en vs. 19 bl. 252 I.

Wa' doeën, wat doen, in plaats van *wat te doen*. De Zuid-Nederlanders laten in dit geval, even als achter *om*, het werkwoord in de onbepaalde wijs zonder *te;* deze zuidnederlandsche vorm is zuiverder dan de noordnederlandsche.

16. *Bekans*, bijkans; zie vs. 14 bl. 297 I.

17. *In z'n êge*, in zich zelven; zie vs. 17 bl. 289 I.

Ich, ik; zie vs. 12 bl. 275 I op *mich*.

Hê, hier; zie vs. 17 bl. 289 I op *hej* en vs. 17 bl. 237 op *hi*.

19. *Van oere zeun genuumd te wèëren*, om uwen zoon genoemd te worden; het gebruik van 't woordje *van* in dezen zin, in plaats van *om*, is eigen aan alle zuidnederlandsche tongvallen en ongetwijfeld een gallicisme.

Mich, mij; zie vs. 12 bl. 275 I op *mich*.

20. *Hok*, afstand.

Kompassi, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

22. *Seffes*, terstond; zie vs. 22 bl. 276 I.
23. *Körmis*, kermis, feest; zie vs. 23 bl. 293 I op *kerremis*. Ook in sommige noordnederlandsche tongvallen zeit men wel *körmis*, *kurmis* voor *kermis;* zie 34 bl. 120 II.
Hagen, houden. Zie vs. 23 bl. 287 I en vs. 23 bl. 291 I.
25. *Dasen*, dansen, door vervloeiing der *n*, komt ook wel in noordnederlandsch-limburgsche tongvallen voor.
28. *Koëd*, kwaad; zie vs. 28 bl. 307 I en vs. 28 bl. 280 I.
29. *Hemmen*, hebben; zie vs. 17 bl. 57 I en vs. 16 bl. 67 I.
Ze lèëven, zijn leven (niet), nooit; zie vs. 29 bl. 280 I op *ze lève*.
30. *Boeveur*, waarvoor; zie vs. 13 bl. 275 I op *boe*.
Es, is; zie vs. 30 bl. 229 II op *ės*.
31. *Gèë*, gij; zie vs. 12 bl. 288 I op *gėj*.
32. *Vèë*, wij; zie vs. 12 bl. 275 I op *mich*.

De tongval van de stad Hasselt behoort met dien van Tongeren en St. Truiden tot de zuidlimburgsche tongvallegroep.

150.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD HASSELT.

Medegedeeld door den heer Prof. D. Claes, leeraar aan het Athenaeum te Hasselt.

Februari 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. Do weur ins 'ne man dia twej zeen ha.
12. De joengste van de twej zee ins tege ze voar: voader! gjaf mich me kendjsdiel. Down verdieldsje de voar 't gowd tessen hin tweje.
13. Entsjige doag doanoa, wèè de joengsten alles wat em ha betien gedoan ha, troek em wèèd weg en doa verdie em ze gowd bè' te zwalgen en te hoeren.

14. Wèè em alles verdoan ha, down koem doa 'nne fellen hoengersnoed in da' land en down begos em ermoei te lèèn.

15. Down verheeirden em zich bè 'ne mins van da' land en dia schikden em oep z'n wenning ver z'n verkes te heje.

16. Down ha 'm wel wille van de verkes hunne kos meï iate, ma do en weur niemand dia 'm da giave wèu.

17. Down dach em in z'n èège: doa zen 't hèus zoevel werklej dia broed hebbe mier as ze kunnen opkrèège, en ich vergoan hèè van hoenger.

18. Ma ich zal treg no ôzes goan en tege me voar zegge: voader! ich heb feut gehad tegen os lieven Hier en tegen uche!

19. En ich ben ni mie wjaard van oer kendsj te zèèn; dowtsj bè' mich as of ich iene van oer knechs weur!

20. En he vertroek no z'n hèus. Ma ze voar dia ha 'm va' vares zejn oan koame en ha kompasse bet um, en loep um ontege, vloog um oan z'nen hals en begos um te poene.

21. Down zeej de zeun tegen um: voader! ich heb feut gehad tegen os lieven Hier en tegen uche en ich bin ni mie wjaard van oer kendsj te zèèn.

22. Ma down zeej de voar tege z'n knechs: haajldsje ins go 't beste klied en dowtsj um da' oan, en stuk 'm 'nne rink in z'nne venger en schoan in z'n veet.

23. Slacht 't vet kalf en lödsj ôs ins gowd iaten en plezeer make.

24. Want m'nne zoon hèè weur dòòd en no es em wirm lièvedig gewoare; 'e weur verlore en no es em wirm treg gevonne. En down weur 't fiest.

25. Ma z'nnen aadste zoon weur op 't veldsj en wèè 'm in 't treg kaome kort an zèènes gekaome weur, hierden em da' se an 't zengen en an 't dase weure.

26. Down roop em 'nne knech en 'e vroog em wa' da downs weur.

27. Dia zeej zoou tegen um: oer breïr es treg gekaome en oer voar heet 't vet kalf geslacht, omdat er em hel en gezond treg gekregen hit.

28. Wèè 'm da' hierde, woard em koad en 'e wo nie en gown. Down kown ze voar èut en dia smeekden en beedsjen em dat er toch zèu enkaome.

29. Ma de joeng zeej tege z'n voar: seï! da' 's nèu al zoouvel joar da' 'ch uch deïn en ich heb altèèd al gedown wa' je va' mich hebbe wödsj, en dsje hidsj mich nog va' m'n hiel liave g'nne bok gegiave ver m'n kameroaten ins te trakteere.

30. Ma zoo go oer pöneke da treg gekaomen es, dia alles t'r deur geholpen heed bè slechte vrölie, hei je 't vet kalf ver em dòòd gedown.

31. Ma ze voar antwördden em: joeng! dsje zèèt altèèd bè mich en al wa' mèèn es, es oer euch!

32. Ma nèu koste we toch nie loate va' fiest te hage, want oer breïr hèè weur dòòd en nèu es em wir lïevedig gewoare; 'e weur verlore en em es wirm treg gevonne.

AANTEEKENINGEN.

De *oa* en de *ao* klinken beiden tusschen *o* en *a* in; de *oa* helt meer naar de *o*, de *ao* meest naar de *a* over. De *ow* klinkt als in 't engelsch, de *ö* als in 't hoogduitsch, de *ô* als in 't fransch. De *è* en de *èè* klinken als een zeer scherpe *e*, ongeveer als *ai* in 't fransch, kort of lang. De *oe* van *joeng*, *hoenger*, enz. is niet de tweeklank *oe*, maar de zuivere, hoogduitsche *u*. De *èu* klinkt als *oeu* in 't fransche *coeur;* de *òò* is een zeer scherpe, lange *o*. De klank van de *ao* van *kaome*, enz. van de *o* van *vloog*, *go*, (gauw), *zoon*, enz. is zeer moeielijk af te beelden; en ligt ten naastenbij tusschen *o*, *eu* en *a* in; men moet een Hasselter zijn om zijn tong zóo te kunnen dwingen. Over 't algemeen zijn de verschillende klanken van den hasseltschen tongval zeer eigenaardig en kunnen slechts bij benadering met letters worden afgebeeld.

11. *Zeen*, zonen, meervoud van *zoon*, *zeun;* zie vs. 11 bl. 237 II op *zeuns*.

12. *Voar* en *voader*, vader, worden in dezen tongval beiden gebruikt, even als in dien van 't Hageland. *Voar* is 't algemeene woord, maar met *voader* spreken kinderen hun vader aan.

13. *Wèè*, toen, als; zie vs. 14 bl. 237 II op *wei*.

Em, eigenlijk *hem*, hij; *em* wordt te Hasselt, zoowel als *er* en *e* voor *hij* gebruikt; de welluidendheid geeft den regel aan voor dit afwisselend gebruik. Zie vs. 14 bl. 187 II.

Betien, bij een.

Verdie, verkwistte, letterlijk *verdeed*.

Bè', met, afwisselend met *bet* in gebruik; zie vs. 22 bl. 285 I.

15. *Wenning*, letterlijk *winning*, is hier in de beteekenis van *hofstede*, *hoeve* in gebruik. Zie vs. 30 bl. 229 II op *es*.

Ver, voor, in plaats van *om*, is een gallicisme; zie ook vs. 29 van deze vertaling. Deze fransche vorm komt in alle zuidnederlandsche tongvallen voor. Zie vs. 19 bl. 237 II op *van oere*.

16. *Kos*, kost, voedsel; zie vs. 19 bl. 301 I en vs. 16 bl. 282 I.

17. *Èege*, zelf; zie vs. 15 bl. 159 II op *z'n aige*.

Ich, ik; zie vs. 12 bl. 275 I op *mich*.

Hèè, hier; zie vs. 17 bl. 237 II op *hê*.

18. *Treg*, eigenlijk *tereg*, terug. In het gewone friesch (tusschen Flie en Lauwers) is *rug* ook *reg*, *regge*. Zie bl. 157 II.

Ozes, onzes, en in dit zelfde vers *os*, ons; zie vs. 23 bl. 228 II op *us*.

Feut, fout.

Hier, heer; zie vs. 15 bl. 275 I op *hier*.

Uche, u, elders in Limburg *uch*, *oech*, *och*, enz. Zie vs. 12 bl. 275 I op *mich*.

19. *Mie*, meer; zie vs. 18 bl. 276 I en vs. 19 bl. 252 I.

Oer, uw; zie vs. 12 bl. 275 I op *mich*.

20. *Kompasse*, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

Ontege (◡—◡), tegen, komt overeen met sommige friesche vormen, b. v. met het verouderende westfriesche *ontjin;* zie vs. 20 bl. 94 I, vs. 20 bl. 90 I, vs. 20 bl. 82 I, enz.

Poene, kussen; zie vs. 20 bl. 279 I en vs. 20 bl. 276 I.

25. *Dase*, dansen; zie vs. 25 bl. 238 II.

26. *Downs*, te doen, letterlijk *doens*.

27. *Hel*, gezond, eigenlijk *heel;* zie vs. 27 bl. 237 I.

28. *Koad*, kwaad; zie vs. 28 bl. 238 II.

29. *Dsje*, gij of du; zie vs. 12 bl. 288 I op *gèj*.

Ver, voor, om; zie hier boven vs. 15 op *ver*.

30. *Pöneke*, lieveling; verwant aan *poene*, kussen? zie vs. 20 hier boven op *poene*.

Vrölie, vrouwen; zie vs. 30 bl. 329 I.

31. *Euch*, ook, te Maastricht *auch;* zie vs. 31 bl. 274 I.

De tongvallen van het zuidelijkste Limburg, de oude Haspengou, langs de grenzen van het waalsche taalgebied, verschillen weer eenigszins van den hasseltschen tongval. Even als alle limburgsche tongvallen zijn ook de dialecten van deze landstreek, van Bilsen, Tongeren (in 't fransch *Tongres*), Loon (fransch *Looz*) en St. Truiden (fransch *St. Trond*) en omstreken, hoogst belangrijk.

In het tweede deel van Dr. A DE JAGER'S Archief voor nederlandsche taalkunde vindt men een Lijst van woorden en spreekwijzen uit het Truiersch (limburgsch) dialect, van J. H. BORMANS, en in J. F. WILLEMS'S Belgisch Museum, dl. VIII, 1844, komt een vertaling voor van de gelijkenis des verlorenen zoons in den tongval van St. Truiden, van G. J. J. VAN WEST, zoon.

151.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD ST. TRUIDEN.

Medegedeeld door den heer EDM. BRUYNINX, student te Leuven.

Juni 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. Do was 'nne kier 'nne man, dee a twie joenges.

12. De joenkste van de twie dee zee on ze voar: pa! geëf mich 't dieël da' mich tau kum. En de voar dieëlde en gaf 't um.

13. Intige doage t'r noë moakde-t-er ze pak, en è vertroek no e vreumd en ver laend, moe dat er op kotten tijd alles door dee.

14. As-t-er nau niks ne mie en a, kam do 'ne groeten oengersnoeëd en 't laend moe t'r was,

15. en veur nè van oenger te sterve, most er um bè 'ne boer as verrekes-éët verure.

16. En gelek-t-er nè veul èten en kreeg, was-t-er al dek blij genoeg dat er on de verrekes unnen trog kos mie doen.

17. Toen goenkt er en z'n eëgen ins alles goed noë en è zee: wijveul knechte zen do t'aus nè, dij zoeveul èten eubben as se wille, en ich, ich moet ij van oenger vergoën.

18. Ich zal no pa truk goën en ich zal um zegge: pa! 'ch euh gezondigd tege den iemel en tegen oech.

19. Ich ben ne mie wêëd van de noam van oer kend te

droagen, ma nemt mich bè-t-oech as inne van oer werklie.

20. È goenk dan truk no z'nnen aus en as ze voar um va' verres zag kome, kreeg de man kompasse bet um; è luup um entege, sproenk um on z'nen als en poeinden um op z'n twie wange.

21. Toen zee de zoon: pa! 'ch eub gezondigd tege den iemel en tegen oech; ich ben nè mie wêët van de noam van oer kend te droage.

22. Ma de voar luet um den tijd nè van te spreke, en è zee on z'n knechte: oilt seffes nieve klieër en e poar nieve stievels veur um oan te doen, en 'nne goën renk veur en z'ne vinger te steke.

23. Oilt gau 't vet kalf aut de stal en slacht 't, en dan mor seffes on tofel!

24. Want m'ne zoon was doeëd en è es verreze; è was verlore en ich eub um truk gevoenge. En toen begos seffes de kerremis veur goed.

25. Jo-ma, den aadste zoon dee was en 't veld; en as-t-er t' aus kam en al da' lawêët en da' geschrieëf uedde, kos-t-er nè begrijpe wa' da' 't was.

26. È ruep dan inne van de knechte en vroeg um, wa' da' do goëns was.

27. Dee zee 'm da' ze bruur truk kome was en da' ze voar aut blijdschap dat er um lêëftig truk kregen a, 't vetste kalf a doen sloën en 't ieël aus getrakteerd a.

28. Dee wood do zoe duvels van, dat er nè wo en goën. De voar dee kam dan aut, en vroeg um moe veur dat er nè wo en kome.

29. De zoon antwoodden um, dat er um nau al zoe lange gedint a, zonder um ins ongeoerzom te zijn, en dat er nog ze lève ge' scheuepke kregen a, veur z'n vrinden ins te trakteere.

30. Ma veur dee, zeet er, dee z'n oilek dieël bè slechte vrolie opgedoën ee, veur dee slach-dje seffes 't vetste kalf!

31. Toen zee de voar: kend! dje zijt altijd bè mich geweest en alles wa' 'ch eub, es veur oech!

32. Ma van doag moge we toch blij zen en kerremes aan! want oer bruur was doeëd en è es verreze; è was verlore en nau-'b-ich um wirm truk.

AANTEEKENINGEN.

De *oa* klinkt tusschen *o* en *a* in, meest naar de *o* overhellende. De *é* en de *ê* klinken als in 't fransch.

12. *Pa*, vader, basterdwoord van 't fransche *papa*, komt in geheel Nederland, hier meer, daar minder algemeen, in de spreektaal voor.

Mich, mij; zie vs. 12 bl. 275 I op *mich*.

13. *Intige* (—◡◡), eenige. Zie vs. 13 bl. 295 I.

Moakde-t-er, klinkt nagenoeg als *mokde-t-er*, *mokdeter*, maakte hij; de *t* is er voor de welluidendheid, om gaping te vermijden, tusschen gevoegd. *Er*, in plaats van *hij*, en afwisselende met *è*, *he*, *hij;* zie vs. 14 bl. 187 II, vs. 13 bl. 479 I op *ging er*, vs. 12 bl. 275 I op *mich* en vs. 13 bl. 413 I op *er*.

Laend, land, wordt eenigszins gerekt uitgesproken; zie bl. 335 I op *Sjaarpezèèl*.

Moe, eigenlijk *woe*, *wo*, waar; de *m* en de *w* wisselen ook in andere tongvallen in sommige woorden; b. v. *me* voor *we* of *wij*, enz. Zie vs. 23 bl. 170 II.

14. *As-t-er nau niks ne mie en a*, woordelijk: als hij nu niets niet meer en had. Zie vs. 29 bl. 480 I en vs. 25 bl. 147 II.

Kam, kwam; zie vs. 14 bl. 487 I en vs. 23 bl. 228 II op *en os*.

En 't laend, in 't land; zie vs. 15 bl. 423 I en vs. 30 bl. 229 II op *es*.

Veur, om; zie vs. 15 bl. 241 II op *ver*.

Nè, niet.

Verrekes-ëët, *verkeshéët*, *varkensherd*, varkensherder of-hoeder.

16. *Gelek*, letterlijk *gelijk*, hier voor *als* in gebruik.

Dek, dik, dikwijls; zie vs. 12 bl. 312 I.

17. *En z'n eëgen*, in zich zelven; zie vs. 17 bl. 241 II op *èège*.

Wij, *wie*, hoe; zie vs. 13 bl. 240 II op *wèè*.

T'aus, *t'haus*, t'huis. Voor zoo verre mij bekend is, is dit zuidlimburgsche dialect de eenigste zuiver nederduitsche tongval, waar in de *au* klank, even als in 't hoogduitsch], in plaats van de *u* (*oe*), de *u* (*ü*) of de *ui* voor komt. Zoo ook *aut*, *uit*, hoogduitsch *aus*. Zie vs. 29 bl. 11 I.

Ich, ik; zie vs. 12 bl. 275 I op *mich*.

IJ, *hij*, *hi*, *hie*, hier; zie vs. 17 bl. 237 II op *hê*.

18. *Oech*, u; zie vs. 12 bl. 275 I op *mich*.

19. *Oer*, uw; zie vs. 12 bl. 275 I op *mich*.

Kend, kind; zie vs. 15 bl. 423 I en vs. 30 bl. 229 II op *es*.

20. *Kompasse*, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

Bet, met; zie vs. 13 bl. 241 II op *bė'*.

Entege (◡ — ◡), te gemoet, zie vs. 20 bl. 241 II op *ontege*.

Poeinden, kuste; zie vs. 20 bl. 241 II op *poene*.

22. *Oilt*, *hoilt*, haalt.

Seffes, terstond; zie vs. 22 bl. 238 II op *seffes*.

Stievels; laarzen; zie vs. 22 bl. 403 I op *stevels*.

Goën, gouden.

In vs. 22 van de vertaling in 't Belgisch Museum staat: *e* (*he*) *deu 'nne fijne kazak brenge*, in plaats van: *oilt nieve klieër; e deu brenge* is woordelijk: hij deed brengen. Zoo ook hier beneden in vs. 27: *de voar a doen sloën*, letterlijk: de vader had doen slachten, in plaats van: de vader liet slachten. Zie over het gebruik van *doen* als een hulpwerkwoord, dat in de saksische en friso-saksische tongvallen zoo veelvuldig, maar in de frankische zoo zeldzaam voorkomt, vs. 20 bl. 210 I.

24. *Es*, is; zie vs. 30 bl. 229 II op *es*.

Gevoenge, gevonden; zie vs. 24 bl. 175 II.

Kerremes, kermis, feest; zie vs. 23 bl. 238 II.

25. *Jo-ma*, *joamar*, ja maar, tot één woord samengesmolten, even als *neema*, *neemoar*, neen maar, en, even als dit, in de zuidnederlandsche spreektaal overal veelvuldig in gebruik. Zie vs. 19 bl. 228 II op *nèëmoar*.

Lawêêt, *laweit*, gedruisch; zie vs. 25 bl. 211 II.

Geschrieëf, geschreeuw, even als *nief* voor *nieuw*.

Uedde, *huedde*, *huerde*, hoorde. Zie vs. 25 bl. 228 II.

26. *Goëns*, *gaans*, gaande; zie vs. 26 bl. 241 II.

27. *Lèëftig*, levendig; zie vs. 24 bl. 276 I; de vorm *labendig*, uit het hoogduitsch afkomstig, is in dezen tongval ook in gebruik.

Ieël, *hieël*, *hiel*, heel.

Getrakteerd, onthaald; zie vs. 29 bl. 315 I op *trakteere*.

28. *Wood*, *woord*, *wordde*, werd.

Wo, *wou*, wilde.

29. *Ze lève*, zijn leven; zie vs. 29 bl. 238 II.

Ge', geen.

Scheuepke, schaapje; *kalfje* is in dezen tongval *kelfke*, of liever *kälfke*. Zie bl. 272 I.

32. *Aan*, *haan*, houden; zie vs. 22 bl. 238 II op *hagen* en vs. 23 bl. 287 I.

Nau-b-ich, *nau eub ich*, nu heb ik.

Het uiterste westen van de provincie Limburg vormt met het

aangrenzende gedeelte van Zuid-Brabant een afzonderlijke landstreek, het Hageland. Dit limburgsche Hageland begint bewesten St. Truiden, omvat de dorpen Rummen, Kosen, Binderveld en strekt zich tot aan de stadjes Halen en Herk uit. De eigenaardige tongval van deze landstreek wordt beschreven in het volgende hoofdstuk.

Over het roodwaalsch, dat in sommige plaatsen van zuidnederlandsch Limburg gesproken wordt, zie men het laatste hoofdstuk van dit werk, het Aanhangsel.

In een klein gedeelte van de provincie Luik, die overigens geheel tot het waalsche taalgebied behoort, wordt door de bevolking nederduitsch gesproken. Dit gedeelte is de uiterste noordwesthoek van Luikerland, benoorden het waalsche stadje Hannut en bevat de stad Landen met de dorpen Op- en Neerwinden, Rumsdorp, Attenhoven en 't stadje Raatshove (fransch: *Raccourt*), dat juist op de taalgrens ligt.

Dit luiker nederduitsch is ook een limburgsche tongval en ten nauwsten verwant aan den tongval van St. Truiden en omstreken.

XXX. ZUID-BRABANT.

Zuid-Brabant [1] behoort bijna geheel tot het nederduitsche taalge-ed. Slechts de zuidoosthoek der provincie, waar Zuid-Brabant aan Land van Namen en aan oostelijk Henegouwen grenst, is waalsch. het nederduitsche gedeelte, waar de grond het vruchtbaarste en t beste bebouwd is, liggen de groote steden van dit gewest, ussel, Leuven, Tienen; hier woont ook de talrijkste, rijkste en est ontwikkelde bevolking. In het waalsche gedeelte is de grond inder vruchtbaar; er liggen geen aanzienlijke plaatsen en de weinig lrijke bevolking is er armer en minder ontwikkeld.

De grenslijn tusschen het nederduitsche en het waalsche taalge-d in Zuid-Brabant loopt van de henegouwsche grenzen bezuiden lingen (in 't fransch *Enghien*), langs Tweebeek (fransch *Tubise*), zuiden Lembeek (fr. *Lembecq*), benoorden Kasteel-Brakel (fr. *Braine Chateau*), Wouter-Brakel (fr. *Braine Wauthier*) en Brakel-Eigen . *Braine l'Alleud*) en bezuiden Dworp of d' Worp (fr. *Tourneppe*) op iterlo; van Waterlo over Ter Hulpe (fr. *La Hulpe*) en even benoor-ı Waveren (fr. *Wavre*) langs op Arken (fr. *Archennes*), Grave (fr. *ez*) en Boschuit (fr. *Bossut*); van daar over Bevekom (fr. *Beauve-zin*) en Sluize (fr. *L'Ecluse*) en tusschen Hoegaarde (fr. *Hougarde*) Geldenaken (fr. *Jodoigne*) door op Neer- en Op-Heilissem aan de nzen van 't Land van Luik. Benoorden die lijn is heden ten dage nederduitsche, bezuiden die lijn het waalsche taalgebied. Vroeger ft het gebied der nederduitsche taal zich ongetwijfeld zuidelijker gestrekt, en is geheel Brabant nederduitsch geweest. De plaats-men Ter Lanen (fr. *Lasne*), Witterze, Itteren (fr. *Ittre*), Glab-k (fr. *Glabbais*), Torenbeek,(fr. *Thorembais*), Merdorp, Marbeek

---

[1] De Zuid-Nederlanders zelven noemen dit gewest gewoonlijk slechtweg Brabant. verwarring met de noordnederlandsche provincie Brabant, met Noord-Brabant voorkomen en met het Land van Antwerpen (dat eigenlijk ook Brabant is), blijf de benaming Zuid-Brabant gebruiken.

(fr. *Marbaix*), Oiskerk, Orbeek (fr. *Orbais*), Korbeek (fr. *Corbais*), Walham, Ottignies (Ottingen?) en Opprebais, heden ten dage in 't waalsche deel van Brabant gelegen, kunnen dit bewijzen. Tegenwoordig zijn Lembeek, Overijssche (fr. *Isque*), Groendaal, Neten, Meldert (fr. *Maillard*) en Hoegaarde nog geheel nederduitsch; maar te Quenast, Tweebeek, de Brakels, Waterlo, Waveren, Grave en Geldenaken heeft het waalsch alreede de bovenhand verkregen; vooral te Waveren. Te St. Renelde, een dorp bij Tweebeek, liep, voor weinige jaren nog, de taalgrens juist midden door het dorp, zoodat zij die aan den eenen kant van den dorpsstraatweg woonden, uitsluitend nederduitsch (brabantsch, dietsch,) spraken en die aan den overkant slechts waalsch.

De tongvallen van Zuid-Brabant behooren voor het grootste gedeelte tot de brabantsche tongvallegroep. Maar de tongvallen van oostelijk Zuid-Brabant, van het zoogenoemde Oost-Brabant behooren tot de limburgsche groep. Te Brussel, te Leuven, te Vilvoorde en in den omtrek dier steden, vooral ook ten platten lande in het noordelijke deel van Zuid-Brabant, te Haecht, Elewijt, Kampenhout, Werchter, Bueken, Wesselaar, Tildonk en Rotselaar wordt het beste, het zuiverste brabantsch gesproken.

Oost-Brabant, waar de tongval der bewoners limburgsch is en dat dus tot het zoogenoemde Michkwartier (zie bl. 235 II) behoort, vormt het noordoostelijke deel van Zuid-Brabant en bevat de steden Diest en Tienen en omstreken. De tongvallen van Oost-Brabant behooren gedeeltelijk tot het hagelandsch, gedeeltelijk tot het eigenlijke oostbrabantsch.

Het Hageland (zie bl. 245 II), waar de hagelandsche tongval gesproken wordt, is een landstreek die door het uiterste zuidwesten van Limburg en het uiterste oosten van Zuid-Brabant gevormt wordt. Nauwkeurig begrensd is de omtrek van het Hageland niet; eenigen nemen het begrip van 't Hageland in ruimeren, anderen in nauweren zin. In den ruimsten zin genomen kan men zeggen dat het Hageland zich uitstrekt tusschen de steden St. Truiden, Tienen en Diest. Deze drie steden zelven behooren echter niet tot het Hageland. De Demer vormt, althans naar de gemeene opvatting, de noordergrens van het Hageland, de Geet, ten minste hier en daar, de zuidergrens. In het westen (van Tienen te beginnen) vormen de dorpen Kumptich, Roosbeek, Kerkom, Binkom, Kiezeghem, Tielt, Molenbeek, Bekkevoort en Asselt de grensscheiding. Deze grens is scherp afgebakend. In de dorpen Lubbeek, St. Joris's-Winge, Hauwaart, Pellen-

berg, Korbeek-Lo, enz. even buiten genoemde lijn gelegen, spreekt men niet meer hagelandsch, niet meer limburgsch, maar goed brabantsch, nagenoeg als te Leuven; ze behooren niet meer tot het Michkwartier; men spreekt er niet van *ich* en *mich* voor *ik* en *mij*. De oostelijke grenzen van het Hageland, in de provincie Limburg gelegen, in de omstreken van Halen en Herk, van Rummen, Binderveld, Kosen en St. Truiden zijn minder scherp afgebakend; dáar gaat het hagelandsch zeer geleidelijk in de andere limburgsche tongvallen over.

Het hagelandsch wordt ook niet overal gelijk gesproken; in het oosten vertoont het zijn limburgschen aard het duidelijkste; in het westen helt het in enkele opzichten naar het brabantsch over. Zoo is het bezittelijke voornaamwoord *uw*, te Neer-Linter, Miskom, Kortenaken, Waanrode, enz. *oer;* maar in het noordwesten, naar de kanten van Tielt, is het *a* in 't enkel-, *ale* (uwlieden) in 't meervoud. In laatstgemelde streken spreekt men de volkomene *a* in *gaan*, *staan*, *gedaan*, enz. bijna als *oe* of zeer doffe *ou* uit, nagenoeg als te Leuven; in andere hagelandsche plaatsen luidt deze klank als zeer zachte *ou* met naslag van toonlooze *e*, maar te Miskom, Waanrode, en Neer-Linter ongeveer als *oi*, dat is: als een korte *o* met een korte *i*. Het eigenaardigste hagelandsch spreekt men te St. Maarten's- en te St. Pieter's-Vissenaken, te St. Margriet's-Hautem, te Bunsbeek, Attenrode, Meensel, Glabbeek, Zuurbeemden (Suerbempden), Hoelede, Hoegen, enz.

152.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET DORP ZUURBEEMDEN.

Medegedeeld door den heer J. F. TUERLINCKX, hoofdonderwijzer te Neer-Linter.

Maart 1873.

(In nederlandsche spelling).

11. Doueë was 'ne kieër 'ne man, dije twieë zonen ha.

12. En de jongste van de twieë zee ins tege ze voar: voader! ge most mich me kindsgedieëlte geëven. En de voar liet dan alles deile,

13. Intege dage ter nouë ha de jongsten al dat er ha te gel gemakt, en hije vertrok wijd eweg nouë e vrumd land, en douë deed er alles deur in wallebakkerij.

14. Doen m'n deëker alles kwijt was, was t'r 'ne groeëten hongersnoeëd in da' land gekomen, en hije wist ni mieë van wa' hout pijle make.

15. Joa! hije zag gin schoeinder kans as gouën verkesheët te wodde.

16. Da' was mich goed! Ma' dije boer, moeë t'r bij woeinde, was mer 'n gierige pees, en douë stond de jong zoo 'ne grousamettigen honger uit, dat er wel van den verkesdrank zou mee getten hemme; ma' douë was niemand, dije 't er hum iet van gaf.

17. Ten lange leste zeet er toch in z'n eige: 't es toch ellendig lek ich hie moeit leëven en 't huis zijn zoo veul booien bij voader dije eëte genoeg hemme.

18. Ma' ich zal voader gouën te voet vallen en ich zal hum zegge: och, voader! ich wieët 't, ich hem gerellig gemist tege God en tege oech.

19. Ich zijn ni wijëd emieë oere zoon te zijn; ma lot mich toch as knecht bij oech blijve!

20. En hije wachtte ni mieë, ma' hije trok seffes op z'n voar af. Ze voar zag hum van veis oankomen en ha zoeë 'n kompassi met den erme soekkelēr, dat er hum tege liep, in z'n erme pakte en hum kuste.

21. Ge koeint peize, hoe dat de zoon verbabbereed stond. Hij viel veur ze voar oep z'n knieën en hije zee: och, voader! ich wieët 't, ich hem gerellig gemist tege God en tegen oech! ich zijn ni wijëd emieë oere zoon te zijn.

22. Ma' de voar liet hum nie uitspreke; helt gou, gou de beste klieëren, zeet er tegen 'ne knecht, dije doue köt bij was, doet z' hum oan, geft hum ok 'nen ring in zijne vinger en bringt hum schoenen om oan te doen.

23. Doet dan seffes 't vet kalf doeëd, want douë moeit 'ne vrouëlijke mailtijd gehouwe wodde.

24. Want mijne zoon was doeëd, en hijen es leëftig gewodden; hije was verloren en hijen es trug gevonne.

25. Terwijle da' dad allemouël veurviel, was den aadste zoon

in 't veld. Doent er noueë huis kamp huedet er va' veis 't laweit van 't zingen en 't dansen.

26. En hije en kost doueë niet euver wat da' mocht zijn. Hije kreeg dan ten leste 'ne knecht oan de hand, dije 't er vroeg, wa' dad allemouël wou zegge.

27. Wel! zee de knecht, peist 'ne kieër oan! Oer bru es hummes 't huis gekomen en het gromt er zuë! Het vet kalf es doeëd gedouën en alles, zeet er, en doueë es iet gerieëd gemakt da' va' gieë stroeë en es. Want de mieëster es zoo blij as 'ne gek, dat er hum kloek en gezond trug heet.

28. Joa ma'! da' klonk den aadsten in z'n oeëre ni, en hije widde mich zoeë kouëd, dat er ni mieë en wist wat er dee. De voar hat er iet van gewoar gewodden en hije kamp te buiten vör hum in te hoale.

29. Ma' de zoon zee: dad es, jandorie! nou al zoeë lank dad ich werk, zeet er, en me leëven hem ich nog gieë bökske gekregen vör m'n vrinde 'ne kieër te trakteeren.

30. Ma' doueë komt oere jong 't huis, zeet er, dije z'nne leste cent met kanailjes van vroulie deur gedouën heet, en vör dije lekkere wod 't vet kalf doeëd gedouën, en wod er kermis gehouwe, zeet er.

31. Ma' de voar zee zoo: jong! ge zijt hummes altijd bij mich en al wad ich hem is vör oech, da' wit er.

32. Ma' nou moste we toch wel vrouëlijk zijn; want oer bru was doeëd en hijen es leëftig gewodde; hije was verloren en hije es trug gevonne.

AANTEEKENINGEN.

De *ö* klinkt als in 't hoogduitsch; *ouë* klinkt als een zeer zachte doffe *ou* die door een toonlooze *e* wordt gevolgd. De *eë* klinkt als een scherp lange *e* gevolgd door toonlooze *e;* de *ieë* en de *oeë* als de zuivere *twee*klanken *ie* en *oe*, door een naslag van toonlooze *e* gevolgd. De *ē* is de zoogenoemde zware, vlaamsche *e*.

12. *Voar*, *voader*, vader; zie vs. 12 bl. 240 II.

Mich, mij; zie vs. 12 bl. 275 I op *mich*.

13. *Gel*, geld; zie vs. 16 bl. 241 II op *kos*.

Vrumd, vreemd; zie vs. 13 bl. 242 II en vs. 13 bl. 237 II.

Wallebakkerij, verkwisting, komt ook in de volkstaal van andere zuidnederlandsche streken voor.

14. *Mieë*, meer; zie vs. 19 bl. 241 II.

Van wa' hout pijle make, wat te beginnen, woordelijk: *van wat* (*welk*) *hout pijlen te maken*, geen uitkomst meer zien, is een zuidnederlandsche uitdrukking. Zie vs. 14 bl. 237 II op *wa' doeën.*

15. *Schoeinder*, schooner, van *schoein*, schoon; dit woord vervangt (even als *schön* in Duitschland) in Zuid-Nederland het noordnederlandsche *mooi*.

Verkesheëd, *verkesheert*, *verkesherd*, varkensherder, varkenshoeder.

16. *Moeë*, waar, ook wel *moes;* zie vs. 13 bl. 244 II op *moe.*

Grousamettig, vreesselijk, erg; dit woord is uit het oude *grouwelijk*, gruwelijk, of *grousaem*, gruwzaam, ontstaan; men heeft er, door er een franschen basterduitgang aan te hangen, een quasibasterdwoord van gemaakt. Even zoo heeft men te Leeuwarden van dit zelfde woord *grouwelijk, gruwelijk*, de quasi-basterdwoorden *grouweelig* en *gruweldig* (beiden met den klemtoon op de tweede lettergreep) gemaakt, als om de beteekenis van het oorspronkelijke woord nog te versterken. Zie vs, 14 bl. 227 II op *kortresse.*

Hemme, hebben; zie vs. 29 bl. 238 II op *hemmen.*

17. *Lek*, lijk, gelijk, het friesche *lîk*, het engelsche *like.*

Ich, ik; zie vs. 12 bl. 275 I op *mich.*

Hie, hier; zie vs. 17 bl. 237 II op *hė.*

18. *Oech*, u; zie vs. 12 bl. 275 I op *mich.*

19. *Ich zijn*, ik ben; zie vs. 19 bl. 211 II.

Oere, uwe; zie vs. 12 bl. 275 I op *mich.*

20. *Soekkelēr* (met hoogduitsche *u*), sukkelaar.

21. *Peize*, peinzen, denken, wordt in alle zuidnederlandsche tongvallen veelvuldig gebruikt, terwijl dit woord in Noord-Nederland nagenoeg uitsluitend in de schrifttaal voorkomt.

Verbabbereed, verwonderd, basterdwoord, overeenkomende met het noordnederlandsche *verbouwereerd.*

24. *Leëftig*, levendig; zie vs. 27 bl. 245 II.

25. *Laweit*, rumoer, gedruisch; zie vs. 25 bl. 211 II.

27. *Bru*, broeder. Zie vs. 27 bl. 257 II en vs. 27 bl. 263 II.

Hummes, immers, luidt in de noordnederlandsche spreektaal gewoonlijk als *ommers, ommes*, hier en daar ook als *ummes.*

Het gromt er, er wordt feest gevierd; zie vs. 25 bl. 305 I.

Zuë, zoo; zie vs. 28 bl. 229 II op *azeu.*

Da' va' giië stroeë en es, dat geen kleinigheid is, woordelijk: dat van geen stroo en is.

28. *Vör*, voor, om; zie vs. 15 bl. 241 II op *ver*.
30. *Kermis*, feest; zie vs. 23 bl. 238 II.

Als typen van de tongvallen van Oost-Brabant kunnen de dialecten van de steden Diest en Tienen (fransch *Tirlemont*) dienen; het eene voor het oostbrabantsche land benoorden het Hageland, voor Diest, Schaffen, Sichem en Scherpenheuvel (fransch *Montaigu*) dus; het andere voor dat bezuiden het Hageland, dus voor Tienen, Hoegaarde (fr. *Hougarde*), Heilissem, Geldenaken (fransch *Jodoigne*). en Zout-Leeuw (fr. *Léau*). Deze oostbrabantsche tongvallen behooren allen nog tot de limburgsche, niet tot de brabantsche tongvallegroep.

In WILLEMS'S Belgisch museum, dl. VII, komt ook een vertaling voor van de gelijkenis des verlorenen zoons in den tongval van Diest.

153.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD DIEST.

Medegedeeld door den heer Professor TH. ROUCOURT, leeraar aan het klein Seminarie te Mechelen.

Februari 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r was eens 'ne zekere vent, dië twieë zonen ad.

12. En de joenkste van on zee oan ze voader: voader! gef mich 't poat da' mich toekompt. En de voader verdilde elk ze poat.

13. Ienige doage d'rnoa, as em ze kinsgedilte ielegans ontvangen ad, dan vertrok de joenkste zoon g'iel wèèt van ôës, en 'e verspelden er alle ze goed mee slechte vroulie.

14. En as em alles verspeld ad, dan kwamp er 'ne schrikkel'ken duren tèèd in da' land en 'e begost hoenger te lije.

15. 'E goenkt eweg en veruurden em bè 'nnen börger och 'nnen boer (ich en weet et ni juust, m'r da' was toch 'nnen

rèken eigenēr), en dië zendden em in een van z'n pachtöven oem de verkes te uë.

16. 'E zou gēre z'nen bôëk me' draf gevuld emme, dië de verkes oate, m'r d'r was niemand dië 'm iet of ewat gaf.

17. Toen kiëdden er oem in ze zelve en 'e zee bė z'n èège: woeveul knechte zen d'r toch in me voaders ôës, die brood emme in abondanse, terwèèl dad ich hie van oenger vergoan.

18. Ich zal oepstön en n'r me voader goan en em zegge: voader! ich em kwoad gedoan tege den emel en tegen oeche.

19. Nou en zen ich nie mee wēēd da' ge mich oere zoon noempt; m'r nempt mich v'rom, al most ich eene van oer knechte wödde.

20. As em da' gezeed ad, dan stond em oep en em kiëdde weer n'r ze voader. En as em nog veer van ôës was, zag ze voader em en ze voader kreeg er compasse mee, en em liep *nō* z'nnen zoon toe, pakten em me' z'nnen als en kusten em.

21. En de zoon zee em: voader! ich em kwoad gedoan tege den emel en tegen oeche; ich ben ni miē wēēd da' ge mich oere zoon noempt.

22. M'r de voader zee oan z'n knechte: spoed oech al gau, brengt e nief klieëd en van de schoenste, en doeg et 'm oan, en geft um 'nen rink oan z'n and en schoenen oan z'n voeten.

23. En sloacht e fet kallef en lot ons vroëlek eten en drinken en kerremis ouë!

24. Want m'nne zoon dië doa es, was dood, en 'e es vanèèr wee' levetig gewödde; 'e was verlore en 'e es nou gevonne. Toen begonne ze te smulle en te brasse.

25. M'r den ouste was bôëte oep 't feld, en as em ontrent dettig och fittig stappe van ôës was, oerden em singen en springe.

26. En em kwamp tot op de nere en riep eene van de knechte en vroeg um wat-tat dat voor e laweit was.

27. Den knecht zee: oer bruur is kome en oer voader eeg 't fet kalf gesloage, omdat em zoo blė was da' z'nne zoon gezond terug gekome was.

28. M'r den andere wid kwoad en wou nie binne goan. En d'r oep es de voader ôëtgegoan en eet um beginne schoen te spreke.

29. En 'e antwoodden oan z'n voader: zie m'r oan! ich dien

oech nou al zooveul joaren en nog noot heb ich oer orders te bòëte gegoan en g'et mich alèver toch nog noot 't kleinste kellefke, och bukske, och lemmeke gegeve om me' m'n vrinde in kompanie t' eten.

30. M'r zoe gau as me bruur, die alle ze goet met de oere verteerd eet, weer gekomen is, dan sloagde 'r veur um e vet kallef.

31. Toen zee wee' de voader: zoon! ge zet altèèd bè mich en al wat 't mèèn es, es ook 't oer.

32. We moete nou eens vroëlek zèèn en eens broaf smulle, want oer bruur was doeët en 'e es nou vanèèr wee' levetig gewödde; 'e was verlore en 'e es nou gevonne.

AANTEEKENINGEN.

De *ieë* klinkt als de zuivere tweeklank *ie*, door een korten naslag van toonlooze *e* gevolgd. De *oa* klinkt tusschen *o* en *a* in, de *èè* als een verlengde, zeer heldere, scherpe *e*. De *ôë* klinkt als een zeer heldere, scherpe *o* die door een korten naslag van toonlooze *e* wordt gevolgd. De *ö* klinkt als in 't hoogduitsch, de *è* als in 't fransch; de *ē* is de zoogenoemde zware, vlaamsche *e*.

11. *Vent;* zie vs. 27 bl. 198 II.

12. *Mich*, mij; zie vs. 12 bl. 275 I op *mich*.

Poat, part; zie vs. 12 bl. 224 II op *part*.

13. *Ielegans*, geheel en al (*heelegansch*); zie vs. 31 bl. 316 I.

15. *Eweg*, weg; zie vs. 15 bl. 345 I.

Och, of.

Pachtöven, pachthoeven.

Uë, *huë*, hoeden; zie vs. 15 bl. 355 I.

16. *Gēre*, gaarne; zie vs. 12 bl. 313 I op *gère*.

Emme (*hemme*), hebben; zie vs. 16 bl. 252 II op *hemme*.

17. *Kiëdden*, *kierden*, keerde.

Woe, hoe, het hoogduitsche *wie;* zie vs. 13 bl. 240 II op *weè*.

Abondanse, overvloed; dit fransche woord is in de volksspreektaal van Noord-Nederland niet in gebruik.

Hie, hier; zie vs. 17 bl. 237 II op *hê*.

Ich, ik; zie vs. 12 bl. 275 I op *mich*,.

Oeche, u; zie vs. 12 bl. 275 I op *mich*.

18. *Zen ich*, ben ik; zie vs. 19 bl. 252 II op *ich zijn*.

Mee, meer; zie vs. 19 bl. 241 II op *mie*.

Oere, uwe; zie vs. 12 bl. 275 op *mich*. *Oere* wisselt in de volkstaal van Diest af met *oewe, ave, uwe.*

20. *Kompasse*, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

22. *Schoenste*, schoonste, mooiste; zie vs. 15 bl. 252 II op *schoeinder*.

23. *Kerremis*, feest; zie vs. 23 bl. 238 II.

24. *Es*, is; zie vs. 30 bl. 229 II op *es*.

Vanèèr, wederom, letterlijk: *van her*. Dit woord dat in andere plaatsen en streken van Brabant en Vlaanderen ook als *vanee, vanneir, vannei, vannēē* luidt, is in de zuidnederlandsche volkstaal algemeen in gebruik, maar in Noord-Nederland onbekend; 't is evenwel zeer goed nederlandsch.

26. *Nere, neer*, dorschvloer, dele, in de steden ook *voorhuis, winkel, voorkamer*, vrij algemeen in Zuid-Nederland in gebruik. Zie vs. 28 bl. 298 I op *herd*.

Laweit, gedruisch; zie vs. 25 bl. 211 II.

29. *Alèver*, evenwel; zie vs. 29 bl. 77 II.

Kellefke, bukske, lemmeke, kalfje, bokje, lammetje, beter: *källefke, bökske, lämmeke*, als verkleinwoorden (op limburgsche wijze met den *umlaut*) van *kalf, bok, lam;* zie vs. 29 bl. 245 II op *scheuepke*.

Kompanie, gezelschap, basterdwoord van 't fransche *compagnie*.

154.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD TIENEN.

Medegedeeld door den heer Professor D. Claes, leeraar aan het Athenaeum te Hasselt.

Maart 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. Doë woar 'n kir 'n minsch dèe twieë joenges a'.

12. De joèngste van un zèe an z'nen a: voader! ge mos mich me kinsgedieëlte gèeve. En de voar eet un 't goed gedeld.

13. Nie lank donoë, as de joengsten alles bedieën gerapt a', gingt er eweg no e vrumt en veer land, en doë deet er ze goed oep in bambosjen en ander vèulig'ed.

14. As-t-er alles deurgetobd a', kaamt er 'ne fellen dieren tèèd in dèe streek, en 'e begost ermoe te lèèë.

15. 'E gink um dan verure bè 'nen èjenēer van da' land en dèe schikten um no ze pachtof ver de verrekes 't uje.

16. Nô zô-t-er wel gēre z'nne bèuk gevöld emme bet de kost, dèe de verrekes ate, ma doē mocht er ok stön oep zien.

17. As-'t-er z'nne stoēt nô 'ne kir goed euverpaasde, toen zèe-t-er in z'n èje: doē zen in me voares èus zoev'l maasses en knechte dée meer brood emmen as ze kunnen oepkrèège, en ich goan ie kapot van den oenger!

18. Ma doë kan va' kaome wa' wilt, ie blèève doen ich toch nie mië; ich zal no me voar goan en um zèë: voarke! ich em ongelèèk g'ad tegen ôze lieven Ieër en tegen uch!

19. Ich bin nie mië wē'd van nog langer ure zoon t' ieëte; ma doe bè' mich lek bet ieën van uur ander knechte.

20. En 'e pakten um oep en 'e ging no ze voar. Ma' as ze voar um va' verres zien oankomen a', kreeg-t-er kompasse bet um en 'e liep um ontegen en 'e sloeg z'n erreme rond z'nen als en 'e kusten um p'rcies och-t-er niks veurgevalle woar.

21. De joeng zèe: voader! ich em ongelèèk g'ad tegen ôze lieven Ieër en tegen uch; ich bin nie mieë wē'd van nog langer ure zoon t'ieëte.

22. Ma' de voar was zot va' blèèdschap. 'E zèe tege z'n booie: joenges! hailt 'nne kir a'gô de beste kleere dèe ge vingt, en trekt um dèe oan en stekt um 'nne rink in z'ne vinger en schoen in z'n voete.

23. Doet de vette mötte dood en lõd os ins goed kerremes ôve.

24. Want m'ne joeng ie was dood en 'e es leeftig gewedde; 'e was verlaore en 'e es wier trug gevonge. En ze zaten an tôfel en begoste goed te gaffelen en in te neme.

25. Ondertösse was den aadste zoon oep 't veld, en as-t-er trug kamp en bekanst an z'n èus was, uëde-t-er zingen en springe.

26. En 'e vroogden an een van de knechte wat er goans was.

27. Dèe zèe 'm da' ze breui kaome was en da' ze voar de vette mötte dood gedooën a', oemdat er, lek-t-er zèe, um kloek en gezond trug gevongen eet.

28. Ma' 'e wedde kooëd en wô nit ingoan. Do oep kamp de

voar te bèute en gaaf um alle goei woo'de ver um doen in te kaome.

29. Ma' de joeng zèe ver z'n rede: ich em uch nô al zoe lange joëre goed gedind, en va' ze lèeven em ich nog niks tegen ure wil gedoën, en ich em pertang nog noët och sjaınèè ginne bok g'ad, ver men vrinden ins e fieëske te gèeve.

30. Ma' nô dad ure zoon kaomen es, dèe ze goed verbrast eet bè' slavodders, nô most 't vet kalf t'r seffes oan!

31. Ma' de voar zèe zoo: och joeng! gèe zed ummes altèed bè mich' en al wad ich em edde gèe ok!

32. Ma' nô a' we toch wel rèë va' kerremes t' ôve, want uur breui ie was dood en 'e es leeftig gewedde; e was verlaore en 'e es trug gevonge.

AANTEEKENINGEN.

De *èe* klinkt als de *ee* in 't nederlandsche *heer*, die door een toonlooze *e* wordt gevolgd; de *ieë* als de echte *twee*klank *ie* door een toonlooze *e* gevolgd. De *oa* klinkt tusschen *o* en *a* in, en de *ao* eveneens, maar deze helt sterk naar de *a* over, terwijl gene meest naar de *o* zweemt; de *èu* als *oeu* in 't fransche *coeur*. De *èè* als een lange zeer scherpe, heldere *e;* de *ē* is de zoogenaamde zware vlaamsche *e*. De *oe* van *joeng*, *oep*, enz. is niet de *twee*klank *oe*, maar de zuivere, hoogduitsche *u*. De *ö* klinkt als in 't hoogduitsch, de *è* en *ô* als in 't fransch.

11. *Minsch*, mensch, man; zie vs. 11 bl. 237 II op *mins.*

12. *A*, bij verkorting voor *aade*, oude, gemeenzame spreekwijze voor *vader;* zie vs. 20 bl. 143 II op *d'n ouste.*

Voader, *voar*, *voarke*, wisselen elkander ook in dezen tongval af. Zie vs. 12 bl. 240 II.

Mich, mij; zie vs. 12 bl. 275 I op *mich.*

13. *Bedieën*, bij een, bij elkander; zie vs. 13 bl. 240 II op *betien.*

Eweg, weg; zie vs. 15 bl. 255 II op *eweg.*

Vrumt, vreemd; zie vs. 13 bl. 251 II op *vrumd.*

Bambosjen, zwieren, basterdwoord van 't fransche *bamboche?* Zie vs. 13 bl. 224 II en vs. 13 bl. 304 I op *bonsjoere.*

15. *Ējenēēr*, eigenaar; zie vs. 15 bl. 254 II en vs. 15 bl. 271 II op *aaigeneer.*

Ver t' uje, om te hoeden; zie vs. 15 bl. 241 II en vs. 15 bl. 255 II op *uë.*

16. *Gēre*, gaarne; zie vs. 16 bl. 255 II op *gēre.*

Emme (hemme), hebben; zie vs. 16 bl. 252 II op *hemme.*

Bet, met; zie vs. 20 bl. 245 II op *bet.*

17. *Euverpaasde*, overpeinsde; zie vs. 21 bl. 252 II op *peize*.
Maasses, meiden; elders in Zuid-Nederland is meid = *meissen*.
18. *Ie*, *hie*, hier; zie vs. 17 bl. 237 II op *hê*.
Mieë, meer; zie vs. 19 bl. 241 II op *mie*.
Oze, onze; zie vs. 18 bl. 241 II op *ozes*.
Uch, u; zie vs. 12 bl. 275 I op *mich*.
19. *Ure*, uwe; zie vs. 12 bl. 275 I op *mich*.
Lek, gelijk; zie vs. 17 bl. 252 II op *lek*.
20. *Kompasse*, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.
Ontegen, (◡—◡), tegen, te gemoet; zie vs. 20 bl. 241 II op *ontege*
P'rcies, juist, precies, basterdwoord van 't fransche *précis*, en overal in de nederlandsche volkstaal in gebruik.
Och, of, zie vs. 15 bl. 255 II.
22. *Booie*, boden, dienstboden; zie vs. 17 bl. 84 II.
A'gô, terstond, verkorting van *al gauw*.
23. *Mötte*, kalf, elders in Zuid-Nederland ook *motte*, *mutte*, *mute*, *mette*, *meute*. Het nedersaksische *mot*, *motte* beteekent in 't neder landsch *zeug*. Zie 64 bl. 373 I.
Kerremes, feest; zie vs. 23 bl. 238 II.
Ôve, *hôve*, *houe*, houden.
24. *Gevonge*, gevonden, en in vs. 22 hier boven: *vingt*, vindt; zie vs. 24 bl. 175 II.
Gaffelen, lekker eten, smullen, van *gaffel*, vork, dus: den vork gebruiken? Of is dit limburgsche *gaffelen* het zelfde woord als het friesche *haffelen*? Zie vs. 16 bl. 209 I op *haffeld'n*.
25. *Uëde*, *huëde*, *huerde*, hoorde. Zie vs. 25 bl. 228 II.
26. *Goans*, gaande, letterlijk *gaans*; zie vs. 26 bl. 245 II.
27. *Lek-t-r zèe*, zoo als hij zeïde, volkomen gelijk aan het (west)-friesche *lîk-t-er sei*, *lîk er sei*, *lîk as er sei*.
28. *Kooëd*, kwaad; zie vs. 28 bl. 238 II.
29. *Ze leèven*; zie vs. 29 bl. 238 II op *ze lèëven*.
Pertang, toch, basterdwoord van 't fransche *pourtant*, is in de spreektaal der zuidelijke Nederlanden zeer veelvuldig, maar in die der noordelijke Nederlanden nooit in gebruik. Dit zelfde geldt van
Sjameè, nooit, basterdwoord van 't fransche *jamais*.
Fieëske, *fiestke*, *feestke*, feestje; zie vs. 29 bl. 81 II.
30. *Slavodders*, hoeren; *slavodder* is eigenlijk het woord *slodder* met een lasch er in (*sl-av-odder*) op vlaamsche wijze. Even zoo heeft het westvlaamsche volk van *sletse* (het noordnederlandsche *slet*, onachtzaam, ook liederlijk vrouwmensch), *slavetse* gemaakt en in de zelfde beteekenis in gebruik. Zie vs. 14 bl. 224 II.

Seffes, terstond; zie vs. 22 bl. 238 II op *seffes*.
31. *Gèe zed*, gij zijt.
Ummes, immers; zie vs. 27 bl. 252 II op *hummes*.
Edde, hebt; zie vs. 30 bl. 305 I en vs. 29 bl. 315 I op *hedde*.

De tongvallen die in het overige nederduitsche gedeelte van Zuid-Brabant gesproken worden, behooren allen tot de brabantsche tongvallegroep. Het brabantsch wordt in deze landstreek het zuiverste gesproken en is het meeste eigenaardig; de kenmerkende eigenschappen van het brabantsch treden er het meeste in op den voorgrond.

De brabantsche tongvallen in het algemeen, maar vooral die van Zuid-Brabant zijn bijzonder zwaar en grof; ja, de brabantsche klanken worden in deze landstreek nog zwaarder, grover en breeder uitgesproken dan de klanken van de meeste saksische en friso-saksische tongvallen in Noord-Duitschland en noordoostelijk Nederland. Zoo klinkt de volkomene *a* niet slechts als *oa*, tusschen *o* en *a* in, maar in vele gevallen als zuivere *o*, en zelfs als doffe *o*, die hier en daar, onder anderen te Leuven, zóo dof wordt, dat men een *oe*, of beter een hoogduitsche *u* meent te hooren. De *ui* klinkt niet slechts als *oi*, maar hier en daar zelfs als een scherpe *o* of *oa*, eenigszins met den franschen *oi*klank overeenkomende. De *ij* klinkt gewoonlijk als een heldere, onvolkomene *e* of ook als *ai* en als onvolkomene *a*, en de *ei* als *ai* of als volkomene of onvolkomene *a*. Ten gevolge hier van zouden de brabantsche tongvallen dan ook werkelijk nog harder en onaangenamer klinken dan de meeste saksische en friso-saksische, dan b. v. de groningsche dialecten, ware het niet dat de uitspraak der medeklinkers en ook de zinbouw en woordvoeging in het brabantsch juist door welluidendheid, zoetvloeiendheid, zachtheid en door bevalligheid en ongekunsteldheid uitmuntten. Ook is de tongslag (*accent*) van het volk in die streken van Brabant, waar de tongval echt brabantsch is, zeer bevallig en aangenaam om te hooren, en geeft aan de geheele spreektaal iets zoetelijks en ongekunstelds, iets kinderlijks en eenvoudigs. In geen enkele noordnederlandsche volksspreektaal komt zoo iets voor. Ieder vreemdeling vindt er behagen in om een echten Brabander uit Leuven of Brussel te hooren spreken. Daarentegen doen de vele fransche basterdwoorden die in de brabantsche tongvallen in gebruik zijn, groote afbreuk aan de zuiverheid er van. Zie ook bl. 294 I.

De tongval van de stad Leuven of Loven klinkt van alle brabantsche dialecten het zwaarste. De volkomene *a* wordt in dezen tongval zoo zwaar uitgesproken dat ze niet slechts als volkomene *o*, ja als doffe *o* luidt, maar in het platste leuvensch bepaald als *oe*, of liever als hoogduitsche *u* klinkt. De *h* is in het leuvensch, even als in alle zuiver brabantsche tongvallen van Zuid-Nederland, volkomen stom, wordt nooit uitgesproken.

In J. F. MONE's Anzeiger für Kunde der teutschen Vorzeit, 5de jaargang, 1836, komt een vertaling voor, in den tongval van Leuven, van de gelijkenis des verlorenen zoons, opgesteld door Dr. E. HUYGENS te Leuven, en in het 1ste deel, 1837, van WILLEMS's Belgisch Museum vindt men eveneens een leuvensche vertaling van die gelijkenis, van Professor DAVID te Leuven. Beide deze vertalingen zijn in een zeer ongeschikte spelling opgesteld.

155.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD LEUVEN.

Medegedeeld door den heer HENDRIK BRONCKAERTS, student-ingenieur te Leuven.

Augustus 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. Do$_a$ was 'ne maŋ die twee zoons a.

12. En de joenkste za on ze vo$_a$r: vo$_a$der! gef me me po$_a$t van 't goet da me toekomt. En de vo$_a$r verdeelden-in dan 't goet.

13. En eenige do$_a$gen terno$_a$, as de joenkste van alles geld gemokt a, vertrok em no$_a$ e vrimt lant en oa$_i$ dee er alles oep med in overdo$_a$d te leve.

14. En no$_a$ dat-em alles oep gedon a, kwamp er 'ne grooten oengersnoot in da lant en oa$_i$ begost erremoei te loa$_i$.

15. Oa$_i$ gink dan on en verieden-em boa$_i$ 'nen börger van da lant, en doa$_i$nen zont-em no$_a$ ze pachtof, oem er de verrekes t' ave.

16. Oa$_i$ za zoo geere z'nen boa$_i$k gevilt emme met 't voeier dat de verrekes o$_a$ten, mo$_a$ niemant wa 't em geven.

17. Oa$_i$ kwamp dan to ze zelve en paasden in zen oa$_i$ge: oe veel knechte zen der in me vo$_a$rs oa$_i$s niet, die broot in overvloet emme, en ik vergon ie van oenger!

18. 'K zal liever oepston en on me vo$_a$r gon vergiffenis vro$_a$gen en zê'e: vo$_a$der! 'k em gemist! 'K em zoo veel ko$_a$d gedon tege den emel en tegen a,

19. da 'k ne mie wêet en bin van oeë zoon genoemt te wedde; mo$_a$ doe me moa$_i$ gelak med eene van oe knechte.

20. En oa$_i$ stont oep en gink oep e nief no$_a$ zen oa$_i$s. En asem va' vêes on kwamp, zag ze vo$_a$r em, en oa$_i$ a kompasse med em; oa$_i$ liep em tegen, vloog on z'nen als en kisten em.

21. En de zoon za dan: vo$_a$der! 'k em veel ko$_a$d gedon tege den emel en tegen a; 'k bin ne mie wêet van oeë zoon genoemd te wedde!

22. Mo$_a$ de vo$_a$der za on zen knechte: oa$_i$lt seffes 't beste kleet en doet et em on; stekt 'nen ring on z'nen vinger en doet em schoenen on.

23. Bringd ook 't vet kalf en slo$_a$gd et; lot ons moa$_i$ltoa$_i$d ave én vroëlijk zoa$_i$n!

24. Want m'ne zoon was dood en oa$_i$ es verreze; oa$_i$ was verlore en oa$_i$ es gevonne. En ze begoste dan moa$_i$ltoa$_i$d t' aven.

25. Jo$_a$-mo$_a$, den oudste zoon was terwoa$_i$lend oep 't velt, en as doa$_i$ne wee kwamp en bekoa$_i$nst on oa$_i$s was, ooden-em va boa$_i$te da ze do$_a$ bezig wo$_a$re mee zingen en danse.

26. Oa$_i$ riep een van de knechte en vroeg em wat dat da was.

27. En oa$_i$ za em: wel! oe brie es wee gekome en oe vo$_a$der eed et vet kalf geslo$_a$ge, oemdat-em em gezont wee ziet.

28. Na wit-em ko$_a$d en oa$_i$ wa nie binne gon. Ze vo$_a$r kwamp dan boa$_i$te, ver em schoon wouden te geven.

29. Mo$_a$ oa$_i$ antwoudde seffes: zie, vo$_a$der! 'k dien oe na al zoo veel jo$_a$ren, zonder oe gebot t' overtreë, en g'et me nog noent gee' geikke gegeve, oem men vrienden ins te trakteeren.

30. En as den doa$_i$ne, die alle ze goet mee slecht vravolk oep gedon eet, t' oa$_i$s komt, slo$_a$gde 't vet kalf!

31. En de vo$_a$r za em dan: mo$_a$ kint! goa$_i$ zoa$_i$d altoa$_i$d boa$_i$ moa$_i$, en al da 'k em, es van a.

32. Mo$_a$ me mochte wel ins moa$_i$ltoa$_i$d ave en bloa$_i$ zoa$_i$n; want oe brie was doot en oa$_i$ es verreze; oa$_i$ was verlore en na es em gevonne.

AANTEEKENINGEN.

De *oa* is een enkelklank en klinkt nagenoeg als volkomene, doffe *o*, ten naaste bij als *eau* in 't fransch, en naar hoogduische *u* min of meer sterk overhellende. De *oa$_i$* klinkt ongeveer als de klank van 't engelsche *boy*, maar de *i*klank wordt slechts onduidelijk gesproken. De *ê* klinkt als in 't fransch, de *ö* als in 't hoogduitsch. De *oe* van *oem*, *oep*, *oenger*, *joenkste*, enz. is niet de tweeklank *oe*, maar de zuivere, hoogduitsche *u*.

12. *Vo$_a$r*, *vo$_a$der*, 'vaar, vader; zie vs. 12 bl. 258 II op *voader*. *Po$_a$t*, *po$_a$rt*, *poart*, *part*, deel; zie vs. 12 bl. 255 II op *poat*.

13. *Vrimt*, vreemd; zie vs. 13 bl. 251 II op *vrumd*.

15. *Verieden-em*, *verierden-em*, *verhierden hem*, *verhuurde hem*, verhuurde zich; zie vs. 14 bl. 124 II en vs. 15 bl. 175 I op *hi farhürd*.

Doa$_i$nen, *dijnen*, *dienen*, *dien*, die.

Ave, *have*, *houwe*, houden. Het woord *hoeden* is onbekend in den leuvenschen tongval. Zie vs. 23 bl. 259 II op *ôve*.

16. *Geere*, gaarne; zie vs. 16 bl. 258 II op *gēre*.

17. *Paasden*, dacht; zie vs. 17 bl. 259 II op *euverpaasde*.

Ie, *hie*, hier; zie vs. 17 bl. 237 II op *hê*.

18. *Zĕ'e*, zeggen; zie vs. 18 bl. 257 II en vs. 17 bl. 206 II op *zeien*.

'K em (ik heb) *gemist*; zie vs. 18 bl. 257 II en vs. 18 bl. 297 I op *'k heb 'r nêve gedoan*.

Ko$_a$d, *kaad*, kwaad; zie vs. 28 bl. 238 II.

19. *Ne mie*, niet meer.

Gelak, gelijk, zoo als.

20. *Oep e nief*, *op een nieuw*, op nieuw.

Kompasse, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

22. *Seffes*, terstond; zie vs. 22 bl. 238 II op *seffes*.

25. *Bekoa$_i$nst*, bijkans. Zie vs. 14 bl. 297 I.

Ooden-em, *oorden-em*, *hoorden hem*, hoorde hij. Zie vs. 25 bl. 259 II.

27. *Brie*, broeder; zie vs. 27 bl. 252 II op *bru*.

28. *Na wit-em*, nu werd hij.

Ver, *voor*, om; zie vs. 15 bl. 241 II op *ver*.

Wouden, woorden, even als in vs.

29. *Antwoudde*, antwoordde.

Brussel is oorspronkelijk geheel en al een nederduitsche, een echt brabantsche stad; oorspronkelijk en van ouds is deze schoone hoofdstad van Zuid-Nederland niet minder goed en volkomen nederduitsch dan Antwerpen, Gent of Brugge zijn, ja zoo goed en volkomen nederduitsch als eenige stad in Noord-Nederland zijn kan. Al het land rondom Brussel behoort volkomen tot het nederduitsche taalgebied; de taalgrens tusschen nederduitsch en fransch, of tusschen brabantsch en waalsch ligt eerst uren ver bezuiden Brussel. Deze stad is dus in den volsten zin des woords een nederduitsche en niet een fransche of waalsche, of half fransche, half nederlandsche stad, zooals velen meenen. Ik vermeld deze omstandigheid hier met nadruk en opzettelijk, omdat velen, vooral Noord-Nederlanders en andere vreemdelingen in het denkbeeld verkeeren dat Brussel een stad is waar het fransch de volksspreektaal uitmaakt. Niets minder dan dit is waar. De echte Brusselaars zijn volbloed Brabanders, de kern der brusselsche bevolking, de nakomelingschap van de oude burgers der stad, is door en door *dietsch* (of *tiesj* zooals de Brusselaars zeggen), door en door nederduitsch en niet fransch of waalsch. Maar er wordt heden ten dage zeer veel fransch te Brussel gesproken. De taal van het hof en van de aanzienlijken, de taal van de brusselsche aristocraten, ook al zijn ze van goed nederlandsche afkomst, is tegenwoordig fransch en uitsluitend fransch. En even als het overal in de wereld gaat, apen eerst de voorname burgers, daarna de geringere burgerlieden maar al te gretig de dwaasheden der grooten na. Zoodoende is thans te Brussel het fransch ook reeds tot de dagelijksche burgers doorgedrongen en, al spreken dezen in hun eigene huisgezinnen en onder elkander dan ook nog steeds bij voorkeur brabantsch-nederduitsch, bij vreemdelingen en op straat in 't dagelijksche leven of als ze met hun meerderen in aanraking komen, laten ze maar al te gaarne hun fransch luchten, ten einde zich zeker voorkomen van voornaamheid te geven. Want fransch spreken geldt heden ten dage te Brussel als 't kenmerk van fatsoenlijkheid; nederlandsch te spreken staat te Brussel ouderwetsch en burgerlijk, ja volgens de meening van velen niets meer of minder dan gemeen. Er zijn te Brussel dwazen, ja, er zijn er velen zoo, die, ofschoon ze van ouder tot ouder goede nederlandsche of dietsche Brusselaars zijn, wier echte moedertaal het nederlandsch is, en die in hun ouders huis nooit een woord fransch hoorden, toch tot hun eigen kinderen slechts fransch spreken, die met zorg waken dat zoo zelden mogelijk een nederlandsch woord het oor van hun kroost bereike, en die slechts brusselsch-nederlandsch tot hun bedienden willen spreken,

omdat de noodzakelijkheid hen daartoe wel dwingt. Ook in de andere groote steden van nederduitsch-Belgie zijn velen zoo dom. Maar daarentegen zijn er te Brussel toch ook nog genoeg verstandige menschen, die zich te recht over hun nederlandsche afkomst niet schamen, maar er integendeel fier op zijn, afstammelingen te wezen van die edele, vrijheidminnende brusselsche burgers van voor drie en meer eeuwen; die ook de nederlandsche taal in eere houden, die hun schoonen brusselschen tongval in hun eigen huis en daar buiten zoo veel mogelijk spreken en die niets willen weten van den franschen wind die er heden ten dage te Brussel waait. De zoogenoemde vlaamsche beweging strekt zich ook zoo wel over Brussel, als over Antwerpen en Gent uit, en vindt er ook vele voorstanders en strijders.

In de groote winkels (*magasins*), in de voorname herbergen (*hôtels*), in de fijne koffij- en bierhuizen (*cafés* en *estaminets*), in de sierlijke straten der bovenstad, in het park en op andere openbare wandelplaatsen, op de zoogenoemde bolwerken (*boulevards*) en in de doorgangen (*passages* of *galleries*), kortom overal waar de zoogenoemde beschaafde (!) en fijne (!) wereld, waar de domme mode den toon aangeeft of 't hoogste woord voert, overal waar juist de vreemdeling komt, is alles fransch, althans oppervlakkig fransch. Maar op de markten en in de straten van het oude Brussel, van de oude benedenstad, waar geen nietsnutte leegloopers ronddrentelen, maar waar nijverheid bloeit en handel tiert, waar zelfverdiende welvaart heerscht, overal waar de nijvere burgerstand woont, daar spreekt men nederlandsch, daar is men door en door nederlandsch in taal en in zin, in neigingen en gevoelens, al ziet de vreemdeling ook hier menigmaal een oppervlakkig fransch verguldsel aan voor de werkelijkheid en het wezen der zaak. In de voorsteden en overal waar de handwerksman en de arbeider woont is alles volkomen nederduitsch, en al laat het fransch zich ook hier al eens op straat hooren, binnen de deur van het huis van den brusselschen werkman, in zooverre hij een echten Brusselaar is en geen Waal, zoo als er velen zijn, komt het fransch niet.

Velen zijn van meening dat de grensscheiding tusschen het nederlandsche en het waalsche of het fransche taalgebied juist midden door de stad Brussel loopt, zoodat de zoogenoemde bovenstad tot het fransche, de benedenstad tot het nederlandsche taalgebied behoort. Dit is een dwaling, en slechts zeer in het algemeen, maar volstrekt niet in het bijzonder waar. Wel wonen juist de aanzienlijken en voornamen en rijken, de franschsprekende Brusselaars meestal in de bovenstad

en juist de geringere burgers met de ambachtslieden en werklui grootendeels in de benedenstad, maar op dezen regel zijn zoo veel uitzonderingen, dat er van een grensscheiding tusschen fransch en nederlandsch in de stad Brussel geen sprake kan zijn.

De volkstaal van Brussel, de echte brusselsche tongval van de nederlandsche taal is goed brabantsch en komt in hoofdzaak tamelijk wel met den tongval van Leuven overeen. Toch heeft het brusselsch zijn eigenaardigheden, waar door het zich van het leuvensch en van andere zuidbrabantsche tongvallen onderscheidt. Een der meest bijzondere eigenschappen van den tongval van Brussel is het voorkomen van den zoogenoemden niesklank. Men laat namelijk achter de letters *t* en *d* en *s*, als deze een woord of een lettergreep sluiten, een klank hooren die niet beter beschreven kan worden, dan door te zeggen dat hij luidt alsof de spreker werkelijk zou niezen of proesten. Men verandert de sluit-*t*, -*d* of -*s* in een *tsje*, *dsje*, *sje* of ook *tjsje*, *djsje*, *jsje*. [1]) Het woord *maand* b. v. luidt in den brusselschen tongval ten naasten bij als *mondjsj*, *munt* (geld) als *moentjsj*, *muts* als *moesj*, juist zoo als *mouche* in 't fransch; verder *vriend* als *vrindjsj*, *punt* als *poentjsj*, *pols* als *pulsj* of *poelsj*. Voor 't voorkomen van den niesklank midden in een woord, aan 't einde van een lettergreep, kunnen de volgende woorden tot voorbeeld dienen: *goesjpennink*, godspenning, handpenning; *masjer*, metser, metselaar; *grosjel*, raadsel (*g'roodsjel*, *geraadsel*); *rosjeer*, raadsheer; *rendjsjvleesch*, rundvleesch; *grischjel*, gritsel of hark, *knijsjenbeet*, knijssenbeet, het brusselsche woord voor klok- of kernhuis (in een appel), enz. En niet alleen in zelfstandige naamwoorden, ook in werk- en bijvoegelijke naamwoor-

---

1) De letterverbindingen *tsje*, *dsje*, *sje*, *tjsje*, *djsje*. *jsje*, enz. waarmede ik den brusselschen niesklank afbeeld, kan slechts bij benadering een juist denkbeeld van de ware brusselsche uitspraak geven. Het zijn zoomin deze letterverbindingen, op nederlandsche wijze uitgesproken, als het nauwkeurig de fransche *che* is, of de hoogduitsche *sch*, in *schön* of *che* in *welche*; de brusselsche niesklank heeft van alle drie vormen wat, en tevens nog zoo iets van de fransche *l mouillé*; de fransche *gn* in *magnifique* heeft er soms ook iets van. Oudere letterkundigen, zoo als de vader der nieuwere zuidnederlandsche letterkunde, J. F. WILLEMS onder anderen, beelden den niesklank eenvoudig af door een enkele *j*, b. v. *hitj*=heet, *dildjen*=deelde. *verkwistje*=verkwistte, enz. Hier bij moet men in 't oog houden dat de Zuid-Nederlanders de *j* juist zoo uitspreken als de Franschen. De heer S. C. A. WILLEMS daarentegen heeft de hoogduitsche *sch* te baat genomen om den niesklank af te beelden en schrijft *hitjsch*, heet; *linljsch*, lint; *klaschj*, zweep (klets); gij staat, *ge stotjsch*, enz. De spelling die in de volgende vertaling voor den niesklank is aangenomen komt mij het beste, het redelijkste en duidelijkste voor; niet te min geef ik haar gaarne voor beter.

den komt deze niesklank even veelvuldig voor. Zoo luidt b. v. ik kwets in het brusselsch als *ik kwesj*, gij braadt als *ge bretjsj*, hij zweet als *aai zwitjsj*, wij plaatsen als *we plosje*, zij baden als *ze bidjsj*; blootshoofd is *bloesjoot*, barrevoets *berrevoesj*, grootste *groesjtje*, schoonste *schoensjtje*, enz.

Maar achter iedere *t*, *d* of *s*, als deze letters een woord of een lettergreep sluiten, wordt de niesklank niet gevoegd. Integendeel, de niesklank wordt even dikwijls wel als niet uitgesproken. Maar de niesklank wordt niet zoo maar willekeurig dan eens wel, en dan weer eens niet achter eenig woord uitgesproken; de Brusselaars springen niet met den niesklank om als b. v. de Zwollenaren met de *h*, en de welluidendheid en de zoetvloeiendheid spelen bij het wel of niet uitspreken van den niesklank volstrekt geen rol. Integendeel bij het éene woord spreekt men steeds den niesklank uit, bij het andere, schoon dan overigens ook geheel gelijksoortige woord nooit. Zoo is *plasregen* te Brussel *plasjregen*, maar *regenplas* is slecht weg *plas*, zonder niesklank. *Gij gaat* is *ge gotjsj*, maar *hij gaat* is *aai* of *a goot*; *worst* (*pens*) is *pansj*, maar *grens* verandert niet; *slons* is *slonsj*, maar *spons* en *dons* veranderen niet; *ik stort* is *ik steut*, maar *gij stort* is *ge steutjsj*, enz. Ja zelfs kan van twee woorden, die zeer na aan elkander verwant zijn of die den zelfden oorsprong hebben, het eene woord den niesklank, het andere dien niet hebben. Zoo zeit men b. v. *A klitjsj em in ze nuut kleed*, hij kleedt zich in zijn nieuw kleed; *a bretjsj gebrood*, hij braadt gebraad, *'t doe ma spijt dat a da' spijtjsj*, het doet mij spijt (het spijt mij) dat u dat spijt, enz. De niesklank verleent aan den tongval van Brussel zeer veel eigenaardigs en kenmerkends. Sommige woorden, b. v. *rosjeer* en *grosjel*, raadsheer en (ge)raadsel verkrijgen door den niesklank zulk een vreemd voorkomen, dat andere Nederlanders ze niet verstaan en soms voor fransche of waalsche woorden houden, terwijl ze toch goed nederduitsch zijn.

Zoo verre mij bekend is, komt de niesklank, behalve te Brussel en in eenige aan Brussel grenzende landstreken van westelijk Zuid-Brabant en oostelijk Oost-Vlaanderen ('t Land van Aalst, Ninove en Geeraardsbergen[1], 't Paiottenland, enz.) in geen enkelen nederduitschen tongval voor. Slechts de *j* op fransche wijze uitgesproken, die in vele limburgsche tongvallen (Hasselt, St. Truiden, Sittard), in sommige woorden achter *d* en *t* en enkele medeklinkers voor komt, is aan dezen brusselschen niesklank verwant.

In het tijdschrift De Toekomst, jaargang 1872, komt een hoogst belangrijk opstel voor Over den zoogezegden brusselschen

niesklank, door S. C. A. WILLEMS. Daar uit zijn ook de bovenstaande voorbeelden ontleend.

Overigens verschilt de brusselsche tongval niet bijzonder van andere zuidbrabantsche tongvallen. De volkomene *a* wordt er, in de meeste gevallen, zoo zwaar in uitgesproken dat ze slechtweg een volkomene *o*, soms ook *oe* is geworden; deze *o* in de plaats van *a* klinkt echter in den regel niet zoo dof als te Leuven. De *ij* luidt in den brusselschen tongval als *a* of als *ai* en *aai*, en zoo doet de *ei* ook. De scherp lange *o* klinkt er gewoonlijk als *ooi*, de *ui* ook als *ooi*, de *h* is er altijd stom, enz. De herhaling van het voornaamwoord, zelfs de dubbele herhaling, een eigenschap vooral van de zuiver vlaamsche tongvallen, komt ook in den tongval van Brussel voor.

Ook van den tongval van Brussel geldt in sterke mate, wat in 't algemeen van alle zuidnederlandsche tongvallen kan gezeid worden, dat het eigenlijk een zware en grove tongval is met harde en scherpe klanken, maar dat de Brusselaars een zoetvloeienden en welluidenden, ongekunsteld en bevallig klinkenden tongslag (*accent*) hebben. Door dezen aangenamen tongslag wordt ruimschoots goed gemaakt, wat de op zich zelven onaangename tongval bederft, zoo dat toch de spreektaal der Brusselaars den vreemdeling niet minder liefelijk in de ooren klinkt dan eenig anderen zuidnederlandschen tongval.

In J. F. MONE's Anzeiger für Kunde der teutschen Vorzeit, jaargang V, 1836, komt een vertaling voor van de gelijkenis des verlorenen zoons in den tongval van Brussel, opgesteld door J. DE SAINT-GENOIS, en een andere in den 1sten jaargang van J. F. WILLEMS's Belgisch Museum, 1837; beide deze vertalingen zijn in een ongeschikte spelling geschreven.

156.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD BRUSSEL.

Medegedeeld door den heer S. C. A. WILLEMS, letterkundige te Brussel.

Februari 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. Doe was 'ne ki 'ne man die twieje zonen a.

12. En de joenkste van eule za oen ze voor: voor! geef ma 't poot da' ma toekomt; en de voor gaf oen ieder ze poot.

13. Eenige doege d'rnoe, as en g'ieël ze kindjsj-gedieltjsje oenfangen a, goenk de joengste zoon g'ieël waaid van oois en verspeldjsjdje doe al dat en a mee slechte vrave.

14. As en alles verspeldjsj a, kwamp er 'nen dieren taaid in da' land en aai begost gebrek te laaie.

15. Aai trok er den mo van deu' en veruden em baai 'nen beurger och 'nen boer, 'k kan 't ni just zegge, mo 't was toch 'ne raaiken aaigeneer en dane zond em seffes noer een van z'n pachtoven oem de verkes t' ave.

16. Aai zo 'ne ki gere z'nnen booik wel deugd gedoën emme met de kost van de verkes, mo niemand gaf er em van.

17. Den begost en alles in ze zelve wel 't overpaze en aai za in z'n aaige: oe veul betoldjsj knechte zaain er toch nie in 't oois van me voor, die brooid, mieër as te veul, emme, terwaailet da' 'k ik ie van den oenger vergoën.

18. Ewel! 'k zal van-er baai me voor wee' goën en em zegge: voor! 't es woor! 'k em ik ik veul, g'ieël veul kwood gedoën tegen den emel en tegen a.

19. 'K ben ik ik nie mi weeit da' ge ma a zoon itjsj, mo' nem ma van-er wee', al was 't da' 'k een van a knechte moest saain.

20. Zoe gezeed, zoe gedoën, en aai kiedde van-er wee' baai ze voor. As en nog ver van oois was, zag en op insjsj ze voor, die wieëmoeiig wid van em te zien. Aai liep seffes noë z'nne zoon, vloog oen z'nnen als en kusten em.

21. Den za em z'nne zoon: voor! 'k em ik ik veul kwood gedoën tege den emel en tegen a, en 'k ben ik ik nie mie weeit da' ge ma a zoon itjsj.

22. Seffes kiedde ze voor em oem en za tege z'n knechte: spoeid aailen isjsj al ga, oltjsj e schooi nuut klieët veu' em oen te doen, stekt em 'nen rink oen z'nne vinger en geefd em e poor schoenen oen z'n voete!

23. Sloëgd ooik e vet kalf en lotjsj ons isjsj vroolaaik eten en drinken en 'ne zwakken als mooken!

24. Want m'ne zoon doe was dooid en aai es na van-er levetig

geweudde; aai was ferlore en na emme we 'm wee' gevonne. Ze begoste den mo ver goed kermes 't ave.

25. Mo den oudste zoon was booite noe 't feldjsj geweest en as em zoe ewad in de gebure van z'n oois kwamp, ooiden aai al 't singen en dansen.

26. Aai riep den een van de knechten en vroeg em wat-tat da' to' veu' e lawaaid was.

27. De knecht za em: a bruu' es wee' gekomme en doe veu' eed a voor 't vet kalf geslooge, wand aai was zoe blaa da' s'nne zoon gezond wee' gekomme was.

28. Mo den andere wid kwood en aai wa ni binne goën. Dorop kwamp den de voor noe booiten en aai begost em schoen te spreke.

29. Mo aai antwoodde oen ze voor: zied isjsj! 'k dien ik ik a na al zoe veul jooren en nooit em ik ik a iet mispikkeld in alles da' ge ma doen doen etjsj, en ge etjsj ga pertang veu' ma nooit 't klaainsjte boekske dooid gedoën om mee m'n kamerooden isjsj bra' te smullen.

30. Mo zoe ga as aan andere zoon, die al ze goed met de oere verteed eet, wee' gekommen es, den weudjsj er veu' em mo seffes 't vet kalf geslooge.

31. Ie op za den de voor: zoon! ge zaai ga immes altaaid baai ma t' oois, en al wa' da' van mà es, es ooik van a.

32. Me moete na isjsj ver goed vroolaik saain en fel smulle, want a bruu' was veu' ons dooid en aai es na van-er levetig geweudde; aai was ferlore en na emme me 'm wee' gevonne.

AANTEEKENINGEN.

De *ieë* luidt als een gerekte tweeklank *ie*, die door een naslag van toonlooze *e* wordt gevolgd.

11. *'Ne ki*, *een keer*, eens; zie vs. 11 bl. 223 II.

12. *Eule*, *heule*, *heur lie*, *heur lieden;* zie vs. 12 bl. 161 II.

Poot, gedeelte, van *part;* zie vs. 12 bl. 263 II op po_at.

13. *En*, eigenlijk *hen*, *hem*, wisselt in den brusselschen tongval af, even als in de meeste vlaamsche en zeeuwsche tongvallen, met *hij*, of volgens den brusselschen uitspraak met *aai* of *a*, en vervangt dus

de plaats van het *er* der Limburgers, Friezen en van sommige Friso-Saksen. Zie vs. 13 bl. 240 II op *em*.

G'ieël, *g'hieël*, *gehieël*, geheel. Zie vs. 28 bl. 188 II.

15. *Veruden*, *veruurden*, *verhuurden*, verhuurde. Zie vs. 15 bl. 263 II op *verieden-em*.

Em, woordelijk *hem*, in plaats van *zich;* zie vs. 15 bl. 175 I op *hi farhürd him*.

Och, of; zie vs. 20 bl. 259 II op *och*.

Just, juist, wordt geheel op fransche wijze uitgesproken.

Aaigeneer, eigenaar; de volkomene *a* van den uitgang *aar* wordt in geen enkelen zuidnederlandschen tongval als zware *a*, als *oa* of *o* uitgesproken, zooals in den regel met de volkomene *a* het geval is, maar in den regel als de zoogenoemde zware, vlaamsche *e*. Zie vs. 15 bl. 258 II op *èjenēēr*.

Seffes, terstond; zie vs. 22 bl. 238 II op *seffes*.

Ave, *have*, houden; zie vs. 15 bl. 263 II op *ave*.

16. *Gere*, gaarne; zie vs. 16 bl. 258 II op *gēre*.

Emme, *hemme*, hebben; zie vs. 16 bl. 252 II op *hemme*.

17. *Overpaze*, overpeinzen, overdenken; zie vs. 17 bl. 259 II.

In z'n aaige, in zich zelven; zie vs. 17 bl. 244 II op *en z'n eëgen*.

Betoldjsj, betaalde.

Da 'k ik, *dat ik ik*, dat ik; zie vs. 17 bl. 218 II.

Ie, *hie*, hier; zie vs. 17 bl. 237 II op *hê*.

18. *Ewel* (◡—), ook *awel*, (*al wel?* of *ah wel*, *ach wel?*), is in de zuidnederlandsche tongvallen als stopwoord zeer algemeen in gebruik. Zie vs. 15 bl. 275 I op *eweeg* en vs. 19 bl. 390 I.

Van-er, *van her*, weer; zie vs. 24 bl. 256 II op *vanèèr*.

Es, is; zie vs. 30 bl. 229 II op *es*.

'K em ik ik, uitgesproken *kemmekik*, *ik heb ik ik*, ik heb; zie vs. 17 bl. 218 II.

19. *'K ben ik ik*, uitgesproken *'k bennekik*, *ik ben ik ik*, ik ben; zie vs. 17 bl. 218 II.

Mie, meer; zie vs. 19 bl. 241 II op *mie*.

Itjsj. *hitjsj*, heet.

20. *Kiedde*, *kierde*, keerde. Zie vs. 17 bl. 255 II.

Insjsj, eens. Zie vs. 11 bl. 149 I.

22. *Ga*, gauw, even als *vrave*, vrouwen, *ave*, houden, enz. Zie vs. 22 bl. 259 II op *a'gô*.

Oltjsj, *holtjsj*, haalt. Zie vs. 22 bl. 245 II op *oilt*.

Schoei, schoon, mooi; zie vs. 22 bl. 256 II.

Nuut, nieuw; oud-amsterdamsch *nuw*, zie vs. 22 bl. 96 II.

Veu', *veur*, voor, in plaats van *om;* zie vs. 15 bl. 241 II op *ver.*

23. *'Ne zwakken als mooken*, een zwakken hals maken, is een brusselsche spreekwijze voor *feest houden*, *rinkelrooien*, *pierewaaien.*

24. *Levetig*, levendig; zie vs. 24 bl. 252 II.

Kermes, kermis, feest; zie vs 23 bl. 238 II.

25. *Ewad*, *ewat*, wat, ietwat; zie vs. 18 bl. 271 II op *ewel.*

Ooiden, *hooiden*, hoorde. Zie vs. 25 bl. 263 II op *ooden-em.*

26. *Lawaaid*, laweit; zie vs. 25 bl. 211 II.

27. *Bruu'*, *bruur*, broeder; zie vs. 27 bl. 263 II.

29. *'K dien ik ik*, uitgesproken *'k dienekik*, *ik dien ik ik*, ik dien; zie vs. 17 bl. 218 II.

Mispikkeld, van *mispikkelen*, in West-Vlaanderen *mispekkelen*, dat in Vlaanderen en Brabant algemeen in gebruik is voor *misdoen*, *misdrijven*, *een misdaad uitvoeren*, enz. Dit woord is verwant aan het hollandsche woord *pekelzonde.*

Da' ge ma doen doen etjsj, woordelijk: *dat gij mij doen doen hebt*, in plaats van: dat gij mij hebt laten doen; deze onbeholpene uitdrukking zal wel een gevolg wezen van den invloed die de fransche taal op den brusselschen tongval uitoefent.

Ge etjsj ga, *gij hebt gij*, gij hebt; zie vs. 17 bl. 218 II.

Pertang, toch; zie vs. 29 bl. 259 II op *pertang.*

31. *Ge zaai ga*, *gij zijt gij*, gij zijt, zie vs. 17 bl. 218 II.

De boven staande vertaling is opgesteld in den echten, oudbrusselschen tongval, dat is de tongval die in het oorspronkelijke oude Brussel, in de oude benedenstad, in den eigenlijken kern van het nieuwere Brussel, in den omtrek van de groote markt en het stadhuis, door de afstammelingen der echte, oude brusselsche burgers gesproken wordt. Maar in elke groote stad worden er niet één, maar meer verschillende tongvallen gesproken, aan de tegenovergestelde einden der stad, in de verschillende wijken of in de onderscheidene voorsteden (zie bl. 86 II). Zoo ook te Brussel. Daar spreekt men in het noordelijke deel der stad, in de noordelijke voorsteden Schaarbeek, St. Joost ten Noode, (St. Josse ten Noode) enz. anders dan in het middelste deel der stad, rondom de groote markt, en ook weer anders dan in het westelijke gedeelte van Brussel, in den omtrek van de vlaamsche poort, de anderlechtsche en de ninovesche poort, en in de westelijke voorsteden en dorpen, St. Jan's Molenbeek, enz. De tongval van Noord-Brussel en Schaarbeek helt meer naar dien van

de dorpen benoorden Brussel over, die van West-Brussel meer naar de half oostvlaamsche, half brabantsche tongvallen van westelijk Zuid-Brabant, van de vlekken Anderlecht, Assche, enz.

De volgende vertaling is opgesteld in den tongval van het noordelijke deel van Brussel en van de voorsteden of de dorpen Schaarbeek en St. Joost ten Noode (of ten Oode?). Deze tongval verschilt weinig of niet van den tongval die in de aangrenzende dorpen Evere, St. Steven's, St. Pieter's en St. Lambert's Woluwe gesproken wordt. De nederlandsche '*ui* wordt er in den regel als *oei* uitgesproken, de scherp lange *o* dikwijls als *ieu*, enz.

157.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN NOORD-BRUSSEL, SCHAARBEEK, ENZ.

Medegedeeld door den heer J. VAN DROOGENBROECK,
letterkundige te Brussel.

April 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. Do was 'ne zekere man dieë twieë zonen a.

12. De joenkste van die knopen za on ze voor: voor! gee' ma 't poot da' ma tukumpt. En de voor dildjsjen eulen eule poot.

13. Ieënige dogen do no, dat en alles ba-j-ieën a, vertrok de joengste zoon g'ieël ver van oeis, en a verkwistjsje do al ze goed mee 't slech fravolk, dor he mee leifde.

14. Mo as 'e na alles dee' gedoen a en verspeltjsj, kwamp er do 'ne grieuten oengersnoeid en a wid zoeë erm as 'n loeis.

15. A gink weg en veruurdege 'm ba 'ne minsj van da' land, die 'm in z'n boerdera zindjsje, oem z'n verkes goei te slooge.

16. As 'e de verkes zag ète, za en zoeë gère zanen boeik mee draf gevildjsj emme, mo niemand gaf er 'm van.

17. En a kieëden in ze zölve wee' en za: oeveul werkminsjen zen jer in me voors oeis, die brieut emme no eule goeste, terwelst da'k ik van oenger störf.

18. Ik wil zoeë ni mieë blave; ik goon no me voors oeis en 'k zal 'm zegge: voor! 't es woor! 'k em tegen den emel en tegen a kwood gedoen.

19. Ik ben ni mieë wèèd da' ge ma a zoon itjsj; mo nemt me wee', al woo' 't da' 'k most knecht wödde ba-j-a.

20. As 'e da 'k gezèëd a, a stont op en a kieëde wee' no ze voor. As 'e na nog wa' van eulen oeis was, ze voor zag em. A liep 'm toe, pakten 'm vast en kusten 'm.

21. De zoon begost te graze, ze voor kreeg er kompasse mee en de zoon za 'm: voor! 'k em tege den emel en tegen a kwood gedoen; 'k ben zoeë woor ni wèèd da ge ma a zoon itjsj.

22. Mo de voor kieëden 'm oem en za on z'nne knecht: gef ga e klieëd on de joenge, en ieën van de beste! doetjsj em 'ne rink on z'ne vinjer en schunen on z'n vuten.

23. Bringt 't vet kalf en slacht 't, en lotjsj ons moëltaad ave!

24. Want m'ne zoon was dooid en a es verreze; a was verlore en a es wee' gevonne. Dor oep begoste ze te smulle.

25. Den aadste zoon was in 't feld gebleive; mo as en no z'n oeis kwamp, ieuden a muziik, dansen en zank.

26. A riep seffes ieëne van de knechte en vrieg 'm wa' da' da' was?

27. En den dane za 'm: eulle bruur es wee' komme en do vee' et a voor 't vet kalf doen slachten, omdat 'e wel te pas t' oeis gekommen es.

28. Mo den andere widjsj kwood en a wildjsj ni binne goon. Ze voor kwam vee' en begost 'm schieun te spreike.

29. Mo a antwoodde on ze voor: watte, voor? ik dien a zoeë veul jore, 'k em a odders noit ni te bove gegoen, en ga en et ma noit e kalf gegeive, oem mee m'n vrindjsje moëltaad t' ave.

30. Mo zoeë ga aan andere zoon wee' gekommen es, die mee slech fravolk ze goed verspeltjsj et, g'et veur um 't vet kalf doen slachten.

31. Do oep za de voor: joenge! ge zaat alta' ba ma en ge wetjsj wel dat al 't maan 't a es.

32. Mo wa moeste moëltaad ave en bla zaan, oemdat a bruur dooid was en dat a na verrezen es; a was verlore en a es na gevonne.

AANTEEKENINGEN.

De *ieë* is de duidelijk uitgesprokene *tweeklank ie*, door een naslag van toonlooze *e* gevolgd; de *oeë* is de duidelijk uitgesprokene *tweeklank oe*, door een naslag van toonlooze *e* gevolgd. De *ė* klinkt als in 't fransch en de *ö* als in 't hoogduitsch. De *oe* van *joenkste*, *oenger* (honger), *oem*, enz. is niet de nederlandsche *tweeklank oe*, maar de zuivere, hoogduitsche *u*.

12. *Poot*, gedeelte, van *part;* zie vs. 12 bl. 255 II op *poat.*

Eulen, *eule*, *heulen*, hunlieden; zie vs. 12 bl. 270 II op *eule.*

13. *En*, hij, afwisselende met *a;* zie vs. 13 bl. 270 II op *en.*

G'ieël, geheel; zie vs. 13 bl. 271 II op *g'ieël.*

14. *Dee'*, *deer*, *deur*, door, even als *vee'*, *veer*, *veur*, voor.

15. *Veruurdege*, *verhuurdege*, verhuurde; dit is eigenlijk een vlaamsche, niet een brabantsche vorm. In de vlaamsche tongvallen wordt de onvolmaakt verleden tijd der werkwoorden vrij algemeen gevormd door *tege* of *dege* (beide letters *e* toonloos) achter den wortel der werkwoorden te voegen, in plaats van het achtervoegsel *de* of *te*, waarmede in het geijkte nederlandsch en in alle andere nederduitsche tongvallen die onvolm. verl. tijd gevormd wordt. B. v. *verdeeldege*, verdeelde; *paktege*, pakte; *paasdege*, peinsde, dacht; *wildege*, wilde; *kustege*, kuste; *hoordege*, hoorde, enz. Zie vs. 13 bl. 227 II op *verbèèstege.*

Minsj, mensch, man; zie vs. 11 bl. 237 II op *mins.*

Goei te slooge, gade te slaan, te bewaken.

16. *Za en,* zoude hij.

Gère, gaarne; zie vs. 16 bl. 258 II op *gēre.*

Emme, hebben; zie vs. 16 bl. 252 II op *hemme.*

17. *Kieëden*, *kierden*, keerde; zie vs. 17 bl. 255 II.

Brieut, brood, even als *grieut,* groot, *schieun*, schoon, enz. Zie vs. 17 bl. 228 II op *breud* en bl. 207 II, de laatste regel.

Goeste, smaak, begeerte, neiging, basterdwoord van het latijnsche *gustus*, en overal in Zuid-Nederland veelvuldig in de volksspreektaal in gebruik. *Goesting*, *goestiink*, dat in de zelfde beteekenis, even veelvuldig in Zuid-Nederland gebruikt wordt, is het zelfde woord als *goeste*, met 't nederlandsche achtervoegsel *ing.*

Terwelst, *terwijlst*, terwijl; komt overeen met het friesche *wilst.*

Da' 'k ik, *dat ik ik*, dat ik; zie vs. 17 bl. 218 II.

18. *Mieë*, meer; zie vs. 19 bl. 241 II op *mie.*

Ès, is; zie vs. 30 bl. 229 II op *es*.

19. *Itjsj*, *hitjsj*, *hiet*, heet.

21. *Graze*, van *graanze*, grijnzen, hier voor *schreien*, *weenen* in gebruik, en verwant aan 't friesche *grine*, 't hoogduitsche *greinen*; zie vs. 20 bl. 28 II op *graaie*. Even als dit *graze* is ook gevormd het zuidbrabantsche woord *paze*, van *paanze*, peinzen.

Kompasse, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

22. *Schunen* en *vuten*, schoenen en voeten, komt merkwaardiger wijze in klank geheel overeen met *skunen* en *vuten* in den leeuwarder tongval. Zie vs. 22 bl. 474 I.

23. *Moëltaad*, maaltijd; de *l* van dit woord wordt volkomen als een fransche *l mouillé* uitgesproken. Zie vs. 23 bl. 262 II.

25. *Ieuden*, *hieuden*, *hieurden*, *heurde*, hoorde; zie vs. 17 hier boven op *brieut* en vs. 25 bl. 229 II.

26. *Seffes*, terstond; zie vs. 22 bl. 238 II.

Vrieg, vroeg; zie vs. 16 bl. 109 II en vs. 26 bl. 348 I.

27. *Den dane*, *de diene*, *de die*, die; zie vs. 15 bl. 263 II op *doanen* en vs. 27 bl. 228 II.

Vee', *veer*, *veur*, voor; zie vs. 14 bl. 275 II.

28. *Schieun*, schoon; zie vs. 25 hier boven.

29. *Odders*, *orders*, bevelen.

En ga en et ma, *en gij en hebt mij*, en gij hebt mij.

Ave, houden; zie vs. 15 bl. 263 II op *ave*.

Te Brussel doet zich, door de onmiddellijke nabuurschap en nauwe samenwoning der waalsch- en nederlandsch sprekende bevolking veroorzaakt, het zonderlinge en merkwaardige feit voor dat waalsch en brabantsch, dus romaansch en germaansch zich, ten deele althans, hebben vermengd om een afzonderlijk spraakmengsel, een *jargon* te vormen. Te Brussel, volgens SCHUERMANS's Algemeen vlaamsch Idioticon *in voce* Marol, wonen lieden uit de laagste volksklasse in zekere wijk of buurt bij elkander. Men noemt ze Marollen, en de buurt waar ze wonen, schijnt men ook de Marollen te noemen. Zij zijn oorspronkelijk geen echte Brusselaars, maar ongetwijfeld uit de eene of andere plaats van waalsch Belgie of uit Frankrijk afkomstig en winnen veelal den kost met het uitventen van zeker soort van stinkende kaas, *marollekees* genoemd. Volgens DE BO, West-vlaamsch Idioticon, *in voce* Marollekaas, wordt deze kaas gemaakt te Marolles, een dorp in Frankrijk (*Département du Nord*); waarschijnlijk zijn dus de brusselsche Marollen wel van dit dorp afkomstig. De Marollen te Brussel spreken een mengeltaal van waalsch en bra-

bantsch, een *jargon*, dat hoofdzakelijk waalsch is, maar waarin nederlandsche woorden voorkomen. SCHUERMANS geeft als proeve van de taal der Marollen, van het zoogenoemde marolsch of marollefransch, den volgende volzin: *Ah! fiské, ti sifflais, qui dit l'formi; eh ben! t' as qu' à faire des* fliikkers (*flikker*= danspas) *asteur pour t' échauffer, puisque t'a pas fait un* spoorpot (spaarpot) *pour l'hiver.*

De tongvallen van het westelijke deel van Zuid-Brabant, van de landstreken benoorden, bewesten en bezuiden Brussel dus, leveren weinig bijzonders op. Ze zijn allen goed brabantsch en komen in hoofdzaak met den brusselschen tongval overeen, ofschoon ze ook weer, ieder voor zich, door enkele eigenaardigheden van het brusselsch afwijken. De tongval van de stad Halle, en van de vlekken en dorpen St. Pieter's Leeuw (*Léau St. Pierre*), Vollezeele, St. Maarten's en St. Quentijn's Lennik, Leerbeek, Oudenaken, Elingen, Herffelingen, enz. ten deele het brabantsche gedeelte van 't Paiottenland vormende, enz. komt ten deele met het brusselsch, ten deele met den tongval van het aangrenzende deel van Oost-Vlaanderen, met dien van het zoogenoemde Paiottenland overeen. Daarentegen helt de tongval van de stad Vilvoorden weer eenigszins naar den mechelschen tongval over, en nadert de tongval van het vlek Assche en die van de dorpen Merchtem, Wolverthem, Loenderzeel, enz. allen in 't noordwesten van Zuid-Brabant gelegen, in vele opzichten tot de plattelandstongvallen van de aangrenzende gedeelten van de provincien Oost-Vlaanderen en Antwerpen, van 't Land van Aalst dus en van Klein-Brabant.

Een klein gedeelte van de overigens geheel waalsche en fransche provincie Henegouwen behoort ook nog tot het nederlandsche taalgebied. Dit gedeelte van Henegouwen, waar nog heden ten dage een nederlandsche tongval de volksspreektaal uitmaakt, ligt in het noorden der provincie en omvat de stadjes Edingen (fransch *Enghien*), door het volk gewoonlijk Engen of Ingen genoemd, en Lessen (fr. *Lessines*), met de dorpen Bievene (Biesevenne? Biezeveen?) (fr. *Biévène*), Akkeren (fr. *Les Acren*), Burg, Mark, St. Pieter's Kapelle (*Capelle St. Pierre*), Elzeele (fr. *Ellezelles*), Vloersberge (fr. *Flobecq*), Everbeek, enz.

Van dit hedendaagsche henegouwsche nederduitsch weet ik niets naders mede te deelen, dan dat het een brabantsche tongval is, die

met de nederlandsche tongvallen van de aangrenzende landstreken van Zuid-Brabant en Oost-Vlaanderen, dus van Halle en van Geeraardsbergen en omstreken de meeste overeenkomst heeft.

In vroegere eeuwen was de nederlandsche taal over een veel grooter deel van Henegouwen, over al het land in het noordwesten dier provincie, tot aan de steden Ath en Doornik (fr. *Tournai*) toe, verspreid. Talrijke nederlandsche namen in deze landstreek bewijzen dit ten volle. Deze oorspronkelijke nederlandsche dorpsnamen, die bij de nederlandsch sprekende Henegouwers van Edingen, enz. nog in volle gebruik zijn, hebben de waalsche en fransche Henegouwers, dikwijls op dwaze wijze, zich voor hun tong van pas (*mundgerecht*) gemaakt. Zoo hebben ze van Fraaihem (Frayhem) *Froyennes* gemaakt; van 's Gravenbrakel *Braine-le-Comte*, van Elzeele *Ellezelles*, van Gondreghem *Gondregnies*, van Houthem *Houtaing*, van Meer-Veeghem *Mévergnies*, van Bloemendaal, een gehucht onder Bievene, *Blometade*, van Heidenghem *Oeudeghien*, van Hollenghem *Ollignies*, van Lobeek *Lobbes*, van Steenburg *Estaimbourg*, van Steenput *Estaimpuis*, van Beek-Laren *Béclers*, enz. enz. [1]) Zoo ver deze nederlandsche dorpsnamen in Henegouwen voorkomen, zoover heeft oudtijds het nederlandsche taalgebied zich in die landstreek uitgestrekt.

---

[1]) Zie over dit onderwerp uitvoeriger mijn twee opstellen Nederduitsche namen voor uitheemsche plaatsen, voorkomende in De Navorscher jaargang 1871 en '72.

XXXI. ANTWERPEN.

De geheele provincie Antwerpen behoort tot het nederduitsche taalgebied. In alle plaatsen van dit gewest is de volkstaal nederlandsch: nergens is ze er waalsch of fransch, ofschoon er dan ook, vooral in de grootere steden, te Antwerpen, Mechelen, Lier, onder de hoogere standen der maatschappij, veel fransch wordt gesproken, even als overal in Zuid-Nederland. Toch is het fransch er minder verspreid dan b. v. in Zuid-Brabant en in zuidelijk Vlaanderen.

De verschillende tongvallen die in de provincie Antwerpen gesproken worden, vormen niet een afzonderlijke groep, maar behooren tot het brabantsch. Ze staan tusschen de noord- en de zuidbrabantsche tongvallen in en hebben geen enkel kenmerk waardoor ze zich bijzonder van andere brabantsche dialecten onderscheiden. Langs de noordelijke en zuidelijke grenzen gaan de tongvallen van de provincie Antwerpen natuurlijk zeer geleidelijk over in die van Noord- en van Zuid-Brabant. Langs de oostelijke grenzen echter staan ze tamelijk scherp tegen over de tongvallen van Limburg, maar aan de westelijke grenzen der provincie, en vooral in de stad Antwerpen en in de landstreek die Klein-Brabant genoemd wordt, zijn de oorspronkelijk brabantsche tongvallen zoo sterk met vlaamsch vermengd, dat ze eigenlijk half brabantsch, half vlaamsch geheeten moeten worden.

Over het geheel genomen, moeten de tongvallen van de provincie Antwerpen tot de zuiversten van Zuid-Nederland gerekend worden; ze zijn minder dan andere zuidnederlandsche tongvallen met fransche basterdwoorden en fransche vormen besmet.

Het geheele oostelijke gedeelte van de provincie Antwerpen, de omstreken van Hoogstraten, Turnhout en Herenthals, tot beoosten Lier, behoort tot de Kempen of 't Kempenland (zie bl. 289 I, bl. 295 I en bl. 235 II), en draagt, in tegenoverstelling van de limburgsche Kempen, den naam van de Antwerpsche Kempen. Ofschoon dit Antwerpsche Kempenland onafgebroken samenhangt met de limburgsche

Kempen en beiden slechts een enkele landstreek vormen, éen in aard van bodem, enz. zoo zijn toch de tongvallen die in de antwerpsche Kempen gesproken worden, geheel ongelijk aan die van de limburgsche Kempen. Uit dit verschil in tongval mag men met eenige waarschijnlijkheid tot verschil in afkomst van de bevolking der beide deelen van Kempenland besluiten; want, terwijl de tongvallen van de limburgsche Kempen zuiver limburgsch zijn, behooren die van de antwerpsche Kempen tot de brabantsche tongvallegroep en zijn zuiver brabantsch. Limburgsch Kempenland behoort tot het zoogenoemde Michkwartier (zie bl. 235 II en bl. 249 II); in antwerpsch Kempenland is geen enkele plaats waar men *ich* en *mich* voor *ik* en *mij* zeit.

Alle tongvallen van de antwerpsche Kempen te zamen, vormen een afzonderlijke ondergroep van het brabantsch; ze zijn allen goed nederlandsch en met fransche basterdwoorden weinig besmet. Onderling leveren deze tongvallen nog al eenig onderscheid op, van dorp tot dorp. Maar deze verschillen zijn geheel onwezenlijk. Zoo wordt in het westelijk gedeelte van antwerpsch Kempenland de *h* nooit uitgesproken, terwijl in het oostelijke gedeelte die letter nu en dan aangeblazen, *geaspireerd*, vooral bij de zelfstandige naamwoorden, wordt uitgesproken; hoe oostelijker in de Kempen, hoe algemeener en hoe meer. Zoo klinkt de *u* in de woordjes *nu*, *u* en *uw* te Tielen, Lichtaart, Kasterlee, Geel en Vorst als *ê;* te Meerhout voegt men er een *v* achter en spreekt van *nêv* en *êv* voor *nu* en *uw*, terwijl men te Turnhout en te Herenthals, waar men meer steedsch spreekt, *nauw* en *auw* zeit. In het middelste deel der antwerpsche Kempen, te Turnhout, Tielen en Herenthals spreekt men de *ij* in vele woorden, vooral als de klemtoon er op valt, als *ai* uit, maar in het zuidelijke gedeelte, zoo als te Geel, Meerhout en Vorst klinkt ze als *ei*. De *ou* klinkt te Tielen veelal als *ei*, b. v. *houden* als *heiwen;* te Vorst en te Meerhout echter slechts in sommige woorden als *ei*, b. v. in *scheipijp* of liever *scheipeip*, ook wel *scheivpeip* en zelfs *scheifpeip*, schouwpijp (*schouw* = schoorsteen), en in andere als *eu*, b. v. *zeut* en *heut* voor *zout* en *hout*. De zelfde *ou*klank spreekt men te Turnhout, Geel en Herenthals, en over 't geheel in 't grootste deel der Kempen, als *au* uit, maar in enkele dorpen, als te Poederlee en te Lille behoudt hij den geijkten klank. De *ui* wordt in de antwerpsche Kempen over 't geheel genomen zuiver uitgesproken; slechts helt ze in vele plaatsen naar de *oi* over.

De Kempenaars, vooral ook de Turnhouters, spreken zeer gerekt en slepende.

Als proeve van de spreektaal der antwerpsche Kempen geef ik de volgende vertaling in den tongval van Tielen, een dorp, midden in de Kempen, tusschen Turnhout en Herenthals gelegen.

In het zevende deel van WILLEMS's Belgisch Museum (1843) vindt men een vertaling van de gelijkenis des verlorenen zoons in den tongval van de stad Turnhout.

158.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET DORP TIELEN.

Medegedeeld door den heer JOSEF WAGEMANS, diaken aan het groot Seminarie te Mechelen.

Mei 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r was es 'ne voader mee twieë zonen.

12. De joenkste zee tege ze voader: voader! ge muest me 't part geven da' me toekomt. Nê! de voader dieë was d'rover kontent en i liet z'n joenges dalen.

13. Nie lank noa doatum scharde de joenkste z'n bullen bai-j-ieën en de vlegel stak stillekes van kant, waid, hieël waid eweg noar e vremd lahd, en doar dee 'e den hieëlen gansigen dag niks as moar rondloopen en goed eten en drinken, en mee gemein volk oanêwe, die em oast oan den armen ielpen.

14. As alles nê oep was, toen kwamp er 'ne grooten hoengersnood in da' land doar, en i a gen strooi mer oep sterve.

15. Ge kuunt weten oe m'niër doar nê stond te kaike, want die 't adden elpen opzoipe, goaven den bras van eum. Noa veul vaiven en zessen veruurde 'n z'n eigen toch bai 'nen boer dien em de verkes dee huën.

16. Doar was 'e nê precies in den oap gelogierd, want 'e kreeg moar allef eten genoeg en dikkes muest 'e zoo 'nen barmartigen

oenger laien dat 'e wel me' de koeskes zê mee geten emme, as 'e moar gemeugen a; moar niks te doen!

17. Toe giingen op den langen duur z'n oogen open en 'e begost oep hois te denken, en zoo al es in z'n eige te zegge: da' kan ik ier zoo niet blaive kiere bai dien gierigen boer; bai oeze voaderen 't ois zen zooveul knechs die niks te kört emme.

18. Kom! ik loat den boer mee z'n verkes floiten en ik gan truug noar hois en ik zal tegen oeze voaderen zeggen: voader! 'k em veul koad gedoan!

19. En ik zen nie weiërd da' ge noeg zoon tege me zegt; moar loat m'as knecht bai ê blaive.

20. Zoo gezee, zoo gedoan; i liet den boer floiten en e troek seffes op hois oan. En as em de voader va' vaas zag oa'komen, kreeg 'e d'r kompassi mee, want ge kuunt wete oe dat i gesteld was en oe ondeudig dat i 'r eutzag; ai liep em seffes tegen, zoo hart as 'e kost, pakten em in z'n armen en kuusten em.

21. De zoon viel seffes op z'n knieën en i zee: voader! 'k em toch zoo veul koad gedoan.....

22. Moar dieë goeie voader liet em nie eutklappe. Ai riep seffes over z'n knechs en 'e zee: doet em gau schoon diingen oa', en 'ne riink oa' z'n viinger en schoen oa' z'n voete.

23. En doe seffes 't vet kalf dood; me meuge nê wel es kerremis êwe.

24. Want m'ne zoon was dood en 'e is weer lêvendig geworre; ik was em kwait en ik 'em truug gevonne.

25. Joa-mor den êdsten joengen was dan oep 't veld oan 't werken, en as 'e tegen 's oaves oep hois oa' kwam, oorden 'e va' vaas da' lawaid en 'e kost er g'nne kop oa' krijgen.

26. Toe vroeg 'e oan e' knecht wa' dat et allemoal in a.

27. Da' zal ik es vertelle, zee de knecht; ê bruur, da' beeleke van e' joenge doar, is weer t' ois, en elle voader is zoo blai da' ge 't nie kuunt geloove; 't vet kalf is dood!

28. Joa-mor, da' stond dieë groote nê weer nie oan, i was koad en 'e bleef te boite stoan, omdat er van dieën deugniet van e' joengen zoo veul bestel gemoakt wier. De voader dieë kreeg da' seffes in de mot en i giink te boite om 'm binne doen te komen.

29. Moar i zee steks eweg tege ze voader: 't is nie geperre-

metteerd, voader! zie es, oe lank da' 'k ê al dien, en goed opgepast em, en van me lêven em ik noeg gee' joenk geitjen gekregen om m'n vrienden es te trakteeren.

30. Moar nê dieë kleinen t' ois is, dieë ginder achter al wat 'e liggen en roeren a, mee kroam va' vrêvolk vertêrd ee, nê muest 't vet kalf dood gedoan worren.

31. Mo' de voader zee: joenge! ge zait oemes altai bai mai en ge wet dat al wat ik em, veur ê is!

32. Moar me moechte nê toch wel es kerremis êwe, want ê klein bruur was dood en 'e es weer lêvendig geworren; me woaren em kwait geroakt en m' emmen em truug gevonne.

AANTEEKENINGEN.

De *ė* klinkt als in 't fransche *être;* de *oa* tusschen *o* en *a* in.

12. *Kontent*, tevreden, basterdwoord uit het fransch, dat overal in de nederlandsche volksspraak voorkomt, maar in Noord-Nederland weinig gebruikt wordt.

Dalen, deelen.

13. *Noa doatum;* zie vs. 13 bl. 328 I op *na datum.*

Eweg, zie vs. 15 bl. 255 II op *eweg.*

Oanêwe, *oanhêwe*, aanhouden.

15. *Den bras*, van iets geven, in Noord-Nederland *den brui.*

16. *Koeskes*, varkentjes. Zie vs. 23 bl. 259 II op *mötte*, vs. 23 bl. 329 I op *kuus* en vs. 15 bl. 328 I.

17. *Oeze*, onze; zie vs. 18 bl. 259 II op *oze.*

Voaderen, vader, op oude wijze verbogen; zie ook vs. 18 van deze vertaling, vs. 18 bl. 142 II en vs. 18 bl. 292 I op *noa vajeren.*

18. *Koad*, kwaad; zie vs. 28 bl. 238 II.

19. *Ik zen*, ik ben; zie vs. 19 bl. 211 II.

20. *Seffes*, terstond; zie vs. 22 bl. 238 II.

Kompassi, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

Ondeugdig, vervallen, ellendig, ook vuil, smerig, is eigenlijk *ondeugdig; ondeugendig* wordt ook wel gebruikt. Dit woord komt ook in Noord-Brabant en in Limburg voor.

22. *Ai riep over*, hij riep; *over iemand roepen* is in dezen tongval algemeen in gebruik. Zie vs. 26 bl. 276 I.

23. *Kerremis*, kermis, feest; zie vs. 23 bl. 238 II.

Êwe, *hêwe*, houden.

25. *Joa-mor*, ja maar; zie vs. 25 bl. 245 II op *jo-ma.*

Lawaid, laweit, rumoer; zie vs. 25 bl. 211 II.

27. *Beeleke, beeldeke*, beeldje, *ironice* gebruikt.

Elle, uwlieder.

29. *Geperremetteerd*, geoorloofd, van *permetteere*, elders ook *perremitteere* en *parremitteere*, een basterdwoord van 't fransche *permettre*, dat overal in Nederland in de volkstaal veelvuldig gebruikt wordt. Zie vs. 28 bl. 298 I op *permetteere*.

Trakteeren, onthalen; zie vs. 27 bl. 245 II op *getrakteerd*.

30. *Kroam*, heeft hier de beteekenis van *uitschot*, *uitvaagsel*; *kroam va' vrêvolk*, een bende van gemeene, liederlijke vrouwen.

32. *Me*, wij; zie vs. 13 bl. 244 II op *moe*.

De tongval van het oostelijkste en vooral van het zuidoostelijkste gedeelte der antwerpsche Kempen, van de stadjes en dorpen Mol, Geel, Vorst, Balen, enz. verschilt slechts zeer weinig van den tongval van het middelste deel der Kempen, van Tielen, enz.

159.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET STADJE MOL.

Medegedeeld door den heer EDMOND VAN HOVE, student te Leuven.

Juni 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. Doa was 'ne man dië twèë zonen aoi.

12. De jonkste zee a' ze voader: voader! gee' me me poart van 't goed da' me toekomt. En de voader verdèelde dan 't goed.

13. Ennige doage noa doatom dee de jonksten al wat i oai bai èèn en i gink 'r mee noar e vremt land, en i dee alles oep mee in overdoad te lêve.

14. En noa dat i alles oepgedoan oai, kwamp er 'ne grooten hongersnood in da' land.

15. En ij moest de verrekes uje om z'ne kost te wenne.

16. IJ was da' blij va' z'nen boik te vulle mee schelle, gelak de verrekes; moa nemant gaf 'm niks.

17. IJ kwamp da' to' ze zelleve en doucht dat er zoevel knechs

in ze voaders hois woare die van alles in overvloet oaie en dat ij van honger moest sterreve.

18. 'K zal liever oepstoan, doucht ij, en a' me voader goa' vergeffenis vroage, en zegge da' 'k nie mer weert zen va' z'ne zoon genoemd te werre.

19. Moa dat i mee me zo doen as mee ieëne va' z'n knechs.

20. IJ gink da' noar huis; en as ij va' wijt a' kwamp, zag z'n voader 'm en i oai kompassi mee 'm; ij ontvonk 'm mee ope erreme en i kusten 'm.

21. Toen zee de zoon: voader! 'k em ongelijk; 'k zen nie mer weert van oewe zoon genoemt te werre!

22. Moa de voader zee a' z'n knechs: brenkt seffes 't beste kleed en doe ge 't oan; stekt 'n rink a z'ne venger en doet 'm schoenen oan!

23. Brenkt ok 't vet kallef en mak 't kapot; let os kerremes awen en plezant zijn!

24. Want m'ne zoon was doot en i is verreze; ij was verloren en i is gevonne. Ze begoste da' plezant te zijn.

25. Den auwtste zoon was tusschen diën tijd oit; as ij t' ois kwamp uerden ij va' boite 't lawaat.

26. IJ riep ieëne van de knechs en vroeg 'm wat-at-'r te doen was.

27. En as ij da' g'eurt a, wilden ij nie binne goan dat i zoo koad was.

28. De voader kwamp da' boite om 'm te vroage woa veur dat i nie kome wauw.

29. Moar i zee 'm seffens: ik em ik ik oew zoevel joare gedeent en zellef oew gebot nie overtreë en ge doe miër veur die slechte zoon as veu' mij; g'et me nog gieë gateke gegeve om mee m'n vreenden oep 't eten.

30. En as dië, dieën al ze goet mee slechte vrellie oepgedoan è, 't ois komt, sloa ge e vet kallef!

31. De voader zee 'm dan dat hij altij bij 'm was, en dat al wat ij oai 't zijn was.

32. Moa da' ze moeste maaltijd awen en plezant zijn, omda' ze bruur doot geweest was en na verreze, dat i verlore geweest was en na gevonne.

AANTEEKENINGEN.

De *oa* klinkt tusschen *o* en *a* in, de *é*, *è* en *ê* als in 't fransch.

12. *Poart*, deel; zie vs. 12 bl. 255 II op *poat.*

13. *Noa doatom;* zie vs. 13 bl. 328 I op *na datum.*

Oep, op, niet met den nederlandschen *tweeklank oe*, maar met een korte hoogduitsche *u* uit te spreken.

15. *Uje*, *huje*, *huë*, *huden*, hoeden; zie vs. 15 bl. 255 II op *uë.*

Wenne, winnen; zoo ook *venger*, vinger, *schelle*, schillen, *vergeffenis*, vergiffenis, enz. Zie vs. 19 bl. 244 II op *kend.*

17. *Doucht*, dacht.

Oaie, hadden.

18. *'K zen*, *ik zen, ik zijn;* zie vs. 19 bl. 211 II.

19. *Zo*, *zou*, zoude.

20. *Kompassie*, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

22. *Seffes*, terstond; zie vs. 22 bl. 238 II.

23. *Kapot*, basterdwoord van 't fransche *capot*, komt hier in de beteekenis van *dood* voor, en is, in de beduidenis van *stukken*, *gebroken*, overal in Noord- en Zuid-Nederland in de volkstaal veel in gebruik. Ook elders in Zuid-Nederland zeit men *kapot* in plaats van *dood*, even als in Duitschland (*kaput*); in Noord-Nederland is dit echter slechts zeer weinig of in 't geheel niet in gebruik.

Let os, laat ons, friesch *let ûs;* zie vs. 23 bl. 228 II op *us.*

Kerremes, kermis, feest; zie vs. 23 bl. 238 II.

Awen, *hawen*, houden. Zie vs. 23 bl. 283 II op *êwe.*

Plezant, vroolijk, basterdwoord van 't fransche *plaisant.*

27. *Koad*, kwaad; zie vs. 28 bl. 238 II.

29. *Ik em ik ik*, uitgesproken *ik emmekik* of *kemmekik*, *ik heb ik ik*, ik heb; zie vs. 17 bl. 218 II.

Gateke, geiteke, geitje. Zie vs. 29 bl. 262 II.

30. *Vrelli*, vrouwlieden, zie vs. 30 bl. 241 II op *vrölie.*

31. *Hij;* in dit woord wordt de *h* aangeblazen, *geaspireerd*, uitgesproken, omdat de klemtoon er op valt. Dit nu en dan aanblazen van de *h* in den molschen tongval is een overgang van het brabantsche in het limburgsche taaleigen.

De stad Antwerpen is van alle steden in Zuid-Nederland het meeste nederlandsch; de nederlandsche taal is er meer, de fransche minder verspreid dan in eenig andere zuid-nederlandsche stad; 't zij tot eere der wakkere en trouwe Antwerpenaren gezeid! De zoogenoemde

vlaamsche beweging, ter gunste der nederlandsche taal, vindt te Antwerpen den meesten bijval, den meesten steun. Het volk van Antwerpen stelt er, vrij algemeen, roem en prijs op Nederlanders te zijn en bedankt voor franschen tooi. De kern der antwerpsche burgerij is door en door nederlandsch, en spreekt in 't dagelijksche leven niets dan nederlandsch, dan den antwerpschen tongval. Op de straten en markten, langs de kaden, havens en dokken van Antwerpen, in de huizen der werklieden en geringe burgers zoo wel als in de huizen der meer aanzienlijke burgerij, heerscht het nederlandsch uitsluitend, even als op de kantoren en in de winkels der kooplieden. Er zijn slechts weinig echte Antwerpenaren die in hun eigen huisgezin fransch spreken, en ofschoon dan ook in de hoogere kringen der zamenleving de fransche modetaal ingevoerd zij, zoo zijn er toch onder de leden daar van ook nog velen die zich hun eigene taal niet schamen, de taal waar mede Antwerpen groot en rijk is geworden. Antwerpen kan zich ook beroemen de geboorteplaats, de vaderstad te zijn van vele uitstekende mannen, hoofden en voorstanders der vlaamsche beweging, die den bloei der nederlandsche taal in Zuid-Nederland met kracht hebben bevorderd. Het zijn, onder anderen, de gevoelvolle dichter JAN VAN BEERS, zonder tegenspraak de volksaardigste, *populairste*, dichter, in den tegenwoordigen tijd, van geheel Nederland, THEODOOR en JAN VAN RIJSWIJK, de te recht alom in Noord- en Zuid-Nederland gevierde romandichter HENDRIK CONSCIENCE, EUG. ZETTERNAM, FRANS DE CORT, J. DE LAET, K. TORFS, L. VLEESCHHOUWER, F. H. MERTENS, P. F. VAN KERKHOVEN, Professor HEREMANS, de novellist SLEECKX en vele anderen. Kortom, Antwerpen is, met Gent, het bolwerk voor de nederlandsche taal in Zuid-Nederland.

De tongval van de stad Antwerpen behoort oorspronkelijk tot de brabantsche tongvallegroep, maar helt sterk naar de vlaamsche tongvallen over, zoodat het antwerpsch eigenlijk half brabantsch, half vlaamsch is. Van alle zuidnederlandsche tongvallen staat de antwerpsche tongval het naaste aan de geijkte nederlandsche taal.

Eenige regels en bijzonderheden van de antwerpsche uitspraak en van den antwerpschen tongval wil ik hier mededeelen. Ik doe dit hier uitvoeriger dan ik bij de behandeling der andere zuidnederlandsche tongvallen gedaan heb, omdat de antwerpsche tongval, als tusschen de zuiver vlaamsche en de zuiver brabantsche tongvallen in staande, als oorbeeld (*type*) der zuidnederlandsche tongvallen in 't algemeen kan gelden.

De lange of volkomene *a* klinkt als *oa*, dat zoo veel mogelijk in één klank moet uitgesproken worden, en veel meer naar de *o* dan

naar de *a* overhelt. Het dichtst bij de uitspraak dezer *oa* komt de fransche *ô* in *fantôme*, *trône*. Waar de volkomene *a* den klemtoon niet heeft, wordt ze gelijk aan een gewone onvolkomene of korte *o*; maar = *mor*, daar = *dor*. De onvolkomene of korte *a* helt sterk naar de onvolkomene *e* over, en is gelijk aan de korte of geslotene hoogduitsche *ä*; *man* klinkt omtrent als het nederlandsche *men*, volkomen als *männ* in hoogduitsche spelling, *had* als *ed* of beter *ädd*, *kwam* als *kwem* of *kwämm*, enz. Maar ook in vele gevallen, vooral als de klemtoon er op valt, klinkt de onvolkomene *a* als half volkomene *a*, gerekt uitgesproken; die antwerpsche klank dezer *a*, ongeveer met den klank van het fransche *âne* overeenkomende, is geheel de zelfde als de gerekte, half volkomene *a* die in de frankische en saksische tongvallen van Gelderland, Utrecht, Overijssel en Drenthe voorkomt. (Zie bl. 324 I, bl. 335 I, bl. 383 I en bl. 388 I.)

De zacht lange *e* klinkt bij de laagste volksklasse te Antwerpen eenigszins naar *ei* of liever naar *eei*, *eej* zweemende; nemen = *nejmen*. De scherp lange *e* of *ee* heeft een klank die zeer onderscheiden is van dien der zacht lange; ze klinkt als *ië* of *ieë*, volkomen zóo als de friesche *twee*klank *ie* of *ia*. Deze klank is nagenoeg in gansch Zuid-Nederland de zelfde. Als de scherp lange *e* den klemtoon niet heeft, wordt ze te Antwerpen ook wel eenvoudig als *i* uitgesproken. — Een bijzondere soort van *e*, die men in de eigenlijke noordnederlandsche tongvallen oorspronkelijk niet kent, noemt men in Zuid-Nederland de zware *e*. Het is de blatende klank die tusschen *a* en *e* in ligt, de klank van de *æ*, die in veel hollandsche tongvallen in plaats van de nederlandsche volkomene *a* voorkomt, de klank van 't fransche *faire* of van 't fransche *père*. In den antwerpschen tongval, en in 't algemeen in de meeste zuidnederlandsche tongvallen, komt deze zoogenoemde zware *e* in een menigte van woorden voor, vóor de *r*, waar de geijkte nederlandsche taal *aa* of *e* heeft. Zoo zeit men (ik beeld deze zware *e* met *æ* of *œ* af): *gœrne*, *œrd*, *œring*, *kœrs*, *lantœrn*, *mœrt*, *kœrel*, *pœrd*, *pœrel*, *schœr*, *stœrt*, *wœrd*, *wœreld*, voor *gaarne*, *haard*, *haring*, enz. Merkwaardig is het dat al deze woorden in menig noordnederlandschen tongval, onder anderen in dien van de friesche steden (Leeuwarden), van Groningen, enz. een gewone, volkomene *e* (*ee*) hebben, en als *geerne* (te Groningen namelijk; in den leeuwarder tongval komt dit woord niet voor), *heerd*, *hering*, *keers*, *lanteern*, enz. luiden. Dezen zelfden zwaren *e* of *œ* klank hebben te Antwerpen ook de woorden *bœr*, beer, *van Bœrs*, van Beers (geslachtsnaam), *begœren*, *bewœren*, *dœren*, *gewœr*, *kœren*, *mœr*, *nœring*, *ontbœren*, *pœr*, *schœren*, *smœren*,

spær, *tæren*, *tæring*, *wæren*, *zwæren*, voor: begeeren, beweren, deren, geweer, keren (vegen, zie 41 bl. 372 I), meer (*lacus*), enz. De zware *e* in deze woorden beeldt men in Zuid-Nederland wel door *ei* af; b. v. *de Meir*, de bekende straat (een gedempt water) te Antwerpen. Voorts de afgeleide woorden die met de achtervoegsels *aar* en *laar* zijn gevormd: *Antwerpenær*, *appelær*, appelboom, en de woorden *gæl*, geel; *kæs*, kaas (te Leeuwarden *kees*); *kæl*, keel; *rægen*, regen; *zægen*, zegen; *mædeken*, maagdeken, meisje. — De geslotene of korte *e* wordt vóor de *r* veelal geslotene *a*: werk = *wark*, kerk = *kark*, sterk = *stark*; zie vs. 12 bl. 66 I op *arv'*.

De tweeklank *ie* heeft te Antwerpen de zuivere (niet de hollandsche) uitspraak. Maar bij de laagste volksklasse krijgt hij iets van een zacht lange *e*, door *j* gevolgd; b. v. ziel = *zeejl*. — De nederlandsche onvolkomene of gesloten *i* klinkt te Antwerpen als in 't hoogduitsch, nagenoeg als volkomene *i* dus, vooral als de klemtoon er op valt.

De zacht lange *o* luidt meestal als in 't geijkte nederlandsch, maar verkrijgt in den mond van de laagste volksklasse te Antwerpen een naslag van flauwe *w*; b. v. komen = *kowmen*. Zoon en koning luiden als *zeun* en *keunik*. — De scherplange *o* of *oo* wordt te Antwerpen uitgesproken als *oeë*, dat is als de tweeklank *oe* met een naslag van toonlooze *e*, volkomen gelijk dus aan de uitspraak van den frieschen *twee*klank *oe* of *uo*. Deze uitspraak der scherp lange *o* is eigen aan de provinciën Antwerpen en Limburg en aan een deel van Zuid-Brabant. In de beide Vlaanderens echter en in 't overige deel van Zuid-Brabant luidt deze *o* als *uë*, als zuivere nederlandsche *u* of hoogduitsche *ü*, door een naslag van toonlooze *e* gevolgd; b. v. *schoon* wordt uitgesproken als *schuun* of *schuën*.

De onvolkomene, korte of geslotene *o* heeft te Antwerpen en in 't algemeen in de meeste zuidnederlandsche tongvallen een drievoudigen klank:

1°. Zij is zuiver, of zoogenoemd scherp kort, zooals in de woorden *God*, *belofte*, *bol*, *top*.

2°. Zij klinkt als de hollandsche *oe* (niet als de *twee*klank *oe*), of liever juist zoo als de hoogduitsche *u*, in zeer vele woorden, ja in de meeste woorden met onvolkomene *o* in 't nederlandsch, en wel juist in de zelfde woorden die in de hollandsche tongvallen den doffen onvolkomenen *o* klank hebben. B. v. *oep*, op, *knoebbel*, knobbel, *moef*, mof, *voecht*, vocht, *boek*, bok, *doem*, dom, *kloemp*, klomp, *oem*, om, *joeng*, jong, *voenk*, vonk, enz.

3°. Voor de *r* luidt de onvolkomene *o* meestal als korte *eu*

ongeveer in 't nederlandsch of liever juist zoo als de hoogduitsche *ö;* b. v. *börst*, borst, *dörp*, dorp, *gört*, *dörschen*, *körf*, *kört*, *örgel*, *schörs*, *snör*, *vörk*, *vörst*, *wörden*, *wörtel*, *zörg*, *bedörven*, *gestörven*, *gezwörven*, enz. Zeer veel van deze woorden hebben in veel noordnederlandsche tongvallen, onder anderen in dien van Leeuwarden, den onvolkomenen *u*-klank. Enkele woorden, die in 't geijkte nederlandsch den onvolkomenen *u*klank hebben, worden te Antwerpen ook met deze korte *ö* uitgesproken; b. v. *börg*, burg, *börger*, burger, *börcht*, burcht, *törf*, turf (zie 18 bl. 371 I).

De volkomene nederlandsche *u* behoudt te Antwerpen in den regel haar geijkten klank. Maar wordt ze door een *w* gevolgd, dan krijgt ze den klank van *au* of *auw;* b. v. *dauwen*, duwen, *stauwen*, stuwen, *auwelijk*, huwelijk, *schauw*, schuw, *auw*, uw; zoo ook nu = *nauw*. — De onvolkomene *u*, in geslotene lettergrepen, wordt, even als dit met de *i* het geval is, te Antwerpen en in geheel Zuid-Nederland, behalve hier en daar in de twee Vlaanderens, als volkomene, zuivere *u*, juist zóo als de hoogduitsche *ü* uitgesproken; b. v. *üt*, hut, *püt*, put, *brüllen*, brullen, enz.

De nederlandsche *ij* en *ei* klinken te Antwerpen nagenoeg als *aai* of *ai*, als er de klemtoon op valt, of eigenlijk als *oai*, dat is de zuidnederlandsche *oa* (tusschen *o* en *a* in), uitloopende in *i* of *j*. Valt de klemtoon niet op deze klanken, dan luiden ze eenvoudig als zuivere, korte *a*.

De nederlandsche *ui* en *aai* klinken te Antwerpen als *ooi;* b. v. *oois*, huis, *ik drooi*, ik draai. — *Oei* en *ooi* in 't nederlandsch, klinken te Antwerpen beiden als *oei* of *oej*. Bij *ooi* valt soms de *i*- of *j*klank weg, en blijft slechts de scherp lange *oo*, te Antwerpen dus *oeë* over; b. v. *noeët* = nooit. — De nederlandsche *auw* en *ouw* klinken te Antwerpen beiden als *auw; eeuw* als *iëw*, dat is de scherplange *ee*, te Antwerpen dus *ië* of *ieë*, op *w* eindigende; *ieuw* wordt gewoonlijk *ief;* b. v. *nief* = nieuw.

De *h* wordt te Antwerpen nooit uitgesproken. Deze weglating der *h* is eigen aan de tongvallen van beide Vlaanderens, en van 't weskelijke deel der provinciën Antwerpen en Zuid-Brabant. Oostelijk Antwerpen (de Kempen) en oostelijk Zuid-Brabant (Oost-Brabant en 't Hageland), spreken met Limburg de *h* wel uit.

De *n*, stuitende op sommige medeklinkers, wordt de neusklank of *ng;* b. v. *kiingd* = kind, *ik stoeng* = stond. De *n* valt weg achter den uitgang *en*, overal waar het volgende woord niet met een klinker aanvangt, even als in de hollandsche tongvallen; b. v. *wai moeten älle doage warke.*

De *t* valt weg achter de woordjes *dat*, *wat*, *niet*, *met*, enz. Dit komt in nagenoeg alle zuidnederlandsche, en ook in de zeeuwsche en noordbrabantsche tongvallen voor. Zie vs. 11 bl. 187 II.

De *d* tusschen twee klinkers wordt veelal, op hollandsche wijze, *i* of *j*; b. v. *spoeien*, spoeden, *roaien*, raden, *vloai*, vlade, *spoai*, spade, enz.

De uitgang der bijvoegelijke naamwoorden duidt geen onderscheid van naamval aan, maar het verschil van geslacht wordt te Antwerpen en in geheel Zuid-Nederland bij lidwoorden, voornaamwoorden en bijvoegelijke naamwoorden nauwkeurig in acht genomen. Zoo is het onbepalende lidwoord in 't mannelijke geslacht *'ne* of *'nen*, in 't vrouwelijke *'n*, in 't onzijdige *e* of *'n*. (De *e* telkens zoo toonloos mogelijk uit te spreken.) De vorm *'ne* komt voor alle mannelijke woorden die met een medeklinker beginnen, uitgezonderd voor *b*, *d*, *h*, en *t*; b. v. *'ne man* (zie vs. 11 bl. 251 I); de vorm *'nen* voor alle mannelijke woorden die met een klinker of een *b*, *d*, *h* en *t* beginnen; b. v. *'nen os*, *'nen boer*. De vrouwelijke vorm *'n* komt voor alle vrouwelijke woorden zonder onderscheid. Het onzijdige *e* komt voor alle onzijdige woorden die met een medeklinker beginnen, uitgezonderd voor een *b*, *d*, *h* en *t*; b. v. *e kind*, *e pœrd*; voor een klinker en voor *b*, *d*, *h* en *t* bezigt men *'n*; b. v. *'n bed*, *'n dak*, *'n oois*.

Het bepalende lidwoord is in 't mannelijke geslacht *de* of *den* (*d'n*); b. v. *de voader*, *den os*, *den boer*; in 't vrouwelijke *de*, in 't onzijdige *et* of *'t*.

Het bezittelijke voornaamwoord is in 't mannelijke geslacht *m'ne* (*mene*, met toonlooze *e*'s), of *m'nen* (*menen*); b. v. *m'ne man*, *m'nen os*, *m'nen tand*. Verder *auwe* of *auwen*, en *z'ne* (*zene*, *zenne*) of *z'nen*. In 't vrouwelijke *m'n*, enz. In 't onzijdige *me* of *m'n* (*men*).

Het aanwijzende voornaamwoord is voor 't mannelijke geslacht *dieë* of *dieën*, met de vlaamsche uitspraak der scherp lange *e*, b. v. *dieë man*, *dieën os*, *dieën boer*. Voor 't vrouwelijke geslacht is het *die* of beter *di* of *dii*, met zuivere volkomene *i* of hollandsche *ie*, en voor 't onzijdige *dat*.

Als het persoonlijke voornaamwoord *gij* of *ge* (in 't enkelvoud) achter het werkwoord komt, wordt het *de* (het oude *du*? zie vs. 22 bl. 351 I op *goade gij*); b. v. *oor de nie?* = hoort gij niet? *dat zul de nie doen.* = dat zult ge niet doen. Het persoonlijke voornaamwoord van den derden persoon, mannelijk, dat anders *a* of *aai* (*hij*) is, wordt in dat zelfde geval *em* (*hem*); b. v. *zal em komen?* = zal hij komen? (Zie vs. 13 bl. 270 II.) Maar oude lieden te Antwerpen gebruiken tegen-

woordig nog den zuiverder vorm *i* (*hi*), en zeggen: *zal i komen?* In stede van *we* (*wij*), bezigt men *me*, als de klemtoon er niet op valt; b. v. *me kraaige goed weer*, *wille me goan wandele?* (Zie vs. 32 bl. 284 II.) Als voorwerp des werkwoords gebruikt men in den derden persoon meervoud altijd *ze: ik oor ze komen*, ik hoor hen komen; achter voorzetsels en in den derden naamval altijd *un* (*hun*); de vorm *hen*, even als 't wederkeerige *zich* is onbekend (zie vs. 15 bl. 175 I op *hi farhürd him*). Onderscheid van geslacht in 't meervoud bestaat in de antwerpsche volkstaal niet.

Bij werkwoorden, waar in den wortel een lange klinker voorkomt, wordt deze kort of gesloten uitgesproken in den derden persoon enkelvoud, in den tweeden persoon van den tegenwoordigen tijd en in de gebiedende wijs; b. v. *ik neem*, *a* (hij) *nemt*, *we nemen*, *ge nemt*, *ze nemen. Nem*, *nemt*, neem, neemt.

Een vertaling in den tongval van Antwerpen van de gelijkenis des verlorenen zoons komt voor in WILLEMS's Belgisch Museum, dl. I, 1837, en een andere in MONE's Anzeiger für Kunde der teutschen Vorzeit, dl. V, 1836. Beiden zijn in een min geschikte spelling geschreven.

160.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD ANTWERPEN.

Medegedeeld door den heer JAN VAN BEERS, letterkundige, leeraar (professor) aan het Athenaeum te Antwerpen.

Januari 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. Dor wäs is 'ne män en dieën äd twieë zeune.

12. En de joenkste vän un zee tege ze voader: voader! gef me 't poart vän me goed da' me toekomt. En a-j-eet un ieder ze kiingsgedieëlte gegeve.

13. Ieënige doage dor noar, äs de joenkste zeun äl z'n kliikken

en kläkken äd ba-j-ieën geschārd, trok em er vän deur nor e vār länd. En körts norderānd äd em älles me' gemaain vrauwvolk oepgedon.

14. En, äs nau älles oep en vertærd wäs, dän kwäm er 'ne groeëten oengersnoeëd en dieren taaid in da' länd, en ongze kærel begost dærelak gebrek te laaie.

15. A trok dor dän eweg en a giink em äs knecht verure ba 'nen börger vän da' länd. En dieë zongd em nor z'n oef ba z'nen boer oem de varekes t' oeje.

16. A za wel gære z'nen booik gevuld emme met d'n drāf dieë de varekes oate, mor ginne mengs en wauw er em van geve.

17. Toen begost em iin z'n aaige noar te denken en a zee: oeveul booje zen der iin me voaders oois, die broeëd en alles dübbel en diik ebben, en 'k moet ik ik ier van oenger stareve.

18. 'K zäl oepston en nor me voader gon, en 'k zäl em zegge: voader! 'k em kwoa gedon tege den emel en vör auw.

19. 'K en ben nie' mer wærd da' ge m' oewe zeun ieët; doe mor me' maai gelak me' ieëne vän oew wareklie!

20. En äs em da' gezeed äd, is em oepgeston, en nor ze voader gegon. Mor, äs em nog var vän oois wäs, kreeg ze voader em in d' oeëg, en a wir ieëlegäns oardig on z'n ārt. A kwäm nor em toe geloeëpen en viel em oem z'nen äls en küsten em.

21. En de zeun zee: voader! 'k em kwoa gedon tege den emel en vör auw en 'k en ben nie' mer wærd da' ge m'oewe zeun ieët.

22. Mor de voader schrieëwde tegen z'n knechs: männe, gauw! brengt e poasbeste klieëd en doe ge 't em oan, stekt 'nen riink on z'ne viinger en trekt schoenen on z'n voete.

23. Öld oeëk 't vet källef vän de stäl, en spoeid oew dat 't gesloagen is. Lot ongs is läkker smæren en karemis auwe.

24. Wänt m'ne zeun wäs doeëd en a-j-is weer lævetig gewörre; a wäs verloren en a-j-is trüg gevongde. En doroep goeng de smulpartaai on gānk.

25. Mor terwailet wäs den auwste zeun oep 't veld; en äs em weer kwäm en äl dicht ba z'n oois wäs, oeërden em zingen en dānse.

26. A riep ieëne vän de knechs en vroeg dieë wa' dät dor geunde wäs.

27. Wel! zee dieë, oew bruur is trüg gekomen en oew voader eeg et vet källef doen sloagen, oemdät em em ee friis en gezongd weer gekrege.

28. Doroep schoot den āndèren in kolære, en a wauw vän gin binne gon oeëre spreke. Dän kwam de voader zellever booiten, en a begost te bidden en te smieëken, oem em me' e zuut toeëmeken in oois te kraaige.

29. Mor den āndere gäf ze voader vör āntwoord: wätte! 'k dien ik ik oe nau äl God wet oeveul joar; 'k em äl gedoan da' ge me gieëten et, en g'et me vän z'n læven nog gin arem boekske gegeven oem m'n vringden is te träkteere, lot stoan e källef!

30. Mor nau dät oewe läkkere zeun, dieën äl ze goed ba d'oere vertærd eet, trüg nor oois komt, nau is 't vetste källef mor ämper goe genoeg vör menieër!

31. Mor de voader zee: si, joenge! ge za gaai alta ba maai en al me goed dat et maain is, is oemmers oeëk t' auw?

32. Meuge me na nie' is smæren en plezier moake? want oewen aremen bruur wäs doeëd en a-j-is wer lævetig gewörre; a wäs verloren en a-j-is trüg gevongde.

AANTEEKENINGEN.

De *ä* klinkt als de hoogduitsche *ä* in geslotene lettergrepen, iets meer naar de nederlandsche onvolkomene *a* overhellende; de *a* klinkt als een zuivere onvolkomene *a*, maar die zoo gerekt wordt uitgesproken, dat ze een half volkomene *a* wordt; zie bl. 324 I, bl. 335 I, bl. 355 I, vs. 13 bl. 383 I, vs. 13 bl. 390 I, vs. 13 bl. 393 I op *laand*, enz. De *ieë* klinkt als de duidelijk uitgesprokene *twee*klank *ie*, achtervolgd door een toonlooze *e* als naslag, en de *oeë* eveneens als de duidelijk uitgesprokene tweeklank *oe*, met naslag van toonlooze *e*. De *oe* van *oep*, *oem*, *oenger*, *joeng*, enz. is de zuivere hoogduitsche *u*, de hollandsche, niet de goed nederlandsche, *oe*. De *oa* klinkt tusschen *o* en *a* in, meest naar de *o* overhellende; de *æ* heeft den blatenden klank die midden tusschen *a* en *e* in ligt; de *ö* en de *ü* klinken als in 't hoogduitsch.

12. *Poart*, deel; zie vs. 12 bl. 255 II op *poat*.

Kiingsgedieëlte, kindsgedeelte; zoo ook *ongze* voor *onze*, *zongd* voor *zond*, *mengs* voor *mens*, *gevongde* voor *gevonden*, *gezongd* voor *gezond*, *vringden* voor *vrinden*, *vrienden*, enz. Vergelijk bl.

18 I, vs. 12 bl. 255 I op *singem*, vs. 12 bl. 263 I op *minge*, vs. 12 bl. 352 I op *ming*.

14. *Dœrelak*, derelijk, deerlijk.

15. *Verure*, verhuren

Oeje, *hoeje*, hoeden; zie vs. 15 bl. 393 I op *huën*.

16. *Gœre*, gaarne; zie vs. 16 bl. 258 II op *gēre*.

Emme, hebben; zie vs. 16 bl. 252 II op *hemme*.

17. *'K moet ik ik*, spreek uit: *kmoetekik*, ik moet; zie vs. 17 bl. 218 II. Zoo ook in vs. 29 *'k dien ik ik*, *'k dienekik*, ik dien; in vs. 31 *ge za gaai*, *gij zijt gij*, gij zijt.

Stareve, sterven, even als *warek*, werk, *wareklie*, in vs. 19, werklieden, in vs. 23 *karemis*, kermis, enz. Zie bl. 335 I op *Sjaarpezèèl*, vs. 12 bl. 66 I op *arv'*, enz.

19. *'K en ben nie'*, *ik en ben niet*, ik ben niet; zoo ook in vs. 16; zie vs. 25 bl. 147 II.

20. *Ieëlegäns*, heeleganseh, geheel en al; zie vs. 13 bl. 255 II.

22. *Poasbeste*, paaschbeste. Het is een oude gewoonte van het nederlandsche volk, in Noord en Zuid beide, om met paschen nieuwe kleeren te dragen; dat nieuwe pak van paschen blijft dan 't geheele jaar door het pronkgewaad. Van daar de noordnederlandsche uitdrukking *paaschpronk* en de zuidnederlandsche *paaschbest*.

23. *Öld*, *höld*, haalt; zie vs. 22 bl. 271 II op *oltjsj*.

Oeëk, ook; te Leeuwarden is ook = *oek*, zonder *twee*klank, met zuivere hoogduitsche *u* uit te spreken.

Smœren, smeren, heeft in geheel Zuid-Nederland de beteekenis van *smullen*, *een feestmaal houden*.

Karemis, kermis; zie vs. 17 hier boven op *stareve*, en vs. 23 bl. 238 II.

Auwe, *hauwe*, houden; zie vs. 23 bl. 286 II op *awen*.

24. *Lœvetig*, levendig; zie vs. 24 bl. 252 II.

25. *Terwaailet*, terwijl, ondertusschen; zie vs. 17 bl. 276 II.

27. *Ee*, *hee*, *heet*, heeft.

28. *Kolœre*, toorn, basterwoord van 't fransche *colère;* zie vs. 28 bl. 229 II op *kollerig*.

Me' e zuut toeëmeken, met een zoet toomke, of zoo als men in Holland zeit: *met 'n zacht lijntje*, door zachte overreding.

29. *Gieëten*, *g'ieëten*, *gehieëten*, geheeten.

Van ze lœven, van zijn leven, nooit; zie vs. 29 bl. 238 II op *ze leëven*.

30. *Ämper*, amper, nauwelijks, basterdwoord van 't maleische *amper*, in geheel Nederland veelvuldig in gebruik. Zie vs. 28 bl. 70 II.

De tongvallen die in de landstreek bezuiden de stad Antwerpen, in de vlekken en dorpen Boom, Duffel, Kontich, Waarloos, Moortzel, enz. gesproken worden, komen in hoofdzaak met den antwerpschen tongval overeen, maar hebben toch ook weer hun eigenaardigs. De tongvallen van de steden Mechelen en Lier vormen, met den tongval van Klein-Brabant (zie bl. 302 II), een afzonderlijke groep van het brabantsch, en onderscheiden zich van het antwerpsch vooral door de uitspraak der volkomene *a* als doffe *ou* ongeveer. In het algemeen kan men zeggen dat in deze tongvallen het brabantsche bestanddeel sterker op den voorgrond treedt dan in den tongval van de stad Antwerpen. Ze zijn meer brabantsch, minder vlaamsch dan het echte antwerpsch is.

De tongval van de stad Lier wijkt hierin van dien der stad Antwerpen af, dat men de nederlandsche *ui*klank er uitspreekt als een volkomene, iet of wat naar de *ou* of *ov* zweemende *o*, zonder eenigen *i*klank er bij te doen hooren; dus volstrekt niet als de antwerpsche *ooi*. *Buik* is dus te Lier *book* of *boo*$_u$*k*, huis *oos* of *oo*$_u$*s*, buiten *boote*, *boo*$_u$*te*, enz. Verder klinkt de *e* in sommige woorden, als *lepel*, *vlegel*, te Lier als een *ij* en spreekt men er, vooral in het platste liersch, van *lijpel*, *vlijgel*, enz. De *ei*, de *ij* en de *ou* klinken te Lier, in den regel, allen als zuivere *a;* b. v. zout wordt *zaat*, smout *smaat*, veilig *valig*, altijd *alta*, bij *ba*, enz. De volkomene *a* klinkt te Lier ongeveer als *ou*, maar op dezen regel zijn zeer veel uitzonderingen. In veel woorden toch behoudt deze *a* te Lier ook haar zuiveren klank. Zoo klinkt de *a* van 't woord *vader* te Lier zeer zuiver, maar de samentrekking van dit woord, *vaar*, klinkt te Lier weer als *vour*. In 't woord *gaan* luidt de *a* ook zuiver, maar als dit werkwoord vervoegd wordt, gaat de zuivere klank verloren; *gaat gij* b. v. is te Lier *godde*. Ook behouden de woorden *maan*, *maken* en *gapen* te Lier den zuiveren klank, even als *staan*, *kaart*, *ja*, *spraak*, en anderen. Kortom, de volkomene *a* wordt te Lier in 't eene woord zuiver, in 't andere als *ou* uitgesproken.

In het Vde deel van Mone's Anzeiger für Kunde der teutschen Vorzeit, 1836, komt een vertaling voor van de gelijkenis des verlorenen zoons in den tongval van Lier, van J. J. Struyf, en een andere in het IVde deel van Willems's Belgisch Museum, 1840. Beide deze vertalingen zijn in een dwaze, ongeschikte spelling opgesteld. De laatstgenoemde vertaling vormt den grondslag van de volgende overzetting.

161.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLOREN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD LIER.

Medegedeeld door den heer Anton Bergmann, advocaat te Lier.

Augustus 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. Ne man ad twieë zone;

12. wor van de joenkste on ze vader zee: vader! gef me me pourt van 't goed, da' me toekomt. En a verdieëlden 't goed onder eulle.

13. Nor wanige douge, toen alles ba-j-ieën vergouderd was, vertrok de joenkste zoon nor e ver afgelege land, wor a za goed deur brocht me weldig te leve.

14. As-em na alles verteerd ad, kwamp er 'ne groeëten oengersnood in da land en a begost gebrek te laë.

15. Toen vertrok a en namp dienst ba nen börger in da land, die em nor zen boo$_u$tegoed zond om zen værekes t' ewe.

16. En a za gære z'nen boo$_u$k vulle met de schelle die de værekes oute, mor niemand gaf ze 'm.

17. Toen a tot ze zelve kwamp zee 'm: oe veel g'uurde knechs emmen er in 't oo$_u$s van me vader overvloed van broeëd, mor ik stærf ier van oenger.

18. Ik zal oepstaan en nor me vader gaan en ik zal em zegge: vader! 'k em tege den emel en tegen a gezondigd!

19. Na ben-ik nie wærdig miir om oewe zoon genoempt te wörre. Doe me ma gelak me ieëne van a uurknechs.

20. En a stond oep en gink nor ze vader. Mor toen em er nog ver af was, zag em ze vader en liep, door medela bewogen, nor em toe, viel em om z'nen als en küsten-em.

21. En de zoon zee tegen em: vader! 'k em gezondigd tegen den emel en tegen a; na ben 'k nie wærdig miir om oewe zoon genoempt te wörre.

22. Mor de vader zee tegen z'n knechs: brengt den ieërsten tabberd den besten, doet em em oun, stekt em nen riink on z'n and en schoenen on z'n voeten.

23. Brengt e mestkalf ier, slacht 't, en lot ons möltad ave en vroolak zaan.

24. Omdat mane zoon dood was en weer leeftig gewörren is; a was verloren en a is weroem gevonne. En ze begoste t' ete.

25. Mor den aadste zoon was op 't veld, en toen a weer kwamp en z'n oo_{u}s nouderde, oorden-a 't gezank.

26. A riep ieëne van de knechs en vroeg em wat dat da was.

27. En die zee 'm: oew bruur is weer gekome en oew vader eet e mestkalf geslougen, omdat a em valig eet terüg ontvangen.

28. E was kwoud en wilde nie binne gaan. Doroem gink ze vader zelf boo_{u}te en begost em te kwelle.

29. Mor a antwoordde on ze vader: zie na is! ik dien oe al zoo veul jouren; noot em ik oew gebod overtreje en noot edde ma de mieësterschap gegeve om mee' maan vrinde t' eten.

30. Mor na, da deze oewe zoon, die er alles me d'oeren eet deur gedoun, ier gekomen is, edde veur em e mestkalf geslouge.

31. Mor de vader antwoordde em: zoon! ga zaad alta ba ma en al 't maan is 't a.

32. Wa moesten ete en vroolak zaan; omdat dezen oew bruur dood was en weer leeftig gewörren is; a was verlore en is werom gevonne.

AANTEEKENINGEN.

Zie aangaande de uitspraak der verschillende klanken, het medegedeelde op bl. 294 II.

12. *Poart, part,* deel; zie vs. 12 bl. 255 II op *poat.*

Eulle, huelle, hunlieden; zie vs. 12 bl. 270 II op *eule.*

13. *Weldig, weeldig,* weelderig.

Een vertaling van de gelijkenis des verlorenen zoons, in den

tongval van de stad Mechelen, vindt men in het Vde deel van MONE's Anzeiger für Kunde der teutschen Vorzeit, 1836, en ook een in het Vde deel van WILLEMS's Belgisch Museum, 1841.

162.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN EN TONGVAL VAN DE STAD MECHELEN.

Medegedeeld door den heer Professor TH. ROUCOURT, leeraar aan het klein Seminarie te Mechelen.

Februari 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. D'r was 'ne kieë 'ne man, die twieë joenges a.

12. De joenkste van de twieë za oan ze voaider: voaider! gemme 't poat da' me toekompt. En de voaider verdieëlden eule poat.

13. Ieënige doaigen d'r noa, as em alles baai-j-ieën a, trok de joengste weg nor en veir land en dan verzoop em alle ze geld me' 't slecht fravolk, dor em me' leifde.

14. As em na alles oep a, kwamp er 'nen dieren taaid in da' land en a begost oenger te laaie.

15. A goenkt dan dor eweg en a veruurden em baai 'nen börger van dieë kant. Dieën zont em oep z'n oef oem de verkes gooi te sloaige.

16. En a kreeg me dor zoeë 'nen doanigen oenger dat em z'nen booik ot den troch van de verkes wel za wille vullen emme, mor a en kreeg 't niet.

17. Dan begost em 'ne kië te paaize: oe veul dinsbooie en zen d'r niet in 't oois van me voaider, die broeëd kraaigen zoeë veul as ze mor wille en 'k gaan ik ik hier van oenger kapot.

18. 'K zal oep stoain en nor me voaider goain en 'k zal em zegge: voaider! k'em gezondigd tege den emel en tegen a.

19. 'K en ben ni mieë weid oeë zoon genoempt te wödde. Mor nempt me toch oan as ieëne van ou dinsbooie.

20. A deed datte en a goenk nor ze voaider. En as em nog wa' van z'n oois was, zag ze voaider em al en a kreeg er kompasse me' en a was ieëlegans beweegd; a liep er nor toe, a viel em oem z'nen als en a küsten em.

21. En de joenge za: voaider! k'em gezondigd tege den emel en tegen a: k'en ben nie mieë weid oeë zoon genoempt te wödde.

22. Mo' de voaider za seffes tege z'ne knecht: geft al ga e klieëd en 't beste dat er is, geft em 'nen riink oan z'n and en schoenen oan z'n voete.

23. En oailt seffes 't vet kalf en doet 't doeëd; we zullen eten en vrooëlak zaain.

24. Want m'ne joenge was doeëd en a-j-is wee' leivetig gewörre; a was verloren en a-j-is wee' gevonne. En ze begonnen wel te smeiren.

25. Joa-mor den aadste zoon dieë was oep et veld as da' veur viel; en gelak em nor oois kwamp, oorden em dor e lawaait van ziingen en spriinge.

26. En de joenge was ieëlegans verwonderd; a rupt ieëne van de knechte en a vroeg wat-at da' wa zegge.

27. Dieë za em: oe bruur is trüg en oe voaider eit 't vet kalf doen doeëd doen, oem dat em nog wel te pas trüg gekomen is.

28. De joenge wied kwoaid en a wa ni binne goain. Doroep kwamp ze voaider booite en a begost em te bidden en te smieëke dat em toch za binne gekomen emme.

29. Mo' dan za de joenge tegen 'm: zie, voaider! 'k em oe al zoeë lank gedint, k' em van ze leive nükske tegen a gedoain en g' en et me nog noot g'nen boek gegeve, oem me' m'n vrinde 'ne kieë blaai te zaain.

30. Mo' na dieë sloebber die alle ze geld me' slecht volk eit oepgedoain, trüg is, na doede 't vet kalf doeëd doen.

31. Mo' de voaider dieë zee 'm: ge za gaai oemmes altaaid ba maai en al dat ik em, is oemmes oeëk van a!

32. Ge zodt moeite blaai zaain dat oe bruur dieë doeëd was wee' leivetig gewörren is; a was verloren en a is wee' gevonne.

AANTEEKENINGEN.

Zie over de uitspraak de aanteekeningen op bl. 294 II. De *ei* van *smeiren*, *weid*, *leivetig*, *leive*, enz. is de zware vlaamsche *e*.

11. *'Ne kieë*, *'ne kier*, een keer; zie vs. 11 bl. 270 II.

12. *Gemme*, geef mij.

Poat, *part*, deel; zie vs. 12 bl. 255 II op *poat*.

Eule, *heule*, hunlieder; zie vs. 12 bl. 270 II op *eule*.

15. *Eweg*, weg; zie vs. 15 bl. 255 II op *eweg*.

17. *Paaize*, peinzen, denken; zie vs. 21 bl. 252 II op *peize*.

En zen d'r niet, zijn er niet.

'K gaan ik ik, uitgesproken *'k ganekik*, ik ga; zoo ook in vs. 31, *ge za gaai*, *gij zijt gij*, gij zijt; zie vs. 17 bl. 218 I.

Kapot; zie vs. 23 bl. 286 II.

20. *Kompasse*, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

Ieëlegans, *heelegansch*, geheel en al; zie vs. 13 bl. 255 II.

22. *Seffes*, terstond; zie vs. 22 bl. 238 II.

25. *Joa-mor*, ja maar; zie vs. 25 bl. 283 II op *joa-mor*.

Lawaait, rumoer; zie vs. 25 bl. 211 II.

29. *Ze leive*, zijn leven, nooit; zie vs. 29 bl. 295 II op *van ze læven*.

Niikske, *nikske*, niets, met het verkleinende aanhangsel *ke*. *Niks*, in plaats van *niets*, is in de noordnederlandsche volksspreektaal niet minder algemeen dan in de zuidnederlandsche, maar de vorm *nikske* is slechts aan Zuid-Nederland eigen. Zie vs. 20 bl. 17 I op *seerkens*, vs. 29 bl. 404 I op *niks*, en bl. 476 I.

29. *En g'en et me*, *en gij en hebt mij*, en gij hebt mij.

30. *Doede*, verkort van *doede ge*, doet gij; zie vs. 22 bl. 351 I op *goade gij*.

31. *Ge za gaai*, *gij zijt gij*, gij zijt; zie vs. 17 bl. 218 I.

De zuidwesthoek van de provincie Antwerpen vormt een afzonderlijke landstreek die onder den naam van Klein-Brabant bekend is. Klein-Brabant is aan drie zijden ingesloten door de Schelde en de Rupel en bevat de dorpen Bornhem, St. Amands, Weert, Hingene, Eikevliet, Ruisbroek, Willebroek, Breendonk, Kalfort, Liezele, Lippelo, Puurs, Op-Puurs en Mariekerke. De dorpen Heindonk, Heffen, Leest en Tisselt, die zich oostwaarts van 't eigenlijke Klein-Brabant, langs de Senne uitstrekken, rekent men er gewoonlijk ook nog bij.

De tongval van Klein-Brabant is zeer merkwaardig en zeer oorspronkelijk. De kleinbrabantsche tongval is nog wel brabantsch, maar helt toch sterk naar het vlaamsch over, even als de tongval van de stad Antwerpen doet. Het kleinbrabantsch is zuiverder en oorspronkelijker dan andere zuidnederlandsche tongvallen zijn, omdat Klein-Brabant geen steden bevat en tamelijk afgezonderd gelegen is. Dit geldt vooral van de volksspreektaal van het dorp St. Amands, waar de meeste ingezetenen landbouwers en linnenwevers zijn, die slechts zelden buiten hun woonplaats komen. Daar spreken en leven de menschen nog zóo als voor tachtig en honderd jaren.

De kleinbrabantsche tongval is vooral merkwaardig door de uitspraak der volkomene *a* als *ou;* b. v. *zaad* wordt *zoud*, *vader* wordt *vouder;* maar de nederlandsche volkomene *a* van den uitgang *aar* wordt als zoogenoemde zware *e* of blatende *æ* uitgesproken; b. v. *pærelær* (perelaar), pereboom; *schuldenær*, schuldenaar, *leugenær*, leugenaar, enz. Omgekeerd luidt de nederlandsche *ou* als volkomene, zuivere *a;* b. v. *zout* wordt *zaat.* De onvolkomene *o* vóor *r* wordt in den regel *ö;* b. v. *börst*, borst; *kört*, *wörst*, *dör*, *körst*, voor *kort*, *dor*, enz. Deze zelfde korte *ö* vervangt ook de nederlandsche *ui* in vuist (*vöst*), knuist (*knöst*), tuischen (*tössen*), enz.

Er is weinig onderling verschil in de uitspraak der onderscheidene kleinbrabantsche dorpen. Dit verschil ligt hoofdzakelijk in het min of meer helder en zuiver uitspreken van de volkomene *a*, de *ou* en de *ei.* Te St. Amands spreekt men wel van *dier* en *vier* voor *duur* en *vuur*, zooals nagenoeg overal in Zuid-Nederland, maar niet van *ier* en *gebier* voor uur en gebuur, van *mier* en *brier* voor muur en broer (*bruur*), zoo als te Ruisbroek en Willebroek en vooral te Klein-Willebroek wel geschiedt.

163.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET DORP ST. AMANDS.

Medegedeeld door den heer J. VAN DROOGENBROECK, letterkundige te Brussel.

April 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. Dou was 'ne man dieë twieë zonen a.

12. De joengsten za oun ze vouder: vouder! geef mai 't pourt da' mai toekomt. En de vouder gaf 't em.

13. As en ieënige dougen dor nour alles bai ieën a, vertrok de oengste zoon ieël ver van uis en ai verkwiistten dou al ze goed mee kwasten en slecht fravolk.

14. Mour as en na alles deur gedoun a, kwamp er dou 'nen groeëten oengersnoeëd en ai wurd zoeë erm, zoeë erm!

15. Dè goenk en em verure bai 'nen boer en dieë dee em de verkes goi slougen.

16. Ai a zekkenen oenger dat en za gære mee de verkes mee geten emme, mour ai en kreeg er niiks af.

17. Dè goenk en iin z'n aigen paze en ai za: iin me vouders uis emmen de knechten broeëd zoeë veul as ze wiille en iik moet ier van oenger kreveeren! Iik ben pertang 't kiind van den uize!

18. Iik zal oepstoun en bai mai vouder goun en iik zal 'm zeggen: vouder! 'k em kwoud gedoun tegen den emel en tegen a.

19. Iik ben ni mieër wærd van a zoon te zain; mour löt mai terüg iin uis komme; iik zal a knecht zain!

20. As en da' gezæd a, giink en nour zai vouder; en as en eulen uis zag, dust en ni biinnen goun. Mour zai vouder zag em en ai kenden em en ai liep er nour toe en ai küsten em.

21. De zoon goenk schrieëven en ai viel oep z'n knieën en ai za: vouder! 'k em kwoud gedoun tegen den emel en tegen a; iik ben ni mieër wærd van a zoon te zain; mour löt mai terüg iin uis komme; ik zal veur knecht diene!

22. Mour de vouder dee em mee kommen en ai za oun zain knechte: geft al ga e klieëd oun de joengen; ieën van de beste; stekt dan 'nen riink oun zainen vinger en geft em schoenen oun zain voete.

23. Doeg 't vet gemokt kalf doeëd en löt ons kermis aven en blai zain!

24. Want ons kiind was doeëd en 't es verrezen; de joenge was verloren en ai es weer gevonnen. En gieël 't uis was iin vreugd.

25. Den aatsten zoon was iin 't feld gebleven en as en nour uis kwamp, oeërden ai da' se bezig wouren me' te ziingen en te dansen.

26. Ai riep seffes ieëne van de knechten en ai vroeg wat dat da' was.

27. En dieë za 'm: a bruur es terüg kommen en dour veur et a vouder 't vet kalf doen stougen, omdat en nog gelükkig t' uis kommen es.

28. Mour den aatste zoon wurd kwoud en ai wiilde ni biinnegoun. Zai vouder kwamp den buiten bai 'm en ai vroeg: wour oem zedde kwoud?

29. En den aatsten za: vouder! iik dien a zoeë veul jouren en iik em noeët konteroure gewest en mai edde va'-z-læve nog niiks gegeven oem 'ne kieër mee main vrinde kermis t' aven.

30. Mour zoeë ga as a bedörve kiind terüg es, dieën al ze goed me' slecht volk verkwiist èèt, den doeide veur em nog 't vet kalf slougen. Dour oun en doeide ni wel!

31. Mour de vouder za: ga zait oemmes altaid bai mai! En ge wet wel dat al da' 'k em veur a es!

32. Mour wai moete blai zain en kermis ave, oemdat a bruur dieë doeëd was, na verrezen es; ai was verloren en ai es na weer gevonnen.

AANTEEKENINGEN.

Aangaande de uitspraak der verschillende klanken, zie bl. 294 II.

13. *En*, hij, afwisselende met *ai;* zie vs. 13 bl. 270 II.

15. *Dè*, toen, als, daar.

Dè goenk en em verure, toen ging hij zich verhuren; zie vs. 15 bl. 175 I op *hi farhürd him.*

16. *Zekkenen*, zulken, zulk eenen.

Gœre, gaarne; zie vs. 16 bl. 258 II op *gēre.*

Emme, hebben; zie vs. 16 bl. 252 II op *hemme.*

Ai en kreeg er niks af, hij kreeg er niets van. Zie vs. 12 bl. 297 I op *d'r af*, en vs. 25 bl. 147 II.

17. *Paze*, peinzen, denken; zie vs. 21 bl. 252 II op *peinze.*

Kreveeren, omkomen; zie vs. 17 bl. 228 II op *'k kreveere-'k ikke.*

Pertang, toch; zie vs. 29 bl. 259 II op *pertang.*

20. *Eulen*, hunlieder; zie vs. 12 bl. 270 II op *eule.*

Dust, durfde, van 't verouderde *durren*, *dorren*, *darren*, *derren*, durven, dat te Leeuwarden nog als *deure* in gebruik is, het friesche *dore.* Volkomen zoo als te St-Amands, zeit men te Leeuwarden ook *dust* of *durst* voor *durfde.*

21. *Schrieëven*, schreeuwen, schreien; zie vs. 25 bl. 245 II op *geschrieëf.*

23. *Aven*, *haven*, houden. Zie vs. 24 bl. 310 II.

24. *Es*, is; zie vs. 30 bl. 229 II op *es*.

Gieël, geheel; zie vs. 13 bl. 271 II op *g'ieël*.

27. *Kommen*, gekomen; in vele streken van Zuid-Nederland, onder anderen in West-Vlaanderen, bezigt men in de volksspreektaal het verledene deelwoord van 't werkwoord *komen*, tegen den regel in, zonder 't voorvoegsel *ge*.

28. *Zedde*, zijt gij; zoo ook in vs. 29 *edde*, hebt gij, en in vs. 30 *doeide*, doet gij; zie vs. 30 bl. 301 II.

29. *Konteroure*, basterdwoord van 't fransche *contraire*, waarvan men in Noord-Nederland 't basterdwoord *kontrarie* heeft gemaakt.

Edde, hebt gij; zie hier boven vs. 28.

Va'-z-læve, van zijn leven, nooit; zie vs. 29 bl. 295 II op *van ze læven*.

30. *Doeide slougen*, doet gij slachten; zie hier boven vs. 28 en vs. 23 bl. 129 II op *slææt*.

XXXII. OOST-VLAANDEREN.

Op een zeer klein gedeelte na, behoort de geheele provincie Oost-Vlaanderen tot het nederlandsche taalgebied. Dat kleine gedeelte, waar waalsch de volkstaal uitmaakt, strekt zich in het zuidoosten van Oost-Vlaanderen, langs de henegouwsche grenzen uit en omvat de dorpjes Orroir, Amougies en Roosnaken (fransch: *Russeignies*). Maar ook deze zeer kleine landstreek is oorspronkelijk ongetwijfeld goed vlaamsch geweest en eerst later waalsch geworden. Overigens is geheel Oost-Vlaanderen goed nederlandsch.

De nederlandsche volkstaal van Oost-Vlaanderen vormt een afzonderlijke groep van nederfrankische tongvallen. Deze tongvallegroep, het oostvlaamsch, is over de geheele provincie Oost-Vlaanderen (natuurlijk behalve over het bovenvermelde waalsche gedeelte) verspreid. De verschillende tongvallen die deze oostvlaamsche tongvallegroep samenstellen, vormen geen afgerond geheel, even min als de grenzen van hun gebied scherp zijn afgebakend. Neen, maar het oostvlaamsch is eigenlijk maar een overgangstongval tusschen het eigenlijke vlaamsch, het westvlaamsch en het brabantsch; ook gaan de oostvlaamsche tongvallen op de grenzen der provincie zeer geleidelijk over in de tongvallen der aangrenzende nederlandsche gewesten. Vooral is dit het geval op de noordelijke en oostelijke grenzen van Oost-Vlaanderen, waar de oostvlaamsche tongvallen, door tusschentongvallen, geheel ongemerkt overgaan en verloopen in de tongvallen van Zeeuwsch-Vlaanderen, Antwerpen en Zuid-Brabant. Een eenigszins scherpere afscheiding bestaat er tusschen de oostvlaamsche en westvlaamsche tongvallen op de grenzen van Oost- en West-Vlaanderen.

Hoe vreemd het ook moge klinken, kan men toch de spreektaal van Oost-Vlaanderen, het oostvlaamsch, eigenlijk niet vlaamsch noemen. Het echte, oude, oorspronkelijke, zuivere vlaamsch is niet het hedendaagsche oostvlaamsch; neen, maar westvlaamsch is het eigenlijke vlaamsch. Oostvlaamsch is een overgang van echt vlaamsch tot brabantsch, een tusschentongval, half vlaamsch, half brabantsch.

Ik meen als zeker te mogen stellen dat in oude tijden, in de middeleeuwen, het echte, oorspronkelijke vlaamsch, het hedendaagsche westvlaamsch, zich ook over een groot deel van Oost-Vlaanderen heeft uitgestrekt; namelijk over de westelijke helft van dit gewest, langs de oevers der Leie en der Schelde tot aan Gent en bewesten de oude Ottogracht, die een rechte lijn vormt, noord en zuid strekkende, tusschen Gent en den Braakman in Zeeuwsch-Vlaanderen. In de oostelijke helft van Oost-Vlaanderen daarentegen heeft men, naar mijne voorstelling, steeds min of meer sterk brabantsch gesproken, zooals nog heden het geval is.

Heden ten dage verschilt het zoogenoemde oostvlaamsch, de tongvallegroep van Oost-Vlaanderen, veel meer van het westvlaamsch dan het van het brabantsch verschilt. De uitspraak der klanken, vooral ook van de *ui*, *ij*, *ei*, *ou* en *oe* in het oostvlaamsch, komt hoofdzakelijk, behoudens kleine afwijkingen, met de brabantsche uitspraak, als *oi*, *oa* voor *ui*, als *ai* voor *ij* en *ei*, als *a* en *ew* voor *ou* en als *ue* voor *oe*, overeen. Daarentegen levert de oostvlaamsche uitspraak dezer klanken een groot verschil op met de westvlaamsche uitspraak

De tongslag waarmede de Oost-Vlamingen spreken, is geheel anders dan de brabantsche tongslag. In dit opzicht helt het oostvlaamsch meer naar het westvlaamsch over.

De oostvlaamsche tongvallen, en vooral die van het oostelijke deel van Oost-Vlaanderen, zijn over het geheel zware, breede, onbevallig, hard en dikwijls echt boersch-grof klinkende tongvallen. Door deze eigenschappen wijken ze hemelsbreed af van de schoone en bevallig klinkende tongvallen van West-Vlaanderen. Maar tegenover deze slechte eigenschappen der oostvlaamsche tongvallen staat zekere losheid en ongekunsteldheid in zinbouw en woordvoeging. Dit, vereenigd met den eigenaardigen, niet slecht luidenden tongslag der Oost-Vlamingen en met de fraaie stembuiging en den levendigen toon, waarop ze spreken, vergoedt aan de oostvlaamsche spreektaal veel, wat ze overigens aan welluidendheid moge te kort komen.

Het noordoostelijke deel van de provincie Oost-Vlaanderen, beoosten Gent en benoorden de Schelde, vormt een afzonderlijke landstreek, die den naam draagt van 't Land van Waas. Het Land van Waas is een schoone, vruchtbare en welvarende landstreek, en de bewoners er van zijn volbloed Nederlanders. De steden Lokeren, St. Nicolaas en Beveren, het stadje Rupelmonde en tal van groote en aanzienlijke dorpen, als Temsche (fransch *Tamise*), Waasmunster,

Zeele, St. Gilles-Waas, Stekene, Vrakene, Zwijndrecht, enz. zijn in 't Land van Waas gelegen.

Het nederlandsch is in 't Land van Waas zeer algemeen in gebruik, het fransch echter minder dan in zuidelijkere streken van Vlaanderen. De tongval van Waas is goed oostvlaamsch. Hij wordt in 't geheele landschap tamelijk gelijk gesproken, eenige kleine verschillen en afwijkingen uitgezonderd. Zoo zeit men te Beveren *zeun*, te St. Nicolaas *zoon;* te Beveren klinkt de volkomene *a* tusschen *a* en *o* in, als *oa*, ongeveer zóo als 't fransche *oi* in *noir;* maar te St. Nicolaas als *ou* in 't nederlandsche *vrouw*, dus juist zoo als te Lier en in Klein-Brabant (zie bl. 296 II en 302 II). De *ui* klinkt in den tongval van St. Nicolaas tamelijk wel als in 't geijkte nederlandsch; de *ij* klinkt er als *ai*, de *ei* wordt er scherp uitgesproken, ten naaste bij als de *ai* in 't fransche *plainte* of de *ei* in *feindre.*

In het tweede deel van WILLEMS's Belgisch Museum, 1838, komt een vertaling voor van de gelijkenis des verlorenen zoons in den tongval van de stad Beveren, van F. RENS.

164.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD ST. NICOLAAS.

Medegedeeld door den heer L. BILLIET, schoolopziener te St. Nicolaas.

Maart 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. Dour was 'ne kieër 'ne mens, die twieë zonen oa.

12. De joengste van die twieë gasten zee tegen zai vouder: vouder! gif mai 't pourt da' mai toekomt. En de vouder gaf z' elk ulder pourt.

13. Kurt dour nour moukte de joengste zoon zaine pak en trok op nour e vremd land, wour ai op dee wat ai oa.

14. As zai lest oortje vertærd was, kwam er in da' land 'ne grooten oengersnood en onze kærel begon gebrek t' ein.

15. Ai gink em ten veruren bai 'ne mens van da land, die 'm nour zain ofstee zond, om de verkes te wachten.

16. Dour zoud ai gærn uit de verkesbak mee g'eten ein, mour ai mocht nie.

17. Ten gink dę sukkelær i' zai zelven en zee: mai vouders uis is vol knechten, die e goe leven mouken, en ik lai ier oenger en gebrek!

18. Kom, 'k zal mour weer bai mai vouder goun, en 'k zal 'm zeigen: vouder! 'k ei misdoun.

19. 'K ben nie wærd da' ge mai nog ou zoon noemt; andelt mai gelek 'ne knecht!

20. Zoo gezeed, zoo gedoun en ai kieërde weer nour uis. Zai vouder zag em va' veis kommen en oa kompassi med em; ai liep em tegen en ai kusten em.

21. De joenge zee: vouder, 'k ei misdoun tege God en tegen ou, en 'k ben nie wærd da' ge mai nog ou zoon noemt.

22. Mour de vouder riep z'n knechten en ai zee: oust ulder en oult al ga de beste kleeren en doe ze'm oun; stikt em 'ne riink on zaine viinger en schoenen on zain voeten!

23. Doe 't vet kalf dood en lout ons smæren!

24. Want maine zoon was dood en ai is verrezen; ai was verloren en ai is weer gevonnen. Z'en t'en begost kermes t' aan.

25. Den aadste zoon kwam intussen van 't veld weer, en as ai nog en boogscheut van uis was, kost ai al 't muziik en 't lawait ooren.

26. Ai roop seffes ieënen van de knechten en vroeg em wat er te doen was.

27. De knecht zee: ou broer is t' uis kommen en ou vouder a kermes, omdat ai em fris en gezond weer ziet.

28. Mour den aadsten broer wier kwoud; ij spilde me' zaine kop en ai wilde nie binne goun. De vouder kwam buiten en sprak em schoon.

29. Mour den anderen viel uit, en ai zee: ik dien ik ik ou al zoo lank, 'k en alted broaf gewist, en g'en ei gai mai nog noot me' main vrinden nie 'ne keer louten smæren!

30. En nou, da' onze nietdeug, die al zai goed in slechticheid vermoost eet, 't uis kommen is, nou wurd 't vet kalf geslacht.

31. Dour op zee de vouder: ge zai gai alted bai mai en al da' 'k ein, is 't ou!

32. 'K moest ommers blai zain en kermes aan; want ou broer was dood en ai is verrezen; ai was op de sukkel en ai is weer gekommen.

AANTEEKENINGEN.

De *oa* klinkt tusschen *o* en *a* in; de *æ* is de zoogenoemde zware, vlaamsche *e* en klinkt tusschen *a* en *e* in; de *è* heeft den zelfden klank als in 't fransch.

12. *Ulder*, hun, is zeeuwsch en vlaamsch, niet brabantsch; zie vs. 12 bl. 227 II op *uldere*.

Pourt, *part*, deel; zie vs. 12 bl. 255 II op *poat*.

13. *Vremd*, vreemd; zie vs. 13 bl. 263 II.

14. *Ein*, *hein*, hebben, elders *en*, *hen*, uitgesproken, komt in geheel Vlaanderen in de spreektaal voor.

15. *Ten*, toen, elders in Oost-Vlaanderen *tein*.

Wachten, hoeden; zie vs. 15 bl. 169 II op *wachten*.

20. *Kompassi*, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

23. *Smæren*, smeren, feestmaal houden; zie vs. 23 bl. 295 II op *smæren*.

24. *Aan*, *haan*, *ha-ën*, houden; zie vs. 23 bl. 295 II op *auwe*.

25. *Lawait*, gedruisch; zie vs. 25 bl. 211 II.

26. *Roop*, riep, friesch *rôp;* zie vs. 14 bl. 108 II en vs. 26 bl. 487 I.

Seffes, terstond; zie vs. 22 bl. 238 II.

27. *Kommen*, gekomen; zie vs. 27 bl. 305 II.

Kermes, kermis, feest; zie vs. 23 bl. 238 II.

29. *En g'en ei gai*, woordelijk *en gij en hebt gij*, in plaats van: en gij hebt; zie vs. 17 bl. 218 II en vs. 25 bl. 147 II.

30. *Nietdeug;* in Noord-Nederland is *deugniet* in gebruik.

31. *Ge zai gai*, *gij zijt gij*, gij zijt; zie vs. 17 bl. 218 II.

Even als in het noordoosten van Oost-Vlaanderen het Land van Waas, zoo vormt in het noordwesten van dat gewest het zoogenoemde Meetjesland een afzonderlijke landstreek. Het Meetjesland bevat de stad Eeklo (Eecloo) en de vlekken en dorpen Somerghem, Adeghem, Oostwinkel, Ronsele, Waarschoot; sommigen voegen ook nog andere dorpen er bij.

Het Meetjesland is een echt vlaamsche landstreek. De tongval die

door de Meetjeslanders wordt gesproken, helt in sommige opzichten eenigszins naar het westvlaamsch over. De *ui* en de *ij* klinken er tamelijk wel als in 't geijkte nederlandsch en hellen er althans veel minder dan in andere streken van Oost-Vlaanderen, naar *oi* en *ai* over. De klank *ou* klinkt te Eeklo dikwijls als *ei;* b. v. *eit*, *smeit, zeit*, hout, smout, zout. In het vierde deel van WILLEMS's Belgisch Museum, 1840, komt ook een vertaling voor van de gelijkenis des verlorenen zoons in den tongval van Eeklo.

165.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD EEKLO.

Medegedeeld door den heer AUG. VAN ACKER, stads-secretaris te Eeklo.

Februari 1873

(In nederlandsche spelling).

11. T'r was 'ne kieër 'ne rijken eere, die twieë zeuns oa.

12. In de jonkste van de twieë zei a' zij voadere: voader! zei ij azue, gee' mij mijn wieëzepenningen, die 'k te goet e'. In de voudere verdieëldeg' ulder zij goet.

13. In 'n beetjen doar noar is de jonkste zeune, os-t-ij al te goar oa, gieël verre goa reizen, in ij ee ginter al zij gelt vermuest, in e slecht leven geleeft.

14. In os-t-ij al zij gelt verprutst oa, kwamp er 'ne grueten ongersnuet in da' lant in ij lee oaremoe.

15. In ij gink er van deure, in ij veruurdege 'm bij 'nen boer, in den dienen zond em de verkens te wachten.

16. In nè wenschteg' ij om zijn goeste te meugen eten mee de schellen die de verkens oaten, moar-t-er-ert was nieman diet-er em wa' va' gaf.

17. In ij giink in zijn eigen in ij zei: t'r zijn zoo veel diensboo'n va' mij voader, die bruut met de macht en, in 'k ziit ik ik ier te zwelten van ongere.

18. 'K goa ik ik weere noar mij voadere en 'k zal ik ik em zeggen: voadere! 'k en misdoan veur ê in veur God!

19. 'K en ben nie wèèrd da' 'k ewwen zeune genoem worde; pak mij veur ieënen van ê diensboo'n!

20. In ij stond op in ij giink noar zij voaders. In as-t-ij er nog al en.ende va' was, zag zij voader em, in ij krieëg zijne moe vul, in ij vloog em an den als, in ij kustege 'm.

21. In de zeune zei: voader! 'k en misdoan veur ê in veur God; 'k en ben ik ik nie wèèrd da' 'k ewwen zeune genoem worde!

22. In toens zei zij voadere tegen zijn diensboo'n: briingt ier al gewwe zijn beste diingen, in doege 't em an, in stek em 'ne riink an zijne viingere, in schoens a' zij voeten.

23. In briingt 't vet kalf in sloage 't, in loat ons eten in leute moaken!

24. Wan mijne zeune was duet, in ij is weere in 't leven gekomen; ij was verloren in ij is weerom gevonden. In ze begoesten ulder al te verzetten.

25. Moar binst was zijnen ewste zeune in den akkere, in os den dienen weere kieërdege in an uis kwamp, in uerdege ziingen in laweit ewwen,

26. riept ij 'ne knecht in ij vroeg wa' dat er omme giink.

27. In den dienen zei em: ê broere is t' uis gekommen in ê voadere eet 't vet kalf geslegen, omdat ij em frisch in gezond weere gekregen eet.

28. In den ewsten zeune nam da' kwoalijk in ij wildeg' in uis nie goan, zoet ij wel? Moar zij voadere kwam buite in sprak em schuene om binne te kommen.

29. Moar de zeune zei: bè', 'k en doe! 'k en goane nie binnen, o! zoe 'k wel? 'k diene ik ik ê nê zue lange in g'en ê me nog va' z' leven gee' geetje gege'en om mij me' mij vrienden 'ne kieër wel te doen in e lijf te moaken.

30. Moar as doar den dienen 't uis gekommen is die ê goed mee slech vrewwevolk opgemoakt eet, ei je veur em 't vet kalf geslegen.

31. In zij voader zei: toet, toet, mij kind! g'ê gij altijd bij mij geweest, in al da' ik ik ê, is 't ewwe!

32. Ge moest liever blije zijn, wan ê broere was duet en ij is weere in 't leven gekommen, in ij was verloren in ij is weerom gevonden.

AANTEEKENINGEN.

De *oa* klinkt tusschen *o* en *a* in, de *è* en de *ê* als in 't fransch.

11. *'Ne kieër*, een keer, eens; zie vs. 11 bl. 270 II.

Eere, *heere*, heer. In dezen tongval, even als in dien van Gent en van andere steden en landstreken in Vlaanderen, gaan zeer veel woorden, vooral zelfstandige naamwoorden, op een toonlooze *e* uit. Zoo komen, behalve *eere*, heer, nog in deze vertaling voor: *voadere*, vader; *zeune*, zoon; *ongere*, honger; *viingere*, vinger; *akkere*, akker; *broere*, broer, broeder; verder *deure*, *deur*, door; *weere*, weer; *schuene*, *schuen*, schoon, *omme*, om, enz.

12. *Azue*, *azoo*, zoo; zie vs. 28 bl. 229 II op *azeu*. De zacht lange *o* wordt in dezen tongval als een volkomene *u* of *uu*, eenigszins gerekt, of met een korten naslag van toonlooze *e*, als *ue* uitgesproken; zoo komen in deze vertaling voor: *gruet* groot; *duet*, dood, *bruet*, brood, *uerdege*, hoorde en *schuene*, schoon. Zie vs. 17 bl. 275 II op *brieut*.

Verdieëldeg', *verdieëldege*, *verdeeldege*, verdeelde. Deze oorspronkelijke vlaamsche wijze om den onvolmaakt verledenen tijd der werkwoorden te vormen, is in dezen tongval, even als in bijna alle oostvlaamsche dialecten, zeer algemeen in gebruik. Zoo komt in deze vertaling nog voor: *veruurdege*, verhuurde; *wenschtege*, wenschte; *kustege*, kuste; *kieërdege*, keerde; *uerdege*, hoorde en *wildege*, wilde. Zie vs. 13 bl. 227 II op *verbèèstege*.

Ulder, hun; zie vs. 12 bl. 310 II op *uldere*.

13. *Te goar*, te gaar, te gader, te zamen; te Leeuwarden *te gare*.

Gieël, *g'ieël*, *g'hieël*, geheel.

Vermuest, *vermoost*, vermorst, te Leeuwarden *vermoe*$_e$*st*.

14. *Verprutst*, doorgebracht, ook in Zeeland in gebruik; zie vs. 14 bl. 218 II.

15. *Wachten*, hoeden; zie vs. 15 bl. 169 II op *wachten*.

16. *Nê*, nu. De nederlandsche *ou* wordt te Eeklo als *ê* in 't fransch uitgesproken, b. v. *nou* (nu) als *nê*; *ouw* (uw) en *ou* (u) als *ew*, en *ê*; vrouw als *vreuwe*; *gouw* (gauw) als *geuwe*, *houden* (*ouwe*) als *euwe*, enz. Zie bl. 280 II en vs. 23 bl. 283 II op *êwe*.

Goeste, smaak, lust, genoegen; zie vs. 17 bl. 275 II op *goeste*.

17. *Met de macht*, in overvloed of *machtig veel*, zoo als men in Holland zeit.

'K ziit ik ik, uitgesproken als *'k ziitekik*, ik zit; zie vs. 17 bl. 218 II.

Zwelten, (*zwolt*, *gezwolten*), bezwijken van gebrek, sterven van honger, bezwijken van ellende, is een goed oud nederlandsch woord, dat nog overal in Vlaanderen in volle gebruik, maar in Noord-Nederland geheel verouderd is.

18. *K' goa ik ik*, uitgesproken als *'k goakik, ik ga ik ik*, ik ga; zie vs. 17 bl. 218 II.

'K zal ik ik, uitgesproken als *'k sallekik, ik zal ik ik*, ik zal; zie vs. 17 bl. 218 II.

19. *Pak*, neem; zie vs. 19 bl. 228 II op *pak*.

20. *Noar zij voaders*, naar zijn vader; zie vs. 17 bl. 283 II op *voaderen*.

Moe, *moed*, gemoed; ook in Friesland *moed*.

22. *Gewwe*, gauw, spoedig; zie vs. 16 hier boven op *nê*.

23. *Leute*, pret; zie vs. 29 bl. 162 II.

25. *Binst*, intusschen.

Ewste, oudste; zie vs. 16 hier boven op *nê*.

Laweit, gedruisch; zie vs. 25 bl. 211 II.

28. *Zoet ij wel*, *zoe-t-ij wel*, zoude hij wel; deze uitdrukking wordt als een soort stopwoord of tusschenwerpsel veelvuldig in de volksspreektaal van Eeklo gebruikt, even als de uitdrukking *o! zoe'k wel?* o! zoude ik wel? die in vs. 29 voorkomt.

29. *Bè*, *bel*, wel; zie vs. 32 bl. 284 II en vs. 31 bl. 215 II.

'K en doe, woordelijk *ik en doe*, dat is: *ik doe niet*. Deze uitdrukking dient om onwil te kennen te geven en wordt in de vlaamsche volksspreektaal zeer veelvuldig gebruikt. Zoo ook *'t en doet*, woordelijk *het en doet*, dat is: het doet niet, het is niets, waarmede men een ontkenning uitdrukt.

'K diene ik ik, uitgesproken *'k dienekik, ik dien ik ik*, ik dien; zie vs. 17 bl. 218 II.

In g'en è me, woordelijk: *en gij en hebt mij*, en gij hebt mij.

Va z' leven, nooit; zie vs. 29 bl. 305 II op *va'-z'-lève*.

31. *G'ê gij*, uitgesproken *geggij*, *gij hebt gij*, gij hebt; zie vs. 17 bl. 218 II.

Da' ik ik, uitgesproken *dakik*, dat ik; zie vs. 17 bl. 218 II.

De uiterste noordwestelijke hoek van Oost-Vlaanderen, het dorp Maldeghem bevattende, behoort niet tot het Meetjesland. Ook verschilt de tongval van Maldeghem werkelijk van dien van Eeklo en Adeghem, ofschoon Maldeghem dan ook slechts op korten afstand van Adeghem ligt. Het is inderdaad zeer opmerkelijk dat in dit gedeelte van Vlaanderen op zoo korten afstand zoo verschillende tongvallen worden

gesproken, die nog al aanmerkelijk onderling verschillen. Het zijn de tongvallen van Eeklo en Adeghem of van 't Meetjesland, van Maldeghem, van Kleit (zie bl. 318 II), van Eede en Heille (zie bl. 224 II), van Aardenburg (zie bl. 221 II) en van Lapschure, Sijszeele, Moerkerke, Oedelem en andere dorpen in noordoostelijk West-Vlaanderen. Al deze plaatsen liggen binnen een kring van hoogstens acht uren in omtrek, en niettegenstaande het aanmerkelijke verschil in tongval, dat ze opleveren, zijn deze tongvallen toch allen goed vlaamsch. De omstandigheid dat de bovengenoemde plaatsen in drie verschillende gewesten, in Oost- en West-Vlaanderen en in Zeeland liggen, en de staatkundige verdeeling, die reeds sinds eeuwen dit gedeelte van 't oude Vlaanderen verbrokkelt, heeft zekerlijk ook veel toegebracht tot dit onderscheid in tongval.

166.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET DORP MALDEGHEM.

Medegedeeld door mevrouw de wed^w^. COURTMANS—BERCHMANS, letterkundige en hoofdonderwijzeres te Maldeghem.

Maart 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. Der woar ne keerke nen ruike man, die tweeë zeuns oa.

12. De menste van de tweeë vroeg z'n part van 't gone ee loater moste deelen.

13. Ee gonk doar mee nor 'n ver ofgelegen land, en ee oat ze geld ep en overdoad.

14, 15. Tons kwoam er ongersnued en da' land, en ee woar gedwongen van de zweuns te wachten.

16. En ee mocht nog van de zweunskost nie mee eten; en ee en weste nie woar el noar toe.

17. Tons begost ee te zechten en ee zei: oeveel dagieren en m'n voaders eus meugen eulder goeste broad eten en ek goan doad van ongere.

18. Tons keerde ee noar z'n voader weere, viel ep z'n kniens en ee zei: voader! ek en mesdoan tegen den emel en tegen oe,

19. Ek en zeun nie meer weerd da' je mij oewen zeune noemt.

20—24. De voader woar blije van em te ziene; ee liept em tegene, vloag an z'nen als, keste em en ee dee van blijschap, omdat ee doar woare, 'n vet koalf slachten.

25—30. Den andere zeune bekloagde em doar overe, dat ee akkens broave geweest woare, en dat die leure zue goed ontoald wiere.

31, 32. Moar de voader zei: me kend! t' en es nie meer of recht da' me doar voar leute moaken; want oe broere woar doad en ee es varrezen, ee woar varloren en ee es weere gevonden.

AANTEEKENINGEN.

De *oa* klinkt tusschen *o* en *a* in, naar de *o* overhellende; maar in de woorden *doad*, *broad* en *voar* klinkt ze als een zeer heldere, lange *o;* de *eeë* klinkt als een tweeklank van zeer scherpe *e*, gevolgd door een naslag van toonlooze *e*.

11. *'N keerke*, eens; zie vs. 11 bl. 270 II. *Keerke* is een verkleinwoord van *keer* en komt overeen met 't hollandsche *reisjes* van *'reis*, *ereis* of *eensjes;* zie vs. 29 bl. 301 II op *niikske*.

12. *Menste*, kleinste of jongste. De onvolkomene *i* wordt te Maldeghem gewoonlijk als onvolkomene *e* uitgesproken, even als te Grijpskerk in Groningerland. Zoo zeit men te Maldeghem ook *èn* voor *in*, *wèste* voor *wistè*, *ek* voor *ik*, *mès* voor *mis*, *kend* voor *kind*, *es* voor *is*, enz. Zie vs. 30 bl. 229 II op *es* en vs. 15 bl. 423 I op *en*. *Es* voor *is* komt ook in veel andere vlaamsche tongvallen voor.

Part, deel; zie vs. 12 bl. 255 II op *poat*.

T'gone, het gene, het geen, komt in alle vlaamsche tongvallen voor, en is een zeer goed oud woord.

13. *Ep*, op. Dit *ep* komt van *ip*, door verwisseling van onvolkomene *e* en *i;* zie vs. 12 hier boven. *Ip*, nevens *up*, is in West-Vlaanderen vrij algemeen in gebruik voor *op*.

14. *Tons*, thans, komt in de volksspreektaal van Noord-Nederland nooit voor; daar kent men *thans* slechts in de boeketaal. Maar *tons*, *tuns*, ook *ten*, *tein*, enz. is in geheel Vlaanderen vrij algemeen in de spreektaal in gebruik. Zie vs. 13 bl. 195 II en vs. 15 bl. 310 II op *ten*.

Zweuns, zwijnen, varkens. In West-Vlaanderen noemt men het varken *zwiin*, *zwun*, *zweun*, maar in de eigenlijke oostvlaamsche tongvallen en in die van de andere zuidnederlandsche provinciën komt dit woord

nooit voor en spreekt men steeds van *varkens*, *verkens*, of *baggen*, enz. Zie vs. 15 bl. 472 I, vs. 15 bl. 460 I op *swiin*, vs. 16 bl. 289 I op *baggen*, vs. 15 bl. 252 I, enz. De verspreiding van de woorden *zwijn* en *varken* in de verschillende nederduitsche tongvallen is zeer opmerkelijk. In den eenen tongval wordt het eerste, in den anderen weer het tweede woord uitsluitend gebruikt.

Wachten, hoeden; zie vs. 15 bl. 169 II op *wachten*.

16. *En ee en mocht*, *en hij en mocht*, en hij mocht.

El, anders, elders, is een zeer goed nederlandsch woord, maar dat in geheel Nederland, behalve in Vlaanderen, reeds geheel en al verouderd is. Dit *el* is de wortel van *elders* en van *ellendig* ook. In Vlaanderen is *el* nog in volle gebrnik; maar in Noord-Nederland verstaat men het niet meer. Bij de nederlandsche schrijvers uit de middeleeuwen komt het ook zeer veel voor.

17. *Zechten*, zuchten, door verwisseling van onvolkomen *i* met *e* van *zichten;* zie vs. 12 hier boven.

Dagièrèn, *daghierèn*, *daghuren*, daghuurders.

Eulder, hun; zie vs. 12 bl. 310 II op *uldere*.

Goeste, genoegen; zie vs. 17 bl. 275 II op *goeste*.

18. *Ek en*, ik heb. *Ek* of *eck*, voor *ik*, komt ook in sommige nedersaksische tongvallen van Noord-Duitschland voor, onder anderen in dien van Dantzig en van Deister; zie bl. 14 I en bl. 124 I.

19. *Ek en zeun*, *ik en zijn*, *ik en ben*, ik ben niet; zie vs. 18 bl. 255 II op *zen ich* en vs. 25 bl. 147 II.

20. *Te ziene*, te zien; zie vs. 16 bl. 227 II op *te vullene*.

Keste, *kiste*, kuste; zie vs. 12 hier boven.

Ee dee slachten, *hij deed slachten*, hij slachtte; zie vs. 22 bl. 245 II op de woorden: *in vs.* 22, enz.

25. *Bekloagde em*, beklaagde zich. Het woordje *zich* komt in het oorspronkelijke vlaamsch in 't geheel niet voor, en wordt in de meeste vlaamsche tongvallen, vooral in de westvlaamsche, nog heden nooit gebruikt. Zie vs. 15 bl. 263 II op *verieden-em* en vs. 15 bl. 175 I op *hi farhürd him*.

Akkens, verbastering van *al keerens*, alle keeren, altijd.

Leure, deugniet, nietswaardig mensch, verwant met het hollandsche *lor* en met *loeder*.

Wiere, werd; dit oude en goed nederlandsche *wier* en *wierd* is ook nog hier en daar elders, zoowel in Noord- als in Zuid-Nederland in gebruik.

31. *T'en es nie meer of recht*, het (en) is niet meer als (dan) recht In omgekeerden zin komt deze verwisseling van de woordjes

of en *als* (*as*) ook in Friesland voor. Daar gebruikt men dikwijls *as* (*als*) in plaats van *of;* b. v. wat zullen wij eten? *Sipels as wurtels as kool;* uien of wortelen of kool. — In bovengenoemden zin is dit *of* vrij algemeen in Vlaanderen in gebruik; 't is goed nederlandsch, al is 't geen hollandsch.

Leute, pret; zie vs. 29 bl. 162 II.

Varrezen, verrezen; dit *ver* van verrijzen, verhuren, enz. wordt ook in den frieschen tongval van Wangeroog als *far* uitgesproken, b. v. *farhür*, verhuren, *farliûes*, verliezen, enz.

Onder het gebied van het dorp Maldeghem behoort ook een gehucht, Kleit genoemd. De bewoners van dit gehucht spreken een eigenen tongval van het vlaamsch, die zoowel van den maldeghemschen tongval, als van alle andere vlaamsche dialecten verschilt. De *ij* wordt in den tongval van Kleit nu eens als zuivere, lange *e* (*ee*), dan eens als *ui* uitgesproken; de *ui* klinkt veelal als *ee*, enz. Overigens komt deze tongval van Kleit natuurlijk het meeste met dien van Maldeghem overeen.

De Kleitenaars zijn oorspronkelijk geen Vlamingen, en dit is de reden waarom zij een eigenen tongval spreken. Zij zijn van fransche afkomst. Afstammelingen zijn ze van Franschen die de luthersche godsdienst beleden, maar die, eenigen tijd vóor het beruchte intrekken van 't edict van Nantes, om hunner godsdienst wille uit Frankrijk verjaagd werden en naar dit deel van Vlaanderen vluchtten, waar ze zich in 't zoogenoemde kleitsche bosch vestigden en er 't gehucht Kleit stichtten. Nog dragen alle Kleitenaars fransche namen, en die te Kleit echt vlaamsche namen dragen zijn geen Kleitenaars van ouder tot ouder. Het is vreemd, dat de kleitsche tongval zoo goed nederlandsch is en er geen fransche basterdwoorden in voor komen, althans volstrekt niet meer dan in de volkstaal van andere plaatsen en landstreken van Vlaanderen.

Die meer van dit gehucht Kleit en van zijne bewoners wil weten, moet lezen De bloem van Kleit, een novelle van mevrouw de weduwe COURTMANS—BERCHMANS, voorkomende in den zevenden jaargang van het tijdschrift De Tijdstroom.

167.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET GEHUCHT KLEIT.

Medegedeeld door mevrouw de weduwe COURTMANS—BERCHMANS, letterkundige en hoofdonderwijzeres te Maldeghem.

Maart 1873.

(In nederlandsche spelling.)

Der woar 'ne keerke[1] ne reeke man mat twee zeens. De jongste vroeg zeen deelenge en ee genk[2] noar e vrem land en ee dee zeen geld ep.[3] Tons[4] kwam er ongersnued en[5] da' land en ee most de zweens[6] wachten.[7] En oas ee gewrocht[8] oa, mocht ee zeenen onger nie stellen[9] oan de zweenskost. Tons begost ee betterleek[10] te schreemen[11] en ee zeie: en meen voaders ees[12] zeen er veel dagieren[13] die broad een[14] mat de machte,[15] en ek[16] bazwuike[17] van ongere. Tons keerdeg'[18] ee weere noar zeen voadere; ee viel ep zeen kniens en ee zeie: voadere! ek en ben nie meer weerdeg oewen zeene te zeen, want ek een[19] mesdoan tegen den emele en tegen oe. Zeen voadere woare blij dat ee doar woare; ee vielt em om den nekke en ee dee en vet koalf slachten om kermesse[20] t' auwen van blijschap omda' zeene zeene[21] gekomme woare. Moar den auwsten broere woare doar kwoad omme, dat ee akkes[22] broave geweest woare en dat zeen voader veur em nie en deeë. Moar de voader zeie: meen kend![23] loat ons blije zeen, want oe broere woare doad en ee es varrezen[24] ee woare varloren[25] en ee es weer gekeerd.

AANTEEKENINGEN.

De uitspraak der verschillende klanken is zoo als op bl. 316 II is aangegeven.

1. *Ne keerke*, eens; zie vs. 11 bl. 316 II.
2. *Genk*, *gink*, ging; zie vs. 12 bl. 316 II op *menste*.

3. *Ep*, *ip*, op; zie vs. 13 bl. 316 II op *ep*.
4. *Tons*, thans; zie vs. 14 bl. 316 II.
5. *En*, in; zie vs. 12 bl. 316 II op *menste*.
6. *Zweens*, zwijnen; zie vs. 14 bl. 316 II op *zweuns*.
7. *Wachten*, hoeden; zie vs. 15 bl. 169 II op *wachten*.
8. *Gewrocht*, gewerkt. Het werkwoord *wrochten*, werken, is in de spreektaal van geheel Noord-Nederland reeds volkomen verouderd en komt er nog slechts zeer zelden in de boeketaal voor. Maar bijna overal in Vlaanderen is het nog zeer algemeen in de volksspreektaal in gebruik.
9. *Stellen*, stillen; zie vs. 12 bl. 316 II op *menste*.
10. *Betterleek*, bitterlijk; zie vs. 12 bl. 316 II op *menste*.
11. *Schreemen*, schreien, huilen, is een zeer goed oud nederlandsch woord, dat in Vlaanderen nog in volle gebruik, maar elders in de Nederlanden reeds volkomen uitgestorven is, behalve te Leeuwarden en in de andere friesche steden; dáar is dit zelfde woord, onder den vorm *skrieme* (*skrie$_e$me*, *skrie$_a$me*), in de zelfde beteekenis, nog in volle gebruik. Uit den (nederduitschen, friso-frankischen) tongval van de friesche steden in dit woord ook in de eigenlijke friesche taal overgegaan.
12. *Ees*, *hees*, huis.
13. *Dagieren*, daghuurders; zie vs. 17 bl. 317 II op *dagieren*.
14. *Een*, *heen*, hebben. Zie vs. 14 bl. 310 II.
15. *Mat de machte*, met de macht, in overvloed; zie vs. 17 bl. 313 II op *met de macht*.
16. *Ek*, ik; zie vs. 18 bl. 317 II op *ek en*.
17. *Bazwuike*, bezwijk.
18. *Keerdeg'*, *keerdège*, keerde; zie vs. 12 bl. 313 II op *verdieëldeg*.
20. *Kermesse*, kermis, feest; zie vs. 23 bl. 238 II.
21. *Zeene zeene*, zijn zoon.
22. *Akkes*, altijd; zie vs. 25 bl. 317 II op *akkens*.
23. *Kend*, kind; zie vs. 12 bl. 316 II op *menste*.
24. *Varrezen*, verrezen, en 25. *varloren*, verloren; zie vs. 31 bl. 318 II op *varrezen*.

De schoone hoofdstad van Oost-Vlaanderen, het oude en eerwaardige, het roemruchtige Gent is een echt nederlandsche stad. De Gentenaars zijn volbloed Vlamingen, »van vreemde smetten vrij"; met hart en ziel zijn de Gentenaars der zoogenoemde vlaamsche zaak toegedaan, met hart en ziel hebben ze hun schoon Vlaanderen lief en houden ze de vlaamsche spraak in eere. Vlaamsch is de eenige

volksspraak van Gent en dat wel in den ruimsten zin des woords. Natuurlijk is ook te Gent, even als in geheel Zuid-Nederland, het fransch in de hoogste kringen der samenleving veelvuldig in gebruik; maar toch kunnen nagenoeg alle leden van de hoogste standen te Gent ook nederlandsch, ook goed vlaamsch spreken, en velen daarvan doen dit veelvuldig en gaarne, in hun verkeer met den burgerman.

Even als in alle groote steden, zoo bestaan er ook te Gent meerdere verschillende tongvallen, dat is, de volksspraak in het eene gedeelte der stad, in de eene wijk of buurt, verschilt in enkele opzichten eenigszins van die welke in een ander deel der stad in gebruik is. Zie het medegedeelde omtrent Amsterdam en Brussel, ook omtrent Utrecht en Haarlem. Te Gent bestaan er in hoofdzaak twee onderscheidene tongvallen. De eene tongval noemt men te Gent nieuwbrugsch, omdat hij vooral in de wijk der Nieuwe-Brug of der Neder-Schelde gesproken wordt. Deze wijk wordt hoofdzakelijk door menschen uit den kleinen burgerstand, door werklieden, en vooral fabriekarbeiders bewoond. Het zoogenoemde nieuwbrugsch wordt ruwer en platter uitgesproken dan het gewone gentsch; 't wordt vooral ook veel sleepender uitgebracht, zeer lijmerig, zooals men in Noord-Nederland, zeer lamijnachtig [1]), zooals men in Vlaanderen deze wijze van spreken noemt. Een hoofdkenmerk van het nieuwbrugsch is de verandering van de onvolkomene *u* in onvolkomene *i*; maar deze *i* wordt op algemeen vlaamsche, maar vooral op gentsche en nieuwbrugsche wijze zeer gerekt uitgesproken, zoo dat ze eigenlijk reeds een volkomene *i* is geworden. Zoo zeit men *briigge* voor *brugge*, brug; *miitse*, voor muts; *kiirf* voor *kurf*, korf; *iiwe* of *iiwwe* voor 't gentsche *uwwe*, uwe, enz. Wat men tegenwoordig nieuwbrugsch noemt is eigenlijk de algemeene, oud gentsche tongval. Vóor een halve eeuw sprak nog het grootste deel der kleine burgerij te Gent »op z'n nieuwbrugsch," ofschoon dan ook niet zoo ruw en plat als de hedendaagsche echte Nieuwe-Bruggelingen doen.

De andere gentsche tongval is tegenwoordig veel meer dan het nieuwbrugsch over de stad Gent verspreid, en geldt nu voor het gentsch bij uitnemendheid. Het wordt door nagenoeg de geheele burgerij van Gent, door de degelijke kern der gentsche bevolking gesproken, en ook door de leden der hoogste standen, als dezen hun moedertaal gebruiken. Modern hollandsch, ook wel (ten onrechte) »de beschaafde nederlandsche uitspraak" genoemd, en geijkt neder-

1) *Lamijnachtig* is lijmachtig, met de vlaamsche lasch en een letterkeer van *m* en *n*, *l-am-ijnachtig*. Zie vs. 30 bl. 259 II.

landsch, wordt natuurlijker wijze en gelukkig te Gent zeer zelden gebezigd en slechts in sommige scholen, in letterkundige kringen of bij openbare plechtigheden, maar niet in de kerken en in de meeste scholen.

Een eerste eigenaardigheid van den gentschen tongval is, dat bijna alle onvolkomene, zoo genoemde geslotene of korte klanken als volkomene, opene of lange klanken worden uitgesproken. Zoo zeit men letterlijk *Good* voor God, *kaat* of *kate* voor kat, *bruge* of *bruugge* voor brug, *steemme* voor stem, *briil* voor bril, enz. De onvolkomene *i* vóor *n* en de onvolkomene *e* vóor *n* in die woorden, welke in andere tongvallen ook met onvolkomene *i* worden uitgesproken, b. v. in *mensch* of *minsch*, *schenken* of *schinken*, enz. luiden als nederlandsche *ij;* b. v. *drijnke*, *zijnge*, *wijnkel*, drinken, zingen, winkel; *schijnke*, *mijns*, schenken (schinken), mensch (minsch).

De volkomene *a* klinkt zwaar als *oa*, naar de *o* overhellende; maar in zeer veel woorden, en vooral vóor een *r*, heeft deze *oa* een eigenaardigen klank; ze klinkt dan op de wijze van een *tweeklank*; nauwkeurig zóo als de *oi* in 't fransche woord *voir*. De scherplange *e* of *ee* spreekt men uit als de tweeklank *ie*, als *ieë*, of ie_e dus, maar niet zóo duidelijk op deze wijze, als in Brabant; de gentsche uitspraak van dezen klank helt eenigszins naar de maashollandsche en zeeuwsche uitspraak er van, als *èèë* of *eeë* over. Het is duidelijk een *twee*klank. De zoogenoemde zware *e* of *ee* (zie bl. 288 II), spreekt men uit als *i*, namelijk als de gentsche onvolkomene *i;* b. v. *piird* voor *peerd*, *pææerd*, paard; *zwiird*, zwaard; *begiire*, begeren. Even zoo klinkt ook de onvolkomene *e* vóor *r;* b. v. *stiirk*, sterk; *biirg*, berg; *kiirke*, kerk; *viirke*, *verken*, varken.

De scherp lange *o* luidt, even als in de meeste oostvlaamsche en in veel andere zuidnederlandsche tongvallen als een volkomene *u* die door een naslag van toonlooze *e* wordt gevolgd; b. v. *buem*, boom; *brued*, brood; *zue*, zoo, enz. De zacht lange *o* spreekt men meestal als *eu* uit; b. v. *veugel*, vogel; *meulen*, molen; *keuniink*, koning. Deze uitspraak is aan de meeste nederlandsche tongvallen eigen.

De volkomene *u* behoudt in den regel haar eigenen klank, maar de *u* van *uw*, *ruw*, *duw*, enz. luidt als een onvolkomene *u* of liever als een toonlooze *e;* b. v. *uwwe*, uwe; *uwwelaik*, huwelijk.

De *ij* luidt min of meer als *ai*, als hoogduitsche *ei*, zooals nagenoeg overal in Oost-Vlaanderen en Brabant; *krijt* echter luidt nog breeder, volmondig als *kraait*.

De *ei* klinkt in den regel ook als *ai*, maar in eenige woorden wordt deze tweeklank als de tweeklank *eeë* of *èèë*, dat is de dui-

delijk uitgesprokene scherplange *ee* met een toonlooze *ee* als naslag; b. v. *gèëte*, geit; *schèën*, scheiden, *sprèën*, spreiden.

De *ui* spreekt men uit als *aai; aais*, huis; *kraais*, kruis. De *ou* en de *au* klinken in 't eene woord als de fransche *ê*, in 't andere als nederlandsche *ij; au* en *ou*, gevolgd door *w* of *d* alleen, luiden steeds als *èw;* b. v. *vrêwwé*, vrouw; *bêwwe*, bouwen; *lêw*, lauw; *schêwwe* is zoowel schauw of schaduw als schouw of schoorsteen; *êwd*, oud; *gêwd*, goud. Als *ou* en *au* echter door *t* of *s* gevolgd worden, klinken ze meest altijd als *ij;* b. v. *zijt*, zout; *stijt*, stout; *sijsse*, saus, *kijsse*, kous; maar *paus* wordt *pèws* uitgesproken.

Andere eigenaardigheden van den gentschen tongval, maar die ten deele althans, ook in andere oostvlaamsche tongvallen voorkomen, zijn de volgenden.

De *i* van het achtervoegsel *ing* wordt niet slechts, volgens den vlaamschen regel, als volkomene *i* uitgesproken, maar dit achtervoegsel krijgt ook den halven klemtoon, die het in de noordnederlandsche uitspraak nooit heeft; b. v. *dèèliinge*, *lèziinge*, *keuniink euniink*, deeling, lezing, koning, honig.

Het oude achtervoegsel *egge* of *igge*, om vrouwelijke woorden te vormen, is te Gent nog in volle gebruik; b. v. *naaisterigge*, naaister, *schuursterigge*, *weverigge*, *straiksterigge*, strijkster, enz. Maar zonderling genoeg komt juist *dievigge* of *dievegge*, het eenige noordnederlandsche woord, waarin deze oude uitgang nog bestaat, te Gent niet voor.

De uitgang *is* spreekt men uit als *esse*, *geschiedenesse*, *wildernesse*. De uitgang *laar*, of eigenlijk *leer*, luidt te Gent als *lirre; dompèlirre*, *dompeleer*, *dompelaar*, sukkel; *pirrèlirre*, *pereleer*, *perelaar*, pereboom.

Het achtervoegsel *uw* verandert te Gent in *em* of *'m*; *zwaluw* wordt *zwalem*, *zwal'm; zenuw* wordt *zelem*, *zeel'm*. Maar voor *weduwe* zeit men *wewe*, en *weduwenaar* spreekt men uit als *wewirre*.

De onvolkomene *a* vóor *r* wordt duidelijk als een volkomene *a* uitgesproken, dus op zuidnederlandsche wijze als *oa;* b. v. *oarm*, arm, *woarm*, warm.

De *h* wordt, even als in alle vlaamsche tongvallen, nooit uitgesproken. Vele zelfstandige naamwoorden gaan op een toonlooze *e* uit; b. v. *moedere*, *zuustere*, *broere*, *stroate*, *emele* (hemel), *ende*, (hemd), *bruge*, *note*, *kate*, *neuze*, enz. De *l* en de *r* midden in een lettergreep voorkomende, worden dikwijls (als in Friesland) niet uitgesproken. Zoo zeit men *oas* voor *als;* enz. Vóor een *s* wordt de *r* steeds verzwegen; b. v. *ges* (*gers*), gras, juist zoo als in Friesland;

bust (*burst*), borst en *kust* (*kurst*), korst, juist zoo als te Leeuwarden; verder *buze* (*burze*), beurs; *küsse*, (*keers*), kaars; *lüsse* of *lüzze*, *lizze* (*leers*), laars. De *ch* laat men hooren in *mussche*, musschen, *bossche*, bosschen, *mijnsche*, menschen. De letterverbinding *mp* wordt te Gent veelal als *np* of *nt* uitgesproken. b. v. *lant*, lamp; *klont*, klomp; *ponpe*, pomp, *stanpe*, stampen. De *d*, midden in een woord, vervloeit dikwijls tot *i* of *j*, of wordt geheel verzwegen, zoo als in alle frankische tongvallen van Nederland. Zoo wordt *kade* uitgesproken als *koaie*, *koie* (*koaje*); *schade* als *schoai* of *schoi; lade* als *loai* of *loi;* 't werkwoord *laden* wordt *loaie* of *loie; raden* wordt *roaie*, *roie*; *modder* wordt *more; doder* of *dooier* wordt *door*, enz. Het basterd-achtervoegsel *je* of *ie* wordt te Gent als *de* uitgesproken; b. v. *famielde*, familie; *schoalde*, schalie of deklei; *boalde*, balie; *froande*, franje; *oroande*, oranje; *kastoande*, kastanje; *Spoande*, Spanje; maar *spanjaard* wordt *spoanjoard*. Voor *hen* en *hun* is *ulder* in gebruik, even als in Zeeland; *wij*, *gij* en *zij* worden *wulder*, *gulder* en *zulder*. *Hij* wordt menigmaal als *jij* uitgesproken; b. v. *'k en ben te 'k ik nie geweest*, *'t eete-jij geweest*, dat is letterlijk: *ik en ben het ik ik niet geweest*, *het heeft hij geweest;* ik ben het niet geweest, hij is het geweest.

Andere eigenaardige woorden of uitspraken, te Gent in gebruik, zijn nog de volgenden: *virrem*, verf; *rewwe*, rib; *verwermen*, verwarren; *letseke*, een weinig tijd; *dessche*, dorschen; *zue zoan* (*zoo zaan*, het engelsche *soon*), haastig, spoedig; *steke*, steeg; *giirnoart*, garnaal; *aaintsuun*, ajuin, ui; *terre*, teer, enz.

De eigenaardige gentsche woorden, vormen, spreekwijzen, uitdrukkingen, zinwendingen, enz. worden op uitmuntende wijze te pas gebracht in een gentsch volksboekje. Dit allergeestigste volksboekje, een getrouwe schildering behelzende van de zeden en een getrouwe afbeelding vertoonende van de dagelijksche spreektaal der kleine burgerij te Gent, draagt den naam van Jelle en Mietje, gentsche vrijagie, en is geschreven in 't begin dezer eeuw, door Karel Broeckaert; de vijfde druk verscheen te Gent in 1841. De echte gentsche volkstaal wordt in dit werkje op uitmuntende wijze weergegeven, maar de gentsche uitspraak der verschillende klanken wordt er in 't geheel niet of slechts uiterst gebrekkig in afgebeeld. In het laatste hoofdstuk van dit werk, het Aanhangsel, vindt men een klein gedeelte van dat gentsche volksboekje afgedrukt.

In het Belgisch Museum, dl. I, 1837, komt een vertaling voor van de gelijkenis des verlorenen zoons in den tongval van Gent, van J. J. de Smet en Ph. Blommaert.

168.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD GENT.

Medegedeeld door den heer G. D. MINNAERT, hoofdonderwijzer te Gent.

Februari 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. Ter wās ne kieēr ne man, in ai oa twieë zeuns.

12. In de jongste van de twieë zèë tege zai voadere: voadere! gee' mai mai poart van 't goed da' mai toekomt; in ai dieëldege 't ūlder aait.

13. Ieënige doage noardien, moaktege de jongste ēm grieëd om te vertrēkke. Ai gijnk noar e vrēn land, doar ai al zai goed vermuestege mee kwaste.

14. Oas 't ne alemoal ōp wās, kwāmt er ne grueten ongersnued īn da' land, in ai begoost oaremoe te laie.

15. Tons gijnkt ai ēm verure an nen boer van da' land, in den dieë zond ēm noar zai land om de vīrkes te wachte.

16. Ai zoe zue gīrre doar zainen baaik gevūld ēn mee den āfvāl dien de vīrkes oate, moar ai en kreeg ēm nōg nie.

17. Toes kwām ai tōt zai zēlve in ai zèë: t'r zain zue veel knēchte īn mai voaders aais, dien brued ēn īn overvloed, in 'k vergoa 'k īk ier van ongere.

18. 'K zāl ōpstoan in bai mai voader goan, in 'k zāl ēm zēgge: voadere! 'k ee mīsdoan tege den emele in tegen e!

19. 'K en bēn nie wīrdig nōg uwwe zeune genoemd te worde; moar neem mai oas de loaste van e knechten an.

20. Tan stond de sūkkelīrre ōp en vertrōk. Oas zai voadere ēm ne van vērre zāg ankome, kreeg ai medelaie mee ēm; ai liep ēm tege, viel ēm in de oarems en kūsteg' ēm.

21. Tan zèë de zeune; voadere! 'k ee mīsdoan tege den emele

in tegen e; 'k en bēn nie mieër wīrdig uwwe zeune genoemd te worde!

22. Toes kōst de voadere nie mieër spreke. Oas ai ne bai zai zelve gekome wās, riep ai ieëne van zain knechte in ai gebiedeg' ēm 't bēste dijnge 't oale om ēm an te doen, ēm e poar schoene te geve, in ne rijnk ōp zaine vijnger te steke.

23. Oalt ne uek 't beste kālf in doed-et dued; me wille en fieëste oprēchte,

24. omda' maine zeune, die due wās, verrezen es; omdat ai verlore wās, in were gevonden es. Oas ne ales grieëd wās, gijnge ze an toafele.

25. Ondertūsge kwām den ēwste zeune van ōp 't land; in oas ai omtrēnt den aaize kwām, uerdeg' ai 't lawait in de speelman.

26. Ai urktege nen uegenblīk an de deure en riep tons ieëne van de knechte om te weten wat er te doen wās.

27. De knecht zei ēm: e broere es were gekome in e voadere ee 't vētste kālf doen sloan, omdāt ai gezond es t' aais gekome.

28. Oas ne den ēwste zeune dad uerdege, wierd ai kwoad in ai en wildege nie binnegoan. Tan kwām de voadere in begoost zaine zeune schuene te spreke.

29. Moar den dezen antwoordege: 'k ê e āl zue vele joare gediend in 'k en ê nōg van gieël mai leve e gebod nie te baaite gegoan, in nōgtans en ê 'k nōg nuent e bōkske ōf en gèëte gekrege, ōm main vriende mee te trakteere.

30. In ne da' den deugniet van main broere were kōmt, die ālles ōp g'eten ee, wāt ai oa, mee slēcht vrēvvolk, dan sloade 't vētste kālf.

31. Toens zei de voadere: moar, maine jongene! ge zait ōmmerst altaid bai mai, in āl 't maine es 't uwwe, zulde!

32. Moar me moeste leute moake, omdat e broere, die due wās, verrezen es; omdat ai verlore wās in were gevonden es.

AANTEEKENINGEN.

De *oa* klinkt tusschen *o* en *a* in, de *ê* als in 't fransch en de *èë* als een zeer scherpe, lange *e* met een toonlooze *e* tot naslag. De klinkers met een — geteekend, zijn oorspronkelijk onvolkomene,

geslotene of korte klinkers, maar die zoo gerekt worden uitgesproken, dat men ze niet of slechts kwalijk van volkomene, opene of lange klinkers kan onderscheiden.

12. *Voadere*, vader, even als *ongere*, honger; *emele*, hemel; *zeune*, zoon; *sŭkkelĭrre*, sukkelaar, *fieëste*, feest; *toafele*, tafel; *deure*, deur; *broere*, broeder; *gèëte*, geit, enz; zie vs. 11 bl. 313 II op *eere.*

Poart, *part*, deel; zie vs. 12 bl. 255 II op *poat.*

Dieëldege, deelde, even als *moaktege*, maakte; *vermuestege*, vermorstte; *kŭstege*, kuste; *gebiedege*, gebood; *uerdege*, hoorde; *urktege*, luisterde; *wildege*, wilde, *antwoordege*, antwoordde, enz. Zie vs. 12 bl. 313 II op *verdieëldeg'.*

Ulder, hun; zie vs. 12 bl. 310 II op *ulder.*

13. *Grieëd*, *gerieëd*, gereed.

Vrēn, vreemd; zie vs. 13 bl. 310 II.

Vermuestege, vermorste; zie vs. 13 bl. 313 II op *vermuest.*

15. *Tons*, thans, afwisselende met *toens*, *toes*, *tus*, enz; zie vs. 14 bl. 316 II op *tons.*

Wachte, hoeden; zie vs. 15 bl. 169 II op *wachten.*

16. *Gĭrre*, *gerre*, *gere*, gaarne; zie vs. 16 bl. 258 II op *gēre.*

En, hebben. Zie vs. 14 bl. 310 II.

17. *Aais*, huis.

K' vergoa 'k ĭk, uitgesproken *'k vergoakĭk*, *ik verga ik*, ik verga; zie vs. 17 bl. 218 II.

22. *Gebiedeg'*, *gebiedege*, gebood. Te Gent worden veel werkwoorden die oorspronkelijk ongelijkvloeiend en onregelmatig zijn, in de volkstaal gelijkvloeiend en regelmatig vervoegd; b. v. *klemdege* voor *klom*, van *klemme*, klimmen; *kraaiptege*, kroop, van *kraaipe*, kruipen; *windege*, won, van *winne*, winnen; *leesdege*, las, van *leze*, lezen, enz.

Dijnge, ding; even als *gijnk*, ging; *rijnk*, ring; *vijnger*, vinger, enz.

23. *Uek*, ook; zie vs. 23 bl. 295 II op *oeëk.*

25. *Ewste*, oudste; zie vs. 25 bl. 314 II op *ewste.*

Lawait, gedruisch; zie vs. 25 bl. 211 II.

26. *Urktege*, luisterde, van *urke*, *hurke*, *hurken*, nauwkeurig hooren, luisteren. Dit oostvlaamsche *hurken*, in West-Vlaanderen *horken*, is een zeer goed oorspronkelijk nederduitsch woord, maar dat in Noord-Nederland niet bekend is; het is in oorsprong en ook in beteekenis het zelfde woord als het hoogduitsche *horchen*, het friesche *harkje* (*harkia*), en het engelsche *to hark* of *to hearken*,

en staat in de zelfde verhouding tot het vlaamsche *ueren*, *hueren*, *hooren*, als het hoogduitsche *horchen* staat tot *hören*, het friesche *harkje* tot *heăre*, en het engelsche *to hark* tot *to hear* staat.

28. *Begoost*, begon; zie vs. 14 bl. 192 II op *begost*.

29. *Gieël*, *g'ieël*, *g'hieël*, *gehieël*, geheel.

Nuent, *noent*, *noont*, nooit.

Gèëte, geit; zie vs. 29 bl. 286 II op *gateke*.

Trakteere, onthalen; zie vs. 29 bl. 284 II op *trakteeren*.

31. *Zulde*, ook *zulle*, letterlijk *zult gij*, wordt als een soort stopwoord veelvuldig in de vlaamsche spreektaal gebruikt.

32. *Leute*, pret; zie vs. 29 bl. 162 II.

169.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE WERKLIEDEN IN DE WIJK DER NIEUWE-BRUG TE GENT.

Medegedeeld door den heer G. D. MINNAERT, hoofdonderwijzer te Gent.

Februari 1873.

(In nederlandsche spelling).

11. Ne voader oa twieë zeuns.

12. In de jongste zei tege zai voadere: voadere! gee' mai mai poart da' mai toekomt van de deeliinge. En de voader găf et ĕm.

13. Ieënige doage noardien năm ai ăl zain dainge, in ai gaing ĭn en vrĕn land, in doar vertieërdege ai 't ăl.

14. In oas 't ŏp wăs, in dat ai van gieën ijt mieër paile wĭst te moake, veruurdeg' ai em an nen boer om de vĭrkes te wachte.

15. Moar doar kwăm ongelŭkkig nŏg nen ongersnued ĭn 't land, in gieël dikkels en kreeg ai gieën ete.

16. In tons wainstege ai wĕl van zainen baaik te keune vulle meet den draf van de virkes, moar ai en kreeg 't nie.

17. In oas ai zue verre gekome was, begoost ai in zain aige te zegge: mai voadere ee zue veel knĕchte, in de dieë eten in overvloed, in 'k stirf ier van ongere,

18. 'K zal noar main aais were goan, in 'k zal tege mai voader zegge: voadere! 'k ê misdoan tege den emele in tegen ei

19. 'K en ben nie mieër wīrd van nōg Īwwe zeune 't ieëten.

20. 21. In oas ai da' gepainsd oa, rechtege ai ēm ōp, in ai trook noar aais. Van zue gewwe da' zai voadere ēm in de vērte zāg kome, liep er ai noar toe; ai kūsteg' ēm in ai schrieëmdege van blaischāp.

22. In de voadere zei tege zain knēchte: oast uldere! luept ōm zain bēste klieëre in doe ēm en nieuw poar schoenen an, in stekt ēm ne raink ōp zaine vainger.

23. Nem 't vētste kālf in doe 't dued,

24. want maine zeune wās gestōrve in ai es were levet geworde. In noar dat 't kālf gedued in grieë gemoakt wās, begooste ze kīrremēsse t' ēwwe.

25. In oas den ēwste zeune noar aais kwam, uerdege ai van vērre 't meziik in 't lawait.

26. In ai vrieg an ieëne van de knēchte, woarom dat die fieëste wās.

27. In den diene zei: e broere es were kome, in e voadere ee ons 't vētste kālf doen sloan.

28. In oas den ēwste dad uerdege, kwamt ai bīnne,

29. 30. in ai zei mee e vies gezīchte tege zai voadere: de schōrt van main broere es were kome, 't spel es 't 'r boven ōp! Veur ēm wōrdt er ālles gedoan, in īk, die e gieël mai leve goe gediend ee, 'k en ê nōg van e gieën einkel bōkske gekrege om mai mee main kameroate uek ne kieër 't amezeere.

31. Moar de voader zei: kīnd! al wad-'k bezīt, es 't Īwwe!

32. Moar moakt uek plezier, want e broere wās dued, in ai es were levet gewōrde.

AANTEEKENINGEN.

Zie over de uitspraak der verschillende klanken, bl. 326 II.

14. *Yt*, *hijt*, hout; zie vs. 14 bl. 252 II op *van wa' hout.*

15. *Dikkels*, samengetrokken uit *dikwijls*, komt ook in de spreektaal van Holland voor. Zie vs. 16 bl. 136 II.

20. *Gewwe*, gauw; zie vs. 16 bl. 313 II op *nê*.

Schrieëmdege, schreide; zie 11 bl. 320 II.
24. *Grieë*, *grieëd*, gereed.
Kirremësse, kermis, feest; zie vs. 23 bl. 238 II.
Euwe, *heuwe*, *houë*, houden; zie vs. 24 bl. 310 II.
26. *Vrieg*, vroeg; zie vs. 26 bl. 276 II op *vrieg*.
29. *Vies*, kwaad; zie vs. 28 bl. 344 II op *vies*.
Amezeere, basterdwoord van 't fransche *amuser*, is ook in de volksspreektaal van Holland, even als in 't zoogenoemde moderne hollandsch, veelvuldig in gebruik.

De tongval die ten platten lande in Oost-Vlaanderen gesproken wordt, bewesten Gent, langs den zuidelijken oever der Leie, tot de omstreken van Deinze, bezuiden Gent, langs beide oevers der Schelde tot het stadje Gavere en beoosten Gent, langs den zuidelijken oever der Schelde tot de omstreken van Dendermonde en Aalst, dus in de dorpen Laathem, Eeke, Severghem, Schelderode, Landskauter, Gijsenzeele, Oosterzeele, enz. verschilt in hoofdzaak slechts weinig van den tongval van Gent. Deze plattelandstongvallen worden wel wat platter en ruwer gesproken dan de Gentenaars spreken, maar ze zijn daarentegen in sommige opzichten zuiverder; eenige klanken worden er zuiverder in uitgesproken dan in den tongval van Gent, en sommige oude vormen en oude woorden zijn er zuiverder in bewaard gebleven. Dit is vooral het geval met den tongval die men bewesten Gent spreekt, in de dorpen Melle, Kwadrecht (Quaedrecht), Wetteren, Schellebelle en Wichelen. Daar worden onder anderen de *ui* en de *ij* tamelijk zuiver uitgesproken, beter dan te Gent. De volkomene *a* wordt te Wetteren op tweederlei wijze uitgesproken. In sommige woorden, namelijk vóor de medeklinkers *f* en *v*, *g*, *k*, *m*, *p*, en in 't woord *vader* klinkt deze letter als een doffe *ou*, die eenigszins benepen, met een kleine, ronde mondopening wordt voortgebracht; b. v. *vòuder slòupt*, vader slaapt. Maar in andere woorden wordt de volkomene *a* op gentsche wijze uitgesproken, als *oa*, dat is, niet als een zuivere enkelklank, die midden tusschen *o* en *a* in ligt, maar eenigszins als een tweeklank. Deze *oa* klinkt volkomen zóo als *oi* in 't fransche woord *voir*. Slechts in de tusschenwerpsels *ha* en *sa* hoort men te Wetteren de zuivere *italian a*. Het woordje *ja* wordt nu eens als *ja*, dan als *joa* uitgesproken. De tweeklanken *ou* en *au* luiden niet als te Gent, maar als zuivere, volkomene, lang gerekte *a*; b. v. *beraa*, berouw; *flaa*, fla[illegible]; *paas*, paus.

170.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET VLEK WETTEREN.

Medegedeeld door den heer K. L. TER NEST, hoofdonderwijzer te Wetteren.

December 1872.

(In nederlandsche spelling.)

11. Doar was ne kieër ne mensch, die twieë zeuns oa.

12. En de jongsten zei tegen ze vouder: vouder! ge moest mij 't dieël geen van 't goed, da' mij toekomt. En ij dieëldege ulder 't goed.

13. Kurts noardien, as de jongste zeune al 't zijne bij ieën vergoard oa, es ij noar e ver land getrokken, woar dat ij 't al verkwistege in bieësterij.

14. En as 't allemoal op was, kwamp er ne grueten dieren tijd in da' land, en ij begost gebrek te lijen.

15. As ij nou gieël t' endend was, eet ij em veruurd bij nen boer van die landstreke. Den dezen zond em noar zijn of, om de veerkes te wachten.

16. En ij zou geerne zijnen buik gevuld enne mee de schellen, die de veerkes oaten; moar niemand en gaf ze 'm.

17. Tans begost ij beraa te gevoelen en ij zei: oe veel knechten en zijn der niet in mij vouders uis, die brued te veel en, en ik sterf ier van onger!

18. 'K zal opstoan en noar mij vouder goan, en em zeggen: vouder! 'k ê misdoan tegen den emel en tegen ou.

19. Nou en ben ik nie weerdig van oune zeune genoemd te wurden; mouk mij lijk ieënen van ou knechten!

20. IJ paktege 'm op en ij gink noar zij vouder. En as ij nog verre was, zag zij vouder em komen en ij kreeg er in zijn erte

kompassie mee; ij es em tseffes tege geluepen en oan den als gevallen en ij eed em gekust.

21. En de zeune eet tot em gezeid: vòuder! 'k ê misdoan tegen den emel en tegen ou; 'k en ben nie mieër weerdig van oune zeune t' ieëten.

22. Moar de vòuder zei tegen zijn knechten: oast ulder! brengt tseffes 't beste klieëd en doen 't hem oane; stek ne ring oan zijn and en schoenen oan zijn voeten.

23. Brengt evegaa 't vet kalf en doen 't dued, en loat ons eten en keermess' aaën!

24. Want mijne zeune was dued en ij es verrezen; ij was verloren en ij es gevonden. En ze begosten ertelijk te smullen.

25. Moar den aadste zeune was in 't veld en as ij weer kieërdege en tegen uis kwam, uerdegen ij, dat er binnen muziik gespeeld en gedanst wierd.

26. En ij eed ieënen van de knechten geroepen en gevròugd wat dat er doar binne te doen was.

27. En den deze eed em gezeid: ou broer es 't uis gekomen en ou vòuder eet 't vet kalf due gedoan, òmdat ij em gezond weer gekregen ee.

28. IJ schoot in en gruete kolère en en wildege nie binne goan. Moar de vòuder kwam buitè bij em en begost em schuene te spreken.

29. Moar ij zei tege zij vòuder: zie! 't es nou al zue veel joar da' 'k ou diene en da' 'k altijd doe da' de mij zegt en g'en et mij alieëns nog geen bokske gegeen om ne kieër mee mijn vrienden keermesse 't aaën.

30. Moar as oune zeune doar, die al zij goed bij d' oeren verkwist eet, t' uis gekomen es, hedde veur em 't vet kalf due gedoan!

31. En de vòuder zei azue tegen em! jongen! ge zijt altues bij mij en al dat 't mijne es, es 't oune.

32. Moar doar moest keermesse zijn en plezier gemòukt wurden; want ou broere was dued en ij es verrezen; ij was verloren en ij es gevonden.

AANTEEKENINGEN.

De uitspraak is als op bl. 326 II is vermeld. De *òu* klinkt als een zeer doffe, nederlandsche *ou*, die eenigszins benepen, met een kleine, ronde opening van den mond, wordt uitgesproken.

12. *Geen*, samengetrokken uit *geven*.

Dieëldege, deelde, even als *verkwistege*, verkwistte; *kieërdege*, keerde; *uerdege*, hoorde; *wildege*, wilde, enz. Zie vs. 12 bl. 327 II op *dieëldege*.

15. *Gieël*, *g'ieël*, *g'hieël*, *geheël*, geheel.

Of, hof.

Veerkes, varkens; zie vs. 14 bl. 316 II op *zweuns*.

Wachten, hoeden; zie vs. 15 bl. 169 II op *wachten*.

16. *Enne*, hebben. Zie vs. 16 bl. 327 II op *en*.

17. *Beraa*, berouw. Zie vs. 22 bl. 271 II op *ga*.

19. *Lijk*, als; zie vs. 17 bl. 252 II op *lek*.

20. *Erte*, *herte*, hart. Zie vs. 12 bl. 66 I op *arv'*.

Kompassie, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

Tseffes, *seffens*, spoedig; zie vs. 22 bl. 238 II.

23. *Evegaa*, *even gaa*, even gauw; zie vs. 17 hier boven.

Keermesse, kermis; zie vs. 23 bl. 238 II.

Aaën, *haaën*, houden; zie vs. 24 bl. 330 II op *euwe*.

24. *Ertelijk*, hartelijk; zie vs. 20 hier boven.

28. *Kolère*, toorn; zie vs. 28 bl. 295 II op *kolære*.

31. *Azue*, *azoo*, zoo; zie vs. 12 bl. 313 II op *azue*.

De tongval van de stad Dendermonde (fransch *Termonde*) en van het omringende land helt, in menig opzicht, naar het dialect van Klein-Brabant over. Zoo zeit men er, onder anderen te Baasrode, ook *mier* in plaats van *muur*, en *brier* voor *bruur, broer*, even als te Ruisbroek en Klein-Willebroek.

De tongval van het zoogenoemde Land van Aalst, de stad Aalst (fransch *Alost*) met de dorpen Erembodeghem, Denderleeuw, Denderhautem, Hekelghem, enz. bevattende, verschilt weer van dien van Dendermonde en helt sterk naar het brabantsch over, en wel naar den tongval van Brussel en vooral van Assche, en van de landstreek die zich noordwest van Brussel uitstrekt. Even als in den tongval van Brussel en van 't bovengenoemde gedeelte van Zuid-Brabant, komt ook in den tongval van de stad Aalst en van 't Land van Aalst de zoogenoemde brusselsche niesklank voor. Dit is ook het geval met den tongval die in het zoogenoemde Paiottenland gesproken wordt.

Dit Paiottenland is het zuidoostelijkste deel van Oost-Vlaanderen, en bevat de stad Ninove, (Nienhove, Nieuwenhove?) en de dorpen Denderwindeke, Meerbeke, Strijthem, Pamele, Pollare, Waarbeke, Schendelbeke, enz. met het zuidwestelijkste deel van Zuid-Brabant; zie bl. 277 II. De tongval van dit vlaamsche deel van 't Paiottenland is goed nederlandsch, en veel meer brabantsch dan vlaamsch.

171.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD NINOVE.

Medegedeeld door den heer F. Rens, in het Belgisch Museum, dl. IV, 1840; en daaruit, met eenige verandering in de spelling, overgenomen.

(In nederlandsche spelling.)

11. Doa was ne kieë ne mensj, die twieë zoenen oa.

12. En de joengste van die twieë kadeeën za tege za voar: voar! gee' ma 't poart da' ma toekomt. En de voar gaf em za poart.

13. Ewat doar noar es de joengste zoen, as en za poart g'ad oa, noar en ander land getrokken en doar eet en a'moal za geldjsj vertieërd met 't slecht vravolk.

14. As 't a'moal op was, es 't er iin da' land nen dieren tijd gekommen en a begoest oenger te krijgen.

15. A es oa'gegoan, en a eet em ba nen pachter van da' land geweest verieren, en den dieën eet em noa za pachtof gezonnen om de verkes te wachten.

16. A zoe gêre zanen buik gevildjsj emme met den draf die de verkes oaten; moar a en kreeg 't van nieman nie.

17. Tèn za en tege za zelven: oe veel knechten en zijnj der niet iin ma voars uis, die mieër t' eten emmen as 'k iik, en iik sterf ier van onger.

18. 'K za' ba ma voar goan en 'k zal em zeggen: voar! 'k em koad gedoan tegen den emel en tegen a!

19. Na en ben iik ne mieër werd da' ge ma nog a zoen oetjsj; pak ma vur ieëne van a knechten!

20. En a giink oan noa za voars uis. As en omtrentjsj 't of kwamp, zag en za voar en den dieë kreeg kompassie mê' em. A pakten em iin zaan erremen en a kisten em.

21. Tên za de zoen: voar! 'k em koad gedoan tegen a. Ik en ben nie werd da' ge ma nog a zoen oetjsj.

22. En de voar za tege zan knechten: spoedjsj eilen, en doet em seffes schiuen diingen oan en stek ne riink oa' zane viinger en schoenen oa' zan voeten.

23. En doet e vijtjsj kalf diued, om kermis t' aven.

24. Want iik pêesden da' mane zoen diued was en a leef na nog; a was verloeren en a es van-er gevonnen. En ze begoeste plezierig t' eten.

25. Den aaste zoen kwamp noar uis van 't veldjsj en as en bekans t' uis was, iuerden a ziingen en dansen.

26. En a riep ieën van de knechten en vroeg wat laweit dat dat doa was.

27. De knecht za: a brier es kommen en a voader eet 't vijtjsj kalf doe sloan omdat em nog kloek en struis was.

28. Joa moar, den aaste wier koad, a speldjsj me zanen kop en a en wa nie binne goan. De voar es tên ba em gekommen en begoest em te fledderen.

29. Tên za den aasten tege za voar: iik em na ziue veel joaren ba a geweest en altijd gedoan da' ge ma gezêed etjsj, en g' en etjsj ma allensj nog ned ieëne kieër nen bok gegeven om mê' maan vrinjen kermes t' aven.

30. Moar as aën deegeniet t' uis komt, die a'moal zaan ortjes met 't slecht vravolk opgedoan eet, tên doe je ga 't vijtjsj kalf sloan.

31. En de voar za: joengen! g' etjsj ga altijd ba ma geweest en a' da' 'k iik oa, oa je ga.

32. Wa mosten na ne kieë kermes aven en plezierig zijn; want ik meindjsjen dat a brier diued was en ge moetjsj pêezen dat en van-er leevetig geworren es; a was verloeren en a es van-er gevonnen.

AANTEEKENINGEN.

De *oa* klinkt tusschen *o* en *a* in, eenigszins als een tweeklank, vooral vóor *r*, en dan nauwkeurig zoo als *oi* in 't fransche *voir* klinkende. De *ê* heeft den zelfden klank als in 't fransch. De *iue* klinkt als een volkomene zuivere *u*, met een korten voorslag van volkomene *i* en een naslag van toonlooze *e*.

11. *Ne kieë*, ne *kieër*, *ne keer;* zie vs. 11 bl. 270 II.

Mensj, *mens* met den brusselschen niesklank, mensch. Zie vs. 15 bl. 275 II op *minsj*.

12. *Kadeeën*, jongelingen, van *kadee*, een basterdwoord van 't fransche *cadet;* dit woord is bijna overal in de volksspreektaal van Zuid-Nederland in gebruik, ook in de algemeene beteekenis van iemand van 't mannelijke geslacht.

Poart, *part*, deel; zie vs. 12 bl. 255 II op *poat*.

13. *Ewat*, wat; zie vs. 25 bl. 272 II op *ewad*.

Es, is; zie vs. 30 bl. 229 II op *es*.

En, hij. *A* en *en* wisselen elkander in dezen tongval af. Zie vs. 13 bl. 275 II op *en*.

A'moal, *al maal*, al.

15. *Wachten*, hoeden; zie vs. 15 bl. 169 II op *wachten*.

16. *Gêre*, gaarne; zie vs. 16 bl. 258 II op *gēre*.

Gevildjsj, *gevild* met den niesklank, gevuld.

Emme, *hemmen*, hebben; zie vs. 16 bl. 275 II op *emme*.

17. *Tên*, toen; zie vs. 15 bl. 327 II op *tons*.

'K iik, *ik ik*, ik; zie vs. 17 bl. 218 II.

18. *Koad*, kwaad; zie vs. 18 bl. 263 II op *ko$_a$d*.

19. *Oetjsj*, *oet* of *hoet* met den niesklank, heet; zie vs. 19 bl. 276 II.

Pak, neem; zie vs. 19 bl. 314 II.

20. *Kompasse*, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

23. *Kermes*, kermis, feest; zie vs. 23 bl. 238 II.

Aven, *haven*, houden. Zie vs. 23 bl. 333 II op *aaën*.

24. *Pêesden*, peinsde, dacht; zie vs. 17 bl. 304 II op *paze*.

Van-er, *vanher*, weder; zie vs. 18 bl. 271 II op *van-er*.

25. *Iuerden*, *hiuerden*, *huerden*, hoorde. Zie vs. 25 bl. 276 II.

26. *Laweit*, gedruisch; zie vs. 25 bl. 211 II.

27. *Struisch*, sterk, stevig, groot, gezond, krachtig. Dit *struisch*, in Limburg *stroesch*, in West-Vlaanderen *struusch* en *streusch* is een zeer goed nederlandsch woord, in Noord-Nederland onbekend.

maar in Zuid-Nederland in volle gebruik. Het is oorspronkelijk het zelfde woord als het oudfriesche *strûs*, trotsch, stout, vermetel, dapper, dat in de achttiende eeuw in Friesland nog in gebruik was, maar daar thans bijna geheel verouderd is. Zekerlijk is dit zuidnederlandsche *struisch* oorspronkelijk ook het zelfde woord als *stuursch*, en slechts een letterkeer daarvan. *Stoer*, het deensche en zweedsche *stor*, dat ook wel, vooral in Friesland, in de zelfde beteekenissen als *struisch* en *stuursch* en *strûs* gebruikt wordt, schijnt mij toe aan deze woorden verwant te zijn.

28. *Joa moar*, ja maar; zie vs. 25 bl. 283 II.

Fledderen, vleien; die goed nederduitsche woord komt in andere zuidnederlandsche tongvallen ook voor in den vorm *fleeren*, dat door uitslijting der *d* van *fledderen* is ontstaan. *Vleien* is *vleiden*, *vledden*, en *vledderen* of *fledderen* is daar van een frequentativum, zoo als b. v. het zuidnederlandsche *spetteren* een frequentativum van *spatten* is.

9. *Etjsj*, *et* of *het* met den niesklank, hebt.

Allensj, *aleens*, alleen.

30. *Ortjes*, *oortjes*, geld. Een *oortje* is eigenlijk een oud nederlandsch muntje, een vierde deel van een stuiver. In Friesland noemt men een vierde deel van een gulden zoo wel een *oort*, als het vierde deel van een stuiver; dit laatste gewoonlijk *oortsje, oo*$_r$*tsje.* In overdrachtelijken zin heeft 't woord *oortjes*, even als *duiten* en als *centen*, tegenwoordig ook, in de volkstaal van geheel Nederland, de beteekenis van *geld* in 't algemeen; 't begint echter overal reeds te verouderen. Zie vs. 14 bl. 76 II op *cente*.

Tên doe je ga, *dan doet gij gij*, dan doet gij; zie vs. 17 bl. 218 II. Zoo ook in vs.

31. *G'etjsj ga*, *gij hebt gij*, gij hebt, *da' 'k iik oa*, *dat ik ik heb*, dat ik heb, en *oa je ga*, *hebt gij gij*, hebt gij.

De tongval die ten platte lande, in de westelijke omstreken van Ninove tot aan Geeraardsbergen, dus in het vlek Sotteghem en in de dorpen Eichem, Appelterre, Voorde, Vloerseghem, Godveerdeghem, St. Lieven's Essche, Op-Hasselt, Aspelaar, enz. gesproken wordt, wijkt nog al van de tongvallen van Ninove en 't Paiottenland en van Geeraardsbergen af. Zoo wordt in dezen tongval de zoogenoemde zware *e* der Zuid-Nederlanders (in 't geijkte noord-nederlandsch *a*). als een *ij* uitgesproken, meestal met een voorslag van *i*. De woorden armoede (*ermoede*), gaarne (*geerne*), varken (*verken*), waardig (*weerdig*), kermis, enz. luiden er dus als *ijremoei*, *giijrn*, *viijrken*, *wiijr-*

dig, *kiijremes*. Ook in de woorden *leven* en *levendig* komt deze klank voor (*liijven* en *liijvendig*). De niesklank komt ook nog, hoewel in tamelijk geringe mate, in dezen tongval voor.

172.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN HET DORP EICHEM.

Medegedeeld door den heer J. B. VAN LANGENHAEKE, student in de rechten, te Leuven.

Augustus 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. Der was 'ne kieër 'ne maan die twieë zonen ou.

12. De jongste zaai tege zij voar: voar! gee maai 't dieël van 't goed da maai toekomt. En a verdiljdjegen eier 't goed.

13. Jo-mor, ieënige dougen der noar, veruisdegen de jongste zoon, noar dat en aal zij goe baai ieën geschrapd ou, noar e vijr land, woar en zij goed in ontucht verliijfdegen.

14. As en na alles opgedoan ou, kwamp er ne grieuten ongersniued in da' land, en a begoest zelf ijremoei te laaien.

15. En a trok em op en a veruurdegen em oan 'ne rijke van die streek. Den deze zond em op zij landgoed om de vijrkes te wachten.

16. Na zoo 'n ziue giijrn zijnen buik gevoeild emmen mee de schellen die de vijrkes outen; moar niemand en gaf z' em.

17. Moar a kieërdegen in zij zelven en a zaai: oeveel briued en emmen de knechten in mij voars uis nit te veel, twijlend da'-'k-ik ier van onger vergoan!

18. 'K za' opstoan en baai mij voar goan en em zeggen: voar! 'k em tegen a en tege den emel gezondigd.

19. 'K en ben nimmer wiijrdig aën zoon genoemd te werren; b'andeld maai gelek ieën van a knechten!

20. En a stond op en a gink baai zij voar. Moar zij voar zag en va' vijrre kommen; a ou kompassie mee em, liep em tegen, viel oan zijnen als en kustegen-em.

21. En de zoon zaai: voar! 'k em gezondigd tege den emel

en tegen a; ik en ben nímmer wiijrdig aēn zoon genoemd te werren.

22. Moar de voar zaai tege zijn knechten: ost oujer! bringd a ga 't ieëste klieëd da' ge vendj, doev-ed em oan, stekt em ne rink op d' and en schoenen oa' zijn voeten.

23. Oltje e vatj kalf, sloav-ed diued, da' we 'nen kieër wel eten en kiijremes agen.

24. Want mijne zoon ier was diued en a es liijvendig gewurren: a was verloren en a es weer gevonnen. En doarop begoeste ze goeie sier te mouken.

25. Moar zijnen ouisten zoon was op 't veldj, en as en weer kwamp, en tegen uis was, iuerdegen-en spelen en zingen.

26. A riep ieën van de knechten en a vroeg em wat dat da' was.

27. Den dieënen zaai em: a bruur es kommen, en a voar eed e vatj kalf diue gedoan omdat-en-em gezond weer ziet.

28. Doarop moktegen den dezen em kwoad en a en wildjegen ni binne goan. Zij voar kwam tijn buite, en begonnen 't em te vrougen.

29. Moar a verantwordegen em en a zaai tege zij voar: zie 'ne kieër oeveel joar da' 'k a nid en dien, en da' 'k va' liijven a orders nit te buite gegoan en em, en g'en etj ga maai nog niuet gieënen bok gegeven om mee mijn vrinjen op 't eten.

30. Moar as-ter 'ne zoon komt die zij goed mee 't slecht vravolk verdisterweerd eet, tijn doe je gaai em e vatj kalf diue!

31. Moar de voar zaaí em: zoon! gaai zijd altiues baai maai en aal da' 'k em es 't a.

32. Moar wa moeten fieësten en oons vereugen, omdad a bruur diue was en dat en weer liijft, dat en verloren was en dat en gevonnen es.

AANTEEKENINGEN.

De *oa* klinkt tusschen *o* en *a* in, meest naar de *o* overhellende; *ieë* klinkt als de duidelijk hoorbare tweeklank *ie*, gevolgd door een naslag van toonlooze *e*. De *ou* die in de plaats van volkomene *a* staat, klinkt eigenaardig dof.

11. *'Ne kieër*, een keer, eens; zie vs. 11 bl. 316 II.

12. *Verdiljdjegen*, verdeelde; zie vs. 12 bl. 333 II op *dieëldege*. Even als *verdiljdjegen*, hebben in deze vertaling ook de volgende woorden den vlaamschen vorm op *egen*: *veruisdegen*, verhuisde; *verliijfdegen*, verleefde, door bracht; *veruurdegen*, verhuurde; *kieërdegen*, keerde; *kustegen*, kuste; *iuerdegen*, hoorde; *moktegen*, maakte; *wildjegen*, wilde; *verantwordegen*, antwoordde.

Eier, hun; zie vs. 12 bl. 327 II op *ulder*.

13. *Jo-mor*, ja maar; zie vs. 25 bl. 283 II.

15. *Wachten*, hoeden; zie vs. 15 bl. 169 II op *wachten*.

17. *Da'-'k-ik*, *dat ik ik*, dat ik; zie vs. 17 bl. 218 II.

19. *Nimmer*, saamgetrokken uit *niet meer;* ook in vele hoogduitsche tongvallen komt dit *nimmer* (*nümme*), uit *nicht mehr* saamgetrokken, voor.

B'andeld, behandeld.

Kompassie, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

22. *Ost oujer*, haast u.

Ga., gauw. Zie vs. 20 bl. 329 II en vs. 22 bl. 271 II op *ga*.

Vendj, vindt, met den niesklank.

23. *Oltj*, haalt, met den niesklank.

Sloav-ed diued, sla het dood.

Kiijremes, kermis, feest; zie vs. 23 bl. 238 II.

Agen, *hagen*, houden; zie vs. 23 bl. 336 II op *aven*.

25. *Iuerdegen*, *hiuerdegen*, *hoordege*, hoorde; zie vs. 25 bl. 336 II.

28. *Tijn*, toen; zie vs. 15 bl. 327 II op *tons*.

29. *En g'en etj ga*, *en gij en hebt gij*, en gij hebt niet; zie vs. 17 bl. 218 II en vs. 25 bl. 147 II.

30. *Verdisterweerd*, doorgebracht, verknoeid basterdwoord van 't fransche *détruire*, en overal in Nederland in de volksspreektaal in gebruik. Zie vs. 15 bl. 214 II.

Tijn doe je ga, *dan doet gij gij*, dan doet gij; zie vs. 17 bl. 218 II.

De tongval van de stad Geeraardsbergen, ook wel Geeroudsbergen, Geertsbergen en Griesbergen genoemd (fransch *Grammont*), heeft ook weer iets eigenaardigs. De niesklank komt nog slechts in geringe mate in dezen tongval voor.

In het derde deel van het Belgisch Museum, 1839, komt ook een vertaling voor van de gelijkenis des verlorenen zoons in den tongval van Geeraardsbergen.

173.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD GEERAARDSBERGEN.

Medegedeeld door den heer VICTOR JACOBS, student te Leuven.

Juni 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. Ter was ne kieër ne maan, die twieë zoinsj oai.

12. De jonksten van euier die zai oa' za voaier: voaier! gee' ma 't part van 't goed da' ma toekomt. En de voaier die verdieëldsjege 't goed tusschen zan zoinsj.

13. Ne korten taid noa dieën, vertrok de jonksten mee pak en zak noa e vremd land, en a verdee d'r a' dat en oai, mee bieëstig te lèven.

14. En as en alles op gedoan oai, kwamp er ne grieuten on$_g$ersniued in da' land en ma kèrel begost zelve gebrek t' êen.

15. En a giink em veruren ba nen boer; den dieën zont em in zan boerderaie om de varkisj te wachten.

16. A zou ziue gieërn zanen buik gevuld êen mee de spullinge dat de varkisj oaten, mor niemand en gaf er em.

17. A kwamp tusj tot za zelven en paasdege dat er ziue veel knechten in za voaiers uis woaren die euieren buik vul briued oaien, terwaileg dat e-jai van on$_g$er moest kreveeren.

18. 'K za' ma liever op pakken, paasdege-'n, en oa' ma voaier goa pardon vroagen; 'k za' em zeggen da' 'k koad gedoan êen tegen onze lieven Eere en tegen em.

19. En da' 'k nie mieër werdig en ben zane zone t' ieëten; mor dat en mee mai zou doen gelek mee ieënen va' zan knechten.

20. A eet em op gepakt en a es weere nor za voaiers uis gegoan. Za voaier dieë zag em va' varre kommen en zan arte kwamp veul va' kompasse. A liep er nor toe, a vloog em om den als en a gaf em en tuitjen.

21. Tusj zai de zone oa' za voaier: voaier! 'k ê koad gedoan tegen onze lieven Eere en tegen auw; 'k en ben nie mieër werdig auwe zone gieëten te worren.

22. Tusj riep de voaier oa' za knechten; teure lupt! oltjsj a gau man splinternu plunje en doe ze 'm oan; stikt ne rink oa' zane vin$_{g}$er en schoenen oa' zan voeten.

23. Pakt 't vet kalf uit de staal en doev-et af! Lot ons na eten en kermesse auen!

24. Want mane zone was diued en a es were lèvendig geworren; a was verloren en a es van-er gevonnen. En ze begosten seffisj toafelin$_{g}$e t' auen.

25. Mor den austen zone dieë was terwailig op 't land; en as en were kwamp en dat en bai t' uis was, iuerdeg' en 't lawait van t' muziik en van 't gezanksel.

26. A riep seffisj ne knecht om te weten wat dat er doar omme gink.

27. Wê', zei de knecht, t' es a bruere dieë nor uis gekommen es, en a voaier dieë 't vet kalf eet doen diued doen, omdat en em in goeie stoat were ziet.

28. Op die word' moaktege den auste zone em vies en a en wildege in uis nie goan. Te lan$_{g}$e lesten kwamp de voaier zelve buiten en begost em schiuene te spreken.

29. Mor zanen austen zone zai em flak af: zie, voaier! k' êen a nau ziue lan$_{g}$e joaren gedientjsj, 'k en ê va' ze lèven buiten a orders nie geweest, en nog niuet en oa je mai gieën geitjen gegeven om mee man vrienjen ne kieër toafelin$_{g}$e t' auen.

30. Mor as da' broaf manneken t' uis gekommen es, die zan boeltjen mee slecht vrauvolk opgedoan eet, ao je gai veur em 't vet kalf doen afdoen!

31. Mor doarop zai de voaier em: jon$_{g}$en! iuer ne kieër! zai je gai nie altaid ba mai, en es gieël man fortune d'aue niet?

32. We moeten na ne kieër toafelin$_{g}$e auen en leute moaken; want a bruere doar dieë was diued en a es were lèvendig geworren; a was verloren en a es van-er gevonnen.

AANTEEKENINGEN.

De *oa* klinkt tusschen *o* en *a* in, sterk naar de *o* overhellende, nagenoeg als volkomene *o*. De *ê* en de *è* klinken als in 't fransch. De *iue* als op bl. 336 II is vermeld. De *g* die kleiner is dan de gewone letters en lager afgedrukt staat, wordt in 't geheel niet of slechts zeer flauw uit gesproken, maar de voorafgaande *n* spreekt men als de fransche *n* met den neusklank uit.

11. *Maan*, man; de korte, geslotene klanken worden in de meeste zuidnederlandsche tongvallen eenigszins gerekt uitgesproken, maar in de tongvallen van zuidelijk Oost-Vlaanderen is dit in zoo sterke mate het geval, dat in vele woorden met onvolkomene klinkers, dezen slecht weg als volkomene worden uitgesproken. Zie bl. 326 II, bl. 288 II, vs. 11 bl. 274 I op *maan*, enz.

Zoinsj, *zoins* met den niesklank, zoons.

12. *Voaier*, vader; zie vs. 12 bl. 274 I op *vajer*, en vs. 12 bl. 354 I.

Part, deel; zie vs. 12 bl. 255 II op *poat*.

Verdieëldsjege, *verdieëlde* met den niesklank en 't achtervoegsel *ge*, verdeelde; zie vs. 12 bl. 340 II op *verdiljdjegen*.

13. *En*, hij. *A* en *en* en zelfs, als de nadruk er bijzonder op valt, zoo als in vs. 17 *e-jai*, hij, wisselen elkander af; zie vs. 13 bl. 336 II op *en*.

14. *Êen*, hebben. Zie vs. 16 bl. 333 II.

16. *Spullinge*, spoeling; zie vs. 16 bl. 136 II op *spoeling*.

17. *Paasdege*, peinsde, dacht; zie vs. 24 bl. 336 II op *pêesden*.

E-jai, hij; zie vs. 13 hier boven.

Kreveeren; sterven; zie vs. 17 bl. 228 II op *'k kreveere-'k-ikke*.

18. *Pardon*, vergiffenis, basterdwoord van 't fransche *pardon*, komt ook in de volkstaal van Noord-Nederland nu en dan voor.

Koad, kwaad; zie vs. 18 bl. 336 II.

20. *Es*, is; zie vs. 30 bl. 229 II op *es*.

Arte, hart; in de meeste vlaamsche tongvallen wordt de onvolkomene *a* vóor *r*, als onvolkomene *e* uitgesproken; zie vs. 20 bl. 333 II op *erte*. Dit geldt ook van 't woord *varkisj* of *varkes*, in vs. 15 van deze vertaling, dat elders in Oost-Vlaanderen als *verkes* luidt; zie vs. 12 bl. 66 I op *arv'*.

Tuitjen, zoen; de vertaling in 't Belgisch Museum heeft *totjen*. Zie vs. 20 bl. 472 I.

21. *Tusj*, toen; zie vs. 28 bl. 340 II.

22. *Oltjsj*, *holtjsj*, *holt* met den niesklank, haalt.

Plunje, kleeding; zie vs. 22 bl. 50 II op *plunje*.

23. *Staal*, stal; zie vs. 11 hier boven op *maan*.

Kermesse, kermis, feest; zie vs. 23 bl. 238 II.

24. *Van-er*, *van her*, weder; zie vs. 24 bl. 256 II op *vanèèr*.

Seffisj, *seffes* met den niesklank, *seffens*, spoedig; zie vs. 22 bl. 238 II.

Toafelin$_g$e, letterlijk *tafeling*, feestmaal; dit woord is in Noord-Nederland onbekend. Het schijnt in Zuid-Nederland ook weinig gebruikt te worden; althans SCHUERMANS noch DE BO vermelden het.

25. *Iuerdeg'*, hoorde. Zie vs. 25 bl. 340 II.

Lawait, gedruisch; zie vs. 25 bl. 211 II.

28. *Word'*, *worde*, woorden.

Vies, kwaad. Het woord *vies* heeft in Noord-Nederland slechts de beteekenis van *vuil*, *smerig*, *afkeerwekkend* en van *schouw*, maar in Zuid-Nederland, waar dit woord veel meer gebruikt wordt, heeft het ook allerlei andere beteekenissen. Zoo zeit men er van een vroolijken snaak: *'t es nen viezen kadee!* Ook beteekent het er *aardig*, *vreemd*, *onbegrijpelijk*, ook nog *grillig*, *ongemakkelijk van inborst*, *kwaad*, dan nog *leelijk*, eindelijk *schouw* als in Noord-Nederland, en ten slotte nog, juist tegenovergesteld aan de noordnederlandsche beduidenis, komt *vies* in Zuid-Nederland in de beteekenis voor van *kiesch*, *keurig*, *moeielijk te voldoen*. Zie vs. 29 bl. 330 II.

29. *Niuet*, *noot*, nooit; zie vs. 29 bl. 328 II op *nuent*.

30. *Oai je gai*, *hebt gij gij*, hebt gij; zoo ook in vs.

31. *Zai je gai*, *zijt gij gij*, zijt gij; zie vs. 17 bl. 218 II.

Fortune, rijkdom, bezitting, vermogen, basterdwoord van 't fransche *fortune*, komt ook in Noord-Nederland als *fortuin*, in de volkstaal en zelfs wel in de boeketaal voor.

32. *Leute*, pret; zie vs. 29 bl. 162 II.

De tongval van den zuidwestelijken hoek van Oost-Vlaanderen, van de steden Oudenaarde (Audenaerde, fransch *Audenarde*) en Ronsse (fransch *Renaix*) wijkt weer eenigszins af van dien van Ninove en Geeraardsbergen, maar is overigens ook typisch oostvlaamsch.

Zoowel in den zevenden jaargang van MONE's Anzeiger für Kunde der teutsehen Vorzeit, 1838, als in het tiende deel van het Belgisch Museum van WILLEMS, 1846, komt een vertaling voor van de gelijkenis des verlorenen zoons in den tongval van Oudenaarde. De eerstgenoemde overzetting vooral is in een zeer slechte, dwaze spelling geschreven en dus nagenoeg zonder waarde.

174.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD OUDENAARDE.

Medegedeeld door N. N. te Oudenaarde.

Februari 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. Ter was ne kieër ne zekere meins die twieë zeuns oa.

12. De joengste van ilder zai teuge zai voader: voader! gee' mai main weezepenningen; en de voader verdieëldege 't goet.

13. Nie lank nor dieën, de joengste zeune, nor dat i 't al bai ieën oa vergoard, es 't opgesteken nor e ver gelegen land, alwor i zai goet op g'eeten ee al brassen en smæren.

14. Os i 't nui alle moale opgefreet oa, kwamp er ne grueten ongersnued in da' land, en i begoestege gebrek te laien.

15. Toens goenk i zaine gank, en i veruurdeg' em bai ne veint van die streke, en den dieënen zond em op zai veld om de virkies te wachten.

16. I zoe geern zainen boik gevuld en meet den draf die de virkies oaten, moar niemand en gaf er em van.

17. Os i nui azue in 't dompelen waas, kieërdeg' i tot zai zelven en i zai: oe veel dommestieken en ee mai voader niet, dieën brue te veel en, enne 'k iike moe kreveere van onger.

18. 'K zal main op pokken en tseffies bai mai voader goan, en 'k zal em zeggen: voader! 'k ee misdoan teugen den emel en teugen ui.

19. 'K en benne 'k iik nie wææerd van uien zeune genoempt te werden; moakt mai gelaik ieëne van uie dommestieken!

20. I poktege 'm tons op en i gink nor zai voader. Os i nog en goe ende van em waas, zag zai voader em en i hot er doanige kompassi mee; i liep er nor toe en i viel em oa' zainen als en i küstege 'm.

21. De zeune zai tons: och, voader! 'k hẹ' ẓue misdọan teugen

God en teugen ui; 'k en benne 'k iik nie mieër wæærd van uie zeune genoempt te werden.

22. Mor de voader riep teugen zai wirkfolk: go teure! hoalt 't beste klieëd en doe 't em an, doet en ne reink ao' zaine veinger en schoens oa' zai voeten.

23. Breinkt 't fet kalf en doege 't dued; loat ons eten en leutig zain!

24. Want maine zeune was dued en i es in 't leve kommen; i was verloere en i es nui were gevonden. En ze begoesten allemoale an 't eten te vallen en straf gieëstig te zain.

25. Den ouste zeune was op 't feld en i en wistege va' niet. Os i nui, al were kieëren, zain ois noaderdege, uerdeg' i dan ze zoengen en zuk nen doanigen deun moaktegen.

26. I riep tseffies ieëne van 't wirkfolk om te weten wa' dat ol da' ramoer mochtege zain.

27. Den dieënen zai teugen em: ui broere es were kommen en ui voader ee 't fet kalf doen due doen, omdat i em were gezond t' ois gekregen eet.

28. Wa', zait i, es die loispoeke nui were kommen? en i stelde' em in zukken doanige felle kolære dat i ni en wildege binnengoan. Tons kwamp zai voader oitgeloopen, en i sprak zaine zeune verduveld schuene.

29. Mor de zeune antwordege oa' zai voader: zie! 'k diene 'k iik ui nui zue lank en 'k è altues gedoan da' ge mai gekommandeerd eet en g'en et mai nog va' zai leven niemedale gegeven om main vrienden mee te trakteeren!

30. Mor os ui soepe van uie joengste zeune were kompt, die al zai goed mee pelsen va' vroowvolk vertæært eet en fel op zaine puet ee gespeeld, tons doede gai 't fet kalf dued.

31. Dor op zai de voader teugen em: kind! oe es 't toch meugelaik da' ge zukken deingen van ui broere kunt zeggen; gai, ge zait altues bai mai, en ge wieët 't, al da' 'k iikke ee, edde gai.

32. Ge moestege nui ook blaie zain en leute moaken; want ui broere was dued en i es were in 't leven kommen; ai was verloeren en i es nui were gevonden.

AANTEEKENINGEN.

De uitspraak der klanken is als op bl. 294 II is medegedeeld.

12. *Ilder*, hun, hen; zie vs. 12 bl. 310 II op *uldere*.

13. *Al brassen en smæren*, brassende en smerende; zie over *smæren* vs. 23 bl. 294 II. De Zuid-Nederlanders gebruiken achter *al* de onbepaalde wijze der werkwoorden, terwijl de Noord-Nederlanders in dat geval het werkwoord als verleden deelwoord bezigen. De Zuid-Nederlanders spreken niet slechts zóo, ze schrijven ook wel zóo; en met alle recht!

15. *Veint*, vent, man; zie vs. 27 bl. 198 II.

16. *En*, hebben, in de onbepaalde wijze. Zie vs. 16 bl. 333 II.

17. *Azue*, zoo; zie vs. 12 bl. 313 II op *azue*.

Dompelen, sukkelen, tobben, een vlaamsch woord, dat in Vlaanderen zeer veel, in Noord-Nederland nooit gebruikt wordt. Van dit *dompelen* heeft men ook het woord *dompelirre*, *dompeleer*, *dompelæœr*, *dompelaar*, sukkel.

Waas, was; ook in dezen tongval worden de onvolkomene klinkers zeer gerekt uitgesproken; zie vs. 11 bl. 343 II op *maan*.

Dómmestieken, dienstboden. Zie vs. 17 bl. 228 II op *dommestieken*.

Enne 'k iike, uitgesproken *ennekiike*, *en ik ik*, en ik; zie vs. 17 bl. 218 II.

Kreveeren, omkomen; zie vs. 17 bl. 228 II op *'k kreveere-'k-ikke*.

18. *Tseffies*, terstond; zie vs. 24 bl. 344 II op *seffisj* en vs. 20 bl. 333 II op *tseffes*.

19. *'K en benne 'k iik*, uitgesproken *kenbennekiik*, *ik en ben ik ik*, ik ben. Zie vs. 17 bl. 218 II.

20. *Tons*, thans; zie vs. 21 bl. 343 II.

Kompassî, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

23. *Leutig*, vroolijk; zie vs. 29 bl. 162 II.

24. *Straf*, sterk, zeer, komt ook wel, maar weinig, als bijwoord voor in de noordnederlandsche volksspreektaal.

Gieëstig, geestig, vroolijk; zie vs. 29 bl. 229 II op *geestig*.

25. *Al were kieëren*, al weer keerende; zie hier boven vs. 13.

Deun, pret, luidruchtige vroolijkheid, ook genoegen, schik.

26. *Ramoer*, in Noord-Nederland *rumoer*, gedruisch.

28. *Loispoeke*, letterlijk *luispook* (*pook*, *poke*, is buik, ook balg of lijf, het friesche *bealich*; 't is nog in Zeeland in gebruik), een scheldwoord voor een verachtelijk mensch. In Friesland heeft men

in dezen zelfden zin 't woord *lûsangel*, (*luis-hengel?*) en in Holland *luizebosch*.

Kolære, toorn; zie vs. 28 bl. 295 II op *kolære*.

Verduveld, verduiveld; de woorden *duvel* en *duzend* hebben in de meeste nederlandsche tongvallen, zoowel in Noord- als in Zuid-Nederland, den ouden, volkomenen *u* klank behouden, niettegenstaande in die zelfde tongvallen deze klank in alle andere woorden als hollandsche *ui* of als *oi* wordt uitgesproken.

Gekommandeerd, bevolen, basterdwoord van 't fransche *commander*, overal in Nederland algemeen in gebruik.

Trakteeren, onthalen; zie vs. 27 bl. 245 II op *getrakteerd*.

30. *Soepe*, in West-Vlaanderen ook *soefe*, *sôefe*, *soufe*, dronkaard, zuiper.

Pelsen, hoeren. Het waren bij de oude Germanen vooral de vrouwen die *pelsen* droegen; nog in de vorige eeuw werden *pelsen* gedragen door de vrouwen op de noordfriesche eilanden. Door deze vooral aan de vrouwen eigene kleeding is de naam *pelsen* eerst voor vrouwen in 't algemeen, later voor gemeene, liederlijke vrouwen, hoeren, in gebruik gekomen. In West-Vlaanderen beteekent *pels* ook *lap*, *vodde*.

31. *Da' 'k iike ee*, *dat ik ik heb*, dàt ik heb; zie vs. 17 bl. 218 II.

Edde gai, hebt gij; zie vs. 28 bl. 305 II.

De tongval van het westelijke deel van Oost-Vlaanderen, van de stad Deinze en omstreken, levert weinig eigenaardigs op. Want niettegenstaande de nabijheid van de westvlaamsche grenzen en niettegenstaande Deinze en omstreken oudtijds werkelijk een deel van West-Vlaanderen, immers van de oude Casselrie van Kortrijk uitmaakte, zoo is toch de tongval van Deinze goed oostvlaamsch en vertoont duidelijk alle algemeene kenmerken der zuivere oostvlaamsche tongvallen. In tegenoverstelling van andere oostvlaamsche tongvallen en vooral in tegenoverstelling van den tongval van Gent, in welken tongval de slot-*n* van meerlettergrepige woorden bijna nooit wordt uitgesproken, laat men deze letter te Deinze in den regel klaar en duidelijk hooren als het volgende woord met een klinker begint, en slechts flauw of in 't geheel niet als de volgende letter een medeklinker is.

175.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD DEINZE.

Medegedeeld door den heer Désiré Delcroix, Bureel-Overste van het Ministerie van binnenlandsche zaken, te Brussel.

Juni 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. Der was ne kieër ne man, die twieë zeuns oa.

12. En de jongste van de twieë zei tege zai voader: voadere! gee mij mai poart van 't goed da' mai toekomt. En de voader dieëldeg' ulder zai goed.

13. Ieënige doagen noar dien, moaktege de jongsten em grieëd om te vertrekken. Ee gaink noar e vren land, doar ee al zai goed vermuestege mee kwasten.

14. Oos 't na$_i$ allemoal op was, kwamp er ne grueten ongersnued in da' land en ee begost oaremoe te lijen.

15. Tons gaink ee em veruren bij nen boer van die streke, en den dieën zond em noar zai land om de virkens te wachten.

16. Ee zoe 't doar zue girne zainen buik gevuld en meet-en afval dieën de virkens oaten, moar ee en kreeg er nie fan.

17. Tons kwamp ee tot zai zelven en ee zee in zain eigen: doar zain in mai voaders uis zue veel knechten, die brued en in overvloed en 'k bezwaik ik ik ier van den ongere!

18. 'K zal opstoan en bij mai voader goan en 'k zal em zeggen: voadere! 'k è misdoan tegen den emel en tegen a$_i$.

19. 'K en ben nie wird da' 'k nog a$_i$e zeune genoemd worde! Moar neem mai veur a$_i$ knecht.

20. En ee stond op en ee vertrok. Oos zai voadere em van verre zag komen, kreeg er ee dirnesse mee. Ee liep em tegen, viel em in d'oarms en ee kusteg' em.

21. Tons zei de zeune: voadere! 'k è misdoan tegen den emel en tegen a; 'k en ben nie mieër wird van a$_i$e zeune genoemd te worden!

22. Da' paktege de voader zuedoanig dat ee nied en kost spreken. Oos ee na$_i$ were bij zai zelven gekomen was, riep ee ieënen

van zain knechten en ee dee em de beste klieëren oalen veur zaine zeune aan te doen, en ee dee em e poar schoenen geen, en ne raink op zaine vainger steken.

23. Oal na_i uek, zeit ee, 't vetste kalf en sloag et, want me goan kirmesse auwen.

24. Omda' maine zeune, die 't due was, verrezen es, omdat ee verloren was en weere gevonden es. Oos na_i alles grieë was, gaingen ze an toafel.

25. Binst die middelen tijd kwam den $a_i$tste zeune van op 't land; en oos ee omtrent den uize kwamp, uerdeg' ee 't lawijt en de speelman.

26. Ee urktege nen uegenblik an de deure en ee riep tons ieënen van de knechten om te vroagen wat dat er doar binnen omme gaink.

27. De knecht zei; a_i broere es weere gekomen en a_i voader eed et vetste kalf doe sloan omdat ee gezond t' uis gekomen es.

28. Oos den $a_i$tste zeune dad uerdege, wierd ee kwoad en ee en wildege nie binnen goan. Tons kwam de voader en ee begost zaine zeune schuene te spreken, omdat ee bij zain broere zou gekomen en.

29. Moar den $a_i$tsten zeune antwoordege: 'k ê-je 'k ik a_i al zue veel joar gediend en van gieël mai leven en è-je 'k a_i gebod nie te buiten gegoan en nog en èje 'k van gieël mai leven gieën boksken of gieën gieëte gekregen om main vrienden mee te trekteeren.

30. En na_i dat dien deugeniet van main broere were komt die alles, wat ee oa, opgeten eed mee slechte vrajevolk, sloade gij 't vetste kalf!

31. Tons zei de voadere: moar maine jongen toch! ge zai gij ommers altaid bij mij en al wat da' 'k è, es uek 't a_ie.

32. Moar me moesten toch kirmesse auwen, omdad a_i broere, die due was, verrezen es; omdad ee verloren was en were gevonden es.

AANTEEKENINGEN.

De *oa* klinkt tusschen *o* en *a* in, maar helt meest naar de *o* over. De *ai* klinkt als in de fransche woorden *mais*, *lait;* de a_i klinkt

als zuivere, volkomene *a*, die door een korten naslag van *i* gevolgd wordt. De *è* klinkt als in het fransch.

12. *Poart, part*, deel; zie vs. 11 bl. 255 II op *poat*.

Ulder, hunlieden; zie vs. 12 bl. 310 II op *ulder*.

13. *Grieëd, gerieëd*, gereed.

Vren, vreemd; zie vs 13 bl. 327 II op *vrĕn*.

Vermuestege, vermoostege, vermooste, vermorste; zie vs. 13 bl. 327 II op *vermuestege*.

15. *Wachten*, hoeden; zie vs. 15 bl. 169 II op *wachten*.

16. *En*, hebben. Zie vs. 16 bl. 327 II op *en*.

17. *Tons*, thans; zie vs. 20 bl. 347 II op *tons*.

'K bezwaik ik ik, uitgesproken als *'k bezwaikekik*, ik bezwijk; zie vs. 17 bl. 218 II.

20. *Dirnesse*, deernis. Zie vs. 14 bl. 295 II.

23. *Kirmesse*, kermis, feest; zie vs. 23 bl. 238 II.

25. *Binst*, binnen; zie vs. 25 bl. 314 II op *binst*. *Binst die middelen tijd*, in dien tusschentijd.

Uerdeg', huerdege, hoordege, hoorde; zie vs. 25 bl. 336 II.

Lawijt, geraas; zie vs. 25 bl. 211 II.

26. *Urktege*, luisterde; zie vs. 26 bl. 327 II.

29. *'K èje 'k ik*, uitgesproken als *kèjekik, ik heb ik ik*, ik heb; zie vs. 17 bl. 218 II.

Trekteeren, onthalen; zie vs. 27 bl. 284 II op *trakteeren*.

31. *Ge zai gai, gij zijt gij*, gij zijt; zie vs. 17 bl. 218 II.

XXXIII. WEST-VLAANDEREN.

De geheele provincie West-Vlaanderen behoort tot het nederduitsche taalgebied. De nederduitsche tongvallen van West-Vlaanderen vormen met elkander en met die van Fransch-Vlaanderen een afzonderlijke nederlandsche tongvallegroep. Deze tongvallegroep is het eigenlijke, het echte, oorspronkelijke vlaamsch. Ter onderscheiding echter van de oostvlaamsche tongvallen, noemt men dit echte vlaamsch van West-Vlaanderen: westvlaamsch. Onder dezen naam van westvlaamsch is dan ook de volkstaal van Fransch-Vlaanderen, het fransch-vlaamsch begrepen.

Het westvlaamsch is niet over geheel West-Vlaanderen verspreid. In een klein gedeelte van dat gewest, in het land tusschen Schelde en Leie, en ook in enkele dorpen in 't uiterste oosten van West-Vlaanderen worden zoogenoemd oostvlaamsche tongvallen gesproken.

Ik reken het westvlaamsch tot de zuiver frankische tongvallegroepen, maar onder die zuiver frankische tongvallen neemt het westvlaamsch een zeer afzonderlijke, zeer eigenaardige plaats in, en staat geheel op zich zelven. Aan de friso-frankische tongvallen van Zeeland sluit het westvlaamsch zich ten nauwsten aan, en is, in menig opzicht, daaraan veel nader verwant dan aan de andere zuiver frankische tongvallen van Zuid-Nederland, dan aan het oostvlaamsch en het brabantsch. Deze groote verwantschap van het westvlaamsch met het zeeuwsch, gevoegd bij zoo menig andere bijzonderheid en eigenaardigheden van dezen tongval, eigenaardigheden die men in grooten getale in de friso-frankische, ja zelfs in de zuiver friesche tongvallen van Noord-Nederland terug vindt, maakt dat aan de westvlaamsche tongvallegroep eigenlijk een plaats moet ingeruimd worden tusschen de zuivere frankische en de friso-frankische tongvallegroepen in. En zoo een geschiedvorscher kon aantoonen en bewijzen dat de Menapiërs, en vooral de Morinen, oude germaansche volkstammen, voorouders der hedendaagsche West- en Fransch-

Vlamingen, werkelijk Friezen, werkelijk friesche volkstammen waren geweest, ik zoude geen oogenblik dralen met aan het westvlaamsch een plaats aan te wijzen in de friso-frankische tongvallegroep. Overigens noemen alle oude geschiedschrijvers de monden van de Schelde en het Zwin als de uiterste grens van den frieschen volksstam. Intusschen is het zeer wel mogelijk dat tot aan de monden van de Schelde en het Zwin (de zeeuwsche eilanden dus nog ingesloten), zuivere, echte, volbloed Friezen woonden, maar dat aan de overzijde van de Schelde, langs de kusten der Noordzee tot aan Picardie toe, (want tot zoover heeft zich in de middeleeuwen het gebied der nederduitsche taal uitgestrekt) volksstammen woonden die zeer na aan de Friezen verwant waren.

Maar hoe dit zij, zeker is het dat het hedendaagsche westvlaamsch, wat oorspronkelijkheid, oudheid en schoonheid aangaat, alle andere nederduitsche tongvallen verre overtreft. Geen andere nederlandsche tongval heeft zulk een schat van zuiver nederduitsche woorden en woordvormen aan te wijzen als het westvlaamsch. Inderdaad, een schat van eigenaardige woorden en woordvormen die in andere nederduitsche tongvallen onbekend zijn, komen in het westvlaamsch voor. En wat oudheid aangaat, er is geen enkele nederlandsche tongval die eeuw uit, eeuw in, zoo zich zelven gelijk is gebleven als het westvlaamsch, die zoo weinig geleden heeft van het hollandsch en van de geijkte nederlandsche schrijftaal, waarop andere tongvallen der aangrenzende landstreken zoo weinig invloed hebben uitgeoefend, in éen woord, die zoo standhoudend (*stationnair*) is gebleven als het westvlaamsch. Dien ten gevolge heeft het westvlaamsch een zeer groot aantal woorden bewaard, die tegenwoordig in andere nederlandsche tongvallen niet meer voorkomen, of elders in Nederland reeds geheel zijn uitgestorven, maar die vroeger, zij het dan ook soms in eenigszins andere vormen, algemeen eigendom waren van alle Nederlanders. Zelfs woorden die door Kiliaan reeds als verouderd zijn aangeteekend, worden door de West-Vlamingen nog dagelijks gebruikt.

Maar moet het westvlaamsch onder alle nederlandsche tongvallen de oudste en de rijkste worden genoemd, met niet minder recht moet het verre weg de schoonste tongval geheeten worden van al de onderscheidene dialecten der nederlandsche taal. Geen andere tongval van Nederland die zich met het westvlaamsch kan meten in welluidendheid van klanken, in bevalligheid en zoetvloeiendheid. In het westvlaamsch komen de schoone en zuivere klanken van volkomene *i* en volkomene *u*, in plaats van de breede en grove *ij*- en *ui*-, zelfs *ai*- en *oi*- klanken van Hollanders, Oost-Vlamingen en Bra-

banders, tot hun volle waarde en volle mate, meer nog dan in het zeeuwsch en in den tongval der friesche steden. Ook de verschillende zachte en scherpe letters *e* en *o*, met de zoogenoemde zware *e* der Vlamingen, worden in het westvlaamsch duidelijk onderscheiden. Zoo ook worden de tweeklanken *ie* en *oe* (*ia* en *uo*) in het westvlaamsch, even als in het zeeuwsch en in het friesch, duidelijk in hun volle waarde uitgesproken. Het onderscheid in uitspraak tusschen deze tweeklanken en de enkelklanken *i* (*ii*) en *oe* (hoogduitsche *u*) wordt door de West-Vlamingen sterk in acht genomen. Zelfs de zware frankische *oa* (de geijkt nederlandsche volkomene *a*), die in alle zuidnederlandsche tongvallen zoo duidelijk op den voorgrond treedt, en die ongetwijfeld ook de leelijkste klank van het westvlaamsch is, klinkt toch in dezen tongval minder zwaar dan in 't oostvlaamsch en brabantsch. Bovendien komt deze leelijke klank, in eenige west- en fransch-vlaamsche tongvallen althans, zoo als in dien van Brugge, en vooral in dien van Duinkerke, niet algemeen voor, en blijft in menig woord de volkomene *a* als zuivere, *italian a* klinken.

Ook de tongslag der West-Vlamingen munt uit door bevalligheid en zangerige welluidendheid. De zinbouw der West-Vlamingen helt in menig opzicht naar het fransch over, en is soms geheel op fransche leest geschoeid. Aan de ongekunsteldheid van het westvlaamsch doet dit laatste echter volstrekt geen afbreuk.

De verschillende westvlaamsche tongvallen vormen met elkander een goed afgerond geheel, en staan, op de oostelijke grenzen van West-Vlaanderen, nog al scherp tegen de oostvlaamsche tongvallen over. Overigens, aan de wester- en zuidergrenzen, paalt het gebied der west- en fransch-vlaamsche tongvallen aan het fransche taalgebied, waar uit den aard der zaak geen zachte overgang van tongvallen mogelijk is. Onderling wijken de westvlaamsche tongvallen slechts weinig van elkander af. Allen vertoonen ze de zelfde hoofdkenmerken, allen zijn even rijk, even oud, even schoon. De kleine verschillen, die er bestaan, zijn geheel onwezenlijk. De Bo neemt drie groepen van westvlaamsche tongvallen aan. De eerste groep omvat de tongvallen van het middelste en het oostelijke derde deel van West-Vlaanderen. De tweede groep wordt door de tongvallen van het andere derde deel dier provincie, van het westelijke dus, gevormd. Een lijn die noord en zuid loopt, van Nieuwpoort over Diksmude op Iperen vormt ongeveer de grens tusschen deze beide groepen. De derde groep van westvlaamsche tongvallen omvat de nederlandsche tongvallen van Fransch-Vlaanderen.

De werken van den gemoedelijken, echt volksaardigen vlaamschen

dichter GEZELLE, ofschoon niet in den eigenlijken westvlaamschen tongval geschreven (1), zijn van groot belang voor de kennis van het westvlaamsch, omdat de dichter in zijn verzen ruimschoots gebruik maakt van de rijke schat van eigenaardige westvlaamsche woorden en vormen, en rijkelijk put uit die bron van schoone, oude woorden, die bron, die elders in Nederland reeds lang verdroogd en verstopt is, maar die in West-Vlaanderen steeds blijft vloeien en er de volkstaal oorspronkelijk, rein en levensfrisch houdt. Ook op de werken van de nieuwere westvlaamsche letterkundigen, van CALLEBERT, DE CORTE, DUCLOS, DE GHELDERE, VAN HAECKE, enz. is het bovenstaande toepasselijk, terwijl in dit opzicht, onder de oudere westvlaamsche schrijvers, VAELANDE VAN IEPER (VAN DAELE) een eerste plaats inneemt.

Maar het belangrijkste werk voor de kennis van het westvlaamsch, een hoogst verdienstelijk werk, en dat niet genoeg geroemd en op prijs gesteld kan worden, een werk dat eenig is, en zoo als er van geen anderen nederlandschen tongval een werk bestaat, is het Westvlaamsche Idioticon van L. L. DE BO, Brugge, 1873.

De tongval van de oude en roemruchtige hoofdstad van West-Vlaanderen, van het in vroegere eeuwen zoo rijke en schoone Brugge, vertoont de algemeene kenmerken van de westvlaamsche tongvallen duidelijk en sterk uitgedrukt, en heeft daarenboven eenige bijzondere eigenaardigheden. Zoo wordt de volkomene *a* te Brugge op tweederlei wijze uitgesproken, eerstens als *oa*, even als in 't grootste deel van Zuid-Nederland, en ten tweeden als zuivere, *italian a.* De eerstgenoemde *a*, door DE BO de *o*-klankte *a* genoemd, heeft te Brugge juist den klank van de onvolkomene heldere *o* in *spot* en *gebod*, maar ze wordt langer uitgerekt. Deze *a* laat men hooren vóor de letters *d*, *t*, *l*, *n*, *r*, *s* en *z*, behalve in het meervoud van den verl. tijd der werkwoorden, wanneer de *a* in 't enkelvoud kort is. b. v. *ik bad, wi baden* en niet *boaden;* en ook niet in woorden waar de *b*, *f*, *g* of *m* weggevallen is, b. v. Madestraat klinkt *Made* en niet *Moade*, omdat *made* eigenlijk *maagde* is, waar de *g* uitgesleten is. — De zuivere *a*, klinkende als in *water* volgens de

(1) De taal van GEZELLE's gedichten is echter nog veel minder geijkt nederlandsch. Neen, maar ze is zuiver en schoon nederlandsch, echt oorspronkelijk nederlandsch, duizendmaal schooner, zuiverder en oorspronkelijker dan modern hollandsch is; om van de geijkte nederlandsche boeketaal maar niet te gewagen. Ach! dat alle niet-hollandsche Nederlanders zóo weinig *hollandsch*, zóo schoon nederlandsch schreven!

geijkte nederlandsche uitspraak, als *â* in den franschen uitgang *âtre*, spreekt men te Brugge uit vóor de letters *b*, *p*, *f*, *v*, *g*, *k* en *m*. Dus zeit men te Brugge *voanedrager* of *vōnnedrager* (de eerste *a* als gerekte, geslotene, heldere *o*, de tweede zuiver), vanedrager of vaandeldrager, *vōdder slaapt*, vader slaapt, *de vlaamsche tōlle*, de vlaamsche taal, *de zwoar* (of *zwor*) *geloaden groanwagen goat traagzaam voort al kraken* [1]). (Zie vs. 13 bl. 347 II). Deze zuivere uitspraak der *a* beneemt aan den brugschen tongval veel van het zware en breede dat bijna alle zuidnederlandsche tongvallen kenmerkt; het brugsche dialect is er zoo veel te welluidender om.

Een andere eigenaardigheid van den brugschen tongval is de uitspraak der *sch*. Deze letterverbinding wordt door de Bruggelingen op zuivere, oud nederduitsche wijze uitgesproken als *sk*, juist zóo als de Friezen haar nog uitspreken, en zoo als in enkele nederduitsche (friso-saksische en friso-frankische) tongvallen van noordwestelijk Duitschland en van Noord-Nederland nog geschiedt. Zie b. v. vs. 32 bl. 188 I, vs. 22 bl. 405 I, vs. 22 bl. 27 II, enz. Elders in West-Vlaanderen spreekt men de *sch* op de hollandsche wijze, al rochelende door de keel, uit.

Een vertaling van de gelijkenis des verlorenen zoons komt voor in het zevende deel van MONE's Anzeiger für Kunde, enz. 1838, en een andere in WILLEMS's Belgisch Museum, deel II, 1838.

De volgende vertaling is in de echte volksspreektaal van Brugge opgesteld en doet de eigenaardige uitdrukkingen en spreekwijzen der Bruggelingen vooral zeer goed uitkomen.

176.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD BRUGGE.

Medegedeeld door den heer FRANS VAN HOESTENBERGHE, koopman te Brugge.

Februari 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. Der was e ker e man, en i a twee zeuns.

---

[1]) Zie DE BO, Westvlaamsch Idioticon, bl. 1.

12. Den oeksten was nog ol brave, mōr den jōenksten was e nieteug van d'eeste klasse. Ze vōdder gaaf em olle sorten van vermōnningen en zei em: veugel! je zi gi e slich suzekt, de nagel va' me dookiste, 't skandōl van geel de stad, en 'k gone 'k ik dōr begunnen e spalletje voren te vesten. — Der was dōr nie an te doene, i en giink i mōr olsan jas-up. Os i nu lange genȯeg zen duvel ȯentbȯenden a, en dat i zaag dat iedereen em met en skeev' ooge bezaag, i giink bi ze vōdder. Vōdder! zeit i, 't en kan ier nie mee' gōn, gemme gi 't gone da' 'k ik moen en; 'k gōn der ik van deure.

13. Zo, zȯener ȯenkt of beeste te zeggen, i roldeg' i zen getten up en i vertrok. I vojazeerde geel verre. Lanks te weg, ol de slunsen en sluffers dat i tegen kwaamp, wōrren de zine. I vertureluutte ol ze vōdders skone penningen in bakbeesteriën en i vermassakreerde zen gezȯenkteid. I, die 't fleur was van de jȯenkeid, 't was wōrlik jammer! Zo en snalle jȯengen van te voren! J'en a gen cens gegeven vor ze leven, zo donnig was i versleten. I en a nu gen vlees mer an ze liif, geel blazee, e val van perkament, je kost en kèèrse zien brannen deur ze liif, en i was uutgemergeld lik en grōtte. — Zi gi ton van rike ofkomste? —

14. Nōr lange genȯeg geschossebrost t'en, kwaamp i in e lankt wōr dat de mensken vielen lik den agel, van den ȯenger.

15. I was dōr viavremde, i en a nie en ōrme kennesse, en i most e zwiins wachten om e brokke broot te kunnen verdienen.

16. Ja-mōr! der was ol gȯu gen broot mee', en da' giink zo dōnnig verre dat i de zwiins under eten moste pakken om van gen ȯenger te vergōn.

17—20. Wa' nu gedōn, zeit i in zen egen; vōdder en wil va' me nie mee' weten, en i ee wal en bitje geliik oke. Mō' portan kwestie, en zȯet i gen kompassi mè' m'en? Me gōn e kè' probeeren! Onze lieven Eere gaaf em e goe gedacht. 'K gōn were keeren no me vōdders uus, wōr dat e domestiken in de welde ziin, en olles en, wal, ertje wa' lust je, binst da' 'k ik ier stōn krebbebiten.

20—21. Zo! zo gezeid, zo gedōn; in en inzegrinze i naamp zen lappen en zen lèèrzen, en i weg! Os i nog verre van zen uus was, ze vōdder zaag em ol kommen. Wal Eere! zeit i, dien duts,

kiikt e kè', oe dèrelik dat i der uut ziet! 'K en kompassie med em! I vlȯog er nō tȯe, en i gaaf em en smok, om em te toogen dat i bli was van em were te zien.

22. I dei em zen beste kleeren ōllen,

23—24. en gaaf en geele grote kerremesse.

25—32. Den ȯeksten zeune was dōr zalȯes van, en zei: vōdder! t'en is toch nie gepermetteerd! Je dȯe meer vōr die sloeber of da' je vor miin doet. Ja, zei de vōdder, veintje! t'en is mōr reks lik of 't ziin mȯet! Jen broere was dood en i is verrezen; zoo is 't geel simpel da' me miinder da' vieren. Je viink gi de beloninge van je gȯe gedrag in wal te stōnne med iedereen, verstōje da'? En lōt gi ons ol te gōrre kontent ziin dat i nog leeft.

AANTEEKENINGEN.

De ō staat in de plaats van een volkomene *a* en klinkt als een geslotene, heldere *o*, maar die zeer gerekt, op de wijze van een volkomenen klank wordt uitgesproken. De *ȯe* is de zuivere hoogduitsche *u*, de fransche *ou*, en is in de westvlaamsche uitspraak scherp onderscheiden van den *tweeklank oe.* De West-Vlamingen gebruiken voor dezen enkelklank dikwijls het fransche letterteeken *ou* en schrijven *Rousselaere* en *Couckelaere* voor Roesselaar en Koekelaar. De *ȯu* klinkt als een zeer doffe *ou* of *ow*. De kleine en lager gedrukte *r* wordt niet uitgesproken, wel gehoord. De *è* klinkt als in 't fransch.

11. *E ker*, *een keer*, eens; zie vs. 11 bl. 339 II.

12. *Ȯeksten*, oudste. De nederlandsche *ou* wordt in de westvlaamsche tongvallen in den regel uitgesproken als *ȯe.* Als er op de *ou* een *d* of *t* volgt, schuift men te Brugge nog een *k* daar tusschen; zoo wordt *oud* te Brugge uitgesproken als *ȯekd*, maar in *oudste* laat men de *d* ook vallen en spreekt men uit *ȯekste.* Zoo is *goud* te Brugge *gȯekd*, *hout* is *ȯekt*, *houden* is *ȯekden*, enz.

Ol, al. De onvolkomene *a* vóor *l* luidt te Brugge en in veel andere plaatsen van West- en Fransch-Vlaanderen als onvolkomene *o;* al, *ol;* balk, *bolk;* vallen, *volle;* kalf, *kolf*, enz. Zie vs. 13 bl. 184 II.

Nieteug, *nietdeug*, deugniet; zie vs. 30 bl. 310 II.

Veugel, vogel, in overdrachtelijken zin te Brugge in gebruik voor een los en lichtzinnig mensch.

Je zi gi, *gij zijt gij*, gij zijt; zie vs. 17 bl. 218 II.

Slich, slecht.

Suzekt, basterdwoord van 't fransche *sujet*. *E slich suzekt*, een slecht mensch, het fransche *mauvais sujet*.

Skandōl, schandaal.

Geel, *g'heel*, geheel; zie vs. 15 bl. 333 II op *gieël*.

'K gone 'k ik, *ik gaan ik ik*, ik ga; zie vs. 17 bl. 218 II.

Spalletje, *spelletje*, speldje. Even als de onvolkomene *a* vóor *l* te Brugge als onvolkomene *o* wordt uitgesproken, zoo klinkt de onvolkomene *e* vóor *l* te Brugge, en in andere westvlaamsche en franschvlaamsche plaatsen, als onvolkomene *a*. Zoo wordt het zuidnederlandsche *spelle* (spelde, speld) te Brugge *spalle*, *melk* wordt *malk*, wel, *wal*; helpen, *alpen*, enz. Zie bl. 44 I.

Vesten, vast maken, vast steken. *Ievers e spalletje voren vesten* zeit men in West-Vlaanderen voor het noordnederlandsche *ergens een speldje voor steken*, iets verhinderen.

Te doene, te doen. Het voorzetsel *te* beheerscht den dativus. Zie vs. 14 bl. 174 II op *liëne*.

Olsan, *alsaan*, *als aan*, gedurig, dikwijls, altijd, is ook in Noord-Holland in gebruik. Zie vs. 29 bl. 29 II op *ollan*.

Jas-up, *jas op*, het hollandsche *den hort op*, *op de sukkel*, *an de sjou*, aan de zwier.

Gemme gi, samengetrokken uit *geef mij gij*, geef gij mij.

'T gone, 't gene; zie vs. 12 bl. 316 II op *'t gone*.

Da' 'k ik mòen en, *dat ik ik moet hebben*, dat ik moet hebben.

13. *Zòener*, zonder.

Òenkt, hond; *zòener òenkt of beeste te zeggen*, woordelijk: zonder hond of beest te zeggen, is de brugsche uitdrukking voor het hollandsche *zonder boe noch ba te zeggen*, dat is: weggaan zonder afscheid te nemen.

I roldeg' i, *hij rolde hij*, hij rolde; zie vs. 17 bl. 218 II.

Getten, slobkousen. *Zen getten uprollen* is in West-Vlaanderen het zelfde als in Holland: *zen matten oprolle*, *zen bieze pakke*, *zen piek schure*, onverwacht weggaan.

Vojazeerde, reisde, van *vojazeeren*, basterdwoord van 't fransche *voyager*; in Noord-Nederland is dit basterdwoord niet in gebruik.

Slunsen; een *sluns* is eigenlijk een afgescheurde lap, een vodde, maar in overdrachtelijken zin beteekent dit woord ook een nietswaardig, een slecht mensch.

Sluffers; een *sluffer*, ook *slaffer*, *sleffer*, *sliffer*, is eigenlijk een *slof* of een *muil*, ook een oude, van achter neergetrapte of neergehakte schoen, maar in overdrachtelijken zin beteekent dit woord ook een nietswaardig, een slecht mensch. *Sluffer* en *slunse* zijn twee

kernachtige woorden van de brugsche volkstaal; zie vs. 30 bl. 339 I en vs. 30 bl. 348 II op *pelsen.*

Vertureluutte, verkwistte, van *vertureluten*, doorbrengen. Zie vs. 30 bl. 214 II.

Bakbeesteriën, beestachtigheden. *Bakbeesteri* is letterlijk *zwijnerij;* zie vs. 16 bl. 289 I op *baggen.* Een dronkaard en wellusteling noemt men te Brugge ook een *bakbeeste* en een *bakzwiin.* Dit laatste woord is een pleonasme.

Vermassakreerde, vermoordde, vernielde, van *vermassakreeren* basterdwoord van 't fransche *massacrer.*

Gezòenkteid, gezondheid. Zie vs. 12 bl. 358 II op *òeksten.*

Fleur, bloem, het fransche *fleur.* In Noord-Nederland zeit men *de*, in Zuid-Nederland *het fleur.*

Snalle, snelle; zie vs. 12 bl. 359 II op *spalletje.* In dezen zin van *vlug*, *vroolijk*, *levenslustig* is het woord *snel* in Noord-Nederland niet in gebrnik.

J'en a, *gij en hadt*, gij hadt.

Cens, ook wel *cents*, cent, muntstuk van twee belgische *centimen.* Dit *cens* is ook wel in Zeeland in gebruik.

Blazee, basterdwoord van 't fransche *blasé*, versleten, op (van personen); dit woord is, nevens *geblazeerd*, ook wel in Noord-Nederland in gebruik.

Val, vel; zie vs. 12 bl. 359 II op *spalletje.*

Lik, *liik*, *lijk*, gelijk; zie vs 19 bl. 333 II.

Grotte, grate, graat; zie vs. 12 bl. 327 II op *voadere.*

Zi gi ton, zijt gij dan.

14. *Geschossebrost*, gezwierd; zie vs. 13 bl. 221 II.

Lankt, land; zie vs. 12 bl. 358 II op *òeksten.*

Agel, hagel.

15. *Viavremde*, geheel en al vreemd, wildvreemd.

16. *Ja-mor*, ja maar; zie vs. 25 bl. 283 II.

Under, *ulder*, hun; zie vs. 12 bl. 310 II op *ulder. De zwiins under eten*, *de zwijnen hun eten*, het vreten der zwijnen.

17—20. *Portan*, toch, basterdwoord van 't fransche *pourtant.* Zie vs. 29 bl. 259 II op *pertang.*

Kwestie, vraag, basterdwoord van 't latijnsche *quæstio.*

Mō' portan kwestie, in goed nederlandsch: maar de vraag is.

Zòet, zonde.

Kompassi, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

Mè m' en, spreek uit: *memmen*, met den klemtoon op beide lettergrepen, *met mij hebben.* Zie vs. 16 bl. 327 II op *en.*

Me, wij; zie vs. 32 bl. 284 II.

Probeeren, beproeven, basterdwoord van 't fransche *prouver;* zie vs. 13 bl. 38 II.

Domestiken, dienstboden; zie vs. 17 bl. 228 II op *dommestieken.*

Welde, weelde. Zie vs. 13 bl. 298 II.

En olles en, en alles hebben.

Wal, *ertje*, *wa' lust je*, wel, hartje, wat lust gij. Deze spreekwijze is ook in Noord-Nederland in gebruik; te Leeuwarden zeit men: *montsje*, *wat lus je*, *ha$_r$tsje*, *wat begeer je.*

Binst, binnen (den tijd), terwijl. Zie vs. 25 bl. 351 II op *binst.*

Krebbebiten, kribbijten. *Krebbebiten*, afgeleid van 't bijten aan 't hout van de krib, de voederbak, dat een gewoonte is van sommige paarden, wordt in West-Vlaanderen gebruikt voor: armoede, honger lijden, maar in Friesland, waar men dit woord nauwkeurig zóo uitspreekt als in West-Vlaanderen, beteekent het: baloorig (te Leeuwarden *wanbiedig*) zijn, zich al morrende en tegenstribbelende verzetten tegen het noodlot.

20—21. *Inzegrinze*, *einzegreinze*, eigenlijk *einsche grijns; einsch* is in West-Vlaanderen *gemelijk*, *nijdig*, *wrevelig*, *stuursch*, *hatelijk*, *bitsch*, *scherp;* een *inzegrinze* is dus een *hatelijke*, *nijdige grijns.*

Zen lappen en zen lèè$_r$zen nemen is een westvlaamsche uitdrukking voor *weggaan;* zie vs. 13 bl. 359 II op *getten.*

Duts, eigenlijk het hollandsche *dot* beteekenende, maar ook overdrachtelijk in gebruik voor: *stumper*, *stakker*, *arme bloed*, *sul.*

Smok, zoen; zie vs. 20 bl. 390 I op *smokte'm.*

Toogen, toonen, is een goed nederduitsch woord, overeenkomende met het hoogduitsche *zeigen.* In Noord-Nederland is het onbekend, maar komt toch in *betoogen* en *vertoogen* voor. Van dit *toogen*, toonen, heeft men in Zuid-Nederland ook het woord *toog*, toonbank.

Van em te zien, om hem te zien; zie vs. 19 bl. 237 II op *van oere.*

22. *Dei*, *dee*, deed; zie vs. 22 bl. 245 II op *in vs.* 22.

23—24. *Kerremesse*, kermis, feest; zie vs. 23 bl. 238 II.

25—32. *Zalóes*, naijverig, basterdwoord van 't fransche *jaloux.* In Noord-Nederland heeft men er het basterdwoord *jaloersch* van gemaakt.

Gepermetteerd, geoorloofd; zie vs. 29 bl. 284 II.

Slòeber, in engeren zin een *slobberik*, een *slobberdoes*, iemand die al morsende, eet; maar ook ieder ongeschikt, vuil, verachtelijk mensch.

Of, als. Zie vs. 31 bl. 317 II.

Veintje, ventje. Zie vs. 15 bl. 347 II.

Reks, rechts. *'T en is mōr reks lik of 't ziin moet*, het is juist zoo als 't wezen moet.

Simpel, eenvoudig, en ook: duidelijk; 't is een basterdwoord van 't fransche *simple*, en, vooral in eerstgenoemde beteekenis ook in Noord-Nederland in gebruik.

Me miinder, *we wiinder*, *we wilder*, *we wulder*, *wij wijlieden*, wij. Zie vs. 32 bl. 284 II, vs. 12 bl. 187 II op *ulder* en vs. 17 bl. 218 II.

Je viink gi, *gij vindt gij*, gij vindt; zie vs. 17 bl. 218 II.

Te stōnne, *te stane*, te staan; zie vs. 12 bl. 359 II op *te doene*.

Te gōrre, *te gare*, *te gader*, te zamen, te Leeuwarden en te Duinkerke *te gare*. Zie vs. 13 bl. 313 II op *te goar*.

Kontent, tevreden; zie vs. 12 bl. 283 II op *kontent*.

De tongval die ten platten lande in den omtrek van Brugge, in het zoogenoemde Vrije van Brugge gesproken wordt, komt in hoofdzaak met den tongval van Brugge overeen. Maar de tongval van de plaatsen aan den zeekant gelegen, van de dorpen Heist en Wenduine, het vlek Blankenberge en de stad Oostende, verschilt iets meer van den brugschen tongval. Toch is dit verschil slechts gering en geheel onwezenlijk. Ook te Oostende, even als Brugge, wordt de volkomene *a* op twee verschillende wijzen uitgesproken, als zuivere *a* en als *o*; zie bl. 355 II.

De volgende vertaling beeldt de dagelijksche spreektaal en spreekwijze van de oostender visscherlui getrouwelijk af.

177.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD OOSTENDE.

Medegedeeld door den heer J. Schipman, priester, geestelijke schoolopziener te Brugge.

Januari 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. Ter was en keer en voader, en j'a twè zeuns. Da' mens was weewoare seder en tiid; j'ad òengelukkiglik zen vrowe te vroeg verloren.

12. Ewel, den jòenksten van de tweie kreeg in z'n oofd van

en reisje te goan doen. De kwesje was van d'ortsjes. Wat ta mee gedoan? J'a 't ol lichte vast! Moeder was dood, en je was i zen selfs. Zo, je goa bi zen voader en je zegd em: voader! os 't sje zou passen, je most m' os-sje-blieft, en bitsje men geld geen. Òe vele wè' j'en? vroagt den voader. È! men park van men moeder; en men ziin wiinder moa' mi' tweien; men broere en ik. — Wansje! Wansje! je lop noa jen òengeluk! — Passen sje, voader? 'K en ik nu zukke goeste, en 'k goan 't ik resgieren. — Die goe sul goaf et em; è ja! wa' most en doen, ee?

13. Zo, Wansje mi' zen ortsjes in zen zak, stek et op, en i weg! 'T was verre dat en giink, weie! mesgien ol zo verre os de West-Iis. Van zo dat en in da' land angekommen was, je giink i moa' seffens an 't brassen en ferrem geld te vertèren. 'T wierd en èèste sòepe!

14. Olleman moe begripen dat tadde nie lange en koste deuren. At en moa' oleene gewest, 't a nog en tiitsje kannen goan. Ja-moar, je trakteerde van enden of in, en da' makt da' zen beurze ol gòu leins was. Zen kleeren begosten ok olliinksjes te versliten en in stikken te vollen; en j'a schone te schojen, te wilded' em niemand nie geven.

15. Je von i geen anger middel om vors te kannen leven of em te vereuren bi den eenen of den anderen meester. Je gòenk èèst bi en beenòewer, van je was besnòepend op en fiin bitsje. Ja-moar, niiks! je zaach er ol te kizig uut. Woar ton gegoan? Alla! bi en boer van 't geburte. Den deen a persiis een nodig om zen zwiins te wachten, en Wansje wierd anverd vo' de kost, en, os 't zòen lukken, òendertusschen een piesje driinkgeld.

16. Dad en giink partang nie lik dat en 't gepeisd ad. Je kos moa' mi' rooi den elt van zen buuk vullen, en da makt dat en zo doanig flòu wierd dat en oast deur zen benen viel. En at en nog moar meugen en brokke van uut den zwiinsbak pakken; moa' j'en mocht er nie ankommen.

17. En voor d'anger kondiisje van zen driinkgeld, j'en kreeg nooit geen iinkelen duit. Je wier me nu zo abommenabel mager da' sen kuiten ol olle kanten begosten uut te steken. Dad en kos toch nie bluven deuren; ter mos toar en ende van kommen of anders, je most i kreveeren, en je zocht i da' sjuuste nie.

18. Oord en keer ier, zeit en in zen eigen, 'k goan 't ik angers an boord leggen; 'k goan ik weere noar uus, en 'k goan ik an voader zeggen: voader! 'k en zo leelik gedoan mi' joen, en 'k en kwoa gedoan ook tegen oenze lieven Eere en 'k kommen ik vergivvenesse vroagen; je goad i miin da' nie refuzeeren?

19. En 'k kenne 'k ik men voader wel! je goad i miin nie buten schoppen; j'is ol te göe veint en j'ed i miin olsan gern gezien.

20—25. Zo gezeid, zo gedoan. Zöender entwat te zeggen an zen boer, Wansje loat zen zwiins en geel den boel, en je zettet an 't lopen. En ol is 't dat en nog nuchter was (van je was 't 's nachs opgesteken), je giink i en göe trotsje. Je slacht van de perden, die nöar ulder stal meugen were keeren. Os 't en nu nie verre meer van zen uus en was, begoste zen erte te kloppen, lik 'k en weet nie wat. Zen voader, die olle doage giing goan kiken om te weten of Wansje nie were en keerde, zaag em in de verte, moa' j'en verkended' em nie, van zen pluitjes waren ol in flenters. Van zo da' Wansje zen voader in 't zicht adde, je vlieg lik en schicht noar em. En os't en der bi gekommen was, je volt op zen knien en vroagd em vergivvenesse. Wa' da' sen voader mid em dei? 'K loat sje 't geroan! Göu, Wansje! zeit en, göu, kom binnen, men veint! 'k ziin zo bliё da' je doa ziit! Me goan seffens kerremes öeden. En 't vet kolf most er an, en nog entwat angers, en voader en zeune deien en fiin multje. En 't muziek speeldede en geestig deuntje; alla! ter en was niet te kort.

25—32. Den öedste zeune, di van over en dag of twei uut was (je was en toertsje goan doen om en bitsje lucht te scheppen) kwam binst den middelentiid noa z'n uus te wege. Ja moar i oorde 't muziik spelen en je verschiet ol met en keer, en je vroagt wa' dat 't is; en ze zeggen da' voader trakteert om da' Wansje were gekeerd was. Je wor me wel zo vröed zè, dat i nie en wist wa' dat en dei, en j'en wilde ni binnengoan. Moar voader kam uut, en achter en bitsje bibelaböesjes, je tweefeld' em toch töe bi zen broere. En ze kusten mekoar, en 't was vriend lik van te voren.

AANTEEKENINGEN.

De klanken worden uitgesproken zoo als op bl. 358 II is medegedeeld. De *oa* klinkt tusschen *o* en *a* in, sterk naar de *o* overhellende, nagenoeg zoo als op bovengenoemde bladzijde van de *ō* is gemeld.

11. *J'a*, hij had. *Hij* is in dezen tongval *i* (*hi*) of *en;* zie vs. 13 bl. 343 II. Maar als *i* vóor het werkwoord staat, spreekt men dit woordje uit als *je;* ná het werkwoord staande blijft het *i* of ook *en*.

Weewoare, *weewaar*, *weeuwaar*, *weduwaar*, weduwenaar.

12. *Ewel*, wel; zie vs. 18 bl. 271 II op *ewel*.

Tweie, twee; eigenlijk, als onverbogen telwoord, is *twee* te Oostende en te Brugge *twė*, met korten klank, als in vs. 11 bl. 362 II, maar is het verbogen en valt de nadruk er bijzonder op, dan is het *tweie*.

Kwesje, *kwestie*, vraag, zie vs. 17—20 bl. 360 II op *kwestie*. Te Leeuwarden wordt dit woord nauwkeurig zóo als te Oostende uitgesproken.

Ortsjes, *ortjes*, oortjes; zie vs. 30 bl. 337 II op *ortjes*. De uitgangen *je* en *tje* van de verkleinwoorden worden te Oostende even als te Leeuwarden, als *sje* en *tsje* uitgesproken; zie vs. 13 bl. 471. I. Maar de *j* in 't algemeen wordt ook in dezen tongval en in alle zuidnederlandsche tongvallen als *sj*, of liever juist zoo als in 't fransch, uitgesproken.

Je was i, *hij was hij*, hij was; zie vs. 11 hier boven op *j'a* en vs. 17 bl. 218 II.

Bitsje, beetje; wordt ook te Leeuwarden nauwkeurig zóo uitgesproken. Zie vs. 13 bl. 471 I.

Geen, geven.

Wė j'en, wilt gij hebben.

È, een tusschenwerpsel dat, even als zeer veel anderen, in de noordnederlandsche volksspraak niet voor komt, maar in de zuidnederlandsche en vooral in de west- en fransch-vlaamsche tongvallen veelvuldig in gebruik is. Zie vs. 18 bl. 271 II op *ewel*, vs. 31 bl. 328 II, vs. 28 bl. 314 II en de vertaling in den tongval van St.-Winoks-Bergen.

Park, verknoeide uitspraak van *part*, deel; zie vs. 12 bl. 255 II op *poat*.

Men ziin wiinder, *wij zijn wij*, wij zijn; zie vs. 25—32 bl. 362 II op *me miinder*.

Wansje, verkleinwoord van *Wans*, *Wannes*, *Jowannes*, Johan-

nes; *Wansje* staat dus gelijk met het hollandsche *Jantje*, en het vrouwelijke *Wanne* met het hollandsche *Jansje.* Beide namen komen onder het vlaamsche volk, maar vooral onder de vlaamsche visscherlui zoo dikwijls voor, dat ze van eigen namen reeds half en half gemeen zelfstandige naamwoorden zijn geworden. Zoo zeit men wel: *'t is een Wansje*, in plaats van: 't is een visscherman. Ook spreekt men in Vlaanderen iederen visscherman, wiens naam men niet kent, wel met den naam *Wansje* aan, zoo als men in Holland de scheveninger visschers wel met den naam *Joei* aanspreekt. Zie vs. 31 bl. 129 II op *jooi.*

Passen sje, *paassen je*, *paas je*, *peins je;* zie vs. 17 bl. 343 II op *paasdege.*

Göeste, trek; zie vs. 17 bl. 275 II op *goeste.*

Resgieren, wagen, basterdwoord 't fransche *risquer.* Dit basterdwoord spreekt men te Leeuwarden als *riskeeren*, *risekeeren* uit.

13. *West-Iis*, West-Indie. Het woord Indie wordt in Friesland als *Iinje* uitgesproken: *Oostiinje* en *Westiinje;* maar deze uitspraak begint er al sterk te verouderen. Men zeit nu veelal *Oostinje* en *Westinje*, en in den laatsten tijd ook al *Indië.*

Söepe, verkwister; zie vs. 30 bl. 348 II op *soepe.*

14. *Olleman*, alleman, iedereen.

Ja-moar; zie vs. 25 bl. 283 II.

Trakteerde, onthaalde; zie vs. 29 bl. 284 II op *trakteeren.*

Leins, lens, ledig.

Olliinksjes, allengskens, in Noord-Nederland slechts in de schrijftaal in gebruik, en ook daarin reeds nagenoeg geheel verouderd.

Wilded', *wildede*, wilde. De uitgang *ege* (zie vs. 12 bl. 313 II op *verdieëldeg'*) is in West-Vlaanderen weinig in gebruik. Men hangt *ede* achter den wortel der werkwoorden om den onvolmaakt verledenen tijd te vormen.

15. *Je von i*, *hij vond hij*, hij vond. Zie vs. 17 bl. 218 II.

Anger, ander; zie vs. 12 bl. 294 II op *kiingsgedieëlte.*

Vors, voorts, verder.

Of, als, dan; zie vs. 31 bl. 317 II.

Beenöewer, beenhouwer, slachter of slager.

Besnöepend, ook *besnöeperd* en *besnaperd*, verlekkerd.

Kizig, vervallen, vuil, morsig, viesch, ook zedeloos.

Alla', kom aan, stopwoord, tusschenwerpsel.

Den deen, *den dien*, *de die*, die; zie vs. 27 bl. 276 II op *den dane.*

Persiis, precies, juist; zie vs. 20 bl. 259 II op *p'rcies.*

Wachten, hoeden; zie vs. 15 bl. 169 II op *wachten.*

Piesje, beetje, stukje, basterdwoord van 't fransche *pièce*, ook in Holland (onder anderen te Haarlem) als *piesi*, in gebruik.

16. *Partang*, toch, evenwel; zie vs. 17—20 bl. 360 II op *portan*.

Lik, lijk, gelijk, zoo als; zie vs. 13 bl. 360 II op *lik*.

Mi' rooi, *mit rooi*, *met rooi*, nauwelijks.

Elt, helft, te Leeuwarden *helte*.

17. *Kondiisje*, voorwaarde, basterdwoord van 't fransche *condition*, ook in Noord-Nederland in gebruik.

Abommenabel, afzichtelijk, basterdwoord van 't fransche *abominable*, in 't modern hollandsch ook veel in gebruik.

17. *Bluven*, blijven. In den regel wordt de nederlandsche *ij*klank in de westvlaamsche en zeeuwsche tongvallen als lange *i* uitgesproken; enkele woorden maken op dezen regel een uitzondering en worden met den zuiveren, langen *u*klank uitgesproken, alsof in 't geijkte nederlandsch deze woorden den *ui*klank hadden. B. v. *blijven* luidt als *bluven*, *pijp* als *puup* of *pupe*, *vijf* als *vuuf* of *vuve*, *wijf* als *wuuf* of *wuve* (deze vier woorden luiden ook in Zeeland zoo), *drijven* als *druven*, *brij* als *bru*, en nog enkele anderen. Zie bl. 180 II.

Deuren, duren, even als uur, *eur;* natuur, *nateur;* gebuur, *gebeur;* schuur, *scheur* en muur, *meur*. Zie bl. 333 II, 302 II en vs. 14 bl. 124 II op *dierte*.

Kreveeren, omkomen; zie vs. 17 bl. 228 II op *'k kreveere-'k-ikke*.

Sjuuste, *juuste*, juist.

18. *Refuzeeren*, weigeren, basterdwoord van 't fransche *refuser*.

19. *'K kenne 'k ik*, *ik ken ik ik*, ik ken; zie vs. 17 bl. 218 II.

Veint, vent; zie vs. 25—32 bl. 361 II op *veintje*.

Olsan, altijd; zie vs. 12 bl. 359 II op *olsan*.

20-25. *Entwat*, iets, ietwat, een goed oud nederduitsch woord.

Trotsje, *trotje*, drafje; *trot*, draf, en *trotten*, draven, zijn zuiver nederlandsche woorden, verwant met *tred* en *treden;* het fransche *trotter* is er aan verwant, of misschien wel er van afgeleid.

Erte, *herte*, hart. Zie vs. 20 bl. 343 II op *arte*.

Verkended', *verkendede*, verkende, herkende. Zie vs. 14 bl. 366 II op *wilded'*.

Van, want.

Pluitjes, kleederen. Zie vs. 22 bl. 43 II.

In 't zicht; zie vs. 20 bl. 198 I. De Oostendenaars zijn ook volbloed zeelui.

Geroan, *geraan*, *geraden*, raden. Te Brussel is raadsel = *g'rosjel*, geraadsel.

'K ziin, *ik zijn*, ik ben; zie vs. 19 bl. 317 II.

Seffens, terstond; zie vs. 22 bl. 238 II.

Kerremes, kermis, feest; zie vs. 23 bl. 238 II.

Òeden, *hòeden*, houden.

Angers, anders; zie vs. 15 bl. 366 II op *anger*.

Multje, verkleinwoord van *mul*, voedsel, goed eten, smulling, smulpartij. Dit *smul* is de wortel van het woord *smullen*.

Geestig, vroolijk, aardig, welaangenaam; zie vs. 24 bl. 347 II op *gieëstig*.

25—32. *Kam*, kwam; zie vs. 14 bl. 244 II op *kam*.

Achter, na, geheel overeenkomende met het engelsche *after*. Zie vs. 13 bl. 227 II op *bachten*.

Bibelabòesjes, praatjes, smoesjes; een eigen gesmeed basterwoord?

Tweefeld', van *tweefelen*, *dweefelen*, verlokken, verleiden, bepraten, belezen.

Ook in de landstreek bezuiden Brugge, in de dorpen Oostkamp, Zedelghem, Aardrijke, Wardamme, Ruddervoorde, Swevezeele, enz. tot aan de omstreken van de stadjes Torout (Torhout? fr. *Tourout*) en Tielt toe, komt de volkstongval in hoofdzaak met dien van Brugge overeen. Maar in het uiterste westen van West-Vlaanderen, langs de oostvlaamsche grenzen, in de dorpen Ruisselede, Kaneghem, Aarzeele, Denterghem, Markeghem en Oesselghem, is dit niet het geval. Daar wijkt de tongval zóo aanmerkelijk af van het westvlaamsche oorbeeld (*type*) en nadert zóo sterk tot het oostvlaamsch, dat deze landstreek op de westvlaamsche tongvallekaart van DE BO niet eens tot het westvlaamsche spraakgebied wordt gerekend. Men spreekt er in hoofdzaak zóo als te Deinze. (Zie bl. 348 en 349 II).

Iets anders is het met den tongval van de stad Roesselaar (Rousselaere, fr. *Roulers*) en omstreken. Daar spreekt men zuiver westvlaamsch, maar de tongval verschilt er nog al van dien van Brugge, in menig opzicht. De volkomene *a* (namelijk de zoogenoemde *o*klankte) wordt er minder zwaar uitgesproken dan te Brugge, minder sterk als *o*. De zelfstandige naamwoorden nemen er, even als te Gent en in andere oostvlaamsche tongvallen, veel algemeener een toonlooze *e* achter zich dan te Brugge. Het persoonlijke voornaamwoord wordt er minder dan te Oostende en te Brugge als *je* uitgesproken, maar luidt er bijna altijd als *i* of *en*. Het voorzetsel *op* luidt te Roeselaar als *ip*, even als in zeer veel andere westvlaamsche streken, terwijl het in andere gedeelten van West-Vlaanderen (Brugge, Oostende) als *up* wordt uitgesproken. De eigenaardig westvlaamsche verkleinvorm op *ige* is ook te Roesselaar in gebruik, maar heeft er nog dit eigenaardige dat men

er dezen uitgang als *egi* (◡—) uitspreekt. Zoo zeggen de inwoners van Roesselaar *endegi* voor 't *endige* van andere West-Vlamingen, dus voor *endeke*, *endje* of eindje; verder *uzegi* voor *uzige*, *huzige*, *huzeke*, huisje, het hollandsche *huisi*. De andere verkleinvormen, te Roesselaar in gebruik, namelijk die op *ke*, *ske* en *je*, worden er ook als *ki*, *ski* of *schi* en *ji* uitgesproken; b. v. *oortji*, oortje (zie vs. 12 bl. 365 II op *ortsjes*); *kerkski* of *kerkschi*, *kerkske*, kerkje; *ketelki ketelke*, keteltje. Om deze eigenaardige uitspraak der inwoners van Roesselaar te bespotten, zeit men in andere streken van West-Vlaanderen: *'t es ne Röesselari*, het is iemand uit Roesselaar.

Een bijzonder gedeelte van de stad Roesselaar heet de Nieuwmarkt, en wordt bijna uitsluitend door visschers en vischverkoopers bewoond. Deze lieden onderscheiden zich van de andere inwoners van Roesselaar door eigene gebruiken en uitdrukkingen; zoo, b. v. heet de grootvader er: *grooteheere*, de grootmoeder *grootevrouwe*, de moeder *nenne*, enz. (Zie SCHUERMANS, Algem. vlaamsch Idioticon, *in voce* nieuwmarkt). De beide eerste woorden zijn echter ook elders in West-Vlaanderen, onder anderen te Kortrijk, niet onbekend.

In het derde deel van WILLEMS's Belgisch Museum, 1839, komt een goede (maar slecht gespelde) vertaling voor van de gelijkenis des verlorenen zoons in den tongval van Roesselaar; deze vertaling is van tamelijk uitgebreide aanteekeningen voorzien.

178.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD ROESSELAAR.

Medegedeeld door den heer V. MALFAIT, te Roesselaar.

Februari 1873.

(In nederlandsche spelling.)

'T vertèselki van den verlorene zeune.

11. 'T wos e kēe ne man en i a twee zeuns.

12. En de jȯenksten van ol zei ezoo tegen ze voadere: voadere! gee' m' e kēē 't erfdeel da' me tȯekomt. En ze voadere, ne goen djōōle van ne vent, i verdēēld' i ol ze goed onder z'n twee zeuns.

13. En ne dag drie, viere d'r achtere, miek de jȯenks'e zeune pak en zak, en i op weg noar e vremd land, die 'k en wee nie oe verre wel wos, en i verkwist i doar ol dat en bezat, met breed te levene.

14. En os 't nu ollemoale ip was, 't kwam ne grōōten ȯen$_g$ersnood in da' land, en i begoste ol lichte ook nood t' enne.

15. En i gȯenk en i vereurd' em bi nen boer van die streke, die-d-en zond noar z'n butengoeigi, om der de zwiins te wachtene.

16. En lik dat 't nog olsan voort ȯen$_g$ersnood wos, en dat en grooten ȯen$_g$er adde, i a nog ol gēērene 'n bettiï van de wortels ged da' ze an de zwiins goaven, moar i en krēēg gēēne van niemand.

17. I gȯenk tȯen in ze zelven en i zei: oe vele knoapen en ziin der tȯe voaders nie, die brood in overvloed en, en ik ik ier, 'k moe vergoan van den ȯen$_g$ere.

18. Ie, ie! 'k goa 'k ik ipstoan en noa me voaders goan en zeggen: voadere! 'k è 'k ik zonde gedoan tegen den emele en tegen jȯe!

19. En 'k en verdiene nie meer van junne zeune genomd te zine; i meug mè' m' andelen lik mè' ēēn van jun knoapen.

20. En i stond ip en i gȯenk noa ze voaders. En os en nog ol verre van 't uus wos, ze voadere zag em ipkommen en i ad er kompassie mee: i liep er noa toe, vlōōg in z'n oarems en i kuste ne.

21. Moar de jȯengene zei an ze voadere: voadere! 'k è 'k ik gezondigd tegen den emele en tegen jȯe; ook en verdien ik ik nie mēēr van os ie kiind anzien te zine.

22. Moar ze voadere en liep doar ol nie achtere, en i zei i tegen z'n knoapen: oast je, oal 'm e kēē ze niew klēēd en doe 't an, stekt ne riink ip z'nne viin$_g$ere en doe schoen an z'n voeten.

23. Oalt 't vet kolf uut 't stol, doe 't dōōd; me goan 't ip eten en kermesse ȯeden.

24. Ge moe weten m'nne zeune wos dōōd, en i ê' verrezen; i wo' verloren en i ê' were uutgekommen. En ze gȯen$_g$en ziinder moar an 't kermesse ȯeden.

25. Den ȯedsten zeune wos ip 't land bezig me' werkene, en os en were kwam van de stikken, en 't uus noasde, i ōordege da' ze van bin trompettegen en zȯengen.

26. En in e vrȯenk rȯept i ēen van de knoapen en i vroagte 'ne wat dat er goans es.

27. En den deen gaf vōor antworde: jun broere è' were gekēerd en je voadere eet 't vet kolf der vōoren dōo gedoan, omdat en goave en gezond were gekēerd es.

28. Den ȯedste zeune wos doar van verontwēerdigd en i en wilde nie ingoan. Moar ze voadere kwam buten en i vrȯeg wa' dat er med em omme giink.

29. T' es ol zoo lange joaren da' 'k ier diene bi jȯe, zei 'n ezōo an ze voadere, en 'k en ee nog van ze levensdoagen a' j' ongōorzaam gewest, en t' es ol geliik, g'en ee me nog van ze levensdoagen 't ēen of ander gėetebuksgi gegeen, omda' 'k ōok vōor m'n vrienden zȯe keun e kēe kermesse ȯeden.

30. En nu, doa' junne jȯenkste zeune doar, die me' slecht volk ol ze geld ipgeëten eet, weer es, ge doed e kolf dōod.

31. Moar jȯengen! zei voadere, verstoa me wel: ge zi gi oltiid bi mi, en ol da' 'k ê', t' es 't jȯene!

32. Moar me mosten wiinder kermesse ȯeden en bli ziin, omdat jun broere doar, die dōod was, nu verrezen es, en i wo' verloren, en i è' were uut gekommen.

AANTEEKENINGEN.

De *oa* klinkt als een enkelklank, die midden tusschen *o* en *a* in ligt. De *ēe* en *ōo* klinken als duidelijk uitgesprokene, scherp lange *e* en *o*. De *ȯe* is de zuivere enkelklank, de hoogduitsche *u*, de de fransche *ou* dus; de *oe* is de duidelijk en met nadruk uitgesprokene tweeklank *oe*. De *è* en *ê* hebben den zelfden klank als in 't fransch. De *g* die kleiner is en lager geplaatst, wordt niet uitgesproken, wel gehoord; men kan ook zeggen dat deze *g* geheel niet uitgesproken wordt, maar dat de voorafgaande *n* den franschen neusklank heeft; zie bl. 343 II.

In 't opschrift: *Vertèselki*, vertelselke, vertelseltje. Zie bl. 369 II.

11. *'T wos*, *'t was*, het was; zie vs. 11 bl. 38 I.

E kēe, *een keer*, eens; zie vs. 11 bl. 339 II.

12. *Ezoo*, zie vs. 12 bl. 313 II op *azue.*

Djōōle, eenvoudige, goede ziel, sukkel, sul.

Vent; zie vs. 15 bl. 347 II.

I verdēēld' i, hij verdeelde hij, hij verdeelde; zie vs. 17 bl. 218 II.

13. *D'r achtere, daar achter*, daar na; zie vs. 25—32 bl. 368 II op *achter.*

Miek, maakte; zie vs. 14 bl. 108 II.

Vremd, vreemd; zie vs. 13 bl. 327 II op *vrēn.*

Te levene, te leven, zoo ook in vs. 14 van deze vertaling *t' enne, te en,* te hebben; in vs. 15 *te wachtene*, te hoeden; in vs. 19 *te zine*, te zijn; zie vs. 12 bl. 359 II op *te doene.*

14. *Ip*, op. Zie vs. 13 bl. 316 II.

T'enne, te en, te hebben.

15. *Vereurd'*, *verheurde*, verhuurde; zie vs. 15 bl. 363 II.

Butengoeigi, buitengoedje; 't is *butengoe* met den roesselaarschen verkleinvorm op *igi* of *egi;* zie bl. 369 II.

Te wachtene, te hoeden; zie vs. 13 hier boven op *te levene* en vs. 15 bl. 169 II op *wachten.*

16. *Lik, lijk*, gelijk; zie vs. 19 bl. 333 II.

Olsan, altijd, steeds; zie vs. 12 bl. 359 II op *olsan.*

Bettii, beetje; zie bl. 369 II.

Ged, g'ed, g'hed, gehed, gehad.

17. *Knoapen*, knapen. In West-Vlaanderen heeft het woord *knaap* slechts zelden de nieuwe noordnederlandsche beteekenis van *jongen, jongeling*, maar in den regel de oude en rechte beduidenis van *knecht*, vooral van *boereknecht.* De westvlaamsche boeren houden er *knoapen en moarten*, knechten en meiden, op na.

Tōe, te, bij. Dit *tōe* is de oude en zuivere nederduitsche vorm voor het hoogduitsche *zu.* In Noord-Nederland is dit woord geheel verouderd; maar in de namen van sommige friesche geslachten komt het nog voor; b. v. Beyma thoe Kingma, Harinxma thoe Slooten, enz.

Tōe voaders, te vaders, tot vaders, naar vader; 't woord *vader* staat hier te recht in verbogenen vorm, omdat 't door *toe* beheerscht wordt. Zie vs. 20 bl. 314 II op *noar zij voaders.*

18. *Ie, ie!* tusschenwerpsels; zie vs. 12 bl. 365 II op *ė.*

'K goa 'k ik, ik ga; zie vs. 17 bl. 218 II.

19. *Te zine*, te zijn; zie vs. 13 hier boven op *te levene.*

20. *Kompassie*, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

Kuste ne, kuste hem; zie vs. 20 bl. 237 I op *küsser 'ne.*

23. *Kermesse*, kermis, feest; zie vs. 23 bl. 238 II.

25. *Me' werkene*, met werken. Het voorzetsel *met* beheerscht ook den derden naamval, even als *te;* zie vs. 13 hier boven op *te levene.*

Noasde, eigenlijk *noarsde* (de *r* is er uit gesleten), van *noarzen*, dat gewoonlijk als *noazen* wordt uitgesproken, naderen.

Bin, binnen; zie vs. 28 bl. 43 I.

26. *Vròenk* is de westvlaamsche uitspraak van 't woord *wrong;* men zeit in Zuid-Nederland vrij algemeen *in een wrong*, dus in West-Vlaanderen *in e vròenk*, voor: in een oogwenk, in een ommezien.

26. *Goans*, *gaans*, gaande; zie vs. 26 bl. 259 II.

27. *Den deen*, *den dieën*, die; zie vs. 27 bl. 276 II op *den dane*.

Goave, gaaf; te Leeuwarden *geef*.

29. *A' j'*, *an je*, aan u.

Gēetebuksgi, geitebokske; zie bl. 369 II en vs. 28 bl. 49 I op *zegenbuck*.

Keun, kunnen.

31. *Ge zi gi*, *gij zijt gij*, gij zijt; zie vs. 17 bl. 218 II.

32. *Me mosten wiinder*, *wij moesten wij*, wij moesten; zie vs. 25—32 bl. 362 II op *me miinder*.

De tongval van de stad Kortrijk (fr. *Courtrai*) en van het omringende land tot aan het vlek Iseghem en de stad Meenen (fr. *Ménin*) toe, staat ook op zich zelven en verschilt weer van den tongval van Roesselaar. Het kortrijksch is goed westvlaamsch en een krachtig klinkenden tongval. Een der meest in 't oor vallende eigenaardigheden van het kortrijksch is de weglating der sluit-*d*, vooral als het volgende woord met een medeklinker begint. Zoo zeggen de Kortrijkers: *i ston me' ziin oe ip ziin oof*, *en i iel 'n broo in ziin an*, hij stond met zijn hoed op zijn hoofd, en hij hield een brood in zijn hand. (Zie vs. 22 bl. 474 I). Ook de *n* wordt te Kortrijk op de zelfde wijze achterwege gelaten als de *d*, en dat wel nog meer dan in de hollandsche tongvallen geschiedt. Om deze verwaarlozing der *n*, geven andere West-Vlamingen en vooral de inwoners van de naburige stad Meenen aan de Kortrijkers den spotnaam van *Ennebiters*. Ook de *l* en de *r* zijn te Kortrijk, even als in vele andere zuidnederlandsche en ook friesche tongvallen voorkomt, uit vele woorden gesleten, vooral wanneer deze letters nog door een anderen medeklinker worden gevolgd; b. v. *bost*, borst; *scheis* voor *scheirs*, scheers of scheermes, enz. Even als te Brugge spreekt men ook te Kortrijk de *sch* op de oude en zuivere wijze als *sk* uit. De verschillende vormen die te Kortrijk voor de verkleinwoorden in gebruik zijn, geven ook veel eigenaardigs aan den tongval dezer stad. Zoo hangt men een *ië* of *je* achter sommige woorden om er verkleinwoorden van te maken; b. v. *mandië*, mandje; *emdië*, hemdje; *mannië*, mannetje; *uzië*

huisje, *karrië*, *karië*, karretje, *sterië*, sterretje, enz. Andere woorden nemen *ke* achter zich of *ske*, op brabantsche wijze; b. *v. snuufke*, snuifje; *koolke*, kooltje; *stoelke*, stoeltje; *vrouwke*, vrouwtje; *keuninkske*, koninkje, *boekske*, enz. De westvlaamsche verkleinvorm op *ige* is te Kortrijk niet in gebruik; ten zij men er de bovengenoemde uitgang *ië*, als *ige* waar de *g* uitgesleten is, voor wil laten doorgaan.

In WILLEMS's Belgisch Museum, deel VIII, 1844, vindt men een belangrijk stuk van F. A. SNELLAERT, getiteld Bydragen tot de kennis van den tongval en het taeleigen van Kortryk, en in deel II, 1838, van dat zelfde tijdschrift een vertaling van de gelijkenis des verlorenen zoons in den tongval van Kortrijk, eveneens van SNELLAERT.

179.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD KORTRIJK.

Medegedeeld door den heer Dr. jur. A. FREDERICQ, advocaat te Gent.

Augustus 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. 'Ne man a twee zeuns.

12. De joengste zei an zi voader: voader! gee' mi miin dèël van mi goe' da' 'k ê moe'. En ze krèègen elk ulder dèël.

13. En betje noa dien, toen de joengste ol zi goed bi een gerapt a, ging i ip reize noar e vreem' lan', en i vermōōskte doar zi gel' met te brassen.

14. As 't ol ip was, kwam in da' lan' 'ne grōōten oengersnōō', en i begos gebrek te liën.

15. En i giing weg en i vereurde 'm an 'ne vin' van da' lan', en die vin' die dei em noar zi pachtof goan mee de zwiins.

16. I zou bli gewist zin van zinen buuk te meugen vulle mee den draf van de zwiins; moar nieman' gaf 't em.

17. En i peide in ziin eigen: oe vele knechten zin er nie t' uus, die brōō' in overvloe' krigen en ikke vergoa van oenger!

18. 'K goa were kèëre bi mi voader en 'k goa 'm zegge: voader! 'k ê gezondig' tegen den emele en tegen u.

19. 'K en ben nie meer weer' van uje zeune t' èëten. Moar leef mee mi lik mee u knechten.

20. En i ston' ip en i giing noar zi voader. En toen i bi ziin uus wa', wierd' i ziin voader gewoare, en vul kompassie liep zi voader seffens bi em, en i kuste 'm.

21. En de zeune zei tons: voader! 'k ê gezondig' tegen den emel en tegen u. 'K en ben nie meer weer' van uje zeune t' èëten!

22. Moa' de voader die zei an ziin knechten: loop zèëre! loop om 't beste klèë en doe 't em an; en doe 'ne riink an ziin an', en doe schoenen an ziin voete.

23. En sloat 't vet kolf; wi meuge leute moaken!

24. Wan' mine zeune wa' dōō' en i es verreze; i wa' verlaure en i es were gevonde. En ze hangden de blauwe skorte uut.

25. Den oudste zeune wa' doar binst ip 't lan'. Os i were kèërde van de stikken, en bi 't uus van zi voader wa', oorden-i zingen en danse.

26. En i riep de knechten en vroeg wa' da' da' was.

27. En de knechten zeidegen: 't es uw broere die were gekèër es, en uw voader ê 't vet kolf gesloge omdat i gezon' were gekèërd es.

28. Diene zeune die moakteg' em nu kwoa en i wilde nie in uus goan. Zi voader die kwam tons buten en i sprak em skoone.

29. Moar i antwordege 'm: kiik! 'k diene ikke u ol zoo vele joaren en 'k ê oltiid gedoan, wa' da' ge wildeget, en 'k en ê zelfs nooit 'n buksken gekregen om mee miin vrinden te kerremessen.

30. Moar as i 't uus kom', uje zeune, die zi goe' ip gebrast ê mee slich' vrovolk, sloat gi 't vette kolf!

31. Moa' de voader zeideg' em: joengen! ge ziit oltiid bi mi en 't mine es 't uje!

32. Moar nu moeten we kerremessen en bli ziin; wan' uw broere wa' doo' en i es verreze; i wa' verlaure en i es were gevonde.

AANTEEKENINGEN.

De *oa* klinkt tusschen *o* en *a* in, meest naar de *a* overhellende; ze klinkt minder zwaar dan in andere zuidnederlandsche tongvallen. De *ëë* is de duidelijk uitgesprokene scherplange *e* met een flauwen naslag van toonlooze *e*. De *ê* klinkt als in 't fransche *fête*.

12. *Ulder*, hunlieder, hun; zie vs. 12 bl. 310 II op *ulder*.

13. *Vermōōskte*, kortrijksche uitspraak van *vermooschte*, door bracht; zie vs. 13 bl. 327 II op *vermuestege*.

15. *Vin*, *vint*, vent; zie vs. 12 bl. 372 II op *vent*.

17. *Peide*, *peisde*, *peinsde*, dacht; zie vs. 24 bl. 336 II op *pêesden*.

19. *Lik*, *liik*, *lijk*, gelijk, zoo als; zie vs. 19 bl. 333 II.

20. *Kompassie*, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

Seffens, terstond; zie vs. 22 bl. 238 II.

22. *Loop zèëre*, loopt zeer, gaat haastig. Zie vs. 22 bl. 384 II op *zeere*.

23. *Leute*, pret; zie vs. 29 bl. 162 II.

24. *En ze hangden* (hingen) *de blauwe skorte* (schort, voorschoot) *uut;* deze spreekwijze die ook elders in West-Vlaanderen in gebruik is, wil zeggen: pret maken, feest vieren, vooral ook van dienstboden als hun meesters niet in huis zijn. De Bo leidt deze spreekwijze af van de blauwe voorschooten die gewoonlijk door de dienstmeiden worden gedragen, »van daar" zegt hij, »is de blauwe schort »het vendel en zinnebeeld van 't meesterschap van 't volk." Wellicht is het vroeger in West-Vlaanderen werkelijk de gewoonte geweest om bij zulke gelegenheden een blauwe schort als een vlag op 't huis te laten waaien of uit 't huis te hangen. Deze zelfde gewoonte vindt men terug bij een anderen stam van 't nederduitsche volk, namelijk bij de bewoners van 't eiland Rügen in de Oostzee, aan de kust van Pommeren. Maar daar heeft het een eenigszins andere beteekenis als men er een blauwe schort uit hangt. Het beduidt dat er in dat huis een huwbare jonge dochter is, en dient aan trouwlustige jongelingen tot een algemeen bekend teeken. Zoo plaatst ook de chineesche huisvader, rijk met huwbare dochters gezegend, even zoo vele aarden potten, met de opening naar de straat gekeerd, op 't dak van zijn huis, als hij dochters in huis heeft, die hij gaarne aan den man had. In het schoone lied van Wilhelm Müller, Die Braut von der Insel Rügen, beginnende:

»*Eine blaue Schürze hast du mir gegeben*"

wordt op dit zonderlinge rügensche gebruik gezinspeeld.

25. *Binst*, terwijl; zie vs. 25 bl. 351 II op *binst*.

29. *Kerremessen*, kermissen, kermis houden, feest vieren; zie vs. 23 bl. 238 II.

Het zuidoostelijkste gedeelte van West-Vlaanderen, de landstreek tusschen Schelde en Leie gelegen, langs de oostvlaamsche grenzen, van St. Eloi's en St. Baaf's Vive tot Kooighem (Coyghem) en Moeskroen, (fr. *Mouscron*) onder anderen de dorpen Deerlijk, Sweveghem, Rolleghem en Ingooighem bevattende, moet uit een dialectologisch oogpunt beschouwd, eigenlijk niet tot West-Vlaanderen gerekend worden. Op de dialectologische kaart van West-Vlaanderen, van DE BO, ligt deze landstreek dan ook buiten het westvlaamsche spraakgebied. De tongval van de bevolking dezer landstreek is wel goed nederduitsch en goed vlaamsch, maar niet westvlaamsch; men spreekt er meer oostvlaamsch, zoo als in 't aangrenzende deel van Oost-Vlaanderen (Oudenaarde). Maar bovendien levert de tongval van dit Land tusschen Schelde en Leie nog veel eigenaardigs op. Zoo spreekt men er, vooral in de dorpen aan de Schelde gelegen, langs de oostvlaamsche grenzen, dus te Oudrijve (Autrive), Avelghem, Waarmaarde, en ook te Tieghem, Gijselbrechteghem en Anseghem, de *ng* of *nge*, waar deze letter als sluitletter van eenig woord, achter *a* of *o* voorkomt, als *we* uit; b. v. *lauwe towwe* voor lange tong, *vauwenesse* voor *vangenesse* of gevangenis, *gezouwen* voor gezongen. Maar staat deze *ng* of *nge* als sluitletter van een lettergreep, dan spreekt men haar als een *j* uit; zoo wordt dan brengen als *breien*, zingen als *zeien*, vinger als *veier* uitgesproken.

In het zuiden van deze landstreek, naar de kanten van Doornik en Rijssel, wordt reeds veel fransch gesproken.

De tongvallen van de stadjes Meenen (fr. *Ménin*), Warwijk of Wervick, Werveke, van Komen (fr. *Comines*) en Waasten (fr. *Warneton*), allen juist op de grenzen van 't nederlandsche en fransche taalgebied gelegen, zijn goed westvlaamsch en komen ten deele met den tongval van Kortrijk, ten deele met dien van Iperen het naaste overeen.

In de stad Iperen (Yperen, Ypre, Ipre) wordt door de inwoners een eigenen tongval gesproken, die zuiver westvlaamsch is, maar toch nog al veel eigenaardigs heeft. De tongval der Iperlingen maakt deel uit van dien ondergroep van het westvlaamsch, waartoe de tongvallen van 't westelijkste deel van West-Vlaanderen behooren. Een hoofdkenmerk van deze tongvallen is, dat men er het

verledene deelwoord der werkwoorden niet vormt door er *ge*, maar door er *ê* voor te voegen; b. v. *êdoan*, gedaan, *êgeen*, gegeven, *êvallen*, gevallen, *êwégen*, gewogen, enz. Dit *ê* is niet het zelfde als *e*, dat in vele noordnederlandsche tongvallen het voorzetsel *ge* vervangt. Neen, maar dit ipersche *ê* klinkt juist als de *ê* van 't fransche woord *être*, terwijl het noordnederlandsche *e* een toonlooze *e* is. In oude, middeleeuwsche, ipersche oorkonden vindt men dit hedendaagsche *ê* als *y* geschreven; b. v. *ygholde*, gegolden; *yscot*, geschut, *yvanghen*, gevangen, enz.

In het 1ste deel van WILLEMS's Belgisch Museum komt een verhandeling voor, over de Straettael van Ypre en in het IXde deel, 1845, van dat zelfde tijdschrift een vertaling van de gelijkenis des verlorenen zoons in den tongval van Iperen.

180.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD IPEREN.

Medegedeeld door den heer ED. DE KEERLE, pastoor te Ooighem.

October 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. Da wos e' man die twè zeuns adde.

12. En zegt de jòengsten a' ze vadere: vader! gee' me me dêl die me toe komt. En de vader dee-j-et.

13. Eênege dagen achterna, de jòengsten van die twè jòengens nam olles ep, en gòeng gaan vojazjeeren en e' verre, verre lant, waar dat-en ol ze goed verspelde en drïinken en slampampen.

14. Os-en nu ol verkwest adde, dat-en adde, de kwam da en grôtten ongersnoot en die streke, en i kwam os arme os tjop.

15. È gòenk em tòen gaan vereuren bi e' boer van die streke. Die vent zont-em na ziin ofstee om de zwiins te wachten.

16. È wos da en zukke schrekkelikke miserie dat-en adde wellen ziin liere vullen met teten dat de zwiins aten. Ma niemant en gaf-er em,

17. Die jòengen gòenk en ze zelven en è zei: oe vele knechten en ziin der en m'n uus nie, die olles ein en overvloed, en 'k kreveer ier van den òen$_{g}$er!

18. 'K e' gaan ier nie-mê' bluven; 'k ga na me vader weere kêren, en 'k gaan em zeggen: vader! 'k ein èzòendegd tegen jòen en tegen God.

19. 'K e' ziin nie-mê' werdig van jen zeune ènamd te ziin; doe me' mi lek me' jen knechten!

20. Zò èzeid, zò èdaan. È stòeg ep, en è gòenk na ze vadere. Os-en nog stiif verre wos, ze vadere zag-en epkommen, en-en ad-er kompasje mee, os-en dien armen duts zag. En-a' gên schoen an zen voeten; 't emdetje stak uut, en zen kazakke wos gêl en berlieren; en e' wôrd, i wos kizeg om zien. Ze vader liep-er na toe, pakt'-en en zen armen en kust'-en.

21. De zeune zei tòen ol krischen: vader! 'k ein èmest; 'k ein èzòendegd tegen jòen en tegen God. 'K en ziin nie-mê werdig van jen zeune ènamd te ziin!

22. De vader zei tòen an zen knechten: briinkt e' kêr zêre e' nieuwen brôek en e' niewe kazakke, en doe-se-'m andoen. Stekt e' riink an ze viinder, en geet-en niewe schoen!

23. Gaat e' kêr na 't stol, nemt e' vet kolf en kokeduun et. Me gaan kermesse òeden en leute ein!

24. Je weet et glen ollemale: me jòen$_{g}$en wos dôd en-en es verrezen; è wos verlôrren en-en es weere èvòenden! En zè begosten te smullen en leute te maken da' 't kotje roerde.

25. Ja-ma', os den òedste zeune van 't lant kwam, wa' dat-en wos gaan werken, en dat-en bi 't uus kwam, en ôrde dansen en ziin$_{g}$en en spriin$_{g}$en.

26. È riep ênne van de knechten, en-è vròeg wuk dat-er gebeurd wos.

27. Die knecht zei: ôr! wet-je gi dat nie? Je broere wos verlôrren en-en es weere èkêrd; je vader eet e' vet kolf doen slaan, omdat-en fresch en gezòend naar uus èkommen es.

28. Die broere wos kwaad, en-è welde nie bennen 'gaan. De vader gòenk tot an de deure, en vròeg-em dat-en zòe bennen èkommen ein.

29. Ma de zeune zei: 't è'nu ol zò lange da'-'k-je dienen; 'k

ein oltiid èdaan ol da'-j'-èzeid eet, en j'-en-è gi nog nooit gên gête dôd èdaan, om z'-ep t' eten mê' men vriinden!

30. Ma kiikt e' kê'! jen jȯengste zeune eet ol ze goed ep-eten mê' slempen van vrov-volk; en es naar uus èkommen, en i ȯedt er kermesse vôrren.

31. En de vader zei: jȯengen! j'-en-è gi nie te klagen: je ziit van tjnuchtens tȯe tjnavens bi miin, en ol da' 'k ein, es 't jȯene!

32. 'T-en-es dan nie te vele, da'-me e' kê' kerremis ȯeden en uus verzetten: deure je broere wos dôd, en-en-es verrezen; è wos verlôrren, en-en-es weere èvȯenden.

AANTEEKENINGEN.

Zie over de uitspraak, bl. 371 II.

12. *Vadere*, vader; zoo ook *streke*, streek; *zeune*, zoon; *broere*, broer, broeder, *kermesse*, kermis; zie vs. 12 bl. 327 II op *voadere.*

13. *Ep*, op; zie vs. 14 bl. 372 II op *ip.*

Vojazjeeren, reizen; zie vs. 13 bl. 359 II op *vojazeerde.*

En, hij, wisselt in dezen tongval af met *è* (*hè*) en *i* (*hi*), al naar de plaats die dit voornaamwoord, vóor of achter het werkwoord, inneemt, en al naar de welluidende zoetvloeiendheid dit vereischt. Zie vs. 11 bl. 365 II op *j'a.*

En, in. De onvolkomene *i*, vooral vóor *n*, wordt in den tongval van Iperen, even als in veel andere vlaamsche tongvallen, als onvolkomene *e* uitgesproken. Zoo komen in deze vertaling nog voor: *verkwest*, verkwist; *schrekkelik*, schrikkelijk; *wellen*, willen; *lek*, *lik*, *liik*, *lijk*, gelijk; *fresch*, frisch; *bennen*, binnen, enz. Zie vs. 12 bl. 316 II op *menste.*

Slampampen, zwieren; zie vs. 13 bl. 119 I op *slampampen.*

14. *Kwam*, hier in de beduidenis van *werd.*

Os arme os, *as arm as*, *als arm als*, zoo arm als. Deze goed nederduitsche, maar buiten West- en Fransch-Vlaanderen niet voorkomende zinbouw, komt volkomen met den engelschen vorm *as—as* overeen.

Tjop, *Jop*, Job. *Zoo arm als Job* wordt overal in Nederland gezeid.

15. *Vereuren*, *verheuren*, verhuren; zie vs. 15 bl. 372 II.

16. *Miserie*, ellende, hongersnood; zie vs. 14 bl. 227 II op *miserie.*

Liere, buik.

Teten, eten; zie vs. 16 bl. 384 II op *zwineteten.*

17. *Ein*, hebben; zie vs. 14 bl. 310 II.

Kreveer, kom om, sterf; zie vs. 17 bl. 228 II op *'k kreveere 'k-ikke.*

18. *'K e' gaan*, *ik en gaan*, ik ga niet, even als in vs. 19: *'k e' ziin*, *ik en zijn*, ik ben niet; zie vs. 25 bl. 147 II.

Bluven, blijven; zie vs. 17 bl. 366 II op *bluven.*

19. *'K e' ziin*, *ik en ziin*, ik ben niet; zie vs. 18 hier boven op *'k e' gaan* en vs. 19 bl. 317 II.

Lek; *lik*, *liik*, *lijk*, gelijk; zie vs. 19 bl. 333 II.

20. *Kompasje*, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

Duts, sukkel; zie vs. 20—21 bl. 361 II op *duts.*

Emdetje, *hemdetje*, hemdje, in Holland *hempi.*

Kazakke, rok, jas, opperkleed; zie vs. 22 bl. 385 II op *kazakke.*

Gêl, *g'êl*, *g'hêl*, *gehêl*, geheel; zie vs. 12 bl. 359 II op *geel.*

En berlieren, in flenters. *Berliere*, flenter, vod, afhangende lap van een kleed, is een eigenaardig vlaamsch woord, waarvan de oorsprong mij onbekend is.

En e' wôrd, in één woord.

Kizeg, *kizig*, *kijzig* (SCHUERMANS heeft *kiezig*,) vuil, smerig, haveloos, enz.; 't is een vlaamsch woord. Zie vs. 15 bl. 366 II.

Om zien, om te zien. In de vlaamsche volkstaal wordt dit voorzetsel *te*, bij de onbepaalde wijze der werkwoorden, dikwijls achterwege gelaten. Zoo zeit men ook: *ê begost armoe liden*, hij begon armoede te lijden; *'t es kwoad om loopen*, het is moeielijk om te loopen, *'t wos diere om koopen*, het was duur om te koopen, enz.

21. *Ol krischen*, *al krijschen*, *krijschende*, weenende, schreiende; zie vs. 13 bl. 347 II.

'K ein êmest, ik heb gemist; zie vs. 18 bl. 263 II op *'k em gemist.*

22. *E' kêr*, een keer, eens; zie vs. 11 bl. 270 II.

Zêre, *zere*, *zeer*, spoedig, vlug; zie vs. 22 bl. 384 II.

23. *Stol*, stal; *kolf*, kalf; even als *ol*, al; *wos*, was, enz. Zie vs. 12 bl. 358 II op *ol.*

Kokeduun et, slacht het. De woorden *kadunen*, *kodunen*, *kokedunen* hebben in de westvlaamsche volkstaal de beteekenis van dooden, vermoorden, ombrengen, slachten, vernielen, enz. De afkomst er van ken ik niet.

Me, wij; zie vs. 17—20 bl. 361 II op *me.*

Kermesse, kermis, feest; zie vs. 23 bl. 238 II.

Öeden, houden; zie vs. 20—25 bl. 368 II op *öeden.*

Leute, pret, vermaak; zie vs. 29 bl. 162 II.

24. *Glen*, *g'len*, *ge-len*, gijlieden.

Je weet et glen ollemale, *gij weet het gijlieden allen*, gij allen weet het; zie vs. 17 bl. 218 II.

Da' 't kotje roerde; dat het huis dreunde, zooals men in Noord-

Nederland zeit. Over *kotje*, hutje, zie vs. 15 bl. 223 I op *kötter*.
25. *Ja-ma*, ja maar; zie vs. 25 bl. 283 II.
Wuk, *wulk*, *welk*, wat.
27. *Wet-je gi*, *weet gij gij*, weet gij; zie vs. 17 bl. 218 II.
Slaan, slachten; zie vs. 27 bl. 67 II.
29. *En j'-en-è gi*, *en gij en hebt gij*, en gij hebt niet; zie vs. 25 bl. 147 II en vs. 17 bl. 218 II.
30. *Vôrren*, *voren*, *voor*, hier in de beteekenis van *om* in gebruik.
Tjnuchtens, *nuchtens*, *uchtens*, ochtends.
Töe, tot; zie vs. 17 bl. 372 II op *töe*.
Tjnavens, *navens*, *avens*, avonds. Zie vs. 29 bl. 206 II.
32. *Uus*, ons; zie vs. 17 bl. 283 II op *oeze*.
Deure, door, verkort van *wa' deure*, waardoor, waarom, omdat.

De tongval van de stad Poperingen behoort met dien van Iperen en Veurne tot de zelfde ondergroep van het westvlaamsch, en nadert in menig opzicht tot het vlaamsch van Fransch-Vlaanderen. Ook in den poperingschen tongval is het voorvoegsel van de verleden deelwoorden *ê* of *è* en niet *ge*. De letterverbinding *nd* luidt te Poperingen gemeenlijk, even als in allerlei andere nederlandsche tongvallen als *ng*, of liever als de zuivere en sterk uitgesprokene fransche neusklank *n*; b. v. *anger* voor ander; *bezonger*, bijzonder; *angelen*, handelen; *onger*, onder; *zonger*, zonder; *ongerd*, honderd, enz. Verder maakt men te Poperingen veelal het meervoud van eenlettergrepige woorden door achtervoeging van een *s*; b. v. *onds*, honden; *kats*, katten, *tands*, tanden, enz. De inwoners van Poperingen spreken op zangerigen toon en hebben een bevalligen tongslag.

In het vierde deel van WILLEMS's Belgisch Museum, 1840, komt ook een vertaling voor van de gelijkenis des verlorenen zoons in den tongval van Poperingen.

181.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD POPERINGEN.

Medegedeeld door N. N.

Mei 1872.

(In nederlandsche spelling.)

11. T' wos è kee è mens, die twee zeuns adde.
12. De jöenksten zei an ze voader: voader! gee me 't part van 't goet da' me toekomt. En de voader deelde ulder 't goet.

13. Eenige doagen d'r achter, vertrok de joenkste zeune noa è verre land, woar dat en ol ze goet vermooste me' slicht vrovolk.

14. En os en 't ol op èten adde, è begunste òen$_g$er t' en.

15. È gòenk em tòen vereuren bi è borger van dat land, died-en noa z'n ofstee zon$_g$ om de zwiins te wachten.

16. È zòe gèren ze buuk èvuld en mee zwineteten, moa' te wildet niemand geen.

17. È begunste tòen te zien dat en van de beeste èspeeld adde en è zei: oe vele werklien en ziin d'r te voaders nie die brood en in abondansie en ik — 'k vergoan ik ier van òen$_g$er.

18. 'K goan upstoan en 'k goa noa voader goan en em zeggen: voader! 'k en èzondigd tegen den emel en tegen jòen.

19. 'K en verdienen nie mee da' je zeune zegt tege me. Doe mee mi, liik mee èen va' je werkvolk.

20. Tòen stòeg en up en è kàm bi ze voader; en os en nog verre van zen uus wos, ze voader zag en, en kreèg er kompassi mee. È liep er recht uut d'r noar, spròenk an z'n als en kùst' en.

21. De zeune zei: voader! 'k en èzondigd tegen den emel en tegen jòen; 'k en ziin nie wèèrd da je me je zeune noamt!

22. Moa' de voader zei an ze knechten: oast je, briin$_g$t ma zeere zen beste kazakke en doe se 'm an; stekt è riink an ze viin$_g$er en doe se schoen an.

23. Oal 't vet kalf uut en doe 't dood; lat uus eten en kerremesse òeden.

24. Om des wille me zeune wos dood, en en is verrezen; è wos verloren en en is uut èkommen. En ze begunsten te smullen.

25. Tòen kam den òedsten zeune van 't stik, en os en ontrent 't uus kam, en dat en z' oorde ziin$_g$en en muzike spelen,

26. è riep up een van ze werkvolk, en è vròeg: wuk is er te dòene, tè?

27. De werkman zei: je broere is èkommen, en je voader et 't vet kalf dood èdoan, om dat en em in vulle gezòendeid were ziet.

28. De zeune miek nem dul en è wilde nie binnegoan. De voader kam tòen buten en è trachtte 't effen te moaken.

29. Moa' de zeune antoordde an ze voader: voader! 'k ei-j' ol zoo veel joaren èdiend, 'k en olson èdoan da' j'èzeid et, en j' en

è me nog nooit nie os se vele of è geete ègeen om miin vrienden te trakteeren.

30. En os jen an$_{g}$er zeune were komt, die ol ze goet mee slicht vrovolk verteerd èt, j'èt 't vet kalf dood èdoan.

31. Toen zei de voader: jon$_{g}$en! je zi gi ossan bi miin, en ol me goed is voor jöen.

32. Moa' me moeten kerremesse öeden en leute moaken, omdat je broere dood wos en dat en verrezen is; dat en verloren was en dat en uut èkommen es.

AANTEEKENINGEN.

De uitspraak der klanken is op bl. 371 II is aangegeven.

11. *'T wos*, het was, er was; zie vs. 11 bl. 371 II op *'t wos.*

È kee, een keer, eens; zie vs. 11 bl. 371 II op *e kēē.*

12. *Part*, deel; zie vs. 12 bl. 255 II op *poat.*

Ulder, hun; zie vs. 12 bl. 310 II op *ulder.*

13. *D'r achter*, er na; zie vs. 13 bl. 372 II op *d'r achtere.*

Vermooste van *vermozen*, verkwisten; zie vs. 13 bl. 376 II.

14. *Begunste*, begon; zie vs. 14 bl. 200 II.

15. *Vereuren*, verhuren; zie 17 bl. 367 II op *deuren.*

Wachten; hoeden; zie vs. 15 bl. 169 II op *wachten.*

16. *Gèren*, gaarne; zie vs. 16 bl. 258 II op *gēre.*

Zwineteten (— ∪ — ∪), zwijneëten, zwijnevreten. Ook elders in West-Vlaanderen zeit men wel *teten* voor *eten*, vooral in dezen zin. *Teten* is eigenlijk *t' eten*, het eten; de *t* is er aan blijven hangen. Even zoo spreekt men in West-Vlaanderen wel van *dors* voor paard; *dors* is *d'ors*, *de ors* (*ors*, *hors* = *ros* = paard); van *dolijf* (*d'olijf*) voor *olijf*); van *delt* (*d'elt*, *d'helt*, *d'helft*), helft, en *delten*, in tweeën (helften) deelen. Bij deze woorden is de *d* van 't lidwoord er aan blijven hangen. Zie vs. 16 bl. 380 II op *teten.*

17. *Te voaders*, bij vader; zie vs. 17 bl. 372 II op *töe voaders.*

Abondansie, overvloed. Zie vs. 17 bl. 255 II op *abondanse.*

20. *Stöeg*, stond; in sommige friesche tongvallen *stoe.* Zie vs. 20 bl. 219 II op *stoeng* en vs. 13 bl. 16 II.

Kam, kwam; zie vs. 14 bl. 244 II op *kam.*

Kompassi, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

22. *Zeere*, zeer. *Zeere* heeft, nevens de gewone beteekenis, in de westvlaamsche tongvallen ook de beduidenis van *spoedig*, *ras*, *vlug snel.* Zie vs. 22 bl. 381 II op *zère.*

Kazakke, het opperkleed of de jas van de vlaamsche boeren. Dit woord, een basterdwoord van 't fransche *casaque*, is in geheel Vlaanderen in gebruik. Zie vs. 20 bl. 381 II op *kazakke*.

23. *Uus*, ons; zie vs. 32 bl. 382 II op *uus*.

Kerremesse, kermis, feest; zie vs. 23 bl. 238 II.

26. *È riep up ēen, hij riep op een*, hij riep een; zie vs. 22 bl. 283 II.

Wuk, wat. Dit woord is slechts aan westelijk West-Vlaanderen eigen, maar ook in Fransch-Vlaanderen algemeen in gebruik. Zie vs. 25 bl. 382 II op *wuk*, 12 bl. 394 II en vs. 26 bl. 399 II.

Te doene, te doen; zie vs. 12 bl. 359 II op *te doene*.

Te', tusschenwerpsel, dat achter een vraag in gebruik is; zie vs. 18 bl. 372 II op *ie*, *ie*.

28. *Miek*, maakte; zie vs. 13 bl. 372 II op *miek*.

Miek nem, woordelijk *maakte hem*, in plaats van *maakte zich*; zie vs. 15 bl. 304 II op *dè goenk en em verure*.

29. *Olsan*, gedurig; zie vs. 12 bl. 359 II op *olsan*.

Gēete, geit; zie vs. 29 bl. 373 II op *gēetebuksgi*.

Trakteeren, onthalen; zie vs. 29 bl. 284 II op *trakteeren*.

31. *Je zi gi, gij zijt gij*, gij zijt; zie vs. 17 bl. 218 II.

Ossan, door uitslijting der *l* van *olsan*; zie vs. 29 bl. 359 II.

32. *Leute*, pret; zie vs. 29 bl. 162 II.

Het noordwestelijke gedeelte van West-Vlaanderen draagt den naam van Veurne-ambacht en bevat de stad Veurne of Vuerne (fr. *Furnes*) en de dorpen Oost-Duinkerke, Wulpen, Adinkerke, Eggewaarskapelle, Houtem, Wulveringhem, Alveringhem, Kaaskerke, enz. De tongval van deze landstreek helt in menig opzicht naar het vlaamsch van Fransch-Vlaanderen over, vooral ook door fransche zinbouw en woordvoeging, die er nog al sterk in gebruikt worden. Maar overigens verschilt de tongval van Veurne en Veurne-ambacht slechts weinig van den poperingschen tongval. De tweeklank *ei*, die in de westvlaamsche tongvallen in 't algemeen, in sommige woorden, zoo als in *bēe* voor beide, *gēem*, (*g'ēem*, *g'hēem*) geheim, *gēete*, geit, *wēegeren*, weigeren, enz. reeds als een scherp lange *e* wordt uitgesproken, heeft in sommige dorpen van Veurne-ambacht, en vooral te Alveringhem in alle woorden dien klank; b. v. *mēesen*, elders *meisen*, meisje (zie vs. 17 bl. 259 II en 4 bl. 358 I); *rēezen*, reizen, enz.

De stadjes Nieuwpoort en Diksmude (Dijksmude, Dijksmuiden?) grenzen aan Veurne-ambacht en de tongvallen van deze stadjes komen nagenoeg geheel met de veurnsche overeen. In het zevende

deel van F. J. Mone's Anzeiger für Kunde der teutschen Vorzeit, 1838, komt een vertaling voor van de gelijkenis des verlorenen zoons in den tongval van Nieuwpoort en ook een in den tongval van Diksmude. Beide vertalingen echter leveren te weinig bijzonders en eigenaardigs op, om hier medegedeeld te worden.

182.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN VEURNE-AMBACHT.

Medegedeeld door den heer Professor Alexis de Carne, leeraar aan 't klein Seminarie te Roesselaar.

Mei 1872.

(In nederlandsche spelling.)

11. 'T wos e kēe e man, en die man adde twēe zeuns.

12. Zegt den jȯenksten van die zeuns ezōo tegen ze voadere: voader! zegt en, gee' me 't part van 't goet, die me toekomt. En de voader dēelden ulder 't goet.

13. Ēenigte doagen d'r achter, giink er de jȯenkste zeune van deure, noa e ver land, woar dat en ol lichte me' zen ordjes èdoan makte, me' in slichte kotjes te wareeren.

14. Os en nu plat èruneweerd wos, der kam doa dieren tiid in dat land, en uze knoape begoste kortresse te krigen.

15. E gink num tȯen goan vereuren bi e boer van die streke, en den dienen zont en noa zen ofstee om de zwiins te wachten.

16. En adde bliid ewest van te meugen ze buuk vulle me' zwinekost; moa' nie 'n mensjge die der num gaf.

17. Peisde 'n ezoo in ze zelven: tȯe voaders ziin der zoo vele werkmensjgen die brōod en bi de masse, en ik, 'k vergoan ik ier van den ȯengere.

18. Wacht! peisde 'n, 'k goan 't angers an boord leggen: 'k goan were kēeren noa voaders, en 'k goan um zeggen: voader! 'k en doa lēek misdoan tegen den emel en tegen jȯen.

19. 'K en ziin nie mēe' wèèrd da' je me vōo' je zeune anziet; pak me lik ēen van je werkvolk.

20. En lik of en dat zei, e stȯeg up en e giink rechte noa

ze voaders uus. E koste nog e stik ìans of viere der van ziin, ȯs ze voader num zag upkommen. In de plekke van num dul te moaken, voader krēēg kompasje mè' se zeune; e vlōōch er noa toe, e grēēp en in zen oaremes en e gaf en en koppel piepers.

21. Voader! zei de zeune, 'k en lēēk misdoan tegen den emel en tegen jȯen; 'k en ziin nie mēē' wèèrd da' je me vōō' je zeune anziet; pak me lik ēēn van je werkvolk.

22. Moa' de voader, blide dat 't stiif schilde: zēēre! zeid' en an ze knechten, zēēre om e beste kazakke vōō' me zeune, doet en z'an, en doet en e poar schoen an.

23. 'T kolf da' m' èvet en, oal 't uut, en dȯet 't dood, me goan 't up eten en kerremesse ȯeden!

24. Me zeune doa wos dood en en is verrezen; e wos verloren en m' en en weere èvon$_g$en. En ze vielen an de mul.

25. Den ȯedsten zeune wos bi de wile up de stikken. Os en nu van ze werk kam, lik of en nie verre mēē' van zen uus wos, en oorde ze dansen en spriin$_g$en en muzike spelen.

26. E riep recht uut up ēēn van ze knechten en e vrȯeg num wuk dat er goande wos.

27. Ō! zei die knecht, 't is i broere die t' uus èkommen is, en je voader et 't vet kolf doen dood doen, om dat en frisch en gezond were èkēērd is.

28. Van os den ȯedste zeune dat ōōrde, e wos in e vrȯede pasje, en e zȯe nie binnen ègoan en. Voader kam tȯen buten en e sprak schoone an ze zeune.

29. Moa' den dezen, e liet num zoo lichte nie gezeggen. Voader! zeid' en ezōō, 't is nu zōō lan$_g$e dan 'k i dienen; 'k en en nog nooit buten de schreve èlopen, en j'en è me nog nooit nie os se vele of e gēēte ègeen om mè' me vrienden e kēē kerremesse t' ȯeden.

30. Moar os i zeune, die ol ze geld en ze goed an den ols olpen et, mè' slicht vrovolk, weer èkēērd is, j' è vōō' num t' vet kolf doen dood doen.

31. Zeune! zei de voader doar up, i bluuf gi ossan bi miin, en ol dan 'k en, is 't jȯene!

32. Moa' me mosten kerremesse ȯeden en leute en, omda' je broere dood wos en dat en verrezen is; dat en verlore wos, en were èvon$_g$en is.

AANTEEKENINGEN.

Over de uitspraak, zie bl. 371 II.

11. *'T wos*, het was, er was; zie vs. 11 bl. 371 II op *'t wos.*

E kee, een keer, eens; zie vs. 11 bl. 316 II.

12. *Ezōō*, zoo; zie vs. 12 bl. 371 II op *ezoo.*

13. *Ordjes*, oortjes; zie vs. 30 bl. 337 II op *ortjes.*

Kotjes, huisjes. *Kot* in de beteekenis van *klein huisje, hutje, hokje, nis*, enz. komt veelvuldig in de vlaamsche spreektaal voor. Men heeft er ook 't dubbelzinnige woord *uzekotje* (huizekotje) van gemaakt. Zie vs. 24 bl. 381 II op *da' 't kòtje roerde.*

Wareeren, verkeeren, bezoeken, ook wandelen, drentelen, enz. is een eigen gesmeed basterdwoord; het is 't goed nederlandsche woord *waren*, *omwaren*, met den basterduitgang *eeren.*

14. *Èruneweerd*, *geruneweerd*, *geruïneerd*, basterdwoord van 't fransche *ruiner* en overal in Nederland, onder allerlei verknoeide vormen (*verrinneweere*, *verruweneere*), in gebruik. Zie vs. 15 bl. 214 II.

Uze, onze, van *uus*, ons; zie vs. 32 bl. 382 II op *uus.*

Kortresse, gebrek; zie vs. 14 bl. 227 II op *kortresse.*

15. *Num*, eigenlijk *um*, (*hum*, hem) met een *n* er voor om der welluidendheid wille; *e gink num* is dus woordelijk *hij ging hem*, in plaats van *hij ging zich.* Zie vs. 28 bl. 385 II op *miek nem.*

Wachten, hoeden; zie vs. 15 bl. 196 II op *wachten.*

17. *Peisde*, peinsde, dacht; zie vs. 17 bl. 376 II op *peide.*

19. *Pak*, neem; zie vs. 19 bl. 314 II.

20. *In de plekke*, in de plaats. In Zeeland en Vlaanderen zeit men algemeen *plekke*, in Friesland *plak* voor *plaats.*

Koppel, paar, twee, in Noord-Nederland, in dezen zin, niet meer in gebruik, ten zij dan in de jagerstaal.

Piepers, zoenen; zie vs. 20 bl. 343 II op *tuitjen* en vs. 20 bl. 165 I op *pîpde.*

21. *Lēēk*, *lēēlk*, leelijk; zie vs. 28 bl. 332 I.

22. *Zeere*, spoedig; zie vs. 22 bl. 384 II op *zeere.*

Kazakke, jas; zie vs. 22 bl. 385 II op *kazakke.*

23. *Èvet*, *gevet*, gemest. Zie vs. 23 bl. 197 II.

24. *Mul*, maaltijd; zie vs. 20—25 bl. 368 II op *multje.*

27. *Pasje*, hartstocht, basterdwoord van 't fransche *passion.*

29. *Buten de schreve*, buiten de schreven; zie vs. 29 bl. 407 I.

31. *I bluuf gi*, *gij blijft gij*, gij blijft; zie vs. 17 bl. 218 II.

XXXIV. FRANKRIJK.

De noordelijkste uithoek van het hedendaagsche Frankrijk draagt den naam van Fransch-Vlaanderen. Deze landstreek bestaat uit de arrondissementen Duinkerke en Hazebroek van de afdeeling van het Noorden (*Département du Nord*), en bevat de steden Duinkerke, Grevelingen, Boerburg, Hondschooten, St. Winok's Bergen, Kassel, Hazebroek en Belle met de omstreken daar van. Dit Fransch-Vlaanderen behoort eigenlijk volstrekt niet tot Frankrijk, maar de fransche koning Lodewijk XIV, de zelfde dief die ook den Elsass van Duitschland stal, heeft het in 't midden der zeventiende eeuw van Nederland gestolen en bij zijn eigen land ingelijfd. Oorspronkelijk is dit zoogenoemde Fransch-Vlaanderen een echt vlaamsche, een echt nederlandsche landstreek, en oorspronkelijk is het volk van Fransch-Vlaanderen van zuiver germaanschen bloede, van rein vlaamschen stam. Ruim twee eeuwen lang is Fransch-Vlaanderen nu door de Franschen overheerd geweest. Ruim twee eeuwen lang is door de Franschen niets gedaan tot instandhouding of tot opheffing van den vlaamschen eigenaard (*nationaliteit*) in taal, zeden, enz. in dit gewest. Integendeel, ruim twee eeuwen lang heeft de fransche regeering, 't zij dan de koninklijke, gemeenebestelijke, (*republikeinsche*) of keizerlijke, alles gedaan wat ze kon, om den vlaamschen eigenaard in deze ongelukkige landstreek te bestrijden, om er de edele vlaamsche volksaard en de schoone vlaamsche taal uit te roeien, te fnuiken, te verbasteren. Ruim twee eeuwen lang heeft het verwatene romanendom hier 't germanendom openlijk en in 't verborgene, vinnig bestreden. Maar die twee eeuwen van miskenning, van verguizing en verachting der heiligste volksrechten hebben het vlaamsche volk van Fransch-Vlaanderen niet fransch kunnen maken. Neen, maar nog heden ten dage is er het volk goed vlaamsch, goed nederlandsch in woord en daad. Men draagt er nog vlaamsche namen, schoone, zinrijke, echt germaansche namen, die zelfs in Noord-Ne-

derland gedeeltelijk reeds zijn uitgestorven [1]; men spreekt er vlaamsch, men volgt er vlaamsche zeden en gebruiken. Het bewustzijn van vlaamschen, van nederlandschen, van germaanschen stam te wezen is er nog niet ganschelijk bij het volk verloren gegaan. Integendeel, het laat zich nog dikwijls bij allerlei gelegenheden bemerken, soms gansch onverwacht, zoo als bij den fransch-duitschen oorlog in 1870 bleek. Kortom, het volk in Fransch-Vlaanderen, ofschoon het al een oppervlakkigen, zwakken, franschen schijn moge verkregen hebben, het eigenlijke volk is er werkelijk volbloed vlaamsch, volbloed nederlandsch, volbloed germaansch gebleven. Zoo min als in den Elsass, heeft ook in Fransch-Vlaanderen, na twee eeuwen van strijd, het romanendom 't edele germaansche volk kunnen overweldigen.

— Wanneer breekt de dag aan, waar op het edele volk van Fransch-Vlaanderen, in lijden en strijden zoo hard beproefd, weer aan zich zelven zal behooren? Wanneer komt de held die de mannen van den verlatenen broederstam van Fransch-Vlaanderen weer zal hereenigen met hun volle broeders in Oost- en West-Vlaanderen, weer met eere zal 't huis brengen in 't nederlandsche huisgezin? —

Fransch-Vlaanderen behoort, behoudens enkele uitzonderingen, over zijn gansche uitgestrektheid tot het nederlandsche taalgebied. Slechts in de gemeenten Grevelingen (fr. *Gravelines*) en St. Joris (fr. *St. George*) in 't noorden, en in Tienen (fr. *Thiennes*), Haverskerke (fr. *Haverskerque*), Merville, Nieuw Berkijn (fr. *Neuf Berquin*), Estaires, Lagorgue, Steenwerk en Nieppe in 't Zuiden wordt tegenwoordig uitsluitend fransch gesproken, en geen nederlandsch meer. Naar den kant van 't fransche taalgebied vormen de gemeenten Boerburg (fr. *Bourbourg*), St. Pieter's Broek (fr. *St. Pierre-Brouck*), Watten, St. Momelin, Reneschure, Blaringhem, Boeseghem, Steenbeek (fr. *Steenbecque*), Moerbeek (fr. *Morbecque*), Oud Berkijn (fr. *Vieux Berquin*) en Belle (fr. *Bailleul*) thans de uiterste grens van 't nederlandsche taalgebied. In al deze plaatsen, op de taalscheiding gelegen, worden tegenwoordig beide talen, fransch en nederlandsch (vlaamsch), door het volk gesproken en verstaan. In de zeven eerst genoemden overheerscht echter het fransch het vlaamsch, wordt meer fransch dan vlaamsch gesproken; in de anderen heeft het vlaamsch de overhand. Maar verre weg het grootste gedeelte van Fransch-Vlaanderen is onvermengd vlaamsch, dat is, de ingeborene bevol-

---

[1] Zie mijn opstel Friesche namen in Frankrijk, voorkomende in het tijdschrift De Navorscher, jaargang 1870.

king spreekt er slechts vlaamsch en niets dan vlaamsch, en verstaat voor het grootste gedeelte ook niets dan vlaamsch. De meesten kunnen er ook slechts vlaamsch lezen en geen fransch. Dit is voornamelijk van toepassing op de dorpen; in de steden leest en schrijft en spreekt, het jongere geslacht vooral, ook fransch. Maar de volksspreektaal, de moedertaal van 't volk in verre weg 't grootste gedeelte van Fransch-Vlaanderen, is en blijft vlaamsch bij uitsluiting.

De volkstaal van Fransch-Vlaanderen is een vlaamsche tongval, en vormt met de tongvallen van de zuidnederlandsche provincie West-Vlaanderen, slechts éen ondergroep van het vlaamsch. In het algemeen wijkt het vlaamsch van Fransch-Vlaanderen slechts zeer weinig af van het eigenlijke westvlaamsch, en deze afwijkingen zijn dan nog geheel onwezenlijk. Zoo spreekt men b. v. in sommige streken van Fransch-Vlaanderen de *sch* uit als in 't hoogduitsch, of als *ch* in 't fransch; in andere streken echter van dit gewest valt men met deze letterverbinding weer in een ander uiterste en spreekt men haar uit als in 't friesch, en zóó als men te Brugge en Kortrijk doet, namelijk als *sk*. Het fransch heeft uit den aard der zaak ook eenigen invloed uitgeoefend op de fransch-vlaamsche spreektaal. De zinbouw vooral draagt van dien invloed duidelijke sporen. Ook gebruiken de Fransch-Vlamingen steeds zeer korte volzinnen, even als de Franschen doen. Daarenboven hebben ze zeer veel fransche stopwoorden in hun spreektaal opgenomen en tevens zeer veel fransche basterdwoorden.

De tongslag van de Fransch-Vlamingen is eenigszins anders dan die van de West-Vlamingen; ook hierin is de invloed der fransche taal te bespeuren. Ze spreken haastiger en gejaagder dan andere Vlamingen doen.

De geijkte taal der regeering in Fransch-Vlaanderen is de fransche. Van regeerings wege wordt er geen letter in de nederlandsche volkstaal geschreven en geen woord gesproken. Slechts zelden en alleen dan wanneer de regeering er belang bij heeft dat het volk getrouw ter stembus kome om haar voorgestelde (*candidaat*) te kiezen, worden er door de burgemeesters (*maires*) der plattelandsgemeenten, in het vlaamsch geschreven strooibriefjes onder het volk verspreid. In de openbare scholen (behoudens enkele uitzonderingen) en in de rechtszalen wordt slechts in 't fransch onderwezen, slechts in 't fransch recht gesproken. Anders is het in de kerk. Dáar komt de vlaamsche volkstaal tot haar recht. Daar preekt en spreekt de geestelijke in 't nederlandsch, daar geeft hij in 't vlaamsch onderwijs aan de jeugd. Inderdaad is vooral de lagere geestelijkheid in Fransch-Vlaanderen de beschermer en de wachter van het vlaamsch. Door haar worden nog neder-

landsche (vlaamsche) kerk- of gebedeboeken en enkele nederlandsche geschriften van godsdienstige strekking onder het volk verspreid. Het uiterst weinige leven dat zich nog in Fransch-Vlaanderen op nederlandsch letterkundig gebied vertoont, gaat grootendeels van haar uit. Bovendien bestaat er nog in Fransch-Vlaanderen een vereeniging van wakkere mannen, dien nog »neerlandsch bloed door d'aderen vloeit", en die niets minder dan de bloei en de instandhouding der nederlandsche taal in Frankrijk, niets minder dan 't bewaren van den vlaamschen eigenaard in 't volk van Fransch-Vlaanderen beoogen. Die vereeniging draagt den naam van »Vlaemsch Comiteyt van Vrankrijk" (*Comité flamand de France*) en voert tot zinspreuk de schoone woorden" Moedertael en Vaderland." In de jaarboeken (*annales*) van deze vereeniging komen een paar opstellen voor die hoogst belangrijk zijn voor de kennis van de nederlandsche taal in Fransch-Vlaanderen. Die opstellen zijn: Délimitation du flamand et du francais dans le nord de la France, van E. DE COUSSEMAKER, en Quelques recherches sur le dialecte flamand de France, van den zelfden. Het eerste opstel komt voor in het derde, het andere in het vierde deel van bovengenoemde jaarboeken. Veel bijzonderheden aangaande de volkstaal van Fransch-Vlaanderen, in dit hoofdstuk medegedeeld, heb ik uit die belangrijke verhandelingen overgenomen.

De dorpen in den noordoostelijken hoek van Fransch-Vlaanderen gelegen, namelijk Gijvelde (Ghyvelde), Zuidkooten (Zuydcoote), Leffrinkhoek (Leffrinckhoucke), Uxem of Uchem en Teteghem zijn uitsluitend vlaamsch. De tongval die er gesproken wordt komt meest overeen met dien van Veurne en Veurne-ambacht in West-Vlaanderen (zie bl 385 II), gedeeltelijk ook met dien van Duinkerke. Even zoo is het met den tongval die in het stadje Hondschooten en in den omtrek daarvan, in de dorpen De Moeren (fr. *Les Moëres*), Warhem, Killem, Rekspoede, Oost- en West-Kappel en Bambeek (fr. *Bambecquė*) gesproken wordt. Verder zuidelijk langs de westvlaamsche grenzen, in het vlek Steenvoorde en in de dorpen Houtkerke (fr. *Houtkerque*), Winnezeele, Godewaartsvelde of Godsvelde, Boeschepe, enz. spreekt men ook niets dan vlaamsch en wel in een tongval die vrij wel overeenkomt met den tongval van Poperingen en omstreken in West-Vlaanderen.

De stad Belle (fr. *Bailleul*), op de grenzen van het vlaamsche taalgebied gelegen, is nog een echt vlaamsche stad. Nevens het

vlaamsch wordt er te Belle, ja, ook fransch gesproken, maar het vlaamsch is er de echte volkstaal en heeft er de overhand. De tongval van Belle onderscheidt zich door de volgende bijzonderheden. De onvolkomene *e* vóor *l* wordt er als onvolkomene *a* uitgesproken; b. v. *malk*, melk, *gald*, geld; zie bl. 44 I. De verkleinwoorden maakt men te Belle veelal door achtervoeging van *tse;* b. v. *mannetse*, mannetje; *wuvetse*, wijfje, enz.; zie vs. 13 bl. 471 I. In plaats van wij, gij en zij, of eigenlijk van wij-, gij- en zij-lieden zeit men te Belle *wider*, *gider*, *zider;* zie vs. 24 bl. 170 II. Wanneer aan de *r* een onvolkomene *e* voorafgaat, wordt deze *r* in den regel niet uitgesproken, terwijl toch de *e* haar zelfden onvolkomenen en eigenaardigen klank behoudt, die de *r* haar verleende. Zoo spreekt men te Belle van *kêke* of *ke*$_r$*ke*, kerk, *bèg* of *be*$_r$*g*, berg, *hèbèg* of *he*$_r$*be*$_r$*g*, herberg; zie bl. 286 I en 31 bl. 372 I. Zoo zeit men te Belle ook, nagenoeg juist zoo als te Leeuwarden, *lèèzen*, *lee*$_r$*zen* voor laarzen, en *kèèzen*, *kee*$_r$*zen* voor kaarsen.

Ook in de dorpen rondom Belle gelegen, te St. Jan's Kapel, Berten, Kaasteren (Caestre), Strazeele, Meteren, enz. allen echt vlaamsche dorpen, spreekt men dezen belschen tongval.

PROEVE VAN DEN TONGVAL VAN HET DORP KAASTEREN.

Medegedeeld door den heer E. DE COUSSEMAKER, in de Annales du comité flamand de France, 1859, en daaruit overgenomen met enkele veranderingen in de spelling.

(In nederlandsche spelling.)

Over vele jaren der wos a boer, die 's navens[1] loate, loate, adde bluven[2] driinkèn. En[3] adde a wagen mee die èloan[4] wos, en è moeste duer an slechte stroate passeeren, en 't wos donker, donker, liik[5] an oven. Os-t-en a liitje èreen[6] adde ol roazen[7], è rochte[8] versteld. È begunde toen te zweeren en te wenschen, seggende dat den duvel da oleene d'r uut èrocht adde, en dat en da wilde an pavei[9] en[10]. È wos nog bezig me' spreken, os er a grooten eere bi nem kam[11], en vroeg wuk[12] dat en wilde. Den duvel zei (dien eere wos den duvel) dat er tegen 's annerdags a pavei goenk ziin, os en wilde teeken[13] om de eesten an em te ziin die d'r over zoe gaan. De boer teekede en satan verdwiin. S'annerdags, 't volk wos

stiif verouwert [14] van da zoo an schoone röete [15] te zien; ma den boer, è wos verlegen, en giink te rade bi den paster, die zei dat en ziin ond eest moste d'r over jagen. De boer dei dat, en de duvel ziende dat en moa de ziele van an ond en adde, wos zoo verbitterd, dat en recht uut de pavei dastweerde [16]. Men viinkt [17] nu nog koschie-steens die over èbleven ziin van die pavei..

AANTEEKENINGEN.

Zie over de uitspraak het medegedeelde op bl. 371 II.

1. *'S navens*, 's avonds; zie vs. 30 bl. 382 II op *tjnavens*.
2. *Bluven*, blijven; zie vs. 17 bl. 367 II op *bluven*.
3. *En*, hij, afwisselende in gebruik met *è*; zie vs. 11 bl. 365 II.
4. *Èloan*, gelaan, geladen; zie bl. 378 II.
5. *Liik*, lijk, gelijk; zie vs. 19 bl. 333 II.
6. *Èreen*, gereen, gereden; zie bl. 378 II.
7. *Ol roazèn*, *al razen*, al razende; zie vs. 21 bl. 381 II op *ol krischen*.
8. *Rochte*, raakte; zie vs. 14 bl. 136 II op *rocht*.
9. *Pavei*, straatweg, basterdwoord van 't fransche *pavé*.
10. *En*, hebben; zie vs. 16 bl. 327 II op *en*.
11. *Kam*, kwam; zie vs. 20 bl. 384 II op *kam*.
12. *Wuk*, wat; zie vs. 26 bl. 385 II op *wuk*.
13. *Teekèn*, teekenen, en *reeken*, rekenen.
14. *Verouwert*, verwonderd.
15. *Röete*, weg, 't fransche *route*.
16. *Dastweerde*, vernielde, basterdwoord van 't fransche *détruire*; zie vs. 15 bl. 214 II en vs. 30 bl. 340 II op *verdisterweerd*.
17. *Viinkt*, vindt; zie vs. 14 bl. 360 II op *lankt*.

Van de stad Hazebroek geldt het zelfde wat van Belle is gezeid, aangaande de onderlinge verhouding van het vlaamsch en het fransch in die stad. De tongval van Hazebroek heeft ook weer eenige eigenaardigheden. Zoo worden de verkleinwoorden daarin gevormd door achtervoeging van *ge*; b. v. *mannege*, mannetje; *wuvege*, wijfje, enz.; zie bl. 393 II. De woorden *willen* en *winnèn* spreekt men te Hazebroek als *wullen* en *wunnen* uit. In sommige woorden verandert de *twee*klank *oe* in een lange, zuivere *u*; b. v. bloed, *bluud*, enz. De onvolkomene *o* vóor *r* wordt als *ö* in 't hoogduitsch uitgesproken; *borgen* en *zorgen* luiden als *börgen* en *zörgen*; zie bl. 289 II, de laatste regel.

Ook in de dorpen rondom Hazebroek gelegen, te Moerbeek (fr. *Morbecque*), Steenbeek (fr. *Steenbecque*), Borre, Hondeghem, Stapel, Eblinghem, Lijnde en Wallonkapel, spreekt men dezen hazebroekschen tongval.

De stad Kassel (Cassel in Vlaanderen) ligt midden in het zuiver nederduitsche taalgebied. In de stad zelve wordt door het volk nagenoeg uitsluitend vlaamsch gesproken en slechts weinig fransch; de eigenlijke volkstaal van Kassel is vlaamsch. In de dorpen rondom Kassel, te Oudezeele dus en te Zermezeele, Rubroek, Ochtezeele, Noord- en Zuid-Peene, Bavinkhove, Okselaar (Oxelaere) en Terdeghem heerscht het vlaamsch geheel uitsluitend. De tongval van deze dorpen komt in hoofdzaak met dien van Kassel overeen. Deze kasselsche tongval heeft ook enkele eigenaardigheden. Zoo worden de verkleinwoorden er veelal met *kie* gevormd; b. v. *mannekie*, mannetje; *wuvekie*, wijfje. Het zoogenoemde zware vlaamsche *e* vóor *r*, een hollandsche en geijkt nederlandsche volkomene *a*, wordt te Kassel als *twee*klank *ie* uitgesproken, terwijl de *r* uit deze woorden gesleten is. Het woord *aarde* of *eerde* luidt te Kassel dus als *iet* (*ie*$_r$*t*, *ie*$_r$*d*, *eerd*, *eerde*); men zeit er *kiezen*, (*kie*$_r$*zen*, *keerzen*) voor *kaarsen* en spreekt er van *a piet met a stiet*, een peerd met een steert, een paard met een staart.

De stad St. Winok's Bergen, St. Winox Berghen, Berghen St. Winocx (fr. *Bergues*, *Bergues-St.- Winox*) gewoonlijk alleen Bergen, Bergen in Vlaanderen genoemd, ligt eveneens midden in het zuiver vlaamsche taalgebied. In de stad zelve spreekt het volk hoofdzakelijk vlaamsch en slechts weinig fransch; in den naasten omtrek van St. Winok's Bergen echter, in de dorpen Hooimille, Bierne, Armboutskapel, Steene, Krochte, Bissezeele, Kwaad-Iperen (Quaedypre), enz. is de volkstaal uitsluitend vlaamsch.

183.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD ST. WINOK'S BERGEN.

Medegedeeld door den heer T. DE SIERE, theologant aan het Seminarie te Brugge.

Mei 1872.

(In nederlandsche spelling.)

11. 'T was en kēer en vader dat en poar zeuns adde.

12. De jȯen$_g$sten van de twēē, bè'! zegt-en zōō tegen z'n ȯeden vader! zegt-en, diinke muchte m'n part en van j'n goet, dè'-me tȯekomt! En den ȯeden, braven man, ja! num dēēlde z'n fortune.

13. Tunsen, kors d'r-achter, den jȯen$_g$en en griipt-'t ol diit-en adde, en-en giink 't op na 'n varre, varre streke. En miikte 't da ol weg diit-en in zen bezit adde, tot-en lasten sȯe. Ook en pakte 't breed!

14. Med-det 't nu ol op èbrast was diit-en adde, 't kwam dá in die kontreie 'n ongiōōrden on$_g$ersnood, en 't is diit-en beguste kortresse krigen, doa!

15. Joa-mà'! en giink bi en boer, en-en makte nem dà vast tegen dien boer. Den boer, bè! è zon$_g$ en op sen land mè'-sen zwiins, sensee!

16. Den knecht, bà-ja! en adde ol èwuld zen liere vullen mè' de broks diet-e zwiins krēēgen; je kunt ōōrdēēlen! Mà 't en was gin prikel va'; en krēēg 't nie!

17. Os-en-'t tun bi zen eigen overpeisde, zegt-en ezōō tegen zen zelven: zōōvele dienstboon dan tȯe vaders genȯeg de brokke krigen, mēēr of den-ze wullen, doa! en zen jȯen$_g$en en vergoat van on$_g$er!

18. 'K goan opstoan en 'k goan na men ȯeden vader kēēren en 'k goan zeggen tegen num: 't is wa', men vader! 'k en zonde èdoan tegen d'n-emel en tegen jȯen!

19. 'K en ziin geensdeels wēērd die je me nog jen jȯen$_g$en zoed ēēten; mà! pak me liik en domestike.

20. En wà' wei! è stȯeg op en-en giink an, na zen vaders. Os-en da nog ol varre was, den ȯeden vader diit-en zag, bè! en krēēg kompasje mè'-sen jȯen$_g$en, en 'e lopte der na tȯe, en en vlōōg om zen als, en 'e gaft-en 'n kus.

21. Zen zeune zei: vader! zegt-en, 'k en èzȯendigd tegen d'n-emel en tegen jȯen; 'k en ziin ni-mēē' wēērd die-je me je zeune ēēt.

22. Ma' den ȯeden man riep zen knechs bi: lopt, zegt-en, briin$_g$-et beste abiit die m' en, en trekken-'t num an; stikt-en en riink rond zen viin$_g$er, en geet-en en poar schȯen.

23. Griip-et vet koaf, en slade-'t ma' rap; die-me eten en-en fooie ȯeden!

24. Om-'s-wille, men jȯen$_g$sten jȯen$_g$en, diit-en dood was en diit-en erleefd is; en was varre weg, en-en is t' uus weere èkommen. En t' is dat-'e kēē' en kermesse was, doa!

25. Den ȯedsten zeune, bè! en was op 't veld etwa', en diit-en bi 't uus erreveerde, en ōorde da en rumoer ongiōord, en ziin$_g$en en kliinken en dansen.

26. En-en ȯepte de domestike, en-en vrȯeg wuk det er goande was.

27. Den domestike noamde num dè' zen freere t' uus erreveerd was, en dè' zen vader en koaf èslegen adde, omdè' zen zeune zōō frisch t' uus èkommen was.

28. Tunsen den ȯedsten zeune, 'e makte-num gram, en wilde ma' nie binnen goan; tè! 't was gin nood. Den ȯeden vader kam buten en-en vroagde tegen zen zeune, woarom diit-en da blēēf buten parlasanten.

29. Mà', zeid-en an zen vader: 't is zōō lange den-'k voo' jȯen werken, en-'k en-en noois nieten tegen jȯen misdoan, en j'en et noois os-ze vele of e gēēte ègeven tegen miin, om men kennessen te beschiinken.

30. Mà! os jen jȯen$_g$sten zeune 't uus èkommen is, diit-ol zen geld op èmakt et in de slichte kotjes, doa! je doe wè e vet koaf dood!

31. Mà' de vader zei: jȯen$_g$en, je bluuft gi mè' miin, en ol den-'k-ik in me bezit en, 't is ol 't jȯene.

32. Mà' musten me gin leute ȯeden, ten jen broere dat doot was weere levende èkommen is? Dii en verlōren was, en die-me num weere èvon$_g$en en?

AANTEEKENINGEN.

Aangaande de uitspraak, zie bl. 371 II.

11. *'T was*, *het was*, er was; zie vs. 11 bl. 371 II op *'t wos.*

En kēēr, *een keer*, eens; zie vs. 11 bl. 316 II.

Dat, die. De Fransch-Vlamingen verwisselen steeds in hun spreektaal de woordjes *die* en *dat*.

12. *Bè'*, *bel*, wel, wordt (even als in 't engelsch) als stopwoord veelvuldig in de spreek taal der Fransch-Vlamingen gebruikt. Zie vs. 29

bl. 314 II op *bè*. De Fransch-Vlamingen maken zeer veel gebruik van allerlei stopwoordjes, tusschenwerpsels en uitroepingen in hun spreektaal, even als de Franschen. Zoo hebben ze, behalve dit *bè'*, noch de stopwoordjes *ja* (zie vs. 12 van deze vertaling), *doa* (zie vs. 14 enz.), *joa-mà'*, jamaar (zie vs. 15), *sensee* of *sansee* (*censé?*) (zie vs. 15), *bà-ja* (zie vs. 16), *mà'*, maar (zie vs. 19), *wa' wei*, wat wil je (zie vs. 20), *tè* (zie vs. 28), enz.

Zegt-en, zegt hij; *en* en *'e*, hij, wisselen elkander af; dikwijls wordt *hij* ook door *num* en *nem* uitgedrukt. Zie 3 bl. 394 II.

Diinke, dat ik.

Part, deel; zie vs. 12 bl. 255 II op *poat*.

En, hebben. Zie 10 bl. 394 II.

13. *Tunsen*, toen. Zie vs. 17 bl. 351 II op *tons*.

D'r achter, daar na; zie vs. 13 bl. 384 II op *d'r achter*.

Dìit, eigenlijk *die*, dat; zie vs. 11 bl. 397 II op *dat*.

Miikte, maakte; zie vs. 13 bl. 372 II op *miek*.

Söe, stuiver, het fransche *sou*.

14. *Kontreie*, landstreek, basterdwoord van 't fransche *contrée*, is vooral ook in Friesland in gebruik. Uit den aard der zaak komen in de fransch-vlaamsche spreektaal meer fransche basterdwoorden voor dan in andere nederlandsche tongvallen.

Ongiöorden, ongehoorden.

Kortressé, gebrek; zie vs. 14 bl. 227 II op *kortresse*.

15. *Joa-mà'!* ja maar; zie vs. 12 hier boven op *bê'* en vs. 13 bl. 340 II.

En makte nem dà vast tegen dien boer, hij verhuurde zich bij dien boer. *Zich tegen iemand vast maken* is een eigenaardig fransch-vlaamsche uitdrukking voor *zich verhuren*. Buiten dien, men kan zich in Noord-Nederland wel *aan* iemand vast maken, maar niet *tegen* iemand. Het voorzetsel *tegen* wordt in Fransch-Vlaanderen ook nog in andere uitdrukkingen gebezigt, waar in het in Noord-Nederland nooit voorkomt. Zoo vraagt men er iets *tegen* iemand (zie vs. 28 van deze vertaling), en geeft er iets *tegen* iemand (zie vs. 29).

Zon$_g$, zond.

Zwiins, zwijnen; zie vs. 14 bl. 316 II op *zweuns; zoo* ook *broks*, brokken, in vs. 16. Zie bl. 382.

Sensee, een stopwoord; zie vs. 12 bl. 397 II op *bè'*.

16. *Èwuld*, gewild. Zie bl. 378 II.

Liere, buik of balg; dit woord komt ook in geheel West-Vlaanderen voor. Zie vs. 16 bl. 380 II op *liere*.

Ma' 't en was gin prikel va', woordelijk: *maar het en was geen*

perikel van, is een fransch-vlaamsche uitdrukking, die zeggen wil: maar er was geen kans op. *Prikel*, *perikel* is een basterdwoord van 't fransche *péricle*, gevaar. Zoo zeit men in de volkstaal van Noord-Nederland wel: *er is geen gevaar van* (dat gij dit of dat zult krijgen of ontvangen).

17. *Overpeisde*, *overpeinsde*, overdacht; zie vs. 24 bl. 336 II op *pêesden*.

Ezōō, zoo; zie vs. 12 bl. 371 II op *ezoo*.

Dan, die. Zie vs. 13 bl. 398 II op *diit*.

Toe vaders, bij vader; zie vs. 17 bl. 372 II.

19. *Pak*, neem; zie vs. 19 bl. 314 II.

Liik, lijk, gelijk, als; zie vs. 13 bl. 360 II op *lik*.

Domestike, knecht; zie vs. 17—20 bl. 361 II op *domestiken*.

20. *Wà' wei*, wat wilt gij; zie vs. 12 bl. 397 II op *bè'*.

Stòeg, stond; zie vs. 20 bl. 384 II op *stòeg*.

Kompasje, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

22. *Abiit*, kleedingstuk, basterdwoord van 't fransche *habit;* zie vs. 14 hier boven op *kontreie*.

23. *Slade-'t*, sla het, slacht het; zie vs. 27 bl. 382 II op *slaan*.

Fooie, feest, feestmaaltijd, een oud nederlandsch woord, dat vroeger over alle Nederlanden, in deze beteekenis, verspreid was. In Noord-Nederland is dit woord later van beteekenis veranderd en beduidt er nu *drinkgeld*.

24. *Om-'s-wille*, om des wille, daarom.

Kermesse, feest; zie vs. 23 bl. 238 II.

25. *Etwa'*, *entwaar*, ergens.

Erreveerde, aankwam; *erreveeren*, *arreveeren*, *arriveeren* is een basterdwoord van 't fransche *arriver*, en is overal in Nederland in gebruik.

26. *Wuk*, wat. Zie vs. 26 bl. 385 II op *wuk*.

27. *Freere*, broeder; zie vs. 27 bl. 77 II, en vs. 14 bl. 398 II op *kontreie*.

Èslegen, *geslegen*, geslagen, geslacht. Zie vs. 27 bl. 382 II op *slaan*.

28. *Parlasanten*, dralen, omhingelen, ook: praatjes maken, babbelen, vloeken, zwetsen, enz. Dit basterdwoord is nog uit den spaanschen tijd afkomstig en afgeleid van *por los santos*, een spaansch vloekwoord.

29. *En-k'-en-en*, *en ik en heb*, en ik heb niet.

Noois, nooit; in andere tongvallen van Fransch-Vlaanderen is *neuit* in gebruik. Zie vs. 29 bl. 344 II.

31. *Je bluuft gi*, *gij blijft gij*, gij blijft; zie vs. 17 bl. 218 II.

Den-'k-ik, *dat ik ik*, dat ik; zie vs. 17 bl. 218 II.

32. *Leute*, pret; zie vs. 29 bl. 162 II.

De hoofdstad van Fransch-Vlaanderen, de van ouds vermaarde en ook thans nog belangrijke havenstad Duinkerke, is oorspronkelijk een zuiver nederduitsche stad. Vóor dat Fransch-Vlaanderen zoo wederrechtelijk bij Frankrijk werd ingelijfd, was Duinkerke geheel en al en uitsluitend nederlandsch, vlaamsch, en werd er door de burgerij geen woord fransch gesproken. Thans is dit langzamerhand zoo zeer veranderd, dat Duinkerke, ja, nog een nederlandsche stad genoemd kan worden, maar dat toch de fransche taal er meer gesproken wordt dan de nederlandsche. Nederlandsch, vlaamsch, vormt er nog wel de eigenlijke volkstaal, dat is, het ingeborene volk uit den kleinen burger- en arbeidersstand spreekt er nog vlaamsch, maar overigens is te Duinkerke alles reeds fransch geworden.

Het vlaamsch van Duinkerke onderscheidt zich door de volgende bijzonderheden. De scherp lange *e* wordt er in veel woorden als de zoogenoemde zware vlaamsche *e* uitgesproken; zoo zeit men er *mannère*, *manhère* (fransche *è* van *père*) voor *mijn heer*, *kèren* voor *keeren*, *wère* voor *weer*, *weder*, enz. De verkleinwoorden vormt men er afwisselend met *tsje*, b. v. *mannetsje*, *wuvetsje*, en met *kie*, *mannekie*, *wuvekie* (zie bl. 393 II). De *sch* spreekt men te Duinkerke op de oude, rechte, tevens friesche wijze, als *sk* uit, b. v. *an skoone vrauwe*, een schoone vrouw, *verskieten*, verschieten, enz. Deze duinkerksche uitspraak, die ook te Brugge en te Kortrijk en hier en daar elders in West-Vlaanderen in gebruik is, verschilt zoo veel als maar kan van de uitspraak der *sch*, op hoogduitsche wijze, ongeveer als *sj*, die in andere plaatsen van Fransch-Vlaanderen in gebruik is. In plaats van het vrouwelijke persoonlijke voornaamwoord *zij*, elders in West- en Fransch-Vlaanderen, volgens den regel, als *zi* luidende, zeit men te Duinkerke *zóe*. De Duinkerkers maken nog meer dan andere Fransch-Vlamingen gebruik van fransche basterdwoorden; ze spreken b. v. van *den eskajère montèren*, het fransche *monter l'escalier*, in plaats van den trap opgaan, den trap beklimmen, naar boven gaan. Een eigenaardigheid waaraan andere Fransch-Vlamingen den Duinkerker herkennen, is het veelvuldige gebruik in de spreektaal van de uitdrukking *inne woar?* is het niet waar? Zoo herkennen de echte Franschen de fransch sprekende Brusselaars en andere Zuid-Nederlanders aan hun *savez vous?* een woordelijke vertaling van de uitdrukking *weet je?* en die door hen onophoudelijk achter eenigen volzin wordt gevoegd. Zoo ook worden in Friesland de Harlingers herkend door de

Leeuwarders aan hun *war?* dat een verkorting is van *is het niet waar?* En omgekeerd worden er de Leeuwarders herkend aan hun tusschenwerpsel *hee*, even als in Brabant de Helmonders aan hun *wonnie*. Zie vs. 30 bl. 298 I.

De duinkerksche uitspraak van het nederlandsch, de duinkerksche tongval, strekt zich ook uit, in meerdere of mindere mate, over de omliggende dorpen Koudekerke (fr. *Coudekerque*), Groot- en Klein-Sinte (fr. *Grande-* en *Petite Synthe*), Mardijk (fr. *Mardique*), enz. Te Koudekerke (gedeeltelijk) en te Groot-Sinte en te Mardijk wordt meer fransch dan vlaamsch gesproken, maar te Klein-Sinte integendeel meer vlaamsch dan fransch.

184.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN DEN TONGVAL VAN DE STAD DUINKERKE.

Medegedeeld door den heer LODEWIJK VAN HAECKE, kapelaan van den heiligen bloede, te Brugge.

September 1873.

(In nederlandsche spelling.)

11. Der wos 'n kèèr è' man, en 'n ad twè zeuns.

12. En den joen$_g$sten wos mar è' gaai, van i zee an ziin vader: vader! gee' mi te fèète ol miin geld, dat ik ga gan vojazjeeren. De vader gaf an ziin twè zeuns elk 't sine.

13. En den joen$_g$sten stak-et up, èle verre, en i depanseerde ol ziin geld met prullen uut te steken.

14. En os-en aarme wos lek djob, die kwamp er nog 'n grôte famine in die paji, en i wist nie wa' gedan van oen$_g$er.

15. En ni mèèr wetende van wat oet pilen maken, i stak-em karton bi 'è boer, die em stak bi ziin zwiins.

16. En at-i gemeugd, i at uut-'en zwinebak ziin mage èvuld.

17. I peesde tan in ziin egen: -oe vele werkmensjen in vader's uus, die eten da'-se zwèèten, en ik vergan van oen$_g$er!

18. Mar weet-je wot? Ik kère wère nor vader en 'k gan em zeggen: vader! 'k en-en folie èdan egen God en egen joen.

19. 'K-en verdiene nie mèèr van jòen zeune te ziin. La' mi jòen knecht ziin!

20. En-en dee'-t-a'. En die goen bloet van ziin vader at-er kompasjie mee; en i ombrasseerde em.

21, 22. En i zee: aald 'em te fèète è' nieuwen tenu,

23. en wi gan 't kermeskalf in de pot steken!

24. Van aprè-tòe, miin zeune wos dôd en è leeft; è wos verloren en-en is èvonnen.

25—28. En os den òedste zeune da' rook, è wos èpikeerd,

29, 30. en è zee: dat is nu wel èle vri van vader, van zuk voor 'ne beslag te maken, om dat miin broere wère keert, die-'t al op èmakt et met den bonsjoer te spelen, tandiis da'-'k-ik, die èle dagen miin liif in twè werken, nooi nie en aarm keuntje kreeg om op 't eten mè'-men kompanjons!

31. Mar de vader zee darop: ort, jòen$_g$en! ik en gi weunen altiid te gare; en w' eten uut een en de zelve pot.

32. Mar nu most-er wat parteklier of, omda' freere dôd wòs en è leeft, omdat-en in de dolarsbende liep, en dat-en nu nog è' kè' en treflik man ga'-siin.

AANTEEKENINGEN.

De klanken hebben de zelfde waarde als op bl. 371 II is medegedeeld; de *è* en de *ô* klinken als in 't fransch.

11. *'N kèèr*, een keer, eens; zie vs. 11 bl. 316 II.

12. *Gaai*, eigenlijk de naam van een vogel (*Garrulus glandarius*), komt hier in de beteekenis van *deugniet* voor. Zie vs. 12 bl. 358 II op *veugel*. In West-Vlaanderen heeft *gaai* ook de beteekenis van een *dom*, *zot*, *dwaas mensch*, maar als bijvoegelijk naamwoord gebruikt, beduidt het er ook *vlug*, *aardig*, enz.

Van, want, door afslijting der *t* en door de west- en franschvlaamsche uitspraak der beginletter *w* als *v;* zie vs. 26 bl. 373 II.

Te fèète, *te feite* of *te faite*, heeft overal in West- en Fransch-Vlaanderen de beteekenis van *terstond*, *aanstonds*, enz.

Ik ga gan, *ik ga gaan*, ik zal gaan.

Vojazjeeren, reizen; zie vs. 13 bl. 380 II op *vojazjeeren*.

13. *Èle*, *hèle*, heel.

Depanseerde, verteerde, basterdwoord van 't fransche *dépenser*, in Noord-Nederland niet of slechts zelden in gebruik.

Prullen uut steken, is een duinkerksche uitdrukking voor *zwieren, pierewaaien*. Zie vs. 12 bl. 359 II op *jas-up*.

14. *Os-en*, als hij.

Lek, lik, lijk, gelijk, als; zie vs. 19 bl. 333 II.

Djob, Job; de Vlamingen spreken dikwijls de *j*, als deze letter de eerste van eenig woord is, als *dj* uit. Zie vs. 14 bl. 380 II op *Tjop*.

Famine, hongersnood, basterdwoord van het fransche *famine*, in Noord-Nederland niet in gebruik. Zie vs. 14 bl. 398 II op *kontreie*.

Paji, land; zie vs. 13 bl. 227 II op *peeji*.

Wa' gedan, wat gedaan, wat te doen.

15. *Van wat òet pilen maken, van wat* (welk) *hout pijlen maken*; zie vs. 14 bl. 329 II.

I stak em karton, woordelijk: *hij stak zich karton*, een fransch-vlaamsche uitdrukking voor: *hij werd boereknecht. Karton* is eigenlijk paardeknecht, een boereknecht aan wien de zorg voor de paarden is opgedragen, ook wel *voerman*, en in deze beduidenis ook in West-Vlaanderen in gebruik. Zie vs. 15 bl. 304 II op *dè goenk*.

16. *At-i*, en *i at*, had hij, en hij had.

17. *Peesde, peisde, peinsde*, dacht; zie vs. 17 bl. 304 II op *paze*.

18. *Folie*, dwaasheid, zonde, basterdwoord van 't fransche *folie*, in Noord-Nederland niet in gebruik. Zie vs. 14 bl. 398 II op *kontreie*.

Èdan, gedaan; zie bl. 378 II.

Egen, tegen, soms ook *ege* en *eeg*, is aan de tongvallen van Fransch-Vlaanderen, niet aan die van West-Vlaanderen eigen. 'T is zeer goed oud-nederlandsch.

19. *'K en verdiene nie, ik en verdien niet*, ik verdien niet; zie vs. 25 bl. 147 II.

20. *En-en dee'-t-a'*, en hij deed dat.

Goen bloet, goede bloed, goede man. Zie vs. 12 bl. 372 II op *djōōle*.

Kompasjie, medelijden; zie vs. 20 bl. 198 II.

Ombrasseerde, omhelsde, basterdwoord van 't fransche *embrasser*, in Noord-Nederland niet in gebruik. Zie vs. 14 bl. 398 II op *kontreie*.

24. *Tenu*, kleeding, pak kleeren, basterdwoord van 't fransche *tenu*, komt ook wel in de noordnederlandsche spreektaal voor.

Aprè-tòe, basterdwoord van 't fransche *après-tout*. Zie vs. 14 bl. 398 II op *kontreie*.

25—28. *Èpikeerd, gepikeerd*, beleedigd; basterdwoord van 't fransche *piquer*, in Noord-Nederland, vooral in 't zoogenoemde moderne hollandsch ook veel in gebruik.

29—30. *Vri*, vrij, hier in de beteekenis van mooi, schoon, *ironice* gebruikt.

Beslag, in Noord-Nederland *omslag*.

Bonsjoere, zie vs. 13 bl. 304 I op *bonsjoere*.

Tandiis, terwijl, basterdwoord van 't fransche *tandis*, in Noord-Nederland nooit in gebruik. Zie vs. 14 bl. 398 II op *kontreie*.

Da'-'k-ik, *dat ik ik*, dat ik; zie vs. 17 bl. 218 II.

Keuntje, konijntje. *Keun* is een oorspronkelijk en zeer goed nederlandsch woord, dat overal in West- en Fransch-Vlaanderen in gebruik is, in plaats van het geijkt nederlandsche *konijn*, dat als *konijn*, *koniin*, *kanijn*, *karnijn*, *k'rnijn*, enz. ook in geheel Noord-Nederland in de volksspreektaal voorkomt. Dit *konijn* is eigenlijk een latijnsch basterdwoord. Het is zonderling dat men in Noord-Nederland voor dit inlandsche dier, dat toch waarlijk ook niet een zeldzaam dier is, geen oorspronkelijk woord heeft. Het vlaamsche *keun* behoorde dus in geheel Nederland de plaats van het basterdwoord *konijn* in te nemen. Het schijnt dat er rondom Duinkerke veel konijnen zijn, althans de Duinkerkers worden door andere Vlamingen spottenderwijze *Keuneters van Duunkerke* genoemd. — Als men in Vlaanderen zeit »*nog geen keuntje*" gekregen te hebben, wil men daar mee te kennen geven, ook nog het allergeringste niet te hebben ontvangen.

Lompanjons, vrienden, makkers, basterdwoord van 't fransche *compagnon*. Zie vs. 29 bl. 256 II op *kompanie*..

31. *Te gare*, te gader, te zamen. Zie vs. 25—32 bl. 362 II op *te gorre*.

32. *Parteklier*, bijzonder, bijzonders, basterdwoord van 't fransche *particulier*; komt ook in Noord-Nederland voor.

Freere, broeder; zie vs. 27 bl. 399 II op *freere*.

Dolarsbende, *dolaarsbende*; *dolen* is *dwalen*, een *dolaar*, (*dolaard*, *doolder*) is dus iemand die dwaalt. *In dolaarsbende zijn* of *loopen* of *geraken*, enz. wordt in geheel West- en Fransch-Vlaanderen gebruikt in de beteekenis van *een slecht leven leiden*, *naar zijn verderf loopen*, *op den dwaalweg zijn*, enz.

E kè', een keer, eens; zie vs. 11 bl. 402 II.

Treflik, treflijk; dit is een zeer goed nederlandsch, maar in Noord-Nederland verouderd woord, voor *voortreffelijk*, *uitmuntend*.

Ga'-siin, *gaat zijn*, worden zal, een uitdrukking, die met zoo vele anderen, aan den invloed van de fransche taal op de vlaamsche tongvallen haar oorsprong te danken heeft.

In het overige, het westelijkste gedeelte van Fransch-Vlaanderen verliest de nederlandsche taal hoe langer hoe meer van haar grondgebied en moet jaarlijks, langzamerhand, meer en meer voor het

fransch terug wijken. Zoo is de spreektaal van de bewoners der stad Grevelingen (fr. *Gravelines*) en van het dorp St. Joris (fr. *St. George*), in de vorige eeuw nog nederlandsch, thans reeds volkomen fransch geworden. In het stadje Broekburg of Boerburg (fr. *Bourbourg*) en in de dorpen Loon en Kraaiwijk (fr. *Craywick*) spreekt men, ja, nog vlaamsch, maar het fransch heeft er de overhand. Andersom is het in de dorpen Loberg en Kapellebroek, waar men ook fransch, maar meest vlaamsch spreekt. Maar de dorpen Dringham, Eringhem, Bollezeele, Merkeghem, Volkerinkhove, Brokzeele, Wulverdingen en Lederzeele zijn nog uitsluitend vlaamsch.

In oude tijden, in de middeleeuwen en vroeger, maar gedeeltelijk ook nog in de 17de en in de 18de eeuw, strekte het gebied van de nederlandsche taal zich nog veel verder in Frankrijk uit. Nog in de zestiende en zeventiende eeuw sprak men nederlandsch (vlaamsch) tot aan de poorten der stad Kales (fr. *Calais*). De dorpen Mark, Oostkerke, Noordkerke, Zuidkerke, Offekerke, Gempe, Nieuwkerke, enz. tusschen Grevelingen en Kales gelegen, waren toen nog geheel nederlandsche plaatsen. Ja, zelfs in deze eeuw, in 1845, sprak men nog vlaamsch te Oie, te St. Folkijn (fr. *St. Folquin*), Oudekerke (fr. *Vieille-Eglise*), Anderwijk, Polinkhove, Baienghem, St. Omaars-Kapel, enz. Thans is ook dáar reeds alles fransch. Maar in de middeleeuwen was geheel Artesie (fr. *Artois*), en een groot deel van Picardie, tot aan de steden Amiens en Abbeville, althans gedeeltelijk nederlandsch. Later, en in de zeventiende eeuw nog, strekte het nederlandsche taalgebied zich slechts tot aan de andere zijde van de stad Boulogne uit. Toen vormde een lijn van de stad St. Omaars op Boulogne getrokken de scheidingslijn van het nederlandsch en het fransch. Benoorden die lijn sprak alles nederlandsch. Nederlandsch was dus toen de eenigste en de eigenlijke volkstaal van de óude graafschappen van Guines en van Boulogne en van de zoogenoemde Baluagie van St. Omaars. Maar thans is er in deze oud nederlandsche landstreek van de nederlandsche taal niets anders overgebleven dan de nederlandsche namen der dorpen. De plaatsnamen Trelinghem, Kluis (fr. *Cluse*), Herbinghem, Kolenberg (fr. *Colembergue*), Spanghem, Wiere, Beuvreghem, Berlinghem, Anderzeele, Aringzeele, Boningen, Peuplingen, Frelinghem, Steenbeek (fr. *Estienbecq*), Balinghem, enz. enz., met nog honderden anderen (want echt fransche plaatsnamen komen in dit deel van

Frankrijk bijna niet voor), bewijzen ten duidelijkste dat ze door Vlamingen zijn gesticht, dat er Vlamingen hebben gewoond. Maar ook nog verre bezuiden die lijn komen er nederlandsche plaatsnamen in menigte voor; b. v. Waterdal, Ledinghem, Bruinenberg (fr. *Brunembergue*), Lottighem, Boelenberg (fr. *Boulembergue*), Turbinghem, enz. [1])

Ofschoon tegenwoordig de nederlandsche volkstaal uit Picardie geheel verdwenen is, in enkele dorpen van Artesie (*Artois*) leeft ze werkelijk nog heden ten dage. In de hedendaagsche Afdeeling van de Hoofden of Afdeeling van het Nauw van Kales (*Département du Pas de Calais*), en wel in den omtrek van de stad St. Omaars, ja tot vlak aan de poorten dier stad is het vlaamsch nog als volkstaal in gebruik in de dorpen Ruminghem, Hoogbrugge (fr. *Hautpont*), Lijsel en Clairmarais. Maar ook hier heeft het fransch reeds de overhand op het nederlandsch verkregen en ongetwijfeld zal ook hier de aloude nederlandsche volkstaal eerlang voor het fransch moeten wijken.

In de stad St. Omaars zelve wordt tegenwoordig geen nederlandsch meer gesproken, ofschoon het er vroeger de eenige volkstaal uit maakte. Een zeer belangrijk werk voor de kennis van dezen alouden nederlandschen tongval, en voor de verspreiding er van over dat gedeelte van Picardie, waar in St. Omaars ligt, is L'ancien idiome audomarois, van M. COURTOIS, St. Omaars, 1856.

Ook in het overige gedeelte van Fransch-Vlaanderen, in het arrondissement Rijssel van de Afdeeling van het Noorden (*Département du Nord*), in de omstreken der stad Rijssel (fr. *Lille*) dus, tot aan de steden Kamerijk (fr. *Cambrai*), Douai en Valencijn (fr. *Valenciennes*) toe, was oudtijds en nog in de vorige eeuw, de volkstaal, althans gedeeltelijk en vooral ten platten lande, nederlandsch. Nog in de vorige eeuw, tot aan de fransche omwenteling, werden er wel in het nederlandsch (vlaamsch) geschreven boeken (volksboeken, gebedeboeken, enz.) te Rijssel gedrukt en uitgegeven. Tot het jaar 1790 werd er nog te Rijssel in de kerken somtijds in het nederlandsch (vlaamsch) voor het volk gepreekt. Uit den omtrek van de stad Rijssel is het nederlandsch als volkstaal eerst in deze eeuw verdwenen. In de steden Tourcoing en Roubaix echter, en in het dorp Leinzeele (fr. *Linselles*), allen benoorden Rijssel, meer naar de zuidnederlandsche grenzen gelegen, is de vlaam-

---

[1]) Zie aangaande het voorkomen van nederduitsche plaatsnamen in Frankrijk het belangrijke werk van ISAAC TAYLOR, Words and Places, London en Cambridge, 1865.

sche volkstaal, zoo ze er al niet meer of slechts uiterst zeldzaam gesproken wordt, toch nog zeer bekend en wordt er door velen verstaan. Zelfs nog verder op in Frankrijk, onder anderen te Valencijn, schijnt het vlaamsch nog door velen verstaan en gesproken te worden. In 't jaar 1865 vroeg ik, om eens een proef te nemen, te Valencijn op straat aan een bejaarden werkman, in het vlaamsch, naar den weg. En waarlijk, de man verstond mij niet slechts, maar hij antwoordde mij ook in 't vlaamsch, ofschoon dit hem toch moeielijk scheen te vallen. Ik merkte hem toen op dat hij waarschijnlijk niet te Valencijn te huis behoorde; maar hij antwoordde: *joa-'k, 'k ziine-'k-ik van ier!* *(ja ik, ik zijn ik ik van hier*, ja, ik ben van hier). Of deze oude echter misschien, wat 't vlaamsch spreken betreft, een uitzondering op den regel maakte, dan of door alle menschen te Valencijn, van zijn leeftijd en zijn stand, nog vlaamsch verstaan en gesproken wordt, kan ik niet uitmaken.

XXXV. AANHANGSEL.

Overal waar kleingeestige sectehaat en volkshaat of dom vooroordeel de menschen er toe bracht om andersdenkenden of lieden van een anderen volksstam of van andere neigingen te vervolgen en te onderdrukken, of waar slechte menschen, bedriegers, schurken, afzetters, dieven en roovers samen kwamen en samen spraken, was de noodzakelijkheid of de wenschelijkheid voor deze lieden geboren om onderling een bijzondere taal te spreken, die door de vervolgers of door eerlijke lieden niet verstaan werd. Door deze oorzaken zijn er dan ook werkelijk zulke bijzondere talen ontstaan. Het zijn eigenlijk brabbeltalen, door een of meer personen uitgedacht en in omloop gebracht. Men kan ze verdeelen in brabbeltalen, die de gewone landstaal van eenige landstreek tot grondslag hebben, maar waarin de woorden, allen of gedeeltelijk, door aanhangsels of door lasschen zijn verknoeid en onkenbaar gemaakt; en in zulke brabbeltalen, die uit verschillende vreemde woorden bestaan (vooral naamwoorden en werkwoorden), die ten deele uit allerlei vreemde talen zijn ontleend, ten deele ook slechts gesmeed of uitgedacht zijn. Tot de eerstgenoemde soort behooren de eigenlijke brabbeltalen; de talen van de tweede soort dragen den naam van roodwaalsch.

De eigenlijke brabbeltalen worden tegenwoordig nog slechts door kinderen, vooral door de schooljeugd gesproken. In vroegere tijden mogen ze ook wel hier en daar door volwassenen, leden van 't een of ander geheim verbond of iets van dien aard, zijn gesproken geworden, thans is dit, voor zoo verre ik weet, niet meer het geval. Het getal van deze brabbeltalen is oneindig, en kan, uit den aard der zaak, elk oogenblik door iedereen vermeerderd worden. Ze zijn over geheel Duitschland en alle Nederlanden verspreid, en komen ongetwijfeld ook in andere landen voor.

Een paar voorbeelden van zulke brabbeltalen, zulke hedendaagsche kindertalen, wil ik hier mededeelen, om daarmede van dit minder belangrijke onderwerp af te stappen.

De schooljeugd te Leeuwarden kent twee onderscheidene van die brabbeltalen. De eene daar van is eenvoudig genoeg, en bestaat slechts hierin, dat achter ieder eenlettergrepig woord en achter die lettergrepen van meerlettergrepige woorden, waarop de klemtoon valt, het woordje *mer* (met toonlooze *e*, dus *m'r*), wordt gevoegd, terwijl daarenboven de sluitletter van een woord of lettergreep, onmiddelijk voorafgaande aan den aangehangenen staart, door den invloed van de *m*, de eerste letter van dien staart, volgens de wetten der welluidendheid veranderd wordt of geheel wegvalt.

Kammer joumer mijmer somer wemmer femmerstamer? vraagt men b. v. in plaats van *Kanmer joumer mijmer somer welmer fermerstaanmer*, dat is: *kan jou mij so wel ferstaan*, leeuwarder tongval voor: kunt gij mij zoo wel verstaan? *Wammernee, mer gamer jimmer namer humer*, in plaats van: *wanmerneermer gaanmer jimmer narmer huusmer*, dat is: *wanneer gane jimme nar huus*, wanneer gaat gijlieden naar huis?

De andere leeuwarder brabbeltaal wordt gevormd door de woorden te spellen, en daarbij aan de medeklinkers hun gewone namen te laten behouden, maar aan de klinkers de volgende namen te geven: *papertje* voor *a*, *pepertje* voor *e*, *pipertje* voor *i*, *popertje* voor *o*, *pupertje* voor *u*, *pijpertje* voor *ij*. Wil men in deze leeuwarder brabbeltaal b. v. zeggen: gij gaat naar huis, dan spreekt men als volgt: *dee-popertje-pupertje gee-papertje-papertje-es-tee en-papertje-er ha-pupertje-pupertje-es*, dat is: *dou gaast nar huus* of in 't nederlandsch: *gee-pijpertje gee-papertje-papertje-tee en-papertje-papertje-er ha-pupertje-pipertje-es* gij gaat naar huis. Deze taal is zeer omslachtig, maar voor lieden die niet kunnen lezen, volkomen onverstaanbaar.

Te Küstrin in de Neumark (pruissische provincie Brandenburg) bestaat een brabbeltaal die ook gevormd wordt door de woorden te spellen, maar waar bij juist de klinkers hun namen behouden en de medeklinkers veranderd worden; namelijk door ze te verdubbelen en er een *o* tusschen te voegen; *p* b. v. wordt *pop*, *m* wordt *mom*, *r ror*, enz. De zin *ich gehe nach hause* luidt dus in deze brabbeltaal: *i-coc-hoh gog-e-hoh-e non-a-coc-hoh hoh-au-sos-e*.

Met de eerst genoemde leeuwarder brabbeltaal komt overeen een brabbeltaal die in Duitschland zeer verspreid is, en die gevormd wordt door achter den eersten klinker eener lettergreep de lettergreep *mser* te plaatsen en de overige letters van dat woord te laten vallen; in die taal wordt *ich* dus *imser*, *du* wordt *dumser*, *karl* wordt *kamser*, *hamburg* wordt *hamserbumser*, enz.

Een andere soort van brabbeltaal nadert meer tot het eigenlijke

roodwaalsch en bestaat hierin dat men de gewone landstaal tot grondslag behoudt, maar voor sommige woorden, gewoonlijk de naamwoorden, zelf gesmede woorden in de plaats zet. Deze soort van brabbeltaal is overal zeer verspreid en laat zoo veel verscheidenheden toe als er menschen zijn die nieuwe woorden willen uitdenken. Zelfs op het kleine eiland Wangeroog (Oldenburg) hebben de lieden, nevens hun eigenen, zeer bijzonderen tongval van het friesch, nog zulk een soort van brabbeltaal, die er tegenwoordig ook nog slechts bij de jeugd in gebruik is. Daar zeit men b. v. *Lein mi dîn kniriknarri, wi wult hurifuri; mi is ong far spridimidi*, in plaats van: *lein mi dîn hofork, wi wult ho fêr; mi is ong far rîn*, zoo als de woorden: leen mij uw hooivork, wij willen hooi voeren (hooi binnenhalen); ik ben bang (mij is bang) voor regen, in den gewonen wangerooger frieschen tongval luiden.

Belangrijker dan deze eigenlijke brabbeltalen, zijn die talen, die uit een mengelmoes van woorden uit allerlei vreemde talen, zoowel als uit zelf gesmede woorden bestaan, en waarvan de eene of andere landstaal den grondslag vormt. Ik noem die talen in 't algemeen roodwaalsch, overeenkomende met het hoogduitsche *rothwälsch*, het fransche *argot*. Omdat deze roodwaalsche talen dikwijls door dieven, afzetters en allerlei schurken gesproken worden, noemt men ze ook wel: *dievetaal*, *gauwdievetaal*, *afzetterstaal*, *landlooperstaal*, in Zuid-Nederland ook *gielerstaal* en *haaltaal*, in Duitschland *gaunersprache*, *diebessprache*, *spitzbubensprache*; andere namen zijn *kramerlatijn*, omdat veel marskramers er ook zulk een roodwaalsch op nahouden, *teutsch*, *bargoensch* (waarover later meer) en *koeterwaalsch* in 't nederlandsch; *fenische*, *jenische*, *kochemer sprache*, in Duitschland, of ook *schurersprache*, *kaloschensprache*, *kauderwälsch*. De benaming *koeterwaalsch* of *kauderwälsch* komt oorspronkelijk toe aan het joodsch, het jode-hebreeuwsch, het zoogenoemde *loschaun ha kaudisch* der hedendaagsche Joden in Europa.

Het meest verspreide en meest bekende roodwaalsch is de duitsche jodetaal. De Joden namelijk in geheel Duitschland, Oostenrijk, Zwitserland, de Nederlanden en ten deele althans ook in de daaraan grenzende romaansche en vooral slavische landen, ook in Skandinavie, spreken onder elkander een roodwaalsch, waarvan hoogduitsch, vooral de hoogduitsche tongval van de stad Frankfort a/M. den grondslag vormt, maar waarvan de naam- en werkwoorden uit andere talen zijn ontleend, hoofdzakelijk uit het hebreeuwsch. Nevens deze duitsche jodetaal die vroeger door alle

duitsche Joden in hun onderlinge gesprekken werd gebruikt, maar die thans door de aanzienlijke Joden wordt verwaarloosd, bestaat er nog een roodwaalsch dat aan het eigenlijke jodeduitsch na verwant is, een echte *dievetaal* of *gaunersprache* die door helers en stelers zoowel onder de Christenen als onder de Joden wordt gebruikt. Behalve uit een groote menigte hebreeuwsche woorden, die uit het *loschaun ha kaudisch* of uit het jode-hebreeuwsch zijn overgenomen, bestaat dit roodwaalsch nog uit oud-hoogduitsche woorden (elders reeds geheel vergeten), uit woorden uit allerlei hoog- en nederduitsche, ook hollandsche en vlaamsche tongvallen, uit woorden uit de zigeunertaal; uit poolsche, boheemsche en andere slavische, ja zelfs uit fransche en latijnsche woorden. Daarenboven komen er nog zeer veel woorden in voor, die, werkelijk volgens taalkundige regelen, uit andere woorden zijn afgeleid of ook van niets kunnen worden afgeleid en geen zin hebben, maar eenvoudig bedacht en gesmeed zijn. Over deze duitsche dievetaal zie men W. FRENZEL, Die Gaunersprache, voorkomende in MAX MOLTKE'S Deutscher Sprachwart, dl. VI 1871. Daar vindt men ook de verdere litteratuur over dit onderwerp vermeld.

Zeer na verwant aan deze duitsche dievetaal, is een soort van roodwaalsch, dat in sommige plaatsen van Neder-Rijnland en van Zuid-Nederland wordt gesproken. Een *dieve*taal is dit roodwaalsch echter in 't geheel niet. Het zijn grootendeels kleine kooplieden, marskramers vooral, die dit roodwaalsch spreken. Het vervalt in twee hoofdafdeelingen, het limburgsche en het vlaamsche roodwaalsch.

a. Het limburgsche roodwaalsch.

Het limburgsche roodwaalsch wordt niet slechts in sommige plaatsen van Limburg, zoowel van noord- als van zuidnederlandsch Limburg gesproken, maar strekt zich ook over een paar plaatsen van de aangrenzende landstreken uit, namelijk over Breiel in Neder-Rijnland en Budel in Noord-Brabant. Ik verdeel dit limburgsche roodwaalsch weer in twee tongvallen, in limburgsch roodwaalsch namelijk van beoosten de Maas en van bewesten de Maas.

Het limburgsche roodwaalsch van beoosten de Maas wordt gesproken te Breiel, te Nieuwenhagen en te Groenstraat. Breiel of Breyel is een groot en aanzienlijk dorp of vlek in Neder-Rijnland aan de limburgsche grenzen, nabij het stadje Koudenkerken (Kaldenkirchen) en niet verre van Venlo gelegen. Voor vijftig jaren en vroeger werd Breiel bijna uitsluitend door kooplieden bewoond. Thans

is de zijdeweverij er een tweede tak van bestaan geworden. De breielsche kooplieden zijn gedeeltelijk marskramers, gedeeltelijk ook zijn het gevestigde handelaren, die hun winkels en stapelplaatsen en kantoren te Breiel hebben. Maar van ouds zijn het allen marskramers, pakdragers, reizende kooplui geweest, die zelven hun waren wijd en zijd in de wereld uitventten. — Nieuwenhagen en Groenstraat zijn een paar kleine dorpen in zuidelijk Limburg, noordnederlandsch gedeelte. Nieuwenhagen ligt nabij het vlek Heerlen, Groenstraat in de gemeente Ubach over Worms; beide plaatsen zijn nagenoeg uitsluitend door kooplieden bewoond, die allen marskramers zijn. Deze breielsche, nieuwenhaagsche en groenstraatsche kooplieden en marskramers spreken onder elkander een bijzondere vorm van roodwaalsch, dat door andere menschen meestal *kramerlatijn* wordt genoemd, maar dat zij zelven *henese flik*, dat is: schoone of goede taal noemen. Breiel is de hoofdzetel van deze taal.

Dit oostermaassche roodwaalsch of breielsche kramerlatijn heeft tot eigenlijken grondslag den gewonen, half nederrijnschen, half limburgschen tongval van de landstreek waarin Breiel, Nieuwenhagen en Groenstraat liggen. De kleine rededeelen van dit roodwaalsch zijn namelijk allen goed nederduitsch, volgens den landstongval; maar de zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden, de werkwoorden zoowel als de bijwoorden en de voornaamwoorden zijn nagenoeg allen vreemd, onduitsch. Eenigen van deze woorden zijn uit het jodehebreeuwsch (*loschaun ha kaudisch*), uit het latijn, uit het fransch, uit het oud-duitsch enz. afkomstig, en meestal zeer verbasterd en verknoeid, zoodat ze kwalijk nog te herkennen zijn. Anderen zijn van eigen maaksel en van het nederduitsch op eigenaardige wijze afgeleid, namelijk afgeleid van de werking of van eenig verschijnsel uitgaande van het voorwerp dat genoemd wordt; ze zijn door bijvoeging van eenigen uitgang of staart, soms ook door verandering van klinker gevormd. Zoo is *kachel* b.v., in het oostermaassche roodwaalsch *fonkert*, dat van *fonk*, vonk, is afgeleid; *buskruit* is *knappert* van *knappen; mantel* is *windvang*, enz. Woorden, op deze wijze gesmeed, komen ook veelvuldig voor in de hoogduitsche *gaunersprache* en in het westermaassche en vooral in het vlaamsche roodwaalsch nog menigvuldiger.

De volgende woorden die in het oostermaassche roodwaalsch van Breiel voorkomen, ben ik verschuldigd aan de welwillende mededeeling van den heer E. Slanghen, letterkundige, burgemeester van Hoensbroek.

Benk, man, van het hebreeuwsche *ben*, zoon. Dit *ben* wordt in

de duitsche jodetaal[1] ook wel voor *man* gebruikt; *knaap* is in die taal *benchen.*

Blag, eveneens man; letterkeer van het oud duitsche *balg*, het friesche *bealch*, lichaam, lijf? Of het zelfde woord als *blaag*? Zie 13 bl. 229 I.

Thoeren (*thuren*), vrouw. *Wuiles*, knaap. *Flitsj*, meisje. *Knökelsblag*, knecht. *Knökelsthoeren*, dienstmeid. *Limblag*, vrijer en *Limthoeren*, vrijster; deze beide woorden zijn gesmeed van *limen* = vrijen, en beteekenen letterlijk *vrijman* en *vrijvrouw*.

Hock, crediet.

Keut, bier; oudtijds droeg een bijzonder soort van bier, dat vooral ook in Limburg gebrouwen werd, algemeen den naam van *kute*, *kuut*, *kuet*, *kuyt*, *koyt*, *keut*. Van daar ook de geslachtsnaam *kuytenbrouwer*.

Plinten, lompen. *Kladder*, zeep. *Drek*, potasch. *Jokep*, teer. *Schömmel*, krijt. *Knappert*, buskruit; zie bl. 412 II. De rivier de Rijn heet: *den henese* (schoone of goede) *poy*; de rivier de Maas: *den locke* (leelijke of slechte) *poy*.

Zippken, ja. In het westermaassche roodwaalsch (te Budel) is *zeup* = ja, en in het vlaamsche roodwaalsch (te Zeele) is ja = *sine* en *siwus*.

---

[1] Met de duitsche jodetaal bedoel ik hier en vervolgens de half hebreeuwsche of liever half joodsche, hoogduitsche dievetaal, de echte *gaunersprache*, de zoogenoemde *chochemer loschen* of *cocheme waldiwerei*, ook *jenische sprache* genoemd. Ik hoop niet dat iemand mij verdenken zal het joodsche volk een onverdienden smet of blaam te willen aanwrijven omdat ik deze *gaunersprache* of dievetaal de duitsche jodetaal of het jodeduitsch noem. Neen, want zoo er een smet of een blaam is in dezen, dan komt die neer op het hoofd der christenvolken van Europa en niet op dat der Joden. Want deze joodsch-duitsche taal dankt haar bestaan aan de heillooze en schandelijke jodevervolgingen, die in vroeger eeuwen in Duitschland en in bijna alle andere landen van Europa zijn begaan. Toen ter tijde waren de arme vervolgde Joden wel genoodzaakt onder elkander een taal te spreken, die zij zelven wel, maar hun vervolgers, die wreede bloedhonden onder onze voorouders, niet verstonden. Maar ook nadat deze vervolgingen ophielden, bleven de Joden onderling dit jodeduitsch spreken. Aan vele Joden toch, die als woekeraars, bedriegers, tuischers, helers, enz. hun levensonderhoud vonden en die dikwijls gedwongen waren dat onderhoud op die wijze te zoeken, omdat het hun door de Christenen verboden was eenig eerlijk handwerk of bedrijf uit te oefenen, kwam die voor anderen onverstaanbare taal zeer te stade. Maar niet alleen Joden, ook Christenen niet minder, die als dieven, roovers, schurken, afzetters, bedelaars, oplichters, landloopers, valsche spelers en boerevangers den kost wonnen, maakten eerlang van deze joodsch-duitsche taal, die ze dan nog met vele vreemde, ten deele ook door hen zelven gesmede woorden verrijkten, gretig gebruik.

Nobis, neen. In het westermaassche roodwaalsch (te Budel) is *nobis* zoowel neen, als niet, niets en niemand, en in het vlaamsche roodwaalsch (te Zeele) is *noppe* = neen, niets en niemand.

De telwoorden zijn *een*, 1; *parts*, 2; *troms*, 3; *nothringskes*, 4; *holfkrütskes* (halfkruisjes), 5; *spörkes*, 6; *spörkes on een*, 7; *spörkes on parts*, 8; *spörkes on troms*, 9; *krütskes* (kruisjes), 10; *krütskes on een*, 11; *krütskes on parts*, 12; *krütskes on spörkes on een*, 17; *krütskes on spörkes on troms*, 19, enz.; *oer* (*uhr*), 100; *krütskes oer*, 1000.

De persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden worden, even als de telwoorden, op zeer oorspronkelijke wijze uitgedrukt. Zoo is *minotes* = ik, en *zinotes* = gij, beiden in alle naamvallen. Voor *hij* en *zij* bestaat geen woord; men drukt den derden persoon van 't persoonlijke voornaamwoord uit door *dem blag*, als men van een man spreekt, door *den thoeren* als van een vrouw, *dem wuiles* als van een knaap, *den flitsj* als van een meisje gesproken wordt. B. v. *minotes plart*, ik drink; *zinotes plart*, gij drinkt; *dem blag plart*, hij drinkt; *den thoeren plart*, zij drinkt; *minotes plaren*, wij drinken; *eur plart*, gijlieden drinkt; *seu plaren*, zij (in 't algemeen) drinken; *die blagen plaren*, zij (mannen) drinken; *die thürsj* (of *thüren*) *plaren*, zij (vrouwen) drinken. Ik dronk is *minotes plaret*, enz.

Wat hät dem blag zinotes geflikt? Wat heeft de man u gezeid? *Geflikt* van *flikken* = spreken, zeggen; *flik* = taal. In het vlaamsche roodwaalsch is *flikken* = doen, maken.

Hukt zinotesen thoeren hitsjen? Is uw vrouw hier?

Zinotesem both hukt op te fonkert. Uw eten staat op de kachel.

Dem blag flikt henes, hij spreekt roodwaalsch, woordelijk: de man spreekt schoon of goed.

Minen netten hät spörken grontsen, *troms wuilesen on troms flitsjkes.* Mijn vader heeft zes kinderen, drie jongens en drie meisjes. *Netten*, vader, is oorspronkelijk *etten;* de *n* van 't lidwoord *den* is er aan blijven hangen. Het jodeduitsch heeft *ette*, *ätti;* zie vs. 12 bl. 91 en 37, 38, 39 bl. 120 II.

Moetsj buiten, goedkoop koopen. *Buten*, *bute*, is in sommige friesche en friso-saksische tongvallen, onder anderen in Drenthe, ruilen; *ombuten*, omruilen; *buut*, ruiling.

Flik den uul (*ühl*)*!* Zeg niets!

Dem blag thuurt lokken blök. De man rookt slechte tabak.

Den thoeren benukt den uul. De vrouw krijgt niets.

Thuurt zinotes blökstinesen? Rookt gij cigaren?

Knoek de sjmerf, *knöllen! die fechtesj holt de flik.* Zwijg (houd

den mond), vriend! die policiedienaar verstaat de taal, verstaat roodwaalsch. *Sjmerf*, mond, in 't westermaassche roodwaalsch (te Budel) *meurf* of *murf*, komt ook wel elders in Nederland in de volkstaal voor en is zekerlijk daarin uit het roodwaalsch gekomen. *Knöllen*, te Budel *knulle*, te Zeele *knul*, heeft daar zoo wel als te Breiel ook, de beteekenis van zoon, jongman, vriend, makker, enz. *Knul* is ook elders in Nederland in de volkstaal, in de beteekenis van lummel, slungel, pummel, prengel, niet onbekend.

Versöm de michel eene meles klenen. Verkoop den jood een zak klaverzaad.

Flik ens of dat thuurken möt zinotes limen wilt. Vraag eens of dat vrouwtje met u vrijen wil.

Tau henes! Slaap wel!

Dem troppertsblag holt minotes henes. De burgemeester kent mij goed.

Knöllen! knoek den teps, dot hoekt eene pretter! Zoon! neem den hoed af, daar komt een priester aan. *Pretter*, priester, van 't fransche *prêtre*.

Et hucket ens dat 'nne hute e jök vertrolde, en nog e jök dat versömt war. Den hute dä et jök mos noa de röhlblag schokkele, strömde al pekelende över troll en klüth om et te sömeren, mä den uul te spören. Dat is: Het gebeurde eens dat van een boer een kalf wegliep en nog wel een kalf dat verkocht was. De boer die het kalf naar den koopman moest brengen, liep al weenende over weg en land om het te zoeken, maar te vergeefs.

Het roodwaalsch van Nieuwenhagen en Groenstraat wijkt slechts in enkele woorden af van dat van Breiel. Zoo is het breielsche *blag*, man, te Nieuwenhagen en Groenstraat *oak*, en het breielsche *thoeren*, vrouw, is daar *gruus*.

Merkwaardig is het dat sommige woorden uit dit oostermaassche roodwaalsch zijn overgegaan in den gewonen nederrijnschen en limburgschen volkstongval van de omliggende plaatsen. Zoo zeit men b. v. te Heerlen wel *fret* voor vroedvrouw; *wuiles* voor knaap, vooral in de beteekenis van lummel, domme jongen; *knap* voor brood of spijze; *taat* voor boterham; *fluitert* voor kaas; *blot* voor tong, in de spreekwijze: hij heeft een goed *blot* in den mond, hij kan mooi praten, vleien; *droath*, geld, in de spreekwijze: dat zal *droath* kosten!

Het limburgsche roodwaalsch van bewesten de Maas wordt ge-

sproken in eenige dorpen van de westelijke Kempen, zoowel in Noord- als in Zuid-Nederland. Die dorpen zijn hoofdzakelijk Stamproi of Stramproi in noordnederlandsch Limburg, Budel in Noord-Brabant, Achel, Over- en Neer-Pelt, Lommel, Eksel, Kleine Breugel, St. Hubrecht's Lille, Kaulille, Hamont in zuidnederlandsch Limburg. De marskramers van Kempenland, die dit westermaassche roodwaalsch spreken, vormen onderling een soort van bondgenootschap, dat wetten en bepalingen heeft, waaraan zij zich onderwerpen. Zij reizen met hun waren (meestal metaalwaren en ook kleedingstoffen) wijd en zijd door 't land, door Zuid-Nederland, Duitschland en verder. Sommigen van hen reizen ook als ketelboeters en veelubbers door 't land. Men noemt ze Teuten of Tuiten. Naar den oorsprong van dezen naam is veel gegist; hij schuilt niet te min nog in 't duister. Naar deze benaming Teuten noemt men hun westermaasch roodwaalsch ook wel teutsch. Een andere naam voor deze taal is bargoensch, dat ook borgoensch, boergoensch, bourgoensch geschreven wordt. De oorsprong van dezen naam is zoo mogelijk nog duisterder dan dien van Teuten. Aan een afleiding van boergondisch, burgundsch, de uitgestorvene, goed duitsche taal der oude Burgunden of Boergondiers valt niet te denken, zoo min als aan een afleiding van het hedendaagsche boergondisch, de fransche tongval die in de landstreek Boergondie (*Bourgogne*) in oostelijk Frankrijk gesproken wordt. De naam van bargoensch wordt ook op het vlaamsche roodwaalsch toegepast.

Het westermaassche roodwaalsch wijkt in vele woorden af van het oostermaassche, hoewel het er in hoofdzaak mede overeenkomt en de breielsche, nieuwenhaagsche en groenstraatsche marskramers en kooplieden door de Teuten zeer goed verstaan worden. De grondslag van het westermaassche roodwaalsch of teutsch is ook de gewone landstaal, de gewone volkstongval van het westelijke Kempenland, maar deze wordt in den mond van de stamproische Teuten vooral, sterk naar het hoogduitsch gedraaid en sterk op hoogduitsche leest geschoeid. De oorzaak hiervan is zekerlijk de omstandigheid dat deze Teuten een groot deel van hun leven in Duitschland rondzwerven,

De Teuten van Stamproi en Leveroi vormen een afzonderlijk zoogenoemd Teutengezelschap of handelsvereeniging. Vroeger was er ook zoo'n Teutenkring te Weert, te Nederweert, te Meiel, te Heithuizen, te Roggel, te Hunsel en te Grathem, allen dorpen in noordnederlandsch Limburg gelegen.

Die meer van de hoogstmerkwaardige Teuten wil weten, verwijs ik naar CH. CREEMERS, A a n t e e k e n i n g e n o v e r h e t d o r p S t r a m p-

roy, Roermond 1871. In dat werk komt ook de volgende proeve voor van de taal der Teuten te Stamproi.

Es der olmse kluf nicht mi wilt brögelen, gift hi de kas aan zin olmse knülle un spoort in de sloorkas. Die olmse mos robert dan so gut es der olmse kluf. Dat is: Als de oude boer zijn boerderij niet meer wil besturen, geeft hij haar over aan zijn oudsten zoon en gaat het kleine huis, nabij de hoeve, bewonen. De oude boerin rookt dan zoo goed als de oude boer.

Die kesselführer rölsutsen in goor mit die klufs un brögelhudsen, kwint paen bi nol un vitse nol, un brögelen Vitsenhoed un nicht gresiken. Dat is: De Teuten drijven handel in koper met boeren en burgers, winnen geld met honderden en duizenden, en dienen God en niet den duivel.

De volgende proeve van het westermaassche roodwaalsch of teutsch, zoo als het in de zuidnederlandsch-limburgsche Kempen en te Budel in Noord-Brabant gesproken wordt, komt voor in het tweede deel, 1838, van J. F. Willems's Belgisch museum. Ze is hier evenwel eenigszins veranderd, wat de spelling aangaat.

185.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN HET ROODWAALSCH VAN DE ZUIDNEDERLANDSCH-LIMBURGSCHE KEMPEN.

(In nederlandsche spelling.)

11. 'Nnen olmste had twee knullens.

12. Woarvan de snipste tot z'nen olmste kwistte: olmste! licht m'ne kwint; en den olmste lichtte 'm de kwint.

13. Eenige deemen doar na, den snipste, hebbende alles bij den olmste gelicht, spoorde na 'n vreemde pie, alwoar hij al z'ne poen en smets heeft verslent en opgepoeit in loensigheid en tispelsporen met loense griezen.

14. En na hij alles verslent had, wordde het heeten tijd en was nantes aan paan te komen.

15. Hij spoorde na 'n andre pie en ging z'ne fuik verforen bij 'nne tropper van die pie, als poersenheimer.

16. Aldoar wenschte hij z'ne melis te vullen met schellen van grondhangels, die de poerse sleinen, die nobis wilde linsen.

17. Doch tot z'n zelve komende, kwistte hij: hoe veel knoppers zijn er in de kas van m'n olmste, die paan hebben, en ik moole van faam!

18. Ik zal opstoan, tot m'nen olmste sporen en kwisten; ik heb loens gedraaid tegen den theuwen diennes en tegen u.

19. Ik ben niet theuw genoeg uwe knulle genoemd te worden; felleugt mij gelijk den loenste uwer knoppers.

20. Hij stond dan op en spoorde tot z'nen olmste; terwijl hij spoorde, loerde hem z'nen olmsten en wierd beweegd, en nog sporende, rulde hij 'm om den hals en murfde 'm.

21. Den knulle kwistte tegen z'nen olmste: ik heb loens gedraaid tegen den theuwen diennes en tegen uwe fuik; ik ben te loens om uwe knul genoemd te worden.

22. Doch den olmste kwistte aan z'ne knoppers: lenst hier ras den theuwste dossing en lenst die hem; en steekt den knulle den ring aan de maans en doet de treden aan de schaatsen.

23. Lenst den hanste moris en moolt hem; laat het ons botten en krep hebben.

24. Want m'nen knul was mool en hij is herzien; hij was rip en is terug gespoord. Zij hadden dan krep.

25. Ondertusschen was den olmste knul op de pie aan 't knoeien; als hij nu terug rispelde en na de kas spoorde, hoorde hij huppelen en krailen.

26. Hij, eene van de knoppers gekwist hebbende, felligde hem wat dit te kwisten was.

27. Den knopper kwistte; uwen subber is in de kas, den olmste heeft den hanste moris gemoold, omdat z'ne knulle theuw is terug gespoord.

28. Hij nam het loens op en wilde niet in de kas sporen; den olmste rispelde uit en flitste hem.

29. Maar hij kwistte tegen den olmste: ik ben zoo theuw in uwe foor geweest, en heb u nooit loens gedraaid, en uwe fuik heeft nooit eene mette gemoold, om met mijne theuwe fuik krep te hebben.

30. Zoo hoast deze uwe snipste knulle, die alle z'ne poen met

loense griezen en knippen verslend had, terug gespoord is, hebt gij uwe hanste moris mool gestipt.

31. Den olmste kwistte hem: gij zijt altijd mijne theuwe knulle, en ik zal uwe fuik alles theuw draaien.

32. Wij moesten krep hebben omdat uwen subber mool was, terug gespoord, rip geweest en terug gerispeld is.

AANTEEKENINGEN.

Bovenstaande vertaling is volstrekt niet nauwkeurig, en kan slechts bij benadering een denkbeeld geven van de eigenlijke spreektaal der Teuten. Want de vreemde woorden die in de taal der Teuten voorkomen zijn er wel in uitgedrukt, maar de gewone woorden, de kleine rededeelen, die in der Teuten taal in de gewone landstaal, dat is hier in den kempenschen tongval worden gesproken, zijn in geijkt nederlandsch, in boeketaal geschreven. Dat is onjuist: zóo spreken de Teuten niet. Wel heb ik enkele woorden, zoo ver ik durfde gaan en met zekerheid gaan kon, uit het nederlandsch in den kempenschen tongval veranderd, maar goed kempensch is het bovenstaande volstrekt niet, en dus even min goed teutsch.

11. *Olmste*, vader, man, oude; te Stamproi *olmse*.

Knullens, zonen, jongens, vrienden, makkers. Dit *knulle* is te Breiel *knölle*, te Zeele *knul*. Zie *knöllen*, bl. 415 II.

13. *Pie*, land, te Zeele *paï*, afgeleid van het fransche *pays*. Zie vs. 14 bl. 403 II op *paji*.

Poen, geld, bezitting, rijkdom, te Zeele ook *poen*, te Breiel en te Stamproi *paan*.

Griezen, meisjes, hoogst waarschijnlijk het zelfde woord, maar verbasterd, als *geeze*, dat te Zeele voor *meisje* in gebruik is. Dit *geeze* is een overoud duitsch woord dat oorspronkelijk *maagd*, *meisje*, beteekende, maar langzamerhand zijn oude beteekenis verloor. KILIAAN noemt het woord *gheese* reeds oud en vertaalt het met *hoere*. Tegenwoordig is dit woord *geeze* geheel verouderd en komt, zoo verre mij bekend is, in geen enkelen hoog- noch nederduitschen tongval meer voor, behalve juist in dit roodwaalsch. De vrouwenamen *Geeske*, in Friesland, en *Gisela*, in Duitschland in gebruik, zijn beiden niets anders als het oude woord *geeze* = maagd, in verkleinvorm. Men zou bij dit roodwaalsche *griezen* aan de parijssche *grisettes* kunnen denken; ze hebben er echter niets mee te maken.

14. *Paan*, brood, het fransche *pain*.

17. *Kas*, huis. Dit woord komt ook hier en daar elders in Neder-

land in de volkstaal voor. Een van de oudste, zoo niet het oudste, een van de eerst gebouwde boerehuizen te Sint-Jacobi-Parochie, een dorp op het Bildt in Friesland, heet ook *de kas.*

Moolen, sterven, en ook doen sterven, doodmaken, slachten, vermoorden, te Zeele *mollen.* Hier en daar elders, ook in Noord-Nederland, is *mollen* = dooden, vermoorden, ook in de volkstaal bekend.

Faam, honger, het fransche *faim.*

20. *Murfde*, zoende, van *murven*, zoenen, afgeleid van *murf*, mond; zie *sjmerf*, bl. 415 II.

22. *Maans*, handen, het fransche *main.*

Treden, schoenen, van 't werkwoord *treden*, *trappen.* Te Zeele is schoen = *trederik.* Zie vs. 22 bl. 426 II op *trederikken.*

23. *Botten*, eten, maaltijd houden, van *bot*, *both*, spijze, dat ook te Breiel in gebruik is.

Andere eigenaardige woorden uit het roodwaalsch der Teuten zijn nog de volgenden.

Canis, hond; ook in 't latijn *canis.*

Zwoels, pan. *Fellen*, bakken. *Gaai*, *goai*, vrouw, eigenlijk *gade.*

Trepper, paard, in het jodeduitsch *trapper.*

Kapis, priester; zie bl. 415 II op *pretter.* *Troppe kapis* is een roomsche geestelijke; *snoedse kapis*, een protestantsche predikant.

Zeup, ja; zie bl. 413 II op *zippken.*

a. Het vlaamsche roodwaalsch.

Het vlaamsche roodwaalsch wordt gesproken te Zeele, een dorp in het Land van Waas (Oost-Vlaanderen), tusschen Lokeren en Dendermonde gelegen, en dat wel niet in het eigenlijke dorp, maar in een paar aanzienlijke buurten of gehuchten onder Zeele behoorende. De inwoners van die buurten zijn ten deele wevers, ten deele reizende kooplieden. De wevers weven een soort van zeer grof linnen of pakdoek, dat de kooplieden wijd en zijd uitventen. Dit grove linnen draagt den naam van *drol*, en daarom noemt men, vooral in West-Vlaanderen, deze zeelsche wevers en kooplieden *drolgasten.* De andere Zeelenaars, de bewoners van het eigenlijke dorp, spreken niet roodwaalsch, maar de gewone vlaamsche landtaal van die streken; niet te min kunnen allen het roodwaalsch verstaan. Of dit vlaamsche roodwaalsch ook nog hier en daar elders in Vlaanderen gesproken wordt, weet ik niet. Aan J. F. Willems werd verzekerd dat een soortgelijke taal ook nog omstreeks Oudenaarde gesproken werd.

Het vlaamsche roodwaalsch draagt bij het volk ook den naam van *bargoensch* of *boergoendsch*, even als ook het westermaassche roodwaalsch of teutseh (zie bl. 416 II), waar mede het ook verwant is. De Zeelenaars zelven echter noemen hun taal *brigade;* b. v. *treuvelde ge brigade?* spreekt gij roodwaalsch? De grondslag van het vlaamsche roodwaalsch is de gewone vlaamsche landtaal van het Land van Waas; dat is: de kleine rededeelen, de lidwoorden, voorzetsels, voegwoorden en ten deele ook de voornaamwoorden zijn de zelfden als in het waassche vlaamsch, en dat zijn ook de vervoegings- en verbuigingsvormen. De hoofdwoorden zijn nagenoeg allen vreemd, niet vlaamsch, onduitsch. In dit vlaamsche roodwaalsch komen zeer veel woorden voor die van het nederduitsch zijn afgeleid, en wel op eigenaardige wijze afgeleid, namelijk van de werking of van eenig verschijnsel uitgaande van het voorwerp dat genoemd wordt, door bijvoeging van eenigen uitgang, zooals dit ook in het oostermaassche en vooral ook in het westermaassche roodwaalsch voorkomt en eveneens zeer veelvuldig in het hoogduitsche roodwaalsch het geval is (zie bl. 412 II). Zulke woorden zijn b. v. *vliegerik*, vogel, van *vliegen; porterik*, deur, van *poort* of van 't fransche *porte; lichterik*, dag, van *licht; erterik*, kei of steen, van *ert*, *hert*, *hard*; *zitterik*, stoel, van *zitten; bijterik*, mosterd, van *bijten; terterik*, voet, van *terten*, het vlaamsche woord voor *treden*, *trappen; zwemmerik*, visch, van *zwemmen*, enz. De bijvoegelijke naamwoorden gaan veelal op *ig* uit, b. v. *grandig*, groot, van het fransche *grand; kiwig*, schoon; *jannig*, boos, *grassig*, vet, van 't fransche *gras*, enz.

In het eerste deel van J. F. Willems's Belgisch museum, 1837, komt een bijdrage voor over het vlaamsche roodwaalsch, van J. B. Courtmans, onder den titel: Zonderlinge taal te Zele, met aanteekeningen van J. F. Willems. Daaruit is ook de volgende vertaling, met kleine veranderingen, overgenomen.

186.

DE GELIJKENIS VAN DEN VERLORENEN ZOON IN HET ROODWAALSCH VAN ZEELE.

(In nederlandsche spelling.)

11. Daar modeerdegen 'ne keer 'ne grandigen bol, die deus knullen maasden.

12. De klitste knul kabeeldegen aan zijn aken: bol! stuipt michels de splent, die mij grandig modeert. En den bol doktegen de splent.

13. Jetse lichterikken nog, de klitste knul flikten splent en dos, en foktege foei naar 'ne lensen paï, daar e de poen verspleitte in de trankkeetjes en in doddigheid.

14. As al den dos en den splent verspleit modeerdegen, veendegen er see lichterikken in da' paï; de knul begost krot te verpassen, en maasdegen het doddig en klits.

15. Hij foktegen bij 'nen bekker van 'n viilazje om hem te verpassen voor te trafakken. Dien bekker kabeeldegen hem: fokt naar michels granze om de tjuttens kiwig te besjoeren, dan ze nie foei en fokken.

16. De knul kreeg grandige schrans en zou van den tjuttens bik gewild ein, maar hij maasdege 'r 'nen egel af.

17. Tein veendegen de knul paf en treuvelde: kombjen trafakkers modeeren d'r nie in mijn akens keete, die kiwig oeft mazen en michels molt van de schrans!

18. Michels zal bij zijnen bol fokken en hem kabeelen: bol! michels heet 'n klitsige oewrazje geflikt tegen de kiwige lichterik en veur ou.

19. En michels en meriteert nie da' g' 'em as ou knul sjoert; pakt michels as eenen van ou trafakkers!

20. Die klitsten leveerdegen hem tein en foktegen naar zijn akens granze; den dieën sjoerdegen den knul in de lense, veendegen kiwig bij hem, paktegen hem in zijn klampen en maasd hem kiwig geflikt.

21. De knul treuveldegen: bol! michels heet 'n klitsige oewrazje geflikt tegen de kiwigen lichterik en veur ou.

22. Maar den bol kabeeldegen aan 'nen trafakker: viit! dokt den grandigen dos aan den knul en dost hem kiwig; dokt hem 'n ronderik aan z'nen feem en trederikken aan zijn terterikken.

23. Port den grassigen vaurik en kiecht hem, voor kiwig te bekken en een grandige karmoelje te flikken.

24. Michelse knul modeerdegen mol en maasd nou kiwig; hij modeerdegen foei en nou in de keete. En ze bektegen en buisdegen grandig.

25. De kantigste knul trafaktegen in den operik, en as hij naar de granze veendegen, sjoerdegen hij parnassen en flikkeren.

26. De knul vlamdegen naar de trafakkers en kabeelde: wa' modeerd da?

27. 'Nen trafakker treuveldegen hem: ou frère maasd geveend en ou aken maasd geflikt kichen den grassigen vaurik, omdat den bol nou z'nen knul kiwig sjoert.

28. De kantigsten modeerdegen jan en wildegen in de keete nie fokken. Tein veendegen den bol en nosterden hem kiwig.

29. Maar den kantigsten knul kabeeldegen in jannigheid: bol! michels maasd veur ou zoo veel grandige lichterikken getrafakt en ze leven nie klitsig geflikt, en ge maasd michels noppe gesteupen, of geen fopperiksken om een karmoelje te dokken aan michels kiwerikken.

30. Maar as ou klitste knul geveend maasd, die dos en splent bij de tranken en in de doddige keeten verspleit heet, flikt den bol den grassigen vaurik kichen.

31. Tein treuveldegen den bol: knul! ge modeerd me michels, en da michels maasd, maasd de knul!

32. Wij zullen een kiwige en grandige karmoelje flikken en schoenkelen; want ou frère modeerdegen mol en maasd kiwig; hij modeerdegen foei en nou in de keete.

AANTEEKENINGEN.

Ook deze vertaling is onjuist; ze gaat aan het zelfde euvel mank als de voorgaande. De vreemde, de eigenlijke roodwaalsche woorden zijn wel goed aangeduid, maar de kleine rededeelen, de nederduitsche woorden zijn niet, zoo als het zijn moest, in het vlaamsch geschreven, in den zuiveren vlaamschen tongval van 't Land van Waas, maar in geijkt nederlandsch, waaraan slechts een flauwen tint van vlaamsch is gegeven. De volkomene *a* b. v. wordt in dit roodwaalsch, even als in het vlaamsch, als *oa* en zelfs als *o* en *ou* uitgesproken; de *h* als beginletter, is altijd stom, enz. Maar al deze eigenaardigheden van de vlaamsche uitspraak en van den vlaamschen tongval zijn in deze vertaling niet uitgedrukt.

11. *Modeerdegen*, was, van *modeeren*, zijn. Een ander woord

voor 't hulpwerkwoord *zijn*, in dit roodwaalsch, is *mazen*. Buitendien wordt *zijn* zelve ook wel gebruikt in alle wijzen en tijden.

Grandig, groot, van 't fransche *grand*.

ol, man, heer, vader, en ook hoofd, van het duitsch-joodsche *bal*, *baal*. Zie bl. 412 II en 413 II op *benk* en *blag* en vs. 11 bl. 419 II.

Deus, twee, van het fransche *deux*.

Knullen, zonen; zie bl. 415 II en vs. 11 bl. 419 II.

Maasden, had, van *mazen*, hebben, dat ook wel voor *zijn* gebruikt wordt. Buitendien wordt *hebben*, of op vlaamsche wijze als *en* of *ein* uitgesproken, ook wel in alle wijzen en tijden in dit roodwaalsch gebruikt. Zie vs. 11 bl. 423 II op *modeerdegen*.

12. *Klitste*, kleinste, van *klits*, klein, jong, weinig.

Kabeeldegen, zei, van *kabeelen*, zeggen, spreken, verhalen. In deze zelfde beteekenis is *treuvelen* ook in gebruik. *Kabillen* of *kabeelen* is in West-Vlaanderen ook in gebruik voor *snateren*, *babbelen*, *rellen*, ook voor *kijven*, *krakeelen*.

Aken, vader; *bol* is ook voor *vader* in gebruik. Zie vs. 11 hier boven op *bol*.

Stuipt, geef, van *stuipen*, geven, aanreiken, toebrengen. In Zuid-Nederland en vooral in West-Vlaanderen heeft *stuipen* de beteekenis van *buigen*, *neigen*, *bukken*.

Michels, ik, ook in alle vervoegingsnaamvallen. Een enkele keer wordt *michels* ook wel voor 't mannelijke bezittelijke voornaamwoord gebruikt, zooals in vs. 24: *michelse knul*, mijn zoon en 29: *michels kiwerikken*, mijn vrienden. Zie bl. 414 II op *minotes*.

Splent, geld, bezitting, erfdeel, kapitaal. Overal in Nederland is *splent* of *splint* in de beteekenis van *geld* in de volkstaal bekend. Zie bl. 415 II op *droath*, vs. 12 bl. 417 II en vs. 13 bl. 419 II op *poen*.

Doktege, gaf, van *dokken*, geven. *Dokken* en *opdokken* is overal in Nederland, in de zelfde beteekenis, in de volkstaal bekend.

13. *Lichterik*, dag, afgeleid van *licht*.

Flikten, van *flikken*, maken, doen, hier ook *verzamelen*. In beide eerstgenoemde beteekenissen komt *flikken* overal in Nederland in de volkstaal voor,

Dos, kleeding, het zelfde woord als het nederlandsche *dosch*, dat trouwens slechts weinig, en dan nog slechts bij dichters in gebruik is. *Dosseflikker* is kleermaker; zie 't voorgaande woord. *Feemdos* is handschoen.

Foktege, ging, van *fokken*, gaan, loopen; Kiliaan geeft *focken* als een oud woord voor *zeilen* en *vluchten* op.

Foei, weg.

Lensen, van *lens*, ver.

Paï, land, van 't fransche *pays*. Zie vs. 13 bl. 419 II op *pie*.

Poen, geld, goed, bezitting, is ook elders in de nederlandsche volkstaal niet onbekend. Zie vs. 12 bl. 424 II op *splent*.

Verspleitte, door bracht, van *verspleiten*, verzwieren.

Trankkeetjes, hoerehuizen, van *tranke*, hoer, en *keete* huis.

Doddigheid, liederlijkheid.

14. *Veendegen*, kwam, van *veenen*, komen, afgeleid van het fransche *venir*.

Krot, armoede, gebrek, van 't fransche *crotte*. *Krot verkoopen* is in Zuid-Nederland vrij algemeen voor *armoede lijden* in gebruik.

Verpassen, verkoopen; *verpatsen* is in de volkstaal van vele streken van Nederland in gebruik voor *verkwanselen*. *Verpassen* is ook *verhuren;* zie vs. 15 van deze vertaling.

Doddig, slecht, gemeen, liederlijk.

15. *Bekker*, boer, in 't westermaassche roodwaalsch *tropper*, in 't oostermaassche *kluf*.

Viilazje, dorp, het fransche *village*.

Verpassen, verhuren; zie vs. 14 hier boven op *verpassen*.

Trafakken, werken, arbeiden, van 't fransche *travailler?*

Kiwig, schoon, goed, lekker, wel, overvloedig.

Besjoeren, waken, oppassen, eigenlijk *bezien*, van *sjoeren*, zien.

16. *Schrans*, honger, ook elders in de nederlandsche volkstaal in gebruik, en verwant aan *schransen*, eten, smullen.

Bik, kost, eten. *Bik* voor *eten* is ook elders in de spreektaal van Nederland niet onbekend, en verwant aan *bikken*, eten, smullen, ook aan *pikken*..

Ein, *en*, het vlaamsche woord voor *hebben;* zie hier boven vs. 11 op *maasden*, en vs. 14 bl. 310 II.

Egel, niets.

17. *Tein*, toen; zie vs. 15 bl. 310 II.

Treuvelde, sprak, van *treuvelen*, spreken, zeggen; zie vs. 12 bl. 244 II op *kabeeldegen*.

Kombjen, hoeveel, het fransche *combien*.

Trafakkers, knechten; zie vs. 15 hier boven op *trafakken*.

Keete, huis; het duitsch-joodsch heeft *kit*, huis. *Keet* is in de beteekenis van *hut*, strooien of leemen hut in den vorm van een huisdak, overal in Nederland in gebruik. Dit *keet*, *keete*, is ongetwijfeld verwant aan 't latijnsche *casa*. Zie vs. 17 bl. 419 II op *kas*.

Oeft, brood; dit woord beteekent op het Bildt in Friesland *azing*,

gading, en als zoodanig ook *spijze* of *brood. Oeftflikker* is broodbakker.

Molt, sterf, van *mollen*, sterven; zie vs. 17 bl. 420 II op *moolen*.

18. *Oewrazje*, werk, daad, het fransche *ouvrage*.

Kiwige lichterik, God, beteekent woordelijk: schoone dag; zie zie vs. 13 hier boven. Een ander woord in dit roodwaalsch voor *God* is: *grandige machoefel*, woordelijk; groote heer, en ook *granderik*, de groote. Zie vs. 18 bl. 418 II.

19. *Meriteert*, verdient, van *meriteeren*, verdienen, afgeleid van 't fransche *mériter*.

Sjoert, erkent, van *sjoeren*, dat eigenlijk *zien* beteekent; zie vs. 15 bl. 425 II op *besjoeren*.

20. *Leveerdege*, stond op, van *leveeren*, opstaan, afgeleid van 't fransche *lèver*.

Klampen, armen.

22. *Viit*, gauw, spoedig, haastig, 't fransche *vite*.

Dost, kleedt, van *dossen*, kleeden; zie vs. 13 bl. 424 II op *dos*.

Ronderik, ring, afgeleid van *rond*.

Feem, hand, vinger, in het duitsch-joodsch ook *feem*, *fehm*.

Trederikken, schoenen, en

Terterikken, voeten, zijn beiden afgeleid van *trappen*, *treden* of *terten*, het vlaamsche woord voor het nederlandsche *treden*.

23. *Grassig*, vet, van 't fransche *gras*.

Vaurik, kalf, ook wel *van;* beide woorden zijn afgeleid van het fransche *veau*.

Bekken, eten, van *bek* = mond afgeleid. Zie vs. 16 bl. 425 II op *bik*.

Karmoelje, feest.

24. *Michelse knul*, mijn zoon; zie vs. 12 hier boven op *michels*.

Bektegen en buisdegen, aten en dronken, van *bekken* en *buizen;* zie vs. 23 hier boven. *Buizen* is nog overal in Zuid-Nederland in de beteekenis van *onmatig drinken*, *zuipen*, bekend. KILIAAN heeft het woord *buysen* ook in deze beteekenis.

25. *Parnassen*, zingen.

Flikkeren, dansen. Een *flikker* is overal in de nederlandsche volksspraak een *danspas;* zie bl. 277 II.

27. *Frère*, broeder, van 't fransch afgeleid. Zie vs. 32 bl. 404 II op *freere*.

28. *Jan*, ook *jannig*, boos, kwaad, nijdig.

Nosterden, noodigde. *Nosteren* heeft in den regel de beteekenis van *lezen* en *bidden*, en komt van *paternoster*.

29. *Jannigheid*, boosheid, nijdigheid.
Noppe, niets, niet, neen. Zie bl. 414 II op *nobis*.
Kiwerikken, vrienden, van *kiwig*; zie vs. 15 bl. 425 II.
30. *Tranken*, hoeren; zie vs. 13 bl. 425 II op *trankkeetjes*.
32. *Schoenkelen*, lachen, gekheid maken, vroolijk zijn.

Zeer veel beter en nauwkeuriger volgens de echte, roodwaalsche *spreek*taal van Zeele opgesteld en afgebeeld, is het werkje 'Ne knul en 'n geeze of 'n spreiing in de brigade; het is een vertaling in het zeelsche roodwaalsch van het bekende vlaamsche volksboekje Jelle en Mietje, gentsche vrijagie, door Karel Broeckaert, en wordt, met nog een roodwaalsch drinklied en een roodwaalsch woordelijstje achter den vijfden druk van dat werkje, Gent, 1841, gevonden. Om wille der meerdere nauwkeurigheid van dat werkje, en omdat de vlaamsche uitspraak, de vlaamsche tongval daarin beter is aangeduid en afgebeeld, heb ik er hier eenige zinsneden, een gesprek tusschen twee buurvrouwen, uit overgenomen en geef die als een proeve van de echte roodwaalsche spreektaal van Zeele.

As michels [1] geen deuze [2] keeren op den lichterik [3] m'nen zwerterik [4] kan buizen [5], en sjoer [6] ik nie woar ik rits [7].

— Michels moast [8] doar kiwig [9] van, 'k kan zwerterik buizen, en zonder fee ritsen uek [10]; doar ritsen a' veel lichterikken voie [11], zonder da' 'k 'n buis, al es 't da' 'k 'm zelf verpas. [12] —

Da' michels 'ne lichterik zonder zwerterik moest moazen, 'k verritste van de maladigheid [13] in m'nen bol [14].

— Al loens, al loens! wa' dee 't geschoor [15] eer d'r zwerterik modeerde [16]? Z'en buisden noch ploemp [17], noch fee [18], en ze moasden kiwiger as da' me ze nou sjoeren. As de lichterik veent [19] bek [20] ik main vinne [21] mee 'ne pommerik [22]; as ik grandigen [23] buis moas, dan flik ik ploemp, en g'en sjoert michels nooit mee maladigheid in de bolle. —

En as ge malade moast, dan?

— Dan buis ik calisseploemp. —

Azue [24] es 't kiwig om fok te wurren.

— 'T moast eer in den posch [25], as ze me nie te grandig bekken of buizen of verdossen [26], as gezeupen. Deuze halve oncen zwerterik op 'nen lichterik moast 'ne grandige som op e jantje; en asse me zwerterik buist, wurdt er nie getrafakt. [27] —

Nou, michels wilt kiwig buizen en bekken, doar veur trafak ik. Al da' ge in ou geul [28] nie en draait, da' ritst toch de bie; da moast veur de marik [29] of veur den uiven [30]. En zou dan en pover [31] mosse [32], die van den lichterik tot den duemerik [33] veur euren bol moe trafakken, dan nog moetcn krot [34] verpassen, as euren pitjau [35] alles in de roei [36] en in snaps [37] verbuist?

De vertaling hier van is, volgens het gentsche volksboekje:

Het is eene aerdige zake, ik en kan mynen kaffé niet missen, ik loope gelyk verloren, as ik hem geen tweemaal daegs en drinke.

— Ik wel, ik kan alles doen en laten, en daer passeert menige week, as er niemand en komt, dat ik op geenen kaffé en peize, al es 't dat ik hem zelve verkoope. —

Hoe es 't meugelyk, gebuervrauw! Da' 'k 'nen dag zonder kaffé moest zijn, ik verging van d'hoofdpyne en van de stekingen aan myn mage.

— Al grillen, al grillen! wat deden de menschen in den ouwen tyd? Z'en dronken noch thé, noch kaffé, en ze waren gezonder as tegenwoordig; ik eet 's morgens 'nen botram met 'n waerm-appel; as 'k durst hebbe, ik drinke een teuge water, en ik en heb van myn leven noch hoofdpyne noch maegpyne gevoeld. —

En as ge ziek zyt?

— Dan drink ik thébloemekens, die ik in den zomer zelve gaen plukken, wat calissewaeter of iets diergelyks. —

Azoo es 't gemakkelyk ryke worden!

— Oh! oh! 't es eer gespaerd as gewonnen; twee alf oncen kaffé daegs es een schoone rente op een jaar, en terwyl men aen de kaffétaefel zit, wordt er niet gebreid noch genaeyd. —

Nu, ik doen er 't myne veuren af; doar veuren werken wy. Al dat gy spaert uit den mond, es voor de katte of den hond; zou eene aerme vrauwe die van den morgend tot den avond eur vente moet oppassen, moeten gebrek lyen en krebbyten, terwyl het zwyn van euren man alles in bier en genuiver verzuipt?

AANTEEKENINGEN.

1. *Michels*, ik; zie vs. 12 bl. 424 II op *michels*.
2. *Deuze*, twee; zie vs. 11 bl. 424 II op *deus*.

3. *Lichterik*, dag; zie vs. 13 bl. 424 II op *lichterik.*
4. *Zwerterik*, koffij, van *zwert*, zwart.
5. *Buizen*, drinken; zie vs. 24 bl. 426 II op *buisdegen.*
6. *Sjoer*, zie; zie vs. 19 bl. 426 II op *sjoert.*
7. *Rits*, ga, van *ritsen*, gaan, haastig gaan, hard loopen.
8. *Moast*, heeft; zie vs. 11 bl. 424 II op *maasden.*
9. *Kiwig*, goed, schoon; zie vs. 15 bl. 425 II op *kiwig.*
10. *Uek*, oostvlaamsche uitspraak van *ook.* Zie vs. 23 bl. 327 II.
11. *Voie* of *foei*, weg, voorbij; zie vs. 13 bl. 424 II.
12. *Verpas*, verkoop; zie vs. 14 bl. 425 II op *verpassen.*
13. *Maladigheid*, ziekte, pijn, van 't fransche *malade.*
14. *Bol*, hoofd, komt ook wel in andere streken van Nederland in den volkstongval voor.
15. *Geschoor*, volk.
16. *Modeerde*, was; zie vs. 11 bl. 423 II op *modeerdegen.*
17. *Ploemp*, thee, en ook water.
18. *Fee*, koffij, maar minder algemeen dan *zwerterik* in gebruik.
19. *Veent*, komt; zie vs. 14 bl. 425 II op *veendegen*
20. *Bek*, eet; zie vs. 23 bl. 426 II op *bekken.*
21. *Vinne*, boterham.
22. *Pommerik*, appel, van 't fransche *pomme.*
23. *Grandig*, groot; zie vs. 11 bl. 424 II op *grandig.*
24. *Azue*, zoo; zie vs. 12 bl. 313 II op *azue.*
25. *Posch*, zak, van 't fransche *poche.*
26. *Verdossen*, met pronken verdoen, verzwieren, van *dos*, kleeding; zie vs. 13 bl. 425 II op *dos.*
27. *Getrafakt*, gewerkt, zie vs. 15 bl. 425 II op *trafakken.*
28. *Geul*, mond, ook aangezicht en keel, afgeleid van 't fransche *gueule*.
29. *Marik*, eigenlijk *mauwerik*, kat, van *mauwen*, miauwen.
30. *Uiven*, hond.
31. *Pover*, arm, van 't fransche *pauvre.*
32. *Mosse*, vrouw, gehuwde vrouw, ook te Stamproi in gebruik, het duitsch-joodsch heeft *mosch* zoowel voor *gehuwde vrouw* als voor *vrijster* en *bruid.*
33. *Duemerik*, avond, nacht, van *duem*, *doom*, in Zuid-Nederland algemeen voor *damp*, *mist* of *nevel* in gebruik.
34. *Krot*, armoede; zie vs. 14 bl. 425 II op *krot.*
35. *Pitjau*, zwijn, varken, als scheldwoord.
36. *Roei*, bier.
37. *Snaps*, jenever, sterke drank, van het hoogduitsche *schnaps.*

REGISTER

van alle plaatsen, landstreken, enz. waarvan de tongval, min of meer uitvoerig, in dit werk behandeld wordt.
